

מִסְכַּת אָבוֹת

עַם פְּרוּשׁ

זְכוּת אָבוֹת

חֲדוּשִׁים וּבְאוּרִים, צִיּוּעִים וּפְרָחִים, עַל
פִּי פְּרִד"ס נְאָמְרִים,
בְּדֶרֶךְ נֹרְאָה וְנִפְלְאָה עַל פִּי סֵדֶר
הַעֲבוּדָה, לְהַאִיר עַל נַפְשׁוֹ אֹר וְזִי
וְחַיּוֹת אֱלֹקוֹת, לְקַיֵּם תְּמִיד מְצוֹת עֲשֵׂה
שֶׁל יַחַד הַבוּרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, וְלִהְיוֹת
דְּבוּק בְּחַי הַחַיִּים.

בְּנוֹי וּמִיּוֹסֵד עַל פִּי דְבָרֵי רַבֵּנוּ
הַקְּדוֹשׁ וְהַנּוֹרָא, אֹר הַגְּנוּזִי וְהַצֶּפּוֹן
בוֹעִינָא קְדִישָׁא עֲלָאָה,
אֲדוּנְנוּ מוֹרְנוּ וְרַבֵּנוּ
רַבִּי נַחֲמָן מִבְּרֶסְלַב, זְכוּתוֹ יִגַּן
עֲלֵינוּ
וְעַל פִּי דְבָרֵי תַלְמִידוֹ, מוֹרְנוּ הַקְּדוֹשׁ אֹר
נִפְלְאָ, אֲשֶׁר כָּל רִו לֹא אָנִים לִיה,
רַבִּי נָתַן מִבְּרֶסְלַב, זְכוּתוֹ יִגַּן
עֲלֵינוּ,
וּמְשַׁלֵּב בְּפִסְוִקֵי תוֹרָה נְבִיאִים, כְּתוּבִים
וּמְאָמְרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים מְגֻמְרָא
וּמְדַרְשֵׁים וְזֹהַר הַקְּדוֹשׁ.

הוֹבָא לְדָפוּס עַל יְדֵי קָרָן
"וְהָאֵמֶת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְבּוּ"
חֲסִידֵי בְּרֶסְלַב עִיר הַקְּדֵשׁ יְרוּשָׁלַיִם
תּוֹבֵב"א

את ספרי רבי נחמן מברסלב זי"ע ותלמידיו הקדושים בולל
ספרי מוהרא"ש, "הצדיק מיבנאל" ניתן להשיג במקומות
הבאים:

**הפצה ראשית - קרן "והאמת והשלום אהבו"
חדש!!! אפשרות משלוחים לכל רחבי הארץ והעולם**
055-678-3366

בני ברק: 054-847-1400

פרדס ב"ז: 058-320-4865

אלעד: 055-678-3366

אשקלון: 054-743-4456

נתיבות: 052-735-4403

אשדוד: 052-761-8316

קרית גת: 054-848-2279

רמת השרון: 058-691-3314

שדרות: 055-938-5500

בית אל: 052-786-5978

מזפנה יריחו: 052-786-5978

יד בנימין (מחוז דרום): 050-868-4153

מגדל העמק: 058-477-9804

שבי שומרון: 052-956-7899

**מי שמעוניין להפיץ ספרי
ברסלב ונפרסם את פרטיו
בספרים הבאים
יער אתנו קשר
בפלאפון:
055-678-3366**

יבנאל:

(אפשרות למשלוחים לכל רחבי הארץ)

חנות נצני הקודש: 054-228-7882

קרן גר להצדיק: 058-588-8148

ירושלים:

סנהדריה / פסנת זאב / רמת שלמה / בר
אילן:

053-4158646

גבעת שאול: 058-691-3315

צמת בר אילן חנות "ספר הספרים"

הר נוף: 058-326-0155

רמות: 054-586-3486

מאה שערים: 055-678-3366

חנות ברסלב מתחת ל"שול"

חנות עין יעקב

תל אביב: 053-311-1711

פתח תקוה: 055-678-3366

ביתר עלית:

גבעה א': 052-766-7226

גבעה ב': 053-316-8148

הַקְדָּמָה

אָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה לו, סִימָן ו'): אִם רְאִיתָ "זְכוּת אַבוֹת" שְׁמָטָה וְזָכוּת אִמְהוֹת שְׁנֵת מוּטָטָה לָךְ וְהִטְפַּל בְּחֻסְדִים, הִדָּא הוּא דְכְתִיב (יִשְׁעִיָהוּ נד, י'): "כִּי הֵהָרִים יְמוּשׁוּ וְהַגְּבְעוֹת תְּמוּטִינָה", הָרִים אֵלּוּ אַבוֹת, וְהַגְּבְעוֹת אֵלּוּ אִמְהוֹת, וְאַחֲרֵיכֶן "וַיַּחְסְדֵי מֵאַתָּה לֹא יְמוּשׁ", אָמַר רַבִּי אַחָא: לְעוֹלָם "זְכוּת אַבוֹת" קִיַּמְתָּ, כִּי לְעוֹלָם מְזַכְרִין וְאוֹמְרִין (דְּבָרִים ד, לא): "כִּי אֵל רַחוּם הוּא אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אַבוֹתֶיךָ" וְגו'; וְאָמְרוּ (דְּבָרִים רַבָּה, פְּרָשָׁה ב, סִימָן כג): אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר, כְּשֶׁנִּגְאָלוּ יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים לֹא נִגְאָלוּ אֶלָּא מִתּוֹךְ חֲמֻשָּׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: מִתּוֹךְ צָרָה, וּמִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה, וּמִתּוֹךְ "זְכוּת אַבוֹת", וּמִתּוֹךְ רַחֲמִים, וּמִתּוֹךְ הַקֶּץ. מִתּוֹךְ צָרָה — דְּכְתִיב (שְׁמוֹת ב, כג): "וַיֹּאנְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה — דְּכְתִיב (שָׁם): "וַתַּעַל שׁוֹעֲתָם". מִתּוֹךְ "זְכוּת אַבוֹת" — דְּכְתִיב (שָׁם, כב): "וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ". וּמִתּוֹךְ רַחֲמִים — דְּכְתִיב (שָׁם, כד): "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [מִתּוֹךְ הַקֶּץ] וַיַּדַּע אֱלֹהִים". וְאֵף לְעֵתִיד לְבוֹא אֵין נִגְאָלִים אֶלָּא מִתּוֹךְ חֲמֻשָּׁה דְּבָרִים הַלְלוּ: מִתּוֹךְ צָרָה, דְּכְתִיב (דְּבָרִים ד, ל): "בְּצַר לָךְ" — הָרִי מִתּוֹךְ צָרָה. "וַשְׁבַּת עַד הוּא אֱלֹהֶיךָ" — הָרִי מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה. "כִּי אֵל רַחוּם הוּא אֱלֹהֶיךָ" — הָרִי מִתּוֹךְ רַחֲמִים. "וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אַבוֹתֶיךָ" — הָרִי מִתּוֹךְ "זְכוּת אַבוֹת". "וַיִּמְצְאוּךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים" — הָרִי מִתּוֹךְ הַקֶּץ. וְדוּד פִּרְשׁ אוֹתָן (תְּהִלִּים קו, מד): "וַיִּרְא בְּצַר לָהֶם" — הָרִי מִתּוֹךְ צָרָה. "בְּשִׁמְעוּ אֶת רִנָּתָם" — הָרִי מִתּוֹךְ תְּשׁוּבָה. "וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ" — הָרִי מִתּוֹךְ "זְכוּת אַבוֹת". "וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים" — הָרִי מִתּוֹךְ רַחֲמִים. (שָׁם): "הוֹשִׁיעֵנו אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנו וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִים" — הָרִי מִתּוֹךְ הַקֶּץ. וְהִנֵּה אָנוּ עֲדִים שְׁעוֹבֵר עַל עַם יִשְׂרָאֵל בְּעֵתִים הַלְלוּ כָּל מִינֵי צְרוֹת וַיְסוּרִים מִהֶעֱרַבְרַב, רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁגוּזָרִים בְּכָל יוֹם גְּזוּרוֹת חֲדָשׁוֹת נֶגֶד הַדַּת, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, וְהִרְשָׁעִים הָאֵלּוּ מִתְפַּשְׁטִים לְהַעֲלִים וּלְהַסְתִּיר אֶת קִדְשָׁת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שְׁמִשָּׁם גְּלִינוּ, בְּעוֹנוֹתֵינוּ הַרְבִּים, וְנַחֲרַב בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ, וְהִרְשָׁעִים הָאֵלּוּ — הֶעֱרַבְרַב, עוֹשִׂים חֵיל לְטַמֵּא אֶת אֶרְצֵנוּ הַקְדוּשָׁה, עַל-יְדֵי כְפִירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת וְחִלּוּל שֶׁבֶת וְעַקִּירַת הַדַּת לְגַמְרֵי, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, וְרַבִּים נוֹפְלִים בְּחִלְשׁוֹת הַדַּעַת, וְנִכְנָסִים בָּהֶם קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת בְּאִמּוּנָה הַקְדוּשָׁה, עַל-יְדֵי שְׂרוּאִים שֶׁהִרְשָׁעִים זֹכִים בְּדִין, וְהֵם שׁוֹלְטִים עַל עַם דָּל, אֵף הַקְדוּשָׁה-בְרוּךְ-הוּא, בְּרַב רַחֲמֵי וְחַמְלָתוֹ שֶׁלַח אֵלֵינוּ בְּדוּרוֹת אֵלּוּ אִישׁ כְּלָבָבוּ, עִיר וְקִדִּישׁ מִן שְׁמֵי נַחֲת, הֵלֵא הוּא אִישׁ הָאֱלֹקִים נוֹרָא מְאֹד, בּוֹצִינָא עֲלָאָה, בּוֹצִינָא קִדִּישָׁא, אֲדוּנָנָה, מוֹרְנָה וְרַבְנָה רַבִּי נַחֲמָן מְבַרְסֵלָב, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, עַם תְּלַמִּידוֹ הַקְדוּשׁ וְהַנוֹרָא, אֲשֶׁר כָּל רוּחַ אֲנִים לִיה, מוֹרְנָה רַבִּי נַחֲמָן מְבַרְסֵלָב, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, אֲשֶׁר הִשְׁאִירוּ אַחֲרֵיהֶם בְּרַבָּה, סְפָרִיָהם הַקְדוּשִׁים, הַמְלַמְדִים דְּרָךְ וְהַנְהַגָּה בְּחַיֵּי הָאָדָם יוֹם יוֹם, וְהֵם גְּלוּ לָנוּ (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א, סִימָן נה), שְׁעַל-יְדֵי הַתְּנוּצָצוֹת אוֹר "זְכוּת אַבוֹת", מְכַנִּיעִים אֶת כָּל הַרְשָׁעִים, כְּמֵאֵמֶר הַזֶּהר (שֶׁלַח קעד): בְּאַתֵּר דְּאִית תְּפָן אַבוֹת, אִית תְּפָן שְׁכִינְתָא, וְעַל-יְדֵי גְלוּי שְׁכִינָה, מִתְבַּטְלִים כָּל הַרְשָׁעִים וְהֶעֱרַבְרַב, וְאֵין לָהֶם שׁוּם שְׁלִיטָה כְּלָל, לְזֹאת צְרִיךְ לְהִיּוֹת עֲכָשׁוּ כָּל עֲבוּדְתָנוּ בְּדוּר הַזֶּה, רַק לְגִלוֹת וּלְפָרְסָם לְכָל אֶת שְׁכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ, לְדַבֵּר עִם כָּל אֶחָד מֵאִמּוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲזֵר לִי בְּזִכְיוֹת חַנּוּם לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר וּלְשַׁלֵּב בְּתוֹךְ דְּבָרֵי הַתְּנָאִים הַקְדוּשִׁים הַנֶּאֱמָרִים בְּמִסְכַּת זו "מִסְכַּת אַבוֹת", דְּבָרֵי אִמּוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וְלְהַמְשִׁיךְ עַל נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עֲרֻבוֹת, נְעִימוֹת, יְדִידוֹת, זִיו שְׁכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ, לְמַעַן נוּכַל לְהַתְחַזֵּק בְּעֵתִים הַלְלוּ, וְלְשׁוּב בְּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְאֱלֹהֵי אָבִי יִהְיֶה בְּעֲזָרִי, שְׂאֲזוּפָה לְהַבְנוֹת גַּם אֲנִכִי, לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר פְּגַמְתִּי וְשִׁחִיתִי וְקַלְקַלְתִּי, וְלְזָכוּת לְרִאוֹת בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צְדָקְנוּ, אֲשֶׁר בּוֹא יִבְרָא לָנוּ, וְיַבְנֶה לָנוּ אֶת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ בְּנוֹי עַל תְּלוּ בְּגָאָלָה שְׁלֵמָה, אֲמֵן כֵּן יִהְיֶה רְצוֹן!

טעם שנקראת מסכת זו 'אבות'

אמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו רבה, פרק כג) חיב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי, ופרש הפעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, יגיעו מלשון נגיעה, שאפלו אם אינו יכול האדם להגיע למעשה אבותיו, אלא בנגיעה במקצת, כבר מעלתו גדולה מאד. והנה אבות העולם הם רבותינו הקדושים התנאים, אשר למדו אותנו מעשיהם הטובים, ועלינו לקיים את למודם, שכלמדים אותנו עצות ודרכים איך להתקרב אליו יתברך, ועל-כן נקראת מסכת זו 'אבות', על שם אבות האמה, שהם התנאים הקדושים, ואנחנו צריכים להשתדל לגעת במעשה האבות, אפלו רק בבחינת נגיעה לבר, ולקיים את דבריהם הקדושים, כמו בן המקיים והולך בדרכי אביו, והבן.

ו"ל אמר (שיחות-הר"ן, סימן ה') אשרינו שמשה התחיל התנא במסכת זו, משה קבל תורה מסיני רבנו בחר לנו חלק טוב מאד, ונתן לנו את התורה, ופתח בה "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", בלי שום חכמות וחקירות כלל, וזה יסוד כל התורה כלה, והוא מעקרי האמונה הקדושה — לא להתבלבל משום דבר, ולא להפגס בשום חקירות, אלא לידע אשר "משה קבל תורה מסיני", ולכן מה טוב ומה נעים שהתחיל התנא את סדר קבלת התורה — "משה קבל תורה מסיני", בלי שום חקירות של פתח המחקרים והמדענים למיניהן; כי היסוד והעקר בקבלת התורה הקדושה הוא — אמונה ברורה ומזככת בלי שום צד פקפוק וחקירות כלל, ולהאמין בתורה מן השמים, ואז יצליח ברכו. כי כל מי שאינו מאמין בתורה מן השמים, אין לו חלק לעולם הבא, ויוצא מכלל ישראל. וכמאמרם ו"ל (סנהדרין ז.צ): ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחית המתים מן התורה, והאומר אין תורה מן השמים; ואמרו (שם ט.צט.) על פסוק (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תפירת" — זה האומר אין תורה מן השמים; ואפלו אמר: כל התורה כלה מן השמים, חוץ מפסוק זה, שלא אמרו הקדוש-ברוך-הוא, אלא משה מפי עצמו, וזה "כי דבר ה' בזה", ואפלו אמר: כל התורה כלה מן השמים, חוץ מדקדוק זה, מקל וחמר זה, מגזרה שוה זו, זה הוא "כי דבר ה' בזה". ולכן צריכים להזהר מאד מכל אלו הרשעים וקלי העולם, הכופרים בתורה מן השמים, ולהתרחק ולהבדל מהם לגמרי, ולא תהיה לנו שום שיכות עם אלו הרשעים, אשר הם מוציאים את עצמן מכלל ישראל, ואין להם חלק לעולם הבא, והם דומים כחיות השדה. "ומסרה ליהושע": כי עליו נאמר (שמות לג, יא): "ומשרתו יהושע בן-נון נער לא ימיש מתוך האהל", וכתיב (במדבר כז, יח): "ויאמר ה'ני"ה אל משה, קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו, ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל". "ויהושע לזקנים": וכתב בספר מחזור ויטרי (אבות, פרק א'), אשר אלו הזקנים היו השופטים והא לף סדר השופטים: עתניאל, אהוד, שמגר, ברק, גדעון, אבימלך, תולע, יאיר הגלעדי, פינחס, יפתח, אבצן זה בעז, אלון, עבדון, מנחם, שמשון. "וזקנים לנביאים": וזה סדרן של נביאים: עלי, שמואל, גד, שמעיה, עדו, אחיה השילוני, אליהו, אלישע, מיכיהו, עובדיה, יונה, מיכה המורשתית, יואל, נחום, חבקוק, צפניה, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, חלדה, חגי, זכריה, מלאכי. "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה": שהיו בעת החרפן בגלות בבל, החרש והמסגר, ודניאל וחרביו, ונחמיה, יהושע, שריה, רעליה, מרדכי, זרובבל, ועוד הרבה שהיו עמהם, כמאמרם ו"ל (מגלה יז.): אנשי כנסת הגדולה היו מאה ועשרים, ובהם כמה נביאים. "הם אמרו שלשה דברים"; הינו אנשי כנסת הגדולה שבימיהם התחיל החרפן, היו רגילים לומר, שמנהיגי ישראל צריכים בהנהגתם שלשה דברים: "היו מתונים בדין": קדם שהולכים לדון את עם ישראל צריכים הרבה

לזמן מה טוב ומה נעים שהתחיל התנא את סדר קבלת התורה — "משה קבל תורה מסיני", בלי שום חקירות של פתח המחקרים והמדענים למיניהן; כי היסוד והעקר בקבלת התורה הקדושה הוא — אמונה ברורה ומזככת בלי שום צד פקפוק וחקירות כלל, ולהאמין בתורה מן השמים, ואז יצליח ברכו. כי כל מי שאינו מאמין בתורה מן השמים, אין לו חלק לעולם הבא, ויוצא מכלל ישראל. וכמאמרם ו"ל (סנהדרין ז.צ): ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחית המתים מן התורה, והאומר אין תורה מן השמים; ואמרו (שם ט.צט.) על פסוק (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תפירת" — זה האומר אין תורה מן השמים; ואפלו אמר: כל התורה כלה מן השמים, חוץ מפסוק זה, שלא אמרו הקדוש-ברוך-הוא, אלא משה מפי עצמו, וזה "כי דבר ה' בזה", ואפלו אמר: כל התורה כלה מן השמים, חוץ מדקדוק זה, מקל וחמר זה, מגזרה שוה זו, זה הוא "כי דבר ה' בזה". ולכן צריכים להזהר מאד מכל אלו הרשעים וקלי העולם, הכופרים בתורה מן השמים, ולהתרחק ולהבדל מהם לגמרי, ולא תהיה לנו שום שיכות עם אלו הרשעים, אשר הם מוציאים את עצמן מכלל ישראל, ואין להם חלק לעולם הבא, והם דומים כחיות השדה. "ומסרה ליהושע": כי עליו נאמר (שמות לג, יא): "ומשרתו יהושע בן-נון נער לא ימיש מתוך האהל", וכתיב (במדבר כז, יח): "ויאמר ה'ני"ה אל משה, קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו, וסמכת את ידך עליו, ונתת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל". "ויהושע לזקנים": וכתב בספר מחזור ויטרי (אבות, פרק א'), אשר אלו הזקנים היו השופטים והא לף סדר השופטים: עתניאל, אהוד, שמגר, ברק, גדעון, אבימלך, תולע, יאיר הגלעדי, פינחס, יפתח, אבצן זה בעז, אלון, עבדון, מנחם, שמשון. "וזקנים לנביאים": וזה סדרן של נביאים: עלי, שמואל, גד, שמעיה, עדו, אחיה השילוני, אליהו, אלישע, מיכיהו, עובדיה, יונה, מיכה המורשתית, יואל, נחום, חבקוק, צפניה, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, חלדה, חגי, זכריה, מלאכי. "ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה": שהיו בעת החרפן בגלות בבל, החרש והמסגר, ודניאל וחרביו, ונחמיה, יהושע, שריה, רעליה, מרדכי, זרובבל, ועוד הרבה שהיו עמהם, כמאמרם ו"ל (מגלה יז.): אנשי כנסת הגדולה היו מאה ועשרים, ובהם כמה נביאים. "הם אמרו שלשה דברים"; הינו אנשי כנסת הגדולה שבימיהם התחיל החרפן, היו רגילים לומר, שמנהיגי ישראל צריכים בהנהגתם שלשה דברים: "היו מתונים בדין": קדם שהולכים לדון את עם ישראל צריכים הרבה

עורא כשעלו מן הגולה צביח שני. ומכללס חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחזריהם. ונקראו כנסת הגדולה לפי שהחזירו העטרה ליושנה (יומא סט.).

שמה אמר (דברים י) האל הגדול הגבור והנורא. נאו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירו כנחלה לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נוראותיו שאלמלא כן

היאך אומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה אומות: הם אמרו ג' דברים. הרבה דברים אמרו אלא ג' דברים הללו אמרו [הן] שיש בהם קיום העוה: הוו מתונים בדין. שאס נא דין לפניך פעם ושמים ושלוש. לא תאמר דין זה כבר נא לפני ושמי ושלשמי זו. אלא הוו מתונים כלומר ממתינין קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרצן גמליאל דאמר (ברכות כח.) כל תלמיד שאין תוכו כזרו אל יכנס לבית המדרש קא משמע לן שמלמדין תורה לכל אדם ואין נריך לזדוק אחריו. וכלזד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה אי נמי אשמעינן

סבלנות ולא ימהרו לחתוף את הדין, עד שיתישבו בענין היטב; כי כל הצרות והיסורים והמרירות והדחקות שעוברת על כלל נשמות ישראל היא רק מחמת עוונת הדין, שקמים

רשעים ארורים ומעוהים את הדין וכמאמרם ו"ל (שבת קלט.): תניא, רבי יוסי בן אלישע אומר: אם

ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדק בדיני ישראל, שכל פרענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דיני ישראל, ולכן אנשי כנסת הגדולה שהם היו בזמן החרבן בקשו והתחננו: "הוו מתונים בדין", שלא יעוהו את הדין, כי זה גורם את כל הצרות לעם ישראל, כי (שם): אין הקדוש-ברוך-הוא משרה שכנתו על ישראל עד שיכלו שופטים ושופטים רעים מישראל, שנאמר (ישעיהו א, כה-כו): "ואשיבה ידי עליך ואצרך כבר סיגיה, ואסירה כל בדיליך, ואשיבה שפטיך כבראשנה ויעציף כבתחלה" וגו'; וזה בעברנו, אשר כל ימי

הגלות קמים בתי דינים הלוקחין שחד ומעוהים את הדין. כי (בבא בתרא ט): כל דין שנוטל שחד — מביא חמה עזה לעולם; והם הם הגורמים את כל הצרות לעם ישראל, ומאריכין את הגלות, ומעכבין את הגאולה, אוי להם ואוי לנפשם. "והעמידו תלמידים הרבה": וצריכים מנהיגי וצדיקי הדור למסר את נפשם להקים ישיבות רבות ולהעמיד תלמידים, הפך דעתו של רבן גמליאל, שאמר: כל תלמיד שאין תוכו כזרו אל יכנס לבית-המדרש, (ברכות כח.); כי כל ימי הגלות הפרה והנמרה היו, שמתפשטים האפיקורסים והמינים הטמאים והמטמאים, הכופרים בעקר, ומפיצים את קרחיהם, ספרי מינות ואפיקורסות, ומקימים בתי-ספר טמאים, אשר שם עוקרים את נשמות ישראל ממנו יתברך, ועוקרים מהם את האמונה הקדושה, ומשפיעים מהם את שמו יתברך, רחמנא לצלן, נגד זה מצוה עלינו לבנות ישיבות ותלמודי תורה, ולהרבות בתלמידים, ולהחדיר בהם אמונה פשוטה בו יתברך, וללמד את תורתו הקדושה, וללמדם איך לקיים את מצוותיו יתברך, ורק זה צו השעה בכל ימי הגלות הפרה והנמרה היו — להקים בתי חנופה לחנה את ילדי ישראל בקיום מצוות מעשיות ובלמוד התורה הקדושה, אשר אין למעלה מזה. ואשרי מי שמקים ישיבה ותלמוד-תורה לחנה בהם את בני ובנות ישראל על-פי דרך ישראל סבא, על-פי דעת תורתנו הקדושה המסורה לנו מדור דור, אשר אין למעלה מדבר זה, והוא מוריד את השכינה בעולם, ומעלתו גדולה בשמים, וצריכים להתאזר בעזות ובעקשנות דקדשה לא להתפעל משום רשע בעולם, אלא להרבות חילים לתורה ולקיום המצוות, וכזה ממשיכים את שביל הזהב של כלל ישראל המסורה לנו מדור דור. "ועשו סיג לתורה":

ותכף-ומיד כשמוסרים את נפשם מנהיגי (יבמות סב:) שאם העמיד תלמידים צנחורו יעמיד וצדיקי הדור ומקרבם את נשמות ישראל אליו תלמידים צוקנחו דכתיב (קהלת יא) צנקר זרע זרעך יתברך, ועוסקים להעמיד תלמידים רבים, אזי ולערב אל תנח ידך: ועשו סיג לתורה. גדר שלא צריכים לעשות סיגים וגדרים, פדי לעשות יצוא ליגע בחיסור תורה כגון שניות לעריות ושבות אוננים לתורה. וכמאמרם ו"ל (מועד קטן ה.):

לתורה: שמעון הצדיק
היה משירי כנסת הגדולה.
 לשבת דכתיב (ויקרא יח) ושמתם את משמרתם עשו משמרת את משמרתם. עשו משמרת למשמרת:

— עשו משמרת

למשמרת; כי זה יסוד גדול בתורה — לעשות גדרים וסיגים, פדי לא להפשל, חס ושלום, באסורי תורה; ועל-כן תקנו חכמינו הקדושים כל מיני גדרים וסיגים לעם ישראל, פדי שלא יפשו בעשין ולא יעברו על לאוין. וכמאמרם ו"ל (ברכות ד:) חכמים עשו סיג לדבריהם, פדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואמר: אלף לביתי ואכל קימעא ואשפה קימעא ואישן קימעא, ואחר-כך אקרא קריאת שמע ואתפלל, וחוטפתו שנה. ונמצא ישן כל הלילה. אלא אדם בא מן השדה בערב, נכנס לבית-הפנסת, אם רגיל לקרות — קורא, ואם רגיל לשנות — שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל, ואוכל פתו ומברך, וכל העובר על דברי חכמים — חייב מיתה; וכן אמרו (יבמות ז:): אמר רבי אלעזר בן יעקב, שמעתי שבית-דין מפין ועונשין שלא מן התורה, ולא לעבר על דברי תורה אלא לעשות סיג לתורה. ומעשה באדם אחד, שרכב על סוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לבית-דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. ושוב מעשה באדם אחד שהטיח באשתו תחת התאנה, והביאוהו לבית-דין והלקוהו, לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך. וכן אמרו (במדבר רבה, פרשה י', סימן ח'): מפאן שחיב אדם להרחיק עצמו מן הפעור, ומן הדומה לכעור, ומן הדומה לדומה, מפאן שעשתה תורה סיג לדבריה, תמן תנינן "הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ועשו סיג לתורה", פיצד יעשה אדם סיג לדבריו? פדרך שעשתה תורה סיג לדבריה, הרי הוא אומר: "ואל אשה בנדת טמאתה לא תקרב", יכול יחבקנה וינשקנה וידבר עמה דברים בטלים? תלמוד לומר "לא תקרב", יכול תישן עמו בבגדיה על המטה? תלמוד לומר: "לא תקרב", יכול תרחץ את פניה ותכחל את עיניה ויטל הימנה את הפוס? תלמוד לומר: "והדנה בנדתה" פל ימים שהיא דנה תהא בנדוי. מפאן אמרו: פל המנבלת עצמה בימי נדתה — רוח חכמים נוחה הימנה, פל המתקשטת עצמה בימי נדתה — אין רוח חכמים נוחה הימנה. הרי שחכמינו הקדושים עשו גדרים וסיגים, פדי להרחיק את האדם מספק ספיקא של אסור תורה. ולכן מאחר שהזהירו את צדיקי ומנהיגי הדור לקרב רחוקים אליו יתברך, ולהחזיר בני-אדם בתשובה שלמה, ולהעמיד תלמידים הרבה, לכן ראוי גם לעשות גדרים וסיגים, שלא יתערבו בין אלו הפושעים והמורדים, המינים והאפיקורסים המדברים פתוח נגדו יתברך, רחמנא לישזבון, וצריכים להתרחק מהם בתכלית הרחוק, ודיקא על-ידי-זה יהיה קיום לעם ישראל בגלות הארצה והמרה והנמרת הזו, וכל זה התקינו אנשי כנסת הגדולה, והבן.

ב שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה: הינו שהיה מאחרוני אנשי כנסת הגדולה, כי הרי היה בסוף בית שני, והוא היה כהן גדול, וכמאמרם ו"ל (יומא ט): אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (משלי י, כז): "יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה", "יראת ה' תוסיף ימים" — זה מקדש ראשון, שעמד ארבע מאות ועשר שנים, ולא שמשו בו אלא

ב משירי. משירי שלאחר שמתו כלן נשתיירה הקבלה
 זידו. והוא היה כהן גדול אחר עזרא: הוא היה
 אומר. כלומר כך היה מרגלל בפומיה תמיד וכן כל
 ר' פלוני אומר. הוא היה אומר. שנמסכת זו. פירוש
 היה רגיל לומר כן תמיד:
 העולם עומד. לא נברא
 העולם אלא בשביל שלושה
 דברים הללו: על התורה.
 שאלמלי לא קבלו ישראל את
 התורה לא נברא שמים וארץ. דכתיב (ירמיה לג) אם
 לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי
 (שבת פח.). ועל העבודה. עבודת הקרבנות שכך
 שנינו במסכת תענית (כו:): שאלמלא מעמדות לא
 נקיימו שמים וארץ. ומצינו שבשביל הקרבנות שהקריב
 נח נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מבול לעולם.
 הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות
 חסדים. דכתיב (תהלים פט) עולם חסד יבנה. וגמילות
 חסדים הוא לשמח חמנים. ולנחם אבלים. ולנקר חולים.
 רבוא, ובנו ירושלים וכל מגדליה וחומותיה הגבוהים והחזקים וכל הבתים אשר בה יותר ממה
 שהיו בתחלה, ובא אלפסנדר על כורש והרגו, ושלט על ירושלים כ"ד שנה. ובקשו הפותים ממנו
 להחריב את הבית. מה עשה שמעון הצדיק? הלך אליו בראש יקירי ירושלים מלבש בבגדי
 כהונה, פיון שראה אלפסנדר את הפהן הגדול, ירד מכסאו והשתחוה לו. אמרו לו שריו:
 אלפסנדר, אלפסנדר, מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי? אמר להם: כשאני יורד למלחמה, דמות
 דיוקנו של זה היהודי אני רואה ונוצח. מיד בטל הגונה, וגזר על הפותים גזרות קשות. ולכן בא
 שמעון הצדיק לומר ולגלות על מה העולם עומד, שאפלו בגלות המרה והנמנהרת בעת
 חרבן בית המקדש, יוכלו עם ישראל להחזיק עצמם בעולם ולהתקיים בה, ולהמשיך על עצמם
 אורו יתברך. ועל-כן "הוא היה אומר: על שלשה דברים העולם עומד: על התורה, ועל העבודה,
 ועל גמילות חסדים": שהם כנגד השלשה אבות: אברהם, יצחק, יעקב, שעליהם נאמר (ויקרא כו,
 מב): "וזכרתי את בריתי יעקב, ואף את בריתי יצחק, ואף את בריתי אברהם אזכור, והארץ אזכור";
 כי אפלו שיהיו בגלות המרה, על-ידי התנוצצות אור זכות אבות, תמשך עליהם שכינת עזו
 יתברך. כמאמר הזהר (שלח קעד.): באתר דאית תמן אבות אית תמן שכינתא; ונתגלה קדשת ארץ
 ישראל בגלות המר להפיל את כל האויבים והשונאים והרשעים (לקוטי מוהר"ן. חלק א'. סימן נה);
 ואפלו שהם רוצים להתאחז בה ומטמאים אותה בכל מיני טמאות הגויים, עם כל זאת לבסוף
 יקיים בהם (ויקרא יח. כה): "ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה, ותקא הארץ את ישביה"; כי ארץ
 ישראל אינה סובלת בעלי עברה, או שיחזרו בתשובה שלמה אליו יתברך, או שירדו ויברחו
 ממנה; ועל-כן דיקא שמעון הצדיק שהיה משיגי כנסת הגדולה שהם אמרו: האל הגדול הגבור

הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל

שמעון הצדיק, ושמונים
 ששמש יוחנן כהן גדול,
 עשר ששמש ישמעאל בן
 פאבי, ואמרי לה אחת-
 עשרה ששמש רבי אלעזר

בן חרסום, מכאן ואילך צא וחשב, כל אחד
 ואחד לא הוציא שנתו. והוא ראה איך
 שהרשעים יגרמו לחרבן בית-המקדש,
 והשתדל מאד שלא יחרב. וכמאמרם ו"ל (אוצר
 המדרשים): כשנשלמו שבועים שנה לחרבן הבית
 ולגלות נבונאדון, עמד כורש בן אחשורוש
 ואסתר בת אביחיל, ושלח כורש לנחמיה
 ולרובכל ולברוך ולהשרים, וצוה עליהם לבנות
 את בית ה', ובנוהו בשנת ד' למלכותו ובשנת
 ז' למלכותו, עלה עזרא מבבל ועלו עמו ד'

ואתם מהתורה, (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב). 'עמוד העבודה' קלקלו החוננים הידועים בקלותם ובפחזותם, והם היו נואפים גמורים, ומי ששמע את קול נגינתם נתקרר מעבודת השם יתברך, ונתרחק ממנו יתברך (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ג'). ו'עמוד גמילות חסדים' קלקלו השוחטים הקלים והפוחזים, שהאכילו טרפות ונבלות, אשר מהם נחסרה הפרנסה מעם ישראל, ואי אפשר לעשות גמילות חסד אחד עם השני (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לו); ועל-כן היו כל שלשת העמודים: תורה, עבודה וגמילות חסדים — רופפים, עד שבא רבנו האיש האלקי רבי ישראל בעל-שם-טוב זי"ע, והיה בתחלת ימיו שוחט, והקים שוחטים הגונים, ותקן תקונים בשחיטה כידוע, ואחר-כך בהתגלותו היה מתפלל לפני העמוד, והיה שליח-צבור, והתפלל בהתלהבות גדולה ובקולות נוראים עד מאד, ודבר זה הכניס בתלמידיו כידוע, והתועד עם תלמידיו הקדושים, ואמר לפניהם חדושי תורה נפלאים ונוראים מאד בגלוי אלקות בדבקות עליונה, והאיר את העולם עם השגחה פרטית, כידוע; ועל-ידי זה תקן את השלשה עמודים שהעולם עומד עליהם עד סוף כל הדורות. וכבר אמר רבנו ז"ל (תרי-מוהר"ן, סימן תקנ), שהבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע היה רבי של אלפים ורבבות עולמות, ועלינו (הינו על זרעו הקדוש כידוע שרבנו ז"ל היה נכדו), נאמר הפסוק (ישעיה ד, ב): "ופרי הארץ לגאון ולתפארת לפליטת ישראל", ולכן גם רבנו ז"ל מסר את נפשו על שלשה עמודים אלו: תורה, עבודה, גמילות חסדים, שאלו השלש נקודות שצריכים לקבל על-ידי הצדיק האמת (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לד): נקדת הרב, נקדת החבר, נקדת עצמו, שעל-ידי זה שוכרים את כל החרפות הנופלות על לבו, וזוכה ללב טהור, ונעשה פלי לקבל בו נקדת אלקותו יתברך, שזו הנקדה השייכת ללבו בעת הזאת דיקא, עין שם; והבן.

והנורא, כמאמרם ז"ל (יומא טו): אמר רבי יהושע בן לוי, למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה? שהחזירו עטרה לישנה, אתא משה ואמר (דברים י, יז): "האל הגדל הגבר והנורא"; אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו?! לא אמר נורא; אתא דניאל ואמר: נכרים משתעבדים בכניו, איה גבורותיו?! לא אמר גבור; אתו אינהו ואמרו: אדרבה, זוהי גבורת גבורתו — שכובש את יצרו, שנותן ארץ אפים לרשעים. ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקדוש-ברוך הוא היאך אמה אחת יכולה להתקיים בין האמות. ועל דבר זה שמעון הצדיק "הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד": כנגד מה שהחזירו עטרה לישנה, לומר ולשבת ולפאר בכל יום את הקדוש-ברוך-הוא, האל הגדול הגבור והנורא, שזה כנגד השלשה אבות: אברהם — כנגד הגדול, יצחק — כנגד הגבור, יעקב — כנגד והנורא, וזה "על התורה": יעקב, שהוא עמוד התורה. "ועל העבודה": יצחק, שהוא עמוד העבודה. "ועל גמילות חסדים": אברהם, שהוא עמוד החסד. ודיקא אם עם ישראל יחזיקו בלמוד התורה ויעסקו בתפלה ויעשו חסד זה עם זה, יוכלו להתקיים בין אמות העולם כל ימי הגלות. ואמר רבנו האיש האלקי רבי ישראל בעל-שם-טוב זי"ע, אשר הוא בא לעולם הזה לתקן תקון העולם, אשר היה עומד העולם ברפיון בקלקול שלשה העמודים שהעולם עומד עליהם: תורה, עבודה וגמילות חסדים; פי 'עמוד התורה' קלקלו בעלי הדרשנים, שנסעו מעיר לעיר ומכפר לכפר ומישוב לישוב, ואמרו דרשות של דפי, לעור עיני העולם, וכדו להם מדרשים פלאים ותרצו אותם, והם בעצמם היו קלים ונוכלים, רמאים וצבועים, והפחידו את המון-העם עם כל מיני ענשים של גיהנום, ולא דנו אותם לכף זכות, ועל-ידי זה הפילו אותם לנוקבא דתהומא רבא, ורחקו

ולקבור מתים. וכיוצא בזה: ג פרס. לשון ערך ערך ג אַנְטִיגֶנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ: סוֹכוֹ הָיָא שֵׁם עִיר, מִתְרַגְמֵינן פּוֹרְסַנְא הוּא מַה שְׁאֵדָם נוֹתֵן לְמֵי שַׁעֲדָא אֹתוֹ וְהוּא אֵינּוּ חַיִּיב דְּדִין לִיתָן לוֹ כְּלוּם. כְּמוֹ מַה שִׁיתָן אֵדָם לְזַנּוּ קַטָּן אִו לֹאשְׁתּוֹ אִו לַעֲבָדוּ מִפְּנֵי קוֹרַת רוּחַ שַׁעֲוֹ לּוֹ. וְאִפִּילוּ לְמַקּוֹת פֶּרֶס כּוֹזֵה לֹא יַעֲבֹד אֵדָם אִתְּ דוֹרְאֵוּ לֹא מֵאֲהַבָּה זְלַזְדָּ: וְיֵהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם. אִף עַל פִּי שְׁאֵתָה עוֹבֵד מֵאֲהַבָּה עוֹבֵד גַּם כֵּן מִירָאָה שְׁהַעוֹבֵד מֵאֲהַבָּה זְרִיז זְמַנּוֹת עֵשָׂה. וְהַעוֹבֵד מִירָאָה נוֹהֵר מִמַּנּוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וְנִמְלֵאת דַּעְבוּדָתוֹ שְׁלֵמָה. וְכֵן אִמְרוּ חו"ל עוֹבֵד מֵאֲהַבָּה עוֹבֵד מִירָאָה. עוֹבֵד מֵאֲהַבָּה — שֶׁאִם זָאת לִשְׁנוֹא דַּע שְׁאֵתָה אֹהֵב וְאִין אֹהֵב שׁוֹנֵא, עוֹבֵד מִירָאָה — שֶׁאִם זָאת לַעֲבֹט דַּע שְׁאֵתָה יֵרֵא וְאִין יֵרֵא זֹעֵט:

גְּמִילוּת חֲסָדִים: ג אַנְטִיגֶנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קִבֵּל מִשְׁמְעוֹן הַצְּדִיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אַל תְּהִי כְּעַבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, אֲלֵא הָיוּ כְּעַבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, וְיֵהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

רְבֵה, פְּרָשָׁה סַח, סִימָן (ו'): כְּשֶׁהַצְּדִיק בְּעִיר — הוּא זִינָה הוּא הַדְרָה. יֵצֵא מִשָּׁם — פְּנָה זִינָה, פְּנָה הַדְרָה, וְעַל-כֵּן כָּל מְקוֹם שְׂנוֹזְכֵר צְדִיק בְּשֵׁם אִישׁ וּבְשֵׁם עִירוֹ, מוֹרָה שְׁהוּא מְבַחֵר מִהַעִיר. "קִבֵּל מִשְׁמְעוֹן הַצְּדִיק": וְהוּא הָיָה נָשִׂיא הַסְּנֵהֲדָרִין אַחַר שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק. "הוּא הָיָה אוֹמֵר": וַיֵּשׁ לוֹמֵר שְׁמַאֲמְרוּ סוֹכְבֵי עַל מַה

שְׁאָמַר שְׁמַעוֹן הַצְּדִיק: עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד: עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה, וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים; וְעַל-כֵּן הוּא מְמַשֵּׁיף וְאוֹמֵר:

"אַל תְּהִי כְּעַבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס, אֲלֵא הָיוּ כְּעַבְדִּים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרָס": כִּי צְרִיכִים לְלַמֵּד תּוֹרָה וְלַעֲסֹק בַּתְּפִלָּה, וְלַעֲשׂוֹת גְּמִילוּת חֲסֵד וְקִיּוּם הַמְּצוּוֹת לְשִׁמְיָה — לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, בְּלֵי שׁוּם קַבּוּל שְׂכָר כָּלֵל, אֲלֵא שְׂיַעֲבֹד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּאַהֲבָה, כְּמַאֲמָרם ו"ל (גְּנָרִים סב.): תַּנְיָא (דְּבָרִים ל, כ): "לֹא אֲהַבָּה אֶת הַנְּזִי"ה אֱלֹהֵיךָ לְשִׁמְעַ בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ", שְׁלֵא יֵאמֵר אָדָם: אֲקַרָּא — שְׂיַקְרְאוּנִי חֲכָם, אֲשַׁנָּה — שְׂיַקְרְאוּנִי רַבִּי, אֲשַׁנּוּן — שְׂאֵהִיָּה זְקָן וְאֲשַׁב בִּישִׁיבָה, אֲלֵא לְמַד מֵאַהֲבָה וְסוּף הַכְּבוֹד לְבוֹא; כִּי אָדָם צְרִיף לַעֲבֹד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הֵן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, וְהֵן בְּעִסְקַת הַתְּפִלָּה, וְהֵן בְּעִשְׂתֵי גְּמִילוּת חֲסֵד, וְהֵן בְּקִיּוּם הַמְּצוּוֹת — רַק מֵאַהֲבָה, שְׂאֹהֵב אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְאֵינּוּ רוֹצֵה שׁוּם שְׂכָר כָּלֵל, אֲשֶׁר זֶה תְּכַלִּית הַשְּׁלֵמוֹת. כְּמוֹבָא (וְהָרַב וַיֵּרָא קִיג.): בְּשַׁעֲתָא דְּבַר גֵּשׁ רַחֲמִים לִיָּה לְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא, קַדְשָׁא בְּרִיף הוּא רַחֲמִים לִיָּה בְּכָל מַה דְּאִיְהוּ עֲבִיד, וְנָטִיר אֲרַחֲוִי, כְּמַה דְּאִתְּ אָמַר (תְּהֵלִים קכא, ח): "הַנְּזִי"ה יִשְׁמַר צְאֲתָךְ וּבּוֹאֵף מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם"; תָּא חֲזִי כְּמַה חֲבִיבוּתִיָּה דְּאַבְרָהָם לְגַבִּי קַדְשָׁא בְּרִיף הוּא, דְּבָכֵל אֲתֵר דִּהְוָה אֲזִיל לָא הָוָה חַיִּישׁ עַל דִּילִיָּה כְּלוּם, אֲלֵא בְּגִין לְאַתְדַּבְּקָא בֵּיהּ בְּקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא. וְאָמְרוּ (וְהָרַב בְּשַׁלַּח נה.): כְּמַה אִית לִיָּה לְבַר גֵּשׁ לְרַחֲמָא לִיָּה לְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא, דְּהָא לִית לִיָּה פּוֹלְחָנָא לְקַדְשָׁא בְּרִיף הוּא אֲלֵא רַחֲמִימוּתָא, וְכָל מָאן דְּרַחֲמִים לִיָּה וְעֲבִיד פּוֹלְחָנָא בְּרַחֲמִימוּתָא, קַאֲרִי לִיָּה קַדְשָׁא בְּרִיף הוּא רַחֲמָא. וְאָמְרוּ (וְהָרַב וְאַתְחַנּוּן רסו): זְכָאָה חוּלְקָהוֹן דְּאֵינּוֹן דְּרַחֲמִימוּתָא דְּמַאֲרִיְהוֹן מַתְּדַבְּקוֹן בְּהוּ, לְאֵלִין לִית שְׁעוּרָא לְחוּלְקָהוֹן בְּהוּא עֲלֵמָא, אָמַר רַבִּי יִצְחָק כְּמַה מְדוֹרִין עַל מְדוֹרִין אִית לְהוּ לְצַדִּיקָא בְּהוּא עֲלֵמָא, וּמְדוֹרָא עֲלָאָה דְּכָלֵא אֵינּוֹן דְּרַחֲמִימוּתָא דְּמַאֲרִיְהוֹן

לרשעות שלו שחבויה בו בטבעו; ועל-כן אין אנו מוצאים כלל שיהיה איזה אדם נעשה איש כשר וירא השם על-ידי ספרי המחקרים, אף-על-פי שנמצא בדבריהם אילו דברים ומדות טובות וכיוצא, אף-על-פי-כן הכל הבל, פי הפסדס מרבה משכרם, פי הם מבלבלים דעת האדם מאד. וזו היתה טעותם של תלמידי אנטיגנוס, שלא ירדו לסוף דעתו, פי חשבו מה שחשבו, שאם עובדים שלא על מנת לקבל פרס, אזי הכל הפקר, אשר זה כלל האפיקורסות של כל האפיקורסים והמחקרים. ועל קטב זה סובכים כל ספרי חקירות, אשר עליהם נאמר (משלי ב, יט): "כל באיה לא ישוּבון ולא ישיגו ארחות חיים"; וכמאמרם ו"ל (אבות דרבי נתן, פרק ה'): אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים, שהיו שונין בדברים והיו שונים לתלמידים ותלמידים לתלמידיהם. עמדו ודקדקו אחריהן ואמרו: מה ראו אבותינו לומר דבר זה, אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום, ולא יטל שכרו ערבית? אלא אלו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחית המתים, לא היו אומרים כן. עמדו ופרשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרוצות: צדוקין וביתוסין. צדוקים — על שם צדוק. ביתוסין — על שם ביתוס; ומהם סבלו עם ישראל דורות שלמים. וכן בכל דור דור צצו ופרחו פופרים ואפיקורסים, מינין ממינים שונים, שמהם סבלו עם ישראל סבל גדול, והכל התחיל רק מפני שלא צרפו את מדת היראה אל מדת האהבה, פי על-ידי מדת האהבה לבד, לעבד את הקדוש ברוך-הוא שלא על מנת לקבל פרס, דרך זו מסכנת מאד, פי יכול לפרש לגמרי, רחמנא לצלן, ולכפר בכל, כמו שארע לצדוק וביתוס. וזה אשר קרה גם עם הש"ץ והפראנקיסטים, ימח שמם וזכרם, וכבר גלה לנו רבנו ו"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א, סימן רז), אשר הסתלקות הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע היתה ממצעה הש"ץ ותלמידיו, ימח

אתקשר בהו, דהא מדוריהון אתקשר בהיכלא דסליק על פלא, מאי טעמא? בגין דקדשא בריך הוא בהאי אתעטר, תא חזי היכלא דא אהבה אתקרי, ובגין אהבה קימא פלא, כמה דכתיב (שיר השירים ח, ז): "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה" וכלא ברחימותא קימא; פי אצלו יתברך מאד מאד חשובה מדת העובד מאהבה. "ויהי מורא שמים עליכם": בא לגלות, אף שהזהרתיה, אהובי, בני, שתלמד תורה ותעסק בתפלה, ותהיה גומל חסד, ותקים את מצוותיו יתברך "שלא על מנת לקבל פרס", אלא עבד מאהבה, שזו המדרגה הכי גדולה, שמי שאוהב את הקדוש ברוך-הוא, הקדוש ברוך-הוא קורא אותו אהבו, ושכרו רב מאד. פי הרי הוא מוסר את נפשו בתורה, בעבודה, ובגמילות חסדים, ובקיום המצוות, "שלא על מנת לקבל פרס", עם כל זאת ההכרח להכניס בעצמו יראת שמים, מדת היראה, פי ההכרח לצרף אל מדת האהבה גם מדת היראה, לירא ולפחד ממנו יתברך, יראת הרוממות, או יראת הענש. ואמר רבנו ו"ל (שיחות-הר"ן, סימן ה'), פי עקר העבודה בתחלה היא רק מחמת יראת הענש, ובלי יראת הענש אי אפשר להתחיל כלל בעבודת השם יתברך, אפלו צדיקים צריכים גם-כן יראה, פי העובדים מאהבה הם מועטים מאד מאד. והעקר הוא יראת הענש, פי היראה עלאה בגין דהוא רב ושלטי, הינו יראת הרוממות, לאו כל אדם זוכה לזאת היראה, אבל עקר העבודה הוא רק על-ידי יראת הענש. ומי שלומד, חס ושלום, בספרי המחקרים והפילוסופים, נכנסים בלבם ספקות וכפירות; פי כל אדם נולד עם רשעות, פי טבע כל אדם נמשך אחר רשעות, הינו אחר התאוות הרעות של העולם הזה, רחמנא לצלן, ורק מחמת יראת הענש הוא שובר תאוותו, ונכנס בדרכי השם, אבל כשלומד באותם הספרים של חקירות, חס ושלום, אזי מוצא לעצמו ספקות וכפירות, שהם סיוע

שָׁמֶם; כִּי הָיוּ כַּמָּה גְדוּלֵי הַדּוֹר, וְלוֹמְדִים מִפְּלָגִים שֶׁהִטְעָה אוֹתָם, וְדִבְרוּ רְעוֹת עַל כָּלֵל הַתּוֹרָה, וְאָמַר שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ שְׁנֵי נִקְבִים בְּלִבּוֹ, עַל-יַדֵּי מַעֲשֵׂה הַשֵּׁ"ץ, יִמַּח שְׁמוֹ. וְכַמוֹכֵן בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלּוּ הַתַּפְּשֻׁטוֹ הַרְפוּרְמִים, וְאַחֲרֵיכֵן הַקּוֹנְסֵרְבַּטִּיכִים, שְׁכּוֹפְרִים לְגַמְרֵי בַתּוֹרָה שֶׁבְעַל-פִּיהָ, וְכִבֵּר יֵצְאוּ נִגְדָם כָּל גְּדוּלֵי עוֹלָם, מִלְּאֲכֵי מַעֲלָה, קְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן, דְּבוֹקִים בַּתּוֹרָה וּבִירְאַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אִיגָר זי"ע וְרַבִּי מְרְדְכִי בְּנַעֲט זי"ע, וְשָׂאָר גְּאוּנִים וְקְדוּשִׁים, עַד הַחֲת"ם סוֹפֵר זי"ע וְתַלְמִידָיו, וּבִינֵיהֶם הַמַּהֲר"ם שֵׁיך זי"ע, וְשָׂאָר גְּאוּנֵי וְקְדוּשֵׁי עֲלִיּוֹן, מֵאָה וְעַשְׂרִים בְּמִסְפָּר, וְהוֹצִיאוּ אוֹתָם מִכָּלֵל יִשְׂרָאֵל, מֵאַחַר שֶׁהֵם כּוֹפְרִים בְּעֵקֶר, וְאֵינָם מְאֲמִינִים בַּתּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם; וְעַל-כֵּן אֵין לָהֶם חֵלֶק בֵּין כָּלֵל יִשְׂרָאֵל. וְכָל טְעוּתָם הַתְּחִלָּה רַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִיָּתְהָ לָהֶם יִרְאַת שָׁמַיִם. לְזֹאת הַזְהִיר הַתַּנָּא אֲנִטִּיגְנוֹס, אִף שֶׁאֲמַרְתִּי לָכֶם "אֵל תִּהְיוּ כְּעֹבְדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הַרֵב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פָּרִס, אֲלֹא הוּוּ כְּעֹבְדִים הַמְּשַׁמְשִׁין אֶת הַרֵב שֶׁלֹּא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פָּרִס", עִם כָּל זֹאת הִתְקַרַח "וַיְהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם": כִּי בְּלִי יִרְאַת שָׁמַיִם הָאָדָם יְכוֹל לְבוֹא לִידֵי טְעוּת וּמְכַשְׁלוֹת גְּדוּלוֹת, עַד שֶׁיִּכְפֹּר בְּכָל, רַחֲמָנָא לִישׁוּזְבֹן, וַיִּנְתַּק אֶת עַצְמוֹ מִכָּלֵל יִשְׂרָאֵל לְגַמְרֵי. אוֹי לוֹ לְמִי שֶׁמִּתְחַבֵּר לְמִינִים וְאַפִּיקוֹרְסִים, כּוֹפְרִים בְּעֵקֶר, שְׂאִינָם מְאֲמִינִים בַּתּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וּמְדַבְּרִים נִגְדַּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-זוּוֹא, יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ וַיִּתְעַלֶּה, וְנִגְדַּי כָּל הַקְּדוּשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וּמְאֲכִילִים אֶת גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּטִרְפוּת וּנְבִלוֹת, בְּשֵׁר הַחֲזִיר וְהַשָּׁפָן וְכוּ', וּבְשֵׁר פְּגוּלִים, וְעוֹקְרִים אֶת הָאֱמוּנָה לְגַמְרֵי בְּפִרְהֶסְיָה, אֲשֶׁר דִּינָם כְּעוֹרִים מִמֶּשׁ, אֲשֶׁר יִינָם יִין נִסְךְ; [כִּי הַמַּחֲלֵל שֶׁבַת בְּפִרְהֶסְיָה, יֵשׁ לוֹ דִּין כְּגוֹי גָּמוּר, עֵינַי רַמְב"ם, פְּרָק ל', הַלְכָה טו], וְעוֹבְדִים עַל כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה בְּשֶׁאֵט גִּפְשׁ, חוֹפְרִים קְבָרִים וְזוֹרְקִים אֶת הַעֲצָמוֹת בְּבִזְיוֹן כְּדָמֵן עַל פְּנֵי

הָאָדָמָה, רִשְׁעִים אַרוּרִים, בְּלִי שׁוּם רִגְשׁ אֲנוּשֵׁי כָּלֵל, וּמְדַבְּרִים פְּתוּחַ נִגְדוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הֵם גְּרוּעִים מֵאֲמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁלְּכָל הַפְּחוֹת יֵשׁ בָּהֶם אֵיזָה נִצּוֹץ שֶׁל אֱמוּנָה, אֲבָל אֵלּוּ הַרִשְׁעִים וְקָלֵי הָעוֹלָם כּוֹפְרִים בְּכָל, רַחֲמָנָא לִישׁוּזְבֹן; וְעוֹד מַעֲבִירִים עַל הַדַּת מְלִיּוּנֵי גִשְׁמוֹת טְהוֹרוֹת בְּכָל יוֹם, וּמִפְּטָמִים אוֹתָם בְּכַפִּירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת, וְעוֹשִׂים לִיצֵי לִיצְנוּת מִהַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת, וַיֵּשׁ לָהֶם עוֹזְרִים 'רַעֲבָנִים' טְמֵאִים וּמְטָמְאִים, מִתִּירֵי מִמְזֵרִים, וְנוֹתְנִים 'גּוֹשְׁפִנְקָא' עַל מַעֲשֵׂיהֶם. אוֹי לָהֶם, וְאוֹי לְנַפְשָׁם! וְהֵם מְלַבְּשִׁים בְּאִיצְטְלָא דְרַבָּנָן, בְּגָדֵי מְשִׁי וְכוּכְע פְּרוּה, עַד שֶׁמִּבְחָרֵן קָשָׁה וְכִבֵּד מְאֹד לְהַכִּירָם, כִּי הֵם מְטַעִים אֶת הַבְּרִיּוֹת, הֵיּוֹת שֶׁמְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן כְּזוֹ, עַד שֶׁדוֹמִים לְרַב רַבָּנָן, אֲבָל בְּאֲמַת הֵם רְקוּבִים עִם כַּפִּירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת, דְּעוֹת כּוֹזְבוֹת, וְהֵם שֶׁקֶץ, וְכָל הַשׁוֹמְעִים לָהֶם הֵם שֶׁקֶץ, כִּי מִבִּישָׁא לֹא הָיָה טְבָא (בְּרִכוֹת כט.): מְרִשְׁעִים כְּאֵלּוּ לֹא יְכוֹל לְצִאת שׁוּם טוֹב, מֵאַחַר שֶׁבְּפִנְיָמִיּוּתָם הֵם מְלֵאִים דְּעוֹת נִפְסְדוֹת, וְעוֹשִׂים לִיצֵי לִיצְנוּת מִתּוֹרָה וּמְצוּוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, כִּי הֵם קָלִים וְרִיקִים וּפּוֹחֲזִים, וְכָל מַגְמַתָּם הִיא רַק כֶּסֶף וְכִבּוֹד וְלִקְנוּת לְעַצְמָם שֵׁם, שִׁיְהִיָּה שְׁמָם הוֹלֵךְ כְּאַחַד הַגְּדוּלִים. וְאוֹי לָנוּ שֶׁכֶּף עֲלֵתָה בְּיָמֵינוּ, שֶׁהַתַּפְּשֻׁטוֹ הַרִשְׁעִים, בְּדָמוֹת רַעֲבָנִים בְּעֵזְרוֹת קִטְנוּת וּבְמוֹשְׁבִים וּבְכַמָּה וְכַמָּה עֵירוֹת גְּדוּלוֹת, וְרוֹדִים וּמוֹשְׁלִים עַל עַם דָּל, וְעוֹשִׂים עִם הַדַּת כְּכָל אֲשֶׁר לָבֶם יַחֲפֹץ; וַיֵּשׁ לָהֶם מְסִיעִים וְתוֹמְכִים אֲנוּשִׁים צְבוּעִים הַמְּתַחֲזִים כִּירָאִים וְחֲרָדִים, אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חֵלֶק בְּאַלְקֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִגְזֵהָר וְלִמְזֵהָר שְׁלוֹמִים יְהִיוּ. וְאַשְׁרֵי מִי שֶׁמִּרְחִיק עַצְמוֹ מֵהֵם, וְאֵין לוֹ שׁוּם שְׂיִכוּת אֲלֵיהֶם, לֹא כִּמְחַשְׁבָּה וְלֹא כִּדְבוּר וְלֹא כִּמַּעֲשֵׂה, וְאִזּוּ יִירַשׁ עוֹלָם רוֹחֲנֵי עוֹד בְּעוֹלָם הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמֵרֵי הַזֶּה; כִּי יִשְׂאָרוּ מִמֶּנּוּ דוֹרוֹת יְרָאִים וְשְׁלָמִים מִמְּשִׁיכִים אֶת מִסְרַת יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבְּלָנוּ עַל-יַדֵּי מֶשֶׁה רַבְּנוּ בְּהַר סִינִי; אֲשֶׁרֵיהֶם וְאַשְׁרֵי חֵלְקָם!

ד יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם: יש ספרים ופלוני קבלו מפלוני ופלוני הרשון מהם נשיא. והשני יועזר ויוסי בן יוחנן קבלו מאנטיגנוס, באשר הם היו גם-כן תלמידיו. אכל כפי הגרסה "מהם", סובב גם על שמעון הצדיק, שקבלו את תורתו. "יוסי בן יועזר איש צרדה אומר: יהי ביתך בית ועד לחכמים": צריך שתדע, אהובי, בני,

ד יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם. יוסי בן יועזר איש צרדה אומר, יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי

שהעקר בזה העולם שיתקרב אל חכמים וצדיקים אמתיים, ויתחזק באמונת חכמים; פי על-ידי אמונת חכמים יכולים להגיע לכל המדרגות שבעולם; ולהפך — כשנפגמת לאדם אמונת החכמים, על-ידי-זה נפגמת האמונה בו יתברך. וזה דרכם כסל למו, של כל האפיקורסים, הנזדים הארורים, שפוגמים ומזלזלים באמונת חכמים, ומתלווצצים מהם, ועל-ידי-זה באים אחר-כך לכפר בהשם יתברך שמו; ועל-כן מזהיר אותך התנא, השתדל שביתך יהיה "בית ועד לחכמים", לא רק שאתה תכתת את רגליך לילך אל חכמים, אלא תשתדל שביתך יהיה בית ועד ואספת החכמים, הינו שבתוך ביתך ישבו החכמים, ויבואו מן החוץ אנשים לקבל פני החכמים; פי מאחר שהאדם מהפך את ביתו שיהיה "בית ועד לחכמים", על-ידי-זה כל ביתו יהיה מלא חכמה ויראה ונהשגת אלקות, ומה גם שבני ביתך גם-כן יקבלו מאלו החכמים; פי אין עוד חנוף יותר טוב מזה, שבני ביתו בניו ובנותיו רואים איך הקאב מכבד את החכמים ומשמש אותם, אשר על-ידי-זה גם בהם נקלט אור תורת החכמים, וגם הם מתחזקים באמונת החכמים, ועל-ידי-זה הם נעשים יראי השם וחושבי שמו. לא-כן אם בני ביתו וילדיו רואים שהוא מזלזל בחכמים, שאז גם הם, רחמנא לישכון, מזלזלים בחכמים, עד שמזלזלים במצוותיו יתברך, עד שהם כופרים בעקר. וזה הנגע והמתלה שיש בעקבתא דמשיחא, אשר כל אחד פוער פיו לדבר נגד חכמים אמתיים הדבקים באין סוף ברוך הוא, והם בטלים ומבטלים לגמרי אל עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ועל-ידי-זה הם נעשים דגמא רעה לבניהם ולבנותיהם, שגם הם מדברים על חכמים אמתיים. ולכן מזהיר אותך התנא הקדוש, שתשתדל ש"יהי ביתך בית ועד לחכמים", ששם יתקבצו החכמים האמתיים, ועל-ידי-זה גם בני ביתך וילדך יקלטו מדברי החכמים, ויתקורבו אליו יתברך. ועל זה רמזו חכמינו הקדושים (ברכות נח:): הרואה בתי ישראל בישוכן, אומר: "ברוך מציב גבול אלמנה"; פי כשפתי ישראל נעשים "בית ועד לחכמים", וחכמים מגלים שם את אמתת מציאותו יתברך, אז השכינה קדישא חוזרת אל בעלה, וכבר אינה בכחינת אלמנה; פי שכינת עזו יתברך מסתובבת ומשתוקקת להכנס אל תוך בית כזה ולהיות שם, וכשאדם מהפך את ביתו שיהיה "בית ועד לחכמים", ואשר בביתו ידברו תמיד מחכמים אמתיים, אזי יש לשכינה מקום. וכבר ספר מוהרנ"ת ז"ל, כשבא בפעם הראשונה אל רבנו ז"ל בחדש אלול תקס"ב, התאכסן על אם הדרך, אצל אחד מאנשי שלומנו: ר' דב בערל דוכרישים ז"ל, ענה ואמר

אף על פי שלא לקח כלום מכל מקום ריח טוב קלט והוליא עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שחלק אחריהם. שהמהלך מעלה אנך זרגליו. וההולך אחריו מתמלא מאנך שהוא מעלה זרגליו. פירוש אחר שחשז לרגליהם על הארץ שכך היו נוהגים שהרצ יושז על הספסל והתלמידים יושזים לרגליו על גבי קרקע:

מזהרנ"ת ו"ל בזו הלשון: "איך בין אריין צו איהם, האב איך גיזעהן די שטיב איז גיווען פוהל מיטן רעבין" [נכנסתי אצלו, ראיתי שכל הבית היה מלא מרבנו ו"ל]; פי הוא דבר רק מעשיות ומופתים מרבנו ו"ל. רואים מכאן, כשאדם מדבר מהצדיקים בתוך ביתו, כל הבית נעשה

מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם:

מקום השראת הצדיקים; ומכל שכן כשאדם מדבר ממנו יתברך, אז הבית נעשה כסא לאלקותו יתברך. לזאת צריך כל אדם להזהר

והוי שותה בצמא את דבריהם. כלדס למא שזומה למיאזון ולא כלדס שזע שקן זמוזנו שמואס אפילו

שכביתו תמיד ידברו רק ממנו יתברך, וכן ידברו גם מהצדיקים הקדושים, באפן שביתו יהיה נעשה "בית ועד לחכמים". "והוי מתאבק בעפר רגליהם": בא להורות לה, אף שעשית את ביתך "בית ועד לחכמים", והם תמיד יושבים אצלך, וכודאי הצדיק אינו עומד באותה מדרגה, אלא יש לו זמנים שהם בחינת ירידות ונפילות אצלו, פי פעמים רבות ההכרח לצדיק לפל מדבקותו, כדי שלא יתבטל לגמרי (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן טו); ופעמים רבות הצדיק נעשה כאיש פשוט, בכחינת 'פראסטאק', שעבודתו היא בפשיטות (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עח); עם כל זאת עליך לדעת, אהובי, בני, שלא תהרהר אחריהם כלל, אלא "הוי מתאבק [באבק] ובעפר רגליהם", ותהיה נעשה אסקופה תחת רגליהם, פי אפלו בעת הירידה והנפילה של אלו הצדיקים, הם עדין עומדים במדרגה נפלאה מאד כנגדך; כמו שפרש רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לח) מה שספר התנא (בכורות נז): ארו נפל במקומנו, ועברו עליו ששה-עשר קרונות על חודו; פי ידוע שהצדיק העובד את השם יתברך בדבקות גדולה ובשכל גדול, כשנופל לאיזו מדרגה פחותה ממנו, אף-על-פי שהמדרגה שהוא עכשו בה, גם היא מדרגה גדולה לערך שאר הצדיקים, אבל מחמת שלפי ערכו הוי ליה נפילה, ומתביש בזו המדרגה כאלו חטא איזה חטא, ועושה תשובה על זה כאלו חטא, וכא על-ידי-זה לבושה גדולה וכו'. וזה שספר התנא בשבחו של הצדיק, שהיה צדיק בדורו ונפל במקומנו, פי בודאי מדרגת התנא היתה גם-כן גדולה, אבל לפי ערך הצדיק היתה נפילה, ועברו לשון התגלות וכו', עין שם; הינו שאפלו הירידה והנפילה של הצדיק נקראת אצלינו מדרגה גבוהה מאד מאד, ועל-כן הוא מזהיר אותך מאחר שאלו החכמים והצדיקים הנמצאים בתוך ביתך, ותראה מהם לפעמים עבודות פשוטות, אל תהרהר אחריהם, אלא "הוי מתאבק בעפר רגליהם", ותדע לבטל את עצמך ואת ישותך לגמרי, עד שתהיה אבק ועפר תחת רגליהם, ואל תקשה עליהם שום קשיות, ולא יכנסו בך שום ספקות, אף שאפה אינך מבין כלום. "והוי שותה בצמא את דבריהם": בא להזהירך, בדרך כלל כשאדם רגיל בין החכמים, במשך הזמן נתקררת האהבה אליהם, והם נעשים מזלזלים בעיניו, רחמנא לצלן; פי טבע האדם פשוואה אור חדש או שומע דברים חדשים, הוא מתלהב, אבל תכף-ומיד כשנתישן לו האור והדבורים, אזי מתחיל לזלזל בהם. ועל-כן בא התנא לעוררך ולחזקך ולאמצך ומזהירך: "והוי שותה בצמא את דבריהם", כמו הצמא הזה, שתמיד שותה בצמאון את מימי הנחל להרות את צמאונו, וכל מי שצמא ביותר, הוא שותה בהשתוקקות חדשה, כמו-כן ויותר מזה, צריכים לדעת, אשר החכמים והצדיקים האמתיים הם דבקים בדבקות

דְּבָרֵיהֶם, זֶה בְּעֶצְמוֹ יִשְׁפִיעַ עֲלֵיהֶם, כִּי אֵין עוֹד
הַשְּׁפָעָה טוֹבָה עַל יְלָדִים כְּזוֹ שְׂרוּאִים שֶׁהָאֵב
וְהָאִם מְכַבְּדִים וּמִיָּקְרִים אֶת הַתּוֹרָה, מְכַבְּדִים
וּמִיָּקְרִים וּמְשַׁבְּחִים וּמְפָאֲרִים אֶת הַחֻכְמִים
הָאֲמִתִּיִּים, אֲשֶׁר אֵז נַעֲשִׂים דְּגָמָא חַיָּה לְיַלְדֵיהֶם,
וְעַל-יְדֵי-זֶה זֹכִים לְרוּחַ רַב נַחַת מִיַּלְדֵיהֶם; וְלֹא
כְּמוֹ שְׁנוֹהֵג הַיּוֹם, שֶׁהַבֵּית נַעֲשֶׂה הַפֶּקֶר, וּמְדַבְּרִים
עַל כָּל הַצְּדִיקִים וְהַחֻכְמִים הָאֲמִתִּיִּים, לוֹמְדֵי
תּוֹרָה, וּמְמִילָא הַיְלָדִים גְּדֻלִים מִן הַהַפֶּקֶר. וְגַם
הֵם מְדַבְּרִים כָּל דְּבַר אֲסוּר עַל כָּל הַצְּדִיקִים
הָאֲמִתִּיִּים הַדְּבּוּקִים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, כִּי דִרְךְ הַתִּינוּק
לְדַבֵּר כָּל מָה שֶׁשׁוּמַע בְּבֵיתוֹ, כְּמֵאֲמָרָם וְ"ל (סָפָה
נו:): שׁוֹתָא דִּינּוּקָא בְּשׁוּקָא אוֹ דְּאָבוּהָ אוֹ דְּאִימִיהָ
[מָה שֶׁהַתִּינוּק מְדַבֵּר בְּשׁוּקָא מֵאָבִיו אוֹ מֵאִמּוֹ שְׁמַע
זֹאת]; וְעַל-כֵּן יְסוּד גְּדוֹל בַּחֲנוּךְ כְּשֶׁר, חֲנוּךְ יִהוּדֵי
טְהוֹר, לְמַסּוֹר אֶת נַפְשׁוֹ לֹא לְדַבֵּר שׁוּם רַע בְּבֵיתוֹ
עַל שׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל, וְכֵן יִבְרַח תְּמִיד מִמַּחְלָקָת,
וּמְכַל שְׁפָן מַחְלָקָת שֵׁישׁ עַל הַצְּדִיקִים הַדְּבּוּקִים
בּוֹ יִתְבַּרֵךְ. וְרֵאיוּי לְהַרְגִיל בְּנֵי בֵיתוֹ וְיַלְדָיו, שֶׁאֲסוּר
לְדַבֵּר עַל שׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַע עוֹלָם, וּמְכַל שְׁפָן עַל
צְדִיקִים אֲמִתִּיִּים הַדְּבּוּקִים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, כִּי לְבַסּוּף
מְקַבְּלִים עֲנֹשׁ קָשָׁה עַד מָאֵד. וְעַל-כֵּן מָה טוֹב
וּמָה נְעִים לְתַקֵּן קֳדָם אֶת עֶצְמוֹ וְאֶת מַדּוּתוֹ
וְהַנְּהַגּוּתוֹ, וְאֵז גַּם בְּנֵי בֵיתוֹ וְיַלְדָיו יִחְקוּ אוֹתוֹ,
וְיִלְכוּ בְּדַרְכּוֹ, כִּי הָאִשָּׁה וְהַיְלָדִים מִתְּנַהֲגִים כְּפִי
שֶׁהָאֵב מִתְּנַהֵג. וְלִכֵּן רְאָה, אֱהוּבִי, בְּנֵי לְהַזְהִיר
בְּדַבְּרִים אֵלֶּה מָאֵד, וְעֲשֵׂה לְמַעַנְךָ, לְמַעַן טוֹבֶתְךָ
הַנְּצַחִית, לְמַעַן שְׂכִינַת עִזּוֹ יִתְבַּרֵךְ וּלְמַעַן יַלְדֵיךָ.
זֶה שֶׁאָמַר הַלֵּל (בְּרִכּוֹת ס:): בְּשַׁעָה שֶׁשָּׁמַע קוֹל
צִעָקָה וְצוּחָה בְּעִירוֹ, מְבַטֵּחַ אֲנִי שְׂאִין זֶה בְּתוֹךְ
בֵּיתִי; וּפְרָשׁוֹ הַצְּדִיקִים, מֵאַחַר שֶׁהַלֵּל הַרְגִיל אֶת
בְּנֵי בֵיתוֹ וְיַלְדָיו, אֲשֶׁר אִם יִקְרָה מִקְרָה רַע, חַס
וְשְׁלוֹם, לֹא יִצְעֲקוּ וְלֹא יִתְלוּנְנוּ וְלֹא יִטִּיחוּ דְבָרִים
כְּלָפִי מַעְלָה, אֲלֵא יִקְבְּלוּ הַכֹּל בְּאַהֲבָה; וְעַל-כֵּן
כְּשֶׁשָּׁמַע קוֹל צוּחָה בְּעִיר, אָמַר: מְבַטֵּחַ אֲנִי שְׂאִין
זֶה בְּתוֹךְ בֵּיתִי, כִּי כֶּף לְמַדָּם, וְהִבֵּן.

אֲמַת בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְעַל-יְדֵי-זֶה הֵם
מְשִׁיגִים בְּכָל פַּעַם הַשְּׂגוֹת עֲלִיוֹנוֹת, וְאֵף שֶׁמִּבְּחוּץ
אֵינָם נִרְאִים כָּלֵל, כִּי הַצְּדִיק מִבְּחוּץ נִרְאָה כְּכָל
אָדָם, עִם אוֹתָם אֵיבָרִים, עִם אוֹתָם גִּידִים, עִם
אוֹתָם חוּשִׁים, אֲבָל בְּפְנִימִיּוֹת הוּא עֲנִין אַחַר
לְגַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁסָּפַר לָנוּ רַבְּנוּ וְ"ל (לְקוּשִׁי-מִוְהַר"ן,
חֶלֶק ב', סִימָן קטז), כִּי בְּנֵי-אָדָם נְבוֹכִים בְּטַעֲוִיּוֹת,
וְטוֹעִים וְסוֹבְרִים שְׁצָרִיכִים לְהַכִּיר אֶת הַצְּדִיק
בְּפְנָיו, בְּצַלְמוֹ וּבְדַמּוֹתוֹ, שִׁיְהִי מְשֻׁנָּה בְּדַמּוֹתוֹ
וּבְתַנוּעוֹתָיו דִּיקָא; בְּאֲמַת לֹא כֵן הוּא, כִּי הַצְּדִיק
הוּא בְּדַמּוֹת וּבְצַלְמֵם כְּכָל הָאֲנָשִׁים, וְאֵין בּוֹ שׁוּם
שְׁנוּי, וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי, וְשֶׁאֵר
בְּנֵי-אָדָם אֵינָם בְּדַמּוֹתוֹ כָּלֵל בְּאֲמַת לְאֲמַתָּה, כִּי
הָאִישׁ הַכָּשֶׁר וְהַצְּדִיק הַדְּבּוּק בּוֹ יִתְבַּרֵךְ נִדְמָה
שֶׁהוֹלֵךְ עִם כְּרַכְשׁוֹת וְדָקִים כְּמוֹ שֶׁאֵר בְּנֵי-אָדָם,
וְאֵף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרֵי. וְלִכֵּן רְאָה,
אֱהוּבִי, בְּנֵי, לְשִׁתּוֹת בְּצַמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם, וְאֵף
שֶׁשְׁמַעְתָּ כְּבָר אֶת דְּבָרֵיהֶם פְּעָמִים אֵין מְסַפֵּר, עִם
כָּל זֹאת תְּמִיד תִּשְׁתַּה אֶת דְּבָרֵיהֶם בְּצַמָּא, בְּצַמָּא
הַזֶּה שֶׁכָּל מִימּוֹת שְׁבַע עוֹלָם שִׁתַּחַן לוֹ, לֹא יָרוּי אֶת
צְמָאוֹנוֹ, כִּי מְרַב צְמָאוֹנוֹ הוּא שׁוֹתָה כְּמָה
שְׁנוֹתָיִם לוֹ, כְּמוֹ-כֵן רְאָה אֶתָּה אֱהוּבִי, בְּנֵי,
לְבַטֵּל אֶת עֶצְמְךָ אֶל הַחֻכְמִים הָאֲמִתִּיִּים וְתִשְׁתַּה
בְּצַמָּא אֶת דְּבָרֵיהֶם, וְאֵל תֹּאמַר שֶׁכְּבָר שְׁמַעְתָּ, כִּי
כְּבָר אָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תְּגִינָה ג.): אִי אֶפְשָׁר
לְבֵית-הַמְּדַרְשׁ בְּלֹא חֲדוּשׁ, וְאִם תִּלְךָ בְּדַרְךְ זֶה, אֵז
תִּזְכֶּה לִיְהִנּוֹת מִהַחֻכְמִים וְהַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים,
וּמָה גַם שְׁבִנֵי בֵּיתְךָ וְיַלְדֵיךָ יִגְדְּלוּ בִּירְאַת שָׁמַיִם
שְׁלָמָה. וְאֵל יְהִי נֶקֶל בְּעֵינֶיךָ דְּבַר זֶה, וּבְפִרְט
בְּעִתִּים הַלְלוּ, אֲשֶׁר הִתְפַּקְרוּת מִתְּפַשְׁטָה מָאֵד
בְּעוֹלָם, וְלִכֵּן צְרִיכִים לְהַזְהִיר מָאֵד מָאֵד עַל חֲנוּךְ
יַלְדָיו. וְעַקֵּר הַחֲנוּךְ הוּא בְּבֵית, כִּי כְּשֶׁאָדָם מְחַנֵּךְ
אֶת בֵּיתוֹ בְּאֲמוּנָה פְּשוּטָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ וּבְאֲמוּנַת
חֻכְמִים, לְהֵאמִין בְּכָל הַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּים, עַל-
יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְגַדֵּל בָּנִים וּבָנוֹת יְרֵאִים וְשְׁלָמִים
בְּתוֹרָה וּבִירְאַת שָׁמַיִם, וּמְכַל שְׁכָן כְּשִׁירָאוּ אֵיךְ
אֶתָּה מִתְּאַבֵּק בְּעַפֵּר רַגְלֵיהֶם וְשׁוֹתָה בְּצַמָּא אֶת

נדברים הערבים וטובים: ה יהי ביתך פתוח
 לרוחה. כנימו של אנרהם אזינו ע"ה שהיה פתוח
 לארבע רוחות העולם. כדי שלא ינטרכו האורחים
 להקיף למלוא הפתח: ויהיו עניים בני ביתך. ולא
 יקנה ענדים לשמשו מוטב
 שיהנו ישראל מנכסיו ולא זרע
ה יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר, יהי
ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך, ואל תרבה
הדלת בפני כל מי שבא אליהם, ושולחים את משרתיהם או ילדיהם לומר שבעל-הבית אינו
נמצא, אשר זו מדה מגנה מאד, ומקבלים על זה ענש קשה; כי בית שדלתו אינה פתוחה לעני
ולמצוות, פתח לרופא, רחמנא לצלן, כמאמרם ז"ל (שיר השירים ובה, פרשה ו', סימן יז): תרעא דלא
פתחי למצותא יהיה פתוח לאסא; ולכן צריך להזהר מאד מאד, שביתך יהיה פתוח לרוחה
בגדלות המחין, שיהיה מפרסם לכל שהבית הזה פתוח לכל הבריות. וזהו שאמר רבנו ז"ל
(ספר-המדות, אות בית, חלק ב', סימן ג'): בפתח ביתו של אדם נפר אם תמה זכות אבותיו, או אם חלה
זכות אבותיו; הינו כשפתחי ביתו פתוחים לכל, ומפרסם בכל העולם כלו, אשר ביתו פתוח
לרוחה, אזי רואים שיש באדם זה זכות אבות, ואם, חס ושלום, ביתו נעול לכל, סימן הוא שתמה
ממנו זכות אבות, רחמנא לצלן. ועל-כן ראה, אהובי, בני, שיהיה מפרסם בכל העולם כלו שביתך
פתוח לרוחה בגדלות המחין ללא עת נעילה, ועל-ידי-זה ישפיע עליך הקדוש-ברוך-הוא שפע
עד אין סוף, כי באתערותא דלתתא אתער דלעילא, כשאדם פותח את פתחו לכל, הקדוש-ברוך-
הוא פותח פתחים למעלה בשבילו, ותפלתו נשמעת. וזכור תזכר את אמרת הצדיקים, שאמרו:
אז מען עפענט אויף א טיר צו די גאס, עפענט מען אויף א פענסטער אין הימל [כשפותחים את
הדלת לרחוב, נפתח לו חלון בשמים]; הינו כשאדם פותח ביתו לרוחה לכל מרי נפש, ושומע
את בעיותיהם וצרותיהם, על-ידי-זה נפתח לו חלון בשמים, שיכול לפעל אצל הקדוש-ברוך-הוא
כל מה שרוצה. ולעולם תרגיל את עצמך שיהיה ביתך פתוח לרוחה, ואל תשלח את משרתך
או ילדיך לומר לעומד בפתח הדלת, שאינך נמצא בבית, כי אז גדול יהיה ענשך; אלא הרגל את
עצמך ובני ביתך לומר לכל נצרך: "הכנס, ברוך הבא בשם הויה"; כי היא מדה הכי מגנה
שישנה אצל עשירים, שמעמידים כלב רע בפתח ביתם, והמשרת או המזכיר או הילדים הרגילים
לומר, שבעל-הבית איננו כרגע וכדומה. לזאת מזהירך התנא: "יהי ביתך פתוח לרוחה", שתמיד
תשתדל שפתחי ביתך יהיו פתוחים בהרחבה לכל בר ישראל הבא אליך, וזו זכות גדולה מאד.
ובעבור זה הזהירנו כל-כף הקדוש-ברוך-הוא, לשים מזוזה על פתח הבית, כי בזה נתגלה שביתו
הוא בית יהודי, והרבה עניים המחזרים על הפתחים מסתכלים במזוזה הבית להנבח אם הוא
בית יהודי. ואם אין האדם נזהר במזוזה, רחמנא לישזבן, יש שד השורה על פתח דלתות
בני-אדם, ויש לו פח להזיק, אך המזוזה מגרשת אותו, ומכל שכן כשאדם גם פותח דלתות ביתו
לעני, אין לשד מה לעשות שם. ומוכא בזהר הקדוש (ואתחזן רסה): תלת מאה ושתין וחקמש
שמשיין, כחושבן ימי שתא אית ליה, דהוא שליט עליהו, וכלהו נפקין עם בר נש כד נפיק מתרעא
דביתה. אמר רבי אלעזר כל דא בעי קדשא בריך הוא לנטרא לון לישראל,

ואתקין שמה קדישא לעילא דאיהו אורייתא, כנען הארור: באשתו אמרו. מדקאמר עם האשה ואורייתא פלא חד שמא קדישא איהו, ומאן ולא אמר עם אשה. למדנו שנאשמו אמרו. אית דאשתדל באורייתא אשתדל בשמיה, תא חזי דמפרשי נאשמו נדה בלבה. שלא יבא לידי הרגל בעי בר גש בפתחא דביתא לרשמא שמא עזירה. ומדברי המשנה נראה דאפילו נאשמו טהורה.

קדישא, דאיהו
מהימנותא, דכלא, דהא
בכל אתר דשמא קדישא
אשתכח, זינין בישיין לא
משפכחי תמן, ולא זכלין
לפטוגא ליה לבר גש, פמה דכתיב (תהלים צא.
: "לא תאנה אליך רעה" וגו'. אתר דפתחא
דביתא שריא בגונא דלעילא, אתר דפתחא
דביתא עלאה שריא מזונה אקרי, דהוא תקונא דביתא ופתחא דביתא, מההיא מזונה ערקין מארי
נמוסין מארי דדינין קמיה לא משפכחין, ולקבל דא לתתא פד בר גש אתקין מזונה לפתחא
דביתא, והאי שמא קדישא רשים באתווי, האי בר גש אתעטר בעטרוי דמאריה ולא קרביין לפתחא
דביתה זינין בישיין ולא משפכחי תמן; ולכן ראה, אהובי, בני, להיות זהיר לשים מזונה על פתח
ביתך ופתח חנותך, באפן שיהיה נפר לכל עני ולכל מר גפוש, שידע שזה בית יהודי, ותפתח
לפניו את פתח ביתך בהרחבה, ואז תתברך מפי עליון, ותהיה שמור מהמזויקים. "ויהיו עניים
בני ביתך": התנא מלמד אותך, שתתנהג עם בני ביתך כמו שהם עניים, הינו שתחדיר בהם עננה
ושפלות ושברון לב כמו שיש לעניים, ואז יהיו נעשים כלים לקבל בהם את נעם זיו שכונת עזו
יתברך, וכמו-כן תכבד את העניים כאלו הם בני ביתך, הינו כמו שאמה מכבד את ילדיה, ונותן
להם כל צרכם, כן תעשה עם העניים, ותתן להם כל צרכם, וזה "ויהיו עניים בני ביתך", הן
העניים — תשתדל שיהיו מכבדים בעיניך כבני ביתך, והן בני ביתך תחדיר בהם עננה ושפלות
הרות ולב נשבר כעניים, שיתרחקו מגאות ומישות, והבן. "ואל תרבה שיחה עם האשה. באשתו
אמרו, קל וחמר באשת חברו": ויש לדיק מה הקשר למה שאמר קדם? אף התנא בא להזהירך,
אף שאמרתי לך "יהי ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך", הינו שיהיה ביתך פתוח לכלם
כנ"ל, עם כל זאת אני מיעץ לך, לבל תרבה שיחה עם האשה, אל תספר לה שאתה מביא אורחים,
כי אמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא פז): האשה עינה צרה באורחים; ולכן אל תספר לה ומכל
שפן אל תודיע לה בפרטיות מי הם האורחים, כי תסבל ממנה גיהנום. "באשתו אמרו", שאל
תרבה שיחה עמה, ולספר לה את כל הצרות והיסורים של מרי הנפש שבאים אצלך, ושופכים
את לבכם; כי האשה אין לה משג בדברים כאלו, "קל וחמר באשת חברו", מכל שפן אם תתערב
גם אשת חברך ותשפיע על אשתך בפתוים כגון: "אל תכניסי אורחים, איך בעלך עושה בדבר
הזה להביא אורחים, ובפרטיות מרי גפוש, אנשים שבורים ורצוצים"; כי (טהרות, פרק ז', משנה ט'):
הנשים גרגרניות הן, והיא חשודה לגלות את קדרת חברתה לידיע מה היא מבשלת; ועל-כן אסור
לערב את אשתו בענין אורחים ונשברי לב, ולא להרבות לדבר בפניה את מי מביא לבית, כי
היא תקפיד עליו. וקל וחמר באשת חברו, להזהר שלא תדע דרך בעלה את מי אמה מכניס
לאורח, כי אזי תשפיע על אשתך ותדבר נגד האורחים; כי כך דרכן של נשים, שגרגרניות הן,

וכן אמרו חז"ל (חגיגה ה)
ומגיד ללדס מה שימו אפילו
שיסה קלה שזין איס לאשמו
מגידין לו נשעת הדין אלא
אס כן לריך לפייסה לדבר

מלוה כגון רב דשא ושסק ועשה לרכיו: מכאן אמרו
חכמים. רבינו הקדוש ססדר המשניות כמנה מדברי
אתר דפתחא

חכם זה שאמר ואל מרצה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר כל זמן שאדם מרצה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו. מלאמי כתוב כשאדם מספר לאשתו קורוחיו כך וכך אירע לי עם פלוני היא מלמדמו לחרחר ריב. כגון קרח שספר לאשתו מה שעשה משה שהניף את הלויים מנופה והציאתו דזנרים לידי מחלוקת. אי נמי ממוך שהוא מספר לה שחזריו גנוהו

כל המרבה שיחה עם האשה, גורם רעה לעצמו, ובוטל מדברי תורה, וסופו יורש גיהנום: ו יהושע בן

וביישוהו אף היא מזזה אומו כלזה וזה גורם רעה לעצמו: ובוטל מדברי תורה. שנמשך אחר דזנרים בטלים ואינו עוסק בתורה: ו עשה לך רב. רמז"ס

ממנה גיהנום עוד בזה העולם. ובאמת אהובי, בני, צריך להרגיל עצמו לדבר לפני אשתו ובני ביתו ממצלת הכנסת אורחים, וגדל חשיבות המצוה בשמים, ואם אדם מרבה לדבר עם אשתו מגדל ענין הכנסת אורחים ורוממותו, ושיהיה ביתו פתוח לרוחה, ויהיו עניינים בני ביתך — לבסוף יפעל. ורבנו ז"ל אמר פעם לבתו שרה, כששאלה: איך תוכל לקיים מצוות הכנסת אורחים? ענה ואמר לה: "אורח, נאף א שטיק טישטיף און נאף א בולקע" [אורח — עוד חתיכת מפה ועוד חתיכת חלה]; כאומר, בדרך כלל אשה חושבת שלאורח צריכים לתת כל מיני מעדנים, ולטרח בעבורו בטרחות וביגיעות עצומות, ומחמת שהיא לא תמיד מוכנה לזה, או שהיא חלשה בעת הזאת, או שאינה חשה בטוב וכדומה, אזי אינה תפצה באורחים. וזאת רבנו ז"ל גלה לבתו, שהכנסת אורחים פרושה — רק להמשיך קצת את המפה, שיהיה מקום לעוד אורח, וכן להוסיף עוד חתיכת לחם. כי מה באמת צריך אורח? חתיכת לחם וקצת מרק חם, ואם תתן לו — ממש תחיהו. ופעמים רבות האדם רוצה לעשות דבר בשלמות, ומחמת שאינו יכול — אזי אינו עושה מאומה, וכבר גנה רבנו ז"ל הנהגה זו והתבטא: "רוצים לעשות דבר גדול, ולא עושים כלום"; וזה סובב על כל דבר בעבודת השם ותפירה, ובפרטיות בהכנסת אורחים, בא אורח עני מבחויץ, שבור ורצויץ, רעב וצמא, אם תתן לו לחם ומרק חם — ממש הצלת את נפשו. ולא לחשב: מאחר שאיני יכול להגיש דגים וכשר וכל מטעמים — לא אארח אותו. אדרבה, זה פגם האשה, שענינה צרות באורחים, כי היא רוצה לתת סלת, ומחמת שאין לה — אינה נותנת כלום. ולכן צריכים להרגיל את האשה ולדבר עמה משבח הכנסת אורחים, וכמה זה חשוב בשמים, ולהרבות בספורים מענין זה, וכך יוכל ללמד את אשתו ולתנף לבני ביתו, שגם הם יהיו בעלי הכנסת אורחים. וכן צריכים להזהיר אותן שלא תספרנה לשכנות, לבל תגרמנה לה תלישות הדעת — "וסופו יורש גיהנום"; אשרי האדם שביתו פתוח לרוחה, ועניינים בני ביתו, ואז השכינה תשרה בבית זה, ויצאו משם בנים ובנות צדיקים וצדקניות, לומדי תורה ואוהבי השם, ויצליחו בחייהם; אשריהם ואשרי חלקם!

ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם: הינו שניהם קבלו מיוסי בן יועזר ומיוסי בן יוחנן. ופרשו המפרשים (הובאו דבריהם במדרש שמואל): מאחר שלמד יוסי בן יועזר, שיהיה ביתו בית ועד לחכמים, על זה בא יהושע בן פרחיה ואומר, שאין טוב לאדם שילמד מחכמים רבים,

אֵלָא יְלַמַּד מֵרַב אֶחָד, אֲשֶׁר זֶה מָה שֶׁאָמַר: פִּירַשׁ אֲרַף עַל פִּי שְׁאִינוּ רְאוּי לְהִיּוֹת לָךְ רַב. עֲשֵׂה אוֹתוֹ
 "עֲשֵׂה לָךְ רַב". וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר רַבְנּוּ ז"ל (ספֿר-הַמִּדּוֹת, אוֹת לַמּוֹד, חֶלֶק ב', סִימָן ז'): כְּשֶׁהוֹלֵךְ מֵרַב לְרַב, אִזּוֹ צָרִיף לְחֻזֵק אֲמוּנָתוֹ בְּאַחַדוֹת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ; פִּי הַלְמוּד

מֵהַרְבֵּה מִלְּמִדִּים מְזִיק לְאֲמוּנַת הַיַּחֲוֹד. וְכֵן אָמְרוּ (אָבוֹת דְּרַבִּי נְחֻמִּי, פֶּרֶק ח', סִימָן כ'): הֵיךְ רַבִּי מְאִיר אוֹמֵר:

פְּרַחְיָה וְנִתְאִי הָאֲרַבְלִי קָבְלוּ מֵהֶם. יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר, עֲשֵׂה לָךְ רַב, וְקִנְיָה לָךְ

הַלּוֹמֵד תּוֹרָה מֵרַב אֶחָד, לְמָה הוּא דוֹמֵה? הַרְצִיב. אֲנִל לַעֲנִין גַּמְרָא מַחַד רַב מַעֲלִי כִי הֵיכִי דִלְא לְאֶחָד שֶׁהֵיךְ לוֹ שְׂדֵה אַחַת, וְזָרַע מִקְצָתָהּ לִפְגוּס לִישְׁנֵיהּ: וְקִנְיָה לָךְ חֵבֵר. וְאִפְּלִינּוּ אַחַת נְרִיךְ חֲטִימִים, וּמִקְצָתָהּ שְׁעוּרִים, וּבְמִקְצָתָהּ זֵיתִים, לַקְנוֹתוֹ דְּדַמִּים יִקְרִים וּלְפֹזֵר עֲלֵיו מִמּוֹן כַּדִּי שְׁתַּקְנֵה אַהֲבָנוּ. אֲנִל צַרַּב לֹא שֵׁיךְ לוֹמַר קִנְיָה לָךְ רַב שְׁהַרַב נְרִיךְ טוֹבָה וּבְרַכָּה. וּבְזִמָּן שְׁלוֹמֵד מִשְׁנִים וְשִׁלְשָׁה

דוֹמָה לְמִי שֵׁישׁ לוֹ שְׂדוֹת הַרְבֵּה, אַחַת זָרַע חֲטִינִין, וְאַחַת זָרַע שְׁעוּרִים, וְנִטְעַ אַחַת זֵיתִים, וְאַחַת אֵילָנוֹת, וְנִמְצָא אָדָם הַהוּא מְפָזֵר בֵּין הָאֲרָצוֹת בְּלֹא טוֹב וּבְרַכָּה, וְהִבֵּן. "יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה אוֹמֵר: עֲשֵׂה לָךְ רַב, וְקִנְיָה לָךְ חֵבֵר, וְהוּי דִין אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת": צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר רַבְנּוּ ז"ל גָּלָה לָנוּ (לְקוּטִי-מִוֵּהֲרִין, חֶלֶק א', סִימָן לד'): כְּתִיב (תְּהִלִּים סט, כא): "חֲרַפְהָ שְׂבָרָה לְבִי"; הֵינּוּ הַחֲרַפּוֹת וְהַבְּזוּיוֹנוֹת שׁוֹבְרִים לְבוֹ שֶׁל הָאָדָם; וְהַתְּקוּן הוּא — עַל-יְדֵי שֶׁמִּקְשָׁר אֶת לְבוֹ לְנִקְדָּה הַשְּׂיִכָּת לְלִבּוֹ בְּעַת הַזֹּאת, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִתְבַּטְּלַת הַחֲרַפָּה הַשׁוֹרָה עַל לְבוֹ; הֵינּוּ הָאָדָם צָרִיף לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ תְּמִיד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּדֵּל שֶׁפִּיּוֹ וּלְבוֹ יִהְיוּ שְׁוִים, וְתְּמִיד יִדְבֵּר רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר זֶה מְדַרְגֵת הַצְּדִיקִים שֶׁפִּיהֶם מְלֹא עִם אֱלֻקוֹת, וְתְּמִיד מְדַבְּרִים רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית לט, ג'): "וַיִּרְא אֲדוֹנָיו כִּי הִנֵּי-הִיא אֵתוֹ". וּפְרַשׁ רַש"י: שֵׁם שְׁמִים שְׁגוּר בְּפִיו; כִּי זֶה סִימָן שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שׁוֹרָה אֶצֶל הָאָדָם — כְּשֶׁתְּמִיד מְדַבֵּר רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ. אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְמַדְרָגָה זֹאת — שֶׁתִּתְגַּלֶּה לוֹ אֲמִתַּת מְצִיאָתוֹ, וְיִזְכֶּה לְדַבֵּר עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ כְּאֲשֶׁר יִדְבֵּר אִישׁ אֶל רַעְיוֹ, אֵלָא אִם יִחְבֵּר עֲצָמוֹ קֹדֶם אֶל הַצְּדִיק וְהֵרַב שְׁבִדּוֹר, וְאִפְּלוּ אַחֲרֵי-כֵן כְּשֶׁכָּבַד זָכָה לְהִתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הַגָּדוֹל בְּמַעֲלָה נוֹרְאָה וְנִפְלְאָה עַד מְאֹד, עָלָיו לְהִתְחַבֵּר עִם חֵבֵר טוֹב, שֶׁהוּא יִסְבִּירוֹ הֵיטֵב אֶת דְּבָרֵי הַצְּדִיק. וְדִיקָא כְּשֶׁאָדָם מְכַנִּים בְּעֲצָמוֹ 'נִקְדַת הַרַב', וְקוֹנֵה לְעֲצָמוֹ 'חֵבֵר טוֹב', הַמְּסַבִּיר לוֹ אֶת נִקְדַת הַרַב, עַל-יְדֵי-זֶה זֹכָה לְהוֹרִיד אֶת הַחֲרַפּוֹת וְהַבְּזוּיוֹנוֹת שֶׁשׁוֹבְרִים אֶת לְבוֹ, וְנִתְגַּלֶּה לוֹ 'נִקְדַת עֲצָמוֹ', שֶׁהִיא נִקְדַת חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׁגַם הוּא יוֹכֵל תְּמִיד לְדַבֵּר מֵאֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. וְזֶה שֶׁאָמַר יְהוֹשֻׁעַ בֶּן פְּרַחְיָה: "עֲשֵׂה לָךְ רַב", אִם אַתָּה רוֹצֵה לְבַטֵּל מִמֶּךָ אֶת הַחֲרַפּוֹת הַשׁוֹבְרוֹת לְבָךְ, וְאַתָּה חֹפֵץ לְזָכוֹת שֶׁתִּתְגַּלֶּה אֵלָיךְ נִקְדַתְךָ הַשְּׂיִכָּת אֶל לְבָבְךָ בְּעַת הַזֹּאת, הֵינּוּ נִקְדַת חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ שֶׁמְאִירָה בָּךְ, הַעֲצָה — "עֲשֵׂה לָךְ רַב", שֶׁתַּעֲשֶׂה לָךְ רַב אֶחָד, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ תִקְבַּל אֶת כָּל חֲכָמְתְּךָ; כִּי אִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל חֲכָמַת אֱלֻקוֹת, אֵלָא עַל-יְדֵי רַב אֶחָד, שֶׁמִּתְקַשֵּׁר אֵלָיו בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה בְּלֵב אֲמִתִּי, וְאִפְּלוּ יֵשׁ לָךְ כֶּבֶד רַב מִיַּחַד, וְאַתָּה לּוֹמֵד אֶצְלוֹ, וּמִקְבֵּל אֶת דְּבָרוֹ, עֲדִין אַתָּה צָרִיף חֵבֵר טוֹב, שֶׁיִּסְבִּיר לָךְ אֶת לַמּוֹד הַרַב. כִּי כָּל אֶחָד מִקְבֵּל מֵהַרַב בְּאִפְּן וּבְהִבְנָה אַחֲרָת. וְזֶה שֶׁאָמַר: "וְקִנְיָה לָךְ חֵבֵר", שֶׁצְּרִיכִים לְקַנּוֹת לְעֲצָמוֹ חֵבֵר טוֹב, שֶׁיִּסְבִּיר לוֹ הֵיטֵב דְּבָרֵי הַרַב. וְאִם

ללמד נחנם: והוי דן את כל האדם לכף זכות. תאמר: היכן אמצא חבר כזה, שישביר לי את דברי הרב? על זה אמר: "והוי דן את כל האדם לכף זכות": כי בו ברגע שתדון את כל בר ישראל הלומד אצל הרב לכף זכות, אז יהיו לך חברים הרבה, שעל ידם תבין את דברי הרב. והנה

חֵבֵר, וְהוּי דָן אֶת כָּל הָאָדָם

כרשע מותר לדונו לחוב שלא אמרו (שבת צו) חלל המושד נכשרים לוקה בגופו מכלל שהמושד נרשעים בתנא יהושע בן פרחיה אחר שראה מה נגרם על ידו, שנתרחק תלמידו, וגרם חרבן בעולם, בא ללמד למוד חדש, שכל אדם ההכרח לו

שילמד אצל רב אחד, ויקנה לעצמו חבר טוב, וידון את כל אדם לכף זכות; כי גם הרב צריך להסביר פנים לתלמידים ולא יגרשם, ואפלו שמצערם אותו, ידונם לכף זכות, ועל-ידי-זה יצליחו; כי עקר שלמות למודו של הרב צריך להיות — לגלות לתלמידיו אמתת מציאותו ותברך, והם ישננו ביניהם את למוד רבם. כי כל אחד מקבל נקדה אחרת מהרב, וצריכים לקבל את כל הנקודות של כל אחד ואחד, וכך יבינו היטב את דברי הרב. ולפי זה סובב גם על הרב: "והוי דן את כל האדם לכף זכות": שידין את כל אחד ואחד מתלמידיו לכף זכות. ונקט הלשון "את כל האדם", הינו שיכולים להיות לתלמיד חסרונות, אבל אם תהיה דן את כל התלמיד, שנה בחינת כל האדם לכף זכות, אז בודאי תמצא אצלו נקודות טובות, כי אפלו אצל האדם בעצמו לא ימלט שלא ימצאו אצלו איזו נקדה טובה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב); ועל-כן אפלו שהתלמיד מצער אותך, עם כל זאת תמיד תסתכל אשר בכלליות — האדם הזה יש בו גם-כן טוב, ועליך לדונו לכף זכות, כי איך שהוא בכל אדם בכלליות ימצא איזה טוב, אף שיש בו גם רע, עם כל זאת "והוי דן את כל האדם לכף זכות", אם תדין את כל תלמיד בכלליות, תמצא אצלו טוב הרבה. וזה למד יהושע בן פרחיה דיקא לאחר שגרש וסלק את תלמידו מעל פניו, ויצא והחריב את העולם כלו. וכמאמר ז"ל (סנהדרין קו): לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, לא כאלישע שדחפו לגיחזי בשתי ידים, ולא פיהושע בן פרחיה שדחפו לאותו איש בשתי ידיו וכו' וכו'; יהושע בן פרחיה מאי הוא, פדקטליניהו ינאי מלפא לרבנן, אזל רבי יהושע בן פרחיה ואותו איש לאלפסנדריא של מצרים, כי הנה שלמא שלח ליה שמעון בן שטח מיני ירושלים עיר הקדש ליכי אלפסנדריא של מצרים, אחותי בעלי שרוי בתוכך ואנכי יושבת שוממה, קם אתא ואתרמי ליה ההוא אושפיזא עבדו ליה יקרא טובא, אמר כמה יפה אכסניא זו, אמר ליה: רבי, עיניה טרוטות. אמר ליה: רשע, בכך אתה עוסק, אפיק ארבע מאה שיפורי ושמתייה, אתא לקמיה כמה זמנין, אמר ליה: קבלן. לא הוי קא משגח ביה, יומא חד הוה קא קרי קריאת שמע, אתא לקמיה סבר לקבולי אחוי ליה בידיה, הוא סבר מדחא דחי ליה, אזל זקף לבינתא והשתתנה לה, אמר ליה, הדר בך, אמר ליה כף מקובלני ממך, כל החוטא ומחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואמר מר אותו איש כשף והסית והדיח את ישראל; למדים מכאן, איך הרב צריך לדון את תלמידיו לכף זכות, ולא יגרשם מעל פניו בשום פנים ואפן, ובפרט בעתים הללו שהרשעים האוררים, הערביים, מתפשטים בעולם, ומסיתים ומדיחים כלפי מעלה, רחמנא לישזבן, וממלאים את כל הארץ עם שקוץ, תעוב, גאוף, צריכים מאד מאד להשמר לא לרחק את התלמידים מעל פניו, כי בנקל שיצא לתרבות רעה,

רחמנא לצלן; ולכן בא התנא יהושע בן פרחיה ואומר: "עשה לך רב, וקנה לך חבר, והוי דן את כל האדם לכף זכות", הינו שכל אדם צריך שיעשה לעצמו רב ואצלו ילמד ויכיר את ספקותיו, וכל אחד יחזיק אצל הרב השיף לנקדתו, וכן צריך לקנות לעצמו חבר טוב שיחזקו אפלו

אינו לוקה: ז הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו. ועוד שלא תלקה עמו במפלתו דאוי לרשע ואוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכן אמרו חכמים כל המתדבק לרשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם נוטל שכר כיוצא בזה. למה הדבר דומה לנכנס לביטו של צורסי אף על פי שלא לקח ממנו כלום מכל

לכף זכות: ז נתאי הארכלי
אומר, הרחק משכן רע, ואל

אם הרב יקפיד עליו ויבזהו, עם כל זאת יהיה חזק בחבר טוב, שהוא יחזקהו לא להתרחק מהרב האמת שממנו מקבלים שניהם, והתלמיד צריך לדון את הרב לכף זכות, וכן על הרב לדון את התלמיד לכף זכות, ודיקא על ידי זה יכולים להציל את גשמות ישראל שלא יצאו לתרבות רעה, חס ושלום. ומה טוב ומה נעים באם אלו הצדיקים והרבנים לומדי תורה וראשי ישיבות העוסקים להתרבות בתלמידים, יבינו וישפילו אשר בדור הזה, שהחשך מכסה ארץ בכפירות ואפיקורסות, והערכרב לוכדים בני הנעורים במצודתם על ידי כל מיני נכלי ערמומיות וליצנות, וממלאים את כל הארץ עם שקוץ, תעוב, ערם ונאוף, שדבר זה מושף את בני הנעורים, רחמנא לצלן, לזאת צריכים לדין את כל התלמידים לכף זכות, ולקרובם בהארת פנים, פנים שמחות, פנים שוחקות, ולחזקם ולעודדם ולאמצם ולשמחם, ודיקא על ידי זה יצילו את כל בני הנעורים שבודור מרת שחת, חס ושלום, ויקרבו אותם אל התורה; אשריהם ואשרי חלקם, והבן.

ז נתאי הארכלי: הינו מעיר ארכל, שהיתה עיר של תורה בימי חכמי המשנה, ושם נולד נתאי, ועל שם עירו נקרא ארכלי, והוא היה אב בית דין (תגינה טז). ובעיר ארכל היה קבוץ של חכמים, כמובא (ירושלמי סוטה, פרק ד, הלכה ז): מר עוקבא למד שם תורה; וכן מצינו (ירושלמי שביעית, פרק ו, הלכה ז): רבי אבהו על לארכל ואתקבל גבי אבא בר בנימין וכו'; וכן אמרו (ירושלמי ברכות, פרק א, הלכה א): מעשה ברבי חיאי רבה ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארכל בקריצתה, וראו אילת השחר שבקע אותה, אמר רבי חיאי רבה לרבי שמעון בן חלפתא: פי רבי כף היא גאלתן של ישראל, בתחלה קימאה קימאה, כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. ומובא ברמב"ן (בראשית לד, יב): קבורתה של דינה ידוע עד היום בקבלה, והיא בעיר ארכל, עם קבר נתאי הארכלי. "אומר": היה תמיד רגיל לומר דברים אלו, כדי להורות לבני אדם דרך בתיים. הרחק משכן רע: בא לעורר אותה, אהובי בני, שתתרחק לגמרי משכן רע, פי כף אמרו חכמינו הקדושים (נגעים, פרק יב, משנה ו): אוי לרשע ואוי לשכנו, ופרש הרב, שאם כחל מפסיק בין שני בתים, ונראה נגע בפתל לצד בית זה, ובעל הבית האחר צריך להטפל עמו, דכתיב (ויקרא יד, מ): "וחלצו את האבנים", לשון רבים, ולזה שהנגע לצד ביתו קורא רשע, שהנגעים באים על לשון הרע. נמצא, כשאחד יש לו נגעים, על ידי שחטא בלשון הרע, וצריכים להרס את כחלו, גם כחל חברו הפשר נהרס בשבילו, פי אוי לרשע ואוי לשכנו. ועל כן צריכים להתרחק מאד משכן רע, פי בנקל ימשיך אותה אל דרכו הרעה. וכן אמרו חכמינו הקדושים (תנחומא קרח ד): אוי לרשע אוי לשכנו — דתן ואבירם, לפי שהיו שכנים של קרח, שהיה שרוי בדרום, דכתיב (במדבר ג, כט): "משפחת בני קהת יחנו על ירך המשכן תימנה", דגלו של ראובן סמוך להם, שנאמר (במדבר ב, י): "דגל מחנה ראובן תימנה", אבל דגלו של יהודה היה במזרח,

וַיִּשְׁשָׁכְר וַיִּזְבֹּלוּן עִמּוֹ, שְׁנֵאמַר (שם, פסוק ג'): "וְהַחֲנִינִים קָדְמָה מְזַרְחָה דְגַל מַחְנֵה יְהוּדָה", וְסַמוּכִים לָהֶם מִשָּׁה וְאַהֲרֹן, שְׁנֵאמַר (שם ג, לח): "וְהַחֲנִינִים לְפָנֵי הַמִּשְׁכָּן קָדְמָה לְפָנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מְזַרְחָה מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם", לְפִי שֶׁהָיוּ אֵלָיו סַמוּכִים לַתּוֹרָה, זָכוּ לְהִיּוֹת בְּנֵי תוֹרָה, וְדָתָן וְאַבִּירָם שֶׁהָיוּ שְׂכָנִים לְקִרְיָתָא בְּעַל מַחְלָקָתָא, לְקוֹ עִמּוֹ וְאַבְדּוּ מִן הָעוֹלָם. הָרִי כְּשֶׁאָדָם גָּר בְּסַמוּךְ לְשָׁכֵן רַע — נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו. וְכַמּוּבָא (רמב"ם, פֶּרֶק ו', הַלְכוֹת דְּעוֹת, הַלְכָה א'): דִּרְךָ בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בְּדַעוֹתָיו וּבְמַעֲשָׂיו אַחַר רַעְיוֹ וְחֻבְרָיו, וְנוֹהֵג כַּמְנַהֵג אֲנָשִׁי מְדִינָתוֹ; לְפִיכָף צָרִיף אָדָם לְהִתְחַבֵּר לְצַדִּיקִים וְלִישָׁב אֶצְל הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדֵי שֶׁיִּלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, וְיִתְרַחֵק מִן הָרָשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשָׁךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, הוּא שְׁשַׁלְמָה אוֹמֵר: "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים — יִחַפְּס, וְרָעָה כְּסִילִים — יִרְוַע" (משלי יג, כ); וְאוֹמֵר: "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים" וְכוּ' (תהלים א, א), עֵינֵי שָׁם; הָרִי שֶׁלֵּף לְפָנָיִךְ, שְׁצַרִּיכִים לְהִתְרַחֵק מִשָּׁכֵן רַע, כִּי בְּנִקְל שֶׁיִּמְשִׁיף אוֹתָךְ אֶל דְּרָכּוֹ הָרָעָה. וְכֵן אָמְרוּ (שְׁבַת נד:): פָּרְתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר הִיָּתָה יוֹצֵאת בְּשֶׁבֶת וְכוּ', לֹא שֶׁלּוֹ הִיָּתָה, אֲלֵא שֶׁל שְׁכָנָתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא מַחָה בָּהּ, נִקְרָאָה עַל שְׁמוֹ; לְמִדָּם מִכָּאן: כְּשֶׁשָּׁכֵן עוֹשֶׂה רַע — זֶה נִקְרָא עַל שְׁמוֹ, וּמִתְבָּזֶה עַל־יְדֵי שְׁכֵנוֹ. וְעַל־כֵּן צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת כָּל מִינֵי פְעֻלוֹת שְׁבָעוֹלָם לְהִתְרַחֵק מִשָּׁכֵן רַע. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּבֵא קמ"א עב:), שֶׁשָּׂאֵלוּ עַל אֶחָד מֵה מַעֲשָׂיו? אָמְרוּ: רָאוּ בְּשָׁכְנָיו. כִּי אִם רוֹצִים לְהַכִּיר אֶת הָאָדָם, צָרִיכִים לְהִסְתַּפֵּל בְּשָׁכְנָיו; וְעַל־כֵּן צָרִיף כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל לְהִזְהַר מְאֹד, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ לְגוּר בֵּין רְשָׁעִים, כִּי כֹף יִמְשָׁךְ אַחֲרֵיהֶם. וּכְעֵין שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרַאשִׁית וְבָהּ, פֶּרֶשָׁה מ"ב) עַל לוֹט, מַגִּיד שֶׁיִּשְׁיבְתוֹ בְּסָדוּם גֶּרְמָה לוֹ; כִּי בָּזֶה שֶׁאָדָם גָּר עַל יַד שָׁכֵן רַע — נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו. וְלָכֵן צָרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד מְאֹד לֹא לְגוּר בְּסַמוּךְ

לְשָׁכֵן רַע, שֶׁיִּלְמַד מִמַּעֲשָׂיו וְיִמְשָׁךְ אַחֲרָיו. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ (בְּרַכּוֹת ת.): כָּל מִי שֶׁיִּשַׁב לוֹ בֵּית־הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ, וְאִינוֹ נִכְנָס שָׁם לְהִתְפַּלֵּל — נִקְרָא שָׁכֵן רַע. וְלָכֵן צָרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד לְבֹא תָּמִיד לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל שָׁם אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה נַעֲשֶׂה שָׁכֵן טוֹב, לֹא־כֵן אִם לֹא יָבֹא לְהִתְפַּלֵּל, יִהְיֶה נִקְרָא שָׁכֵן רַע. וְרוֹאִים בְּחוּשׁ, כְּשֶׁאָדָם מִתְרַשֵּׁל מִלְּבֹא לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, זֶה רַק מַחְמַת שְׁכָנָיו הָרָעִים, הִיּוֹת שְׂרוּאָה שָׁגָם הֵם אֵינָם הוֹלְכִים לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, אֲזִי גַם הוּא נֶעְדֵר מִשָּׁם, וְכֹף עוֹקֵר אֶת עֲצָמוֹ מִחַי הַחַיִּים. כִּי בְּאֵמַת אֵין עוֹד טוֹב וְאֵין נַעֲם וְעִרְבוּת לְאָדָם הַזּוֹכֶה לְבֹא עָרֵב וּבָקֵר לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל, אֲשֶׁר שָׁם מִשְׁכָּן הַשְּׂכִינָה, וּמִי שֶׁרָגִיל לְבֹא בְּכָל יוֹם הַשְּׂכִינָה מִקְדָּמַת וּבֹאָה לְפָנָיו, וְאִם הוּא מְחַסֵּר יוֹם אֶחָד, אֲזִי הַשְּׂכִינָה שׁוֹאֵלֶת עָלָיו וּמְמַלֵּאת חֲסָרוֹנוֹ, וְעַל־כֵּן אֲשֶׁרִי מִי שֶׁרָגִיל לְבֹא בְּקַבִּיעוֹת לְבֵית־הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם. וְלָכֵן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנֵי הַיֶּקֶר, לְבָרַח מִשְׁכָּנֵים רָעִים, וְתָמִיד תִּדְבֹר רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, וְתִגְלֶה וְתִפְרָסֶם לְכָל שְׁכָנֶיךָ אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, וְתִהְיֶה רָגִיל לְדַבֵּר רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה לֹא תִלְכֹּד וְלֹא תִמְשָׁךְ אַחַר הָרַע שֶׁלָּהֶם. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (אָבוֹת דְּרַבִּי גֵּתוֹ, פֶּרֶק ט'): הִרְחַק מִשָּׁכֵן רַע, אֶחָד שָׁכֵן שְׁבַבִּית, וְאֶחָד שָׁכֵן שְׁבַחוּץ, וְאֶחָד שָׁכֵן שְׁבַשְׂדָּה, תָּמִיד צָרִיכִים לְהִתְרַחֵק מִשָּׁכֵן רַע, שֶׁלֹּא תִהְיֶה לָךְ שִׁכּוֹת אֵלָיו; וְעַקֵּר הָעֵצָה לְזֶה, שֶׁתָּמִיד יִדְבֹר מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, וְיִמְשָׁיִךְ עַל עֲצָמוֹ אֹדֵר זִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ שְׁמוֹ, וְיַצִּיר בְּדַעְתּוֹ אֵיךְ שֶׁהַכָּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, וְיִהְיֶה מְסַבֵּב עִם אֱלֻקוֹת, וְיִהְיֶה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הָאֱלֻקוֹת, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִצַּל מִשְׁכָּנֵים רָעִים, כִּי תָּמִיד יִדְבֹר רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ. וְרַבֵּנוּ ז"ל אָמַר (לְקוּטִי־מוֹהֲרָן, חֵלֶק ב', סִימָן ח'), שֶׁעֲנִין בֵּית־הַתְּפִלָּה שְׁבוּנָה הַצַּדִּיק, הוּא עֲנִין נוֹרָא מְאֹד מְאֹד, כִּי הַצַּדִּיק מְגַלֵּה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, אֵיךְ שֶׁאֵין בְּלַעֲדָיו

כי אין ערך לעבודה שיעבד האדם בעצמו
 אפלו כל היום, אם הוא חלוק מיראי השם
 יתברך האמתיים, לנקדה טובה אחת שעושה
 כשמצטרף ומתחבר לקבוץ היראים באמת; כי
 טוב לצדיק — טוב לשכנו, כי כשמתחבר
 לקבוץ הכשרים והיראים, על-ידי-זה נעשה
 תוספת שכן אליהם, שעל-ידי-זה מתרבה
 ומתגדל בית התפלה אלפי אלפים ורבי רבבות
 צרופים לאין קץ. ועל-כן מתגבר ומתגרה
 הבעל-דבר מאד מאד לארכו ולרחבו להרבות
 מחלקת על הצדיק הגדול האמתי העוסק בזה
 — לצרף ולבנות עצם רבוי בתים הקדושים
 הנפלאים, על-ידי שמקבץ ומוסיף בכל פעם
 נפשות השכנים על הקבוץ הקדוש, כי אם לא
 היתה מחלקת, היו מתרבין הבתים של התפלה
 כל-כף, על-ידי תוספת שכנים הרבה, עד
 שכבר היו כל הטובות לישראל. וזה עקר
 מחלקת קרח ועדתו על משה רבנו שהוא בכל
 דור ודור; כי בכל מקום שיש מחלקת, יש
 בהם נצוצי קרח דתן ואבירם פמובא, כי כל
 צדיק אמתי הוא בחינת משה, והחולקים עליו
 הם בחינת קרח ועדתו, שהיה בהם מאתים
 וחמשים ראשי סנהדראות (לקוטי-הלכות, נזקי
 שכנים, הלכה ד', אות יא); וזו כל המעלה של
 האדם המתחבר עם שכנים טובים, ושומר את
 עצמו שלא יהיו לו שכנים רעים. ועל-כן
 צריכין לשמר את עצמו מאד מלהזיק לשכניו,
 ואפלו לעשות בביתו דבר המזיק לשכניו
 אסור, כמבאר כמה דינים בשלחן ערוך (חשן
 משפט, הלכות נזקי שכנים, מסימן קנג עד סימן קנו);
 כי צריכים לשמר מאד שתהיה אהבה ואחדות
 בין השכנים, ולא תהיה ביניהם שום שנאה
 והזק כלל, כדי שיוכלו השכנים להצטרף
 ולהתחבר יחד לכל דבר שבקדשה, כדי
 שיתרבה בית התפלה ברבוי מפלג מאד, כי
 צריכין להתרחק משכן רע. כמו שאמר התנא
 נתאי הארכלי: "הרחק משכן רע", וכמו שאנו

יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא,
 ועל-ידי-זה אדם מתחיל לדבר ולהתפלל אליו
 יתברך, וכשאדם מדבר אל הקדוש-ברוך-הוא,
 אזי נתוסף שכן אל בית-התפלה; ועל-כן
 אשרי מי שזוכה לקרב נפשות אל הצדיק
 שבונה בית-התפלה, כי כל מה שנתקבצין
 ונתרבים ביותר נפשות ישראל ביחד, ונעשים
 שכנים לבית-התפלה, על-ידי-זה נתרבה
 ונתגדל ביותר מאד מאד בית התפלה, כי שלש
 אבנים בונות ששה בתים, ארבע אבנים בונות
 עשרים וארבעה בתים, חמש אבנים בונות
 מאה ועשרים בתים וכו' וכו', עד שאין הפה
 יכול לדבר והלב לחשב את גדל רבוי השכנים
 והצרופים שנתרבים רק על-ידי שמקרבים
 אפלו את אחד אל בית התפלה. נמצא, שכל
 מה שנתוספת אבן אחת, נתרבים הבתים
 ביותר מאד מאד בכפלי כפלים. ונפשות
 ישראל הם בסוד אבנים, כמו שכתוב (איכה ד,
 א): "תשתפכנה אבני קדש"; והבתים זה סוד
 בית התפלה. ולכן כל מה שנתוסף שכן
 מישראל נתרבה ונתגדלת התפלה במאד מאד,
 וככל שמקרבים שכן אחד שיתוסף בתוך בית
 התפלה, פן מעלה צרופים נוראים ונפלאים
 בכל העולמות כלם. ועל-כן אשרי ואשרי מי
 שזוכה להיות שכן אל הצדיק, וכן יקרב את
 שכניו אל הצדיק האמתי, שעל-ידי-זה יבנה
 את בית התפלה. ובאמת מי שרוצה לחוס על
 חזיו, ולהסתפל על התכלית למען ייטב לו
 לעד, צריך להשתדל בכל כחו שיהיה על-כל-
 פנים שכן לכל מקום שמוצא איזה קבוץ של
 כשרים ויראי ה', המקרבים לצדיקי אמת,
 העוסקים לגשת אל הקדש ולהתפלל בכונה
 ובכח, כי צריכים להזהר מאד להיות נטפל
 לעושי מצוה, כמו שאמרו חכמינו הקדושים:
 קל וחמר שישלם שכר לנטפל לעושי מצוה
 כעושי מצוה. וכמו שאמר דוד (תהלים קיט, סג):
 "חבר אני לכל אשר יראוך ולשמרי פקודיך";

מקום ריח רע קלט והוֹיֵא עמו: ואל תתיאש מן מבקשים בכל יום, שתצילנו משכן רע. ומכל הפורענות. שלא תאמר רשע זה מעשיו מזלימין אלך שכן שלא יהיה הוא בעצמו שכן רע לגבי ואדנך עמו הוֹאֵל והשעה משחקת לו. לכן אמר ואל חברו; כי צריך להיות שכן טוב, בבחינת (משלי תתיאש מן הפורענות. כלומר דע שמהרה תנא עליו כו, י): "טוב שכן קרוב"; כי צריכין להאמין פורענות כי פחאס ינא אידו: שהכל מאת השם יתברך, וכל מה שהשם יתברך

תתחבר לרשע, ואל תתיאש

מסבב עם האדם הכל מאתו יתברך בשביל בחירתו, וכודאי גם זה מאת ה' צבאות יצא, שהוא יהיה שכן אצל פלוני, והכל כדי שיתקבצו יחד ויצטרפו יחד בבחינת צרופים, כדי שיתרבה בית התפלה וכו', על-פן צריכים להשתדל לדבר עם שכנו ביראת שמים, כדי שיהיה טוב לצדיק וטוב לשכנו, ולא ההפך, חס ושלום; כי אם הוא יודע יותר מחברו, צריך להאיר ולהודיע דברי אמת לחברו, ואם ההפך, שחברו גדול ממנו, צריך לקבל האמת מחברו השכן אצלו, ולפעמים שניהם מקבילים זה מזה, בבחינת "ומקבלין דין מן דין". ואם חברו שכן רע לגמרי, שאי אפשר לקרבו כלל, ויכול להיות שיקלקל אותו, חס ושלום, בבחינת "אוי לרשע אוי לשכנו", צריכין להתרחק ממנו לגמרי, כמו שאמר התנא נתאי הארכלי: "הרחק משכן רע"; על-פן צריכים לשמר את עצמו מאד מלהזיק לשכניו, כי ההזק הוא בחינת שגאה ומחלקת שהוא פרוד לבבות, שעל-ידי-זה אינם יכולים להתחבר ולהצטרף יחד להרבות בגין התפלה, אבל כשנשמר מלהזיק לשכניו, רק שתהיה ביניהם אהבה ואחדות, אזי יצטרפו יחד לכל דבר שבקדשה, עד שיתגדל הקבוץ של ישראל, שעל-ידי-זה יתרבה בגין בתים הרבה של התפלה לאין קץ (לקוטי-הלכות, נזקי שכנים, הלכה ד, אות א'). וזה היסוד — לידע, אשר צריכים להתרחק לגמרי משכן רע, ולא יהיה עמו שום עסק, ואם יש לו שכן, העקר להשפיע עליו דבורי אמונה והתחזקות, ועל-ידי-זה יזכה לקרבו אליו יתברך, אשר זהו עקר השלמות; אשרי מי שאוחז בזה, שהוא מתרחק משכנים רעים, ומתחבר רק אל שכנים טובים.

ואל תתחבר לרשע: בא לעורר אותך, אהובי, בני, שתשמר את עצמך מאד מאד, לא להתחבר אל רשעים, ורואים שאצל שכן רע, הזכיר הלשון 'הרחק', כי צריכים להתרחק ממנו לגמרי, כי שכן רע, בהכרח שימשך אותך אל מעשיו הרעים, כי כשיש לאדם שכן רע אז הוא לומד ממעשיו, מכל שכן שיסית אותך שתתרחק מהצדיק האמת הבונה בית התפלה, ויאמר לך מה ולמה לך להתקרב אל הצדיק האמת, ועל-פן אצל שכן רע אמר הלשון 'הרחק', שצריכים להתרחק ממנו לגמרי, לא-כן אצל רשע אמר רק 'אל תתחבר לרשע', כי באמת גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שצריכים לדון את כל אדם לכף זכות, ואפלו רשע גמור צריכים לדון לכף זכות, כי איך שהוא, לא יתכן שלא תהיה אצלו איזו נקדה טובה שעשה בחייו, ועל-ידי-זה שדנים אותו לכף זכות, פותחים לו פתחי התשובה, ויכול לחזור בתשובה, אשר דבר זה עולה על הכל — להחזיר בני-אדם בתשובה. ועל-פן אצל רשע אמר הלשון: 'אל תתחבר לרשע', להתחבר עמו אסור, אבל לקרבו אליו יתברך זה מתר, כי בזה שאדם מדבר עם הרשע, ומעורר אותו ומחזקו ומאמצו ומעודדו ומשמחו, על-ידי-זה יחזור בתשובה שלמה. וההפך בין רחוק לחבור הוא: רחוק — צריכים להתרחק לגמרי, שלא תהיה לו שום שיכות עם שכן רע, אבל חבור — הוא רק לשון התחברות, שאסור להתחבר עם רשע, אבל לחזקו לעודדו ולאמצו זה מתר, כדי להחזירו בתשובה; כי בזה שדנים את האדם לכף זכות, ומוציאים בו נקדה טובה,

על-ידי-זה הוא כָּבֵר לא אותו אָדָם, ויכולים להשיבו אליו יתְּבַרַךְ, אֲשֶׁר על זה אֲנַחְנוּ מְזַהְרִים מְאֹד, וּרְבֵנוּ ז"ל הִזְהִירָנוּ על דְּבַר זה מְאֹד, וְאָמַר (תִּי-מִוְהַר"ן, סִימָן תַּקמ"ג), שְׁכַל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ רָאוּי לוֹ לְהִשְׁתַּדֵּל לְדַבֵּר הַרְבֵּה עִם בְּנֵי-אָדָם, כְּדֵי לְעוֹרְרָם לְהִשְׁיבָם לְקִרְבָּם לְהִשָּׁם יתְּבַרַךְ, וּרְצוֹנוּ הָיָה אֲפִלוּ לְדַבֵּר עִם בְּנֵי-אָדָם שִׁיחוֹת חֲלִין בְּעֶסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, אוֹלֵי יִצְמָחוּ וְיִתְגַּלְגְּלוּ מִזֶּה דְבוּרִים שִׁיעוֹרְרוּ אוֹתוֹ לְהִשָּׁם יתְּבַרַךְ, וְאֲפִלוּ אִם לֹא יִפְעַל כִּי אִם תְּנוּעָה בְּעֵלְמָא, שִׁיכְנִס בָּהֶם אֵיזָה הִרְהוּר תְּשׁוּבָה, אוֹתוֹ הִרְהוּר כְּפִי שֶׁהוּא גַם-כֵּן טוֹב מְאֹד, מִכָּל שֶׁכֵּן שִׁיכּוֹל לְהִיֹּת שְׂפָרְבוֹת הַיָּמִים כְּשִׁיבְדָבָר עִמָּהֶם וְיִחְזוּר וְיִדְבַר, אוֹלֵי יִזְכֶּה לְעוֹרְרָם בְּאֵמֶת לְהִשָּׁם יתְּבַרַךְ, וְלְקִרְבָּם לְעִבּוּדָתוֹ יתְּבַרַךְ, אֲשֶׁר אֵין דְּבַר גְּדוֹל מִזֶּה, כְּמוֹכָא בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ (תְּרוּמָה קכח:): וְכֹאֵה מֵאֵן דְּאֶחִיד בְּיָדָא דְּחִיבָא וְכוּ', דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִשְׁתַּבַּח בִּיה בְּכָל עֲלָמִין וְכוּ'. וּרְבֵנוּ ז"ל הִזְהִירָנוּ מְאֹד לְקִרְבָּת אֶת כָּל הַרְשָׁעִים. וּפְעַם אַחַת קָרָא אוֹתָנוּ עֲצִים יְבִשִׁים, מִחַמַּת שָׁאֵין אָנוּ מוֹלִידִים נִפְשׁוֹת, שִׁיתְקַרְבוּ לְהִשָּׁם יתְּבַרַךְ עַל יְדֵינוּ. וְהוֹכִיחַ מְאֹד אֶת כָּל תַּלְמִידָיו, וְרָצָה שִׁיִּסְעוּ אֲפִלוּ נִסְיָעוֹת, הָעֶקֶר לְקִרְבָּת רְחוּקִים אֵלָיו יתְּבַרַךְ, וְלָדוֹן אוֹתָם לְכַף זְכוּת, וּפְרַשׁ אֶת הַפְּסוּק (תְּהִלִּים לו, י): "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבוֹנְנַת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ"; הֵינּוּ שֶׁהַפְּסוּק מְזַהֵר לָדוֹן אֶת הַכָּל לְכַף זְכוּת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵתָּה רוֹאֵה שֶׁהוּא רָשָׁע גָּמוּר, אֶף-עַל-פִּי-כֵן צָרִיךְ אֵתָּה לְחַפֵּשׁ וּלְבַקֵּשׁ לְמַצָּא בּוֹ מְעַט טוֹב שֶׁשָּׁם אֵינוֹ רָשָׁע, וְזֶהוּ "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע", שֶׁצָּרִיךְ אֵתָּה לְבַקֵּשׁ בּוֹ עוֹד מְעַט טוֹב שִׁישׁ בּוֹ עֲדִין, שֶׁשָּׁם אֵינוֹ רָשָׁע; כִּי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא רָשָׁע, אֵיךְ אֶפְשָׁר שָׁאֵין בּוֹ מְעַט טוֹב עֲדִין, כִּי אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא עֲשָׂה אֵיזוֹ מְצוּהָ אוֹ דְּבַר טוֹב מִיָּמָיו?! וְעַל-יְדֵי-זֶה שֶׁאֵתָּה מוֹצֵא בּוֹ מְעַט טוֹב שֶׁשָּׁם אֵינוֹ רָשָׁע, וְאֵתָּה דֵּן אוֹתוֹ לְכַף

זכות, על-ידי-זה אֵתָּה מְעַלָּה אוֹתוֹ בְּאֵמֶת מִכַּף חוֹבָה לְכַף זְכוּת, עַד שִׁישׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה עַל-יְדֵי-זֶה, וְזֶהוּ "וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע" — עַל-יְדֵי שֶׁמוֹצֵא בְּרָשָׁע "עוֹד מְעַט טוֹב" שֶׁשָּׁם אֵינוֹ רָשָׁע, עַל-יְדֵי-זֶה "וְהִתְבוֹנְנַת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ" — הֵינּוּ כְּשֶׁתְּבוֹנֵן עַל מְקוֹמוֹ וּמְדַרְגָּתוֹ, וְאֵינְנוּ שָׁם עַל מְקוֹמוֹ הִרְאֵנוּ; כִּי עַל-יְדֵי שֶׁמוֹצֵאִים בּוֹ "עוֹד מְעַט טוֹב" — אֵיזוֹ נִקְדָּה טוֹבָה, וְדָנִים אוֹתוֹ לְכַף זְכוּת, עַל-יְדֵי-זֶה מוֹצֵאִים אוֹתוֹ בְּאֵמֶת מִכַּף חוֹבָה לְכַף זְכוּת, וְזֶה "וְהִתְבוֹנְנַת עַל מְקוֹמוֹ וְאֵינְנוּ" (לְקוּשֵׁי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפ"ב); וְעַל-כֵּן אֶף שֶׁהִזְהִירָנוּ רְבֵנוּ ז"ל כָּל-כָּף לְקִרְבָּת בְּנֵי-אָדָם אֵלָיו יתְּבַרַךְ, אֲפִלוּ רָשָׁע גָּמוּר, עִם כָּל זֹאת הִזְהִירָנוּ הַתָּנָא נְתַאי הָאֲרַבְלִי: "וְאֵל תִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע" — שֶׁלֹּא תִהְיֶה לָךְ אֵיזוֹ הִתְחַבְרוּת אֵלָיו, כִּי יְכוּלִים לְדַבֵּר עִם רָשָׁעִים וּלְעוֹרֵר אוֹתָם וּלְהַחְזִירָם אֵלָיו יתְּבַרַךְ, אֲבָל לֹא בְּדֶרֶךְ הִתְחַבְרוּת, שֶׁאֲסוּר לְהִתְחַבֵּר עִם רָשָׁעִים כָּלֵל, כִּי בְּנִקְלָ שְׁהֵם יִפִּילוּ אוֹתָךְ. וְכַעֲיֵן שֶׁאָמַר רְבֵנוּ ז"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת הַרְחַקַת רָשָׁעִים, סִימָן יח): 'הִתְחַבְרוּת רָשָׁעִים מְזִיק לְעִבּוּדַת הַשָּׁם יתְּבַרַךְ'; הֵינּוּ כְּזֶה שֶׁאָדָם מִתְחַבֵּר אֶל רָשָׁע — זֶה מְזִיק לְעִבּוּדַת הַשָּׁם יתְּבַרַךְ, אֲבָל לְדַבֵּר אִתּוֹ לְחִזְקוֹ וּלְעוֹדְדוֹ, לְאֲמִצּוֹ וּלְשִׁמְחוֹ וּלְקִרְבּוֹ אֶל הַקְּדוּשָׁת-בְּרוּךְ-הוּא, זֶה מִתֵּר, וְלָכֵן מְשַׁכֵּן רַע הִזְהִירָנוּ 'הַרְחַק', אֲבָל אֲצֵל רָשָׁע אָמַר "וְאֵל תִּתְחַבֵּר לְרָשָׁע", כְּלוֹמַר לְהִתְחַבֵּר אֵלֵיהֶם וּלְהִיֹּת חֵבֵר עִמָּהֶם, זֶה אֲסוּר בְּשׁוּם פָּנִים וְאִפְּנֵי, אֲלֵא רָאָה לְדַבֵּר עִמָּהֶם תָּמִיד, וְאֵל תִּכְנַס בְּשׁוּם וּפּוּחִים, אֲלֵא אֵתָּה תֹאמַר וְהֵם יִשְׁמְעוּ. וְכַעֲיֵן שֶׁמְסַפְּרִים עַל הַרְבֵּי הַקְּדוּשׁ רַבִּי שְׁנִיאֹר וְלָמָן מְלִיאָדִי זי"ע (בְּעַל הַתְּנִיָּא וְהַשְּׁלַחֵן עֲרוּךְ), שֶׁלְעַת זְקִנְתּוֹ לֹא שָׁמַע הֵיטֵב, וְאָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: "רַבִּי, מִדּוּעַ לֹא תַעֲזָרוּ לְעַצְמְכֶם"? עָנָה וְאָמַר לָהֶם כְּזוֹ הַלְשׁוֹן: "מָה אֲנִי צָרִיךְ לְשִׁמְעַ, מָה שִׁישׁ לִי לֹמַר — הֲרִי אֲנִי אוֹמֵר,

ומה שאתם אומרים — אין זה מענין אותי, ואם-כן מה אני צריך לשמע?!" ובדרך זו צריכים לילך עם רשעים, רק לדבר עמהם דבורי אמונה והשגחה פרטית, ולגלות ולפרסם להם את אמתת מציאותו יתברך, ולדונם לכף זכות, ועל-ידי-זה יכולים לקרובם, אבל לא שיתחברו אליהם, בשום התחברות, ומכל שכן לא להכנס עמם בשום ופוחים, כי הבל פיהם של רשעים מוליד נאוף לשומע דבריהם (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן מג); ועל-כן ראה, אהובי, בני, לשמר מאד שלא תתחבר לרשע, כדי שלא ימשך אותך אליו. ואל תתיאש מן הפרענות: בא לעורר אותך, אהובי, בני, שתמיד תרעד ותפחד ממנו יתברך, וכמאמרם ו"ל (גטין נה): על הפסוק (משלי כח, יד): "אשרי אדם מפחד תמיד ומקשה לבו יפול ברעה" — על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים; כי בזה שאדם מתרחק ומבזה את זולתו, עליו לידע שיקבל את ענשו, וכן על ידו גורם חרבון, עד שאנו מוצאים שעל-ידי שני יהודים שהתקוטטו נחרבה ירושלים, ולכן מזהירך התנא נתאי הארכלי "ואל תתיאש מן הפרענות" — אל תהיה כל-כף בטוח בעצמך לרדף את זולתך, כי לא תדע מה ילד יום, כי תקבל ענשך. וצריכים להזהר מאד מאד בדברים כאלה, לא לצער את זולתו, כי יקבל ענשו 'שכרו' משלם, ולא יועיל לו שום דבר; ולכן ראה, אהובי, בני, לשמר את עצמך מאד, לא להתעסק עם בני-אדם, כדי שלא תצער אותם, ותבוא לידי ענש, ואדם צריך תמיד לפחד ולדאג מן הפרענות. וכמאמרם ו"ל (ברכות ד.) על הפסוק (בראשית לב, ז): "ויירא יעקב מאד ויצר לו", שמא יגרם החטא. וכן אמרו (אבות דרבי נתן): ואל תתיאש מן הפרענות, כיצד? מלמד שיהא לבו של אדם מתפחד בכל יום, ויאמר אוי לי שמא יבוא לי פרענות היום, או שמא למחר, ונמצא מתפחד בכל יום, שנאמר כן באיוב ג, כה): "כי פחד פחדתי"; שאדם צריך תמיד להתפחד

ולירא איזה ענש הוא יכול לקבל. ורואים בני-אדם שאינם מסתכלים על שום דבר, אלא שופכים דמי הצדיקים, מחרפים ומבזים אותם, וילבסוף נעקרים מן העולם. ולכן בא התנא נתאי הארכלי, ומזהיר אותך: "ואל תתיאש מן הפרענות", כי לא תדע מה ילד יום, הרגל את עצמך לשוב בתשובה שלמה אליו יתברך, ותהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ואל יהיה לך שום עסק עם שום בריה שבעולם, כי בו ברגע שתתרחק ותבזה ותגדף את זולתך, מכל שכן את נשמת הצדיק, תדע שלבסוף תעקר מן העולם. ובעינינו ראינו בני-אדם שהיו בריאים כשורים, ורדפו צדיקי אמת, אשר היו דבוקים באין סוף ברוך הוא, לבסוף נחלו במחלה ממארת, וסבלו יסורים קשים ומרים עד מאד, ומתו במיתה משנה; ועל-כן ראה, אהובי, בני היקר, להזהר שאף פעם לא יהיה לך עסק עם שום בר ישראל, ואל תצער, ומכל שכן שאל תרדף את הצדיק האמת הדבוק באין סוף ברוך הוא, והוא בטל ומבטל לגמרי אליו יתברך, כי בודאי תקבל ענש, ומכל שכן מי שמחרף ומגדף את רבו שלמד אצלו תורה, לא ימלט שיעקר מן העולם לבסוף במיתה משנה; ולכן, אהובי, בני, "אל תתיאש מן הפרענות", ותמיד תרעד ותפחד ממנו יתברך, כי לא תדע מה ילד יום, ובוא תבוא אליו יתברך בלב נשבר ונדכה, ותבקש ממנו יתברך שיחוס וידחם עליך, ויהיה לך טוב כל הימים, כי באמת כל זמן שהוא חי בזה העולם, הוא נמצא בסכנה גדולה, כי מה יודע האדם מה עתיד לבוא עליו, ועל-כן כדאי לשמר את דבורו, ולא יביש ולא יעליב את שום בריה שבעולם, אלא תמיד יברח אליו יתברך, ויכניע עצמו אליו בשיחה זו תפלה, וישפך נפשו אליו יתברך, ויהיה מוכן ומזומן בכל יום ובכל שעה ובכל רגע למסר את נפשו אליו יתברך, ועל-ידי זה נכון יהיה לבו בטוח שלא יארע לו שום דבר, ויעבר את זה העולם בשלום והבן למעשה.

ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם: הינו מיהושע בן פרחיה ונתאי הארבל. ויש מחלקת בין רבי מאיר לחכמים, מי היה הנשיא, ומי היה האב-בית-דין (תגייה טו): רבי מאיר אומר, יהודה בן טבאי היה נשיא, ושמעון בן שטח אב-בית-דין, וחכמים אומרים יהודה בן טבאי היה אב-בית-דין, ושמעון בן שטח נשיא, ויש נפקא מינה למאמריהם, כי אחד מהם מדבר בדיני

ח אל תעש עצמך כעורכי הדין. כמות אנשים שעורכים ומסדרים טענות בעלי הדין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מצעלי הדין ולומר לו עשה כך כשזיל שתוכה כדיןך ואף על פי שידע שהדין עמו. פירוש אחר כעורכי הדיינין כגדולי הדיינים. ונתלמיד היושג לפני רבו מדבר שלא יעשה ענמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין. עורכי לשון ערכאות של פרסיים (גיטין ט-י) ערכאות של בית

מן הפרענות: ח יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר, אל תעשה עצמך כעורכי הדיינין. וכשיהיו בעלי הדין עומדים לפניך, יהיו בעיניך

ממונות, ואחד מהם מדבר בדיני נפשות.

יהודה בן טבאי אומר אל תעשה עצמך כעורכי הדיינין: בא לעורר אותך, אהובי, בני, שתברח מלהיות טוען רבני, כדי להצדיק את בעל הדין, כי לא ימלט שלפעמים הוא הרמאי והצבוע, הגנב והשקרן, ואתה מחמת שלקחת ממנו כסף, ובהכרח לך להצדיקו, אזי יהיה הקולר תלוי על צווארך, היות שאתה מצדיק את הרשע, בשביל כסף שלקחת ממנו. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (שבת קלט.): אמר רבי אליעזר בן מלאי משום ריש לקיש, מאי דכתיב (ישעיהו נט, ג): "כי כפיכם נגאלו בדם ואצבעותיכם בעון, שפתותיכם דברו שקר, לשונכם עולה תהגה"; "כי כפיכם נגאלו בדם" — אלו הדיינין, "ואצבעותיכם בעון" — אלו סופרי הדיינין, "שפתותיכם דברו שקר" — אלו עורכי הדיינין, "לשונכם עולה תהגה" — אלו בעלי דינין. ומה אתה צריך להפגס בזה?! ובפרט בדור הזה, אשר רבו הגנבים והצבועים, הרמאים והשקרנים, ראוי לך לברח מזה. עם כל זאת אם אתה כבר דין, אזי זכור תזכר "וכשיהיו בעלי דינין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים", הינו שלא תחנף את שום ברך, ושניהם יהיו בעיניך כרשעים. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (סנהדרין ז): על הפסוק (דברים א, טו): "שמע בין אחיכם ושפטתם", אמר רבי חנינא אזהרה לבית-דין שלא ישמע דברי בעל דין קדם שיבא בעל דין חברו, ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדון קדם שיבא בעל דין חברו, אלא שיעמדו לפניך שניהם — הן עשיר והן עני, ויהיו בעיניך שוים כרשעים, ולא תחנף את שום ברך שבעולם, כי ברגע שתטה את הדין, אתה הורס את כל העולם כלו, שתלוי על הדין. ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא משפטים): בשעה שדין מכיר פנים ומקלקל את הדין — מסלק את השכינה, וכשדין דין אמת — אין השכינה וזה משם; ועל-כך זו אחריות גדולה מאד, לישב בבית-דין, כי רבים חללים הפילו אלו הדיינים הצבועים, הרמאים והשקרנים, ומטין הדין, אשר כל הצרות בעולם באים מהם, וכמאמרם ז"ל (שבת קלט.): תניא רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראית דור שצרות רבות באות עליי, צא ובדק בדיני ישראל, שכל פרענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דיני ישראל; עם כל זאת אם יש דין אמת שאינו חונף לשום ברך שבעולם, ודין דין אמת לאמתו, אזי נעשה שתף להקדוש-ברוך-הוא, כמאמרם ז"ל (שבת י): כל דין שדין דין אמת לאמתו, אפלו שעה אחת, מעלה

דוד. ומפי אחרים שמעתי אל מעט ענמן כגדולי
 הדיינים לכוף זעלי דינים שיצואו לדון לפניך: יהיו
 בעיניך ברשעים. שלא יטה לבן לאחד מהם לומר
 איש פלוני חשוב הוא ולא יטעון טענת סקר. שאם אתה

בזכאיין, כשקבלו עליהם
 את הדין: הינו שלא
 ישא שום קנאה ושאנה
 בלבו על אחד מהם, הן
 על מי שחייב, והן על מי
 שזכאי, אלא יצאו מלפניו
 שני צדיקים, שקבלו
 עליהם את הדין, והבן.

**כְּרָשָׁעִים. וְכִשְׁנַפְטָרִים מִלְּפָנֶיךָ,
 יְהִי בְּעֵינֶיךָ כְּזָכָאִין, כְּשִׁקְבָלוּ
 עֲלֵיהֶם אֶת הַדִּין: ט שְׁמַעוֹן בֶּן
 שֵׁטַח אוֹמֵר, הָיָה מְרַבֵּה לַחֲקוֹר
 אֶת הָעֵדִים, וְהָיָה זֶהִיר בְּדַבְרֶיךָ,**

אומר כן אין אתה רואה לו
 חזנה: כשקבלו עליהם את
 הדין. שלא מחשוד החייב
 לומר גולן היה זה. אלא מאמר
 שמה טועה היה ולא נמכוין
 לגזול. אי נמי נמחייב אחד
 מהם שזועה ונשבע לא מאמר
 לשקר נשבע: ט והוי זהיר

ט שְׁמַעוֹן בֶּן שֵׁטַח אוֹמֵר: הָיָה מְרַבֵּה לַחֲקוֹר
 אֶת הָעֵדִים: בָּא לְעוֹרֵר אוֹתָךְ, אֶהוּבִי, בְּנִי,
 שְׁאַפְלוּ כְּשִׁיבֹאוּ עֵדִים, תַּחֲקוֹר אוֹתָם מְאֹד, כִּי
 הֵם יְכוּלִים לְהַטְעוֹת אוֹתָךְ. וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים

שלא יאמר הדיין שמה כך וכך היה מעשה
 או אם היה הדבר כך היה פלוני זכאי וממוך דברים
 הללו לומד זעל הדין או העדים לומר דבר שלא היה:

יג, טו): "וְדַרְשֵׁת וְחִקְרַת וְשִׁאלַת הַיֵּטִב", ומחמת שאצלו קרה מכשול ונהרג בנו, לזאת הנהיר
 מאד שאפלו שביבאו עדים תחקר אותם היטב, כי הם יכולים להיות עדי שקר. וכמו שהביא
 רש"י (סנהדרין מד): דבור המתחיל דבעיא מכסא: מעשה במוכס ישראל רשע אחד שמת, ובו ביום
 מת אדם גדול בעיר, ובאו כל בני העיר ונתעסקו במטותו, וקרובי אותו מוכס הוציאו גם את מטת
 המוכס אחריו, וקפצו עליהם אויבים והניחו המטות וברחו. והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם
 מטת רבו, לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבר את החכם, ונתחלפה להם מטתו בשל המוכס, והיה
 אותו תלמיד צועק ולא הועיל, וקרובי המוכס קברו את החכם, ונצטער בה אותו תלמיד מאד,
 מה חטא גרם לקבר זה בבזיון, ומה זכה אותו רשע לקבר בכבוד גדול כזה? נראה לו רבו בתלום
 ואמר לו: אל תצטער, בוא ואראך בכבודי בגן-עדן בכבוד גדול, ובוא ואראך אותו האיש בגיהנום
 וציר של פתח גיהנום סובב באזניו, אבל פעם אחת שמעתי בגנות תלמידי חכמים ולא מחיתי
 ולכן גענשתי, וזה פעם אחת הכין סעדה לשר העיר, ולא בא שר העיר וחלקה לעניים, וזה היה
 שקרו. אמר אותו תלמיד: עד מתי יהא אותו האיש נדון בדין קשה, אמר לו עד שימות שמעון
 בן שטח ויכנס תחתיו. אמר לו: למה? אמר לו: מפני נשים מכשפניות ישראליות שיש באשקלון
 ואינו עושה בהן דין. למחר ספר אותו תלמיד דברים לשמעון בן שטח, מה עשה? פגס שמונים
 בחורים בעלי קומה, והיה אותו היום יום גשמים, ונתן כד גדול ביד כל אחד ואחד, וקפל טלית
 בתוכם, ואמר להן: הנהרו בהן שהן שמונים, ובשעה שתפגסו, יגביה איש אחת מהן מן הארץ,
 ושוב אין מכשפות שולטות בכם, ואם לאו לא נוכל להם. הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין
 שלהם והניח הבתורים מבחוץ. אמרו לו: מי אתה? אמר להן: מכשף אני, ולנסותכם בכשפים
 באתי. אמרו לו: ומה כשפים בידך? אמר להן: יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי
 טליתות נגובות, ואף-על-פי שהוא יום גשמים. אמרו לו: הנראה. יצא לחוץ ורמז להם. הוציאו
 הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו, ואחז כל אחד את אחת מהן והגביה, ויכלו להם

והוציאום ותלאום כלם. ונתקנאו קרוביהם בדבר, ויבאו שנים מהם וכונו דבריהם, והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו. וכשהיה יוצא לסקל אמר: אם יש בי עון זה, לא תהא מיתתי כפרה לי, ואם אינו פן — תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי, וקולך תלוי בצואר עדים. ושמעו אלו וחרזו בהם, ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים, ואף-על-פי-כן לא נפטר מהדין ונהרג. ומחמת פל זה הזהיר התנא שמעון בן שטח שתחקר את העדים, אם אינם עדי שקר. ואנו רואים מעשים בכל יום, שבעוונותינו הרבים באים עדי שקר אל בית-דין, ומעידים על אנשים פשרים כל מיני שקרים וכזבים, והם מוציאים פסקים של שקר על-פי עדי שקר, ורבים חללים הפילו עדי שקר האלו, וכמעט שאין דור שלא יסבלו הצדיקים הקדושים הדבוקים בו יתברך בדבקות אמת מאלו הרשעים עדי שקר שבאים אל בתי דינין ומעידים שקר על צדיקים, ועל-ידי-זה פסקו מה שפסקו. אוי לבית-דין שאינם חוקרים את העדים בחקירות ודרישות לפני שפוסקין את הדין, כי כמה דם חנם נשפף על ידיהם, וכמה שפיכות דמים ועלבונות ומחלוקות נגרמו לישראל על-ידי דינים שלא חקרו ודרשו את העדים, אשר דבר זה מאריך את הגלות.

וכידוע הספור מה שקרה אצל מוהרנ"ת ז"ל בעת שקמו עליו אינשי דלא מעלי, אנשים ריקים ופוחזים, והעידו עליו מה שהעידו, ומפרסם גדול בעולם פסק מה שפסק על סמך עדי שקר, וזה גרם למחלקת ולשפיכת דמים ולקפות פרנסות של יהודים חפים מפשע, ומסירות אל העכו"ם. בא אחד והעיד שראה איך שמוהרנ"ת ז"ל אכל בתשעה באב, ועוד העיד שראה איך שנקבה ישבה על ברקיו, ועל סמך זה פסק מה שפסק — לרדף ברדיפות ולמסר מסירות לפני עכו"ם את מוהרנ"ת ז"ל, וגרם שגרשו אותו ארבע שנים מעיר ברסלב.

ולבסוף נפטר המפרסם במיתה משנה, שיצאו מעיו והרופאים הפכוהו עם ראשו למטה ורגליו למעלה, כי השתדלו להחזיר את מעיו, וכך נפטר עם הראש למטה והרגלים למעלה, והיה לו לבזיון גדול, רחמנא לישזבן, ממיתה משנה כזו. ואחר הרבה שנים שאל אחד מאנשי שלומנו את העד שהעיד שקר על מוהרנ"ת ז"ל: איך מלאך לבך לומר שקרים כאלו, אשר אתה בעצמך יודע שהכל היה שקר? ענה ואמר: וכי שאל אותי איזה תשעה באב זה היה? זה היה תשעה באב שחל להיות בשבת. וכי שאל אותי איזו נקבה היתה? זו היתה נקבה בת חצי שנה שישבה על ברקיו. רואים מזה איך יכולים להטעות מפרסמים גדולים וכן בתי דינים, רבנים, ודיינים, שבאים כל מיני שקרנים וצבועים, רשעים ארורים, טמאים ומטמאים, ומעידים עדות שקר, ועל סמך זה רודפים ומחזרים ומגדפים ושופכים דם אנשים פשרים, צדיקים קדושים, הדבוקים בו יתברך, ובטלים לגמרי אל האין סוף ברוך הוא. לזאת הזהיר התנא שמעון בן שטח "הוי מרבה לחקור את העדים" — בכל מיני דרישות וחקירות, כי לא ימלט שאין שקר בפיהם; אשרי מי שנוהר בדברים אלו, ואינו דן תקף-ומיד על סמך עדות שאינו מכיר את העדים, וצריכים רחמים רבים לא להפשל בקבלת עדות שקר ולשון הרע, שאז הקולך תלוי על צנארו, ולא יאבה הקדוש-ברוך הוא סלח לו, כי זה שרודף צדיק קדוש הדבוק בו יתברך, יקבל ענש גדול, ויתיסר ביסורים קשים ומרים, ולבסוף ימות במיתה משנה, כאשר בעינינו ראינו, כל מי שרק חתם על צדיק הדבוק בו יתברך לא נמלט מענש מיתה חטופה, מיתה משנה, מיתה עם יסורים מרורים. ועל-כן ראה, אהובי, בני, מה לפניך, ברח לך מעניינים כאלו, כדי שלא תקבל ענש, רחמנא לצלן.

והוי זהיר בדברך, שמא מתוכם ילמדו לשקר: בא להזהיר אותך, אהובי, בני,

והוציאום ותלאום כלם. ונתקנאו קרוביהם בדבר, ויבאו שנים מהם וכונו דבריהם, והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו. וכשהיה יוצא לסקל אמר: אם יש בי עון זה, לא תהא מיתתי כפרה לי, ואם אינו פן — תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי, וקולך תלוי בצואר עדים. ושמעו אלו וחרזו בהם, ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים, ואף-על-פי-כן לא נפטר מהדין ונהרג. ומחמת פל זה הזהיר התנא שמעון בן שטח שתחקר את העדים, אם אינם עדי שקר. ואנו רואים מעשים בכל יום, שבעוונותינו הרבים באים עדי שקר אל בית-דין, ומעידים על אנשים פשרים כל מיני שקרים וכזבים, והם מוציאים פסקים של שקר על-פי עדי שקר, ורבים חללים הפילו עדי שקר האלו, וכמעט שאין דור שלא יסבלו הצדיקים הקדושים הדבוקים בו יתברך בדבקות אמת מאלו הרשעים עדי שקר שבאים אל בתי דינין ומעידים שקר על צדיקים, ועל-ידי-זה פסקו מה שפסקו. אוי לבית-דין שאינם חוקרים את העדים בחקירות ודרישות לפני שפוסקין את הדין, כי כמה דם חנם נשפף על ידיהם, וכמה שפיכות דמים ועלבונות ומחלוקות נגרמו לישראל על-ידי דינים שלא חקרו ודרשו את העדים, אשר דבר זה מאריך את הגלות.

וכידוע הספור מה שקרה אצל מוהרנ"ת ז"ל בעת שקמו עליו אינשי דלא מעלי, אנשים ריקים ופוחזים, והעידו עליו מה שהעידו, ומפרסם גדול בעולם פסק מה שפסק על סמך עדי שקר, וזה גרם למחלקת ולשפיכת דמים ולקפות פרנסות של יהודים חפים מפשע, ומסירות אל העכו"ם. בא אחד והעיד שראה איך שמוהרנ"ת ז"ל אכל בתשעה באב, ועוד העיד שראה איך שנקבה ישבה על ברקיו, ועל סמך זה פסק מה שפסק — לרדף ברדיפות ולמסר מסירות לפני עכו"ם את מוהרנ"ת ז"ל, וגרם שגרשו אותו ארבע שנים מעיר ברסלב.

י שמעיה ואבטליון. גרי לרק היו ומנני בניו של שמי שהוא מנהיג ישראל או דין או אב-בית-
 סנחריב הס ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין, שישמר מאד על דבוריו, פי בנקל
 נקרא בשם זה שפירושו אב לקטנים. כי טליא נלשון להצבועים ולרמאים ללמד מתוך דבוריו איך
 ארמי קטן. כמו אמר ר' יוחנן כד הוינא טליא (מגילה לשקר; פי לא ימלט שאדם לא יפל ממדרגתו,
 ה:) כשהייתי קטן. ליימו טליא ואז בשהוא בזמן של
 וטליותא. יבואו קטן וקטנה. נפילה, ומדבר מה
 אף כאן אבטליון אביהן של שמדבר, על-ידי-זה מתוך
 ימומים קטנים: אהוב את דבריו ילמדו הצבועים
 המלאכה. אפילו יש לו זמנה והרמאים לשקר. ועל-פן
 להתפרנס חייב לעסוק כל מי שהוא מנהיג
 ישראל או דין או אב-

שְׁמָא מִתּוֹכֶם יִלְמְדוּ לְשִׁקְרָא:

י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון קִבְלוּ

מֵהֶם. שְׁמַעְיָה אוֹמֵר, אֱהוּב

אֶת הַמְּלָאכָה, וְשָׂנֵא אֶת

בית-דין, ראוי לו לשמר מאד איך להתנהג לפני המון-עם, ומכל שפן לשמר על דבורו, שלא
 ידבר פל העולה על רוחו, כדי שלא ילמדו הצבועים והרמאים לשקר. ומפני זה הקפידו חכמינו
 הקדושים כל-כף על תלמיד חכם, שיהיה נזהר בלבושו וכדבורו ובמעשיו, כמאמרם ו"ל (ירושלמי
 מעשרות, פרק ג', הלכה ב'): אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק, כדי שלא יהיה מזלזל
 בעיני עם הארץ; וכן אמרו (פסחים מט.): כל תלמיד חכם המרבה סעדתו בכל מקום, סוף מחריב
 את ביתו ומאלמן את אשתו; וכן אמרו (סנהדרין נב.): למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ?
 בתחלה דומה לקיתון של זהב, ספר הימנו — דומה לקיתון של כסף, נהנה ממנו — דומה
 לקיתון של חרס. וכן אמרו (שיר השירים רבה, פרשה ד', סעיף כב): מה פלה זו יושבת בפוריה ואומרת
 ראו שאני טהורה, כף תלמיד חכם צריך שלא יהא בו דבר של דפי.

י שְׁמַעְיָה וְאַבְטַלְיֹון קִבְלוּ מֵהֶם: מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, ושניהם היו גרי צדק,
 כמאמרם ו"ל (גטין נו:): מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים, מאן אינון? שמעיה
 ואבטליון, והלל מסר את נפשו ללמד תורה מפיהם (יומא לה:); והם היו גדולי הדור חכמים
 גדולים ונרשנין גדולים (פסחים ע:). ואמרו חכמינו הקדושים (יומא עא:): מעשה בכהן גדול אחד
 שיצא מבית-המקדש, והוה אזלי כולי עלמא בתריה, פיון דחזיונהו לשמעיה ואבטליון שבקוהו
 לדידיה ואזלי בתר שמעיה ואבטליון, לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה דכהן גדול,
 אמר להן: ייתון בני עממין לשלם, אמרו ליה: ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן,
 ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן; מכל זה למדים — אם אדם מוסר את נפשו
 ללמד תורה, ומקבל תורה מפי רב, אפלו שיהיה גר צדק יכול להתעלות ולהיות מגדולי הדור,
 שפן שמעיה היה נשיא, ואבטליון היה אב-בית-דין, אף שהיו גרי צדק, פי התורה נתנה לכל,
 ומי שרק רוצה לזכות ללמד תורה, ומתיגע ומתמיד בה, יכול להתעלות בתכלית העליה.

שמעיה אומר אהוב את המלאכה: שהעקר בעבודת השם יתברך הוא העבודה והטרחה, וזו
 צריכה להיות כל מלאכת האדם בזה העולם — להתגעג ולטרח מאד בעבודת השם
 יתברך כל ימי חייו (שקורין האריווען). וכמו שאמר רבנו ז"ל למוהרנ"ת ו"ל בעת ששאלו: מדוע
 כמה יראים התגעגו בעבודת השם יתברך הרבה מאד (שקורין האריווען), ואף-על-פי-כן לא
 הגיעו למדרגת הצדיקים הגדולים? השיב בפשיטות: מסתמא לא התגעגו כל-כף. ואמר בזו
 הלשון: מן הסתם האבן זיית ניט גיהאריוועט; פי הפלל, שעקר הוא הגיעה, והכל לפי רב

הַמַּעֲשֶׂה (שיחות-ה"ן, סימן קע); וּבְכָל פֶּעַם
 שָׂרְבְנוּ ז"ל הָיָה מְסַפֵּר מַעֲצָם הַפְּלָגַת מַעַלְתּוֹ
 וּמְדַרְגָתוֹ הַגְּבוּהָה מְאֹד מְאֹד הָיָה אוֹמֵר בְּכָל
 פֶּעַם: אֲבָל מְאֹד יִגְעַתִּי עַל זֶה — "אִיךָ הָאֵב
 זַיִּיעַר גִּיהָאֲרִיזוּעֵט, אִיךָ
 הָאֵב זַיִּיעַר פִּיעַל
 גִּיפֵאָסֵט". וְעַקֵּר סְפוּרוֹ

הֶרְבְּנוֹת, וְאֵל תְּתוֹדַע לְרִשׁוֹת:

בְּפָנֵינוּ דְּבָרִים כְּאֵלוֹ הָיוּ בְּשִׁבִיל קְנָאת סוּפְרִים,
 כְּדֵי שְׁנַהֲיָה מְקַנְאִים עֲצָמָנוּ בְּמַעַלְתּוֹ הַגְּדוּלָּה,
 וְגַם אֲנַחְנוּ נַעֲשֶׂה כְּמוֹתוֹ וְנִלְךָ בְּדַרְכָּיו —

לְהַתִּיגַע וְלִטְרַח, וְלַעֲבֹד ה' כְּמוֹתוֹ. וּפַעַם אַחַת דִּבֵּר עִם אֶחָד מֵעֲנֻגִים אֵלָיו, וְהִתְפָּאֵר לְפָנָיו מַעֲצָם
 גְּדֻלַּת מַעַלְתּוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ הַגְּבוּהָה וְהַעֲצוּמָה וְכוּ', כְּמוֹ שְׁאֶחָד מִתְּפָאֵר וּמִתְגַּרְה עִם חֲבֵרוֹ בְּגְדוּלוֹת,
 כְּדֵי שְׁיִתְקַנְא בּוֹ חֲבֵרוֹ, וְזֶה הָאִישׁ אָמַר לוֹ: מִי יָכוֹל לָבוֹא לְזֶה לְזָכוֹת לְמִדְרַגְתְּכֶם, כִּי יֵשׁ לְכֶם
 נִשְׁמָה גְבוּהָה מְאֹד בְּיָדָי! וְהַקְפִּיד רַבְּנוּ ז"ל מְאֹד עַל זֶה, וְאָמַר: זֶהוּ הַחֲסָרוֹן שְׁלָכֶם, שְׁנִדְמָה
 לְכֶם, שְׁעַקֵּר גְּדֻלַּת וְהַשְׁגָּת הַצְּדִיקִים הַגְּבוּהִים הוּא רַק מִצַּד הַנִּשְׁמָה הַגְּבוּהָה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם, אִךָ בְּאֵמַת
 לֹא-כֵן הַדְּבָר, רַק כָּל אֶחָד וְאֶחָד יָכוֹל לְזָכוֹת לָבוֹא לְמִדְרַגְתִּי לְהִיּוֹת כְּמוֹנִי מִמֶּשׁ, כִּי הָעַקֵּר תְּלוּי
 רַק בִּיגִיעוֹת וְעִבּוּדוֹת בְּאֵמַת וּבְמִסִּירוֹת נַפְשׁ (שיחות-ה"ן, סימן קסה); כִּי אֶצְלוֹ יִתְבָּרַךְ חָשׁוּב מְאֹד
 כְּשֶׁאָדָם מַתִּיגַע וְטוֹרַח בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּאֵמַת וּבְתַמִּים בְּלִי שׁוּם חֻקְמוֹת וְהַשְׁפָּלוֹת כָּלֵל. וְלָכֵן
 הִזְהִיר הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ "אֱהוּב אֵת הַמְּלֹאכָה" — אֵת הַטְּרַחָה וְהִיגִיעָה וְהַמְּלֹאכָה בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם
 יִתְבָּרַךְ.

וּשְׁנָא אֵת הֶרְבְּנוֹת: וְצָרִיךְ הָאָדָם לִשְׁנֹא מְאֹד אֵת הַפְּרָסוּם וְהֶרְבְּנוֹת, לֹא לְהִיּוֹת רַב וְרַבִּי וְגֵאוֹן
 וְלִמְדוֹן, אֲלֵא יַצְנִיעַ אֵת עֲצָמוֹ בַּתוֹךְ ד' אֲמוּתָיו, וְיִלְמַד תּוֹרָה לְשִׁמְהָ — לְשֵׁם אֵל עוֹלָם,
 וְיִתִּיגַע בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ רַק בְּשִׁבִילוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁנֹא מְאֹד אֵת הַפְּרָסוּם וְהַשְׁרָרָה. וַיְכַבֵּר אָמַר
 רַבְּנוּ ז"ל (שיחות-ה"ן, סימן מז): אִם הָיָה לְהָאָדָם שְׁכָל מִיֶּשֶׁב חֲזָק וְתַקִּיף, הָיָה מִבֵּין שְׁהַפֵּל שְׁטוֹת
 וְהִבֵּל, בְּפֶרֶט הַתְּאֻוָּה שֶׁיֵּשׁ לְכֻמָּה בְּנֵי-אָדָם לְהִיּוֹת מְפָרְסָם, לְהַנְהִיג אֵת הָעוֹלָם וְלִנְסַע בְּהַמְדִּינָה,
 הַכֵּל הַכֵּל וְרַעוּת רוּחַ, וְהִיא שְׁטוֹת גְּדוּלָּה בְּאֵמַת, כִּי אֲכֵן אֵין בְּזֶה שׁוּם תַּעֲנוּג וְנַחַת רוּחַ אֶפְלוֹ
 בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי הוּא מְלֵא יְסוּרִים וּבְזִיוּנוֹת. וַיְכַבֵּר הוֹכִיחַ אֵת אֶחָד מֵאֲנָשִׁים כְּאֵלוֹ, שֶׁהִתְאָוָּה לְהִיּוֹת
 מְפָרְסָם, וְאָמַר לוֹ: הֲלֹא לֹא תוֹכֵל אֶפְלוֹ לְבָרֶךְ בְּרַכַּת-הַמְּזוֹן בְּאֵמַת, כִּי תִצְטָרֶךְ בְּכָל מַעֲשֵׂיךָ לְכוֹן
 שְׁיִתְקַבְּלוּ מֵעֲשֵׂיךָ בְּעֵינֵי בְנֵי-אָדָם, וְלֹא תוֹכֵל לַעֲשׂוֹת שׁוּם עִבּוּדָה קְלָה לְשֵׁם שְׁמַיִם.

וְאֵל תְּתוֹדַע לְרִשׁוֹת: וְצָרִיךְ כָּל אָדָם לַעֲשׂוֹת כָּל מִינֵי פְעֻלוֹת שְׁבַע עוֹלָם לְהַעֲלִים מֵעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים
 מִבְּנֵי-אָדָם, וְלֹא יְפָרְסֵם אֵת מֵעֲשֵׂיו הַטּוֹבִים לְשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַע עוֹלָם, וְלֹא יֵצֵא לְרִשׁוֹת הֶרְבִּים
 כָּלֵל, אֲלֵא כָּל מֵה שֶׁעוֹשֶׂה בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִהְיֶה צְנוּעַ. וְאָמְרוּ בַּזֶּהר הַקְּדוּשׁ (פְּקוּדֵי רַבּוּ):
 וְאֵינוֹן עֵינֵי הַנְּזִיָּה, כְּלֵהוּ נְטִלֵי אֲשַׁגְּחוּתָא, מֵאֵינוֹן עוֹבְדִין טָבִין דְּאֲתַעְבִּידוּ בְּטַמִּירוֹ, וְלֹא שְׁגַחָא
 בְּאֵינוֹן עוֹבְדִין דְּאֵינוֹן בְּשִׁלְיָמוֹ דְּלָבָא, וְאָף עַל גַּב דְּלֹא אֲתַעְבִּידוּ כְּדָקָא יְאוּת, הַאי חִינוּתָא אִיהִי
 קְזִימָא בְּאֲשַׁגְּחוּתָא דְּצִלוּתִין, בְּגִין דְּאֵינוֹן שְׁאֲלִתִין דְּשְׁאֲלֵי בְּנֵי נָשָׂא בְּצִלוּתֵהוֹן, כְּלֵהוּ קְזִימֵי בְּיָדָא
 דְּהַאי חִינוּתָא, וְאֵנַח לְהוּ בְּהַאי הֵיכְלָא, וְקְזִימִין אֵינוֹן שְׁאֲלִתִין בְּהַאי הֵיכְלָא עַד אַרְבַּעִין יוֹמִין,
 לֹא שְׁגַחָא בְּהוּ; הֵינּוּ, שֶׁיֵּשׁ מְלֹאכִים שֶׁהֵם מְמַנִּים עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה,

ידיה. אי נמי אל תחודע לרשות. שלא יעזירוך על דעת קונן כמו שאירע לדואג האדומי: לרשות. השררה קרויה רשות מפני שהרשות צידה לעשות כרצונה: יא הזהרו בדבריכם. שלא תניחו מקום למיניס לטעות צדנריכס: שמא תחובו חובת גלות. כלומר אף על פי שצמקום שחמס צו אין שם **יֵא אֲבֹטְלִיּוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים, הַזְהִירוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׁמָא הֲרַבִּים, אֲזִי מְלֹאכִים לֹקָחִים אֶת הַמַּעֲשִׂים**

הטובים האלו, וכן את התפלות שהתפלל, ומחביאים אותן בהיכל עליון ארבעים יום, ולבסוף אם הוא ראוי, זה נתקבל למעלה בכל העולמות; ועל-פן צריכים להזהר מאד לא לגלות את מעשיו הטובים לרשות הרבים, שלא יתפרסם, וכן את התפלות שלו צריך להעלים ולהסתיר מעין כל חי, אשר זו מעלת התפלה וההתבודדות שגלה רבנו ז"ל, שאדם ילך למקום פנוי שאין שם בני-אדם, ושם ישב וידבר וישח ויספר את כל אשר עם לבבו אליו יתברך. וזו שלמות עבודת השם יתברך, כשאדם אינו רוצה שיתודעו מעשיו הטובים ותפלותיו לרשות הרבים, אלא כל פונתו היא רק אליו יתברך.

יֵא אֲבֹטְלִיּוֹן אוֹמֵר, חֲכָמִים הַזְהִירוּ בְּדַבְרֵיכֶם, שְׁמָא תְּחֻבּוּ חוֹבַת גְּלוּת, וְתִגְלוּ לְמָקוֹם מִיַּם הַרְעִים, וְיִשְׁתּוּ הַתְּלַמִּידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וְיָמוּתוּ, וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתְּחִלָּל: נֶקֶט חֲכָמִים דִּיקָא, כִּי חֲכָמֵי הַתּוֹרָה הַדְּבוּקִים תָּמִיד בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה וְלוֹמְדִים תּוֹרָה לְשִׁמָּה, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, צְרִיכִים יוֹתֵר לְשֹׁמֵר עַל דְּבוּרֵיהֶם, כִּי צַד הֵם מְדַבְּרִים, וְאִיךָ הֵם מְסַבִּירִים אֶת דְּבָרֵי תוֹרָתָם, כִּי בַעַת שֶׁחֲכָמִים דְּבוּק בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא בָּטֵל וּמְבֹטֵל לְגַמְרֵי אֱלֹהֵי יִתְבָּרַךְ, אֲזִי דְבָרָיו מְאִירִים בְּאוֹר וְזִיו וְדְבָקוֹת עֲצוּמָה, וּמִי שֶׁרַק שׁוֹמֵעַ אֶת דְּבוּרָיו נִתְלַהֵב לְבוֹ גַם-כֵּן אַחֲרָיו יִתְבָּרַךְ; אִף הֲרַבָּה פְּעָמִים הַחֲכָמִים נוֹפְלִים מִמְּדַרְגָּתָם, כִּי אִי אֶפְשָׁר לַעֲמֹד עַל מְדַרְגָּה אַחַת, וְהַהֲכָרַח לָהֶם לֵהִיּוֹת אֲזִי כְּאֲנָשִׁים פְּשוּטִים (שְׁקוֹרִין פְּרָאֶסְטָאֲקִיס), כִּי אִי אֶפְשָׁר לֵהִיּוֹת בְּמְדַרְגָּה אַחַת בְּקַבְעוּת, וְהַהֲכָרַח לְפַל (לְקוּשִׁי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק ב', סִימָן עח), שֶׁזֶה נִקְרָא בְּחִינַת גְּלוּת, וְעַל-כֵּן אִם אֲזִי יִדְבְּרוּ דְבָרֵי תּוֹרָה בְּלִי דְבָקוֹת הַבּוֹרָא, אֲזִי הַתְּלַמִּידִים יְכוּלִים לְטַעוֹת בְּדַבְרֵיהֶם, וְיִפְרְקוּ עַל לְגַמְרֵי, וְתִהְיֶה לָהֶם נִפְיִלָּה שֶׁנִּקְרָאת מִתָּה. "וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם מִתְּחִלָּל עַל יָדָם"; כִּי הַתּוֹרָה נִקְרָאת מִיַּם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה נה): "הוֹי כָּל צָמָא לְכוּ לַמַּיִם", כְּמוֹ שְׁמַיִם מְרוּיִם כָּל צָמָא, כְּמוֹ-כֵן דְּבָרֵי הַחֲכָמִים הַמְּדַבְּרִים בְּדְבָקוֹת בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, פּוֹעֲלִים אֲצֵל הַתְּלַמִּידִים, שְׂגָם הֵם יִפְרוּ וְיִרְכּוּ וְיִתְלַהֵב לָבָם אֵל הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, לֹא-כֵן בְּשַׁעֲהַ שֶׁחֲכָמִים נוֹפְלִים בְּקִטְנוּת, אֲזִי צְרִיכִים לְהַזְהֵר מְאֹד מְאֹד לֹא לְדַבֵּר, כִּי יְכוּל לְהַתְּהַפֵּף מֵהַמַּיִם שֶׁיְהִיוּ נֹעֲשִׂים מִיַּם רָעִים, שְׁסוּבָב עַל מִינּוּת. וְכִמְאָמְרָם ז"ל (ספרי עקב): רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר, הָרִי הוּא אוֹמֵר (משלי ה, טו): "שְׂתֵה מַיִם מִבּוֹרָךְ" — שְׂתֵה מַיִם שֶׁבְּבוֹרָךְ, וְאַל תִּשְׂתֵּה עֲכוּרִים, וְתִמְשֹׁךְ עִם דְּבָרֵי מִינִים; הֵינּוּ שְׂאֵלוֹ הַחֲכָמִים הַמְּלַמְּדִים עִם הַתְּלַמִּידִים, צְרִיכִים לְשֹׁמֵר מְאֹד מְאֹד כִּי צַד מְדַבְּרִים. וּבְפָרֵט בְּדוֹר הַזֶּה, שֶׁמִּתְּגַבְּרִים הַמִּינִים וְהָאֶפִיקוֹרְסִים, וְהַהֲפָקְרוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, צְרִיכִים הַחֲכָמִים לְשֹׁמֵר הֵיאָף מְדַבְּרִים, וּבְפָרֵט בְּשַׁעֲהַ שֶׁהֵם בְּעֲצָמָם בְּמְדַרְגָּה קְטָנָה בְּנִפְיִלַת הַמַּחֲזִין, שְׂאֲזִי צְרִיכִים לְהַשְׁמֵר בְּזֶה מְאֹד, כִּי בְּנִקְל עֲלוּלִים הַתְּלַמִּידִים לְשִׁמְעַ מַה שְׂאִינָם צְרִיכִים, וְיוֹצִיאוּ מְדַבְּרֵי הַחֲכָמִים מִיַּם עֲכוּרִים, מִינּוּת וְאֶפִיקוֹרְסוֹת, וְיָמוּתוּ הֵם, הֵינּוּ שֶׁהֵם יִפְלוּ וְיִתְרַחְקוּ וְיִצְאוּ לְתַרְבוּת רָעָה, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָךְ, "וְנִמְצָא שֵׁם שְׁמַיִם"

מתחלל" על ידם. ובאמת גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן כט) שטוב הכל חפצים לשמע, וזה נקרא דבור הנשמע ונתקבל, שתמיד צריכים לחזק ולעודד ולשמח את התלמידים, ולספר להם שבח הצדיקים, ולדבר עמהם דבורי אמונה והשגחה פרטית, ולהמשיך את לבכם אליו ותברך, ובהו יהיו בטוחים שלא תצא תקלה על ידם; כי צריכים מאד מאד להשמר איך אומרים תורה, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן מז): סכנה גדולה לומר תורה, וצריך לזה יגיעה גדולה ואמנות יתרה, שיוכל לשקל בפלס דבריו, באפן שלא ישמע כל אחד ואחד מהשומעין, כי אם מה שצריך לו — לא יותר. ואף-על-פי שהכל שומעין כל התורה שאומר, עם כל זאת לא ישמע כי אם רק מה שצריך לבד. וכמוכא על פסוק: "וישמע יתרו", והלא כל העולם שמעו? אלא יתרו שמע וכו' (זהו יתרו סח); כי רק שמיעת יתרו נחשבת לשמיעה שנוכנסת באזניו, ושמיעת כל העולם אינה נחשבת שמיעה כלל, ומי שאינו יכול לומר תורה בבחינה זו, אסור לו לומר תורה; כי כל אחד ואחד כשכא אל הצדיק לשמע תורה, בא עמו גם הרע שלו, דהינו הקלפות הנבראות על-ידי עברות, חס ושלום, והם הדוחקים את העולם, ועושים בלבול ודחק גדול בשעת אמירת התורה, כי הרע של כל אחד רוצה לבלבל. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות ו.): האי דוחקא דכלה מינייהו; הינו מהרע של כל אחד ואחד, שהם הקלפות, ואלו הקלפות רוצות גם-כן לינק מן התורה, וניקתם היא רק מהמותרות, דהינו מה שאחד שומע יותר ולמעלה ממחו והכנתו, זה בחינת מותרות ומשם יניקתם, וזה בחינת רזי תורה שנמסרו לחיצונים, כי יניקתם רק מבחינת רזי תורה, דהינו ממה שהוא למעלה ממש האדם, כל אחד לפי הכנתו, על-כן צריך החכם האומר תורה, שתהיה לו אמנות שלא

ישמע שום אחד מהשומעין מה שאינו לפי מחו והכנתו, שאינו שייך לו, כדי שלא לתן להם יניקה, חס ושלום. ודע שיש קלפה דקה שסמוכה לקדשה, שזאת הקלפה הדקה יכולה לינק אפלו מגוף התורה בעצמה, אפלו אם אין בה מותרות. והתקון לזה — כשמדברים מישועת ישראל, שאז בורחת אותה הקלפה הדקה, וזה בחינת מה שאמרו חכמינו הקדושים (זכחים קטז), שיתרו בא והלך לו קדם מתן תורה, כי יתרו הוא בחינת הקלפה הדקה שבורחת כששומעת ישועות ישראל; הינו שהעצה להברית את הקלפה הדקה מנשמת השומעים דבריו — תמיד לדבר רק מישועת ויגדלת ישראל, ויחזק ויאמץ ויעודד וישמח את נשמות השומעים, ועל-ידי-זה אף פעם התלמידים לא ישמעו מה שאינם צריכים לשמע, כי החכמים צריכים לשמר מאד מאד לא לדבר על שום בריה שבעולם, אלא לדבר מישועת ישראל ומגדלת הצדיקים, ועל-ידי-זה תברח הקלפה, ולא תזיק לתלמידים. ואמר רבנו ז"ל אשר הצדיק האמת יש לו אימה גדולה כשאומר תורה יותר מאימת ראש השנה ויום הכפורים. וכמו שהתבטא פעם מוהרנ"ת ז"ל: אני מאד מפחד לומר תורה בפרים, כי אם אדבר רק מהתעוררות, ומי ששומע את דברי צריך התחזקות, ולהפך מי שצריך התחזקות ואני אומר לפניו רק דברי התעוררות, הרי אני עורף לו את הראש; כי כל אחד צריך לשמע כפי בחינתו וכפי ענינו; מי שצריך התחזקות, צריך לשמע התחזקות, ומי שצריך התעוררות — צריך לשמע התעוררות; ועל-כן זו סכנה גדולה מאד איך מדברים, ובפרט בעתים הללו צריכים להשמר מאד איך שמדברים עם בני הנעורים, כי בנקל לעקרם משני העולמות, רחמנא לישזכון, ורבים חללים הפילו אלו בעלי המוסר ששברו את בני הנעורים, ובמקום לחזקם ולאמצם, לעודדם ולשמחם, עוד שברו

(ס"א מינים) יש לחוש שמא יגרוס החטא ומתחייבו גלות: ותגלו למקום. שיש שם אנשים שמראים פנים בתורה שלא כהלכה והם כנוי למים הרעים. ויזינו מחוץ דבריכם דברים שאינם הגונים וישמו התלמידים הנאים אחריכם מאותם דברי מינות וימותו בעונם: ונמצא שם שמים מתחלל. שיטארו אותן דעות בטלות בעולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם לדוק וזייטוס תלמידיו שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס ואמרו הם אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח ולערב אינו מקבל פרס. ויאלו למינות הדת הם ותלמידיהם ונקראים לדוקים וזייטוסים עד היום: יב הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום.

תְּחוּבוּ חוֹבַת גְּלוֹת וְתִגְלוּ לְמָקוֹם מִיַּם הַרְעִים, וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלָמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיְמוּתוּ, וְנִמְצָא שָׁם שָׁמַיִם מִתְחַלְלִים: יב הִלֵּל וְשִׁמְאִי קִבְּלוּ מֵהֶם. הִלֵּל אוֹמֵר, הוּי

מְדַבְּרִים אִתָּם, כִּי מִי שֶׁאִינּוּ רְאוּי וּמְדַבֵּר עִמָּם, הָרִי זֶה גּוֹרֵם לָהֶם שִׁיפְלוּ לְנוֹקְבָא דְתַהוּמָא רַבָּה יוֹתֵר וַיּוֹתֵר. לְזֹאת בָּא הַתָּנָא הַקְּדוֹשׁ אֲבִטְלִיּוֹן, וְהוּא מְזַהֵר: "חֲכָמִים הִזְהָרוּ בְּדַבְּרֵיכֶם, שְׁמָא תְּחוּבוּ חוֹבַת גְּלוֹת, וְתִגְלוּ

לְמָקוֹם מִיַּם הַרְעִים, וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלָמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיְמוּתוּ, וְנִמְצָא שָׁם שָׁמַיִם מִתְחַלְלִים: כִּי דִיקָא מְדַבְּרִי הַחֲכָמִים שֶׁאִינֵם רְאוּיִים, יְכוּלִים הַתְּלָמִידִים לְשִׁתּוֹת מִיַּם עֲכוּרִים וַיְמוּתוּ, הִינּוּ שִׁיתְרַחְקוּ לְגַמְרֵי מִהַקְּדוּשָׁה וַיִּפְרְקוּ עַל, וְנִמְצָא שָׁם שָׁמַיִם מִתְחַלְלִים עַל יָדָם. וַצְּרִיכִים לְהִשְׁמַר בְּזֶה מְאֹד מְאֹד, וּבִפְרָט בְּדוֹר הַזֶּה שֶׁהַהִפְקָרוֹת כָּל-כָּף גְּדוּלָּה, אֲסוּר לְשַׁבֵּר אֶת שׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, רַק לְהַאִיר עֲלֵיהֶם אֶת אוֹרוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וּלְגָלוֹת לָהֶם אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְאֲשֶׁר אֵין שׁוֹם יֵאוּשׁ כָּלֵל, וְאֶפְלוּ שֶׁכָּבֵר נָפְלוּ בְּמָקוֹם שֶׁנָּפְלוּ, עַדִּין גַּם מִשֵּׁם יְכוּלִים לְצַאת, וַצְּרִיכִים לְדַבֵּר עִמָּהֶם רַק הַתְּחַזְּקוֹת וְאֲמוּנָה פְּשׁוּטָה, אֲזִי דִיקָא יִחְזְרוּ אֶל הַקְּדוּשָׁה, וַיִּשׁוּבוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יִתְבַּרֵּךְ, כִּי אֵלוֹ הַנְּשֻׁמוֹת הַנְּפֹלוֹת אֵי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיָּהֶם וְלַעֲזוֹר לָהֶם לְצַאת מִהַפֶּחַ יְקוּשׁ שֶׁנָּפְלוּ לָשֵׁם, רַק עַל-יְדֵי דְבוּרִים הַמְּחִיִּים וּמְחַזְּקִים, מְעוֹדְדִים וּמְשַׁמְחִים; וְלָכֵן כָּל מִי שֶׁרוּצֶה לְקַרֵּב רְחוּקִים, בְּהִכָּרַח שִׁיְהִי לוֹ דְבוּרִים הַמְּשִׁיבִים אֶת הַנֶּפֶשׁ.

יב הִלֵּל וְשִׁמְאִי קִבְּלוּ מֵהֶם: מִשְׁמַעֲיָה וְאֲבִטְלִיּוֹן. וְהֵם הָיוּ הַזִּיג הָאֲחֵרוֹן מִחֲכָמֵי הַזִּיגוֹת, וְהִנֵּה הִלֵּל הַנְּשִׂיא, וְשִׁמְאִי אֲבִי-בֵית-דִּין, וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תְּנִיגָה טז): שֶׁבַתְחַלְּהָ הִנֵּה מִנְחָם בֶּן זִיגוֹ שֶׁל הִלֵּל הַנְּשִׂיא — אֲבִי-בֵית-דִּין, כִּי גַם הוּא הִנֵּה תְּלָמִיד שֶׁמַּעֲיָה וְאֲבִטְלִיּוֹן, אֲלֵא שֶׁיֵּצֵא וְכוּ', לְהִיכֵן יֵצֵא? אֲבִי אָמַר: יֵצֵא לְתַרְבוּת רְעָה, רַבָּא אָמַר: יֵצֵא לְעִבּוּדַת הַמֶּלֶךְ, תִּנְיָא נְמִי הָכִי יֵצֵא מִנְחָם לְעִבּוּדַת הַמֶּלֶךְ, וַיֵּצֵאוּ עִמּוֹ שְׁמוֹנִים זִיגוֹת תְּלָמִידִים לְבוּשִׁין סִירִיקוֹן. וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמֵר שֶׁעָלְיוֹ הַתְּכַוֵּן אֲבִטְלִיּוֹן בְּאָמְרוֹ: "חֲכָמִים, הִזְהָרוּ בְּדַבְּרֵיכֶם, שְׁמָא תְּחוּבוּ חוֹבַת גְּלוֹת, וְתִגְלוּ לְמָקוֹם מִיַּם הַרְעִים, וַיִּשְׁתּוּ הַתְּלָמִידִים הַבָּאִים אַחֲרֵיכֶם וַיְמוּתוּ, וְנִמְצָא שָׁם שָׁמַיִם מִתְחַלְלִים"; כִּי רָאָה מֵה שֶׁנַּעֲשָׂה עִם תְּלָמִידוֹ מִנְחָם, וְעוֹד מִשָּׁךְ עִמּוֹ שְׁמוֹנִים זִיגוֹת תְּלָמִידִים, וְהִבֵּן.

הִלֵּל אוֹמֵר: הוּי מִתְּלָמִידוֹ שֶׁל אַהֲרֹן: יְדוּעַ שֶׁהִלֵּל הִנֵּה עָנּוּ גְדוּל, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (שְׁבַת ל:): לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם עֲנוּתָן כֶּהֱלֵל; וְכֵן (סְנֵהֲדִין יא.): נִתְּנוּ חֲכָמִים אֶת עֵינֵיהֶם בְּהִלֵּל הַתָּנָן, וּכְשִׁמַּת אָמְרוּ עָלָיו: הִי חֲסִיד, הִי עָנּוּ, תְּלָמִידוֹ שֶׁל עֲזָרָא, וְכֵן אָמְרוּ (עֲרִיבִין יג.): מִפְּנֵי מַה זָכוּ בֵּית הִלֵּל לְקַבֵּעַ הַלְכָה בְּמוֹתָן? מִפְּנֵי שֶׁנִּזְחִין וְעֲלוּכִין הָיוּ וְשׁוֹנִין דְּבִרְיָהֶן וְדַבְּרֵי בֵּית שְׁמַאי, וְלֹא עוֹד אֲלֵא

שְׁמַקְדִּימִין דְּבָרֵי בֵּית שְׁמַאי לְדַבְרֵיהֶן. וְזוּ הֵיחָה מְדַרְגַת אַהֲרֹן, שֶׁהָיָה מוֹרִיד וּמְשַׁפֵּיל אֶת עַצְמוֹ לְכֻלָּם, וְעַסֵּק כָּל יָמָיו לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִישׁ לְאַשְׁתּוֹ, וְקָרַב אֶת כָּלֵם לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,

וּלְמַדֵּם תּוֹרָה בְּמִסִּירוֹת גִּפְשׁ גְּדוּלָּה, כְּמֵאמְרָם ו'ל (תנא דבי אליהו רבה, פרק יד): הָיָה קוֹשֵׁר חֻבֵּל שֶׁל בְּרוּךְ

בְּמִתְנָיו, וּמְחַזֵּר עַל כָּל פְּתָחֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָל מִי שְׁאִינּוֹ יוֹדֵעַ לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע — לְמַדּוֹ קְרִיאַת שְׁמַע, וּמִי שְׁאִינּוֹ יוֹדֵעַ לְהִתְפַּלֵּל — לְמַדּוֹ תְּפִלָּה, וּמִי שְׁאִינּוֹ נִכְנָס בְּגוֹפָה שֶׁל תּוֹרָה

הָיָה מְלַמְדוֹ. וְלִכֵּן הִלֵּל דִּיקָא אָמַר: "הָיִי מִתְלַמְדֵי דִּיקָא שֶׁל אַהֲרֹן", כִּי גַם הוּא הוֹרִיד אֶת עַצְמוֹ אֶל כָּלֵם, וְהָיָה סִבְלָן גְּדוּל וְלְמַדֵּם תּוֹרָה. כְּמֵאמְרָם ו'ל (שבת לא.): כְּדָאֵי הוּא הִלֵּל שֶׁתֵּאבֵּד עַל יְדוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זָוִי וְאַרְבַּע מֵאוֹת זָוִי, וְהִלֵּל לֹא יִקְפִיד. וְכֵן גִּיר אֶת הַגְּרִים שֶׁבָּאוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּאִפְסָן מִשְׁנָה: גִּירָנִי עַל מְנַת שֶׁתְּלַמְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְכֶתֶב וְכוּ', גִּירָנִי עַל מְנַת שֶׁתְּלַמְדֵי כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה כְּשֶׁאֲנִי עוֹמֵד עַל רֶגֶל אַחַת וְכוּ', גִּירָנִי עַל מְנַת שֶׁתְּשִׁימֵנִי כִּהֵן גְּדוּל וְכוּ'. לְיָמִים נִזְדַּגְּוּ שְׁלִשְׁתָּן לְמָקוֹם אֶחָד, אָמְרוּ: קִפְדָּנוֹתוֹ שֶׁל שְׁמַאי בְּקִשָּׁה לְטוֹרְדָנוֹ מִן הָעוֹלָם, עֲגוּתָנוֹתוֹ שֶׁל הִלֵּל קִרְבָּתָנוֹ תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה. וְלִכֵּן דִּיקָא הִלֵּל אָמַר דְּבַר זֶה: "הָיִי מִתְלַמְדֵי דִּיקָא שֶׁל אַהֲרֹן", כִּי זֶה הֵיחָה מְדָתוֹ; וְלִכֵּן כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הַרוֹצֵה לְקָרַב אֶת אַחֲרָיִם, וְלִהְיוֹת סִבְלָן גְּדוּל, וְלֹא יֵשִׁים לֵב אֶל הַחַרוּפִין וְהַגְּדוּפִין שֶׁהֵם מְנַת חֶלְקוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְאַהֲרֹן שֶׁסָּבַל מִקְרַח וְעֵדָתוֹ, כִּי בְּהִכְרַח עַל כָּל מִי שֶׁרוֹצֵה לְקָרַב רְחוּקִים תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה וְכֵן לַעֲשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִישׁ לְאַשְׁתּוֹ, שֶׁיְהִיָּה סִבְלָן גְּדוּל, וְיִסְבַּל חַרוּפִין וְגְדוּפִין מְכַל אֶחָד, כִּי זֶה הוּא כָּלֵל — מִי שֶׁעוֹסֵק בְּקִרְוֹב רְחוּקִים לְהִכְנִיסֵם תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה, וְעוֹשֶׂה לָהֶם טוֹבוֹת בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת, הֵחְרַח לוֹ לְסָבַל אַחֲרֵי-כֵן סִבְלָן גְּדוּל מֵאֵלּוֹ שֶׁקָּרַבֵם תַּחַת פְּנֵי הַשְּׂכִינָה, כִּי אִפְלוּ הֵם בְּעֵצְמָם יֵצְאוּ לְחֶלֶק עֲלֵיו, עִם כָּל זֹאת לֹא יֵשִׁים לֵב לְכָל הַמְדַבְּרִים עֲלָיו, אֲלָא יְדַבֵּיק אֶת עַצְמוֹ בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתִהְיֶה כְּנֻתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם.

אוֹהֵב שְׁלוֹם וְרוֹדֵף שְׁלוֹם: צְרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אִם הָאָדָם רוֹצֵה לְרַדֵּף תְּמִיד אַחַר הַשְּׁלוֹם, הוּא צְרִיךְ בְּעֵצְמוֹ לְאַהֵב אֶת הַשְּׁלוֹם, שֶׁהוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא (שבת י.), וּבְזֶה שְׁאָדָם אוֹהֵב אֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁשְׁמוֹ שְׁלוֹם, מִמִּילָא יְרַדֵּף תְּמִיד אַחַר הַשְּׁלוֹם, וְיִשְׁתַּדֵּל שֶׁיְהִיָּה שְׁלוֹם בֵּינוֹ לְבֵין זולָתוֹ, וְיִשְׁכִּין שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחֵבְרוֹ וּבֵין אִישׁ לְאַשְׁתּוֹ, שְׂזוֹ הֵיחָה מְדַרְגַת אַהֲרֹן. וְכְמֵאמְרָם ו'ל (אבות דרבי נתן, פרק יב): אוֹהֵב שְׁלוֹם, כִּי צֵד? מְלַמֵּד שֶׁיְהִיָּה אָדָם אוֹהֵב שְׁלוֹם בְּיִשְׂרָאֵל בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה אַהֲרֹן אוֹהֵב שְׁלוֹם בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שְׁנֵאמַר (מלאכי ב. ו): "תּוֹרַת אֱמֶת הֵיחָה בְּפִיהוּ וְעוֹלָה לֹא נִמְצְאָה בְּשִׁפְתָיו, בְּשְׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הִלֵּךְ אִתִּי, וְרַבִּים הָשִׁיב מִעוֹן"; כִּשֶׁהָיָה אַהֲרֹן מְהִלֵּךְ בְּדֶרֶךְ פָּגַע בּוֹ בְּאָדָם רָשָׁע, וְנָתַן לוֹ שְׁלוֹם, לְמַחַר בְּקִשׁ אוֹתוֹ הָאִישׁ לְעַבֵּר עֲבָרָה, אָמַר: אוֹי לִי, הֵיחָךְ אֲשֵׁא עֵינַי אַחֲרֵי-כֵן וְאָרְאָה אֶת אַהֲרֹן, בְּשִׁתִּי הֵימְנוֹ שֶׁנָּתַן לִי

ומשתוקק ומתגעגע מאד, שיהיו כל ישראל כשרים וצדיקים אמתיים, אפלו אם לא אִזְכָּה אֲנִי לְזֶה, עַל-כָּל-פְּנִים יִהְיוּ חֲבָרֵי וּבְנֵי גִילֵי וְכָל יִשְׂרָאֵל צְדִיקִים נוֹרָאִים, כִּי זֶה עֵקֶר הָאֱהָבָה וְהִרְחַמְנוּת, שְׁצָרִיכִים לְרַחֵם אֶחָד עַל חֲבָרוֹ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׂיִזְכָּה לַתְּכֵלִית הָאֲמִתִּית לִהְיוֹת כְּרִצוֹנוֹ הַטּוֹב בְּאֲמֵת, שְׂזֶה עֵקֶר טוֹבְתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אַחֲר־כֵּן הַבְּנֵי, שֶׁבְּאֲמֵת דִּבְרֵי רַבְּנֵינוּ ו"ל נְכוֹנִים, כִּי רוֹאִים בְּנֵי-אָדָם שֶׁכְּשֶׁהֵם נוֹפְלִים, חֵס וְשְׁלוֹם, מְעַבֹּדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, מְכַל שֶׁכֵּן וְכָל שֶׁכֵּן אוֹתָן שֶׁנִּכְשְׁלִין בְּאִיזוֹ תַּאֲוָה רָעָה אוֹ בְּעַבְרָה, חֵס וְשְׁלוֹם, הֵם שׁוֹנְאִים וּמִתְגַּרְמִים בְּמִי שֶׁעוֹסֵק בְּעַבֹּדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְרוֹצִים לְהַפִּילוֹ, וּמְחַלְשִׁים אֶת דַּעְתּוֹ מְאֹד, וּמְבַזִּים אוֹתוֹ בְּכַמָּה מִיָּנִי לְשׁוֹנוֹת, וְאוֹמְרִים לוֹ, שְׂגַם הוּא יִפֹּל כְּמוֹ שֶׁנִּפְּלוּ הֵם. וְדָבָר זֶה מְצוּי מְאֹד, שֶׁבְּנֵי-אָדָם אֲשֶׁר לָהֶם אֵינָה הוֹלְכֵת הָעַבֹּדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וְלַמּוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֲזִי הֵם מְחַלְשִׁים גַּם אֶת בְּנֵי הַנְּעוּרִים, וּמְרַחֲקִים אוֹתָם מִהַקְּדוּשָׁה, כִּי אוֹמְרִים: אֵין זֶה בְּשִׁבְלֶךָ, כִּלְכֵּךְ מִזֶּה, כִּי זֶה לֹא שִׁיף אֲלֶיךָ, רַק לְצַדִּיקִים קְדוּשִׁים מְנַעֲוֲרֵיהֶם, אֲבָל אַתָּה שֶׁנִּכְשַׁלְתָּ בְּעַבְרוֹת חַמּוּרוֹת, לְעוֹלָם לֹא תוּכַל לְהִגִּיעַ אֶל מַדְרַגַּת הַצְּדִיקִים שֶׁהֵיוּ צְדִיקִים מְנַעֲוֲרֵיהֶם, וְאַתָּה לֹא שִׁיף אֶל הַתְּבוּדָּוִת וְרִצּוֹנוֹת וְכִסּוּפִים אֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. לְזֹאת כָּא הֵלֵל וְאוֹמֵר: "אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה": אִם אַתָּה רוֹצֶה בְּאֲמֵת לְאַהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, הַסִּימֵן יִהְיֶה אִם תִּקְרָב לַתּוֹרָה, אֲפִלּוֹ שְׂאֵתָה רְחוּק מְכַל זֹאת. וּבְזֶה יִמְדַד אֶת עֲצָמוֹ כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל אִם כּוֹנֵנוֹ לְשִׁמִּים, וְאִם הוּא בְּאֲמֵת אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת — אִם הוּא מְקַרֵּב אֶת זוּלָתוֹ לַתּוֹרָה, וְאֲפִלּוֹ שֶׁהוּא עֲדִין רְחוּק מִזֶּה, מְאִיזוֹ סָבָה שְׁלֹא תִהְיֶה, עַל-כָּל-פְּנִים הוּא מְחַזֵּק אֶת אַחֲרֵים, שֶׁהֵם יִלְמְדוּ תּוֹרָה, וּמְגַלְּהָ לָהֶם אֶת סֵדֶר-דִּרְךָ-הַלְמוּד, שֶׁיִּתְמִידוֹ בְּכָל יוֹם בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְיִזְכּוּ לְטִיל וְלִהְיוֹת בְּכָל חֻלְקֵי הַתּוֹרָה

שְׁלוֹם; גִּמְצָא, אוֹתוֹ הָאִישׁ מוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִן הָעַבְרָה. וְכֵן שְׁנֵי בְּנֵי-אָדָם שֶׁעָשׂוּ מְרִיבָה זֶה עִם זֶה, הֵלֵךְ אַהֲרֹן וַיֵּשֶׁב אֶצְלֵ אַחֵד מֵהֶם. אָמַר לוֹ: בְּנִי, רֵאֵה חֲבֵרְךָ מֵהוּ אוֹמֵר: מְטַרְף אֶת לְבוֹ וְקוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו, אוֹמֵר: אוֹי לִי, הֵיאָךְ אֲשָׂא אֶת עֵינֵי וְאֶרְאֶה אֶת חֲבָרִי?! בְּשֵׁתִי הֵימְנוּ, שְׂאֲנִי הוּא שֶׁסְּרַחְתִּי עָלָיו. הוּא יוֹשֵׁב אֶצְלוֹ, עַד שֶׁמְסִיר קִנְאָה מִלְּבוֹ. וְהוֹלֵךְ אַהֲרֹן וַיֵּוֹשֶׁב אֶצְלֵ הָאֲחֵר, וְאוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, רֵאֵה חֲבֵרְךָ מֵהוּ אוֹמֵר: מְטַרְף אֶת לְבוֹ וְקוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו, וְאוֹמֵר: אוֹי לִי, הֵיאָךְ אֲשָׂא אֶת עֵינֵי וְאֶרְאֶה אֶת חֲבָרִי?! בְּשֵׁתִי הֵימְנוּ שְׂאֲנִי הוּא שֶׁסְּרַחְתִּי עָלָיו. הוּא יוֹשֵׁב אֶצְלוֹ עַד שֶׁמְסִיר קִנְאָה מִלְּבוֹ. וּכְשֶׁנִּפְגְּשׁוּ זֶה בְּזֶה גִפְפוּ וְנִשְׁקוּ זֶה לְזֶה. לְכָךְ נֶאֱמַר (בַּמִּדְבָּר כ. כט): "וַיִּכְפּוּ אֶת אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל" וְכוּ'; כִּמָּה אֲלֵפִים הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ שְׁמֵם אַהֲרֹן, שְׂאֵלְמֵלֵא אַהֲרֹן, לֹא כָּא זֶה לְעוֹלָם, שֶׁהִיָּה מְשִׁים שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, וּמְזוּדְגִין זֶה עִם זֶה, וְהֵיוּ קוֹרִין שֵׁם הַיְלֹוד עַל שְׁמוֹ.

אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקַרְבֵּן לַתּוֹרָה: צְרִיף שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, כִּמָּה מִתְבַּטָּאת אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת? אֵלֵא אִם מְקַרְבֵּם אֶל הַתּוֹרָה, כִּי רַק זֶה נִקְרָאת אַהֲבָה — שְׂאֵדָם אוֹהֵב אֶת זוּלָתוֹ, שֶׁמְקַרְבוֹ אֶל הַתּוֹרָה, וּמְכַנִּים בּוֹ גַם-כֵּן תְּשׁוּקָה לְלַמַּד תּוֹרָה, וְאִם אֵין הָאָדָם מְחַזֵּק וּמְאֲמֵץ וּמְעוֹרֵר אֶת זוּלָתוֹ בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה, אֵינּוּ נִקְרָא אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת, אֵלֵא אוֹהֵב אֶת עֲצָמוֹ; כִּי רַק בְּזֶה מִתְבַּטָּאת אַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת — כְּשֶׁמְחַדִּיר בָּהֶן תְּשׁוּקָה עֲצוּמָה לְעַבֹּדֵת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וַיִּלְמְדֵם תּוֹרָה בְּשִׁקִּידָה רַבָּה וּבִהְתַּמְדָּה נִפְלְאָה, כְּמוֹ שְׂאֵמֵר רַבְּנֵינוּ ו"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימֵן קיט): זֶה מַעֲלָה וּמַדְרַגָּה גְּדוּלָה מְאֹד — כְּשֶׁאוֹחֲזִים בְּדָבָר זֶה, שְׂאֲפִלוֹ אֲנִי לֹא אֶהְיֶה אִישׁ כְּשֶׁר, עַל-כָּל-פְּנִים חֲבָרִי יִהְיֶה אִישׁ כְּשֶׁר. וְאוֹמֵר מוֹהַרְנ"ת ו"ל, שֶׁבְּתַחֲלָה לֹא הַבְּנֵי מֵה גְּדֻלַּת הַדָּבָר, כִּי בּוֹדָאֵי אֲנִי רוֹצֶה וְחַפֵּץ מְאֹד

הקדושה, זה סימן אמתי שהוא אוהב את
 הבריות, וזו היתה מדרגת אהרן הכהן, כי הוא
 היה שושבינא דמטרוניא, כי הוא העלה את
 נשמות ישראל ממטה למעלה, והחדיר בהם
 תשוקה עצומה שהם יג
 יקבלו את התורה, כי
 משה רבנו היה שושבינא
 דמלכא, להוריד את

התורה לעם ישראל ממעלה למטה, אבל אהרן הכהן הגביה את נשמות ישראל ממטה למעלה,
 וקרבם אל התורה; אשרי מי שזוכה לעורר ולחזק ולאמץ את נשמות ישראל, וכפרט את בני
 הנעורים, ולהחדיר בהם תשוקה עצומה ללמוד התורה הקדושה, ובזה מראה שהוא באמת אוהב
 ישראל אמתי, ובפרטיות כשאדם זוכה לחזק ולאמץ את כל הירודים והנפולים והמשלכים
 בתאוותיהן ובמדוותיהן הרעות, ומורה להם דרך איה שיזכו להתחזק ולצאת מהרגליהן, אין עוד
 אוהב ישראל כמותו; אשרי לו.

יג הוא היה אומר: הינו הלל היה רגיל לומר: "נגד שמא, אבד שמה": רצה לומר, מי שהוא
 רוצה להמשיך שמו פי "נגד" — הוא לשון משיכה, כי התרגום אומר על תבת (שמות יב, כא):
 "משכו" — אתנגידו; הינו שרוצה ששמו ילך בעולם ויתפרסם, גורם ההפך, שיהיה "אבד
 שמה", הינו שיהיה נאבד שמו, פי כל הרוצה אחר הכבוד — הכבוד בורח ממנו, וכל המחזיר
 על הגדלה — הגדלה בורחת ממנו (ערוכין יג); ובאמת עליך לדעת, אהובי, בני, אשר עקר
 התכלית בזה העולם הוא, לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולא ירצה רצון אחר
 מבלעדי רצונו יתברך, אשר זו שלמות הרצון, ובזה הוא מעלה את המלכות לשרשה, כמו שאמר
 רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קעז), פי עקר המלכות הוא מהרצון, הינו שצריך האדם לבטל
 רצונו לגמרי נגד רצונו יתברך, שלא יהיה לו שום רצון אחר, רק כמו שרוצה השם יתברך, הן
 שיהיה לו ממון ובנים, כבוד ופרסום, הן לאו, והן כל שאר הרצונות לא ירצה שום רצון אחר
 רק כמו שרוצה השם יתברך, ובזה הוא ממליך מלכותו יתברך על עצמו, וצריך תמיד לציר
 בדעתו איה שהכל לכל אלקות גמור הוא, וידמה בדעתו שאינו רואה כלום אלא הכל אור האין
 סוף ברוך הוא, והוא מתחבא בתוך האור הזה, ואז איה שיאיר עליו הקדוש-ברוך-הוא — כן
 יהיה, אם רצונו יתברך שיהיה מפרסם — יתפרסם, ואם אין רצונו יתברך שיהיה מפרסם —
 לא יתפרסם. ואז כשאדם הולך בדרך זו אף פעם לא יעשה פעלות ששמו ימשך בעולם, וממילא
 לא יצטרך להעניש שיאבד שמו. וחכמינו הקדושים אמרו (שמות רבה, פרשה ח', סימן ב'): אמר
 הקדוש-ברוך-הוא (ירמיה כג, כד): "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם הוי"ה", אמר
 רבי בנימין בר לוי, אם ישב אדם בזוית ועוסק בתורה אני מראהו לבריות, אם יטמין אדם עצמו
 לעבודת כוכבים — אני מראהו לבריות, שנאמר: "אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו"?
 פי באמת האדם חושב שיקול להטעות את הבריות, והוא לא יודע שלבסוף יתגלה קלונו ברבים,
 רחמנא לישזבן; ועל-פן צריך כל בר ישראל להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולא
 ירצה להתפרסם ולהיות "נגד שמא" — ששמו יתפרסם בעולם, שעל-ידי-זה לא יצטרך להגיע
 אל "אבד שמה" — שיהיה נאבד שמו מן העולם. וחכמינו הקדושים אמרו (סוטה ט): כל הנושא

למודו: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד ושכח עיניו במה שאינו שלו, מה שמבקש אין נותנין חלמודו. ויש גורסין יאסף כלומר יאסף אל עמיו וימות בלא עמו: ודלא יליף. קשה מדלף מוסיף הלכך קטלא חייב כלומר ראוי הוא שיהרגוהו כמו שאמרו (פסחים מט:) עם הארץ מותר לקרעו כדג ומגזו: ודאשתמש בתגא חלף. ודאשתמש בתגא, חלף: יסיף. ודלא יליף, קטלא חיב. אם הוא מפרסם בעולם, או אם אינו מפרסם, דבר זה ישאיר רק לו יתברך, המשמש נכמרה של תורה

כאדם המשמש בכליו חלף ועבר מן העולם. תגא בלשון ישמעאל כתר. ויש מפרשים תג"א ראשי תיבות תלמיד גברא אחרינא שאסור לאדם להשתמש בתלמידים שאינן תלמידיו. ואני שמעתי ודאשתמש שמה", מלבד שהוא עובר אסור דאורייתא: דברים שבעל-פה אי אתה רשאי לכתבם (גטין ס:), ולא התר אלא משום עת לעשות להנ"ה, ואם איננו עושה לשם השם יתברך, הרי אסורו במקומו עומד, עין שם; וגדולי מבחרי הצדיקים שזכו לחבר ספרים בין בנגלה ובין בנסתר, הדפיסו את ספרם בעולם שם, כי לא רצו להפגס בגדר "נגד שמא אבד שמה". אשרי מי שבורח מפרסום שמו, שאז אם יהיה דבוק בו יתברך, ממילא יתפרסם שמו בעולם.

ודלא מוסיף יסיף: בא להזהיר על חמך העון של בטול תורה, כי אם אינו מוסיף בכל יום בלמוד תורה, לבסוף יאסף מן העולם, רחמנא לצלן, במיתה משנה. ולכן צריך כל בר ישראל להזהר מאד להגות ולהתמיד בכל יום בלמוד התורה הקדושה, ולהוסיף חכמה ודעת מיום ליום, שדיקא על-ידי-זה יזכה לאריכות ימים בעולם הזה ובעולם הבא.

ודלא יליף קטלא חיב: ומי שאינו לומד כלל התורה הקדושה, הוא חיב מיתה, כי עקר החיים מקבילים מן התורה. ואמרו בזוהר (יתרו פו:): פתח רבי יהודה ואמר (דברים ל, כ): "כי הוא חייך וארץ ימיה", מאן דזכי באורייתא ולא אתפרש מינה זכי לתרין חייך, חד בעלמא דין וחד בעלמא דאתי, דכתיב: חייך תרי, וכל מאן דיתפרש מינה כמאן דמתפרש מן חיי. ואמרו (תרומה קסה:): פקודין דאורייתא גרים לבר נש לאשלמא רוחיה ונשמתייה בהאי עלמא ובעלמא דאתי, אורייתא מזכה לבר נש לאחסנא תרין עלמין, עלמא דא ועלמא דאתי. כל מאן דאשתדל באורייתא אשתדל בחיים, חיים בהאי עלמא, וחיים בעלמא דאתי, אשתזיב מפל ענשין בישין דלא יכלין לשלטא עליה. ואמרו (קרח קעו:): וכל מאן דאשתדל באורייתא אשתדל באשתיב באשתיב מפלא אשתיב בעלמא דין אשתיב בעלמא דאתי, תא חזי כל מאן דאשתדל באורייתא אחיד באילנא דחיי פיון דאחיד ביה, בכלא אחיד, דכתיב (משלי ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים בה" וגו'; רבי יצחק אמר: כל מאן דישתדל באורייתא חירו אית ליה מלא חירו ממיתה כמה דאמרן: בגין דחירו עליה שריא ואחיד ביה.

ודאשתמש בתגא חלף: מי שמשמש בשמות הקדושים, חלף ונעקר מן העולם, כמוכא (שלהן צרוף, יורה דעה, סימן רמו, סעיף כא), שאסור להשתמש בשמות הקדושים, והאר"י ז"ל הקפיד על זה מאד, כי עכשו כלנו טמאי מתים, ואין לנו אפר פרה, ולכן מי שמשמש בשמות

הקדושים להעניש איזה אדם, נענש בעצמו, זמגא המשתמש בשם המפורש חלף ואנד שאין לו חלק
 וזה בכלל קבלה מעשית, שמאד צריכים להזהר לעולם הנא: יד אם אין אני לי. אם אין אני זוכה
 מזה, אלא יחזק את עצמו באמונה פשוטה בו לעלמי מי יזכה בשנילי: וכשאני לעצמי. ואפילו
 יתברך, וסוף הכבוד לבוא אליו, ולא יצטרף לעשות
 שום פעלות גשמיות. וכידוע מהספור של

יד הוא היה אומר, אם אין אני לי, מי לי. וכשאני

הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, שהשתמש פעם בשם לעבר את הים, והתחרט. וכדי לתקן את זאת,
 פרש את מטפחתו על נהר הדניעסטיר, ועבר רק בכת האמונה; כי כשפר ישראל מבטל את עצמו
 לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולומד תורה לשמה, לשם אל עולם, ואינו תפץ שיתפרסם שמו,
 ומוסיף בכל יום בלמוד התורה הקדושה, ומיחד יחידים קדושים, והוא ממשיך על עצמו ערכות,
 ידידות, זיו שכינת עזו יתברך, ותמיד מציר בדעתו, שהכל לכל אלקות גמור הוא, ודומם, צומח,
 חי, מדבר — הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ונכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, בכטול
 כל הרגשותיו, והוא מחזק את עצמו באמונה פשוטה, אשר בכל תנועה ותנועה שם אלופו של
 עולם, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, אדם כזה כבר
 אינו צריך להשתמש בשמות הקדושים, אלא הקדוש-ברוך-הוא, בעצמו משמרו, ולבסוף כל
 שונאיו נעקרים מן העולם במיתה משנה. ועל-כן, אהובי, בני, ראה להשתדל לברח מפרסום של
 שקר "נגד שמא", כדי שלא תגיע אל "אבד שמה" — בכזיונות גדולים, ותרכה בלמוד התורה
 הקדושה, כדי שתזכה לחיים ארפים בעולם הזה ובעולם הבא, והקדוש-ברוך-הוא בעצמו ישמר
 אותך מכל שונאיו ומתנגדיו, ולא יוכלו לעשות לך שום רע בעולם. ועל זה אנו מבקשים בכל
 יום: "וכל הקמים והחושבים עלי לרעה, מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבתם"; ולמה לא מבקשים
 שיתבטלו לגמרי? אלא ההכרח לכל צדיק ולמדן, שיעמד נגדו רשע ארור ויחלק עליו, ויתרפהו
 ויבזהו, וידבר עליו, ואסור להשתמש בשמות הקדושים לעקרו מן העולם, כי אין זה רצונו
 יתברך, אלא יתפלל שכל אלו הקמים והחושבים עליו לרעה, מהרה תופר עצתם ויתקלקל
 מחשבתם; אשרי מי שחזק באמונה פשוטה בו יתברך.

יד הוא היה אומר: הינו הלל היה רגיל לומר: אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני,
 ואם לא עכשו אימתי: בא לעורר, אהובי, בני, שהאדם צריך להיות דבוק בחי החיים בו
 יתברך, ויקשר את עצמו בקשר אמין וחזק לא לעזב את הקדוש-ברוך-הוא, ויקשר את מחשבתו
 אל דבורו, שעל-ידי-זה נעשה פלי לקבל בו את השפע, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן,
 חלק א', סימן עג): הקדוש-ברוך-הוא תפץ חסד הוא, ורוצה תמיד להשפיע השפעות וברכות, ואין
 ההשפעה יכולה לירד רק על-ידי פלי הנקרא "אני", שנאמר (במדבר ו, כז): "ואני אברכם"; והפלי
 הזה נעשה על-ידי כל אחד מישראל כשמתפלל באפן שמקשר המחשבה אל הדבור, פי כל אחד
 מישראל נקרא צדיק, שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמד כלם צדיקים", והצדיק נקרא אל"ף, מלשון
 (תהלים קמד, יד): אלופינו מסבלים, והנו"ן נקרא דבור, פי הדבור הוא מלכות, על דרך מלכות פה
 (מקוני-זהר יז), ומלכות נקראת נו"ן, כמו שכתוב (תהלים עב, יז): "ינון שמו", ופרש רש"י: לשון
 מלכות, והיו"ד נעשה על-ידי המחשבה, שמקשר להדבור, והמחשבה נקראת יו"ד, כמו שכתוב
 (שמות טו): "אז ישיר משה", ופרש רש"י יו"ד על שם המחשבה גאמרה, ונגמר הכלי הנקרא

הגאולה, אף-על-פי-כן צריכים אנחנו לחסדו, שבחסדו יגאל אותנו, וזה "בשאיני לעצמי מה אני"; שאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, שידע שאפלו שזוכה כבר להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ומקשר עולם הבא בעולם הזה, עם כל זאת אנחנו צריכים לחסדו, כי "בשאיני לעצמי מה אני"; אני בעצמי כלום בלעדי הקדוש-ברוך-הוא, שזו שלמות הבטול — שהאדם זוכה לבוא למדרגה פזו, שאין אצלו בחינת "אני", שאז הולך לו הכל כסדר, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פב): למה הולך לאדם שלא כסדר? מפני שאומר וחושב שהוא מציאות בפני עצמה, ואומר: אנא אמלוך, שאז הולך לו שלא כסדר, אבל אם האדם מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ויודע שהכל ממנו יתברך, ומקשר מחשבתו לדבורו, ומדבר אליו יתברך, על-ידי-זה נעשה כלי לקבל בו את השפע, שהוא רוחניות חיות אלקותו יתברך, וזוכה לקשר חכמה עלאה בחכמה תתאה. ואם תאמר שיש לך עוד זמן, על זה הוא בא ואומר: "ואם לא עכשו אימתי"; כי צריך כל אדם להסתפל על תכליתו בכל יום ובכל שעה ובכל רגע, ואסור לדחק מיום אל יום, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ערב): מי שרוצה לשמע בקולו יתברך, ידע שאין לו רק היום הזה, כי אסור לדחות מיום אל יום, אלא בכל יום ויום ידע שביום הזה יכול למצא טוב הרבה מאד; כי באמת בכל יום ויום יש גלוי אלקות בהארה נוראה ונפלאה מאד, אלא מחמת החטאים והעוונות שחטא, ברא נחשים ועקרבים שמבלבלים מחשבתו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן פד); והאדם צריך תמיד לילך בדרך אהבה, שעל-ידי-זה ימצא את הטוב והגנוז שבעולם הזה, ועל-כן אסור לדחף מיום אל יום, אלא בכל יום ויום עליו להאריך את יומו ולמצא את הטוב הגנוז שביום

"אני" והשפע יורד, ונשלים חפץ השם יתברך, כי חפץ חסד הוא, ולפיקח השם יתברך מתאוה לתפלתן של צדיקים (יבמות סד:); נמצא, כשאדם מקשר מחשבתו אל דבורו בקשר אמין וחזק בשעה שמתפלל אליו יתברך. והאדם נקרא אל"ף, כי הוא בחינת צדיק, ויו"ד הוא המחשבה, נו"ן הוא הדבור, ומזה נצטרף צרוף "אני". וכן מובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן צא): ל"י זה התקשרות בין חכמה עלאה לחכמה תתאה, שזה ל"י, וזה שאמר התנא: "אם אין אני לי מי לי"; אם לא אקנה לעצמי את הפלי שנקרא "אני", ולא אקשר בין חכמה עלאה לחכמה תתאה — "מי לי" — מי יקשר לי את העולם הזה לעולם הבא; כי האדם צריך לראות להסתפל על עצמו תמיד, כי מה שהאדם עושה בשביל עצמו, זה נשאר לו; ולכן צריך כל בר ישראל לזרו עצמו בכל יום לבוא אליו יתברך, ולשיח ולספר את כל אשר עם לבבו בתמימות ובפשיטות כאשר ידבר איש אל רעהו והבן אל אביו, ולקשר את מחשבתו אל דבורו לדבר אליו יתברך, ואז על-ידי-זה יתעלה אל תכלית העליה, עד שלא יראה לפני עיניו שום גשמיות, רק את אמתת מציאותו יתברך, שזה קשור חכמה עלאה בחכמה תתאה, עולם הזה בעולם הבא, שזה סוד "מי" שהוא שער נו"ן; כי המאמין האמתי שמאמין אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, והוא בטל ומבטל אל אין סוף ברוך הוא, אז כבר נסתלק ממנו חיזו דהאי עלמא לגמרי. אבל אל זה צריכים הרבה תפלה, שמביאה לזכוף המחין; ולכן מעורר התנא את האדם על זה מאד, אבל צריך לידע שהכל ממנו יתברך, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ב'), שכל המעשים טובים שלנו וכל התפלות — הכל מאתו, ואין ראוי לחשב לקבל שכר על שום דבר, ואף-על-פי שגראה שעל-ידי תפלתנו ותורתנו תהיה

הזה; ומי שזוכה להחזיר בעצמו תמיד, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ומקשר את העולם הזה אל העולם הבא, וכן מקשר ממשבתו אל דבורו דיקא, על ידי זה נפתח לו האור הגנוז המאיר בכל יום. אשרי מי שמחזיר בעצמו את הלמוד העמק הזה, שאז יגאל מפל צרותיו, ויחיה חיי העולם הבא בעולם הזה, פי אין עוד תענוג יותר גדול מזה שאדם מקשר עצמו אל האין סוף ברוך הוא, ומתענג בערכות ידידות זיו שכינת עזו יתברך, ועולמו רואה בחיים חיותו; אשרי לו בזה ואשרי לו בבא.

לְעֲצָמִי, מָה אָנִי. וְאִם לֹא עֲכָשְׁיוּ, אִימָתִי: טו שְׂמַאי אֹמֵר, עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קָבַע. אֲמֹר מַעַט וְעֲשֵׂה הֲרֵבָה,

זכיתי לעצמי מה הוא הזכות הזה וצמח נחשב הוא כנגד מה שאני חייב לעשות: ואם לא עכשיו. צעוה"ו: אימתי כי אחר המות אי אפשר לזכות עוד, פירוש אחר אם לא עכשיו צימי הצמחות אימתי. שמה צימי הזקנה לא יעלה לידי: טו עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה צמורה וכשהיה יגע מן הלמוד תעשה מלאכה, ולא שיהיה עיקר עסקך צמלכה וכשהפנה מן המלאכה תעסוק צמורה. ומלאמי כמו עשה מורמך קבע שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים. או תחמיר לאחרים ותקל לעצמך. אלא תהא מורמך קבע לך כמו לאחרים. וכן הוא אומר בעזרא ז'. כי עורא הכין לזכו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד

שהיה על מנת לעשות, כמאמרם ז"ל (אבות א): לא המדרש הוא העקר אלא המעשה; ולכן נקט לשון "עשה", הינו שעקר הלמוד צריך להיות כפי לשמו ולעשות ולקיים, שזו נקראת שלמות הלמוד. ואמר "קבע", כי צריך להיות קבוע בלמוד התורה הקדושה, בקביעות עצומה. ואמרו (תקוני זוהר, תקון ו'): בזמנא דלית לה לשכינתא אתר לשריא תמן בקביעו, איהי אזלת במקרה, ודא איהו כל הקובע מקום לתפלתו וכו', כמה דנשמתין עבדין הכי שריא שכינתא עמהון, נשמתא דאיהי קבועה בצלותא או באורייתא, איהי אתר קבוע לשריא בה שכינתא, אבל נשמתא דלית לה קביעו בצלותא או באורייתא אלא אי אזדמנת לה במקרה, הכי איהי שריא עלה במקרה; כי צריך האדם ללמד תורה על מנת לעשות, ושהיה קבוע, ואז יזכה שתשרה אצלו בקביעות שכינת עזו יתברך, שזו הלשון "עשה" תורתך "קבע", הינו כי בלמוד תורה צריכים שני דברים — שיהיה על מנת "לעשות", ושהיה ב"קביעות", כי כפי שהאדם קובע את עצמו בלמוד תורה על מנת לעשות, כן זוכה להעשות כלי קבוע להשרות בו שכינת עזו יתברך. ואמרו (זהר פקודי רכג.): כל בר נש דאתעסק באורייתא בהאי עלמא וזכי למקבע עתין לה אצטריך באמונה דרעותא דיליה יתפנין לקדשא בריך הוא, יתפנין לשם שמים בגין דאמונה להכי אתפנין. ואמרו (ברכות לה.): אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי, בוא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי, זו וזו נתקיימה בידין, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי, זו וזו לא נתקיימה בידין; ועל-כן מי שרוצה לזכות לכתרה של תורה, עליו לקבע את עצמו בקביעות חזקה, ללמד תורה על מנת לעשות, וכל הקובע זמן ללמוד תורה, מלאכים משמרים אותו, כמובא (זהר פקודי רנו.): אינון ממנין על כל אינון דלעאן באורייתא תדיר, ולא פסקי ביממא ובליליא, ואלין אחרנין כלהו דתחותיהו, אינון ממנין על כל אינון דקבעין זמנין ידיעאן לאורייתא.

אמר מעט ועשה הרבה: וצריך שתדע כי למעלה בשמים נעשים שעשועים גדולים בשעה שבר ישראל מוציא דבורי תורה מפיו, ואף שפאן למטה הוא אומר מעט דברי תורה, אבל שם

לזני ישראל. כמו שהכין לנו לעשות כך היה מלמד לזני ישראל: אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמלינו באברהם אבינו ע"ה שאמר תחלה (בראשית יד) ולקחה פת לחם וצסוף ויקח זן בקר כך וטוב: והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מכניס אורחים לזיתך לא מתן

וְהוֹי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם

בעולמות העליונים זה עושה הרבה, פמובא (זהר אמר פה.): מאן דאזיל בארץ מישר באורייתא ומאן דאשתדל באורייתא בדקא יאות, אית ליה חולקא טבא תדיר לעלמא דאתי, דההיא מלה דאורייתא דאפיק מפומיה אזלא ושאטא בעלמא

וסלקא לעילא, וכמה עלאין קדישין מתחבראן בההיא מלה וסלקא בארץ מישר ואתעטר בעטרא קדישא ואסתחי בנהרא דעלמא דאתי דנגיד ונפיק מעדן, ואתקבל ביה ואשתאב בגויה, ואתענג סוחרגיה דההוא נהרא אילנא עלאה וכדין נגיד ונפיק נהורא עלאה, ואתעטר ביה בההוא בר נש כל יומא; וזה "אמר מעט ועשה הרבה"; אם אדם אומר אפלו מעט מכל

להס ופניו כזושות בקרקע שכל הנותן פניו כזושות בקרקע אפילו נתן כל מתנות שזעולם מעלים עליו כאילו לא נתן כלום. שלש אזרות הזהיר שמאי כנגד שלש מעלות שהזכיר ירמיה. חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר עשה תורתך קבע. כנגד עשיר אמר אמור מעט ועשה הרבה. כנגד גבור אמר הוי מקבל את כל האדם בסכר פנים יפות. שיכזוש ילרו וילחוס כנגד לזו

מלין דאורייתא, זה כפר עושה הרבה בכל העולמות בלן, ומיחד יחודין עלאין, ובוקע רקיעים, פמובא (זהר שלח קסח): תא חזי תלת קלין אנון דלא אתאכידו לעלמין בר קלין דאורייתא וצלותא, דאלין סלקין לעלא ובקיעין רקיעין.

וְהוֹי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבְר פָּנִים יְפוֹת: בא לעורר ולהזהיר, אף שאתה קובע עצמך בלמוד התורה הקדושה על מנת לעשות, ואתה אומר ומוציא מפיה דבורי תורה בדבקות אמת, שעל-ידי-זה אתה גורם שנעשים על ידך הרבה יחודים בעולמות העליונים, עם כל זאת עליך לדעת, שתקבל את כל אדם בסבר פנים יפות, ותשמר את עצמך מפעם וקפידות; כי בדרך כלל מי שאור התורה והדבקות בו, הוא יוצא מגדרו, ואינו יכול לצמצם את עצמו אל בני-אדם, ומקפיד עליהם; לזאת הזהירנו שמאי דיקא, שטבעו היה קפדן (שבת ל:), שתדע שאף שאור התורה רותח בך, עם כל זאת תצמצם עצמך אל כל אדם, ותקבלו בסבר פנים יפות. וכבר גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ק): הנה הצדיקים אשר בכל דור ודור, כלם קדושים ובתוכם ה', ומדוע אנו רואים בחוש הראות, שיש בהם צדיקים, אשר מזגם וטבעם טוב מאד, וטובים המה לכל, ויש אשר הוא צדיק אמת, ואין מזגו וטבעו נוח עם המון-עם, ולפעמים נראה ממנו פעם וקפידה? הנה ידוע שכל צדקת הצדיקים הוא לוקח מאור התורה, כי היא המורה-דרך, וממנה לוקח צדקתו, והנה הצדיק אשר השיג מאור גדול ממאור התורה, ומעשיו גם-כן שוים לפי השגתו בתורה, אזי צדקתו ותורתו, שניהם מתישבים בשובה ונחת, לפיכך דעתו נוחה עם הבריות. והצדיק אשר אור חכמת התורה שהשיג גדלה מאד ממעשיו, אזי התורה מרתחת בו האש הקדושה של התורה, ואי אפשר שתהא דעתו נוחה עם הבריות, ומערכת עם המון-עם כמו הצדיק הנ"ל. וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ד:): האי צורכא מרבנן דרתת, אורייתא דקא מרתחא בה; לפי שגדלה תורתו מאד. ועל-כך הזהיר שמאי דיקא, שטבעו היה קפדן, אף שהזהרתיך "עשה תורתך קבע" — שתלמד תורה בקביעות עצומה על מנת לעשות כנ"ל, "אמור מעט ועשה הרבה" — ועל-ידי אמירה בתורה בדבקות עצומה אפלו מעט, אתה גורם ועושה הרבה יחודים בעולמות העליונים כנ"ל, עם כל זאת "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות"

— תשתדל לעבד על עצמך שתהיה שוה רב. לענין הוראה מדבר עכשיו. אם בא לין לפניך במעשיך כפי אור התורה שהשגת, ועל-ידי-זה ותהיה נוח עם הבריות, והבן.

טז רבן גמליאל: היה נכדו של הלל, והיה עוד קדם החרבן נשיא, ותקן הרבה תקנות משום תקון העולם, ומפני דרכי שלום. "היה אומר": היה

רגיל לומר. "עשה לך רב, והסתלק מן הספק, ואל תרבה לעשר אמודות": הינו שגלה מעלת האדם הזוכה להיות מקרב אל הצדיק והרב שבדור, שעל-ידי-זה יברר לו את כל ספקותיו, ויצמצם אותו לא להחמיר יותר מדאי. ורבנו ז"ל הזהירו מאד מאד קדם הסתלקותו מהעולם לעילא ולעילא, בראש השנה האחרון שבחיינו בעלמא הדין, שצריכים לחפש ולבקש מאד אחר מנהיג אמתי להתקרב אליו, שיוכל לברר לו את המדמה, שגם הוא יזכה לברור וזכוף המח, ויזכה לאמונה ברורה ומזככת, וצריך לבקש מאד מהשם יתברך שיזכה להתקרב למנהיג אמתי, כדי שיזכה לאמונה אמיתית בשלמות, כי בשמתקרבם, חס ושלום, למנהיג של שקר, על-ידי-זה באין, חס ושלום, לאמונות כוזביות. כי מנהיג אמתי הוא בחינת נביא אמתי, ומנהיג של שקר הוא בחינת נביא שקר (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ח'); ועל זה צריכים רחמים רבים — לבקש ממנו יתברך בכל יום שיזכה להתקרב אל רב אמתי, היכול להאיר גם בו השגת אלקות, אפלו שנמצא במדרגה פחותה, בבחינת רגלין, כי רב אמתי, מנהיג הדור, רועה נאמן, יכול להתדיר השגת אלקות אפלו בבחינת רגלין (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן לט); ואז יתבטלו ממנו כל הספקות, כי יהיה אצלו ברור וזכוף המדמה, ויזכה לאמונה ברורה ומזככת, ואז לא יצטרך לעבודות קשות (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פו); כי קטני האמונה צריכים עבודות קשות, ומה שהם רק עושים אינם שלמים עם עצמם, ומחמירים על עצמם חמרות של הכל, שזה בחינת מעשרות על-ידי אמדן דעתו, כי הוא תמיד מדקדק עם עצמו. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן מד), אשר אלו החכמות שהאדם חושב וחוקר ומדקדק ביותר, אם הוא יוצא כראוי במה שעושה או לא, זה מה שמפיל את האדם מעבודת השם יתברך לגמרי. וצריכים להזהר בזה מאד מאד, כי בשר ודם אי אפשר לו שייצא ידי חובתו בשלמות, ואין הקדוש-ברוך-הוא בא בטרוניא עם בריותיו (עבודה זרה ג.), ולא נתנה תורה למלאכי השרת (קדושין נד.); ועל אלו המדקדקים והמחמירים חמרות יתרות, עליהם נאמר (ויקרא יח, ה): "וחי בהם" — ולא שימות בהם (יומא פה.); כי אין להם שום חיות כלל, ותמיד הם במרה שחורה, מחמת שנדמה להם שאינם יוצאים ידי חובתם בהמצוות שעושים, ואין להם שום חיות משום מצוה, מחמת הדקדוקים והמרה שחורה שלהם. ולכן הזהיר התנא מאד בשביל תקון העולם, שעל כל בר ישראל להתקרב אל הצדיק והרב שבדור, שזה "עשה לך רב", כי העקר ביהדות הוא להיות מקרב אל הצדיק האמת, שהוא יכול להדריך את האדם באמונה ברורה ומזככת, ולהוציאו מכל מיני ספקות, ויודריך אותו בדרך הנכונה, שלא יחפש ויבקש אחר חמרות של הכל ושל מה בכך, שדבר זה בעצמו מכניס את האדם אחר-כך בספקות גדולות. ועל-כן כשהאדם זוכה להיות מקרב אל רב אמתי, על-ידי-זה זוכה שמסתלקים ממנו כל הספקות.

מכשורא: ואל תרבה לעשר אומדות. שהמפריט והסתלק מן הספק: פי הרב האמתי הדבוק מעשרות מאומד אינו נלול מן הקלקלה. אם פוחת בחי החיים בו יתברך, מתדיר גם בו ממה שראוי לימן מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלים. ואם העדיף על שהיה ראוי לימן פירותיו מתוקנים ומעשרותיו מקולקלים: יז ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה.

רב, והסתלק מן הספק, ואל תרבה לעשר אומדות: יז שמעון בנו אומר, כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. **ולא המדרש עקר, אלא המעשה.** וכל המרבה

אלא נשכיל המעשה. והדורש ואינו מקיים נוח לו אם היה שומק ולא היה דורש: וכל המרבה דברים והחכם והצדיק שבדור, פי אי אפשר להתקרב אל ה' על ידי שמקרב אל הרב והחכם והצדיק שבדור, שהוא פותח את עיניו (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן טז), ומעוררו מהשגה (שם, חלק א', סימן ס"ו), ומחזקו ומשמתו ומעודדו תמיד ללמד תורה לשמה, לשם אל עולם; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל, וזוכה להתקרב אל הרב והחכם והצדיק האמת שבדור, אשרי לו!

יז שמעון בנו: הוא הנה רבן שמעון בן גמליאל הזקן, שנהג נשיאותו אחר התרבות. "אומר: כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה, ולא המדרש עקר אלא המעשה, וכל המרבה דברים מביא חטא": צריך שתדע, אהובי, בני, שבמאמר זה הליביש רבנו ו"ל השגה נוראה ונפלאה מאד מסוד בריאת העולם ומהחלל הפנוי ומשכידת הפלים (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן סד); פי השם יתברך מחמת רחמנותו ברא את העולם, פי רצה לגלות רחמנותו, ואם לא היתה בריאת העולם, על מי הנה מראה רחמנותו, ועל-כן ברא את כל הבריאה מתחלת האצילות, עד סוף נקדת המרכוז של עולם הגשמי, כדי להראות רחמנותו, וכאשר רצה השם יתברך לברא את העולם, לא הנה מקום לבראו מחמת שהיה הכל אין סוף, על-כן צמצם את האור לצדדין, ועל-ידי הצמצום הנה נעשה חלל הפנוי, ובתוך החלל הפנוי, נתהוו כל הימים והמדות, שהם בריאת העולם, וזה החלל הפנוי, הנה מוכרח לבריאת העולם, פי בלתי החלל הפנוי, לא הנה שום מקום לבריאת העולם. וזה הצמצום של החלל הפנוי, אי אפשר להבין ולהשיג, פי אם לעתיד לבוא, פי צריך לומר בו שגני הפכים — יש ואין; פי החלל הפנוי הוא על-ידי הצמצום, שכביכול צמצם אלקותו משם, ואין שם אלקות כביכול, פי אם לא כן אינו פנוי, והכל אין סוף, ואין מקום לבריאת העולם כלל, אבל באמת לאמתה, בודאי אף-על-פי-כן יש שם גם-כן אלקות, פי בודאי אין שום דבר בלעדי חיותו, ועל-כן אי אפשר להשיג כלל בחינת

חָלַל הַפְּנוּי, עַד לְעֵתִיד לְבוֹא, וְהִנֵּה כָּל הַקְּשִׁיּוֹת וְהַסְּפָקוֹת שֵׁישׁ לְאָדָם הֵם בָּאִים מִחֻמַּת צְמָצוּם הַחֲלָל הַפְּנוּי, שֶׁמֶשֶׁם צְמָצוּם עֲצָמוֹ כְּבִיכּוֹל, וְהִסִּיר אֶת אֱלֻקוֹתָיו, אֲשֶׁר מִשָּׁם בָּאוֹת כָּל הַקְּלָפוֹת וְהַסְּטָרָא אַחֲרָא, וְהַכֹּל בְּשִׁבִיל הַבְּחִינָה וְהַנְּסִיּוֹן, וְעַל-כֵּן כָּל הַמְּבוּכוֹת הַבָּאוֹת מִשָּׁם, הֵן בְּבַחֲיִנַת שְׂתִיקָה, שֶׁשָּׁם אֵי אֶפְשָׁר לְשָׂאֵל שׁוֹם קְשִׁיּוֹת כָּלָל, כִּי אִם אָדָם יִכְנַס בְּקְשִׁיּוֹת וּבִסְפָקוֹת, יִפֹּל בְּאֵין סוּמָךְ, וְזֶה נִכְנַס בְּגֵדֵר שֶׁל מֵאֲמָרָם ז"ל (חֲגִיגָה י"א): כָּל הַמְּסַתְּפֵל בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים רְאוּי לוֹ כְּאִלוֹ לֹא בָּא לְעוֹלָם: מַה לְמַעֲלָה, מַה לְמַטָּה, מַה לְפָנִים, וּמַה לְאַחֹר. וְכָל שֶׁלֹּא חָס עַל כְּבוֹד קוֹנוֹ רְאוּי לוֹ שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם, כִּי כְּשֶׁאָדָם נִכְנַס בְּזֶה, יִפֹּל בְּאֵין סוּמָךְ; וְלִכֵּן עִם יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ עֲבָרִים, עַל שֵׁם שֶׁהֵם עוֹבְרִים בְּאֲמוּנָתָם עַל כָּל הַחֻכְמוֹת, וְאֵינָם חוֹקְרִים שׁוֹם חֲקִירוֹת שֶׁל הַבָּל, וְאִפְלוּ שְׁעוֹבֵר מַה שְׁעוֹבֵר, עִם כָּל זֹאת הֵם בְּבַחֲיִנַת שְׂתִיקָה; כִּי מִי שֶׁמְכַנְּס אֶת עֲצָמוֹ לְתוֹךְ הָאֲמוּנָה הַקְּדוּשָׁה, וְיוֹדֵעַ וְעַד אֵיךְ שֶׁהַכֹּל לְכָל אֱלֻקוֹת גָּמוּר הוּא, אִזּוֹ מוֹצֵא אֶת הָאֱלֻקוֹת בְּכָל מְקוֹם, וְיוֹדֵעַ אֲשֶׁר גַּם בְּתוֹךְ הַשְּׁבִיבָה וְהַחֲלָל יִשְׁנֹצוֹת הַמְּחִיִּים וּמַהֲוִים וּמְקִימִים אֶת הַבְּרִיאָה, כִּי בְלַעֲדָיו יִתְבַרֵּךְ אֵין שׁוֹם קִיּוֹם כָּלָל, אֵךְ דָּבָר זֶה אֵי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג אֶלָּא עַל-יַדֵּי בְּחִינַת שְׂתִיקָה, וְזֶה שֶׁמְצִינּוֹ בְּמַשָּׁה רַבְּנוֹ (מְנַחוֹת כ"ט): כְּשֶׁשָּׂאֵל עַל מִיתַת רַבִּי עֲקִיבָא: זֶה תוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָה? הַשִּׁיבוּ לוֹ: שְׂתַק, כִּךְ עָלָה בְּמַחְשָׁבָה; הִינּוּ שְׂאֵתָה צְרִיךְ לְשִׂתַק, וְלִבְלִי לְשָׂאֵל תְּשׁוּבָה וְתִרְוֵן עַל קְשִׁיָּא זֶה, כִּי כִךְ עָלָה בְּמַחְשָׁבָה, שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מִן הַדְּבֹר, עַל-כֵּן אֵתָה צְרִיךְ לְשִׂתַק עַל שְׂאֵלָה זֶה, כִּי הוּא בְּבַחֲיִנַת עָלָה בְּמַחְשָׁבָה, שְׂאֵין שָׁם דְּבֹר לִישָׁב אוֹתָהּ. וְכִמוֹ- כֵּן אִלוֹ הַקְּשִׁיּוֹת וְהַמְּבוּכוֹת שֶׁבָּאִים מִחֲלָל הַפְּנוּי, שְׂאֵין שָׁם דְּבֹר וְלֹא שָׂכָל, עַל-כֵּן הֵם בְּבַחֲיִנַת שְׂתִיקָה, וְצְרִיךְ לְהֵאֱמִין וּלְשִׂתַק שָׁם, וְעַל-כֵּן אֶסוּר לְכַנֵּס וּלְעֵינַן בְּדְבָרֵי הָאֲפִיקוֹרְסוֹת

וְהַמְּבוּכוֹת הָאֵלוֹ. וּבִבְאֻמַּת כָּל הַמְּחַלְקֵת שֵׁישׁ בֵּין הַחֻכְמִים, הִיא מִחֻמַּת הַחֲלָל הַפְּנוּי, כִּי אִלוֹ הָיוּ כָּל הַתְּלַמִּידֵי חֻכְמִים אֶחָד, לֹא הָיָה מְקוֹם לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, רַק עַל-יַדֵּי הַמְּחַלְקֵת שְׁבִינֵיהֶם, וְהֵם נִחְלָקִים זֶה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד מוֹשֵׁךְ עֲצָמוֹ לְצַד אַחֵר, עַל-יַדֵּי-זֶה נַעֲשֶׂה בִּינֵיהֶם בְּחִינּוֹת חֲלָל הַפְּנוּי, שֶׁהוּא בְּחִינּוֹת צְמָצוּם הָאוֹר לְצַדֵּינִי, שְׁבוּ הוּא בְרִיאַת הָעוֹלָם עַל-יַדֵּי הַדְּבֹר, כִּי כָּל הַדְּבָרִים שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם מְדַבֵּר, הַכֹּל הוּא רַק בְּשִׁבִיל בְּרִיאַת הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יָדָם בְּתוֹךְ הַחֲלָל הַפְּנוּי שְׁבִינֵיהֶם, כִּי הַתְּלַמִּידֵי חֻכְמִים בּוֹרְאִים אֶת הַכֹּל עַל-יַדֵּי דְבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִשְׁעָיָה נ"א, טו): "וְלֹאֲמֹר לְצִיּוֹן עֲמִי אֵתָה", אֵל תִּקְרִי עֲמִי אֶלָּא עֲמִי, מַה אֲנִי עֲבָדִי שְׂמִיָּא וְאַרְעָא בְּמַלּוּלֵי אֲף אֵתָם כֵּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזִהָר (בְּהַקְדָּמָה ד' ה'): אֵךְ צְרִיךְ לְהִזְהָר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר יוֹתֵר מִדְּאֵי, רַק כְּפִי צְרִיךְ בְּרִיאַת הָעוֹלָם לֹא יוֹתֵר; כִּי עַל-יַדֵּי רַבּוּי הָאוֹר, שֶׁלֹּא הָיוּ הַפְּלִים יְכוֹלִים לְסַבֵּל רַבּוּי הָאוֹר — נִשְׁתַּבְּרוּ, וּמִשְׁבִּיבַת הַפְּלִים הִיָּתָה הַתְּהוּוֹת הַקְּלָפוֹת, כֵּן אִם אֶחָד מְרַבֵּה לְדַבֵּר, מִזֶּה, גּוֹרֵם הַתְּהוּוֹת הַקְּלָפוֹת, כִּי הוּא בְּחִינַת רַבּוּי הָאוֹר, שֶׁעַל-יַדֵּי-זֶה הָיוּ שְׁבִיבַת הַפְּלִים, שֶׁעַל-יַדֵּי-זֶה הַתְּהוּוֹת הַקְּלָפוֹת, וְעַל-כֵּן הַהֲכָרַח שֶׁתְּהִיָּה מְחַלְקֵת בֵּין הַחֻכְמִים, עִם כָּל זֹאת הַחֻכְמִים צְרִיכִים לְשִׁמּוֹר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר יוֹתֵר מִדְּאֵי, וּמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא יִבּוּ וְיִחַרְפוּ אֶחָד אֶת הַשֵּׁנִי, וְזֶה פְּרוּשׁ מֵאֲמַר הַתַּנָּא "כָּל יְמֵי גְדֻלָּתִי", שֶׁהֵייתִי מְגַדֵּל יְמֵי וּמְדוּתִי, שֶׁהוּא סוּד בְּרִיאַת הָעוֹלָם, אֲשֶׁר הֵימִים וְהַמְּדוּת נִבְרְאוּ בְּתוֹךְ הַצְּמָצוּם שֶׁל חֲלָל הַפְּנוּי, "בֵּין הַחֻכְמִים", הוּא בְּחִינַת חֲלָל הַפְּנוּי, שֶׁנִּתְהוּוֹה וְנַעֲשֶׂה בֵּין הַחֻכְמִים, עַל-יַדֵּי הַפְּרוּד וְהַמְּחַלְקֵת שֵׁישׁ בִּינֵיהֶם, וְזֶה "בֵּין הַחֻכְמִים" דִּיקָא, הִינּוּ שֵׁישׁ פְּרוּד וּמְחַלְקֵת בִּינֵיהֶם, כִּי אִם הָיוּ כָּלָם אֶחָד, אֵין שִׁיךְ לוֹמַר בֵּין הַחֻכְמִים, וְעַל-יַדֵּי הַמְּחַלְקֵת נַעֲשֶׂה בְּחִינּוֹת חֲלָל הַפְּנוּי, וּבְתוֹךְ הַחֲלָל הַפְּנוּי הַזֶּה נַעֲשֶׂה בְּרִיאַת הָעוֹלָם, הִינּוּ

מביא חטא. שכן מלינו צחיה שהרצתה דנריס ואמרה אמר אלהים לא תחללו ממנו ולא תגעו בו. והוסיפה נגיעה שלא נאסרה צה ודחפה נחש עד שנגעה בו ואמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה ומתוך כך צאה לידי חטא שאכלה מן הפרי. הוא ששלמה אמר (משלי ל) אל תוסף על דבריו פן יזיח בך ונכזבת: יח העולם עומד. ישונן של בני אדם מתקיים

דְּבָרִים, מְבִיא חֹטָא. יח רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַל

הַיָּמִים וְהַמְּדוּת. "וְלֹא מְצֵאתִי לַגּוֹף טוֹב אֲלָא שְׁתִּיקָה: פִּי שֶׁם בְּחָלָל הַפְּנוּי אֵין טוֹב מִשְׁתִּיקָה, כִּי אֲסוּר לְכַנֵּס לְשֵׁם, כִּי אִם מִי שֶׁהוּא בְּבַחֲיוֹת שְׁתִּיקָה, בְּחֵינֵת מִשָּׁה, וְזֶה שֶׁאָמַר "כָּל יָמַי גְּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים, וְלֹא מְצֵאתִי לַגּוֹף טוֹב אֲלָא שְׁתִּיקָה"; כִּי עַל-יְדֵי שְׁאֵחֻז בְּמַדְרָגָה זֹו

כְּמֹו שֶׁאָמַר שְׁאֵין טוֹב מִשְׁתִּיקָה, עַל-בֵּן הָיָה מְגַדֵּל יָמָיו וּמְדוּתָיו שֶׁם

בְּחָלָל הַפְּנוּי, כִּי אֲסוּר לְכַנֵּס לְשֵׁם, כִּי אִם מִי שֶׁהוּא בְּבַחֲיוֹת שְׁתִּיקָה. וְזֶה "וְלֹא הַמְּדַרְשׁ הוּא הָעֶקֶר אֲלָא הַמַּעֲשֶׂה, וְכָל הַמְּרֻבָּה דְּבָרִים מְבִיא חֹטָא"; כִּי כָּל מְדַרְשֵׁם וְדְבָרֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ הַחֲכָמִים מְדַבְּרִים, אֵין הָעֶקֶר הַמְּדַרְשׁ בְּלִבָּד, אֲלָא הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁיַּעֲשׂוּ וַיְבָרְאוּ עַל-יְדֵי דְבָרֵיהֶם אֶת הָעוֹלָם, הֵינּוּ אֵל תַּקְרִי עֲמִי אֲלָא עֲמִי, אֵךְ "כָּל הַמְּרֻבָּה דְּבָרִים מְבִיא חֹטָא"; כִּי מְרֻבֵי הָאוֹר וְהַדְּבוּרִים שֶׁאֵינֶם נֶצְרָכִים, נִתְּהוּוּ הַקְּלָפוֹת, וְעַל-בֵּן צְרִיךְ כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל לְשַׁמֵּר מְאֹד לֹא לְהַתְּעַרֵּב בְּמַחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַחֲכָמִים, כִּי בְּנֻדָּי פְּנֻתָם הֵיא בְּשִׁבִיל בְּרִיאַת הָעוֹלָם, לֹא-כֵן הַמּוֹן-עִם הַמְּלָאִים עֲווֹנוֹת וְחֹטָאִים, וְהִרְבּוּ קְלָפוֹת בְּעוֹלָם, כִּי עַל-יְדֵי כָּל חֹטָא וְעוֹן גּוֹרֵם לְהִרְבּוֹת מִשְׁחִיתִים וְקְלָפוֹת בְּעוֹלָם, וְאִם כֵּן אֵיךְ יִתְעַרְבוּ בְּמַחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַחֲכָמִים?! וּבְעֲוֹנוֹתֵינוּ הִרְבִּים אֲנַחְנוּ עֲדִים, שֶׁכָּל הַצְּרוֹת שֶׁעִם יִשְׂרָאֵל סוֹבְלִים, הֵן רַק עַל-יְדֵי עֲמִי הָאָרֶץ שֶׁמִּתְעַרְבִים בְּכָל הַמַּחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַחֲכָמִים, וְהֵם גּוֹרְמִים מֵהַ שְׁגוּרְמִים, כִּי הֵם מְלַהֲבִים אֶשׁ הַמַּחְלַקַת, וּמְבִיאִים לְשׁוֹן-הָרֶע מִזֶּה אֵל זֶה, וְגוֹרְמִים רְעוֹת וְצְרוֹת רַבּוֹת. וְכָל הַפְּרוּדִים בָּאִים מֵעֲמִי הָאָרֶץ, וְעַל-בֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּבֵא בְּתָרָא ח): אֵין פּוֹרְעָנוֹת בָּא לְעוֹלָם אֲלָא בְּשִׁבִיל עֲמִי הָאָרֶץ. וְכָבֵד אָמַר הַחֲכָם מְכַל אָדָם (מְשַׁלֵּי יו, כח): "גַּם אֲוִיל מַחְרִישׁ חֲכָם יִחְשַׁב, אוֹטֵם שְׁפָתָיו נְבוֹן". וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים מִזֶּה (פְּסָחִים צט): יָפָה שְׁתִּיקָה לְחֲכָמִים, קַל וְחֹמֵר לְטַפְשִׁים; כִּי צְרִיכִים לְבָרַח מְאֹד מְאֹד מִמַּחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַצְּדִיקִים וְהַחֲכָמִים, וְכָל אֱלוֹ שְׁמִתְעַרְבִים בְּמַחְלַקַת שְׁבִין הַצְּדִיקִים, לְהוֹי יְדוּעַ שֶׁהֵם פְּגוּמִים בְּבְרִית, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, וְנִכְשְׁלוּ בְּעֲבָרוֹת חֲמוּרוֹת. וְכָבֵד גְּלַה לָנוּ רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטִי-מוֹהָר"ן, חֲלָק א', סִימָן ה'): וְתַאֲמִין כִּי כָּל מִצְוֹתָא וּמְרִיבָה שֵׁישׁ בֵּין הַצְּדִיקִים הַשְּׁלָמִים, אֵין זֶה אֲלָא כְּדִי שִׁיגְרָשׁוּ סְטָרִין אֲתַרְנִין, וְזֶה פְּרוּשׁ (מְשַׁלֵּי טו, לא): "אֵין שְׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקִרְבַּ חֲכָמִים תְּלִין", לְשׁוֹן תְּלוּנָה וּמְרִיבָה, כְּשֶׁאֲתָה שׁוֹמֵעַ מְרִיבוֹת שְׁבִין הַצְּדִיקִים, תִּדַע שֶׁזֶה מְשַׁמֵּיעִין אוֹתָךְ תּוֹכַחָה, עַל שְׁפָגְמַת בְּטַפֵּי מַחֲךָ, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (מְשַׁלֵּי ב', יט): "כָּל בְּאִיָּה לֹא יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיגּוּ אֲרָחוֹת חַיִּים", שֶׁאֲתָה דְּבוּק בְּסִטְרָא דְּמוֹתָא; וְעַל-בֵּן מִי שֶׁמִּתְעַרֵּב בְּמַחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַחֲכָמִים, בְּזֶה הוּא מְגַלֵּה שְׁפָגַם בְּטַפֵּי מַחוּ, וְהוּא מְשַׁחַת בְּפָגַם הַבְּרִית, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, כִּי לֹא יִמְלֹט, אֲשֶׁר מִי שֶׁמִּתְעַרֵּב בְּמַחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַצְּדִיקִים, שְׁלֵא יִהְיֶה מְלַכְלָךְ בְּפָגַם הַבְּרִית, וְהַמַּח מַחֲשָׁבָה שְׁלוּ פְּגוּמִים מְאֹד בְּזַהֲמַת נְאוּף, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, וּמְכַל שְׁפָן מִי שֵׁישׁ לוֹ יָד וְחֲלָק בְּמַחְלַקַת, סִימָן שֶׁהוּא טְמֵא וּמְטַמֵּא בְּפָגַם הַבְּרִית. אֲשֶׁרִי מִי שֶׁאֵינוּ מִתְעַרֵּב בְּשׁוּם מַחְלַקַת שֵׁישׁ בֵּין הַחֲכָמִים, וּמְזַהֵר אֶת בְּנֵי בֵיתוֹ וְיִלְדָיו שֶׁאֵף פֵּעַם לֹא יִהְיוּ מְעַרְבִים בְּמַחְלַקַת כְּזוֹ, וְאֵז יִהְיוּ נְצוּלִים מְכַל רַע, וְאֵל רַב טוֹב הַצְּפוּן וְהַגְּנוּז יִזְכוּ.

יח רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: הוּא הָיָה אָבִיו שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא שֶׁנִּקְרָא רַבֵּנוּ הַקְּדוּשׁ, וְהוּא

היה בימי השמד והגזרות הרעות שעברו על עם ישראל, וכמאמרם ז"ל (שבת יג:): אמר רבן שמעון בן גמליאל, אף אנו מתבבין את הצרות, אבל מה נעשה, שאם באנו לכתב אין אנו מספיקין, ורבי יוחנן קבע כלל בגמרא (כתבות עז): בכל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו, חוץ מערב, וצידן, וראיה אחרונה.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם קָיָם, עַל הַדִּין וְעַל הָאֵמֶת וְעַל הַשְּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמָר (זכריה ח, טז) אֵמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם:

אומר: היה רגיל לומר, "על שלשה דברים העולם קיים": העולם הפרטי של האדם קיים על שלשה דברים: "על הדין", שהיא מדת הגבורה, כנגד יצחק אבינו, שהאדם צריך לשפוט את עצמו תמיד, שזה בחינת דין, שהוא דין לעצמו, ולהתישב איך הוא מתנהג בזה העולם, ומה תהיה התכלית ממנו. וצריך שיתגבר על יצרו בגבורה חזקה. "ועל האמת", שהיא מדת התפארת, כנגד יעקב אבינו, כמו שכתוב (מכה ז, כ): "תתן אמת ליעקב", שתמיד ימשך את עצמו רק אל האמת, שהוא אור הקדוש-ברוך-הוא, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימנים ט, קיב): כשאדם תמיד משתדל לדבר דבורי אמת כפי בחינתו אל הקדוש-ברוך-הוא, אז מאיר לו האור אין סוף, ורואה דרך איה לצאת מהחשכות שנפל לשם. "ועל השלום", שהיא מדת החסד, כנגד אברהם אבינו, כמו שכתוב (שם): "חסד לאברהם". ואי אפשר להגיע למדת השלום, אלא כשאדם הולך עם כלם לפני משורת הדין, ומטה כלפי חסד תמיד. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א, סימן רלט): עקר הדבור הוא משלום, כמו שכתוב (תהלים קכב, ח): "אדברה נא שלום"; ועל-כן צריך כל אחד קדם התפלה לקבל על עצמו מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך", ועל-ידי אהבה ושלום, על-ידי-זה יוכל לדבר בתפלה. נמצא לפי זה, שכל השלשה דברים סובבים על תפלה, שהאדם צריך לעשות לעצמו יסוד חזק בחייו להתפלל אליו יתברך, ודיקא על-ידי-זה העולם הפרטי שלו יהיה קיים, ולא יתמוטט; כי באמת עוברים על כל אחד צרות ויסורים, מרירות ומכאובים, ואי אפשר להחזיק מעמד בזה העולם, אלא על-ידי שירגיל את עצמו להתפלל להקדוש-ברוך-הוא, וכמו שפרש מוהר"ן ז"ל את מאמרם ז"ל (ברכות ו:): אין עמידה אלא תפלה; שעקר המעמד שמעמיד את האדם בזה העולם, שלא יפל בנוקבא דתהומא רבא, הוא התפלה; כי כשאדם מרגיל את עצמו תמיד לדבר אליו יתברך, על-ידי-זה הוא יכול להחזיק מעמד בזה העולם (לקוטי-הלכות, הוגאה, הלכה ג, אות ב), ושום דבר בעולם לא יוכל לשבר אותו. ועל-כן האבות הקדושים: אברהם, יצחק ויעקב, תקנו את השלש תפלות: שחרית, מנחה, ערבית (ברכות ו:), ועליהם עבר בתייהם כל מיני נסיונות קשים ומרים, ועמדו בנסיכון, כי לא הרירו אחר המקום ברוך הוא יתברך כלל. ואמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא, פרק מז): אשרי אדם שנגעו בו יסורים וכבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין, אלא פיון שבאו יסורים על איוב אלו כבש כעסו ולא קרא תגר אחר מדת הדין למדה גדולה ומשבחת היה בא. אמר רבי חנינא בר פפא אלו לא קרא תגר, כשם שאומרים עכשו בתפלה "אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב", כך היו אומרים "ואלהי איוב", אבל הוא לא עמד בנסיכון, ולכן דיקא האבות הקדושים: אברהם,

כַּאֲשֶׁר יִדְבַר אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו, וְלִשְׁפֹּט אֶת עֲצָמוֹ עַל כָּל דְּבַר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה בְּשָׁלוֹם עִם הַכֹּל, כִּי יִדַע אֲשֶׁר דְּבַר גְּדוֹל וְדְבַר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מֵעֲצָמוֹ אֶלָּא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, שֶׁהוּא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֲצָמוֹ, שֶׁנִּקְרָא אֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (יִרְמְיָה י' י'): "וַהֲנִי"ה אֱלֹקִים אֱמֶת הוּא אֱלֹקִים חַיִּים וּמְלַךְ עוֹלָם"; נִמְצָא, שֶׁכָּל מַאֲמְרוֹ שֶׁל הַתָּנָא רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, סוֹכֵב עַל תְּפִלָּה, וְנוֹתֵן עֲצָה שֶׁבִשְׁעַת הַשְּׁמַד וְהַגְּזֵרוֹת רַעוֹת שְׁעוֹבְרִים עַל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, עֵקֶר הָעֲצָה לְהִשָּׂאֵר קַיָּם בְּעוֹלָמוֹ הַפְּרָטִי, הוּא רַק לְאַחֲזוֹ בְּאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים: אֲבָרְהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שִׁיְסוּדָם הָיָה תְּפִלָּה, וְיִרְבֵּה בַתְּפִלָּה וּבִקְשָׁה דִּין וּמִשְׁפָּט, וְעַל-יְדֵי-זֶה יָבֹא אֶל הָאֱמֶת וְהַשְּׁלוֹם; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁאִינוֹ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם כָּלֵל, וּבִזְרוּחַ תְּמִיד אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְנוֹזֵהֵר לְהַתְּפַלֵּל אֶת הַשָּׁלֹשׁ תְּפִלוֹת הַקְּבוּעוֹת: שְׁחֲרִית, מִנְחָה, עֶרְבִית בְּכָל יוֹם בְּמִנְיַן דִּיקָא, וְכֵן יִרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְדַבֵּר וּלְשִׁיחַ וּלְסַפֵּר אֶת כָּל אֲשֶׁר עִם לְבָבוֹ אֵלָיו יִתְבָּרַךְ בְּלִשׁוֹן שְׂרָגִיל בָּהּ, וְזֶה עֵקֶר קִיּוּם שֶׁל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל בְּגִלוֹת הָאֲרֶכָה וְהַמְּרָה הַזֹּאת; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְכַנֵּס דְּבָרִים אֵלָיו בְּתוֹךְ לְבוֹ, וּמְקַיֵּם אוֹתָם בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת גְּדוֹלָה, וְאִזּוֹ יִמְשֹׁךְ עֲלָיו אֹר וְהָאֲרֶת הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נה), וְיִהְיֶה נֹסֵתֵר בְּצֵל סֵתֵר כִּנְפָיו יִתְבָּרַךְ, וּבְפִרְטוּת בִּשְׁעָה שְׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם צְרוֹת וְיִסּוּרִים וּמְרִירוֹת, שֶׁקָּמִים עֲלָיו רְשָׁעִים אֲרוּרִים, וְרוֹדְפִים אוֹתוֹ וּמוֹצִיאִין עֲלָיו שֵׁם רַע, וּמְדַבְּרִים עֲלָיו כָּל דְּבַר אֲסוּר וְשׁוֹפְכִים דְּמִיּוֹ כַּמִּים, וּמְחַרְמִים וּמְנַדִּים אוֹתוֹ, וְלֹא מְדַבְּרִים עִמּוֹ, וּמוֹצִיאִים לְעֹז עֲלָיו, וּמְדַפְּסִים וּמְפִיצִים כְּתָבֵי פְּלִסְתֵּר כְּנִגְדוֹ וְחוֹתְמִים עֲלָיו זְקָנִים וְנוֹעָרִים הַמְּנַעְרִים מֵהַמְּצוּוֹת, נוֹאֲפִים כְּכִלְבִּים, וּפּוֹעָרִים פִּיהֶם הַטָּמֵא נִגְדוֹ, עַד שֶׁהוּא בְּעֵינֵי עֲצָמוֹ לְכֹלֵם, וְנַעֲשֶׂה כְּמוֹ נִקְדָּה קִטְנָה, וּמְרַגֵּשׁ כְּתוֹלַעַת הַרוֹחֶשֶׁת, אִזּוֹ דִּיקָא כְּשׂוֹכָה

יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁעֲמָדוֹ בְּנִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, וְלֹא הִרְהִירוֹ אַחַר הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ, דִּיקָא עַל-יְדֵי-זֶה תִּקְנֵנוּ אֶת הַתְּפִלוֹת הַקְּבוּעוֹת לְעַם יִשְׂרָאֵל. וְיִמִּי שֶׁחֲזַק בַּתְּפִלָּה, עַל אִף שְׁעוֹבֵר עֲלָיו צְרוֹת וְיִסּוּרִים וּמְרִירוֹת וּמְכַאֲוִבִים, הוּא יְכוּל לְהַחֲזִיק מֵעֲמֵד וּלְהַתְּקִים בְּזֶה הָעוֹלָם. וּמְבִיא רֵאזָה מִפְּסוּק: "אֱמֶת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שִׁפְטוֹ בְּשַׁעֲרֵיכֶם", וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (אִיצֵר הַמְּדַרְשִׁים), שֶׁכִּיּוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה הַדִּין — נַעֲשֶׂה הָאֱמֶת, וְכִיּוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה הָאֱמֶת — נַעֲשֶׂה הַשְּׁלוֹם; הִינוּ אִם אָדָם עוֹשֶׂה דִּין וּמִשְׁפָּט לְעֲצָמוֹ, וְדָן וְשׁוֹפֵט אֶת עֲצָמוֹ עַל כָּל מַה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, עַל-יְדֵי-זֶה מוֹרִיד מֵעֲצָמוֹ יְרֵאוֹת חִיצוֹנִיּוֹת (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן טו); כִּי כְּשֵׁי"ש דִּין לְמִטָּה אֵין דִּין לְמַעְלָה (דְּבָרִים רַבֵּה, פֶּרֶשֶׁה ה', סִימָן ה'), וְכִבְּרֵי אֵין דְּנִים אוֹתוֹ בְּשׁוֹם דְּבַר שִׁפְחִיד אוֹתוֹ. וְתִכְף-וּמִיד כְּשֶׁאָדָם שׁוֹפֵט וְדָן אֶת עֲצָמוֹ, וְאִינוֹ מַתְּרָא וּמַתְּפַחַד מִשׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַעֲעוֹלָם, עַל-יְדֵי-זֶה נִכְנָסֵת בּוֹ אֱמֶת, כִּי בְּרַגַע שֶׁאָדָם לֹא נִצְרָךְ אֶל הַבְּרִיּוֹת, אִזּוֹ נִדְּבַק בְּמַדַּת הָאֱמֶת (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סו), וְאִזּוֹ הוּא בְּשָׁלוֹם וּבְאַהֲבָה עִם כָּל אַחַד, כִּי יוֹדַע אֲשֶׁר כָּל מְאוֹרְעוֹתָיו הֵם לְטוֹבָתוֹ (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ד'), וְאִפְלוּ מַה שְׁעוֹבֵר עֲלָיו מִבְּשֵׁר וְדָם, הוּא יוֹדַע שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, הַמְּשַׁגִּיחַ עֲלָיו בְּהַשְׁגַּחַת פְּרִטוּת. נִמְצָא, שֶׁשְׁלִשְׁתָּם תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה, כְּפִי שֶׁאָדָם דָּן אֶת עֲצָמוֹ בְּעַת תְּפִלָּה וְהַתְּבוּדָּה, כֵּן נִכְנָסֵת וְנִחְקַקֵת בּוֹ מַדַּת הָאֱמֶת, וְעַל-יְדֵי-זֶה בָּא לְהִיּוֹת בְּשָׁלוֹם עִם כָּל אַחַד. וְכֵן אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא שׁוֹפְטִים): אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לׁוֹי, וְכֹלֵם תְּלוּיִין בְּדִין כִּי בְּדִין נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם וְנַעֲשֶׂה אֱמֶת לְפִיכָךְ כְּשֵׁיִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין אֶת הַדִּין הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מִפִּיל שׁוֹנְאִיֵּהֶן לְפָנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פֹּא, יד): "לוֹ עָמִי שׁוֹמֵעַ לִי" וְגו', "כְּמַעֲט אוֹיְבֵיהֶם אֲכַנִּיעַ" וְגו'; הֲרִי שֶׁלֶךְ לְפָנֶיךָ, אֱהוּבִי, בְּנִי, שֶׁהַכֹּל תְּלוּי בַתְּפִלָּה וְהַתְּבוּדָּה, שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהִרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ

להתחזק ולברח בתפלה אליו יתברך, ואינו
 מהרהר אחריו יתברך, ויודע אשר צדיק הוא
 הקדוש ברוך הוא, אף שהרשע זוכה בדין, אזי
 נפתח לו האור אין סוף ברוך הוא, ונסתר בסתר
 על כנפיו יתברך, אשרי
 לו!

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא

לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות,

שנאמר (ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה

ויאדיר:

אשרי
 לו!

רבי חנניא בן עקשיא

אומר: משנה זו

היא בסוף פרק אלו

הלוקין (מכות כג:), ויש

לומר הטעם למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? ויובן על-פי דברי
 האיש האלקי רבנו רבי אלימלך מליז'נסק זי"ע (נעם אלימלך, פרשת וישב): עקר העבודה שעל ידה
 יתברך האדם, הוא על-ידי הסתכלות ברוממות אל יתברך ויגדלתו במורא ופחד, הבא לאדם
 ממילא בהסתכלות נוראותיו ונפלאותיו. ואם תאמר למה נתן השם יתברך כל התרני"ג מצוות
 לעסק בהם? שנעבד אותו במורא ופחד על-ידי הסתכלות ברוממותו יתברך שמו, כיון שזו היא
 עקר העבודה במחשבה, אך אם היה האדם מסתכל ברוממותו תמיד, בלי הפסק, היה בטל
 מהמציאות מהמורא ופחד ורעדה הבאה לאדם על-ידי-זה, לכן השם ברחמי נתן לנו התרני"ג
 מצוות, שנעסק בהם בגופנו לעבודתו, והם תועלת לאדם, שיהיה אפשר לו לקיים בדבקו יתברך.
 וזה מה שאמר התנא "רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל,
 לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; כי אם היה האדם עוסק רק בדבר אחד, להסתכל במורא ופחד
 אליו יתברך, אז היה מתבטל במציאות לגמרי, ואין הקדוש ברוך הוא חפץ בחרבן העולם, ו"לא
 תהו בראה אלא לשבת יצרה" (ישעיה מה, יח), כי צריך כל אחד לעסק בישובו של עולם, שיהיה העולם
 מלא בבני-אדם, כמו שכתוב (בראשית א, כח): "וימלאו את הארץ"; כי זה עקר ישוב העולם, כשהעולם
 ממלא מבני-אדם, הינו מבני דעה, כי מי שאין בו דעת, אינו אדם כלל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן
 ז); ולכן אחרי שהאדם לומד פרק ממסכת אבות, שהם המדות והנהגות טובות שנהגו התנאים
 והאמוראים, ויכנס בו איזה הרהור ומחשבה מה ולמה צריך לקנות לעצמו כל-כף הרבה מדות
 והנהגות, עצות ודרכים, הלא טוב להתחזק במדה אחת שהוא היראה והפחד ממנו יתברך, שבא
 על-ידי-זה שמסתכל ברוממותו יתברך, על זה בא לומר: "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות",
 שהקדוש ברוך הוא נתן לנו את התרני"ג מצוות דיקא, שעל-ידי-זה יודפכו רמ"ח איבריו ופש"ה
 גידיו, עד שגם הם יהיו כלים לקבל בו הארת האין סוף ברוך הוא, ויירא ויפחד רק ממנו יתברך,
 ולא יתבטל מהמציאות כלל, שנאמר (ישעיה מב, כא): "הנני חפץ למען צדקו", הינו זה צדקה וחסד
 מהקדוש ברוך הוא, שאינו רוצה שהאדם יתבטל לגמרי מהמציאות. ובשביל זה "יגדיל תורה
 ויאדיר", שזה כלל חדושי-התורה שמחדשים כל הצדיקים בכל דור ודור, אשר הפל בנוי על
 יסוד מוסד שהוא התורה הקדושה שקבלנו בהר סיני, שכולה מכל התרני"ג מצוות. וכמו שאמרו
 חכמינו הקדושים (ירושלמי, פאה, פרק ב', הלכה ו'): אפלו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו
 כבר נאמר למשה מסיני. ולכן דיקא אחר כל פרק בפרקי אבות שהם פרקי הנהגות התנאים,
 אומרים את משנה זו דיקא, והבן.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא : טעם כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו
שֶׁלִּפְנֵי כָּל פֶּרֶק מִפְּרָקֵי אָבוֹת תִּקְנּוּ לִזְמַר שנתחייבו מיתה צניח דין מפני רשעתן, יש להם חלק
מִשְׁנֵה זֶה, אֲשֶׁר אֵינָה שְׂיִכֶת לְכָאן כָּלֵל, וְהִיא לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא
מִשְׁנֵה בְּסִנְהֶדְרִין (צ.); וְיֻבֵן עַל־פִּי מַה שֶּׁפָּרַשׁ אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן

הַגָּאוֹן רַבִּי אַבְרָהָם סַבְעִי כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם וּנְפִשָׁס חַיִּים נִלְחִיִּים כַּחֲמָה
ו"ל בְּסִפְרוֹ "צְרוּר כָּל בְּסִפְרוֹ (פְּרֶשֶׁת דְּבָרִים):
הַמּוֹר" (פְּרֶשֶׁת דְּבָרִים):
מִתְחִיל "אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מִשֶּׁה אֵל כָּל
יִשְׂרָאֵל", וְאַחֲרֵי־כֵן הוּא

אוֹמֵר "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי־עֶשְׂרֵת חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֲדָשׁ דִּבֶּר מִשֶּׁה אֵל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל", לָמָּה נִקְטַב בַּתְּחִלָּה אֶת הַלְשׁוֹן: "דִּבֶּר מִשֶּׁה אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל", וְאַחֲרַיִם אַרְבָּעִים
שָׁנָה נִקְטַב אֶת הַלְשׁוֹן "דִּבֶּר מִשֶּׁה אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"? אֵלָּא לְפִי שֶׁאֵלֹו הַתּוֹכְחוֹת הַתְּחִיל לְהוֹכִיחַם בְּהַתְּחִלַּת הָאַרְבָּעִים שָׁנָה, בְּהִיּוֹת כָּל
יִשְׂרָאֵל כְּאַחַד טוֹבִים וְרָעִים, אֲבָל כְּשֶׁאָמַר "וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה", שָׁזָה הָיָה בְּסוֹף הָאַרְבָּעִים,
לֹא אָמַר אֵלָּא "דִּבֶּר מִשֶּׁה אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הֵם יְחִידֵי סִגְלָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִמֶּשׁ דּוּמִים לְאַבְיָהֶם.
וְלִכְּן לֹא אָמַר כָּאֵן "אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל", אֵלָּא "אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", עֵינֵן שָׁם; נִמְצָא שֶׁהַלְשׁוֹן "כָּל
יִשְׂרָאֵל" מִשְׁמַע טוֹבִים וְרָעִים כְּאַחַד; לְזֹאת כְּשֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לְלַמֵּד עֲכָשׁוּ מִדּוֹת וְלִמּוּדֵי הַתְּנָאִים,
וְחַפְנָס בְּדַעְתּוֹ חֲלִישׁוֹת וַיֵּאוֹשׁ, כִּי יוֹדַע אֵינִישׁ בְּנִפְשׁוֹ פְּגָמָיו וְחַטָּאוֹתָיו, וַיְהִיָּה נִדְמָה לוֹ כְּאֵלֹו
הוּא רְחוֹק כְּבָר מִהַקְדָּשָׁה, וְלוֹ אֵינֵן שׁוֹם תִּקְנָה וְתִקְנָה, לְזֹאת מִתְחִיל עִם הַלְשׁוֹן "כָּל יִשְׂרָאֵל"
— טוֹבִים וְרָעִים, "יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא", וְאַל תִּתְנָאשׁ, אֵלָּא כָּל אֶחָד יְכוֹל לְחַזֵּר אֵלָּיו
יְתַבְרַךְ, וְלִקְיָם אֶת אֵלֹו הַמִּדּוֹת וְהַלְמוּדִים שֶׁל הַתְּנָאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, כא): "וְעַמְּךָ כָּלֵם
צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ", הֵינּוּ אֶפְלוֹ פְּשׁוּטֵי עִם הֵם צְדִיקִים. וְכִמּוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל פְּסוּק
(במדבר כג, כב): "אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם" וְגו', אֲתָה אִמְרַת הַגָּה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, לֹא יֵצֵא
מִעֲצָמוֹ, אֵלָּא הָאֱלֹקִים הוֹצִיאֵם, עֵינֵן שָׁם; הֵרִי שֶׁאֶפְלוֹ פְּשׁוּטֵי הָעָם, גַּם־כֵּן מִשְׁגָּחִים מִמֶּנּוּ
יְתַבְרַךְ. "לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ", וְכִמּוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַבְנּוּ ו"ל (לקוטי־מוהר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קנח): אֶרֶץ זֶה
בְּחִינַת אֲמוּנָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תהלים לו, ג): "שֶׁכֵּן אֶרֶץ וְרַעַה אֲמוּנָה", כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ בּוֹ
חֵלֶק מִהָאֲמוּנָה הַקְדוּשָׁה, אֶפְלוֹ הַרְחוּקִים לְגַמְרֵי, שְׂרוּצִים לְהַנְתִּיק, רַחֲמָנָא לְצַלָּן, מִהָאֲמוּנָה,
אֵינָם יְכוֹלִים, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לקוטי־מוהר"ן, חֵלֶק א', סִימָן רעד), שֵׁישׁ רְשָׁעִים שְׁעוּבָדִים
וְיַגְעִים כָּל יְמֵיהֶם, כְּדִי לְעַקֵּר עֲצָמָן מִהַשָּׁם יְתַבְרַךְ וּמִתּוֹרַתוֹ לְגַמְרֵי, וְאֵינֵן זֶה הוֹלֵךְ לָהֶם, כִּי
הַנִּקְדָּה הַקְדוּשָׁה שֶׁל קִדְשֵׁת יִשְׂרָאֵל שֵׁישׁ בָּהֶם, עֲדִין בְּתוֹכָם, אֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם רְשָׁעִים, מְבַלְבְּלַת
אוֹתָם, וּמְבִיאָה בָּהֶם הַרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה וְיִרְאָה מְאִימַת הַדִּין הַגְּדוֹל, וּמַחֲמַת זֶה אֵינֵן לָהֶם שׁוֹם
תַּעֲנוּג מִהַעֲבֵרוֹת וְהַתְּאוּוֹת שֶׁלָּהֶם, כִּי בְּפִנְיָמִיּוֹת לְכַבֵּם, הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא הָאֲמוּנָה מְבַלְבְּלַת אוֹתָם,
וְאֶפְלוֹ כְּשֶׁבוֹנִים כְּבָר בְּנִין נֶגְדַת הָאֲמוּנָה, כְּבָה אַחֲרֵי־כֵן נִשְׁמַתָּם, וּמְפִילָה לָהֶם אֶת כָּל הַבְּנִיָּן;
כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בּוֹ נִצּוּץ הָאֲמוּנָה, אֲשֶׁר דִּבֶּר זֶה יְכוֹל לְהַחֲזִיק אוֹתוֹ בְּמַצְבֵּים הַכִּי קָשִׁים;

ולכן אנחנו רואים, כשכא בר ישראל, אפלו פרק ב רבי אומר. שיבור. שיבור: כל שהיא הגרוע שבגרועים לידי נסיון של קדוש השם, תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח הוא מתלהב בשלהובין דרחימותא, ומוסר לו ויהיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך בכל נפשו למות על קדוש השם (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן פ'), שנה "נצור מטעי מעשה ידי להתפאר"; הקדוש-ברוך הוא מתפאר בהם, ויש לו תענוג גדול מזה. ולכן

פרק ב א רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת

שחס הוא כלי ביותר יש תפארת לו שאוסף ממון הרבה חזל אין בני אדם מפארין אותו צמדה זו. ואם

קדם שמתחילין ללמד את הפרק הזה, שמדבר ממדות ולמודי אבות העולם — התנאים הקדושים, מקדימים לומר את המשנה הזו, כדי להחדיר טוב בלב בר ישראל — שאסור להתיאש, ואפלו הוא כבר כמו שהוא, ופגם כמו שפגם, ונפל כמו שנפל, אסור לו להתיאש כלל. וכמו שצ"ק רבנו ז"ל בקול צמק: "אין שום יאוש בעולם כלל" (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עח); ותמיד יכולים לחזור אליו יתברך; ועל-פן ראה, אהובי, בני, לקחת את עצמך בידיך, ותכניס בעצמך את הלמוד שבפרק זה, שהוא פרקם של למודי התנאים, פיצד מלמדים אותנו דרכים ונתיבות החכמה העליונה, איך להמשיך על עצמנו ערכות, נעימות, ידידות, זיו, חיות אלקותו יתברך, ולהיות דבוק בחי החיים בו יתברך בדבקות אמת; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו כלל; כי בדרך כלל היאוש והטעות שאדם טועה בעצמו ומתיאש, זה בעצמו כפירות הנמשכת מגאות שנתאחזה בו מצד עוונותיו; ולכן אשרי מי שמחדיר את דבורים אלו היטב אל תוך לבו, ואז "ושב ורפא לו", ויזכה להגיע לכל טוב אמתי ונצחי, ויהי.

פרק ב'

א רבי אומר: הוא רבנו הקדוש, שחבר את המשניות, שהם כלל תורה שבכל-פה, והוא רבי יהודה הנשיא, בנו של רבן שמעון בן גמליאל. ואמרו חכמינו הקדושים (גטין נט.): מימות משה ועד רבי לא ראינו תורה וגדלה במקום אחד; וכל-כף הפליגו במעלתו, עד שהתבטא עליו רב, שהוא משיח, כמאמרם ז"ל (סנהדרין צח.): אמר רב: אי מן חייא הוא, פגון רבנו הקדוש, ועליו אמרו חכמינו הקדושים (סוטה מט.): משמת רבי, בטלה הענוה ויראת חטא; לפיכך היה רגיל לומר: "איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם"; הינו שכל בר ישראל צריך לברר לו דרך בעבודת השם יתברך, ולא יבלבל עצמו משום בריה שבעולם, אלא ילך בהדרך שבחר לעצמו. וכמו שאמר רבנו ז"ל על עצמו (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קטו): שברר לעצמו דרך ישרה איך להתנהג בעבודת השם יתברך, והתחיל להתנהג בהנהגות אלו איזה זמן רב, ולא החליף את ההנהגה הזו בשום פנים ואפן, רק היה חזק ואמיץ בדעתו מאד לילך בהדרך שבחר לעצמו, ודיקא על-ידי-זה הצליח; כי בדרך כלל כשאדם נכנס בעבודת השם יתברך, אזי באות לו תמיד מחשבות לבלבל אותו בכל פעם להתחיל הנהגה חדשה, ומחליף מעבודה לעבודה, וזה אשר מבלבל אותו, עד שהוא נשבר לגמרי. ולכן כל בר ישראל צריך לברר לעצמו דרך בעבודת השם יתברך, ולא יתבלבל משום בריה שבעולם. ואם תאמר מאין אדע שנה הדרך הנכון, אולי אני טועה, כי בנקל לאדם לטעות וללכת בדרכים משנים? לזאת אמר "כל שהיא תפארת לעושיה

הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לעושיה. ואינו נוח לו שהוא צל לידי עניות בשביל כך. אבל מדה הנדיבות שהיא אמנעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושיה. שזומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם. **לְעוֹשֵׂיהָ וְתִפְאֶרֶת לּוֹ מִן הָאָדָם. וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה** שזו שלמות עבודת השם יתברך, שהאדם יהיה

שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בשאר כל המדות: שִׂמַח בְּחִלְקוֹ, וְיִשְׂמַח עִם כָּל נִקְדָּה וְנִקְדָּה טוֹבָה שֵׁשׁ בּוֹ. וְכִמּוֹ שְׂגֵלָה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (ספרי-

מעשיות, מעשה ט', מהחכם והתם), שֶׁהֵתֵם הָיָה שִׂמַח בְּחִלְקוֹ, וְאִפְלוּ שֶׁעֲבוּדָתוֹ הָיְתָה נֶעַל עִם שְׁלֹשָׁה קְצוּוֹת, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הָיָה שֵׁשׁ וְשִׂמַח שֶׁזוֹ עֲבוּדָתוֹ, וְאֶף שֶׁאֲשַׁתּוֹ אִמְרָה לּוֹ, מְדוּעַ אַחֲרִים מְקַבְּלִים שְׂכָר יוֹתֵר? עֲנָה וְאָמַר: מַה לִּי וְלָהֶם, זֶה עֲבוּדָה שְׁלִי זֶה עֲבוּדָה שְׁלָהֶם, וְלֹא רָצָה לְהִתְבַּלְּבַל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבָעוּלָם; שְׂכָל זֶה הוּא בְּכָלל "תִּפְאֶרֶת לְעוֹשֵׂיהָ"; שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְשִׂמַח וְלְהִתְפָּאֵר מִמַּעֲשָׂיו אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה, כִּי מַה יִּתְרוֹן לְאָדָם מִכָּל עֲמָלוֹ, כְּשֶׁמִּסְתַּכֵּל תְּמִיד עַל זְוִלְתּוֹ, וּמִתְבַּלְּבַל מִמֶּנּוּ? אֲדַרְבָּה עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הַעֲבוּדָה, שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהִיטֵל שִׂמַח בְּחִלְקוֹ, וְיִתְפָּאֵר מִמַּעֲשָׂיו דִּיקָא, וְכֹאֲשֶׁר הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה, אֲזִי נוֹשֵׂא חַן בְּעֵינֵי כָל רוֹאֵיו. אֲשֶׁר זֶה "וְתִפְאֶרֶת לּוֹ מִן הָאָדָם"; שְׁבִנֵי-אָדָם מִתְפָּאֲרִים מֵאָדָם כְּזֶה, שְׁאִינוּ מִתְבַּלְּבַל מֵאֲחֵרִים. וְזֶה עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הַעֲבוּדָה, שֶׁעַל הָאָדָם לְהִיטֵל כָּךְ שִׂמַח בְּחִלְקוֹ, וְאִפְלוּ אִם עֲבוּדָתוֹ עֲדִין אֵינָה בְּשְׁלֵמוֹת, אֶף-עַל-פִּי-כֵן יִתְפָּאֵר עִם עֲבוּדָתוֹ וְעִשֵׂית הַמִּצְוּוֹת. וְדֶרֶךְ זֶה תְּבִיא לּוֹ הַתְּפָאֲרוֹת אֲצֵל בְּנֵי-אָדָם; הֵינּוּ שְׁבִנֵי-אָדָם מִתְפָּאֲרִים מֵאָדָם כְּזֶה, שְׁאִינוּ מִתְבַּלְּבַל עֲצָמוֹ מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבָעוּלָם, שֶׁזוֹ הַדֶּרֶךְ יִשְׁרָה שְׁצָרִיךְ כָּל אָדָם לְכַרֵּר לְעֲצָמוֹ; וְעַל-כֵּן דִּיקָא רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ אָמַר אֵת זֹאת, כִּי הוּא לֹא הִגִּיעַ אֶל מְדַרְגָּתוֹ אֲלֵא עַל-יַדִּי שֶׁהִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ זֶה. וְלָכֵן צִוָּה רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ אֵת בְּנָיו: אַל תְּדוּר בְּשִׁכְנָצִיב, מִשׁוּם דְּלִיצְנֵי הוּוּ וּמִשְׁכּוֹ לָךְ בְּלִיצְנוּתָא (פְּסָחִים קִיב); כִּי הִלֵּךְ בְּדֶרֶךְ הַתֵּם, שֶׁהָיָה רָגִיל לומר: נִאֲהָר אֵן לִיצְנוּת (רק בְּלִי לִיצְנוּת); כִּי מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה, לֹא לְהִסְתַּכֵּל עַל אַחֲרִים כָּלֵל, אֲלֵא עוֹשֶׂה אֵת עֲבוּדָתוֹ בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת, הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְסַבֵּל שׁוּם לִיצְנוּת. וְזֶה לְמַדְרַגָּה כְּזוֹ, שֶׁהִצִּיל אֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יָמוּתוּ בָּהּ, וְלֹא תִפִּיל אִשָּׁה עֲבָרָה, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (מְנַחֵמָא וַיְחִי): רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ חִשַּׁשׁ בְּשָׁנָיו י"ג שָׁנָה, וְכָל אוֹתָן י"ג שָׁנָה לֹא מָתָה חֲזָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא הִפִּילָה אִשָּׁה עֲבָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וְעַל-כֵּן הִפְלִיג רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ בְּמַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (פְּסִיקְתָא רַבְתִּי. פֶּרֶק מֵד, סִימָן יח): "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ", דְּרַשׁ רַבְּנוּ הַקְּדוֹשׁ: גְּדוּל כֹּחַהּ שֶׁל תְּשׁוּבָה, שְׁפִינֵן שְׁאָדָם מְהֵרָה בְּלָבוֹ לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה — מִיָּד הִיא עוֹלָה, לֹא עַד עֲשָׂרָה מִיָּלִים וְלֹא עַד עֲשָׂרִים וְלֹא עַד מֵאָה, אֲלֵא עַד מֵהֵלֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנִים, וְלֹא עַד רְקִיעַ הָרָאשׁוֹן אֲלֵא עַד רְקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, וְלֹא עַד רְקִיעַ הַשְּׁבִיעִי, אֲלֵא שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת לִפְנֵי כֶּסֶף הַכְּבוֹד, כֵּן הוֹשַׁע אומר: "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ"; כִּי מִי שֶׁמְרַגֵּל אֵת עֲצָמוֹ לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ הַנִּפְלְאָה הַזֹּאת, לֹא לְהִסְתַּכֵּל עַל אַחַר, אֲלֵא לְהִתְפָּאֵר בְּמַעֲשָׂיו, אֲזִי דִיקָא זֹכָה שְׁבִנֵי-אָדָם מִתְפָּאֲרִים מִמֶּנּוּ, וְנִתְעוֹרְרִים עַל יָדוֹ גַּם-כֵּן לְשׁוּבָה בְּתְשׁוּבָה; כִּי נִתְגַּלָּה אֲצֵלוֹ נִקְדָּת הַמְּשִׁיחַ (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ו, חֵלֶק א', סִימָן עט); אֲשֶׁרִי הִבְחָר לְעֲצָמוֹ דֶּרֶךְ זֶה, וְהִבֵּן.

וְהוּי זְהִיר בְּמִצְוָה קִלָּה כְּבַחְמוּרָה: בָּא לְהַזְהִירָךְ, אֶהוּבִי, בְּנִי, שֶׁתִּהְיֶה זְהִיר וְזָרִיז בְּקִיּוּם הַמִּצְוּוֹת,

כי כל מצנה ומצנה שתזכה לקיים, תשובה מאד שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נמפרש בכל העולמות, ואל תבחר ותאמר מה זו מצנה קלה, ומה זו מצנה חמורה, פי כל הפרטי"ג מצוות הן רצונו יתברך; ולכן אל תבחר לעצמך לעשות דיקא מצנה זו, שנראית בעיניך כחמורה, ותעזב מצנה זו הנראית בעיניך כקלה, "שאין אפה יודע מתן שכרן של מצות"; פי פעמים רבות האדם עושה מצנה קלה

במסירת נפש הכי גדולה, שמקבל שכר כאלו עשה מצנה חמורה, פי אצלו יתברך תלוי רק כפי פונת הלב. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (תקוני-זהר, תקון ע'): טעמי מצוות לא אתיהיבו לגלאה, בגין דלא יהא בר נש עובד לקדשא בריה הוא על מנת לקבל פרס; ועל-כן ראה, אהובי, בני, לקיים את כל מצנה ומצנה, הן קלה והן חמורה, פי המצוות הן רצונו יתברך, והן ממשיכות על האדם אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו. וכמו שאמר דוד (תהלים קיט, פו): "כל מצותיך אמונה", כל המצוות מביאות את האדם לאמונה ברוך ומזככת; ועל-כן אסור לבחור בין מצנה קלה למצנה חמורה, אלא יעשה את כל המצוות שבאות תחת ידו. "שאין אפה יודע מתן שכרן של מצות", שגורמות למעלה בכל העולמות; פי כל מצנה ומצנה שבר ישראל עושה, גורמת יחוד עליון בכל העולמות. וכמוכא בזהר (זהר וקהל ריח): זכאה איהו בר נש דנטיר פקודי דמאריה וידע רזא דלהון, דלית לן פקודא ופקודא באורייתא דלא תלין ביה רזין עלאין ונהורין ורזין עלאין, ובני נשא לא ידעי ולא משגיחין ביקרא דמאריהון, זכאה חולקיהון דצדיקיא אינון דמשתדלי באורייתא זכאין אינון בעלמא הדין ובעלמא דאתי; "והוי מחשב הפסד מצנה כנגד שכרה"; ותמיד תעשה לעצמך, אהובי, בני, חשבון הנפש על כל מצנה שאתה מפסיד, שהיית יכול לעשות, כנגד השכר והדבקות והאור והזיו והחיות אלקי שהיית ממשיך על עצמך ועל כל העולמות כלם, ותחזור בתשובה שלמה עם עברת איזו עברה, רחמנא לישזבן, ועברת על רצונו יתברך, שזה "ושכר עברה כנגד הפסדה"; הינו בעת שאדם עושה עברה, נדמה לו כתענוג, וכמקבל שכר, אבל צריך לזכר, שאז הוא גורם הפסד לעצמו ולכל העולמות כלם, ולבסוף נוקמים ממנו; ועל-כן ראה, אהובי, הקר, לקיים את כל מצוותיו יתברך, הן קלה והן חמורה, פי אצלו יתברך מאד מאד יקרה כל מצנה ומצנה שמקיימים, פי המצוות שהאדם מקיים, על ידן הוא ממשיך אור ורוחני בכל העולמות, עד העולם הגשמי והחמרי הזה. וכמאמרם ז"ל (שמות רבה, פרשה ל, סימן כ'): רבי יהושע אומר, אמר הקדוש-ברוך-הוא, לפי שהרביתי עליכם דינין, אני מרבה עליכם שכר, והזהרתי אתכם על כל המצוות שהיא חייכם, שנאמר (קהלת ת, ה): "שומר מצנה לא ידע דבר רע"; ולכן בשעה שהאדם עושה מצנה, הן קלה והן חמורה, יהיה שש וששמח על נעם חלקו שזוכה לעשות רצון קונו, ויזמין שבו ברגע שמקיים מצנה בפעל למטה בעולם הזה הגס והעב והחמרי, בזה גורם נחת רוח גדול למעלה בכל העולמות, ועל-כן אמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה לז, סימן ח'): למדתך תורה דרוך ארץ, שכשיתהא אדם עושה מצנה יהא עושה אותה בלב

זמורה שכר המקיים מצות עשה ולא עונש המצטל מעשייתן דלילו ענשן של מצות לא תעשה מפורשות הם סקילה. שריפה. הרג. וחנק. כרת. ומיתה זידי שמים. ומלקות. העונש הקל לעזירה הקלה. והחמור לחמורה: והוי מחשב הפסד מצוה. מה שאמה מפסיד מסמורתך וממוך מפני עסק המלוה. כנגד

קלה כבחמורה, שאין אפה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה

השכר שיעלה לך ממנה זעוה"ז או זעוה"ב שיהא יותר שמת, פי על-ידי שמחת המצוות הוא מחיה את מאותו הפסד: ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה כל העולמות, ויוכל להגיע אל אור כזה, שהוא בעצירה כנגד הפסד שעמיד לנא לך ממנה: ב דרך למעלה מנפשין, רוחין ונשמתין (לקוטי-מוהר"ן).

חלק א', סימן כד; וזו מדרגת

גדולי מבחרי הצדיקים,

שזוכים להגיע במח

מחשבתם אל דבקות כזו,

עד שמפשיטים את גופם

הגשמי והחמרי, וזוכים

**כנגד הפסדה. והסתפל בשלשה דברים ואין אתה
בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה
ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים:**

לגלוי שכינה, והקדוש-ברוך-הוא מבטל גזרה שנגזרה על העולם על ידם; פי יש בכח אלו הצדיקים להמתיק את הדינים, ולברך את נשמות ישראל, ולהמשיך עליהם נסים ונפלאות, שדוד הטבע, כמאמרם ז"ל (תנחומא ורא): שומר מצוה — אלו הצדיקים, שמשמרים מצוותיו של הקדוש-ברוך-הוא, והקדוש-ברוך-הוא מקים גזרתן; אשרי מי שמקים את כל המצוות — מצוה קלה כבחמודה, ושומר את עצמו מפל מיני עברות, שאז אל רב טוב הצפון יזכה, והבן למעשה.

והסתפל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה. דע מה למעלה ממך, עין רואה ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין: צריך שתדע, אהובי, בני, שבמשנה זו יש סודות

נפלאים, רזי דרזין, סתרי נסתרות מבריאת העולם; כמובא (ספר יצירה, פרק א', משנה א'): "ויברא את עולמו בשלשה ספרים, בספר וסופר וספור", עין שם; פי הנה הוא יתברך אחד בתכלית האחדות, ולא שיך להפריד כביכול אצלו יתברך שום פרוד, ועל-כן אתה הוא קדם שנברא העולם, ואתה הוא משנברא העולם, פי הכל אין סוף ברוך הוא וברוך שמו, אף ההפרש הוא, פי קדם הבריאה, הנה הוא ושמו אחד, ולא היה שיך שום פרוד כלל, אבל אחר הבריאה בשביל הבחירה והנסיון שיך להפריד כפי טעות בני-אדם, שזה סוד (קהלת ז, כט): "אשר עשה האלהים את האדם ישר, והמה בקשו חשבונות רבים" (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נא); פי תכלית הבריאה היתה שהאדם ידביק את עצמו באין סוף ברוך הוא, שזה לשון אדם, מלשון (ישעיה יד, יד): "אדמה לעליון", ושם לא שיך שום פרודים וחשבונות כלל, פי כוללים את אחר הבריאה לפני הבריאה. אף בשביל הבחירה נתנה הלבוש והצמצום שהוא בסוד "אלהים", העולה מספר "הטבע", אשר משם נשתלשל הפרודים, ואנשים מבקשים חשבונות רבים, הינו כל אחד מתערב בענינו של חברו, כאלו הוא נפרד, אשר זה עקר הבחירה, שנעלם ונסתר מהאדם דבר זה, אשר גם הטבע הוא פסא לאלקותו יתברך. ומשם באים כל העוונות; פי אם אדם היה מדבק את עצמו לגמרי באין סוף ברוך הוא, ויודע ועד אשר דבר גדול ודבר קטן לא געשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, אז אף פעם לא היה חוטא, פי היה מוצא אלקותו יתברך בכל תנועה ותנועה, ולא היה שיך להיות נפרד מאלקותו יתברך כלל וכלל. וזה שאמר התנא "והסתפל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה"; שזה כנגד ספר, סופר, ספור; פי העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, הם בסוד ספר, סופר, ספור. מצד האצילות הוא בסוד "עין רואה", שהוא סוד "ספור", אשר משם נמשכים כל הספורים של השנים קדמוניות; פי כל מה שקורה בזה העולם הכל הוא רק "ספור", הינו אצילות נאצל מאין סוף ברוך הוא. ומצד הבריאה הוא בסוד "ואזן שומעת", שהוא סוד "סופר", פי מבחינת הבריאה מתחיל להשתלשל בגלוי כל הספורים אשר קורים בכלליות

ובכפרטיות ובכפרטי פרטיות, כל אחד לפי ענינו ולפי שרש נשמתו. ומצד היצירה הוא בסוד "וכל מעשיך בספר נכתבין"; כי התורה היא ביצירה, שהיא התפארת, ועל-כן כל מה שאדם עושה בעולם העשיה, נכתב בספר העליון, שהוא בסוד ספר תורה; הינו כי כל מה שאדם עושה בזה העולם מעת לידתו ויציאתו לאויר העולם, עד עת הסתלקותו מהעולם, וכא בחזרה אל העולם העליון, נעשה ממנו ומכל ענינו — תורה, והכל רשום בתורה דלעילא, ולכן כשאדם מתבונן בדברים אלו, כבר מתביש לחטא, כי אוי לאותה בוששה ואוי לאותה חרפה, שיהיה כתוב בספרו העליון, הינו בספר התורה שלו כל מעשיו המגנים, ואם יתבונן האדם בדבר זה, תפל עליו בוששה וחרפה, איך יכול לחטא, בשעה שכלם יקראו בספר התורה שלו את כל מעשיו הרעים והמגנים? ! כי כל בר ישראל הוא תורה שלמה, כמו שכתוב (במדבר יט, יד): "זאת התורה אדם"; ולכן הזהיר התנא לכל אדם, שישתפל בשלשה דברים אלו דיקא, שהם כנגד ספר, סופר, ספור, כי ממנו ומעצמו יהיה נעשה "ספר", שיהיה רשום על-ידי "סופר", ויתפרסם "ספורו" בעולם העליון, עולם האצילות, איזו בוששה ואיזו חרפה תפל על האדם, חיל ורעדה, רתת וזיע, בוששה וכלימה יכסו פניו, כבר לא לחטא, אם יתבונן היטב אשר ממנו בעצמו יהיה ספר, כמו שכתוב (בראשית ה, א): "זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אתו"; כי כל מה שנעשה ונארע עם האדם, הכל מתלבש בשלשה דברים אלו: "ספר", "סופר", "ספור". כי האצילות היא בסוד "ספור", כי משם כל הנשמות נתהוו, כל אחד כפי שרשו עם הספור שלו, ואחר-כך יורד דרך עולם הבריאה, שהוא בסוד "סופר", וכל המעשים הגשמיים שבועולם העשיה נמשכים משם, וכן חוזרים ונרשמים שם בספר הזה.

יודוע, אשר לרבנו ז"ל היה תלמיד, איש פלא, ושמו היה ר' דב חיי'ליס ז"ל, הוא היה משמש בכתר רבנות בעיר לאדיז'ין שנים רבות, ונתקרב לרבנו ז"ל בתשוקה עצומה, ומרב השגתו ברבנו ז"ל, גמר אומר לעזוב את משרת הרבנות, ולבוא לגור בעיר ברסלב, להיות סמוך ונראה לרבנו ז"ל. והיתה דרכו להפגס אצל רבנו ז"ל, ובפרט בשעה שרבנו ז"ל הלך לטיל ליהו. ודרכו היתה לספר לפני רבנו ז"ל ספורי-מעשיות וחדושי-תורה הנמצאים בספרים ישנים, כי היתה לו ידיעה בספרים יקרי המציאות, ואיזה ספור או דבר תורה, שנראה לרבנו ז"ל, היה מתלהב מאד, ומגביה ידיו הקדושות, ואומר: אה, ווא, איזה רוח-הקדש. והיה הרב ר' דב חיי'ליס ז"ל נהנה מאד מאד מדבר זה, לידע איזה ספור או איזו תורה היא באמת רוח-הקדש. ופעם אחת בדרכו לטיל עם רבנו ז"ל, ספר לפניו, שראה באיזה ספר, שכתוב (בראשית לו, כב): "למען הצל אותו מידם להשיבו אל אביו", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (רות ובה, פרשה ה, סימן ו'): אמר רבי יצחק בר מריון, בא הכתוב ללמדך, שאם אדם עושה מצוה, יעשנה בלכב שלם, שאלו היה ראובן יודע שהקדוש-ברוך-הוא מכתוב עליו (בראשית לו, כא): "וישמע ראובן ויצילהו מידם", בכתפו היה מוליכו אצל אביו, ואלו היה יודע אהרן, שהקדוש-ברוך-הוא מכתוב עליו (שמות ד, יד): "הנה הוא יצא לקראתך", בתפיש ובמחולות היה יוצא לקראתו, ואלו היה יודע בעו שהקדוש-ברוך-הוא מכתוב עליו: "ויצבט לה קלי ותאכל, ותשבוע ותותר", עגלות מפטמות היה מאכילה; והיה כתוב בספר ישן מגאון אחד, שדבר זה שיק על כל אדם ואדם, אם היה יודע שכל דבר אשר עושה נכתב בספר העליון, וכלם יקראו פעם את ספר התורה שלו, אזי היה נזהר מאד בקלה כבחמורה, והיה תמיד שש ושמח לעשות רצון קונו, ומחמת

ארץ. מלאכה או סחורה: שיגיעת שניהם משכחת עון. שהתורה מתשת כחו של אדם והמלאכה מפרכת ומשגרת את הגוף ומתוך כך ינר הרע בטל ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה. ואס תאמר יהא עמל

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה

"ספר", "סופר", "ספור", שזה סוד "והסתפל בשלשה דברים, ואין אתה בא לידי עברה"; דע מה למעלה מפרך, עין רואה ואין שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין"; כי כל מה שנאמר למעלה בכל העולמות נרשם בספר תורה שלו, וכשיתודע לאדם דבר זה, אזי יתביש לחטא, כי כלם יקראו את מעשיו בספר תורה שלו, כי נעשה אצל כל אחד שלש בחינות אלו: "ספר", "סופר", "ספור". ובאמת אם תתבונן, אהובי בני, תראה שדברים אלו הם המשך המאמר הנזכר, רבי כהן ורבי יהושע דסקנין בשם רבי לוי, לשעבר היה אדם עושה מצוה, והנביא כותבה, ועכשו כשאדם עושה מצוה, מי כותבה? אליהו כותבה, ומלך המשיח, והקדוש ברוך הוא חותם על ידיהם, הדא הוא דכתיב (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו" וגו'; הרי שלף לפניך, שכל מה שאדם עושה — נרשם למעלה, וכשיתבונן האדם בזה, אז יתביש לחטא, ויתקן את מעשיו, ויהיה דגמא חיה לכל באי עולם, ומכל שכן איך שצריכים לשמר לא לגעת בזולת, אשר זה מאד מאד חמור, פי (יומא פה.): עברות שבין אדם לחברו אין יום הכפורים מכפר, עד שירצה את חברו; ובגוי אדם אינם שמים על לבם דברים כאלו, אשר כל צער ועגמת נפש שעושים להזולת רושמים למעלה, ואיזו בושה תהיה לו, ודו"ק והבן היטב.

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא: הוא היה הבכור (כתבות קג.), שאמר רבי: לבני הגדול אני צריך, נכנס אצלו רבן גמליאל, ואמר לו: בני, נהג נשיאותך ברמים, ומפני שהיה נשיא, והיה יודע סדר הנהגת העולם, על-כן "היה אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ", שאדם ילמד תורה וגם יעסק בצרכי פרנסתו, וכמאמרם ו"ל (ברכות לד.): "ואספת דגגך", מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך", יכול דברים ככתבך? תלמוד לומר "ואספת דגגך", נהג בהן מנהג דרך ארץ — דברי רבי ישמעאל, רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורח בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על-ידי אחרים, שנאמר (ישעיה סא, ה): "ועמדו זרים ורעו צאנכם" וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על-ידי עצמן, שנאמר (דברים יא, יד): "ואספת דגגך", ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר (שם כח, מח): "ויעבדת את אביך" וגו', אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בינן, כרבי שמעון בן יוחאי — ולא עלתה בינן; ועל-כן צריך לעסק גם בפרנסה, "שיגיעת שניהם משפחת עון"; כי אם האדם לומד תורה וגם עוסק בעסקי פרנסה, על-ידי זה לא יהיה לו זמן לחטא, וזה משפחת — לשון שכחה, הינו כשאדם עסוק בלמוד התורה הקדושה, וכן עסוק בצרכי פרנסתו, אזי לא יהיה לו

לאור נדקן ולא מלד טוב השתלוחם של העוסקים: **בפרנסה? על זה אמר: "ואתם מעלה אני ואתם מעלה אני עליכם שכר. אף על פי שאין עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם";** כי תקבל הדבר זה לידי גמר טוב מלד מעשיכם. אלא בשביל זכות אבותם של אבותי מעלה אני עליכם שכר כאלו אתם עשיתם הישועה הזאת

מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם: ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן. נראין פאוהבין בשעת הנאתן.

זישראל הואיל ואתם עוסקים לשם שמים. פירוש אחר וכל העוסקים עם הנצור להכריח ולכוף את הנצור לדברי מלואה לנדקה או לפדיון שבוים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים. שזכות אבותם של אבותי

"יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משפחת עון", שזה סובב על עסקי פרנסה, שבהכרח לאדם גם לעסק בעסקי פרנסה, כי "כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה — בטלה וגוררת

עון", על זה מוסיף: אכל אם פרנסתו היא בעסקי צבור, שהוא רב ושוחט ומלמד תינוקות של בית רבן, או עוסק בשאר כלי קדש, צריך שיידע שיהיה עמלו לשם שמים, וזכותו גדולה מאד אצלו יתברך, ומלבד פרנסתו הגשמית, יקבל עוד שכר הרבה ממנו יתברך; כי באמת אם האדם כבר צריך לעבד ולעסק בעסקי העולם הזה בשביל פרנסה, טוב לו שיבחר עבודה קדושה כזו, שיהיה עמל עם הצבור לשם שמים, כגון: מלמד תינוקות של בית רבן, או ראש ישיבה לתלמידים, או רב לקהלה, או

מסייעתן לתת מה שפסקו עליהם ואפילו ממון הרבה והנדקה שיעשו תעמוד להם לעד. ואתם המתעסקים לכוף את הנצור למלואה זו. מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם זאת המלואה מממוניכם ממש. ורמז"ס פירש ואתם מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם. אם נשעה שאתם עוסקים עם הנצור נחבטלתם מעשיית איזו מלואה בשביל עסקי הנצור מעלה אני עליכם שכר כאלו עשיתם אותה מלואה שנחבטלתם ממנו: ג הווי זהירין ברשות. אתם המתעסקין בצרכי אבותי על פי שאתם צריכים להתודע לרשות כדי לפקח על עסקי

שוחט ירא השם, או סופר שפוחב תפלין ומזוזות וספרי תורה, ושאר כלי קדש, שמלבד השכר הגשמי שמקבל, יקבל גם שכר הרבה ברוחניות, כי אין עוד דבר גדול וחשוב אצלו יתברך כמו מלמד תינוקות של בית רבן, או ראש ישיבה לתלמידים או רב ירא וחרד, או שוחט ירא ה' וכדומה, שעבודתם היא עבודת הקדש, ואף שסובלים חרופין וגדופין, בזיונות ושפיכות דמים, עם כל זאת יעסקו ויעמלו עם הצבור לשם שמים, ויקבלו שכר גדול ממנו יתברך, והבן למעשה. ג הווי זהירין ברשות, שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן, נראין פאוהבין בשעת הנאתן, ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו: ויש לומר שזה סובב על רשות המלכות, שצריכים להזהר מאד מאד לא להסתכסך עם המלכות, כי הם רשעים ארורים, מלכות הרשעה. "שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן"; כל זמן שיש להם טובת הנאה מבן-אדם, הם יעזרו לו. "נראין פאוהבין בשעת הנאתן"; כשיכולים לקחת מסים וארנוניות מבני-אדם, יראו להם פנים שוחקות. "ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו"; כי אינם מרחמים על העניים כלל. וכמאמר התנא רבי שמעון בר יוחאי (שבת לג:): כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שוקין — להושיב בהן זונות, מרחצאות — לעדן בהן עצמן, גשרים — לטל מהן מכס; ועל-כך צריכים להשמר מאד מאד לא להסתכסך עם המלכות, ולא להפגס בשום עמות עם המלכות

הַרְשָׁעָה, כִּי כָל פְּנוּתָם הִיא רַק לְהַרְע לְבְנֵי-אָדָם, רַבִּים. הוּוּ זֵהִירִים וְכוּ': ד עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ. פֹּזֵר
 וַיּוֹשְׁבֵת שָׁם חֲבוּרָה שֶׁל גְּנָבִים וְרוֹצְחִים, שָׁאִין מִמוּנָן נִחְפְּזֵי שָׁמַיִם. כְּרִלְוֹנָן. כִּלְוִלוֹ פּוֹרַת אֹתוֹס
 לָהֶם שׁוֹם רְחֻמְנוּת עַל אַנְשֵׁים חֲפִים מִפְּשָׁע, נִחְפְּזָן. שֹׁס עֲשִׂית כֵּן יַעֲשֵׂה רִלְוֹן כְּרִלְוֹנוֹ. כְּלוֹמַר יִתֵּן
 וְהֵם יוֹרְדִים לְחַיֵּי הַבְּרִיּוֹת, לְגַנֵּב וְלַגֹּזֵל מֵהֶם עַל לָךְ טוֹבָה נַעֲיִן יִפְּה: כַּדִּי שִׁיבְטַל רְצוֹן אַחֲרִים. יִפְּר

וְאִין עוֹמְדִין לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחִקוֹ: ד הוּא הָיָה
אוֹמֵר, עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שִׁיעֲשֵׂה רְצוֹנְךָ
כְּרְצוֹנוֹ. בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדִי שִׁיבְטַל רְצוֹן
אַחֲרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ. ה הִלֵּל אוֹמֵר, אֵל תִּפְרוֹשׁ מִן

לֹא עוֹל בְּכַפָּס; וְעַל-כֵּן
 צְרִיכִים לְהִשָּׁמֵר מְאֹד לֹא
 לְהִסְתַּכְּסֵף עִמָּהֶם, כִּי אוֹי
 לוֹ וְאוֹי לְנַפְשׁוֹ שֶׁל מִי
 שֶׁנִּסְתַּכְּסֵף עִמָּהֶם, אֲשֶׁר
 הֵם חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים

אֲרוּרִים וּמְשַׁחֲתִים, חֲסָרֵי רַגְשׁ לְבְנֵי-אָדָם. וְעַל-כֵּן אֲשֶׁרֵי הָאָדָם הַזּוֹכֶה לְהִיּוֹת זֵהִיר מִרְשׁוֹת
 הַמַּלְכוּת, וְאִינוֹ מִסְתַּכְּסֵף עִם הַחֵק. וְכָךְ אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ: אַתֶּם יְכוּלִים לְבֹא אֵלַי
 דְּרָךְ שְׂדוֹת וַיַּעֲרוֹת, הָרִים וּגְבָעוֹת, וְלֹא לְפַחַד מַגְנָבִים וּגְזֻלָּנִים, אֲבָל הַעֲקָר שֶׁתְּבוֹאוּ עִם פְּאִסְפוּרְט,
 לֹא לְהִסְתַּכְּסֵף עִם חֵק הַמַּלְכוּת. וְעַל זֶה צְרִיכִים לְהִזָּהֵר מְאֹד מְאֹד, אִף פַּעַם שֶׁלֹּא תִהְיֶה לוֹ שׁוֹם
 שִׁיכוֹת עִם רְשׁוֹת הַמַּלְכוּת לְהִסְתַּכְּסֵף עִמָּהֶם, לֹא לְלַכֵּת לְשׁוֹם הַפְּגָנוּת וְכוּ', שֶׁלֹּא תִהְיֶה לָךְ שׁוֹם
 שִׁיכוֹת אֶל אֵיזוֹ אֱלִימוּת נֶגֶד הַמַּלְכוּת, כִּי "אִין עוֹמְדִים לוֹ לְאָדָם בְּשַׁעַת דְּחִקוֹ", אֲלֹא יַעֲשׂוּ לוֹ
 כָּל מִינֵי צְרוֹת שְׁבַעוּלָם, רְחֻמְנָא לִישׁוּבָן. וְעַל-כֵּן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁבֹרַח אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְאִין לוֹ שׁוֹם עֶסֶק
 עִם שׁוֹם בְּרִיָּה בְּעוּלָם, אֲשֶׁר אִזְ עֵבֵר אֶת הָעוּלָם בְּשָׁלוֹם.

ד הוּא הָיָה אוֹמֵר: מִחֲמַת שֶׁהִתְנָא יָדַע זֹאת הֵיטֵב, כִּי הִרְגִישׁ עַל בְּשָׂרוֹ אֶת מַלְכוּת הַרְשָׁע, מַלְכוּת
 רוּמִי, עַל-כֵּן הָיָה רַגִּיל לֹמַר "עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כְּרְצוֹנְךָ, כְּדִי שִׁיעֲשֵׂה רְצוֹנְךָ כְּרְצוֹנוֹ"; כָּל אָדָם צְרִיךְ
 לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא לְרְצוֹת שׁוֹם רְצוֹן אַחֵר מִבְּלַעֲדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ.
 וַיְצְרִיכִים לְכַסֵּף וּלְהִשְׁתַּוְּקֵק תָּמִיד רַק אַחֲרָיו יִתְבַּרֵךְ, וַיְדַמָּה בְּדַעְתּוֹ שָׁאִין שׁוֹם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו
 יִתְבַּרֵךְ כָּלֵל, וְהַפֵּל לְכָל אֱלָקוֹת גָּמוּר הוּא, וְהַכֵּל לְכָל — כָּל אֲשֶׁר לְמַרְאֵה עֵינָיו זֵהוּ אוֹר הָאִין
 סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהוּא נִמְצָא בְּתוֹךְ הָאוֹר הַזֶּה, וְכִשְׁאָדָם מְבַטֵּל אֶת רְצוֹנוֹ לְגַמְרֵי אֵל רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ,
 וְאִין לוֹ שׁוֹם רְצוֹן אַחֵר, מִבְּלַעֲדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִמְשִׁיף עָלָיו אֶת
 רְצוֹנוֹ, וְזוֹכֶה לְרִאוֹת גְּסִים נְגִלִים; כִּי בּוֹ בְּרַגַע שָׁאָדָם בְּטַל עִם רְצוֹנוֹ אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, אִזִּי הוּא יִתְבַּרֵךְ
 מִמְשִׁיף עָלָיו כְּבִיכוֹל אֶת רְצוֹנוֹ, שֶׁהוּא אוֹר הַכֶּתֶר הַמְּאִיר עָלָיו, בְּחִינַת הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא.

בְּטַל רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹנוֹ, כְּדִי שִׁיבְטַל רְצוֹן אַחֲרִים מִפְּנֵי רְצוֹנְךָ: וְכֹא לְהוֹסִיף עַל דְּבָרָיו
 הַרְאִשׁוֹנִים, שָׂאֵם אָדָם זוֹכֶה לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאִינוֹ רוֹצֵה
 שׁוֹם רְצוֹן אַחֵר מִבְּלַעֲדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְכָל כְּסוּפּוֹ וְרְצוֹנוֹ הוּא רַק לְהַשִּׁיג אֶת הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא
 יוֹתֵר וְיוֹתֵר, וְכָל יוֹם מִשְׁתַּוְּקֵק לְהַגִּיעַ רַק אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וּמְצִיר בְּדַעְתּוֹ שֶׁכָּל הָעוּלָם כְּלוֹ הוּא אוֹר
 אִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהַכֵּל לְכָל אֱלָקוֹת גָּמוּר הוּא, וְהוּא נִמְצָא בְּתוֹךְ הָאוֹר, אִזִּי כִשְׁמִבְטֵל אֶת רְצוֹנוֹ
 לְגַמְרֵי אֵל רְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵךְ, בְּבִטּוֹל כָּל הַרְגָּשׁוֹתָיו לְגַמְרֵי לְגַבִּי עֲצָמִיּוֹת הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
 עַל-יְדֵי-זֶה כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה מִתְבַּטֵּלֶת אֵלָיו, וּמִתְבַּטֵּלִים רְצוֹנוֹת אַחֲרִים לְרְצוֹנוֹ, וְכָלֵם בָּאִים לַעֲזֹר
 לוֹ; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁזוֹכֶה לְהִיּוֹת בְּטַל וּמְבַטֵּל אֵל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, שָׂאִז יִתְהַפֵּךְ רְצוֹן כָּל הַמוֹנָעִים
 וַיַּעֲזְרוּ לוֹ; אֲשֶׁרֵי לוֹ בְּזֶה וְאֲשֶׁרֵי לוֹ בְּכֹא!

ה הִלֵּל אוֹמֵר: הִלֵּל הַזֶּקֶן הָיָה מוֹסֵר אֶת נַפְשׁוֹ לְבֹא לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ שֶׁל שְׁמַעְיָה וְאֲבָטְלִיוֹן לְלַמֵּד

ענת כל הקמים עליך לרעה. ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה והרי הוא כאלו כחונ כדי שיצטל ראונו מפני ראונו. כאותה שאמרו צפרק צמה אשה (שבת דף סג) כל העושה מלוא כחוקה אפילו גזר דין של שבעים שנה הוצבור, ואל תאמין בעצמך הוצבור אין לתאר ואין מתצטל מעליו: ה אל לשער כלל, כי כשאוחזים תפרוש מן הוצבור. אלא את עצמם ביחד, אזי אף פעם לא יפלו, כמו שאמר

מן הכבוד אינו רואה נחמתי לצור (תענית יא.): ואל תאמין בעצמך עד יום מותך. שהרי יומן כהן גדול שמש זכהונה גדולה שמונים שנה ולכסוף נעשה לדוקי

הקדושים (ברכות ל.): לעולם לישתף איניש נפשיה בהדי צבורא; כי בזה שאדם משתתף עם הוצבור, אזי תהיה לו הצלחה גדולה מאד, הן בלמוד התורה הקדושה, תמיד כדאי ללמד בוצבור, ובפרט צבור כזה אשר מקרבים אל הצדיק האמת, אשר יש בכחו לעורר ולחזק ולאמץ ולעודד את נשמות ישראל; ולכן אשרי מי שדוחק את עצמו בתוך צבור כזה, שיתחזקו גם אותו; כי כשיש צבור המקרבים אל הצדיק האמת, ומדברים את דבוריו, וחוזרים על תורתו, ומתחזקים איש את רעהו, אזי כל מי שמתחבר אליהם, גם לו תהיה התחזקות. ולכן זהו דבר גדול מאד להתאחד עם הוצבור. וכן תפלה — עקר שלמותה כשהיא בוצבור דיקא, כמאמרם ו"ל (ברכות ח.): אימתי עת רצון? בשעה שהוצבור מתפללין, כי כשמתפללים יחד, נתעלה גם תפלתו. ולכן הזהיר התנא "אל תפרש מן הוצבור"; כי תצא לך טובה גדולה מאד, אם תהיה מחבר אל הוצבור, כי מה שיקרה עמם — יקרה גם אתך. ולכן אם יש צבור כזה המתחזקים ומאמצים, משמחים ומעודדים אחד את השני, תדחף את ראשך להיות בינותיו. ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא משפטים): אם אומר אדם, מה לי בטרם הוצבור? מה לי בדיניהם? מה לי לשמע בקולם? הרי זה מחריב את העולם; כי אם האדם פורש מן הוצבור, לבסוף פורש ממנו יתברך, ורחמנא לישזבן. ודבר זה ראו בחוש — כל זמן שאדם החזיק את עצמו בצותא עם הוצבור, אזי בכל פעם שנגנס בין הוצבור, נתעורר גם הוא, ולהפך מי שהתרחק מן הוצבור, לבסוף נתרחק גם ממנו יתברך. ועל-כן הוא דבר גדול מאד להתחבר עם צבור כזה, המקרבים אל הצדיק.

ואל תאמין בעצמך עד יום מותך: בא להזהירך, אהובי, בני, שתמיד תהיה מחבר אל הצדיק, כי על-ידי הצדיק, גם אתה תוכל לשוב בתשובה שלמה, ולחזור אליו יתברך; כי אם הולך האדם בעצמו, ובודל מהצדיק, אזי לבסוף נחלשת דעתו ונתרחק לגמרי, לא-כן כשאדם מקרב אל הצדיק, אזי הצדיק יעשה כל מיני פעולות שבעולם לחזקו ולעודדו, לשמחו ולקרכו אליו יתברך; כי הצדיק לא יניח אותו לפל אף פעם; לא-כן מי שמתחבר אל ריקים ופוחזים, האומרים לו: "מה תועיל לך ההתקרבות אל הצדיק, טוב יותר שתשאר לבד"; עליך לדעת כי לבסוף תפל נפילה אחר נפילה; כי יש קלפה המראה בגינה לאחור, ועוסקת להשליך את האדם שיחזור לאחוריו מהשם יתברך ומהצדיקים, כמו שכתוב (ישעיה א, ד): "גזרו אחור", כאומר לו, מה לך לנגע עצמך אצל החסידים והיראים האמתיים, מאחר שאתה אצלם זמן הרבה, ועדין כל

המתשובות הרעות ותאוות הלב בתקפם, ולמה (תענית יא.): ואל תדין את חבירך עד שתגיע אתה מתיגע בחנם? ! שוב לאחוריה, לרוץ אחר פרנסתך ואחר ממון כשאר העולם. וקלפה זאת קשה מכלם, כי כל זמן שהאדם מחזק את עצמו איך שהוא, להיות מקרב אל הצדיק האמת, ואל היראים והשלמים,

חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי
 עדין יש לו תקנה; כי ההתקרבות לבד שמתקרב אל הצדיקים ואל היראים והכשרים שבדור, זה בעצמו יקר מאד, אפלו לא יקבל שום קדשה כלל, ואפלו הוא גרוע יותר מבתחלה, כי מי יודע מה היה ממנו אם לא היה מתקרב כלל, כי אז בודאי היה גרוע עוד יותר ויותר; כי אין אדם יודע מה יעבר עליו כל ימיו, כי האורב יושב ואורב עליו בכל יום ובכל עת. כמו שכתוב (תהלים י, ט): "יארב במסתור כאריה בספה יארב לחטף עני יחטף עני במשכו ברשתו" וגו' (לקושי-הלכות, שבת, הלכה ו, אות יא); ועל-כן הזהיר התנא "ואל תאמין בעצמך עד יום מותך"; כל זמן שתהיה בעצמך, אל תאמין לעצמך עד יום המות, כי אפלו אם לא תפעל כלום, בזה שתשב אצל הצדיקים והחכמים והיראים והכשרים שבדור, ויהיה נדמה לך, כי לשוא אתה יושב אצלם, עם כל זאת שב ביניהם, כי לבסוף הם יקרבו אותך אליו יתברך.

ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו: עליך לדעת, בני חביבי, כשאתה בא אל הצדיק האמת ואל היראים והכשרים, אזי אפלו שאתה רואה אנשים שהם טובים יותר ממך, ונופלת עליך חלישות הדעת, או להפך, שאתה רואה אנשים גרועים יותר ממך, ואתה נשבר לגמרי, ושואל קשיות וספקות: "מה ולמה עלי להתנגע לבוא אל הצדיקים הכשרים והיראים האמתיים, אשר אצלם מסתובבים אנשים כאלו? ! טוב לי יותר להשאר בביתי". על זה בא התנא לעורר אותך "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"; מה אתה יודע מאיזה מקום הוא נמשך, ואיזה שרש נשמה יש לו, כי אסור להתבלבל זה מזה, כי הצדיק הוא נשמה כללית, והוא מקרב את כל נשמות ישראל, ולומד עם כל אחד ואחד באפן אחר, כמו שכתוב (במדבר כז, טז): "יפקד ה' אלהי הרוחת, איש על העדה", ודרשו חכמינו הקדושים (תנחומא פינחס), שיודע להלך נגד רוחו של כל אחד ואחד; ולכן אצל הצדיק נמצאים כל מיני טפוסים אנשים, ואסור להתבלבל משום בריה שבעולם, רק אתה תקבל כפי בחינתך, כפי נקדתך, מהצדיק האמת והכשרים והיראים שבדור, ואל תבלבל את עצמך מאחרים כלל, הן מהטובים ממך, אשר מתפללים יותר בכונה ממך, ולומדים תורה יותר בהתמדה ממך, אל תחלש דעתך מהם, אלא תדין אותם לכף זכות, שבודאי כבר זכו על-ידי הצדיק למה שזכו, וגם אתה תזכה למה שאתה צריך לזכות — אם תהיה דבוק בהצדיק. ועל-כן "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", כי מי יודע כמה יגיעות וטרחות כבר יגע עד שהגיע למה שאתה רואה ממנו. ועל-כן דבר זה בל יחליש את דעתך. וכן "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו"; אלו שנפלו בירידות ובנפילות, ועדין הם מלכלכים בתאוות מגנות, ונראים כפי שנראים, ויש לך חלישות הדעת, על מה ולמה לך לבוא אל הצדיק האמת, אשר מקרב רחוקים כאלו, אשר הם רחוקים הרבה יותר ממך, תדין אותם לכף זכות, כי מה אתה יודע מי הם, ומה שרש נשמתם? ! ובודאי כמו שלך זוהי טובה גדולה, גם להם תהיה טובה. ועל-כן בהתקרבותך אל הצדיק האמת, אל תהיה לך שום כונה עצמית כלל, אלא לבקש מהצדיק

להשמע. כלומר לא יהיו דבריך מסופקים שאי אפשר להנינם במחלה ובעיון ראשון. ותסמוך שחם יעמיק השומע זהם לנסוף ינינם כי זה יציא בני אדם לטעות בדבריך שמא יטעו וינאלו למינות על ידיך. פירוש אחר לא תגלה סודך אפילו בינך לבין עמך ותאמר שאין כאן מי שישמעך לפי שסופו להשמע כי עוף השמים יוליך את הקול. והגירסא היא לפי פירוש זה שסופו להשמע אצל רש"י גורם ואל תאמר דבר שאפשר לשמוע שסופו להשמע ונדברי תורה מדבר אל תאמר על דבר תורה שאתה יכול לשמוע עכשיו ששמע אותו לנסוף אלא הע לזוין ושמע מיד: לכשאפנה. מעסקי אעסוק

ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע, שסופו להשמע: אהובי, בני הנקר, בא לעוררך על נקדה חשובה מאד; אנו רואים שעוברים על בני-אדם הרבה צרות ויסורים, חלישות הדעת ועגמת נפש, ולכל אחד נדמה כאלו אבד מנוס ותקנה ממנו, וכאלו אף פעם לא יצא מהרע שלו, ואפלו ששומע התחזקות עצומה מהצדיק הגדול במעלה נוראה ונפלאה עד מאד, אשר כל עסקו הוא רק לחזק ולעודד ולשמח את גשמות ישראל הירודים והנפולים בתאוותיהם ובמדותיהם הרעות; פי הצדיק יכול לקרב את הכי גרועים בעולם, ולקרבים אליו יתברך, ומשמיע לאזני מקרביו התחזקות עצומה בגלוי אלקות, אבל האדם מרב שברון לבו, מרב תאוותיו ומדויותיו הרעות, אי אפשר לו לשמע, לזאת בא התנא להזהיר אותך "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע שסופו להשמע"; "כי קשה לי מאד לקבל את דברי הצדיק, ולשמע את דבריו, כי אני כל פעם ביאוש כזה, שאין מועיל לי כלום", אל תאמר זאת, מפני "שסופו להשמע"; כי אם לא תרצה לקבל, אהובי, בני, את דברי הצדיק, תהיה שבור בתכלית השכיבה, ותפל נפילה אחר נפילה, ותדרדר למקום כזה שלא שערף כלל, ואז תצטרך כבר לשמע את דבוריו; ועל-כן הוי מקדים לשמע את דברי הצדיק בטרם אתה נופל לעמקי העמקים, לשאול תחתית ומתחתיו. ותדע שהצדיק הוא הרחמן האמתי (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ז'), ויכול לקרב את כל גשמות ישראל אל הקדוש-ברוך-הוא; ועל-כן אשרי מי שמטה און קשבת לשמע את דבריו עוד בראשית הצרה שנקלע אליה, ואז "ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמע — שסופו להשמע"; "עכשו איני יכול לשמע את דברי הצדיק והחכם האמתי", אל תאמר זאת, בני, כי יעברו עליך אחר-כך צרות רבות ויסורים ומרירות כאלו, שאז יהיו לך החיים מרים כל-כך, "שסופו להשמע" — שתרצה כבר לשמע היטב את דברי הצדיק, ותחפש ותבקש צדיק כזה שיוכל לחזק אותך, והבן.

ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה: אהובי, בני, שאסור לדחות מיום אל יום, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ערב), אשר מי שרוצה לשמע בקולו יתברך, עליו לידע שאין לו רק היום הנה, אשר זה מה שכתוב (תהלים צה, ז): "היום אם בקלו תשמעו", אם אתה רוצה לשמע בקולו יתברך, תדע שאין לך רק את היום הנה, וכן אם אתה רוצה לשמע בקול הצדיק האמת, ולילך בדרךיו, העקר תדע אשר אין לך רק היום הנה.

"ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה"; אל תאמר, אהובי, בני: "עכשו איני יכול לקבל את דברי הצדיק האמת, ולשמע דברי ההתחזקות וההתעוררות שלו, כי עוברים עלי כל-כך הרבה

ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה: אהובי, בני, שאסור לדחות מיום אל יום, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ערב), אשר מי שרוצה לשמע בקולו יתברך, עליו לידע שאין לו רק היום הנה, אשר זה מה שכתוב (תהלים צה, ז): "היום אם בקלו תשמעו", אם אתה רוצה לשמע בקולו יתברך, תדע שאין לך רק את היום הנה, וכן אם אתה רוצה לשמע בקול הצדיק האמת, ולילך בדרךיו, העקר תדע אשר אין לך רק היום הנה.

צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, ואני כל-כף
מבלבל, עד שקשה עלי לקבל דבריך, ואתה
דוחה אותם למחר או ליום אחר, אל תאמר את
זאת, "שמא לא תפנה", ואז תאבד את עולמך
בחיך. וזה כלל גדול
בעבודת השם ותפלה, מי
שרוצה לשוב בתשובה
שלמה, אסור לו לדחות
מיום אל יום, אפלו

ו הוא היה אומר, אין בור
ירא חטא, ולא עם הארץ
חסיד, ולא הבישן למד, ולא

ומתן: ולא הביישן למד.
שהמתנייש לשאול שמא ילעיגו
עליו, ישאר תמיד בספקותיו:
ולא הקפדן. הרב שמקפיד

שעוברים עליו כל מיני צרות ויסורים, וכל מיני בלבולים וטרדות, וקשה לו להתפלל אל
הקדוש-ברוך-הוא, כי אפלו בשעה שמתפלל אליו ותפלה, מתבלבל בכל מיני בלבולים, ויש לו
מחשבות זרות, עם כל זאת בא התנא הקדוש הלל הנשיא לעורר את האדם, אשר "אל תאמר
לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה", מי יודע אולי נבראת שיהיו לך בלבולים, וכל המחשבות
הזרות יבואו לך בתוך התפלה, ואתה צריך להעלותם, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק
א, סימן ל'); וכן בתורה הקדושה, תראה לחטף בכל יום טוב אמת ונצחית, ותלמד בכל יום יום
חק ולא יעבר כמה שתקבע לעצמך, אבל עליך לזכר, אשר: "היום אם בקולו תשמעו", אם אתה
רוצה לשמע בקולו ותפלה, העקר — היום הזה, ואל תדחה מיום ליום, ואז תיקא תזכה להגיע
לנקדתה, ותזכה לתקן את אשר פגמת ושחת בזה העולם. וכשתכניס בדעתך, אהובי, בני, את
הלמוד הקדוש הזה, אז תצליח כל ימי חייך, ותהיה המאשר ביותר; כי אין עוד מאשר בעולם
כמי שצית את הצדיק והחכם האמת, ומחבר עצמו עם יראים אמתיים, אשרי לו!

ו הוא היה אומר: הינו הלל היה רגיל לומר.

אין בור ירא חטא: אדם שהוא ריק מכל וכל, ואין בו כלום, אינו יכול להיות ירא חטא. ובור
זה שריק לגמרי מכל וכל, ואין לו שום ידיעה ברוחניות חיות אלקות, ואין לו משיכה אל
שום דבר שבקדשה, זה נקרא איש בור. ועל-כן "אין בור ירא חטא"; כי בהכרח להפיש אחריו
ותפלה, ושתהיה לו תשוקה עצומה לפחות להפלל באין סוף ברוך הוא, כדי שיהיה ירא חטא,
אבל מי שהוא בור וריק לגמרי, אדם בזה אינו יכול להיות כלל ירא חטא.

ולא עם הארץ חסיד: עם הארץ זה כבר מדרגה גבוהה יותר מבור, כי מצד אחד יש לו תשוקה
לחזר אליו ותפלה, ויש לו רצונות טובים אל הקדשה, אף לא למד תורה, ואינו מקים מצוות
מעשיות, אדם כזה נקרא 'עם הארץ', כמאמרם ז"ל (ברכות מז:): איזהו עם הארץ? כל שאינו קורא
קריאת שמע ערבית ושחרית — דברי רבי אליעזר. רבי יהושע אומר: כל שאינו מניח תפלין.
בן עזאי אומר: כל שאין לו ציצית בבגדו. רבי נתן אומר: כל שאין מזוזה על פתחו. רבי נתן
בר יוסף אומר: כל שיש לו בנים, ואינו מגדלם לתלמוד תורה. אחרים אומרים: אפלו קרא ושנה
ולא שמש תלמידי חכמים, הרי זה עם הארץ; אף שיש לו תשוקה לעבודת השם ותפלה, עם כל
זאת אם לא קים מצוות מעשיות בפעל ממש, אינו יכול להיות חסיד, כי יכול לטעות לגמרי
בחסידותו. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (שבת גג:): אם עם הארץ חסיד, אל תדור בשכנותו,
כי יכול להוליך אותך שולל לגמרי.

ולא הבישן למד: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אי אפשר ללמד אצל הרב אלא כשנעשה

על התלמידים כשטואלים אותו לא ילמד כראוי. אלא כִּאֲסֻקוּפָה הַנְּדַרְסַת; כִּי הֵהֲכֵרַח לְבַטֵּל אֶת עֲצֻמוֹ
 נְרִיךְ שִׁסְנִיר פִּנִּים זֵהֻלְכָה לַתְּלַמִּידוֹ: וְלֹא כֹל לְגַמְרֵי לִפְנֵי רֵבּוֹ, וְלֹא לְהַתְּבַיֵּשׁ, אֲלֵא לְבַקֵּשׁ
 הַמְּרַבָּה בַסְּחוּרָה מַחֲכִים. דְּכַתִּיב (דְּבָרִים ל') וְלֹא תִמְיֵד מִהֲרֵב שְׂיִישֵׁב לוֹ אֶת כָּל הַסְּפֻקוֹת שְׂיִישׁ
 מַעֲזֵר לִים הִיא אֵין הַתּוֹרָה מִזֵּוּיָה זְאוֹתָס שְׁהוֹלְכִים לוֹ, כִּי אִם יִתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי רֵבּוֹ, אַף פַּעַם לֹא יִלְמַד
 מַעֲזֵר לִים: וּבִמְקוֹם שְׂאִין תּוֹרָה. וּמִי שֶׁמִּתְאַזֵּר
 אֲנָשִׁים. לִישַׁן זְרָאֵשׁ וְלַהוֹרוֹת בְּעֻזוֹת וּבְעַקְשָׁנוֹת דְּקִדְשָׁה
 הַמְּרַבָּה בַסְּחוּרָה מַחֲכִים. לִפְנֵי רֵבּוֹ וְאִינוּ מַתְּבַיֵּשׁ,
 הוֹרָאָה: אֲלֵא שׁוֹאֵל אֶת כָּל

סְפֻקוֹתָיו, אֲזִי יִלְמַד הַרְבֵּה מְאֹד. וְעַל-כֵּן אֶפְלוּ שְׁבִין כְּףֵי רַבִּי יִחֲרַף וּיְבַרֵךְ, אֵל תִּסְתַּפֵּל עַל זֶה
 כָּלֵל, אֲהוּבִי, בְּנִי, כִּי כְּףֵי אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֻכּוֹת סג:): כָּל תְּלַמִּיד שְׁכּוּעַס עָלָיו רֵבּוֹ פַּעַם
 רִאשׁוֹנָה וְשׁוֹתֵק, זּוֹכֵה לְהַבְּחִין בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר, "וּמִיֵּין אֲפִים יוֹצִיא רִיב" (מְשָׁלִי ל, ג);
 כָּל תְּלַמִּיד שְׁכּוּעַס עָלָיו רֵבּוֹ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וְשֹׁנֵה וְשׁוֹתֵק, זּוֹכֵה לְהַבְּחִין בֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי
 נַפְשׁוֹת, כִּי הַתְּלַמִּיד הָאֲמֵתִי אִינוּ צָרִיךְ לְהַתְּבַיֵּשׁ מִרְבּוֹ בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, אֲלֵא יָבּוֹא וַיִּשְׁאַל וַיְבָרַר
 אֶת סְפֻקוֹתָיו, וְאִף שְׂרַבּוֹ מְרַחֲקוֹ וּמְגַרְשׁוֹ, לֹא יִסְתַּפֵּל עַל זֶה כָּלֵל. וְכִמוֹ שְׂרוּאִים אֲצֵל תְּנָאִים שְׁלֹא
 הַתְּבַיֵּשׁוּ כָּלֵל מִרְבּוֹתֵיהֶם, אֲלֵא מְסָרוּ אֶת נַפְשָׁם, וְהִלְכוּ אַחַר רַבָּם כְּדִי לְלַמַּד תּוֹרָה. כְּעֵין רַבִּי
 עֲקִיבָא (בְּרֻכּוֹת סב:), שְׂאֵמַר לוֹ בֶּן עֲזַאי: עַד כָּאֵן הַעֲזוֹת פְּנִיךָ בְּרַבִּי? אָמַר לוֹ: תּוֹרָה הִיא וְלִלְמַד
 אֲנִי צָרִיךְ; וְכֵן בֶּן עֲזַאי נִכְנַס אַחַר רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה: עַד כָּאֵן הַעֲזוֹת פְּנִיךָ בְּרַבִּי?
 אָמַר לוֹ: תּוֹרָה הִיא וְלִלְמַד אֲנִי צָרִיךְ. וְכֵן רַב פְּהֵנָא נִכְנַס תַּחַת מִטְתּוֹ שֶׁל רַב וְכוּ', וְאָמַר לוֹ: פּוֹק,
 דְּלָאוֹ אוֹרַח אֲרַעָא, אָמַר לוֹ: תּוֹרָה הִיא וְלִלְמַד אֲנִי צָרִיךְ; רוּאִים מְכָאן, כִּיִּצַּד הַתְּלַמִּידִים לֹא
 הַתְּבַיֵּשׁוּ מִרְבָּם, אֲלֵא שְׂאֵלוֹ אֶת כָּל סְפֻקוֹתֵיהֶם. וְזֶה עֵקֶר שְׁלֵמוֹת הַתְּלַמִּיד, שְׂצָרִיךְ לְהַתְּאַזֵּר בְּעֻזוֹת
 וּבְעַקְשָׁנוֹת דְּקִדְשָׁה, וְלֹא לְהַתְּבַיֵּשׁ מִרְבּוֹ, וְאֶפְלוּ שְׂרַבּוֹ יִקְפִיד עָלָיו, דִּיקָא עַל-יְדֵי-זֶה יִלְמַד תּוֹרָה.
 וְכֵן אֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תְּנַחֲוּמָא וַיְקַהֵל): כְּשֵׁם שְׂאִין אָדָם מַתְּבַיֵּשׁ לוֹמַר לְחֻבְרוֹ: הַשְּׂקֵנִי מִים,
 כְּףֵי לֹא יִתְבַיֵּשׁ לוֹמַר לְקִטָּן מִמֶּנּוּ: לְמַדְנֵי תּוֹרָה. וְכְשֵׁם שְׁהַמִּים — כָּל הַרוּצָה לְשִׁתּוֹת יִשְׁתֶּה בְּלֹא
 מְחִיר, כְּףֵי כָּל הַרוּצָה לְלַמַּד תּוֹרָה — לוֹמַד בְּלִי מְחִיר וּבְלֹא כֶּסֶף; כִּי מִי שְׂרוּצָה לְלַמַּד מִרְבּוֹ,
 וְלֵהִיֹּת דְּבוּק בּוֹ בְּאַהֲבָה עֲזָה, נִפְשׁ בְּנַפְשׁ, עָלָיו לְהַתְּאַזֵּר בְּמַדַּת הַעֲקָשָׁנוֹת, וְלִסְלַק אֶת הַבּוּשָׁה
 מִמֶּנּוּ.

וְלֹא הַקְּפָדָן מְלַמֵּד: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי, שְׂמִי שְׂרוּצָה לְלַמַּד תּוֹרָה לְאַחַר, עָלָיו לְהַתְּאַזֵּר
 בְּמַדַּת הַסְּבָלָנוֹת; כִּי אִי אֶפְשָׁר לְלַמַּד עִם תְּלַמִּידִים אֲלֵא בְּסִבְלָנוֹת גְּדוּלָה מְאֹד, כִּי צָרִיךְ
 לְהוֹרִיד אֶת עֲצֻמוֹ אֵל כָּל תְּלַמִּיד וְתַלְמִיד כְּפִי דַעְתּוֹ, כְּפִי מַחוּ, כְּפִי הַשְּׂגָתוֹ, וְלְהַסְבִּיר לוֹ פְּנִים,
 כִּי אִם הֲרַב קְפָדָן, וְכוּעַס עַל תְּלַמִּידוֹ, אֲזִי הַתְּלַמִּידִים לֹא יִקְבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וְעַל-כֵּן מִי שְׂחוֹגֵר מִתְּנִי
 לְלַמַּד עִם תְּלַמִּידוֹ, עָלָיו לְהַתְּאַזֵּר בְּמַדַּת הַסְּבָלָנוֹת, וְלֹא יִתְפַּעֵל מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעוּלָם, אֶפְלוּ יִצְרָךְ
 לְלַמַּד אֶת לְמוּדוֹ אַרְבַּע מְאוֹת פְּעָמִים. כְּעֵין שְׂאֵמָרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (עֲרוּבִין נד:). עַל רַבִּי פְּרִידָא,
 שֶׁהִסְבִּיר לְתַלְמִידוֹ דְּבַר אֶחָד אַרְבַּע מְאוֹת פְּעָמִים, וְהוֹסִיפוּ לוֹ אַרְבַּע מְאוֹת שָׁנִים לְחַיּוֹת; כִּי
 בְּהִכְרַח לְהֲרַב הַמְּלַמֵּד אֶת תְּלַמִּידוֹ לְהִיֹּת סִבְלָן גְּדוּל, בְּכַרְט מִי שְׂרוּצָה לְחַזֵּק וּלְאַמֵּץ וּלְעוֹדֵד
 וּלְשַׂמַּח וּלְקַרֵּב אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, עָלָיו לְהַתְּאַזֵּר בְּמַדַּת הַסְּבָלָנוֹת, וְאִזּוּ דִּיקָא יִקִּים
 תְּלַמִּידִים רַבִּים.

וְלֹא כָּל הַמְּרַבָּה בַסְּחוּרָה מַחֲכִים: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר יֵשׁ בְּנֵי-אָדָם הַחוֹשְׁבִים, שְׂעַקֵּר

העשירות היא שיצאו לעסק במשא ומתן, וזה ז על דאטפת אטפוך. רשע היית ומלטסט את
 יביא להם פרנסה וחכמה, ובאמת טעות גמורה הנריות ומליפן זנהר. וזאומה מדה מדדו לך: וסוף
 היא, פי פרנסתו של אדם רק ממנו יתברך, מטיפיך יטופון. שלא היה הדבר מסור זידן להרגך
 וכן החכמה באה רק ממנו יתברך, ועל-כן אלא לזית דין והקב"ה מסרך זידן שמגלגלים חובה על
 העקר לבטל את עצמו די חייב ועמיד הוא אחר כך
 אליו יתברך, ולבוא תמיד ובמקום שאין אנשים,
 לפניו יתברך, ולבקש השתדל להיות איש: ז אף הוא ראה גלגלת אחת
 ממנו יתברך כל מה שצפה על פני המים. אמר לה, על דאטפת,

שיעסק בסחורה, יהיה חכם ועשיר, כי "ולא כל המרבה בסחורה מחכים", פי עקר הפרנסה
 והחכמה באה רק ממנו יתברך, וכשיחזק בלבו ודעתו ידיעות אלו, אשר פרנסה באה רק ממנו
 יתברך, והחכמה באה רק ממנו יתברך, על ידי-זה לא ירוץ אחר פרנסתו, אלא יברח אליו יתברך,
 ואז הפרנסה והחכמה ירוצו אחריו.

ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש: בא לגלות לך, שאדם צריך לעזר תמיד לזולתו,
 ואם יש מי שעוזר, אז ישב בד' אמות שלו, תחת מקומו, ולא ירצה שום גדלות ופרסום
 כלל. אבל "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש"; אם אתה רואה שאין מי שיחזק את נשמות
 ישראל, תתאזר בעקשנות הקדושה, ותהיה לאיש, כמו שכתוב (מלכים א ב, ב): "וחזקת והיית
 לאיש"; וכן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות סג): בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים פנס;
 הינו במקום שיש אנשים המלמדים את אחרים, אזי פנס, שב בתוך ביתך, ותהיה דבוק בחיי החיים
 בו יתברך, ואל תרוץ אחר שום ברירה שבעולם, אבל במקום שאין איש לחזק ולעודד ולשמת
 את נשמות ישראל "השתדל להיות איש"; לגלות ולפרסם לכלם את אמתת מציאותו יתברך, ולא
 תתבלבל משום ברירה שבעולם, ואפלו אם תהינה לך צרות רבות, ומרירות עצומה בשביל זה,
 פי כל מי שעוסק בצרכי צבור, עליו להיות מוכן לסבל חרופין וגדופין, עם כל זאת אל תמנע
 מזה, ואז אם תהיה חזק בזה — תצליח כל ימי חייך, והבן למעשה.

ז אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים, אמר לה: על דאטפת אטפוף, וסוף
 מטיפיך יטופון: הלל שהיה ענו גדול מאד, היה רגיל לומר: אם רואים גלגלת של בן-אדם
 שצפה על פני המים, סימן שנהרג במיתה משנה, רחמנא לישזבן. ואדם יכול לשאל קשיות עליו
 יתברך, מדוע טבע אדם זה במיתה משנה כזו, עד שהגוף יהיה מנתק מהראש, רחמנא לצלן,
 ורק הגלגלת תהיה צפה על פני המים? אל תשאל זאת, פי בנדאי כל מה שעושה
 הקדוש-ברוך-הוא הוא בחשבון צדק, ובנדאי אדם זה הרג את זולתו במיתה משנה, ולכן מגיע
 לו ענש כזה, ומי שהרג אותו, גם הוא יהרג, פי מדתו של הקדוש-ברוך-הוא מדה כנגד מדה,
 מה שאדם עושה לזולתו, כך עושים לו; ועל-כן אהובי, בני היקר, עליך לדעת, שבזה העולם
 צריכים רק להשתוקק להקדוש-ברוך-הוא, ולהיות נכלל לגמרי אל אין סוף ברוך הוא, ולא לרצות
 שום רצון אחר מבליעדי רצונו יתברך, אשר זה עקר שלמות הענוה; שאדם מבטל את עצמו
 לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואין לו שום רצון וכסופים אחרים אל הבלי העולם הזה, ומכל
 שפן שאינו רוצה לצער שום בר ישראל, ומכל שפן שאינו עושה רע בפעל לשום בר ישראל;
 פי עליך לדעת, אשר כל העולם הזה הוא כראי ממש, ואילו פנים שמראים בו — כך רואים

למנוע מהן מיתתן: ה מרבה בשר מרבה רמה. בחזרה, ולכן צריכים להזהר מאד מאד לא המרבה זאכילה ושחיה עד שנעשה שמן וזעל נשר לצער שום בר ישראל, ומכל שכן לא להזיק מרבה עליו רמה נקצר וקשה רמה למח כמחט ננשר את שום בר ישראל, כי בודאי יקבל בחזרה החי. וקא משמע לן האי מנא שכל רבויין קשים לאדם מן מרבו תורה וחכמה. **אטפוף. וסוף מטיפין.** על הקדוש-ברוך-הוא למה קבל ענש כזה. ודבר זה צריכים להכניס היטב בלבם ובדעתם, אשר כל

טופפון: ה הוא ה'ה אומר, מרבה בשר מרבה

מה שקורה בזה העולם, הכל בחשבון צדק, כי דבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון. ורואים בגני-אדם הסובלים סבל גדול מאד, והם מלאים יסורים ומרירות, ואינם יודעים על מה ולמה מגיע להם ענש כזה, ועל-כן עליהם לפשפש היטב במעשיהם, כי בודאי אם עוברים עליהם צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, עליהם לדעת, שצערו והזיקו את אחרים או בגלגול העבר או בגלגול זה, כי לא חשיר קדשא בריך הוא דעביר דינא בלא דינא (ברכות ה:); ולכן קשעוברים על האדם צרות ויסורים ומכאובים רבים, עליו תכף-ומיד לפשפש במעשיו, ולשוב בתשובה שלמה אליו יתברך. ואמר הבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע, אם אדם פגם במחשבתו עליו לסבל צרות ויסורים ומכאובים מילדיו, ואם אדם פגם בדבורו, עליו לסבל צרות ויסורים ומכאובים רבים מאשתו, ואם אדם פגם במעשיו, עליו לסבל צרות ויסורים ומרירות ומכאובים מבינו אדם. וכן אמר רבנו ז"ל (ספר המדות, אות נאוף, סימן כו): על-ידי הוצאת זרע לבטלה, בורא קלפות המתלבשים בגני-אדם מתנגדים וחולקים עליו, ועושים לו יסורים; ועל-כן עקר העצה לכל הצרות והיסורים שעוברים על בני-אדם הוא רק לשוב בתשובה שלמה, ולחזור עד המכה, ולידע אשר הוא יתברך נמצא, ובלעדיו אין שום נמצא, וכשאדם מבטל את עצמו לגבי האין סוף ברוך הוא, ומתודה אליו יתברך, על-ידי-זה ימתק ממנו הכל, ויבוא על תקונו; ועל-כן אל יקשה לך שום קשיה, אם אתה רואה שאחד נהרג במיתה משנה, וגלגלתו צפה על פני המים, בודאי האדם הזה גם-כן עשה דבר כעין זה לזולתו, ובהדי כבשי דרחמנא למה לך (ברכות י:); כי אסור לשאל שום קשיות ולפל בספקות כשוראים מיתות משנות למיניהן, מיתות אכזריות שעוברות על בני-אדם; אדרבה עליו להתעורר בתשובה שלמה אליו יתברך, שלו לא יקרה דבר כזה, רחמנא לצלן; והכל הוא רזין דגלגולים, כי אין שום דבר בזה העולם נברא לבטלה, והכל בחשבון צדק, ואסור לשאל שום קשיות וספקות עליו יתברך, כי בודאי אין יודעים ואין יכולים לדעת דברים כאלו, אלא צריכים להתחזק באמונה פשוטה בו יתברך, ולבקש ולהתחנן אליו יתברך, שלו לא יקרה דבר כזה. ואז אהובי, בני, אם תחדיר בעצמך ידיעה זו, תעבר את זה העולם בשלום; ואשרי מי ששב בתשובה שלמה, ואין לו עסק עם אחרים כלל, אלא בורח רק אליו יתברך, ואז יעבר על הכל, והבן למעשה.

ח הוא ה'ה אומר: הינו הלל הזקן היה רגיל לומר. חמשה דברים בסור מרע וחמשה דברים בעשה טוב. "מרבה בשר מרבה רמה"; צריך שתדע, אהובי, בני, כי תכלית האדם, שיזכה להגיע לענוה, ויהיה בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, שאז יזכה לתענוג ושעשוע עולם הבא (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עב); כי תענוג עולם הבא אי אפשר לנו להשיג עכשו, מחמת שאנו עכשו בגבול וצמצום, וכל דבר שיש לו גבול וצמצום, אי אפשר לו להשיג תענוג עולם הבא

הרוחני; אבל אם אדם מגיע אל שלמות העונה ולדקה: מרבה דאגה. שמה יגולוהו מזית המלך או והשפלות, ונעשה בטל ומבטל לגמרי בעיני שמה יצאו עליו לסטים ויהרגוהו. וחסיד אחד היה עצמו, אז נעשה בלתי גבול, ועל-כן אז יוכל להשיג רוחניות חיות אלקות. וצריך אדם לבטל את עצמו כל-כך אל האין סוף ברוף הוא, עד שפשוט

רמה. מרבה נכסים, מרבה

הגוף לא יכסה את נשמתו, אלא גם הגוף יהיה קדוש, ויתקיים אצלו (איוב יט, כו): "מבשרי אחזה אלוהי"; שצריכים לזכור כל-כך את בשר הגוף, שהוא הלבוש של הנשמה, עד שפשוט הגוף לא יכסה ויעלים ויסתיר את הנשמה (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן כב), שנה בחינת (ישעיה נח, ז): "ומבשרך לא תתעלם"; "מבשרך דיקא, שלא תעלים עיניך מלרחם על בשרך, הינו בשר גופך; כי צריכין לרחם מאד על הגוף לראות לזכור, כדי שיוכל להודיע לו מכל ההארות וההשגות שהנשמה משגת; כי הנשמה של כל אדם רואה ומשגת תמיד דברים עליונים מאד, אבל הגוף אינו יודע מהם, על-כן צריך כל אדם לרחם מאד על בשר הגוף, לראות לזכור את הגוף, עד שתוכל הנשמה להודיע לו מכל מה שהיא רואה ומשגת תמיד, ואז פשוט את עצמו לגמרי, והוא בטל ומבטל בעיני עצמו, אזי זוכה להתענג בערבות זיו שכנית עזו ותברך עוד בחיים חיותו, מה שאין כן אם אדם מגביה ומגדיל את עצמו, ומחזיק את עצמו לישות, עליו לידע ולזכור שהוא טפה סרוחה, ורמה ותולעה יאכלו אותו, ועל-כן מה ולמה לו להתגאות? וזה "מרבה בשר"; כשמרבה בשר הגוף לכסות ולהעלים את נשמתו, הינו שהוא בחינת "מרבה" וישות, ועושה את עצמו מציאות, על-ידי זה בשר הגוף מכסה ומעלים את נשמתו; ולכן עליו לזכור — "מרבה רמה"; שמי שמרבה ומגדיל את עצמו, הלא רמה ותולעה יאכלוהו, ומה לו להתגאות? ואמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו, פרק כד): זהו שגאמר ברוח הקדש על-ידי שלמה בן דוד (קהלת ג, יט): "כי מקרה בני-האדם ומקרה הבהמה ומקרה אדם אחד להם"; כנגד מי אמר שלמה מקרא זה? לא אמרו אלא כנגד בשר ודם, שבשר ודם תחלתו רמה וסופו תולעה, ואין מעלה לאדם מבהמה כלום, ולא עוד אלא כל הנוגע בנבלת בהמה אינו טמא אלא טמאת ערב, אבל הנוגע בנבלת אדם טמא טמאת שבועה, ועל-כן מה ולמה לאדם להתגאות? וכבר אמר רבנו ז"ל (שיחות ה"ן, סימן פד): בעולם הזה שיש לאדם טרדות ועל הפרנסה, יכול להיות שיעקץ וינשף אותו פרעוש, והוא לא ירגיש, מחמת שמחשבתו טרודה באיזו מחשבה של פרנסה וכיוצא, אבל שם בקבר שאז אין להאדם שום טרדה ושום מחשבה אחרת, אז הוא שומע אפלו הרחישה וההלוח של התולעים, איה הם רוחשים ובאים אליו, ומרגיש הצער של כל נשיכה ונשיכה, ואין שום דבר שיטרידהו וימנעהו מגדל צערו הקשה, רחמנא לצלן, וכשאדם רואה זאת, הוא מבין ומשפיל בראש מה יהיה בסוף עם בשר גופו — יראה ופחד יפלו עליו. ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא ואתחנן) על הפסוק (דברים ג, כו): "רב לך אל תוסף דבר", זה שאמר איוב (איוב כ, ו): "אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע", כנגד מי אמר המקרא הזה? לא אמרו אלא כנגד יום המיתה, שאפלו אדם יעלה לשמים, ויעשה לו כנפים כעוף, כיון שיעצו קצו למות, נשתברו כנפיו, ונופל לפני מלאך המות, כבהמה לפני הטבח. וכן אמר דוד (תהלים קמו, ד): "תצא רוחו ישוב לאדמתו", "אם יעלה לשמים שיאו" (איוב שם) — זה משה שעלה לרקיע, ודשו רגליו ערפל, והיה כמלאכי השרת, ודבר עמו פנים בפנים, וקבל את התורה מידו, כיון שהגיע קצו למות, אמר לו (דברים

עצמו מישות וגאות. ועל-כן הזהיר אותך
התנא "מרבך בשר" — אם תרבה ותתנשא
ותגביר בשר גופך שיכסה את נשמתך, עליך
לזכר "מרבך רמה"; אשר מי שמרבה ומתגדל
ומתנשא בעיניו, סופם יהיה רמה ותולעה,
ועל-כן מה ולמה לו להרבות את כבודו
ולהתנשא. וראוי לכל אדם להכניס בעצמו
תמיד ידיעות אלו, כדי שבשר גשמיות גופו
לא יכסה את רוחניות נשמתו, ואז יאיר לו
מלך עליון בהארה וכזיו פשמש בצהרים,
וזהי מדרגת גדולי מבחרי הצדיקים, והבן.
מרבך נכסים מרבך דאגה: צריך שתדע,
אהובי, בני, שהפרנסה היא ממנו
יתברך, ולא ממה שאדם עמל, כמאמר ו"ל
(תנחומא מטות) זה שאמר הכתוב: "כי לא
ממוצא וממערב" (תהלים עה, ז) מהו כי לא
ממוצא וממערב, לא ממה שאדם יוצא ועמל
בסחורה והולך ממזרח למערב — נעשה
עשיר, אלא אפלו פרש בספינות והולך
ממזרח למערב, וחוזר על המדברות ועל
ההרים אינו נעשה עשיר, מהו ולא ממדבר
הרים? אמר רבי אבא סגוריא: כל הרים
שבמקרא הרים חוץ מזה שהוא רוממות,
שאינ אדם מתרומם מן הדברים הללו, ומה
הקדוש-ברוך-הוא עושה? נוטל נכסים מזה
ונותן לזה, שנאמר (שם): "כי אלהים שפט זה
ישפיל וזה ירים"; לכך נקרא שמם נכסים,
שנכסין מזה ונגלין לזה, ולמה נקרא שמם
זוזים? שזוזים מזה ונותנין לזה, ממון מה
שאתה מונה אינו כלום, מעות שהן מעת לעת,
ובלשון הזו אתה דורש, וכן חנה אומרת: "ה'
מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם" (שמואל-א
ב, ז): באף שהוא מביא על זה, מרומם לזה,
ועל-כן כשאדם מכניס בדעתו ידיעות אלו,
אשר הנכסים והפרנסה של האדם תלויים רק
אצלו יתברך, אז אף פעם לא ידאג על
פרנסתו, כי מה לו לדאג, אשר הדאגה

לא, יד): "הן קרבו ימיה למות", אמר לפניו:
רבונו של עולם, לשוא דשו רגלי ערפל, לשוא
רצתי לפני בניך פסוס, סופי רמה ותולעה?!
ואם משה רבנו, מבחר האנושי, שנאמר בו
(דברים לד, י): "ולא קם נביא עוד בישראל
כמשה, אשר ידעו הונ"ה פנים אל פנים";
אמר דבר זה, מה נאמר אנחנו קטנים
ופחותים ומגשמים כמונו?! ועל-כן ראוי לכל
בר ישראל להתעורר מאד בכל יום לבטל את
הישות והגאות שלו, ואל ירבה בשר גופו על
נשמתו, אלא תמיד יזכר אשר אם ירבה בשר
גופו, וכסה את נשמתו, אזי לסוף ירבה רמה
ותולעה, ויאכל את בשרו. ואמר רבנו ו"ל
(לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן נב): אפלו כשאדם
מבטל את עצמו אליו יתברך, ושובר את כל
מדותיו הרעות והמגנות, עדין נשארת אצלו
איזו ישות וגאות. וכן אמר הבעל-שם-טוב
הקדוש זי"ע, שעל גאות אין שום עצה אחרת,
אלא לבקש כל ימי חייו ממנו יתברך, שלא
תתרבה עליו הישות והגאות, ועד הרגע
האחרון שאדם חי בזה העולם, הוא צריך
לפחד מאד, שלא יפל באיזו ישות וגאות.
ופעם אחת החזיק על ברקיו את נכדו, הרב
הקדוש רבי משה חיים אפרים מסדילקוב
זי"ע (בעל מחבר ספר "דגל מחנה אפרים"),
דוד רבנו ו"ל, כשהיה עוד ילד קטן, ואמר לו
בזו הלשון: "דא זיצט א מענטש וואס הערט
תורה לא מפי מלאך ולא מפי שרף, נאהר פון
בורא כל עולמים אליין, און ער האט מורא
יעדע מינוט אז ער זאל נישט אראפ פאלן אין
נוקבא דתהומא רבה דורך גאות" [פה יושב
אדם, ששומע תורה לא מפי מלאך ולא מפי
שרף, אלא מהקדוש-ברוך-הוא בעצמו, והוא
מפחד כל רגע שלא יפל בנוקבא דתהומא
רבה על-ידי גאות]; וכן העידו תלמידיו,
שנסתלק בפסוק (תהלים ו, יב): "אל תבואני
רגל גאונה"; כל-כך צריך האדם לשמר את

הורגת את האדם לגמרי, כמאמרם ו"ל (סנהדרין
 ק:) לא תעיל דוּא בלבד דגברי גבריין קטל דוּא
 [לא תכניס דאגה בלבד, פי אנשים גבורים
 הרגה הדאגה]; ועל-כן מה ולמה לה, אהובי,
 בני, לדאג דאגת חנם, דאגה. מרבה נשים, מרבה
 יותר טוב לה לבטל את ומרבה לו נשים ולאחר
 עצמה לגמרי אל האין כשפים. מרבה שפחות,
 סוף ברוך הוא, ולידע

אשר הוא יתברך מחיה וממהוה ומקיים את כל הבריאה בלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם עצם
 עצמיות חיות אלקותו יתברך, ודבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל
 העליון; ועל-כן בזה שתרבה נכסים ותחשב אשר דבר זה בא מתקמתך, ושכלך ויגיעתך, מזה
 בעצמו תתרבנה עליך הדאגות, פי יומם ולילה תדאג דאגת חנם, פי תפחד ותירא פן יבוא אחר
 ויקח את שלך בשעה שהכל תלוי בידו יתברך, ועל-כן מה ולמה לדאג דאגת חנם. וכאשר
 תתבררנה לה ידיעות אלו, אשר הנכסים הם רק של הקדוש-ברוך-הוא, אז אף פעם לא תדאג
 שום דאגת חנם, אלא אדריבה, אז תרבה לתן צדקה לעניים, מאחר שאתה יודע שכל הנכסים
 שיכים להקדוש-ברוך-הוא, ואז אין שיך שום דאגות, לא-כן אם הוא מפריד את הנכסים ממנו
 יתברך, וחושב שפיגיעו ובכחו יגיע אל זה, על-ידי-זה תמיד יהיה שרוי בדאגות. וזה מה שאמר
 התנא "מרבה נכסים מרבה דאגה"; אם אתה מרבה נכסים בלי ידיעה שהכל ממנו יתברך, ואתה
 חושב שזה בא מחמת חכמתך ושכלך ויגיעך, אז תהיה מלא דאגות, ובפרט כשלא תתן צדקה
 לעניים, ועוד תביש ותגרש אותם מעל פניך בבזיונות ובחרופין, אוי לה ואוי לגפושך, פי גמלת
 לה רעה, רחמנא לצלן. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (שיר השירים ובה, פרשה א, סימן יג) לכה נקראו
 נכסים שהן נכסין מזה ונותנים לזה, כיצד יתקיימו שני כתובים אלה? אלא הקדוש-ברוך-הוא
 נותן לה נכסים, אם אתה עושה מהם צדקה, הרי נכסיד קיימים לה, אם יבוא עני, ויאמר: תן לי
 צדקה ולא נתנה — הפנס תחתי; ולכן צריך כל בר ישראל לדבק את עצמו תמיד באין סוף
 ברוך הוא, ולידע אשר הפרנסה תלויה רק בידי יתברך, וכשהקדוש-ברוך-הוא נותן לו נכסים,
 יעשה מזה צדקה וחסד, ואז יפטר מכל הדאגות שיש לו; פי הדאגות שנוכנסות באדם הן רק
 כשמפריד את הנכסים ממנו יתברך, כשחושב שהכל תלוי רק בידי, והבן למעשה.

מרבה נשים מרבה כשפים: צריך שתדע, אהובי, בני, שהחכם מכל אדם אמר (משלי לא, ג): "אל
 תתן לנשים חילך", ודרשו חכמינו הקדושים (במדבר ובה, פרשה י, סימן ד) על פסוק זה:
 "אל תתן לנשים חילך", שתהא רודף אחר זמה שהם מטלטלין דעתו של אדם; פי מי שרודף
 אחר נשים, הוא רודף אחר זמה, ותכף-ומיד כשאדם שקוע בזמה ונאוף עם נשים, יבוא לידי
 כשפים, אשר זמה ונאוף וכשפים תלויים זה בזה, כמאמרם ו"ל (ויקרא ובה, פרשה כג, סימן ז): אמר
 רבי ברכיה אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה, לה אמר לישראל, כשהייתם במצרים הייתם דומין
 לשושנה בין החוחים, עכשו שאתם נכנסין לארץ כנען, היו דומין לשושנה בין החוחים, ותנו
 דעתכם שלא תעשו לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו, הלא הוא דכתיב: "כמעשה ארץ מצרים",
 רבי יצחק פתר קריא בכו-אדם שיש לו שתי בנות מאם אחת שתיהן מאב אחד, שתיהן משפיר
 אחד, כמה דאמר (בראשית י, ו): "ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען", אמר רבי חנינא, משל למלך

שפחה שתמשנה. הרי מרצה שפחות. וכיון שיש לו שהיתה לו בת יחידה, והשרה אותה במבוי בני בית מרובין לריך לשדות וכרמים לספק יין ומזון אחד, ונמצאו כלן בעלי זנות ובעלי כשפים, לבני ביתו ומרצה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכן אמר לה: בתי, תני דעתך שלא תעשי לא **מְרִבָּה זְמָה. מְרִבָּה עֲבָדִים, מְרִבָּה גְזֹל.** כַּמְעַשֶׂה אֱלוֹ וְלֹא כַמְעַשֶׂה אֱלוֹ, כִּף כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל

במצרים, היו מצרים בעלי זנות, שנאמר (יחזקאל כג, כ): "אשר בשר חמורים בשרם", וכשנכנסו לארץ פגעו היו פגענים בעלי זנות ובעלי כשפים, שנאמר (נחום ג, ד): "מרב זונגי זונה טובת חן בעלת כשפים", אמר להן הקדוש-ברוך-הוא: בני, הנהרו שלא תעשו לא כמעשה אלו ולא כמעשה אלו, הדיא הוא דכתיב: "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו", הרי כשאדם "מרב נשים" ורץ אחריהן — "מרב כשפים", כי נאוף וזמה וכשפים תלויים זה בזה, ועל-כן מזהירך התנא שתברח מתאות נאוף ומזמה, כדי שלא תרבה בכשפים. ואמרו חכמינו הקדושים (מדרש משלי, פרק לא): "אל תתן לנשים חילך", למה? שלא יחלישו אותך ויגנבו דעתך. כי בזה שהאדם רץ אחר נאוף וזמה, נעקרת ונתבלבלת דעתו לגמרי, ונופל אל רעות רבות; ועל-כן הדבק עצמך, אהובי, בני, רק בו יתברך, ותהיה נצול מתאות נאוף וזמה, ולא יהיו שום כשפים שולטים עליך, והבן. **מְרִבָּה שְׁפָחוֹת מְרִבָּה זְמָה:** צריך שתדע, אהובי, בני היקר, שצריכים להזהר מאד לא להרבות שפחות בביתו, ואם ההכרח לו להביא שפחה בתוך ביתו, כדי לעזר לאשתו, ישתדל שלא יהיה אז בביתו, כי (משלי ז, כו): "רבים תללים הפילה ועצומים כל הרוגייה" — השפחות והמשרתות האלו, וגרמו לקלקולים רבים, רחמנא לישזבן, כי סתם שפחה היא זונה, ועצם היותה בבית, גורם הרהורים רעים והסתכליות רעות, שהעון מאד חמור, ועל-כן אם ההכרח לו להביא איזו משרתת או שפחה בבית, ישתדל שלא יהיה אז בביתו, כדי שלא תכשילהו במחשבות זרות ובהרהורים רעים ובהסתכליות אסורות. ומובא בזהר (רעיא מהימנא, פינחס רמד): הוצאה מרשות לרשות והכנסה נמי יציאה קרי לה ואינון סמא"ל ונחש צריכין ישראל לנטרא לון דלא ייעלוון לדינה דשכינתא דאיהי רשות היחיד מאן רשות רבים תללה שפחה זונה נדה גויה רשות דסמא"ל ונחש ושבעה ממנן דעמין; הינו האדם צריך להזהר שביתו יהיה בית משכן להשכינה, שהיא רשות היחיד, רשות יחידו של עולם, אבל תכף-ומיד כשיוצא מרשות היחיד יחידו של עולם, ונכנס לרשות הרבים, רשות של הסמ"ך-מ"ם והנחש, על-די שמכניס שפחה זונה נדה גויה בתוך ביתו, אז הוא נמצא בסכנה גדולה מאד, שלא להכשל בעון המר של נאוף, רחמנא לישזבן, ומכל שכן שודאי שלא ינצל מהרהור רע וממחשבות רעות ומהסתכליות מגנות, רחמנא לצלן; וכן אמרו (תקוני-זהר בהקדמה, דף יב): מאן דאעיל ברשות דילה שפחה תללה זונה וכו', מאן דאעבר עלה כאלו חזר עלמא לתהו ובהו; ועל-כן שומר נפשו ירחק מהן.

מְרִבָּה עֲבָדִים מְרִבָּה גְזֹל: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אדם צריך לשמר מאד לא להרבות לעצמו עבדים ופועלים, שזה יגרם לו אחר-כך שיברכו לגנב ולגזול ממנו. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא כט:): מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן וכו', וישכר פועלים ואל ישב עמהן וכו', תרגומא בתורי דנפיש פסדייהו; ופרש רש"י תרגמה להך שכירות דפועלים; בתורי — בפועלים המנהיגים בשוורי בעל-הבית, דנפיש פסדייהו — שרוב עבודת קרקעות שלהם בשורים היתה, אף חרישת הכרמים ובצירתם מנהיגים כלי המחרשה בעגלה בין שורות הכרם עם הבוצרים, ונותנין שם הענבים, לפיכך אם אין הפועלים עליהם, יש הפסד גדול,

שְׂאִין דְּרֵךְ הַפּוֹעֲלִים לְחוּס עַל הַפְּרָם וְעַל הַשְּׁוֹרִים, וּמְנַהֲיָגִים אוֹתָן עַל הַגְּפָנִים וְעַל הַנְּטִיעוֹת, וְהֵם מִתְקַלְקְלִין, וְהַשְּׁוֹרִין נִסְחָבִין וְנִשְׁבָּרִים; הָרִי שֶׁלֶף לְפָנֶיךָ, שָׁאֵם אָדָם מִרְבֵּה בַּעֲבָדִים וּפּוֹעֲלִים, וְהוּא לֹא יָכוֹל לַעֲמֹד עֲלֵיהֶם, אֲזִי הֵם מִפְּסִידִים לוֹ אֶת עֲבוֹדָתוֹ, וּמְרַבִּים בְּגֹזֶל.

תּוֹרָה, מְרָבָה חַיִּים. מְרָבָה יְשִׁיבָה, מְרָבָה חֲכָמָה. מְרָבָה

הֵן שְׁנוּיִן נִסְדֵּר זֶה: מְרַבָּה תּוֹרָה מְרַבָּה חַיִּים. דְּכַתִּיב (דְּבָרִים ל) כִּי הִיא חַיִּין וְלוֹרֵךְ יָמֶיךָ: מְרַבָּה חֲכָמָה. שְׁנוֹתָן טַעַם לְדַבְּרֵי וְהַסְּבָרוֹת שְׁלוֹ מִתִּישְׁבוֹת עַל לֵב הַשּׁוֹמְעִין: מְרַבָּה יְשִׁיבָה. הַרְבֵּה תַלְמִידִים מִתְקַנְלִים וְזָאִים לְשִׁמּוֹעַ סְבָרוֹתָיו. וְלֵאמֹר דְּגַרְסֵי מְרַבָּה יְשִׁיבָה מְרַבָּה חֲכָמָה. מִי שְׁמַרְבָּה תַלְמִידִים הַתַּלְמִידִים עֲבוֹדָתוֹ, וּמְרַבִּים בְּגֹזֶל.

וְלִכֵּן מָה וְלָמָּה לָךְ לְהַרְבּוֹת בַּעֲבָדִים וּפּוֹעֲלִים מֵחַדָּדִים לוֹתוֹ וּמְרַבִּין וּמוֹסִיפִין עַל חֲכָמָתוֹ: מְרַבָּה שְׂלֵא תּוֹכֵל לְשִׁמֹּר עֲלֵיהֶם, וְיִפְסִידוּ וְיִגְזְלוּ מִמֶּךָ כָּל מְמוֹנֶךָ? ! וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

מְרַבָּה תּוֹרָה מְרַבָּה חַיִּים: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר עָקַר הַחַיִּים הוּא הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דְּבָרִים ל, כ): "לְשִׁמֹּעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ, כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ"; וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּנְחוּמָא בַּהַעֲלוֹתָךְ): כְּדַרְבְּנוֹת, מָה הַדְּרָבָן הֵזָה מְבִיא חַיִּים לְעוֹלָם, אֵף דְּבָרֵי תּוֹרָה מְבִיאִין חַיִּים לְעוֹלָם, שְׁנֵאמַר (דְּבָרִים שם): "כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ"; וְכֵן אָמְרוּ בַּזֶּהר (לְדִלְךָ צב): וְכַפָּא חוֹלְקֵיהוֹן דִּישְׂרָאֵל דְּאוֹרִיתָא אוֹלִיף לְהוּ אֶרְחוּי דְקַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא וְכָל טְמִירִין וְגִנְזָא דְגִנְזִין קָמִיה וְדָא, כְּתִיב (תְּהִלִּים יט, ח): "תּוֹרַת הַנְּיָ"ה תְּמִימָה" וְגו'; וְכַפָּא חוֹלְקֵיהָ מֵאֵן דִּישְׁתַּדַּל בְּאוֹרִיתָא וְלֹא יִתְפָּרֵשׁ מִינָהּ, דְּכָל מֵאֵן דִּיתְפָּרֵשׁ מֵאוֹרִיתָא אֶפְלוּ שְׁעֵתָא תְּדָא, כְּמָה דְאִתְפָּרֵשׁ מִחַיִּי דְעֵלְמָא, דְּכַתִּיב (דְּבָרִים ל, כ): "כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ", וְכַתִּיב (מְשָׁלִי ג, ב): "אֲרַךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשְׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ"; וְכֵן אָמְרוּ בַּזֶּהר (וַיִּשְׁלַח קסח): וְכַפָּאִין אֵינּוּן יִשְׂרָאֵל דְקַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא אִתְרַעֲי בְּהוּ וְיָהֵב לוֹן אוֹרִיתָא דְקָשׁוּט, בְּגִין לְמַזְכֵּי בְּהָ לְחַיִּי עֵלְמָא, דְּכָל מֵאֵן דְאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרִיתָא, קַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא מְשִׁיף עֲלֵיהָ חַיִּין עֲלָאִין, וְאֶעִיל לִיהָ לְחַיִּי עֵלְמָא דְאֵתִי, דְּכַתִּיב (דְּבָרִים ל, כ): "כִּי הִיא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ", וְכַתִּיב (שָׁם לב, מו): "וּבִדְבַר הֵזָה יֵאָרִיכוּ יָמִים", חַיִּין בְּהֵאֵי עֵלְמָא וְחַיִּין בְּעֵלְמָא דְאֵתִי; וְכֵן אָמַר הַחֲכָם מִכָּל אָדָם (מְשָׁלִי ט, יא): "כִּי בִי יִרְבוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לָךְ שְׁנוֹת חַיִּים"; וְדַרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מִדְּרַשׁ תְּהִלִּים, פָּרֶק קיט, סִימָן מח): "לְעוֹלָם לֹא אֲשַׁכַּח פְּקוּדֶיךָ" וְגו', הֵם חַיִּים לְיִשְׂרָאֵל, אֲלוּלָא הִיא — לֹא הֵזָה חַיִּים; וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים ל, כ): "כִּי הוּא חַיִּיךָ", וְכַתִּיב (מְשָׁלִי ח, לה): "כִּי מִצְּאֵי מִצְּאֵי חַיִּים" וְגו', וְכַתִּיב (שָׁם ט, יא): "כִּי בִי יִרְבוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לָךְ שְׁנוֹת חַיִּים"; וְעַל־כֵּן אֲשַׁרִּי מִי שְׁזוֹכָה לְהַרְבּוֹת בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שְׂאֵז יִזְכֶּה לְחַיִּים אֲמִתִּים וְנִצְחִיִּים, חַיִּים בְּעוֹלָם הֵזָה וְחַיִּים בְּעוֹלָם הַבָּא, אֲשַׁרִּי לוֹ, וְהִבֵּן.

מְרַבָּה יְשִׁיבָה מְרַבָּה חֲכָמָה: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, כְּשֶׁאָדָם זוֹכֶה לַעֲשׂוֹת יְשִׁיבָה לְתַלְמִידִים, עַל־יְדֵי־זֶה הוּא מְרַבָּה חֲכָמָה, וְכֵמוֹ שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּעֲנִית ז): אָמַר רַב נַחֲמָן בַּר יִצְחָק, לָמָּה נִמְשְׁלוּ דְבָרֵי תּוֹרָה בְּעֵץ? שְׁנֵאמַר (מְשָׁלִי ג, יח): "עֵץ חַיִּים הִיא לְמַתְזַקִּים בְּהָ"; לוֹמַר לָךְ, מָה עֵץ קָטָן מְדַלִּיק אֶת הַגְּדוֹל, אֵף תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, קְטַנִּים מִתְּחַדָּדִים אֶת הַגְּדוֹלִים; וְהִינּוּ דְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַרְבֵּה לְמַדְתִּי מִרְבּוֹתִי וּמִחֲבָרֵי יוֹתֵר מִרְבּוֹתִי וּמִתַּלְמִידֵי יוֹתֵר מִכָּלֵן; כִּי בְּזֶה שְׁלוֹמִידִים עִם תַּלְמִידִים, וְהַתַּלְמִידִים מִתְּחַדָּדִים אֶת דַּעַת הַרַב, עַל־יְדֵי־זֶה מְרַבָּה חֲכָמָה; וְעַל־כֵּן אֲשַׁרִּי מִי שְׂמַרְבָּה יְשִׁיבָה וּפּוֹתַח דְּלַתּוֹתָיו וְלוֹמַד עִם תַּלְמִידִים, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּתְרַבֶּה חֲכָמָתוֹ, כִּי מָה שְׂהָאָדָם לוֹמַד עִם הַתַּלְמִידִים, עַל־יְדֵי־זֶה הַמְקִיף שְׁלוֹ נִכְנָס לְפָנֵימִי (לְקוּטִי־מוֹתֵרִין, חֶלֶק ב, סִימָן

עצה. מי שמרבה ליטול ענה: מרבה תבונה. מנין (ו), ואחר-כך זוכה למקיף חדש, וככל שלומד דבר מתוך דבר. מעלות שיועליו נותנים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר (ישעיה לב) והיה מעשה הדקה שלום:

עצה, מרבה תבונה. מרבה צדקה, מרבה שלום. נתחדד מחו ודעתו, וזוכה להשיג בכל פעם מקיפים

חדשים, שהם מחים עליונים, ומשיג השגת אלקות, וכל הצדיקים האמתיים, היתה להם ישיבה עם תלמידים שלמדו עמהם אמונה, פי הישיבה נקראת על שם למוד אמונה (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'); ואמרו חכמינו הקדושים (יומא כח:): מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם, היו במצרים — ישיבה עמהם, שנאמר (שמות ג, טז): "לך ואספת את זקני ישראל", היו במדבר — ישיבה עמהם, שנאמר (במדבר יא, טז): "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל"; אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה הנה, נאמר (בראשית כד, א): "ואברהם זקן בא בימים"; יצחק אבינו זקן ויושב בישיבה הנה, שנאמר (שם כז, א): "ויהי פי זקן יצחק"; יעקב אבינו זקן ויושב בישיבה הנה, שנאמר (שם מח, י): "ועיני ישראל כבדו מזקן"; אליעזר עבד אברהם זקן ויושב בישיבה הנה, שמושל בתורת רבו (שם טו, ב) — "הוא דמשק אליעזר"; אמר רבי אלעזר, של רבו לאחרים. ועקר הלמוד בישיבתם הנה אמונה, שהיא עקר התורה, כמו שכתוב (תהלים קיט, פו): "כל מצותיך אמונה"; ועל-פן אשרי מי שזוכה לעשות ישיבה ולומד עם תלמידים תורה ואמונה וגלוי אלקות, שעל-ידי-זה "מרבה ישיבה חכמה", פי תלמידי הישיבה מחדדים את מח רבם, וזוכים לחכמה. וכן אמרו (תנא דבי אליהו רבה, פרק יח): אשרי אדם שמרבה את ישיבה ואת הטרח, וממעט את הסחורה, יושב והוזה בדברי תורה בכל יום תמיד, פי על-ידי-זה ירבה חכמה, והבן למעשה.

מרבה עצה מרבה תבונה: צריך שתדע, אהובי, בני, שטוב מאד להתניעץ בכל דבר עם צדיק וחקם אמתי, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קמג): מעלת המקבל עצה מחכמי הדור, פי הוא המתקת הדינים, פי כשצריך לעצה, ואינו יודע מה לעשות, היא בחינת צמצום, פי נצטמצם שכלו, ואינו יודע איך לנהג, והוא בחינת דינים פידוע, ועל-ידי שהחקם נותן לו עצה, הוא מרחיב לו, ומאיר בו חכמתו. וזה בחינת חסדים, כי חסד הוא נהירו דחקמתא, כמו שכתוב בזהר הקדוש (לך-לך צד). אל נהירו דחקמתא; וכתיב (תהלים נב, ג): "חסד אל כל היום", גם כתיב (משלי יא, יד): "ותשועה ברב יועץ". והצדיק נקרא רב, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ט): משה, אידי דנפיש זכותיה פרבים דמי; גם אם מקבל עצת הצדיק, אף שאחר-כך לא עלתה לו יפה מעצתו, אזי יודע שהיה רק מהשם יתברך, אף אם לא היה מקבל עצת הצדיק, היה אפשר שתגיע לו רעה בלי גזר דין של מעלה, רק שהוא בעצמו משך על עצמו, כמו שכתוב (משלי יט, ג): "אגלת אדם חסלף דרכו, ועל ה' יועף לבו"; אף אם קבל עצת הצדיק, יודע שהוא רק על-פי משפט שלמעלה. ועל-פן אשרי מי שתמיד מתניעץ עם צדיק וחקם אמתי. וכבר אמר החכם מכל אדם (שם יב, טו): "ושמע לעצה — חכם"; ודרשו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה סז, סימן יב): "ושמע לעצה חכם — זה יעקב, וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך"; וכן אמרו (פרקי דרבי אליעזר, פרק ג): אמרה תורה, כי נתניעץ הקדוש-ברוך-הוא לכריאת

העולם, שְׁנֵאמַר (משלי ח, יד): "לִי עֵצָה וְתוֹשֵׁייהּ, אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה", מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל מַלְכוּת שְׂאִין לָהּ יוֹעֲצִים — אִין מַלְכוּתָהּ מַלְכוּת, מִמִּי אָנוּ לְמַדִּים? מִמַּלְכוּת בֵּית דִּין, הִיוּ לוֹ יוֹעֲצִים, שְׁנֵאמַר (דברי הימים א כז, לב): "וַיְהִינֶתָן דָּוִד דָּוִד יוֹעֵץ אִישׁ מִבֵּין וְסוֹפֵר הוּא"; וְלַמַּלְכוּת בֵּית-דִּין הִיוּ יוֹעֲצִים עַל שְׂאָר בְּנֵי-אָדָם, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שְׂהִיא טוֹבָה לָהֶם, וְשִׁמְעַ לְעֵצָה חָכָם". וְאוֹמֵר: "וּתְשׁוּעָה בְּרַב יוֹעֵץ". וְכֵן אָמַר הַחָכָם מִכָּל אָדָם (משלי כ, ה): "מִיָּם עֲמָקִים עֵצָה בְּלֹב אִישׁ, וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלָגָה", כִּי אִם הָאָדָם "מֵרַבָּה עֵצָה", לְבַסּוֹף יִהְיֶה "מֵרַבָּה תְּבוּנָה", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהּ.

מֵרַבָּה עֵצָה מֵרַבָּה שְׁלוֹם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר מַעֲלַת מִצּוֹת עֵצָה עוֹלָה עַל כָּל הַמִּצְוֹת, כְּמֵאמָרָם ו'ל' (בבא בתרא ט): שְׁקוּלָה עֵצָה כְּנִגְדַּת כָּל הַמִּצְוֹת, כִּי כְּשֶׁבֶר יִשְׂרָאֵל נֹתֵן עֵצָה, הָרִי זֶה מֵרָאָה אֶת טַהַר לְבוֹ, שְׁרוּצָה לְעוֹר לְמִי שְׂאִין לוֹ, וְעַל-כֵּן דִּיקָא מִי שְׁמַרְבָּה לַתֵּן עֵצָה, הוּא מֵרַבָּה שְׁלוֹם, כִּי הָעֲנִי הִנֵּה תְּמִיד מִתְּלוֹנֵן לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, לְמָה יִהְיֶה עֲנִי?! וְהוּא מִתְּרַעַם כְּלָפִי מַעֲלָה, רַחֲמֵנָא לְצַלּוֹ, וַיֵּשׁ לוֹ טַעֲנוֹת וְקִשְׁיוֹת עָלָיו יִתְבַּרְךָ, עַל מָה וְלָמָּה הוּא צְרִיף לְבַקֵּשׁ עַל פְּרִנְסַתּוֹ?! וְכִשְׁבָּא אָדָם וְנֹתֵן לְעֲנִי עֵצָה, אֲזִי הָעֲנִי מִשְׁלִים עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וּמִבְּקֵשׁ מִחִילָה. וְעַל-כֵּן מִי שְׁמַרְבָּה בְּעֵצָה, הוּא מֵרַבָּה בְּשְׁלוֹם, שְׂיִהְיֶה שְׁלוֹם בֵּין הָעֲנִי לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁלֵא יִהְיֶה לוֹ שׁוֹם קִשְׁיוֹת עָלָיו יִתְבַּרְךָ; כִּי בְּשַׁעַר שֶׁבֶר יִשְׂרָאֵל מִחֲזִיק בְּיָדוֹ שֶׁל עֲנִי, וְעוֹשֶׂה עִמוֹ עֵצָה, כְּכֹכּוֹל עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם (זהר חֲדָשׁ רוֹת). וְכֵן אָמְרוּ (זהר מִקָּץ ר): בְּגִין עֵצָה דָּא הוּא שְׁלוֹם, וּמֵאן דְּאִסְגִּי בְּעֵצָה אִסְגִּי שְׁלוֹם לְעִילָא וְאִסְגִּי שְׁלוֹם לְתַתָּא, כִּי עַל-יַדִּי הָעֵצָה, הָעֲנִי מִתְּפַיִס עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְנֹתֵן לוֹ תוֹדָה, וּמִבְּקֵשׁ

מִמֵּנוּ יִתְבַּרְךָ מִחִילָה שְׁהִתְרַעַם עָלָיו; וְעַל-כֵּן אֲשֶׁרִי הָאָדָם שְׁמַרְבָּה בְּעֵצָה, שְׁעַל-יַדִּי-זֶה הוּא עוֹשֶׂה אֲוִיר הַנֶּחַח וְהַנֶּחֶךְ (לקוטי מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן יז), וַיֵּשׁ אַחֲדוֹת וְאַהֲבָה בֵּין נְשָׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְּפָאֵר עִמוֹ; כִּי בְּזֶה שְׁנוֹתָן לְעֲנִי עֵצָה — נֹתֵן לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמֵאמָרָם ו'ל' (ויקרא רבָּה, פְּרָשָׁה לד, סִימָן ט): הָעֲנִי הִנֵּה עוֹמֵד עַל פְּתִיחָךְ, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹמֵד עַל יְמִינוֹ, דְּכַתִּיב (תהלים קט, לא): "כִּי יַעֲמֵד לְיָמִין אֲבִיוֹן", אִם נִתְּתָ לּוֹ, דַּע מִי שְׁעוֹמֵד עַל יְמִינוֹ — וְנֹתֵן לָךְ שְׂכָרְךָ, וְאִם לֹא נִתְּתָ לּוֹ, דַּע מִי שְׁעוֹמֵד עַל יְמִינוֹ — פּוֹרֵעַ מִמָּךְ, דְּכַתִּיב (שם): "לְהוֹשִׁיעַ מִשׁוֹפְטֵי נַפְשׁוֹ", וְעַל-כֵּן אֲשֶׁרִי הָאָדָם שְׁמַרְבָּה בְּעֵצָה לְעֲנִיִּים, וְכֵן אֲשֶׁרִי הָאָדָם שְׁמַחֲזֵק אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, שְׂזוֹ גַם-כֵּן עֵצָה, כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ו'ל' (לקוטי מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קו): אֲשֶׁרִי הָאָדָם שְׁמַכְנִים שְׁכָל בְּאָדָם, שְׂזוֹ הָעֵצָה הִכִּי גְדוּלָה, שְׂמוּצִיא אֶת הָאָדָם מִקְטָנוּת הַמַּחֲזִין, וּמַכְנִים בּוֹ דַּעַת וְשְׁכָל בִּידְעֵת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ שְׂמוֹ. וְעַל-כֵּן "מֵרַבָּה עֵצָה מֵרַבָּה שְׁלוֹם"; כִּי מִי שְׁבַקְטָנוּת הַדַּעַת וְהַשְׁכָּל, יֵשׁ לוֹ קִשְׁיוֹת עַל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְנִעֲשֶׂה בְּכַעַס וּבְרָגֵז עָלָיו יִתְבַּרְךָ כְּכֹכּוֹל, מֵרַב צְמִצּוֹם דַּעַתּוֹ, וְרַב עִמוֹ יִתְבַּרְךָ כְּכֹכּוֹל, וַיֵּשׁ לוֹ טַעֲנוֹת כְּלָפִי מַעֲלָה, רַחֲמֵנָא לִישׁוּכּוֹן, אֲשֶׁר עוֹשִׂים לוֹ עוֹוֹת הַדִּין וְכַדוּמָה, כָּל אֶחָד לְפִי קְטָנוּת דַּעַתּוֹ וּמַעוּט שְׁכָלוֹ וְחֻכְמָתּוֹ, אֲבָל כְּשֶׁאָדָם נֹתֵן עֵצָה לְחַבְרֵי וּמְדַבֵּר עַל לְבוֹ, וּמִרְחִיב לוֹ, וּמִרְאָה לוֹ אֶת גְּדֻלַּת רַחֲמָנוּתּוֹ יִתְבַּרְךָ, אֲזִי הָאָדָם שְׂהִיָּה עַד עַכְשָׁו בְּקְטָנוּת הַמַּחֲזִין וּבְחִלְשׁוֹת הַדַּעַת, בְּעֲנִיּוֹת וּבְדַחְקוֹת, בָּא אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וּמִבְּקֵשׁ מִמֵּנוּ סְלִיחָה וּמִחִילָה, וּמִשְׁלִים עִם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא; וְעַל-כֵּן "מֵרַבָּה עֵצָה מֵרַבָּה שְׁלוֹם"; בְּזֶה שְׂהוּא עוֹזֵר לְעֲנִי בְּגִשְׁמִיּוֹת, וְנֹתֵן לוֹ עֵצָה, וְכֵן בְּזֶה שְׂעוֹזֵר לוֹ בְּרוּחַנִיּוֹת, וּמְדַבֵּר עַל לְבוֹ, גּוֹרֵם שְׂיִשְׁלִים עִמוֹ יִתְבַּרְךָ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ יוֹתֵר שׁוֹם

קשיות על הקדוש-ברוך-הוא, אלא יודע, כי (תהלים קמה, יז): "צדיק הוֹי"ה בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו"; אשרי מי שנותן צדקה בכל יום, ומגביה את דעת העני — בין ברוחני ובין בגשמי, שעל-ידי-זה גורם שלום בין העני לבין הקדוש-ברוך-הוא; אשרי לו, והבן.

קנה שם טוב קנה לעצמו: צריך שתדע, אהובי, בני, שכל אדם חפץ מאד לקנות לעצמו שם טוב, אשר אין עוד טוב מזה שאדם יש לו שם טוב. וכמו שאמר החכם

מכל אדם (קהלת ז, א): "טוב שם משמן טוב"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (קהלת רבה, פרשה ז, סימן א'): "טוב שם משמן טוב", שמן טוב יורד ושם טוב עולה, שמן טוב לשעתו ושם טוב לעולם, שמן טוב פלה ושם טוב אינו פלה, שמן טוב בדמים ושם טוב בחנם, שמן טוב נוהג בחיים ושם טוב נוהג בחיים ובמתים, שמן טוב בעשירים ושם טוב בעניים ובעשירים, שמן טוב מהלך מקיטון לטרקלין, ושם טוב הולך מסוף עולם ועד סופו; ועל-פן לא בחנם שהאדם משתוקק לקבל שם טוב, אף-על-פי-כן אומר התנא "קנה שם טוב קנה לעצמו"; שכל מה שקנה את השם טוב זהו רק לעצמו, לא-כן "קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא"; אם האדם מוסר את נפשו ללמד תורה לשמה, לשם אל עולם, ורוצה להפיר את הבורא יתברך שמו, על-ידי-זה ממשיך על עצמו הארת עולם הבא בעולם הזה, ומה גם כשאדם לומד תורה לשמה, הרי הוא נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, כי (זהר יתרו צג): אוריתא איהי חמודת תדיר שעשועים גנזי דחיי ארכא דיומין בעלמא הדין ובעלמא דאתי; ועל-פן אשרי מי שאינו מסתכל על שום דבר, אלא מוסר את נפשו ללמד תורה לשמה, ואינו מסתכל על שמו כלל, אלא לומד תורה לשם אל עולם, שבזה הוא קונה לעצמו עוד בזה העולם חיי עולם הבא, כי מאיר עליו האור אין סוף ברוך הוא, כי התורה היא חיי האדם, ועל התורה נאמר (דברים ל, כ): "כי הוא חייך וארך ימך", ואמרו בזהר (לד-לך צב): זכאה חולקיה מאן דישתדל באוריתא ולא יתפרש מינה, דכל מאן דיתפרש מאוריתא אפלו שעתא חדא כמה דאתפרש מחיי דעלמא, דכתיב (דברים ל, כ): "כי הוא חייך וארך ימך", וכתיב (משלי ג, ב): "ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך"; וכן אמרו (שם פינתס רמה): דאוריתא איהו אריכות יומין בתרין עלמין, בעלמא הדין ובעלמא דאתי; ועל-פן אשרי מי שאינו מטעה את עצמו ואינו רץ לקנות לעצמו שם טוב, כי בזה הוא קונה רק לעצמו, מה שאין בן, אם הוא ירוץ לקנות דברי תורה, קונה לעצמו חיי עולם הבא, חיים נצחיים, עוד בזה העולם; פי על-ידי למוד תורה לשם אל עולם, תורה לשמה, יזכה להמשיך על עצמו אור וזיו וחיות דבקות עולם הבא עוד בעולם הזה, אשרי לו.

והנה התנא הלל הזכיר חמשה דברים סור מרע, וחמשה דברים עשה טוב, ויש לומר, שהם תלויים זה בזה: "מרבה בשר מרבה רמה", כנגד זה אמר: "מרבה תורה מרבה חיים"; כי כשאדם לומד תורה, זוכה לחיים נצחיים, ומה גם שגופו בקבר נשמר, כי גוף שלומדים בו תורה לשמה, נתהפך להיות גוף קדוש, שאין שולטת בו רמה ותולעה, "מרבה נכסים מרבה דאגה", כנגד זה אמר: "מרבה ישיבה מרבה חכמה"; כי כשאדם רץ ומתרוצץ בעבור פרנסה ועסקי העולם הזה, על-ידי-זה נתרבות דאגותיו וטרדותיו, עד שאין לו מנוחה, לא-כן כשאדם רץ וטורח שתהיה לו ישיבה עם תלמידים, על-ידי-זה מרבה חכמה; כי התלמידים מחדדים את דעת רבם, ומוסיף חכמה על חכמתו, וכמאמרם ז"ל (תענית ז): ומתלמידי יותר מכלם; והתורה

משמחת את האדם הפך הדאגה, וכמו שכתוב ט אל תחזיק טובה לעצמך. לומר הרנה תורה (תהלים יט, ט): "פקודי ה' ישרים משמחי לב"; "מרבה נשים מרבה כשפים", כנגד זה ואגדה שלא למד היה אומר כן:

קנה לו חיי העולם הבא: ט רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי. הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, פי לךך

אמר: "מרבה עצה מרבה תבונה"; פי הכשפים מבלבלים את דעתו של האדם ועוקרים אותו משרשו העליון, פי (סנהדרין 10): למה

נקראים כשפים? על שהם מכחישים פמליא של מעלה, וכן נשים מביאות אותו לחטאים ועוונות, שזה מבלבל דעת האדם, לא-כן כשאדם מרבה לשאל עצות, על-ידי-זה נתרבה תבונתו, פי כף אומר החכם מפל אדם (משלי יא, יד): "פי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברב יועץ"; "מרבה שפחות מרבה זמה", כנגד זה אומר "מרבה צדקה מרבה שלום"; פי כל המחלוקות באות רק על-ידי פגם הברית, ולהפך — עקר תקון הברית הוא על-ידי צדקה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן רסד), שצדקה היא תקון הברית, וזה מביא לאדם שלום. "מרבה עבדים מרבה גזל", כנגד זה אומר "קנה שם טוב קנה לעצמו, קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא"; פי עבד יש לו שם רע, והוא פחות שבפחותים, ומפל שכן כשגם גזול, אז הוא מגנה ומשקץ ומתעב לכל, לא-כן כשאדם מתנהג בדרך ארץ, ושומר את עצמו מגנבה וגזלה, קונה לעצמו שם טוב. על אחת כמה וכמה באין ערך כלל, כשהוא קונה לעצמו דברי תורה, אז יוצא לחרות לגמרי; פי כל העוסק בתורה — נעשה בן חורין (אבות ו); וממשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, חיי העולם הבא בעולם הזה; אשרי לו, והבן.

ט רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי: יש לדיק, למה צריך להזכיר ממי קבל רבן יוחנן בן זכאי, ומה הלמוד שיכולים ללמד מזה? אלא עליך לדעת, אהובי, בני, פי רבי יוחנן בן זכאי החדיר בתלמידיו גלוי אלקות במדרגה עליונה עד מאד, עד שקדם הסתלקותו נכנסו תלמידיו אצלו, ואמרו לו: רבנו, ברכנו! אמר להם: יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: עד כאן? אמר להם: ולואי תדעו כשאדם עובר עברה, אומר שלא יראני אדם (ברכות כח); פי רצה להחדיר בהם גלוי אלקות במדרגה כזו, עד שיראו בעיניהם את אמתת מציאותו יתברך. וכמו שאדם מתירא ומתבייש מבשר ודם, כך לאין ערך צריך להתבייש ממנו יתברך. וזה הלמוד שלמד עם תלמידיו, עד שאמרו חכמינו הקדושים (תגינה יד): בשעה שהלך רבן יוחנן בן זכאי עם תלמידיו, פתח רבי אלעזר בן ערף במעשה המרובה ודרש, וירדה אש מן השמים וסבבה כל האילנות שבשדה, פתחו כלן ואמרו שירה; מה שירה אמרו? (תהלים קמח, א): "הללו את ה' מן הארץ תגינים וכל תהומות" וגו' "עץ פרי וכל ארזים" וגו', נענה מלאך מן האש ואמר: הן הן מעשה המרובה. עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו; עד כדי כך החדיר בהם אלקותו יתברך. והנה על כל אדם לקנות לעצמו שתי מדות בהשגת אלקות ובהתמדת התורה: מדת הרחמים ומדת הדין, מצד הקדוש-ברוך-הוא צריך תמיד להסתפל על מדת הרחמים שהקדוש-ברוך-הוא אב הרחמן, מתנהג עמו במדת הרחמים, ולבקש ולהתחנן תמיד ממנו יתברך ברחמים ובתחנונים כל מה שהוא צריך, אבל מצד הגוף ומשאר בני-אדם המונעים הוא צריך

ללכת כנגדם במדת הדין, ולא להתפעל משום ברירה שבעולם. ובשביל זה הוא מזכיר "רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי" דיקא, כי מובא בזהר (פינחס רמה): הלל ושמאי דאתון, חד מסטרא דרחמי, וחד מסטרא דדינה, דאינון חסד וגבורה, כי דיקא על-ידי-זה זכה להגיע אל מדרגתו; כי אי אפשר בשום פנים ואופן לזכות להכנס בעבודת השם יתברך, אם אין לאדם את שתי המדות האלו — חסד וגבורה, הינו לגבי הקדוש-ברוך-הוא צריך תמיד שיסתכל על החסד שהוא עושה

נוצרת. י חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי, ואלו הן, רבי אליעזר בן הרקנוס, ורבי

עמו, ולגבי בני-אדם המונעים אותו מעבודת השם יתברך, וכן לגבי יצרו הרע המונע אותו מעבודת השם יתברך, צריך שילך במדת הגבורה. ולכן "הוא היה אומר, אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, פי לכה נוצרת"; כי עקר התכלית הוא רק ללמד תורה, שזה גלוי רצונו יתברך, שידע איך להתנהג בכל דבר, ולקיים את מצוותיו יתברך. אף היצר הרע מתגבר על האדם מאד, למנע אותו מללמד תורה, מאחר שהתורה מבטלת את היצר הרע לגמרי, וכמאמרם ז"ל (קדושין ל:): אמר הקדוש-ברוך-הוא בראתי יצר הרע, בראתי תורה תכלין כנגדו; כי אין עוד דבר שמשבר את היצר הרע כמו למוד התורה הקדושה; ולכן מזהיר אותך התנא הקדוש, תלך אהובי, בני, נגד יצרך עם מדת הגבורה, ותשב בעקשנות גדולה ללמד תורה, ועל-ידי-זה תזכה ללמד הרבה תורה, אף-על-פי-כן "אל תחזיק טובה לעצמך, פי לכה נוצרת", ללחם מלחמת היצר שמונע אותך מללמד תורה, וכאמת זה הוא ש"קבל רבי יוחנן בן זכאי מהלל ושמאי", הינו את מדות החסד והגבורה, שצריכים לנצל בכל דבר את שתי המדות האלו: חסד וגבורה, כי אפלו עם בני-אדם עליו לילך עם שתי המדות האלו, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות יז:): אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפלו נכרי בשוק פי הוא הלך עמהם במדת החסד, ולהפך אנו מוצאים (איכה רבה, פרשה א', סימן לא): שהקפיד על פנגר דוכוס דערבא, ופגעה בו קללה של רבן יוחנן בן זכאי; כי צריכים להשתמש גם עם בני-אדם במדת החסד והגבורה, מי שמונע אותו מתורה ומקיום המצוות, ורוצה לרחקו ממנו יתברך, ראוי לילך עמו במדת הגבורה, ולהפך עם כל אדם שאינו מונע אותו מלמוד התורה הקדושה ומקיום המצוות, ראוי לילך עמו מדת החסד, והבן למעשה.

י חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי: בנדאי היו לרבן יוחנן בן זכאי אלפי תלמידים, כמאמרם ז"ל (סנהדרין מא:): ארבעים שנה למד, ובנדאי באלו השנים שלמד את תלמידים, למד אלפי תלמידים, אלא הזכיר את חמשת התלמידים שקבלו דעתו בשלמות. וגם הם כל אחד מהם זכה להקים תלמידים לאלפים, ולכן נקט רק אלו החמשה תלמידים, שהם היו עקרי התלמידים, ועל חבורתו של רבן יוחנן בן זכאי אמרו חכמינו הקדושים (ויקרא רבה, פרשה ב', סימן יא) על פסוק (שיר השירים ז, יד): "חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך" וכו'; חדשים, אלו חבורתו של רבן יוחנן בן זכאי, גם ישנים, אלו אברהם, יצחק ויעקב וכו', עד כדי כך הפליגו חכמינו הקדושים במעלת חבורתו, עין שם.

רבי אליעזר בן הרקנוס: גדל מעלתו אין לתאר ואין לשער כלל, עד שאמרו חכמינו הקדושים (בבא מציעא נט:): יצאה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום; ואמרו (שיר השירים זוטא, פרשה ג', סימן ו'): "כלם אחוזי חרב" — ביום שישב רבי אליעזר

בן הרקנוס, שבו ביום שמו איש חרבו על ירכו מפחד בלילות, שהיו מעבירין פרענות מישראל; ואמרו (אוצר המדרשים) על רבי אליעזר בן הרקנוס, שאם כל הימים דיו וכל הקנים קלמוסין, וכל בני-אדם לבלרין — אינן יכולים לכתב מה שקרא ושנה, פל-כף גדול היה רבי אליעזר בן הרקנוס, והוא היה ראשון מבין תלמידיו.

ורבי יהושע בן חנניה: **יהושע בן חנניה, ורבי יוסי הכהן, ורבי שמעון בן נתנאל, ורבי אלעזר בן ערף.**
הוא היה מבחר מבין תלמידיו, שהיה תמיד עומד לפני הקיסר ומתנכח, ולא פחד כלל. כמאמרם ו"ל (חגיגה ה:); והיו רגילים שרי הרומיים לשאל אותו שאלות, כמאמרם ו"ל (סנהדרין צ:): שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה, מנין שהקדוש-ברוך-הוא מחיה מתים, ויודע מה שעתיד להיות? אמר להו: תרבייהו מן המקרא הזה, שנאמר (דברים לא, טז): "ויאמר ה' אל משה הנך שכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה" וכו'; וכן אמרו (בראשית רבה, פרשה כח, סימן ג:): אדריאנוס, שחיק עצמות, שאל את רבי יהושע בן חנניא, אמר לו: מהיכן הקדוש-ברוך-הוא מציץ את האדם לעתיד לבא? אמר לו מלוז של שדרה וכו', פי היה חכם גדול עד מאד, ויודע טבעי העולם שהחדיר בהם הקדוש-ברוך-הוא השגחתו הפרטית, כמאמרם ו"ל (ירושלמי ברכות, פרק ט:): אמר רבי יהושע בן חנניה, בשעה שהרוח יוצא לעולם, הקדוש-ברוך-הוא משברו בזהרים ומרשלו בגבעות, ואומר לו: תן דעתך שלא תזיק בריותי, מה טעם? "כי רוח מלפני יעטרך"; ועל-כן דיקא אותו שלחו החכמים להשיב לפני הקיסר בשעה שרצה להתנכח, והוא היה שני מבין תלמידיו.

ורבי יוסי הכהן: הוא היה אהוב וחביב על רבו מאד, כמובא (חגיגה יד:): הלך רבי יוסי הכהן וספר דברים לפני רבן יוחנן בן זכאי, ואמר: אשריכם ואשרי יולדתכם, אשרי עיני שפך ראוי; וכן היה נקרא חסיד גדול במעשיו, כמאמרם ו"ל (שבת יט:): אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם.

ורבי שמעון בן נתנאל: הוא היה מפלג ביראת חטא, באשר העיד עליו רבו. ובההר הפליג מאד במעלת ירא חטא, שהוא נקרא גבור ותקיף, כמובא (רעיא מהימנא פינחס רמב:): אי איהו גבור ירא חטא יחבין ליה נפש יתרה ממדת גבורה; ובתקוני-זהר (בהקדמה) הפליג במעלת יראת ה', ואמר, שיש עשר מדרגות ביראה, ומי שזוכה להגיע אל מדרגת יראתה, השכינה מצויה אצלו תמיד.

ורבי אלעזר בן ערף: הוא זכה, שרבו גלה לו סתרי תורה יותר מכל תלמידיו, כמובא בזהר (תולדות קמה:): אמר רבי יוסי, ודאי כל מה דעביד קדשא בריה הוא בארעא פלא הנה ברזא דחכמתא, וכלא בגין לאחזאה חכמתא עלאה, להו לבני נשא. בגין דילפון מההוא עובדא רזין דחכמתא, וכלא אנון פדקא יאות. ועובדוי פלהו אורחי דאורייתא, בגין דאורחי דאורייתא אנון ארחי דקדשא בריה הוא, ולית מלה זעירא דלית בה פמה אורחין ושבילין ורזין דחכמתא עלאה, תא חזי דהא רבן יוחנן בן זכאי, הנה אמר תלת מאה הלכות פסוקות ברזא דחכמתא עלאה, בפסוק (בראשית לו, לט): "ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד בת מי זכה", ולא גלי לון אלא לרבי אלעזר דהנה עמיה. בגין למנדע, דכמה רזין עלאין אינון בכל עבדא ועבדא דאיהי באורייתא. ובכל מלה ומלה חכמתא איהי ואורייתא דקשוט, בגין כף אינון מלין דאורייתא מלין קדישין אינון, לאחזאה מינה נפלאות כמה דאת אמר (תהלים קיט, יח): "גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך", ואמרו (חגיגה יד:): מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור, והיה מהלך בדרך, ורבי אלעזר

יא בור סוד. גרסינן ולא בור סיד. כלומר כנור טוח בן ערוך מחמר אחריו. אמר לו: רבי, שנה לי פרק
 נסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא אינו סוכה דבר אחד במעשה מרפכה, אמר לו: לא כף שניתי
 אחד מתלמודו: אשרי יולדתו. מאושר נמדות טובות לכם, ולא במרפכה ביחיד, אלא אם כן היה חכם
 יא הוא היה מונה שבחן. רבי אליעזר בן מבין מדעתו. אמר לו:
הורקנוס, בור סיד שאינו מאבד טפה. רבי יהושע
בן חנניה, אשרי יולדתו. רבי יוסי הכהן, חסיד. רבי
 יוחנן בן זכאי מעל חמור, ונתעטרף וישב על האבן תחת הזית, אמר לו: רבי, מפני מה ירדת מעל
 החמור? אמר: אפשר אתה דורש במעשה מרפכה, ושכינה עמנו, ומלאכי השרת מלוין אותנו, ואני
 ארכב על החמור, מיד פתח רבי אלעזר בן ערוך במעשה המרפכה ודרש. וירדה אש מן השמים
 וסבבה כל האילנות שבשדה, פתחו כלן ואמרו שירה, מה שירה אמרו? (תהלים קמח, ט): "הללו את
 ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות, עץ פרי וכל ארזים הללויה", נענה מלאך מן האש ואמר: הן הן
 מעשה המרפכה. עמד רבן יוחנן בן זכאי ונשקו על ראשו, ואמר: ברוך ה' אלהי ישראל, שנחן בן
 לאברהם אבינו שידע להבין ולחקר ולדרש במעשה מרפכה, יש נאה דורש ואין נאה מקים, נאה
 מקים ואין נאה דורש, אתה נאה דורש ונאה מקים; אשריך אברהם אבינו, שאלעזר בן ערוך יצא
 מחלציך. ואמרו (מדרש תהלים א): "אשר פרו יתן בעתו" — אלו תלמידיו של אדם, שהם יגעים
 בתורה ועושים את היום עתים, עת למקרא, עת למשנה, עת לתלמוד. "ועלה לא יבל" — שהכל
 צריכין לשיחתו ולתלמודו, "וכל אשר יעשה יצליח" — שהכל צריכין לעצתו, כגון רבי אלעזר בן
 ערוך, שהוא היה יועץ עצות ומתקיימות ומצליחות, אמרו לו: נביא אתה? אמר להן: לא נביא אנכי,
 ולא בן נביא, אלא כף מקבלני מרבותי, שכל עצה שהיא לשם שמים — סופה להתקיים.
 יא הוא היה מונה שבחן: הינו רבן יוחנן בן זכאי התפאר עם תלמידיו, ואמר שבח אחר על
 כל תלמיד ותלמיד; כי זה עקר מעלת הרב, שמפיר בגדלת תלמידיו, ואם רב רוצה לראות
 בהצלחת תלמידיו, ישפדל תמיד להוציא את נקדתו שיש בכל אחד ואחד; כי כל תלמיד ותלמיד
 מקבל מרבו בצורה אחרת ובהבנה אחרת. ומעלת הרב — שיגדיל ויפאר תמיד את נקדת
 התלמיד, וכך יגדל התלמיד יותר ויותר. ודבר זה מצינו אצל רבן יוחנן בן זכאי, שהיה מונה
 שבחם של כל תלמיד ותלמיד מתלמידיו, על-ידי-זה בעצמו עלה ונתעלה התלמיד, ולכן כל מי
 שחוגר מתניו ורוצה ללמד עם תלמידים, עליו לחפש ולמצא את נקדת התלמיד, ולהגביהו מעלה
 מעלה, ודיקא על-ידי-זה יצליח התלמיד להתעלות במדרגתו. ומאד מגנה מדת אלו שמשפילים
 ומשברים את תלמידם, ומחרפים ומבזים אותם ברבים, והם עתידים לתן את הדין, כי רבים
 חללים הפיל דבר זה, שהרב בזה והשפיל את תלמידו, וחרפו וגדפו ברבים, עד שעל-ידי-זה
 שבר את התלמיד לגמרי, ופרק על, רחמנא לישזבן; ועל-כן מי שחוגר מתניו ללמד עם תלמידים,
 עליו לעסק תמיד בשבחם, ולמצא את הנקדה טובה שיש בכל אחד ואחד, כי בודאי כל תלמיד
 ותלמיד יש בו נקדה מה שאין בתלמיד אחר, כי כל בר ישראל, יש בו נקדה שאין בזולתו,
 כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן לד); ואף שבודאי כל תלמיד ותלמיד
 רבן יוחנן בן זכאי היה כלול מכל המדות טובות, עם כל זאת אצל כל אחד מהם היתה נראית
 ומדגשת יותר מדה מסוימת שלא היתה בחברו. ואם היה כל רב מתנהג כן עם תלמידו — למצא
 את המדה המסימת שיש בו, וישבחה ויגדילה, על-ידי-זה היה זוכה שיצאו ממנו תלמידים

מפְּלָגִים, וַיֵּאָהְבוּ אוֹתוֹ תְּמִיד; אֲשֶׁר־יִרְבֶּה הַיּוֹדֵעַ עַד שֶׁכֵּל הָעוֹלָם אוֹמְרִים עָלָיו אֲשֶׁר־יִמְיָא מִי שִׁילְדָמוּ. וַיֵּשׁ לְהוֹצִיא אֶת הַטּוֹב מִכָּל תַּלְמִיד וְתַלְמִידָה, וּמִגְּבִיָּיהוּ אוֹמְרִים עַל שֶׁסָּהִיָּא גְרַמְהָ לּוֹ שִׁיְהֵא חֲכָם. שְׁהִיתָה וּמִשְׁבָּחוֹ, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְצִאת חַדוּשׁ גְּדוֹל, מַחֲזֶרֶת עַל כָּל צְמִי מַדְרָשׁוֹת שֶׁצְעִירָה וְאוֹמֶרֶת לְהֵם צְנֻקְשָׁה מַכֵּס צְנֻקְשׁוֹ רַחֲמִים עַל הָעוֹזֵר הַזֶּה שֶׁצְמַעֵי שִׁיְהִיָּה חֲכָם.

וּמִיּוֹם שֶׁנִּוְלַד לָא הוֹצִיאָה עֲרִיסָתוֹ מִצִּית הַמַּדְרָשׁ כִּדִּי שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ בְּאוֹזְנוֹ אֲלֵא דְבַר־יִתְרוֹ: חֲסִיד. שְׁעוֹשֶׂה לְפָנִים מִשׁוֹרֶת הַדִּין: יֵרָא חֲטָא. מַחֲמִיר עַל עֲלָמוֹ וְאוֹסֵר עָלָיו דְּבָרִים הַמוֹתֵרִים מִיִּרְאָתוֹ שֶׁמֵּא יִבֵּא לִידֵי חֲטָא דְּאֵס לֹא קָן מַה רְבוּתִיָּה אֲפִילוֹ עִם הָאֲרֵץ אֲפִשֵׁר

שְׁמַעוֹן בֶּן נְתַנְאֵל, יֵרָא חֲטָא. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲרָף, כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר. יֵב הוּא הָיָה אוֹמֵר, אִם יִהְיֶה כָּל חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַף מֵאֲזַנִּים, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס בְּכַף שְׁנֵיָה, מְכַרְיַע

יֵב הוּא הָיָה אוֹמֵר: הֵינּוּ רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי הָיָה רָגִיל לְהַתְפָּאֵר עִם תַּלְמִידוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הַרְקָנוֹס יוֹתֵר מִכָּל הַתַּלְמִידִים, כִּי הוּא מְסַר אֶת נַפְשׁוֹ לְבוֹא אֶצְלוֹ לְלַמֵּד תּוֹרָה יוֹתֵר מִכָּלֵם. כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (פְּרָקֵי

דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, פְּרָק א'): מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הַרְקָנוֹס, שֶׁהָיָה לְאָבִיו חוֹרְשֵׁין הַרְבֵּה, וְהָיָה חוֹרְשֵׁין

עַל גְּבִי הַמַּעֲנָה וְהוּא הָיָה חוֹרֵשׁ בְּטַרְשֵׁין. יָשַׁב לוֹ וְהָיָה בּוֹכָה. אָמַר לוֹ אָבִיו: מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכָה? שְׁמָא מַצְטַעֵר אַתָּה שְׁאֵתָה חוֹרֵשׁ בְּטַרְשֵׁין, עַכְשָׁו הָרִי אַתָּה חוֹרֵשׁ עִמָּנוּ עַל גְּבִי הַמַּעֲנָה. יָשַׁב לוֹ עַל גְּבִי הַמַּעֲנָה וְהָיָה בּוֹכָה. אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכָה? שְׁמָא מַצְטַעֵר אַתָּה שְׁאֵתָה חוֹרֵשׁ עַל גְּבִי הַמַּעֲנָה, אָמַר לוֹ: לָאוּ. אָמַר לוֹ: וְלָמָּה אַתָּה בּוֹכָה? אָמַר לוֹ: אֵינִי בּוֹכָה אֶלָּא שְׁאֵנִי מְבַקֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ: וְהָרִי בֶּן שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אַתָּה, וְאַתָּה מְבַקֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה? אֶלָּא קַח לָךְ אִשָּׁה וְהוֹלֵד בָּנִים, וְאַתָּה מוֹלִיכֵן לְבֵית-הַסֵּפֶר. עֲשֶׂה שְׂתֵי שְׁבָתוֹת שְׁלֹא טַעַם כְּלוּם, עַד שֶׁנִּגְלָה עָלָיו אֱלֹהֵי זְכוּר לְטוֹב, אָמַר לוֹ: בֶּן הַרְקָנוֹס, מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכָה? אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שְׁאֵנִי מְבַקֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ: אִם אַתָּה מְבַקֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה, עֲלֶה לָךְ לִירוּשָׁלַיִם אֶצְל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי. עָמַד וְעָלָה לוֹ אֶל יְרוּשָׁלַיִם אֶצְל רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי, יָשַׁב לְפָנָיו וְהָיָה בּוֹכָה. אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכָה? אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שְׁאֵנִי מְבַקֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה. אָמַר לוֹ: בֶּן מִי אַתָּה? לֹא רָצָה לְהַגִּיד לוֹ. אָמַר לוֹ: מִיִּמְיָךְ לֹא לְמַדְתָּ לֹא קָרִיאָת שְׁמַע וְלֹא תַפְלָה וְלֹא בְרִפְתֵּי-הַמְּזוּז? אָמַר לוֹ: לָאוּ. עָמַד וְלָמְדוּ שְׁלֹשֶׁתָן. יָשַׁב לוֹ וְהָיָה בּוֹכָה. אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכָה? אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי שְׁאֵנִי מְבַקֵּשׁ לְלַמֵּד תּוֹרָה. עָמַד וְלָמְדוּ תּוֹרָה. וְהָיָה אוֹמֵר לוֹ שְׂתֵי הַלְכוֹת כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ, וּבְשִׁבְתָּ הָיָה חוֹזֵר עֲלֵיהֶן וּמְדַבֵּקֵן. עֲשֶׂה שְׁמוֹנָה יָמִים וְלֹא טַעַם כְּלוּם עַד שְׁעָלָה רֵיחַ פִּיּוֹ לְפָנָיו רַבֵּן יוֹחָנָן וְהִעֲמִידוֹ לְפָנָיו, יָשַׁב לוֹ וְהָיָה בּוֹכָה. אָמַר לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה בּוֹכָה? אָמַר לוֹ: שְׁהִעֲמַדְתָּנִי לְפָנֶיךָ כְּאָדָם שֶׁהוּא מַעֲמִיד מִלְּפָנָיו מְכָה שְׁחִין. אָמַר לוֹ: בְּנִי, כְּשֶׁם שְׁעָלָה רֵיחַ פִּיךָ מִלְּפָנָיו, כֶּף יַעֲלֶה רֵיחַ חֲקֵי תּוֹרָה מִפִּיךָ לְשָׁמַיִם. אָמַר לוֹ: בֶּן מִי אַתָּה? אָמַר לוֹ בֶּן הַרְקָנוֹס. אָמַר לוֹ: וְהָרִי אַתָּה בֶּן גְּדוּלֵי עוֹלָם, וְלֹא הָיִיתָ מַגִּיד לִי? אָמַר לוֹ: חַיִּיךָ, אַתָּה סוֹעֵד אֶצְלִי. אָמַר לוֹ: כְּבָר סַעֲדְתִי אֶצְל אַכְסֵנָאֵי שְׁלִי. אָמַר לוֹ: וּמִי הוּא הָאֲכֻסְנָאֵי שְׁלָךְ? אָמַר לוֹ: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן. שְׁלַח וְשָׂאֵל לְפָנָיו אַכְסֵנָאֵי שְׁלוֹ, אָמַר לָהֶם: אֶצְלְכֶם סַעֲד אֱלִיעֶזֶר הַיּוֹם? אָמְרוּ לוֹ: לָאוּ. וְהָרִי יֵשׁ שְׁמוֹנָה יָמִים שְׁלֹא טַעַם כְּלוּם. אַחֲרֵי-כֵן הִלְכוּ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה וְרַבִּי יוֹסִי הַכֹּהֵן, וְאָמְרוּ לְרַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי: הָרִי יֵשׁ לוֹ שְׁמוֹנָה יָמִים שְׁלֹא טַעַם כְּלוּם, וְעַל-כֵּן לֹא בַחֲנָם שֶׁהִפְלִיג רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זְבַאי בְּתַלְמִידוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הַרְקָנוֹס.

יב אבא שאול אומר משמו. של רבי יוחנן בן זכאי: אבא שאול אומר משמו: הינו שאמר משמו ואלעזר בן ערך בכף שניה. מלחמי כמוז דלזא שחול של רבן יוחנן בן זכאי, שהוא שבח את לא נחלק על תנא קמא. ושני הדברים אמרם רבי יוחנן תלמידו רבי אלעזר בן ערך יותר מכל תלמידיו, בן זכאי ושניהם אמת. דלענין הנקיאות והזכרון היה רבי אלעזר מכריע. ולענין המריפות והפלפול היה רבי אלעזר בן ערך מכריע: יג עין טובה. מסתפק כמה שיש לו ואינו מנקה דברים

את כלם. אבא שאול אומר
משמו, אם יהיו כל חכמי
ישראל בכף מאזנים ורבי
אליעזר בן הרקנוס אף
עמהם, ורבי אלעזר בן ערך בכף שניה, מכריע את
כלם: יג אמר להם, צאו וראו איזו היא דרך ישרה
שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר, עין טובה.
רבי יהושע אומר, חבר טוב. רבי יוסי אומר, שכן
 משום ששמע את רבן יוחנן בן זכאי מפליג בשבח רבי אלעזר בן ערך, פי כל רזי וסתרי תורה נמסרו מפני רבו אליו כו"ל.

יג אמר להם: רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו. "צאו וראו" הינו תצאו מבית המדרש, ממקום שאתם יושבים שם דבוקים בו ותברך ועוסקים בתורה, ותדרו אל המון-עם ותלמדו מהם "איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם"; כי הרבה פעמים אצל פשוטי המון-עם התמימים, יכולים למצא מדות טובות וישרות בדרך עבודת השם ותברך, אשר זו היתה עבודת איש האלקי עיר וקדיש מן שמיא נחית, הבעל-שם-טוב זי"ע, שהיה מסתובב בין פשוטי העם, וכן שלח את תלמידיו שישתובבו בין פשוטי העם, וילמדו מהם הנהגות ומדות טובות בדרך עבודת השם ותברך, כי יש ביניהם אנשים תמימים שאין להם שום פגנה אחרת, אלא לעשות רצון קונם במסירות נפש הכי גדולה, אשר לא תמצא אפלו אצל הלומדים הגדולים, פי הרבה פעמים דיקא בתרמילו של העני יכולים למצא מרגליות, ובפרט שהם מצויים תמיד בלב נשבר, לב אמת, לב אחד אליו ותברך, וזה מאד מאד חשוב למעלה, ולכן כל תלמיד יצא אל המון-עם וחסר עם מדה טובה, שראה אצל המון-עם כפי בחינתו.

רבי אליעזר אומר עין טובה: כי אין עוד מדה טובה ויקרה שאדם צריך לקנות לעצמו, כמו "עין טובה" — להסתפל תמיד על זולתו ב"עין טובה". וכמו שהזהירנו רבנו ז"ל ביותר לחפש ולבקש אצל זולתו נקדה טובה (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב); ודיקא אם אדם מסתפל על זולתו ב"עין טובה", אז ימצא בו נקדה טובה. וזו היתה מדרגת משה רבנו, שהקדוש-ברוך-הוא נתן לו את התורה, והוא מסרה ב"עין טובה" לעם ישראל, כמאמרם ז"ל (שמות רבה, פרשה מז, סימן ג'): אמר רבי שמעון בן חלפתא הוא שמשה אומר להן לישראל (דברים י, ד): "ויכתב על הלוחות כמכתב הראשון, ויתנם ה' אלי", לי נתנם ואני נהגתי עמכם "עין טובה" ונתתי אותה לכם.

רבי יהושע אומר חבר טוב: כשאדם מחבר את עצמו עם "חבר טוב", זה מועיל לו מאד בעבודת השם ותברך, וכמוכא בזהר (פקודי רנ): "חבר טוב", דעביד טיבו עמיה דבר נש

בְּעֵלְמָא דִּין וּבְעֵלְמָא דְאִתִּי, וְאֵלִין חֲבָרִים קְיִימָא יתיריס ואינו מקנא כשרואה שיש לחזריו יותר ממנו:
 תְּדִיד עֲלִיהָ דְבַר נֶשׁ, בְּחֲבָרוּתָא חֲדָא, לִישׁוּבָא חֶבֶר טוֹב. שְׂמוּכִיחוּ כְּשֵׁרוּאָה אֹתוֹ עוֹשֶׂה דְבַר שְׂאִינוּ
 לִיה, וְלֹאֲגָנָא עֲלִיהָ, וְלִמְהוּי עֲמִיהָ חֲבָרִים. הַגּוֹן: שָׁכֵן טוֹב. מִזּוּ אֵלְלוּ בֵּין בְּיוֹם בֵּין בְּלִילָה. וְאֵילוּ
 לְקַדְשָׁא שְׂמָא דְמֵאֲרִיהוֹן, וְלִזְמָרָא וְלִשְׁבָחָא חֶבֶר טוֹב טוֹב אֵינוּ מִזּוּ אֵלְלוּ כָּל עַתָּה: הַרְוָאָה אֵת
 קָמִיהָ תְּדִיר. וְכֵן פְּתַב הַנּוֹלָד. לֹפֶה וּמִצִּיט צִמָּה
 הַרְמַב"ם (פְּרָק ו' מֵהִלְכוֹת שְׁעֵמִיד לֵהוֹיֹת וּמִחוּךְ כֵךְ נִמְלֵא
 דְעוֹת, הִלְכָה א'): דְרָךְ בְּרִיתוֹ מַחֲשֵׁב הַפְסֵד מִלֹּה מִלֹּה כִּנְגַד
 שֶׁל אָדָם לֵהוֹיֹת נִמְשָׁף שָׂכָרָה וְשָׂכָר עֲבִירָה כִּנְגַד
 בְּדַעוֹתָיו וּבְמַעֲשָׂיו אַחַר אָמַר לֵב טוֹב. אָמַר לֵב טוֹב. לְפִי שֶׁהִלַּב

רָעִיו וְחֲבָרָיו, וְנוֹהֵג כְּמִנְהַג אֲנָשֵׁי מְדִינָתוֹ, הוּא הַמְנִיעַ לְכָל שָׂאֵר הַכַּחוֹת וְהוּא הַמְקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ
 לְפִיכָךְ צָרִיךְ אָדָם לְהִתְחַבֵּר לְצַדִּיקִים וְלִישֵׁב נֹזְעִים כָּל הַפְּעוּלוֹת. וְאִף עַל פִּי שֶׁישׁ לַפְּעוּלוֹת אֲבָרִים
 אֲצֵל הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדִי שִׁילְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם, הוּא הַמְנִיעַ לְכָל שָׂאֵר הַכַּחוֹת וְהוּא הַמְקוֹר שֶׁמִּמֶּנּוּ
 וַיִּתְרַחֵק מִן הַרְשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשָׁף, כְּדִי שֶׁלֹּא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. הוּא שְׁשָׁלְמָה אוֹמֵר (מִשְׁלֵי יג.
 כ): "הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יִחַפֵּס וְרוּעָה כְּסִילִים יִרוּעַ".

רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר שָׁכֵן טוֹב: עַל דְּבַר זֶה שִׁיזְכָּה שִׁיְהִי לּוֹ שְׂכָנִים טוֹבִים צָרִיכִים רַחֲמִים רַבִּים,
 כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (בְּתֵי מְדִנְשׁוֹת ב', סִימָן נא): שְׁלֹשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים
 מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל יוֹם וְיוֹם וְכוּ', עַל "שָׁכֵן טוֹב"; כִּי הִרְבֵּה שְׂכָנִים רָעִים גּוֹרְמִים כְּמֵאֲמָרָם
 ו"ל אֲצֵל סוּטָה (סוּטָה ז); וְכֵן אָמְרוּ (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה, פָּרָשָׁה א', סִימָן כו): "מִשְׁכְּנֵי אַחֲרֶיךָ נְרוּצָה"
 — מִמָּה שֶׁגָּרִיתָ בִּי שְׂכָנֵי הָרָעִים; אָמַר רַבִּי אֲבוּן, לְמַלְךְ שֶׁפָּעַס עַל מְטְרוֹנָה וְגָרָה בָּהּ שְׂכָנִים
 רָעִים, וְהִתְחִילָה צוֹחַת: אֲדוּנֵי הַמֶּלֶךְ הוֹשִׁיעֵנִי, כִּי יִשְׂרָאֵל (שׁוֹפְטִים י, יב): "צִידוֹנִים וְעַמְלָק לְחֻצוֹ
 אֶתְכֶם וְתִצְעֲקוּ אֵלַי וְאוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם מִיָּדָם", כִּי הַשְׂכָּנִים הָרָעִים יְכוּלִים לְהִצְיֵק לְאָדָם כָּל-כָּף, עַד
 שֶׁאֵין לוֹ מָנוֹס אֲלֵא לְבָרַח אֵלָיו יִתְבָּרַךְ; וְלִכֵּן צָרִיכִים תָּמִיד לְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, שִׁיְהִי לוֹ רַק
 שְׂכָנִים טוֹבִים.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַרְוָאָה אֵת הַנּוֹלָד: הֵינּוּ שְׂאָדָם צָרִיךְ תָּמִיד לְהִסְתַּכֵּל עַל תְּכֵלִיתוֹ הַנִּצְחִית,
 וְתָמִיד יַעֲשֶׂה לְעֲצָמוֹ חֲשָׁבוֹן מַה יֵּלֵד יוֹם, שְׂאֵז חָיִיו יִלְכוּ בְּדֶרֶךְ אַחֲרֵת לְגַמְרֵי; כִּי כְּשֶׁאָדָם
 מִישֵׁב אֵת עֲצָמוֹ עַל כָּל דְּבַר שְׁעוֹשֶׂה, וְרוּאָה מֵרֵאשׁ מַה יֵּלֵד בְּסוּף, אֲזִי יִנְצַל מִרְעוֹת רַבּוֹת, בֵּין
 בְּגִשְׁמֵי — שְׁלֵא יִחְלָה, וּבֵין בְּרוּחֵי — שְׁלֵא יִחַטָּא. וְזוֹ מִדָּה יִקְרָה מִן הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, שֶׁהָאָדָם
 צָרִיךְ תָּמִיד לִישֵׁב עֲצָמוֹ בְּכָל מַעֲשָׂיו, וְלִחְשֵׁב עַל כָּל דְּבַר מַה יִּהְיֶה נּוֹלָד מִזֶּה, וְזֶה יִמְנַעֵנוּ מִצְרוֹת
 וְרַעוֹת רַבּוֹת.

רַבִּי אֲלֵעָזָר אוֹמֵר לֵב טוֹב: כִּי הַלֵּב שֶׁל הָאָדָם הוּא עֵקֶר הָאָדָם, וְשֵׁם מִשְׁפַּח הַיֵּצֵר טוֹב וְהַיֵּצֵר
 הָרָע, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (בְּרִכוֹת נד): "בְּכָל לְבָבָךְ" — בְּשֵׁנֵי יֵצֵרֶיךָ: בַּיֵּצֵר טוֹב וּבַיֵּצֵר הָרָע; וְכֵן
 אָמְרוּ בְּזִהַר הַקְּדוּשׁ (תְּרוּמָה קסב): "בְּכָל לְבָבָךְ" — בְּתֵרִין לְבִין אִיהוּ דְּאִיְהוּ תְּרִין יֵצֵרִין, חַד
 יֵצֵרָא טָבָא וְחַד יֵצֵרָא בִישָׂא וְתֵרִין אֵלִין כָּל חַד וְחַד אִקְרִי לֵב דָּא אִקְרִי לֵב טוֹב וְדָא אִקְרִי לֵב
 רָע, וּבִגִּין כִּי אִיהוּ לְבָבָךְ דְּאִיְנוּן תְּרִין: יֵצֵר הַטּוֹב וַיֵּצֵר הָרָע; וְלִכֵּן צָרִיכִים לְבַקֵּשׁ בְּכָל יוֹם מִמֶּנּוּ
 יִתְבָּרַךְ, שִׁיזְכָּה לְזַכֵּךְ אֵת לְבוֹ, וְכִמּוֹ שְׂאָמַר רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קעו): צָרִיךְ הָאָדָם
 לְמַהֵר מְאֹד לְגַרֵשׁ מִקְרָבוֹ הָרוּחַ שְׁטוּת, מַה שֶׁלְּבוֹ מְלֵא מְרוּחַ שְׁטוּת הַדְּבֻקָה בּוֹ, וְזֶה עַל-יְדֵי
 שְׁנִתְקַשֵּׁר לְהַצְדִּיק הָאֱמֵת. וְהִתְקַשְּׁרוֹת הֵינּוּ אֶהְבֵּת נֶפֶשׁ, מַה שְׂאוּהֵב לְהַצְדִּיק מְאֹד, וְעַל-יְדֵי-זֶה

מיוחדים מכל מקום הכח המעורר לכל התנועות הוא
בלב לפיכך אמר רבי אליעזר לב טוב. ומפני זה אמר
רבי יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך
מדבריו: יד איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה

האדם. הולך לשאול מהס
זה. ולא הבין מתוך דבריהם
הראשונים שהדרך הרעה היא
הפך הדרך הטובה. לפי שלא
כל מה שהוא טוב יהיה הפכו
רע. כי מדת החסידות והוא
העושה לפנים משורת הדין
היא טובה. ומי שאינו חסיד
מעמיד דבריו על דין תורה

**לָהֶם, רוֹאֵה אֲנִי אֶת דְּבָרֵי רַבִּי
אֶלְעָזָר בֶּן עֶרְךָ מְדַבְּרִיכֶם,
שֶׁבְכָלֵל דְּבָרָיו דְּבָרִיכֶם.
יְד אָמַר לָהֶם צְאוּ וּרְאוּ אִיזוֹ
הִיא דֶרֶךְ רָעָה שִׁיתְרַחֵק מִמֶּנָּה
הָאָדָם. רַבִּי אֶלְיָעָזָר אוֹמֵר,
עֵינַי רָעָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,**

ואמץ לבו, וכן להפך רבי הלכב הם המתפחדים תמיד; ועל-כן צריכים להתחזק עם לב טוב, כי
כפשיש לאדם לב, אין שיף אצלו מקום כלל, כי אדרבה, הוא מקומו של עולם, ואין העולם
מקומו, כי האלקות הוא בלב, כמו שכתוב (תהלים עג, כו): "צור לבבי" (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן
נו); ובכל מקום שהולך, הקדוש-ברוך-הוא הולך עמו; כי כפשיש לאדם לב טהור, לב נקי, לב
מזוף, נעשה לבו משפן לשכינת עזו יתברך.

אמר להם: רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו. "רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם,
שבכלל דבריו דבריכם"; כי העקר תלוי בלב, כי כפשיש לאדם לב טוב, אז יודע עתידות,
על-ידי מה שהלב אומר לו, כי הוא דברי השם יתברך ממש, פמוכא בדברי רבנו ז"ל
(לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קלח); כי הכל תלוי בלב, כי על-ידי התלהבות הלב, זוכה לגרש את
הטמאה שנדבקה בו, ומטהר את לבו; כי כנגד שנתלהב לבו אל עברה, חס ושלו, שמזה נטמא
לבו, ראוי לו שיתלהב לבבו בקדשה, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קנו);
ועל-כן הפליג רבי יוחנן בן זכאי כל-כף את דברי רבי אלעזר בן ערך, כי העקר הוא הלב ושם
כל השמחה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כד): עקר השמחה הוא בלב, ולהפך
עקר גלות השכינה כשהעצבות שהם הקלפות גוברים ומתפשטים על הלב; ועל-כן העקר שיראה
שיזדכך לבו, ויהיה נעשה כלי ומשפן לשכינת עזו יתברך.

יד אמר להם: רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו: "צאו" בחוץ אל המון-עם "וראו" מהם "איזוהי
דרך רעה שיתרחק ממנה האדם"; כי כמו שאמר שפדאי להסתובב בין המון-עם התמימים
וללמד מהם דרך והנהגה טובה בעבודת השם יתברך, כמו-כן אמר להם, שפדאי לצאת ולראות
מהצבועים והרמאים והשקרנים הקלים והפחותים איזו דרך והנהגה רעה שפדאי להתרחק ממנה,
כי רבי יוחנן בן זכאי הוא בעל המימרא, שאמר (בבא בתרא פט:): אוי לי אם אמר, אוי לי אם לא
אמר, אם אמר שמא ילמדו הרמאין, ואם לא אמר שמא יאמרו הרמאין, אין תלמידי חכמים
בקיאין במעשה ידינו.

רבי אליעזר אומר עין רעה: כי עין רעה הורסת את האדם לגמרי, מחמת שדן תמיד את כל

אחד לכף חוב, ועל-ידי-זה אינו יכול לסבל את אף אחד, ואף אחד אינו יכול לסבל אותו, ועל-כן אמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יב, סימן ד'): "ברכך ה' וישמרך" — מן עין רעה.

ממנה האדם: הלזה ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הנוול. שאם לא ישלם לא ימלא מי שילוו ויהיה מוטל ברעב. ולא אמר סתם מי שאינו רואה את הנוול. לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנוול. שלא יבא לידי תקלה. שיציל עצמו צבוא

חבר רע. רבי יוסי אומר, שכן רע. רבי שמעון אומר, הלזה ואינו משלם. אחד הלזה מן האדם, פלוגה מן המקום, שנאמר (תהלים לו, כא) "לזה

רבי יהושע אומר, חבר רע: כי אין עוד דבר המזיק לאדם כמו חבר רע, אשר יכול להוריד אותך לשאול תחתית ומתחתיו, ועל-כן צריכים להתרחק מחברים רעים,

אשר בנקל ללמד מהם מדות רעות, ולהפשיל

על ידם בעברות חמורות, רחמנא לישזבן, וכל זמן שיש לאדם שכל, ראוי לו לברח מחברים רעים, חברים מגנים, שהם הורסים את האדם בגשמיות וברוחניות גם יחד, וכמעט שאין אדם חוטא ואין אדם מסתבף בצרות ויסורים, אלא על-ידי חברים רעים, רחמנא לצלן, ועל-כן אשרי מי שמתרחק מחבר רע, כדי שלא ילמד ממעשיו הרעים והמגנים.

רבי יוסי אומר שכן רע: כי אמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה ג', סימן יב): אוי לרשע אוי לשכנו; ומי היו בעלי מחלקת? קרח בן יצהר בן קהת ולפי שהיו סמוכים להם ראובן ושמעון וגד היו כלם בעלי מחלקת, שכן הוא אומר (במדבר טו, א): "ויקח קרח בן יצהר" וגו', וכן בני גד ובני שמעון אף הם היו בעלי מריבה, כי על-ידי שאדם נעשה שכן לרשע, לבסוף גם הוא נעשה רשע, רחמנא לישזבן, ועל-כן ראוי לכל בר ישראל להתרחק משכנים רעים, ואל יכנס לגור ביניהם, ושלא ילמד ממעשיהם, וכן שלא ילמדו ילדיו ממעשה ילדי הרשעים.

רבי שמעון אומר הלזה ואינו משלם: זו מדה מגנה מאד, שהאדם לזה פסח מזולתו ואינו משלם, שאז הוא גורם רעה לכל העניים, כי בשעה שהאדם לזה ואינו משלם, הוא גורם שתהיה הדלת נעולה בפני לזין, ואף אחד אינו רוצה להלוות, וכל זה גרם הרשע שלזה פסח ולא שלם; כי זה מהמדות הכי מגנות; כי אם אדם הלזה לך פסח, עליך לשלם, ואם אינך משלם, אתה בכלל רשע ומין ואפיקורס, והנך מסלק את שכנית עזו יתברך מך, אשר זה מה שאמר "אחד הלזה מן האדם, פלוגה מן המקום ברוך הוא", כי כשאדם לזה ממישהו, עליו לדעת, שלזה אז ממנו יתברך, כי פלוני שעושה גמילות חסד עם חברו, הרי הוא נכנס כבכול תחתיו יתברך, כמאמרם ו"ל (רות רבה, פרשה ה', סימן ד'): גדול כחן של גומלי חסדים, שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל פנפי ארץ ולא בצל פנפי שמש, ולא בצל פנפי חיות ולא בצל פנפי פרוכים ולא בצל פנפי שרפים, אלא בצל מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהלים לו, ח): "מה יקר חסדך אלהים, ובני-אדם בצל כנפיה יחסיון"; ועל-כן אם אינו משלם לאדם וגוזל ממנו, כאלו לזה מן המקום ברוך הוא, ולא שלם לו, וגזל ממנו, שאז הוא נקרא רשע, "שנאמר (תהלים לו, כא): "לזה רשע ולא ישלם", כי נקרא רשע, היות שהוא לזה לכתחלה כדי שלא ישלם, ועל-כן ענשו גדול מאד, כי הוא גוזל את הקדוש-ברוך-הוא, מה שאין כן "וצדיק חונן ונותן", דרכו של צדיק שהוא

הנולד ההוא: וצדיק חונן ונותן. הקנ"ה שהוא חמיד משפיע, ואפלו אם בא לו נסיון כזה צדיקו של עולם חונן ונותן למלוא מה שלווה זה ממנו ולכן ראה, אהובי, בני, ולא פרע לו נמלא הלוה נשאר חייב למקום: והזהר בזה מאד, אם לויית כסף אצל מישהו, תשתדל לשלם לו אפלו

מעט דמעט בכל יום, עד

שלבסוף תגמר עם החוב, ואל תהיה רשע —

לשלח את בעל חובך

בלך ושוב בכל יום, כי

רשע ולא ישלם, וצדיק חונן ונותן". רבי אלעזר

אומר, לב רע. אמר להם, רואה אני את דברי רבי

אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל דבריו

לא יאבה הקדוש-ברוך-הוא סלח לך, ולבסוף תאבד את ממונך באפן רע מאד. ורואים את המדה

הרעה והמגנה הזו, שבני-אדם לזים כספים מימין ומשמאל, ולכתחלה לזים על דעת שלא לשלם,

וזה אסור גזלה ממש, שעל זה שלם ישלם במקומו פעמים ושלש, רחמנא לישזבן. ועל-כן מי

שלוה כסף ואין לו לשלם, עליו לבוא בכל פעם אל בעל החוב ולתן לו אפלו משהו, ולפיסו,

שאז בודאי יתחשב בו המלוה, מה שאין כן מי שהוא רשע גמור, לא די שלוה מאדם כסף, אלא

עוד מתחצף לבעל חובו וכופר בכל, ומגרשו בבזיונות ובשפיות דמים על שמעו לבוא לבקש

את חובו, אין עוד רשעות ואכזריות יותר גדולה מזו, אשר בודאי מי שעושה כן ישלם לבסוף

כפלים, ויעקר מן העולם באפן רע מאד, רחמנא לצלן. ולכן אשרי העני הלוה, שבא בכל יום

אל המלוה ומפיסו בדברים, ונותן לו אפלו קצת דקצת, שבודאי ימחל לו בעל החוב על הצער

והעגמת נפש שנגרמה לו, ויתחשב עמו, ובזכות זה שיבוא העני הלוה ויפיס את המלוה, ישפיע

עליו הקדוש-ברוך-הוא שפע כזה, עד שיוכל לצאת מכל חובותיו, והוא יתהפך להיות העשיר,

ועוד יוכל להלוות לאחרים. ובעינינו ראינו מתקיימים דברים אלו.

רבי אלעזר אומר לב רע: שאין לך עוד מדה מגנה כמו רע לב, שאינו יכול לסבל שזולתו

מצליח בעבודת השם יתברך. וכבר אמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן קיט), שהאדם צריך להגיע

למדרגה כזו, שתמיד יחשב, אפלו שאינו יכול להיות איש כשר, על-כל-פנים יהיה חברי איש

כשר. וזו מדרגה גדולה מאד מאד, כי טבע רע של בני-אדם, כשלהם אין הולך בעבודת השם

יתברך, בתורה ובתפלה, לבסוף הם שוכרים גם את אחרים ומחלישים את דעתם, ואומרים להם:

גם אתם תפלו כמו שאני נפילתי, אשר זו רשעות גדולה מאד, וזה בא מרע לב. ועל זה אמר

רבנו ז"ל: "חסיד שנפל גרוע ממשמד", כי ממשמד כלם מתרחקים, אכל מאלו המתלבשים

בחסידים, קשה להתרחק פי לא מכירים אותם, והם מתגרים בבני הנעורים ומסיתים ומדיחים

אותם שיתרחקו מעבודת השם יתברך, כי בודאי יתרחקו כמו שהם התרחקו, ואין לך עוד רשעות

יותר גדולה מזו, אשר הכל בא מחמת רע לב.

אמר להם: רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו, "רואה אני את דברי אלעזר בן ערף מדבריכם, שבכלל

דבריו דבריכם"; כי מי שיש לו לב רחב בעבודת השם יתברך, ואפלו שלו אין הולך טוב

בחייו, עם כל זאת הוא רוצה שלאחרים ילך בטוב, ויצליחו בחייהם, אין עוד מדרגה יותר גדולה

מזו, כי מי שיש לו לב טוב, זה עולה על הכל, הוא תמיד ידאג שלאחרים ילך בטוב, לא-כן מי

שיש לו לב רע, והוא אכזר, אין לך עוד מדה מגנה מזו; אשרי מי שמרחיק עצמו מהמדה המגנה

הזו, והבן.

טו הם אמרו שלשה דברים: הינו תלמידי רבן יוחנן בן זכאי, כל אחד מהם היה רגיל לומר שלשה דברים, שזו היתה נקדחתם, והוא על דרך שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א',

טו הם אמרו שלשה דברים. זרן ארן ומוסריס ומדות. דלילו זענין האסור והמותר והפטור והחיוז דנריס הרצה אמרו. אי נמי אלו השלשה דברים היו מרגלא נפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב

דְּבָרֵיכֶם: טו הֵם אָמְרוּ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשִׁלְךָ, וְאֵל תְּהִי נוֹחַ לְכַעֲוֹס. וְשׁוֹב יוֹם אֶחָד לְפָנָי מִיתַתְךָ. וְהוּי מִתְחַמֵּם כְּנֹגֵד אוֹרֵן שֶׁל חֲכָמִים, וְהוּי זְהִיר

עליך כשלך. ואימתי יהא זה כשלך תהי נוח לכעוס. שאם אתה נוח לכעוס אי אפשר שלא תזלול זכבוד חנך. הרי דבור אחד. ושוב יום אחד לפי מיתתך. הרי ז' והג' הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים וכו': ושוב יום אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות

סימן לד) משה הוא הצדיק האמת, והוא נקדה כללית נשמות ישראל, שבתחלה צריכים הכל לקבל מהנקדה הכללית, ואחר-כך צריך כל אחד ואחד להאיר בחברו מהנקדה שיש בו, וגם יוכל להאיר מגיה וביה מהנקדה שבו; הינו שיש שלש נקדות

יעשה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בגחלתן. שלא תנהג בהם קלות ראש: שלא תכרה.

שדיקא על ידן הוא יכול להכניע את התרפות והבזיונות ששוכרים את לבו. נקדה א' — היא נקדת הרב, שצריכים

נקדה ב' — היא נקדת החבר, שצריכים לדבר עם חבר, ולחזור עמו מה שקבל מהרב, כי כל אחד מקבל באפן אחר לגמרי מזולתו, וצריכים לקבל את כל הנקדות מכל החברים. נקדה ג' — זו נקדת עצמו, שאדם צריך אחר-כך לחזור עם עצמו מה שקבל מהרב, ומה שקבל מהחברים (לקוטי הלכות, ברכת המזון, הלכה ג', אות ד'), ודיקא על-ידי-זה מכניעים את התרפות והבזיונות ששוכרים את האדם, ונקלל בו יתברך, על-ידי הנקדה השנייה אל לבו בעת הזאת. ולכן "הם אמרו שלשה דברים" דיקא, כי תלמידי רבן יוחנן בן זכאי החזיקו בזה בשלמות. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (שפת פה): בריך רחמנא דיהב אוריגאן תליתאי לעם תליתאי, על-ידי תליתאי, ביום תליתאי בירחא תליתאי; כי כל התורה היא משלשת, כי אי אפשר לקבל את התורה, אלא על-ידי השלש נקדות האלו, הינו קדם צריכים ללמד הרבה אצל הרב ולקבל את נקדתו, ואחר-כך צריכים לחזור עם החברים מה שקבל אחד שמע לפי בחינתו ודעתו אצל הרב, כי כל אחד שומע מהרב פפי דעתו ושכלו, וההכרח לקבל את כל הנקדות, ואחר-כך צריכים להתבודד עמו יתברך, שזה נקדת עצמו, ולחזור את כל מה ששמע מרבו ושמע והסבירו לו חבריו, ואז כשיש לו השלש נקדות האלו, אזי מאיר בו אורו יתברך בגלוי רב מאד, והבן.

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: וַיֵּשׁ לְדִיק בְּדַבְּרָיו; תַּמְצָא, שֶׁהַזְּכִיר חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְלֹא שְׁלֹשָׁה, וְלָמָּה נִקְטַ שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים? אֵלָּא יֵשׁ לוֹמֵר שְׁנַיִם דְּבָרָיו נִחְלָקִים בְּשִׁלְשָׁה: "יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשִׁלְךָ, וְאֵל תְּהִי נוֹחַ לְכַעֲוֹס" — זֶה דְּבַר אֶחָד, שְׁמוּרָה לָנוּ הַתַּנָּא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שְׁאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּטֵל וּמִבְטָל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שֶׁלֹּא יִרְצֶה שׁוֹם כְּבוֹד עַצְמִי, וּכְמוֹ אָדָם הַנוֹתֵן לְעַצְמוֹ כְּבוֹד, הָרִי זֶה חוּכָא וְאִיטְלוּלָא, כְּמוֹ-כֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּעֵינָיו הַכְּבוֹד שֶׁחֲבָרוֹ נוֹתֵן לוֹ; וְזֶה פְּרוּשׁ "יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשִׁלְךָ", הֵינּוּ שִׁיחִיָּה הַכְּבוֹד שֶׁחֲבֵרְךָ נוֹתֵן לְךָ כְּשִׁלְךָ, כְּאֵלוֹ אִתָּהּ נוֹתֵן לְעַצְמְךָ כְּבוֹד. וְכֵמוֹ שֶׁמֶסְפֵּר מֵהַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ רַבִּי שְׁמַעְלָא מִנִּיקְלָשְׁבוּרְגַּ זי"ע, שֶׁקֶדָם שְׁנַכְנַס

לפניו כִּשְׁהֵן מְלַכְלֵכִין. שְׂמַח הַמֶּלֶךְ לְקִרְאָת פְּקָחִים, וְכַעַס לְקִרְאָת טִפְשִׁים; אָמַר: הֲלָלוּ שְׁקִשְׁטוּ עֲצָמָן לְסַעֲדָה, יִשְׁבוּ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הֲלָלוּ שְׂלֵא קִשְׁטוּ עֲצָמָן לְסַעֲדָה, יַעֲמְדוּ וַיִּרְאוּ. "הוֹי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרֵן שֶׁל חֲכָמִים, וְהוֹי זְהִיר בְּגַחְלָתָן שְׂלֵא תִפְוֶה, שְׁנֹשִׁיכְתָן נֹשִׁיכַת שׁוּעֵל וְעַקִּיצְתָן עַקִּיצַת עַקְרָב, וְלַחִישְׁתָן לַחִישַׁת שָׂרָף, וְכָל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ"; זֶה דְּבַר שְׁלִישִׁי שְׁמֹזְהִירָךְ, אֶהוּבִי, בְּנִי, לְכָל אֱלוֹ הַבָּאִים אֶל הַצְּדִיק הַדְּבֹק בּוֹ יִתְבַרֵךְ, וְהוּא כֹּאֵשׁ אֹכְלָה. רֵאָה לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוֹרוֹ; כִּי אִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל מִהַצְּדִיק, אֲלֵא כְּשֶׁעוֹמֵד רְחוּק, שְׁזֶה כְּנֶגֶד אוֹרוֹ — שֶׁהוּא עוֹמֵד מְנַגֵּד, כְּדֶרֶךְ אָדָם הַרוֹצֵה לְהִתְחַמֵּם מֵאֵשׁ, הוּא צְרִיף לְעַמֵּד בְּרְחוּק, כְּדִי שְׂלֵא יִכְוֶה, כִּי אִם יִתְקַרֵב יוֹתֵר מֵדַאי — יִכְוֶה, שְׁזֶה "וְהוֹי זְהִיר בְּגַחְלָתָן שְׂלֵא תִפְוֶה"; כִּי עַל-יְדֵי גַחְלַת יְכוּלִים לְהִתְחַמֵּם וְכֵן עַל־וּלִים לְהַכּוֹת. אִם הוּא עוֹמֵד מְרְחוּק — אֲזִי יִחַמֵם אֶת עֲצָמוֹ, אֲבָל אִם יִתְקַרֵב יִתֵּר עַל הַמַּדָּה — אֲזִי יִכְוֶה. כֵּן הִיא בְּהִתְקַרְבוֹת אֶל הַצְּדִיק הַדְּבֹק בְּאֵין סוּף בְּרוּף הוּא, אִם יַעֲמֵד מְרְחוּק בְּאִמָּה וּבִירָאָה, בְּרִתָּת וּבְזִיעַ, יִקַּבֵּל מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה מְאֹד, וְאֵף שֶׁהַצְּדִיק מוֹרִיד אֶת עֲצָמוֹ אֶל הָאָדָם, וְנִדְמָה כְּאֵלוֹ הוּא גַעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, כִּי זֹו גְדֻלַּת הַצְּדִיק, שִׁיכוֹל לְהִלְבִּישׁ עֲצָמוֹ בְּלִבוֹשֵׁין, עַד שֶׁגַם הַקָּטָן בְּמַעֲלָה, יִקַּבֵּל אֶת אוֹרוֹ הַגְּדוֹל הַמְּאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא — עַל-יְדֵי גְדֻלַּת הַצְּמִצּוּם שְׁמִצְמִצִּים עֲצָמוֹ הַצְּדִיק לְהִיּוֹת כְּאֶחָד הָאָדָם, בְּאֵפֶן שִׁיִּקְבְּלוּ מִמֶּנּוּ. אֶף-עַל-פִּי-כֵן נוֹפְלִים עָלָיו יִרְאָה וּפְחָד גְּדוֹלִים בְּכָל עֵת שֶׁמִּתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק, אֲזִי יִקַּבֵּל מִמֶּנּוּ לֵאֵין עֲרֹף, לֹא-כֵן הַשּׁוֹטִים הַחוֹשְׁבִים שֶׁהַצְּדִיק הוּא חֲבָרָם, וְהוּא כְּאֶחָד מֵהֶם, הֵם נִכְוִים וְנִשְׂרָפִים, וְלִבְסוּף נִתְרַחֲקִים לְגַמְרֵי. וְכִמוֹ שֶׁסִּפֵּר הַצְּדִיק הַקְּדוֹשׁ רַבִּי שְׁנִיאֹר זְלַמֵּן מְלִיאָדִי זִי"ע (בַּעַל הַתְּנִיָּא), שֶׁבִּשְׂבִיל זֶה זָכוּ לְקַבֵּל כָּל-כֶּף הַרְבֵּה מִרַבָּם הַמְּגִיד הַקְּדוֹשׁ מִמְּעוֹרֵיטֵשׁ זִי"ע, כִּי בְּכָל פַּעַם שֶׁהִתְלַמִּידִים שָׁמְעוּ אֶת פְּסִיעוֹת רַבָּם הַהוֹלֵךְ

לְאִיזוֹ עִיר וְחִפּוֹ עָלָיו הַמוֹן-עַם לְתַת לוֹ כְּבוֹד, נִכְנָס לְאִיזָה חֹדֶר, וְסָגַר בְּעַדוֹ הַדֵּלֶת, וְהָיָה מִסְתּוֹכֵב הַלוֹךְ וְשׁוֹב, וְהָיָה אוֹמֵר לְעֲצָמוֹ שְׂבַחִים גְּדוֹלִים: "שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם, צְדִיק קְדוֹשׁ וְנוֹרָא," "בְּרוּךְ הַבָּא, צְדִיק קְדוֹשׁ וְטָהוֹר," "זֶה הַיּוֹם קִוִּינוּ לוֹ, שְׂבָא צְדִיק קְדוֹשׁ כְּזֶה," וְכַדּוּמָה כָּל מִינֵי שְׂבַחִים דְּבַר עַל עֲצָמוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן נִכְנָס לְעִיר, וְשָׁאֲלוּ אוֹתוֹ מַה פְּרוּשׁ הַנְּהַגָּה זֹו, עֲנָה וְאָמַר: "הָרִי פֶלֶם נוֹתְנִים לִי כְבוֹד, וּמִשְׂבַּחִים וּמְפָאָרִים אוֹתִי בְּכָל מִינֵי שְׂבַחִים וְהִתְפָּאָרוֹת, וְכִדִּי שִׁיְהִיָּה בְּעֵינֵי כָּל הַכְּבוֹד שְׁנוֹתְנִים לִי חוּכָא וְאַטְלוּלָא, הָרִי אֲנִי מִשְׂבַּח אֶת עֲצָמִי, כְּדִי שְׂלֵא יַעֲשֶׂה רִשָּׁם אַחֲרֵי-כֵן הַכְּבוֹד שִׁיְתַנּוּ לִי; הֵינּוּ שֶׁהַכְּבוֹד שֶׁהַחֲבֵר נוֹתֵן לִי יִהְיֶה בְּעֵינֵי כְּמוֹ שְׂאֲנִי נוֹתֵן לְעֲצָמִי כְבוֹד, אֲשֶׁר זֶה חוּכָא וְאַיְטְלוּלָא. וְזֶה "יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ," הֵינּוּ הַכְּבוֹד שֶׁחֲבֵרְךָ נוֹתֵן לְךָ יִהְיֶה חֲבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ, כְּאֵלוֹ אִתָּהּ נוֹתֵן לְעֲצָמְךָ, אֲשֶׁר זֶה בְּגֵדֵךְ גַּחְוֵךְ וְלַעֲג, כִּי כְּשֶׁאֶחָד מִשְׂבַּח אֶת עֲצָמוֹ זֶה צְחוּק, כֶּף צְרִיף לְהִיּוֹת בְּעֵינֵי הַצְּדִיק הַכְּבוֹד שְׁנוֹתְנִים לוֹ. וְתַכְף-וּמִיד הוּא אוֹמֵר "וְאֵל תְּהִי נוֹחַ לְכַעַס"; שְׂלֵא תִפְנֹס בְּכַעַס אִם אֵין נוֹתְנִים לְךָ אֶת הַכְּבוֹד שֶׁחֲפָצְתָּ. "וְשׁוֹב יוֹם אֶחָד לְפָנֶי מִיתְתֵךְ"; זֶהוּ דְּבַר שְׁנִי; כִּי אָדָם צְרִיף תְּמִיד לְהִסְתַּכֵּל עַל הַיּוֹם הָאֶחָד, וּמַה תְּכַלִּיתוֹ בְּחַיִּים, וְכִמְאָמְרָם ז"ל (שְׁבַת קֵנֵג): שְׂאֵלוּ תְּלַמִּידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אֵיזָהוּ יוֹם יְמוֹת? אָמַר לָהֶן: וְכָל שְׁכֵן יִשׁוּב הַיּוֹם, שְׂמָא יְמוֹת לְמַחַר, וְנִמְצָא כָּל יְמִיו בְּתִשׁוּבָה; וְאֵף שְׂלֵמָה אָמַר בְּחֲכָמְתוֹ (קַהֲלַת ט, ח): "בְּכָל עֵת יִהְיֶה בְּגֵדֶיךָ לְבָנִים, וְשָׁמֵן עַל רֵאשֶׁף אֶל יַחֲסֵר," אָמַר רַבֵּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: מִשָּׁל לְמֶלֶךְ, שְׁזַמֵּן אֶת עַבְדָּיו לְסַעֲדָה, וְלֹא קָבַע לָהֶם זְמַן, פְּקַחִין שְׂבָהֵן קִשְׁטוּ אֶת עֲצָמָן, וְיִשְׁבוּ עַל פֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ, אָמְרוּ: כָּלוּם חֲסֵר לְבֵית הַמֶּלֶךְ? ! טַפְשִׁין שְׂבָהֵן הֲלָכוּ לְמִלְאֲכָתָן, אָמְרוּ: כָּלוּם יֵשׁ סַעֲדָה בְּלֹא טַרַח? ! בְּפִתְאֵם בִּקֵּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת עַבְדָּיו, פְּקַחִין שְׂבָהֵן נִכְנָסוּ לְפָנָיו כְּשֶׁהֵן מְקַשְׁטִין, וְהִטְפְּשִׁים נִכְנָסוּ

וּנְכַנֵּס לְבֵית-הַמִּדְרָשׁ, נִפְלַע עֲלֵיהֶם אֵימָה וַפְחַד, שְׁלַח תַּעֲנֵשׁ עַל יָדוֹ: נְשִׁיכַת שׁוּעַל. רַפּוּאָתוֹ קֶשֶׁה לְפִי וְרַתַּת וְזִיעַ, וְכָךְ קָבְלוּ מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה מְאֹד. שְׁשִׁינּוּ דְקוֹת עֲקוּמוֹת וְעֲקוּשׁוֹת וְלַרְיָךְ הַרּוּפָא לְחַתּוֹךְ "שְׁנִישִׁכְתָּן נְשִׁיכַת שׁוּעַל וְעֲקִיצְתָן עֲקִיצַת עֲקָרָב, הַנֶּשֶׁר צְלוּמַל וְלֹהֲרַחֲיֵנּוּ הַנְּשִׁיכָה: עֲקִיצַת עֲקָרָב. קֶשֶׁה וְלַחִישְׁתָּן לַחִישַׁת שְׂרָף, וְכָל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי מִנְשִׁיכַת נַחֲשׁ: וְלַחִישְׁתָּן. לְזוּרְן: לַחִישַׁת שְׂרָף.

אשׁ"; וְלִכֵּן אֶהוּבֵי בְּנֵי, כְּהַבֵּל הַיּוֹלֵא מִפִּי הַשְּׂרָף, זְכוּר תּוֹכְר, אֲשֶׁר מְאֹד שְׂשׁוּרָף צִשְׁעָה שֶׁהוּא לֹחֵשׁ. מְאֹד צָרִיכִים לְשֹׁמֵר פִּירוּשׁ אַחֵר, הַשְּׂרָף הַזֶּה אֵינוֹ בְּכַבּוּד הַחֲכָמִים וְלֹא מְקַבֵּל הַחֲכָמִים, כִּי יִקְבַּל לְפָגַם בְּכַבּוּדָם, עֲנֵשׁ חֲמוּר. וְכִמּוֹ שְׂאֵמְרוּ עֲנֵשׁ חֲמוּר. וְכִמּוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בַּמִּדְבָּר רְבִה, פָּרָשָׁה ג', סִימָן א'): מֵהַתְּמָרָה הַזֶּה עוֹשֶׂה תְּמָרִים

בְּגַחְלָתָן שְׁלֹא תִפְוֶה,
שְׁנִישִׁכְתָּן נְשִׁיכַת שׁוּעַל,
וְעֲקִיצְתָן עֲקִיצַת עֲקָרָב,
וְלַחִישְׁתָּן לַחִישַׁת שְׂרָף, וְכָל
דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ: טז רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עֵינַי הָרַע, וַיִּצָּר

וְעוֹשֶׂה קוֹצִים, וְכָל מִי שֶׁהוּא מְבַקֵּשׁ לְגַבּוֹת רַעִה. שְׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק צְמַח שֵׁשׁ לוֹ וּמַחֲזֵר אַחֵר דְּבָרִים תְּמָרִים — הַקוֹצִים שֵׁשׁ בָּהֶם שׁוֹלְטִין בּוֹ, כִּי אַחֲרֵים. וַיֵּשׁ מִפְּרָשִׁים עֵינַי הָרַע. שְׁמַכְנִים עֵינַי הָרַע הֵם הַצְּדִיקִים, כֹּל מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר עֲצָמוֹ מֵהֶם

— "נְשִׁיכְתָּן נְשִׁיכַת שׁוּעַל, וְעֲקִיצְתָן עֲקִיצַת עֲקָרָב, וְלַחִישְׁתָּן לַחִישַׁת שְׂרָף", וְאָף "כָּל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ". וְאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (תַּנְחומָא בַּמִּדְבָּר): "צְדִיק בְּתִמְרָה יִפְרַח" — מֵהַתְּמָרָה הַזֶּה אִם נִקְצָצָה אוֹ נִעְקְרָה, אֵינָן עוֹלָה תַּחְתִּיהָ אַחֲרֵת, וְכֵן הָאָרֶז כִּשְׁהוּא נִקְצָץ אוֹ נִעְקָר אֵינוֹ מִחְלִיף, לְפִיכֵךְ נִמְשָׁלִים הַצְּדִיקִים לְתִמְרָה וְלָאָרֶז, כִּמּוֹ שְׁכַתּוּב (תְּהִלִּים צ"ב, יג): "צְדִיק בְּתִמְרָה יִפְרַח" — מֵהַתְּמָרָה הַזֶּה עוֹשֶׂה תְּמָרִים וְעוֹשֶׂה קוֹצִים, וְכָל מִי שֶׁמְבַקֵּשׁ לְגַנֵּב הַתְּמָרִים — הַקוֹצִים שֶׁבָּהֶם שׁוֹלְטִים בּוֹ, כִּי הַצְּדִיקִים וְהַחֲכָמִים בְּנֵי תוֹרָה, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר עֲצָמוֹ מֵהֶם — נוֹפֵל בְּגִיחָנוֹם, וְלוֹקֵה בְּעוֹלָם הַזֶּה, לְמָה? "שְׁנִישִׁכְתָּן נְשִׁיכַת שׁוּעַל, וְעֲקִיצְתָן עֲקִיצַת עֲקָרָב, וְלַחִישְׁתָּן לַחִישַׁת שְׂרָף", וְאָף "כָּל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ"; וְרֵאוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת, מִי שֶׁהִתְחִיל עִם חֲכָמִים וְצְדִיקִים אֲמִתִּיִּים, שֶׁהָיוּ דְּבָקִים בּוֹ יִתְבַּרַךְ, לְבִסּוּף נִעְקָר מִן הָעוֹלָם. וְלִכֵּן בְּרַח לָךְ, אֶהוּבֵי בְּנֵי, מִלְּחָלֶק עַל צְדִיקִים אֲמִתִּיִּים, וְהִתְאַבֵּק בְּעַפְרֵי רַגְלֵיהֶם תְּמִיד, וְאִזּוֹ בּוֹא תְּבוֹא עַל שְׁכָרְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, לֹא-כֵן אִם תִּפְגַּם בְּכַבּוּדָם, חַס וְשְׁלוֹם, תִּדְעַ שֶׁתִּקְבַּל עֲנֵשׁ גְּדוֹל, וְתִהְיֶה נִעְקָר מִן הָעוֹלָם; וְעַל-כֵּן אֵל תִּהְיֶה חֲכָם בְּעֵינֶיךָ, וְשֹׁמֵר עֲצָמְךָ מְאֹד לְכַבֵּד אֶת הַחֲכָמִים וְלִשְׁמַע לְדְבָרֵיהֶם, אֲשֶׁר אֶפְלוּ שִׁיחוֹת חֲלִין שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים צָרִיכִים לְמוֹד (עֲבוּדָה זָרָה יט:); כִּי מְרַב אֹרֶךְ יָמָיו וְדַבְּקוֹת, זִיו וְחִיוֹת אֱלֻקוֹת, שֶׁמֵּאִיר עֲלֵיהֶם, אִזּוֹ כָּל דְּבָרֵיהֶם כְּגַחְלֵי אֵשׁ; וְלִכֵּן אֶפְלוּ כִּשְׂאֵתָה שׁוֹמֵעַ שִׁיחוֹת חֲלִין שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, אֵל תִּזְלַזֵּל בָּהֶם, אֲלֵא תִדְעַ שְׁגָם אִזּוֹ הֵם מִיַּחֲדִים יַחֲדִים קְדוּשִׁים; אֲשֶׁרֵי הַדְּבוּק בְּצְדִיקִים וּבְחֲכָמִים אֲמִתִּיִּים.

טז רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עֵינַי הָרַע וַיִּצָּר הָרַע וְשִׁנְאָת הַבְּרִיּוֹת מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: צָרִיךְ שֶׁתִּדְעַ, אֶהוּבֵי בְּנֵי, אֲשֶׁר אֵלֶּה הַשְּׁלֵשׁ מִדּוֹת רַעוּת תְּלוּיּוֹת זוֹ בְּזוֹ, כִּי מִי שֶׁמְסַתְּפֵל עַל כָּל אֶחָד בְּעֵינַי רַעִה, וְדָן אוֹתוֹ לְכַף חוֹב, עַל-יְדֵי-זֶה מְמַשִּׁיף עַל עֲצָמוֹ יִצָּר הָרַע שֶׁל נְאוּף, וְזֶה גוֹרֵם לוֹ שִׁישְׁנָא אֶת הַבְּרִיּוֹת, כִּי מִי שֶׁשׁוֹנֵא אֶת הַבְּרִיּוֹת, סִימָן שֶׁפְּגוּם בְּבְרִית, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבְּן, וְהוּא נוֹאֵף גְּדוֹל, וְכָל זֶה בָּא מִחֲמַת קְלָקוּל דְּעַתּוֹ, כִּי מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁלֵמָה בִּידְעוּת אֱלֻקוֹת, הוּא

זממן חזירו או צננו ומזיק לו: ושנאת הבריות. שנת חנס. ורמז"ס פירש שמואס חזרת הצריות ואוהב לישב יחידי. ואני שמעתי אדם קשה שמציא עליו שנאת הצריות וגורם שהכל שונאים אותו: יי והתקן עצמך ללמוד תורה. שלא תאמר הואיל ואני חכם ואני אבא חכם. תורה חוזרת לאכסניא שלה ואני לרין העולם: יי רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשליך. והתקן עצמך ללמוד תורה, שאינה ירשה לך. וכל מעשיך יהיו

עין על כל בריה, אזי יתגבר עליו היצר הרע בנאוף, וישנא את הבריות, ועל-ידי-זה יצא מעולמו, הינו מדעתו; כי כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו, ואם ממשיך על עצמו השלש

מדות הרעות הללו, הרי הן מוציאות אותו מן העולם. רצה לומר מעולמו, הינו שנתבלבל דעתו ומחו לגמרי, וסובל צער ויסורים, כי אין עוד טוב כמו מי שגור בעולמו, הינו שדבוק בחי החיים בו יתברך, והבן.

יי רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשליך: בא לעורר אותך, אהובי, בני, אשר צריכים להזהר מאד מאד בחפצי חברו, וכמו שאדם אינו רוצה שיזיקו את ממונו ואת חפצו, כן יהיה זהיר בחפצי וממון חברו. וזה יסוד גדול בלמוד התורה הקדושה, כי אי אפשר ללמד תורה, אלא כשיש לו אהבת חברים. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן צא): סגלה להתמדה, שינקה להיות מתמיד בלמודו הוא — להזהר לכלי לדבר על שום איש ישראל; כמו כשהפלה היא יפה, אזי האהבה בשלמות, אבל כשיש לפלה איזה חסרון ומום, אזי בודאי אין האהבה בשלמות, כמו-כן התורה נקראת פלה, כמו שכתוב (דברים לג, ד): "תורה צוה לנו משה מורשה", ודרשו חכמינו הקדושים (ברכות נו): אל תקרי מורשה אלא מאורסה; וכל אחד מישראל יש לו אות בתורה, כי ששים רבוא אותיות בתורה כנגד ששים רבוא נשמות ישראל, וכשיש חסרון באחד מישראל, נמצא שיש חסרון בתורה, ששם שרש נשמות ישראל; ועל-כן בודאי אי אפשר לאהב את התורה בשלמות, אלא כשיזהר מלדבר על איזה בר ישראל, ולכלי למצא שום חסרון בשום בר ישראל. נמצא, שאין בתורה שום חסרון ומום, אזי בודאי יאהב את התורה מאד, ויתמיד בלמוד התורה מגדל האהבה, ומכל שכן וקל וחמר שאסור לגעת בממון חברו. ואז אם יהיה "ממון חברך חביב עליך כשליך", אזי תוכל ללמד תורה. ועל זה אמר "והתקן עצמך ללמד תורה, שאינה ירשה לך"; כי זה תלוי בזה, שאי אפשר ללמד תורה, אלא כשיזהר לא לדבר על זולתו, ומכל שכן שלא יגע בממון חברו. ואמר "שאינה ירשה לך"; כמו שממון חברך אינו שלך ואינו ירשה לך, אלא אתה צריך להתיגע עד שבעצמך תשיג ממון, כמו-כן ויותר מזה התורה הקדושה אינה הולכת בירשה, אלא צריכים להתיגע יומם ולילה להשיג את התורה, כי התורה אינה נקנית אלא ביגיעה רבה עד מאד. וכמו שבגשמיות אין האדם מסתכל על חברו, אלא רוצה שיהיה לו בעצמו ממון, ואינו מסתפק בזה שלחברו יש ממון, ועושה כל מיני מאמצים שבעולם, ומתיגע בכל מיני יגיעות, שישגי ממון. כמו-כן ויותר מכן באין ערך כלל ברוחניות, צריך כל אדם להתיגע בלמוד התורה הקדושה ובקיום המצוות, וישתדל שכל מעשיו יהיו לשם

שְׁמַיִם, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם לְבַד. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ לְנֶקֶט אַחֲרֵיהֶם: וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם. אֲף וְ"ל (לְקוּטֵי-מוֹהָרֵיךְ, חֵלֶק ב', סִימָן יב), שֶׁעָקַר הַיְהוּדוּת הוּא רַק לִילֵךְ בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁיטוֹת בְּלִי שׁוֹם חֲכָמוֹת, וְלִהְסַתְּפֵל בְּכָל דְּבַר שְׁעוֹשָׂה, שִׁיְהִיָּה שֵׁם הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְלִבְלִי לְהַשְׁגִּיחַ כָּלֵל עַל כְּבוֹד עֲצֻמוֹ, רַק אִם יֵשׁ בְּזֶה כְבוֹד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ — יַעֲשֶׂה, וְאִם לֹא —

לְשֵׁם שָׁמַיִם: יֵה רַבִּי שְׁמַעוֹן וּתְפִלָּה זַעוֹנָתָה: קָבַע. כְּאִדָּם אֹמֵר, הֵי זְהִיר בְּקִרְיָאָת שֵׁשׁ עָלָיו חוֹזֵה דָבָר קָבֹעַ וּבַתְּפִלָּה. וְכִשְׁאָתָה וְאֹמֵר אִימְתִי אֲפְרוֹק מֵעָלֵי

לְאוֹ, וְאָז בּוֹדָאֵי לֹא יִכְשַׁל לְעוֹלָם. וְעַל זֶה אָמַר הַתַּנָּא הַקְדוּשׁ: "וְכָל מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם"; שְׁכַל מַה שֶׁאָתָּה עוֹשֶׂה יִהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם, לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְתָמִיד תִּסְתַּכַּל אִם יֵשׁ בְּמַעֲשֵׂיךָ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ — תַּעֲשֶׂה, וְאִם לֹא — תִּבְרַח מִשֵּׁם, וְאֵל תִּסְתַּכַּל עַל שׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַעוֹלָם, וְאָז תִּצְלִיחַ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

יֵה רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר, הֵי זְהִיר בְּקִרְיָאָת שְׁמַע וּבַתְּפִלָּה: צְרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר אָדָם צְרִיךְ לְהִיּוֹת זְהִיר מְאֹד בְּמִצְוֹת קְרִיָּאָת שְׁמַע, כִּי הִיא מְדַאֲוֵרֵיתָא, וּמִצְוָה לְקַרְוֹתָהּ בְּזַמְנָהּ דִּיקָא, וְאִם אָדָם עוֹבֵר וְזָמַנָהּ הָרִי בְטַל מִצְוֹתָהּ. וְחֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים אָמְרוּ (שְׁבַת קִיט ט): לֹא חֲרַבָּה יְרוּשָׁלַיִם אֲלֵא מִפְּנֵי שְׁבַטְלוֹ קְרִיָּאָת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעֵרְבִית; וְלֹא אָמְרוּ אוֹתָהּ בְּזַמְנָהּ. וְהַסְמִ"ךְ-מ"ם מִתְפַּשֵּׁט עַל דְּבַר זֶה מְאֹד מְאֹד, שֶׁאָדָם יַעֲבֹר אֶת זְמַן קְרִיָּאָת שְׁמַע וּתְפִלָּה. וְרַבֵּנוּ וְ"ל הַקְּפִיד עַל דְּבַר זֶה מְאֹד, שִׁיְהִיָּה הָאָדָם קוֹרָא קְרִיָּאָת שְׁמַע, וְיִתְפַּלֵּל בְּעֵתוֹ וּבְזַמְנוֹ דִּיקָא — בֵּין בְּבִקְרָא וּבֵין בְּעֵרְבָא. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (קַהֲלַת רַבָּה, פְּרָשָׁה ד', סִימָן יח): חֲבִיבָה קְרִיָּאָת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, מְאֵלָף עוֹלוֹת שְׁהַכְּסִיל זֹבַח; וְלָכֵן צְרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד מְאֹד לֹא לְעַבֵּר זְמַן קְרִיָּאָת שְׁמַע, כִּי בְּרַגְעָה שְׁעוֹבֵר אֶת זְמָנָהּ, עָלָיו אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרַכּוֹת כו): מְעוֹת לֹא יוּכַל לְתַקַּן — זֶה שְׁבַטְלוֹ קְרִיָּאָת שְׁמַע שֶׁל עֵרְבִית וְקְרִיָּאָת שְׁמַע שֶׁל שְׁחָרִית, וְלֹא קָרָא אוֹתָהּ בְּזַמְנָהּ. כִּי בְּאֵמַת פְּשִׁבֵר יִשְׂרָאֵל נִזְהָר מְאֹד לְקַרְוֹת קְרִיָּאָת שְׁמַע בְּזַמְנָהּ, נִצַּל מִכָּל הַמַּזִּיקִים וְהַמְקַטְרְגִים עָלָיו. וְכַעֲיֵן שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סוּטָה מ.ב.): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, אָמַר לְהֵם הַקְדוּשִׁים-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אֲפִלוּ לֹא קִיַּמְתֶּם אֲלֵא קְרִיָּאָת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעֵרְבִית, אִי אַתֶּם נִמְסְרִין בְּיָדָם. וּבְרַגְעָה שֶׁאָדָם נִזְהָר בְּקְרִיָּאָת שְׁמַע עֵרְבָא וּבִקְרָא, הוּא כְּבָר יוֹצֵא יָדֵי חוֹבֵת לְמוֹד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, כְּעֵיֵן שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מְנַחוֹת ט.ט): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, אֲפִלוּ לֹא קָרָא אָדָם אֲלֵא קְרִיָּאָת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעֵרְבִית קַיִם "לֹא יָמוּשׁ"; וְכֵן אָמְרוּ (שׁוּחַר טוֹב, תְּהִלִּים א'): כָּל מִי שֶׁקוֹרָא קְרִיָּאָת שְׁמַע שְׁחָרִית וְעֵרְבִית, מַעֲלָה עָלָיו הַקְדוּשִׁים-בְּרוּךְ-הוּא כְּאִלוּ יַגִּיעַ בַּתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה. וְעַל-כֵּן לֹא בַחֲנָם שֶׁדְּבַר זֶה בָּא לְאָדָם מְאֹד מְאֹד קָשָׁה, כִּי מַעֲלַת הַזּוֹכָה לְהַגִּיד קְרִיָּאָת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ, עוֹלָה עַל הַכֹּל. וּכְמָאֲמָרֵם וְ"ל (זִלְקוּט וְאַתְחַנּוּן, רַמּוֹ תַחֲלָה): אָמַר הַקְדוּשִׁים-בְּרוּךְ-הוּא לְיִשְׂרָאֵל, לְשַׁעֲבֵר הַיִּיתֶם מִקְרִיבִים לִי שְׁתִּי פְעָמִים בַּיּוֹם, גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנַי, שְׁבִית-הַמְקַדָּשׁ עֲתִיד לְהַחֲרֹב, וּמִכָּאֵן וְאֵילָף אִי אַתֶּם יְכוּלִים לְהַקְרִיב קְרִבָּנוֹת, אֲלֵא מִבְּקַשׁ אֲנִי תְמוּרָתֶם: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל בְּבִקְרָא, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל בְּעֵרְבָא, וְעוֹלָה לְפָנַי יוֹתֵר מִכָּל הַקְרִבָּנוֹת. וְלָכֵן אֲשֶׁרִי מִי שֶׁנִּזְהָר לְקַרָּא קְרִיָּאָת שְׁמַע בְּעֵתָהּ וּבְזַמְנָהּ, וְכֵן הוּא בְּעֵנֵן הַתְּפִלָּה, שֶׁצְרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שְׁחָרִית בְּעֵתָהּ וּבְזַמְנָהּ; אֲשֶׁרִי מִי שֶׁזּוֹכָה לְהִתְפַּלֵּל וְתִיקוּן, אֲשֶׁר אֵז הִיא הַמִּצְוָה הַכִּי גְדוֹלָה, כְּמָאֲמָרֵם וְ"ל (בְּרַכּוֹת ט):

חוז זה. אי נמי קבע כאלם שקצוע לו לקרוח פרק אחד פרשה אחת. שאומר אותה בקריאה בעלמא ואינו אומרה בלשון תחנונים כאלם שמנקה רחמים: כי ותתיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה; כי מי שזוכה להזהר ולהקפיד לקרא קריאת שמע ולהתפלל בנץ החמה, מבטח לו שישמר כל אותו היום מפל מיני מזיקים. והבעל-שם-טוב הקדוש זי"ע היה נוהג להתפלל תפלת הנותקין

מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים

דיקא, ואמר, שאז כדאי מאד להתפלל, כי כלם עדין ישנים, ואויר העולם נקי מפל מיני הבלים רעים של בני-אדם, שממלאים אחר-כך את העולם עם רוחות ושרים, על-ידי עברות ודברים בטלים. ועל-כל-פנים מי שאינו יכול להתפלל ולקרא קריאת שמע בעת נץ החמה, ישתדל להקדים את תפלתו כמה שיותר מקדם. ואמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן לא), שתכף-ומיד כשהגיע זמן תפלה, אסור לעשות שום דבר אפלו לא ללמד אז, אלא יזרו עצמו תכף-ומיד להתפלל, כי לפי גדל מעלת התפלה, שיקרה מעלתה מאד מאד, מי יודע אם יזכה אחר-כך להתפלל, על-פן כל מה שיוכל להקדים את עצמו, ראוי לו לזרו עצמו ולהקדים. ודבר זה שיהיה גם בתפלת המנחה, אשר כדאי להקדים להתפלל תפלת מנחה תכף-ומיד כשמגיע זמנה, שהוא אחר תשע שעות ומחצה, ועל-כל-פנים יזהר מאד לא להתפלל אחר השקיעה, אשר אנשי שלומנו מאד מאד נזהרים בזה, וכן בענין תפלת ערבית, כדאי תכף-ומיד כשמגיע זמן קריאת שמע בעת צאת הכוכבים, להתפלל תפלת ערבית ולקרא קריאת שמע בזמנה, ואז נכון לבו יהיה בטוח שימשכו עליו מחין עלאין, ויזכה להגיע אל דבקות אמיתית בו יתברך, כי תפלה וקריאת שמע בזמן ממשיות על האדם חיות ודבקות עליונה.

וכשאתה מתפלל, אל תעש תפלתך קבע, אלא רחמים ותחנונים לפני המקום ברוך הוא:

פרש רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קצו), כי אסור לאדם להעמיד עצמו על שום דבר, הינו שאסור להתעקש בתפלתו, שהקדוש-ברוך-הוא יעשה לו דוקא את בקשתו, כי הרי הוא כמו לוקח דבר בחזקה בגזלה, רק צריך להתפלל ולהתחנן לפני השם יתברך ברחמים ובתחנונים, אם יתן השם יתברך — יתן, ואם לאו — לאו. וזה "אל תעש תפלתך קבע" — מלשון גזלה, כמו שכתוב (משלי כב, כג): "וקבע את קבעיהם נפש", הינו שכל מה שהוא מבקש — הן פרנסה או בנים, או שאר צרכים, אסור להתעקש ולהעמיד עצמו בתפלתו, שדוקא יעשה הקדוש-ברוך-הוא את תפלתו, כי זוהי תפלת קבע, שלוקח הדבר בחזקה ובגזלה, רק יתפלל ברחמים ובתחנונים; כי באמת כשאדם מתעקש בתפלתו, ואינו רואה תכף-ומיד ישועה, אזי נשבר לגמרי ומתאכזב, ויכול לפל בנוקבא דתהומא רבא. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות לב): כל המאריך בתפלתו, ומעין בה, סוף בא לידי פאב לב, שנאמר (משלי יג, יב): "תוחלת ממשכה מחלה לב", ופרש רש"י: מצפה שתעשה בקשתו על-ידי הארכתו, סוף שאינה נעשית, ונמצאת תוחלת ממשכת חנם, והיא פאב לב, כשאדם מצפה ואין תאוה באה. ועל-פן העקר להתפלל לפני המקום ברוך הוא ברחמים ובתחנונים דיקא, ובדאי סוף הכבוד לבוא, שתוכל לפעל בתפלתך כל מה שאתה צריך. העקר שתהיה סבלן גדול להתפלל תפלה אחר תפלה ברחמים ובתחנונים, ואל תתעקש שאתה צריך לראות תכף-ומיד ישועה, אלא המתן בסבלנות גדולה מאד, ואל תניח מלבקש ומלהפציר בתפלה, ואז תראה ישועה גדולה. ומביא ראיה מפסוק אשר בו

מבאר "פי חנון ורחום הוא ארף אפים ורב חסד ונחם על הרעה"; וצריכים רק סבלנות, ולבקש ולהתחנן אליו יתברך תפלה אחר תפלה, עד שיראה ישועה. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (ברכות לב:): אמר רבי חמא ברבי חנינא, אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה — יחזור ויתפלל, שנאמר (תהלים כז, יד): "קנה אל ה' חזק ונאמן לבך וקנה אל ה'"; וכן אמרו (ירושלמי ברכות, פרק ד, הלכה א'): "והיה פי הרבתי להתפלל" (שמואל א, יב) — מכאן שכל המרבה בתפלה — נענה; פי העקר בתפלה הוא רק סבלנות, ולשוב בתשובה שלמה, ואז בודאי לא יזוז משם עד שסוף כל סוף יראה ישועה. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (ירושלמי תענית, פרק א', הלכה ג'), פתיב (יואל ב, יג): "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם ושובו אל הוי"ה אלהיכם, פי חנון ורחום הוא"; אמר רבי יהושע בן לוי, אם קרעתם לבבכם בתשובה, אין אתם קורעים בגדיכם לא על בניכם ולא על בנותיכם, אלא על הוי"ה אלהיכם, למה? "פי חנון ורחום הוא ארף אפים ורב חסד ונחם על הרעה".

ואל תהי רשע בפני עצמך: ועל זה מסים — איך תזכה להגיע לסבלנות ולאריכות אפים בשעה שאתה יודע, שעדין אתה רשע וחוטא, ופרש רבנו ז"ל (תירומה"ן, סימן תרה): אפלו אם אינו איש פשוט, אף-על-פי-כן טוב לו מאד מה שיתקרב אל הצדיק. ועל זה הזהיר התנא הקדוש "ואל תהי רשע בפני עצמך"; שאפלו אם הוא רשע, חס ושלום, לא יהיה רשע בפני עצמו, רק הוא גם-כן ישתדל להתקרב אל הצדיק, כדי שתהיה לו איזו אחרית ותקוה; פי אי אפשר להגיע אל שום תקוה בזה העולם, אלא על-ידי התקרבות אל הצדיק, פי הצדיק מחדיר באדם אמונה ברורה ומזככת, ואפלו שפבר נפל בעמקא דתהומא רבא, על-ידי גדל כח הצדיק, גם הוא יכול לצאת מהמקום שנפל אליו, ועל-כן הוא חזוק גדול מאד לכל בר ישראל, שמחזיק את עצמו לרשע גמור, מזהירו התנא הקדוש, ואומר לו "ואל תהי רשע בפני עצמך", שלא תשאיר רשע לבד, ואז מאומה לא ישאר ממך, אלא ברח לך אל הצדיק, שהוא יכול להגביה גם אותך, ולהעלותך אל תכלית העליה. וכבר אמר רבנו ז"ל לאחד מאנשי שלומנו (תירומה"ן, סימן רחצ), שהפח שהיה לדרך המלך לומר שמונה פעמים אבשלום בני, בני (שמואל ב יט, א), ועל-ידי-זה העלה אותו משבעה מדורי גיהנום, והכניסו לגן-עדן, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (סוטה י), זה הפח יש לו גם-כן, שהוא יכול זאת גם-כן, להעלות בדבורו בעלמא את האדם מפל השבעה מדורי גיהנום, ולהכניסו לגן-עדן. ועל-כן אשרי מי שמתמיד בתורתו הקדושה שגלה לעם סגלה ומוציאה מפיו, שעל-ידי-זה נעשה בבחינת נשיקין עם הצדיק (לקוטי מוה"ן, חלק א', סימן יב), ונתדבק רוחו ברוח רבנו ז"ל, ונתקיים אצלו (במות צו): שפתותיהם דובבות בקבר, שזה סוד הנשיקין, ועל-ידי-זה יזכה לבוא אל תקונו הנצחי.

(אל) חנון ורחום הוא. רוצה בתחנונים ועל ידי התחנונים הוא מרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דבר שהיוס ולמחר תרשיע את עצמך. ורמז"ס פירש אל תהי רשע בעיניך, כלומר לא מחזיק עצמך ברשע שמתוך כך אתה יוצא למרכות רעה לגמרי. ואני שמעתי אל תהי רשע בדבר זה שתפרוש מן הצבור ותעמוד בפני עצמך:

ותחנונים לפני המקום,
שנאמר (יואל ב, יג) "פי חנון
ורחום הוא ארף אפים ורב
חסד ונחם על הרעה". ואל

יט לאפיקורוס. לשון הפקר המנזה את התורה יט רבי אלעזר אומר, הוי שקוד ללמד ומחשיבה כאלו היא הפקר. אי נמי משיס עלמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוש שמא תנא עליו רעה על שמנזה את התורה או לומדיה: ודע לפני מי אתה עמל. בתשובה זו תהי רשע בפני עצמה: יט רבי יט רבי אלעזר אומר, הוי שקוד לתורה: אהובי, בני! התנא מעורר אותך, שתשקוד ותתמיד בלמוד התורה הקדושה, שעל-ידי-זה תמתיק ממך כל הדינים. ולכן נקט לשון שקוד, שהוא לשון שקדים, כמו יפחה לכן לנטות לדעמו: אלעזר אומר, הוי שקוד שפתיב (במדבר יז, כג):

”ויצא פרח ויצץ ציץ

ויגמל שקדים“; ואמרו בזהר (שמות טו): תא תזי שקדים מנהון מרינן ומנהון מתיקן. ורמיזא אית לון, אית מארי דדינא קשיא, ואית מארי דשירותא, אבל כל רמיזא דגלי באורייתא חזינן דדינא הוי. והכי הנה לירמיהו דאחזו ליה בדינא, דכתיב (ירמיה א, יא): ”מקל שקד אני רואה“; מאי שקד, שקדים ממש. וכן במטה אהרן (במדבר יז, כג): ”ויגמל שקדים“, ומן תיבתא ממש אשתמע דהוא דינא קשיא, דכתיב (דניאל ט, יד): ”וישקד הוי"ה על הרעה“; וכן (ירמיה שם): ”שקד אני על דברי“, וכן בלם; אמר לה רבי עקיבא, משמע דכל מה דעבד קדשא בריה הוא למילף מניה חכמתא סגיא. דכתיב (משלי טו, ד): ”כל פעל הוי"ה למענהו“; הינו בשעה שלומד תורה, אפלו שעוברת עליו מדת הדין בקשיות ובספקות שמסבבים לו את מחו, על-ידי-זה נמתקים ממנו כל הדינים, כי השקדים מרמזים על דינים קשים, וכשאדם לומד תורה, ומכניס את עצמו בתוך התורה, על-ידי-זה הוא ממתיק את הדינים, כי מכל הקשיות והספקות, שהן הקלפות המרות והקשות המסבבות את האדם, הוא לומד מהם חכמה וסודות התורה, ועל-ידי-זה ״ודע מה שתשיב לאפיקורוס“; כי בו ברגע שהאדם שוקד בלמוד התורה הקדושה, אפלו שעוברת עליו מרירות דמרירות, קשיות וספקות ועקמומיות, הוא מוצא רזין סתימין שיוציאו אותו מהשואל תחתית ומנהפילה שנפל אליה, ויש לו תשובה לאפיקורוס שבלבו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סב), שלכל אחד נכנס כפירות ואפיקורסות בלבו, וצריך תשובה להשיב לספקותיו, עין שם; ולכן נקט לשון שקוד דיקא, שהוא לשון שקדים, המרמזים על הקלפה המכסה את מח האדם, וקשה וכבד לו למצא את האלקות שבכל דבר ודבר, שמשם נמשכים הדינים והמרירות שעוברים על בני-אדם. ואם תשאל, אהובי, בני, מה לי ולצרה הזאת, שאני צריך לסבל יסורים ומרירות בחיי, עד שנעלם ונסתר ממני אמתת מציאותו יתברך, ואני צריך לעמל בעמל גדול? על זה בא התנא הקדוש, ואומר ״ודע לפני מי אתה עמל“ — לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא, ולכן אסור לך לפל ביאוש ובקטנות המחין. כי עליך לדעת, אהובי, בני, אשר גם הירידות והנפילות שעוברות עליך, הכל בחשבון גדול, כי את כל אחד מנסים בצורה אחרת, ועקר הנסיון הוא באמונה הקדושה, שמבלבלים את האדם עם קשיות וספקות, לראות אל מי יפנה בעת צרתו ויסוריו ובלבוליו. וכבר אמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן כב), לאחד שהיו לו בלבולי אמונה, וחזק אותו רבנו ז"ל מאד, ואמר לו, שאיתא שכל התהוות מעשה בראשית היה רק בשביל מה שצפה השם יתברך, שיהיו אנשים שיהיו להם יסורים מענין האמונה הקדושה, מחמת הבלבולים והכפירות העולים על מחשבתם, רחמנא לצלן, והם יתגברו כנגד אלו המחשבות ויתחזקו באמונה, ורק בשביל זה ברא השם יתברך את כל מעשה בראשית. ועל-ידי דבורים אלו נתחזק האיש מאד, בכל עת שבאו עליו בלבולים. ולכן,

אהובי, בני, תשקד תמיד בלמוד התורה הקדושה, שהוא לשון שקדים, שהם לשון דין, הינו בתוך מדת הדין ההעלם וההסתר שעוברים עליך, תשקד בלמוד התורה הקדושה; ועל-ידי-זה תתישבנה כל הקשיות והאפיקורסות שבלבך, ותזכר שהכל נסיונות מן השמים. ואם תעמד בנסיון, אז תדע אשר "ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך". וכמו שאמר רבנו

ללמוד תורה, ודע מה שתשיב לאפיקורוס. ודע

לפני מי אתה עמל. ומי הוא בעל מלאכתך

שישלם לך שכר פעלתך:

ו"ל (שיחות-הר"ן, סימן רמד)

לאחד מחשובי אנשיו,

שהיה איש כשר וירא

שמים ועובד השם גדול

מאד באמת: תדע לך,

שיש בני-אדם עובדי

השם, שאין השם יתברך מראה להם מה שפעלו כל ימי חייהם, רק לאחר מותם בעולם הבא, אז יראו מה שפעלו. ודבר זה הוא התחזקות עצומה לכל בר ישראל, כשרואה שמתנגע בעבודת השם יתברך ימים ושנים, ובכל פעם עולים לו קשיות וספקות עליו יתברך, שמשם הדינים, והוא מתנגע ושוקד בלמוד התורה הקדושה, לשבר את כל הקשיות והספקות והאפיקורסות העולים על לבו, ואף-על-פי-כן הוא מתגבר עליהם ומבטלם, אף בכל פעם הם חוזרים ובאים אליו, ונדמה לו כאלו לא פעל כלום בעבודתו וביגיעתו ובטרחתו, שהוא מתנגע וטורח בעבודת השם יתברך, על זה צריכים להתחזק ולזכר תמיד, אשר "ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך", ושום יגיעה וטרחא אינה הולכת לריק, והכל בכונה עליונה ממנו יתברך, לראות איה יחזיק מעמד ולא ישבר משום דבר שבעולם. כי הרבה פעמים אין מגלים לאדם מה פעל בזה העולם, רק אחר שנסתלק מזה העולם. וכעין שפרש מוהר"ן ת"ו"ל (לקוטי-הלכות, ברכת השחר, הלכה ה', אות מא) את הפסוק (ויקרא כב, ז): "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", שזה מרמז על ביאת שמשו ביומו האחרון בעת פטירתו, שהוא בכינת ביאת השמש של כל ימי חייו, שיש שעקר גמר טהרתו יזכה רק אחר ביאת שמשו לגמרי. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (יומא פו.), שיש כמה וכמה, שאף-על-פי שעשו תשובה, והיו להם יסורים, עדין תשובה יום כפור ויסורין תולים, עד יום המיתה שמכפר; ועל-כן כל מי שהוא בכינת זה, אם יפל, חס ושלום, בדעתו מחמת זה שעובר עליו, לא יזכה גם אחר יום המיתה, שהוא אחר ביאת שמשו לאכל מן הקדשים, כי בודאי הטמא לגמרי ולא טבל עדין, אין מועיל לו הערב שמש, רק זה שהתנגע כל ימיו, וכל מה שעבר עליו מתחזק ולא נתן שיפילו אותו, אלא התחזק ברצונות ובכסופים חזקים אליו יתברך, וטבל במקנה, והתחיל בכל יום לטהר עצמו וכו', אף-על-פי שלא עלתה בידו לטהר בשלמות, אף-על-פי-כן לית רעותא טבא דאיתאבד (עין זהר תרומה קג.), מכל שכן דבור טוב ומעשה טוב, עד שיזכה שתשלם טהרתו אחר ביאת שמשו ביומו האחרון, בכינת "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים", שהוא חלקו הטוב לעולם הבא, שיזכה אליו תכף אחר ביאת שמשו, ולא יצטרך להתגלגל ולסבל מה שצריך לסבל, מי שלא הכין את עצמו קלל בימי חייו. כי אז ביום האחרון מתקבצים כל מה שחטף טוב בעולם הזה בכל יום ויום, וכל רצון ורצון טוב שהיה לו בכל יום ויום כל ימי חייו, רק זו היא תקנתו והשאתו לנצח. ואז ידע ויבין כל אחד ואחד החלוק שבין מי שהשתדל ורדף אחר התכלית ברצונות חזקים בכל יום, אף-על-פי שלא זכה אליה בשלמות, ובין מי שלא השתדל כלל, וכמו שכתוב (מלאכי ג, יח): "ושבתם וראיתם בין צדיק

כ היום קצר. חיי העולם הזה קנרים הם: לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, והמלאכה מרובה. התורה ארוכה מארץ מדה: ודרשו חכמינו הקדושים (חגיגה ט:), שיהיה ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע א) והגית צו יומם חלוק אפלו בין מי ששנה פרקו מאה פעמים ולילה: לא עליך המלאכה לגמור. לא סכרך להקב"ה לגמור את כולה כדי שחפסיד סכרך אם לא חגמרנה. ושאל תאמר איני לומד ואיני נוטל שכר. לא אמה בן חורין להבטל. על כרחך העול מוטל עליך לעבוד: לעתיד לבוא. לעולם הבא:

ממקומם שהם נמצאים בהם ולהדביקם אל הרצון העליון, אשרי מי שיאחז בהם! והבן למעשה. כ רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק: צריך שתדע, אהובי, בני, פי ימיו של האדם קצרים מאד בזה העולם, פי אין אדם יודע מתי יצא מזה העולם, פי בכל יום ובכל שעה ובכל רגע יכולים לקרא אותו בתורה אל העולם העליון, ולא יועיל לו שום דבר. ועל-כן עליך לדעת, שכל יום הוא קצר מאד. "והמלאכה" בעבודת השם יתברך, בקיום מצוותיו יתברך ובלמוד התורה הקדושה "מרבה" מאד; פי ראוי לכל בר ישראל לקיים את כל התרי"ג מצוות שנתן לנו הקדוש-ברוך-הוא, ויודף אחר כל מצוה ומצוה לעשותה, ואפלו אלו המצוות שאין יכולים לקיים, או שאינן שיכות אליו, כגון: מצוות התלויות בזמן הבית וכדומה, עם כל זאת ראוי לכל בר ישראל ללמד ולהגות בכל התרי"ג מצוות, ולתדוש בהן חדישים נוראים ונפלאים לפי שרש נשמתו. וכן ראוי לו לעבור ולהיות בכל חלקי התורה הקדושה: מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות, ברייתות ותוספתות, באופן שכשיעלה למעלה — לא יתבייש. אבל "הפועלים עצלים" מתלונן התנא, פי מדת העצלות מתגברת על האדם, ואינו יודע אשר השכר הרבה מאד בכל העולמות, אם יתמיד בקיום המצוות ובלמוד התורה הקדושה. "ובעל הבית" של העולם "דוחק" מאד את האדם, שיזדרז מאד בקיום המצוות ובלמוד התורה הקדושה, להשתדל להיות בכל חלקי התורה הקדושה. ובאמת עליך לדעת, אהובי, בני, אשר אם האדם יהיה מסדר בסדר נכון, אזי יכול להצליח מאד בעבודת השם יתברך, ויוכל להגיע לכל המדרגות שבועולם, העקר שיקנה לעצמו את מדת הזרירות, ויוריד ממנו את העצלות ההורסת אותו לגמרי. ולכן ראה, אהובי, בני היקר, לזרו את עצמך עד מאד, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן מט) על הפסוק (תהלים יט, ו): "ישיש כגבור לרוץ ארח", אשר צריך התגברות גדולה לרוץ ארח הנה, שהיו יכולים לילך בזמן שהיו ישראל נזופים, ועכשו רצים במהירות גדולה זו הדרך; הינו לענין בני-אדם הזוכים לעשות תשובה על העבר, שאף-על-פי שזוכים לתקן מה שעבר, אף-על-פי-כן עדין היכן הוא אותו הזמן שהיו רחוקים מהשם יתברך, שהיו יכולים לעבד את השם יתברך באותו הזמן, ובנדאי צריך לתקן זאת, דהינו להשלים ולמלא את העבודה שהיו יכולים לעבד את השם יתברך בכל אותה העת, שהיו נזופים מלפניו יתברך, ורחוקים ממנו. ועל-כן אחר שזוכים להתעורר בתשובה,

צריכים זריזות גדולה בעבודת השם יתברך, ולרוץ מאד מאד, כדי שיזכה על-ידי-זה, הינו כדי שיזכה על-ידי זריזות עבודתו לתקן ולהשלים גם חסרון העבודה של הימים שעברו, כי עכשו צריך לרוץ במהירות גדולה זו הדרך שהיה יכול לילך בזמן שהיה רחוק מהשם יתברך. ואמר רבנו ז"ל לאנשי שלומנו בזו הלשון: איר דארפט זיך זייער יאגן איר זאלט נאך קענען עפיס

המלאכה לגמור, ואי אתה בן חורין להבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך. ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא:

חאפן נאָם צריכים מאד למהר, כדי שתוכלו לתפס משהו; הינו שאדם צריך להזדרז מאד מאד, שיוכל עדין לתפס משהו; כי באמת אנחנו רואים שימינו כצל עובר, הנה יום והנה לילה, ומאומה

אין ביד האדם, יכול לעבר יום ולילה, שבוע וחדש, ואפלו שנה, שלא יקבע את עצמו בלמוד התורה הקדושה, ולקיים את מצוותיו יתברך. ולכן בא התנא לעורר ולחזק את האדם ולזרוז, אשר "היום קצר" מאד, "והמלאכה" בעבודת השם יתברך "מרבה" עד מאד, אך "הפועלים עצלים", ואינם יודעים אשר "השכר הרבה" מאד, "ובעל הבית" של העולם, שהוא הקדוש-ברוך-הוא "דוחק", כי בוא יבוא היום שתצטרך לעזוב את זה העולם. ועל-כן ראה, אהובי, בני, להתעורר מעכשו לשוב בתשובה שלמה, ותקיים את כל מצוותיו יתברך בשמחה עצומה, וכן תקבע לעצמך קביעות חזקה בלמוד התורה הקדושה, שאז נכון לך יהיה בטוח שתכנס לפני ולפנים, ותתענג בערכות, ידידות, זיו, חיות אלקותו יתברך, והבן למעשה.

כא הוא היה אומר: דהינו רבי טרפון היה רגיל לומר, מוסיף על זה שאמר שהיום קצר והמלאכה מרבה, וצריכים להזדרז מאד, על זה בא להוסיף "לא עליך המלאכה לגמור"; צריך שתדע, אהובי, בני, אף שזרזתי אותך, שתדע שהיום קצר והמלאכה מרבה, אף-על-פי-כן עליך לדעת, שאסור לדחק את השעה, כי דחיקת השעה מביאה את האדם לכל מיני עברות שבעולם, ורחמנא לצלן, כי אי אפשר לדחק את השעה בשום פנים ואפן, אלא לחכות ולצפות בכל יום ובכל עת ובכל שעה, מתי יוכל לקיים את רצונו יתברך, ומתי יוכל ללמד, כי אסור לדחק את עצמו שמכרח להוציא אל הפועל דבר זה, כי כשאדם מכריח את עצמו שיהיה דוקא כמו שהוא רוצה, אזי הולך לו בדיוק ההפך, וכמו שגלה לנו רבנו ז"ל (חיי-מוהר"ן, סימן תלא), שאסור להכריח את עצמו ביותר שמכרח להיות כמו שהוא רוצה, כי כל מה שמכניס עצמו ביותר אל איזה דבר, מתגבר עליו ביותר ההפך דיקא, אפלו בעבודת השם יתברך צריכים זאת, מבלי להכריח עצמו יותר מדאי, אף-על-פי שבאמת צריך להיות זריז גדול מאד לקדש עצמו כראוי, ולהזדרז לעבודת השם יתברך בשלמות במהירות גדולה, ואסור להניח מיום לחברו כלל, כי אין העולם עומד כלל אפלו כהרף עין, ועל-כן כל מה שיכולים להתגבר לעשות איזה דבר בעבודת השם יתברך, צריכים לעשותו מיד דיקא, בלי אחור ועכוב כלל, אפלו רגע אחד, כי מי יודע כמה מגיעות ועפובים ורהורים יהיו לו בשעה אחרת, כי אין לאדם בעולמו רק אותה השעה ואותו הרגע בלבד, אף-על-פי-כן שרואה שמתגבר ומכריח עצמו לאיזה דבר, ואינו עולה בידו, צריך לפעמים להמתין מבלי לפל בדעתו מזה, ומבלי לבלבל דעתו כלל, על מה שאינו זוכה

בִּידָף, אֲשֶׁר כָּל מֵה שֶׁהִקְדָּשָׁה יוֹתֵר גְּדוּלָּה, עֲלֶיהָ מִתְפַּשְּׁטוֹת הַמְּנִיעוֹת בְּיוֹתֵר. וְלִכֵּן אֲסוּר לְהִתְבַּהֵל מִמְּנִיעוֹת וְעֹכֹבִים, אֲלֵא אֲדַרְבָּה, הָאָדָם צָרִיף לְמַסָּר נִפְשׁוֹ לְקַבֵּל אֶת כָּל הַמְּנִיעוֹת, וְלְהוֹצִיא מֵהַכַּח אֶל הַפְּעַל דִּיקָא. אִם לְמַדְתָּ תוֹרָה הַרְבֵּה, נוֹתְנִים לָךְ שִׁכָּר הַרְבֵּה: בָּא לְחֻזַּק אוֹתָךְ, אֶהוּבִי, בְּנֵי שֶׁהֵכַל כְּפִי רַב הַמְּעַשִׂים, כִּי אִם אָדָם זוֹכֵה וְלוֹמֵד הַרְבֵּה תוֹרָה, יִקְבַּל הַרְבֵּה שִׁכָּר, וְעַקֵּר הַשִּׁכָּר — שְׂזוּכָה לְהַמְשִׁיף עַל עֲצָמוֹ מִחִין עֲלָאִין, מִחֻשְׁבוֹת נְקִיּוֹת, כְּפִי רַבּוּי לְמוֹד הַתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כֵּן מִזְדַּכְכֵת הַחֲמִרִיּוֹת שָׁבוּ; כִּי הַתוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְכָכֵל שֶׁהָאָדָם לּוֹמֵד הַתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, כֶּף הוּא נִזְדַּכְךָ לְגַמְרֵי, עַד שְׂגוּפּוֹ נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אוֹר הַשְּׂכִינָה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁלְמַדְתָּ הַרְבֵּה, וְעַדִּין לֹא זָכִיתָ לְשִׁכָּר הַרְבֵּה, הִינּוּ לְמַחִין נְקִיִּים, מִחֻשְׁבוֹת טְהוּרוֹת, כִּי עַדִּין מִתְגַּבֵּר עֲלֶיךָ יִצְרָף, עַל זֶה בָּא לְחֻזְקָךְ, וְאוֹמֵר "וְנֶאֱמַן הוּא בַעַל מְלֹאכְתְּךָ שִׁישָׁלֵם לָךְ שִׁכָּר פְּעֻלְתְּךָ"; כִּי סוּף הַכְּבוֹד לְבוֹא אִם תִּתְמִיד בְּלִמּוּד הַתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, סוּף כָּל סוּף תִּהְיֶה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אֶת עֲצָם עֲצָמִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרַךְ, וְתִהְיֶה בְּטֵל וּמְבֻטָּל אֶל הָאִין סוּף בְּרוּף הוּא. אֲבָל הַהֲכָרַח לּוֹמֵר לָךְ, אֶהוּבִי, בְּנֵי, "וְדַע מִתֵּן שִׁכָּרְךָ שֶׁל צַדִּיקִים לְעֵתִיד לְבוֹא"; כִּי לְעַקֵּר הַמַּחִין וְהַדְּבָקוֹת תִּזְכֶּה כְּשֶׁתִּפְרִיד נִשְׁמַתְךָ מִגּוּפְךָ, שְׂאֵז יֵאִיר עֲלֶיךָ אוֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדְבָקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׂמוֹ בְּגִלּוּי רַב. כִּי כְּפִי שֶׁהָאָדָם מִכִּין אֶת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם, כֶּף מֵאִיר עֲלָיו אוֹרוֹ יִתְבַּרַךְ, כִּי הֵכַל תְּלוּי כְּפִי הִיגִיעָה וְהִטְרַחָה שֶׁהָאָדָם מִתְיַגַע וְטוֹרַח בְּעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ. וְעַל-כֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנֵי, לְחֻזַּק עֲצָמְךָ בְּכָל מֵה שְׂעוּבֵר עֲלֶיךָ, וְאֵל תִּשָּׁבֵר מִשׁוּם דְּבָר שְׂבַעוּלָם, אֲלֵא תִתְמִיד בְּלִמּוּד הַתוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְתִרְבֶּה בְּתַפְלוּת וּבְתַחֲנוּנִים אֲלָיו יִתְבַּרַךְ, וְתִקְיָם אֶת מִצְוֹתָיו יִתְבַּרַךְ בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, וְתִתְמִיד תִּחְשַׁב רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרַךְ, כִּי סוּף כָּל סוּף לֹא

לְאוֹתוֹ הַדְּבָר הַקְּדוּשָׁה, וְיִמְתִּין קָצֵת עַד שִׁיבּוֹא עִתּוֹ.

וְאֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטֵל מִמֶּנָּה: הִינּוּ מֵה שֶׁהוֹתֵרִיךְ מְאֹד, שְׂאֵל תִּדְחַק אֶת הַשְּׂעֵה, כִּי צָרִיכִים לְחַפּוֹת וּלְצַפּוֹת עַד שִׁיּוּכַל לְהוֹצִיא מֵהַכַּח אֶל הַפְּעַל אֶת הַדְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה שְׂרוּצָה לְעִשׂוֹת, עִם כָּל זֹאת עֲלֶיךָ, בְּנֵי, לְדַעַת, "וְאֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין לְהַבְטֵל מִמֶּנָּה"; כִּי אִף שְׂאִמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (עֲבוּדָה זֶרָה נֵא): אֲנִס רַחֲמָנָא פְּטָרִיה; עִם כָּל זֹאת יֵרָא הַשֵּׁם אִינּוּ יוֹצֵא עִם הַתְּרוּץ הַזֶּה, שֶׁל 'אֲנִס רַחֲמָנָא פְּטָרִיה', כִּי רוּצָה לְהוֹצִיא אֶת הַדְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה דִּיקָא בְּפַעַל, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַרְ"ן, חֵלֵק א', סִימָן סו), אֲשֶׁר אִין לְהָאָדָם לְפַטֵּר אֶת עֲצָמוֹ וּלְמַצָּא לְעֲצָמוֹ תְּרוּץ, עַל-יַדֵי הַמְּנִיעוֹת שִׁישׁ לוֹ, לּוֹמֵר — שְׂחַפֵּץ לְעִשׂוֹת אוֹתוֹ הַדְּבָר, רַק שְׂאֵי אֲפָשֵׁר לוֹ מִחֻמַּת הַמְּנִיעָה וְהָאֲנִס, וְעַל-כֵּן יִהְיֶה נִחְשָׁב לוֹ כְּאִלוֹ עֲשָׂאָה, כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֻכּוֹת ו): חֻשָׁב לְעִשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱמַן וְלֹא עֲשָׂאָה, כְּאִלוֹ עֲשָׂאָה; כִּי בְּאֵמַת בּוֹדָאֵי כְּשִׁישׁ לוֹ אֲנִס נִחְשָׁב כְּאִלוֹ עֲשָׂאָה, אֲבָל כָּל זֶה נֹאמֵר עַל מִי שְׂרוּצָה לְצִאת בְּזֶה, אֲזִי יוֹצֵא, כִּי מֵה לוֹ לְעִשׂוֹת כְּשִׁישׁ לוֹ אֲנִס, אֲבָל מִי שְׂאִינּוּ רוּצָה לְצִאת, רַק שֶׁהוּא רוּצָה הַמִּצְוָה בְּעֲצָמָה, עַל דְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה שְׂרוּצָה לְעִשׂוֹת, הוּא חַפֵּץ בְּהַדְּבָר עֲצָמוֹ, אִם-כֵּן מֵה מוֹעִיל לוֹ מֵה שְׂמַקְלִים לוֹ שְׂנַחֲשָׁב כְּאִלוֹ עֲשָׂאָה, כִּי אִינּוּ מְקַרֵּר דַּעְתּוֹ כָּלֵל, כִּי הוּא תָּאֵב וְחַפֵּץ וּמִתְגַּעְגַע מְאֹד לְעִשׂוֹת הַמִּצְוָה מְאֹד, וְלֹא לְצִאת עִם ה"כְּאִלוֹ" שְׂנַחֲשָׁב 'כְּאִלוֹ' עֲשָׂאָה; כִּי בְּאֵמַת רֵאוּי לְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי שִׁיגְמֵר חֻפְצוֹ וְרִצּוֹנוֹ בְּכָל דְּבָר שֶׁבִקְדָּשָׁה מֵהַכַּח אֶל הַפְּעַל, וְאֲזִי כְּשִׁחּוּשֵׁק מְאֹד בְּאֵמַת, וְאִינּוּ מְקַרֵּר דַּעְתּוֹ כָּלֵל בְּמֵה שְׂנַחֲשָׁב עֲלָיו כְּאִלוֹ עֲשָׂאָה, אֲזִי בּוֹדָאֵי יִגְמֵר הַדְּבָר, וְיוֹצִיא מֵהַכַּח עַל הַפְּעַל, וְיִשְׁבֵּר וּיְכַטֵּל כָּל הַמְּנִיעוֹת וְהָאֲנִסִים, כִּי הֵם לֹא בָּאוּ רַק בְּשִׁבִיל הַחֻשֵׁק, וְכְשִׁישׁ לוֹ חֻשֵׁק וְרִצּוֹן חֻזַּק, אֲזִי יִתְבַטֵּל הָאֲנִס וְהַמְּנִיעוֹת לְגַמְרֵי. וְכָלֵל זֶה תִּנְקֻט

ישאר ממך כלום, רק אלו המחשבות שאתה חושב ממנו יתברך, אשר כל רגע ודקה שאתה חושב ממנו יתברך, אתה מקיים מצות עשה של "ובו תדבק" (דברים י, כ), ויחוד הו"ה ברוך הוא. וכן בזה שתקיים את מצוותיו יתברך בשמחה, ותתמיד בלמוד התורה הקדושה, תזדכך לגמרי, עד שתהיה נעשה כלי לקבל בו את השכינה;

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב), יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

אשרי מי ששם לבו אל דברים אלו, ואז טוב לו בזה ובכא כל הימים!

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מכות כג), ויש לומר הטעם, למה מסיימים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? כי באמת עקר התכלית בזה העולם היא רק להכיר את הקדוש-ברוך-הוא, כי רק בשביל זה ברא הקדוש-ברוך-הוא את האדם, כדי שיזכה להכירו בזה העולם הגשמי והחמרי דיקא, וכמאמרם ז"ל (תנחומא נשא, טז): בשעה שברא הקדוש-ברוך-הוא את העולם נתאנה שיהא לו דירה בתחתונים, כמו שיש לו בעליונים, ברא את האדם וצוה אותו, ואמר לו: "מכל עץ הגן אכל תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" (בראשית ב, טז-יז); ועבר על צויו, אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: כך הייתי מתאנה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו, מיד סלק הקדוש-ברוך-הוא שכינתו לרקיע הראשון וכו'. וכן אמרו (תנחומא בחקתי ג): נתאנה הקדוש-ברוך-הוא, כשם שיש לו דירה למעלה, שיהא לו כך דירה למטה, שפך הוא אומר לאדם הראשון: אם זכית, כשם שאני מלך על העליונים, כך אעשה אותך מלך על התחתונים. וכן אמרו (במדבר רבה, פרשה יג, סימן ו'): מן היום הראשון שברא הקדוש-ברוך-הוא את העולם נתאנה לדור עם בריותיו בתחתונים. ואיך זוכים לעשות לו יתברך דירה בתחתונים? על-ידי קיום מצוות מעשיות דיקא, כי המצוות הן כביכול אברי השכינה, ועל-ידי המצוות מתקשרים אברי וגידי האדם אל אלקותו יתברך, וממשיך על ידו האור אין סוף ברוך הוא למטה בזה העולם התחתון, והמצוות מחלקות בדומם ובצומח, ובחי ובמדבר, להורות שאין הבריאה גשמית וחמרית, אלא הכל פסא לאלקותו יתברך, והראיה שיש מצוות בכל פרט ופרט מגשמיות העולם הזה, להורות ולגלות אשר אין בלעדיו יתברך כלל, והכל אלקות גמור הוא. ועל-כן הרבה הקדוש-ברוך-הוא מצוות לעם ישראל, כי רצה לזכות את גשמות ישראל, שיהיו מקשרים אליו יתברך, מכל פרטי הבריאה, ויכירו אותו ויחיו עמו יתברך כביכול, כי בזה שהאדם ממשיך את האור אין סוף ברוך הוא אל תוך העולם הגשמי והחמרי על-ידי קיום המצוות, בזה הוא מגלה אשר הכל לכל אלקות גמור הוא, ועושה לו יתברך דירה בתחתונים, והאדם הוא מלך בעולם הזה, שהוא ממליך את הקדוש-ברוך-הוא בעולמו, כי המצוות נקראות על שם צותא, שהן מחברות יחד רוחניות וגשמיות להמשיך מחין וחיית מהאור האין סוף ברוך הוא לעולם הזה, שזה סוד אורות וכלים. ולכן בשביל תקון חטא אדם הראשון שלא יכול היה לעמד במצוה אחת, הרבה הקדוש-ברוך-הוא מצוות לעם ישראל, כדי שתמיד יוכלו להיות מקשרים אליו יתברך. כי אפלו ריקנים שפך מלאים מצוות כרמון (ברכות

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. מפילו אלו שנחיינו מיתה צניח דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעמידים לחיות ולעמוד בגופן וזנפשו חיים נחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מחיים שעמידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא חכילה ולא שטיה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן נראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

(ז.) ודיקא על-ידי רבוי המצוות מורידים את שכינת עזו יתברך אל זה העולם, עד שמהפכים את הגשמיות לרוחניות, וחיים בעולם הזה כדגמת העולם הבא, ומפני שאדם הראשון לא היה יכול לעמד במצוה אחת, לזאת הרבה הקדושה-ברוך-הוא מצוות לנשמות ישראל, כדי שאם אחד לא יוכל לקיים מצוה זו, יקיים לכל הפחות מצוה זו, וכן תמיד יקיים כל בר ישראל איזו מצוה, שהיא לשון 'צוה' וחבור אל האור האין סוף ברוך הוא, ויוריד את שכינת עזו יתברך למטה, וכל זה מרב אהבתו יתברך שאוהב את נשמות ישראל, והוא מתאוה להיות ביניהם. אשרי מי שזוכה להרבות במצוות בעולם הזה, כדי שיזכה להוריד את שכינת עזו יתברך בעולם, ויהיה נעשה פסא לשכינת עזו יתברך. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (מכילתא בשלח): כל המקבל עליו מצוה באמונה, כדאי הוא שתשרה עליו רוח הקדש. אשרי מי שמרבה במצוות, שאז נעשה כדגמא דלעילא. ואמרו חכמינו הקדושים (שוחר טוב, משלי לא): בני ישראל נצטוו על רמ"ח מצוות עשה כנגד האיברים, כל איבר ואיבר אומר לו לאדם, בבקשה ממך עשה בי מצוה זו. וכן אמרו (תנחומא פי תצא ב) רמ"ח מצוות עשה יש בתורה כמנין איברין שבאדם, ובכל יום יום צועקים על האדם, עשה אותנו, שתחיה בזכותנו ותאריך ימים. ואמרו (מכות כג): שש מאות ושלש עשרה מצוות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמשה לארין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם; כי על-ידי קיום המצוות עשה, האדם מקשר את איבריו אל האין סוף ברוך הוא, ועל-ידי שמירה, שנשמר לא לעבר על איזה לאו, חס ושלום, מקשר את גידיו אל האין סוף ברוך הוא, ונעשה פסא לשכינת עזו יתברך. אשרי מי שמרבה לקיים מצוות בכל יום, שעל-ידי-זה הוא מוריד את שכינת עזו יתברך בזה העולם הגשמי והחמרי, ומחברו אל האין סוף ברוך הוא, אשרי לו!

פרק ג'

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא: טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז.) ויש לומר, כי הנה האדם נשבר בעולם הזה מרב עמל וכעס שעובר בזה העולם, ונדמה לו כאלו אבד מנוס ותקנה לגמרי, עד שיש שמתאזשים לגמרי, וחושבים שאינם יכולים להגיע כבר אל שום דרגה בעולם, כי מרב קטנות וחלישות הדעת ויסורים ועוונות, שעוברים עליהם בעולם הזה, הם נופלים בעיני עצמם לגמרי, עד שנדמה להם, שאין להם כבר חלק לעולם הבא, אשר שם הוא גלוי אלקותו יתברך במדרגה עליונה מאד. וכמו שחכמינו הקדושים אמרו (ויקרא רבה, פנשה ג, סימן א'): "טוב מלא נחת" — זה העולם הבא, "ממלא חפנים עמל" — זה העולם הזה, כי בעולם הזה האדם נשבר לגמרי, על-ידי העמל והיגיעה שהוא צריך להתנגע ולטרח על פרנסתו, ונכשל בעוונות, ועל-כן

הוא מתאש לגמרי, ונדמה לו שרחוק הוא א עקביא. מטפה סרוחה. טפת שכנת זרע ולא על מלהגיע למדרגת אבות העולם, התנאים פי שנשעת העצור אינה סרוחה שאינה מרחת זרחם והאמוראים. ולכן בשמתחילים ללמד פרק האשה עד לאחר שלשה ימים וכסתריח אינה ראויה מוסרי האבות, כבר מחדירים באדם שלא להזריע מכל מקום קרי לה טפה סרוחה מפני שהיא יתיאש כלל, אלא ידע פרק ג א עקביא בן מהללאל אשר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, חזון למעי האשה. והמסתכל שצא מטפה סרוחה נזול מן הגאות. והמסתכל שעמיד דברים ואין אתה בא לידי

חכמי ישראל, שאז בודאי ימשיכו את העולם הבא בעולם הזה. וכמאמרם ו"ל (פסיקתא רבתי, פרשה יא, סימן ב'): הַאֲגוּז הַזֶּה כֹּל זְמַן שֶׁעָצוּ דְבוּק לְפָרְיוֹ הוּא מְשֹׁמֵר, פֶּרֶשׁ הַיְמָנוּ מִשְׁלִיכִים אוֹתוֹ לְאֲשָׁפוֹת, כִּף יִשְׂרָאֵל כֹּל זְמַן שֶׁ[חִבְרִיָּהֶם] דְּבוּקִים לְחֻכְמִים וְשׁוֹמְעִים דְּבִרְיָהֶם, הֵם זֹכִים לְקָנוֹת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת — הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא, פֶּרֶשׁוּ מֵהֶם — אָבְדוּ מִן הָעוֹלָם. וְלִכֵּן אֶהוּבִי, בְּנִי, עֲלֶיךָ לְזָכֵר, שְׂאֵם רְצוֹנְךָ לְזָכוֹת שִׁיְהִיָּה לְךָ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן תִּמְשִׁיךְ אֶת הָעוֹלָם הַבָּא אֶל הָעוֹלָם הַזֶּה, תִּתְחַבֵּר תְּמִיד יַחַד עִם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר כָּלֵם נִקְרָאִים צְדִיקִים, "שְׁנֹאֲמַר (ישעיה ס, כא): "וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים"; וְכִשְׁאָדָם מִקְרָב אֶל הַצְּדִיק, בְּוֹדָאֵי יַחְזִקוּ וַיִּאֲמְצוּ וַיַּעֲזְרוּ וַיִּשְׁמְחוּ, וַיְבִיאֵנוּ אֶל תְּכֵלִיתוֹ הַנּוֹצְחִית, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

א עקביא בן מהללאל אומר: הִזֵּה רַגִּיל לֹמֵר, וּמְלַמֵּד לְאָדָם פֶּרֶק בְּמִדַּת הָעֲנוּהָ, אֵיךְ יִתְנַהֵג בְּעוֹלָם הַזֶּה. "הַסְּתַפֵּל בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים וְאֵין אֲתָה בָּא לִיְדֵי עֲבָרָה"; פִּי כָּל הַחֻטָּאִים בָּאִים רַק מִחֻמַּת יִשׁוּת וְגֵאוּת, כִּי בּוֹ בְּרָגַע שְׂאָדָם מִחֻזִּיק אֶת עֲצָמוֹ לְאִיזוֹ מְצִיאוֹת בְּפָנָי עֲצָמָה, כְּבָר מְגַרֵּשׁ וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׂכִינָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא עֹלוֹל לְעַבֵּר עַל כָּל הָעֲבָרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבְן. כִּי פִתַּח שֶׁל כָּל הָעֲבָרוֹת הוּא הַגֵּאוּת וְהַיִּשׁוּת, כְּמֹאֲמָרָם ו"ל (סוֹטָה ה.): כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גִּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לְדוֹר בְּעוֹלָם. וְאָמְרוּ (שֵׁם ד:): אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי: כָּל אָדָם שֵׁישׁ בּוֹ גִּסּוּת הָרוּחַ, כְּאִלוֹ עוֹבֵד עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, דְּכִתִּיב הֲכָא (משלי טז, ה): "תּוֹעֲבַת הַנְּזִי"ה כָּל גְּבַה לֵב", וְכִתִּיב הֵתֵם (דְּבָרִים ז, כו): "וְלֹא תָבִיא תוֹעֲבָה אֶל בֵּיתְךָ", וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידִיָּה אָמַר כְּאִלוֹ כְּפַר בְּעַקֵּר, שְׁנֹאֲמַר (דְּבָרִים ח, יד): "וְנָרֵם לְכַבֵּד וְשִׁכַּחַת אֶת הַנְּזִי"ה אֱלֹקֶיךָ" וְגו'. רַבִּי חִמָּא בַר חִנִּינָא אָמַר כְּאִלוֹ בָּא עַל כָּל הָעֲרִיּוֹת, כְּתִיב הֲכָא: "תּוֹעֲבַת הַנְּזִי"ה כָּל גְּבַה לֵב", וְכִתִּיב הֵתֵם (וַיִּקְרָא יח, כז): "כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵל" וְגו', עוֹלָא אָמַר כְּאִלוֹ בְּנָה בְּמָה, שְׁנֹאֲמַר (ישעיה ב, כב): "חֲדְלוּ לְכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאָפוֹ, כִּי בְּמָה נִחְשָׁב הוּא", אֵל תִּיקְרִי בְּמָה אֵלָא בְּמָה "מֵאֵין בָּאת וּלְאֵן אֲתָה הוֹלֵךְ, וְלִפְנֵי מִי אֲתָה עֹתִיד לְתַן דִּין וְחֻשְׁבוֹן"; כִּי אָדָם צָרִיךְ תְּמִיד לְזָכֵר, אֲשֶׁר אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֹקוֹת גְּמוּר הוּא, אֲתָה קָדָם שְׁבָרָאת אֶת הָעוֹלָם וְאֲתָה אַחַר שְׁבָרָאת אֶת הָעוֹלָם, כִּי הוּא יִתְבָּרַךְ הִזֵּה, הוּא וְיִהִיָּה. לְזֹאת נִקְטַת אֶת הַשְּׁלֵשׁ לְשׁוֹנוֹת הָאֵלוֹ: "מֵאֵין בָּאת", שְׁנִשְׁמַתוֹ שֶׁל אָדָם בָּאָה מִסוּד "אֵין", שֶׁהוּא הָאֵין סוּף בְּרוּךְ-הוּא. וְאָמְרוּ (זֹהַר בְּרֵאשִׁית כ.א.): אֵין סוּף לִית בֵּיה רְשׁוּמָא כָּלֵל. וְלֹא תִלְיָא שְׂאֵלְתָא בֵּיה וְלֹא רַעֲיוֹנָא לְאִסְתַּפְּלוּתָא דְּמַחְשְׁבָה כָּלֵל מִגּוֹ סְתִימָא דְּסְתִימָא. "וּלְאֵן אֲתָה הוֹלֵךְ", שֶׁהוּא סוּד הָעוֹלָם הַזֶּה, שְׁכַכְיָכוֹל הַלְבִישׁ עֲצָמוֹ בְּמִדַּת "הַטְּבַע", שְׁעוּלָה "אֱלֹהִים". כִּי פִּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַכֵּל מְלַבֵּשׁ בְּטַבַּע, אֲבָל הַכֵּל מִתְנַהֵג בְּסוּד "אֱלֹהִים". וְאָמְרוּ (שֵׁם כ.ב.): אֱלֹהִים אוּמְנָא לְתַתָּא וְדָא

לינך למקום עפר רמה ותולעה. נזול מן המלוה שכינתא דלתתא. ואמרו (תקוני-זהר, תקון סב צד): והחמדה אל הממון. והמסמכל שעמיד לימן דין וחשבון שכינתא אתקרי אלהים, וזה "ולאן" עולה אלהים עם הפולל, "אתה

עברה. דע, מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון. מאין באת, מטפה הנקרא "אלהים",

ולהסתובב כאן בזה העולם, ולא יסיח דעתו ממנו יתברך פרגע, ואחר-כך הוא חוזר בתורה אליו יתברך אל העולם העליון, ויצטרך לתן דין וחשבון על כל רגע ודקה מה עשה בזה העולם, אם לא הסיח דעת ממנו יתברך, וזה "ולפני מי" שהוא עולם הבינה, כמוכא בזהר (תרומה קכו): רזא דעלמא עלאה אקרי מ". "אתה עתיד לתן דין וחשבון". ואמרו בזהר (ורא קיא): "בשכבה ובקומה" (בראשית יט, לג), "בשכבה" — בעולם הזה, "ובקומה" — לעתיד לבא, "בשכבה" — בעולם הבא כשתתן דין וחשבון, "ובקומה" — ליום הדין, עין שם; וזו התכלית שאדם נברא בזה העולם, שתמיד יהיה דבוק בחי החיים בו יתברך, ולא יסיח דעת ממנו יתברך פרגע, אשר זה מה שאמר דוד המלך (תהלים לב, ב): "אשרי אדם לא יחשב הו"ה לו עון ואין ברוחו רמיה". ופרש הפעל-שם-טוב הקדוש זי"ע. "אשרי אדם" שהגיע כבר למדרגה כזו, אשר "לא יחשב הו"ה", הינו שאף רגע מסיח דעת ממנו יתברך — "לו עון", זה אצלו כבר העון הכי גדול. כי התכלית בזה העולם לא להסיח דעת פרגע ממנו יתברך, רק תמיד לחשב שהוא בא ממנו יתברך, והוא חי עמו יתברך, והוא חוזר אליו יתברך, ואז כשיגיע למדרגה כזו שיחשב את שלשת הדברים הללו, כבר לא יחטא כלל. אף מוסיף דוד המלך "ואין ברוחו רמיה", שלא יבוא האדם להתגאות בזה בעצמו, שכבר זכה להגיע אל מדרגה כזו שאינו מסיח דעת ממנו יתברך; כי לפעמים כשאדם כבר בא אל מדרגה שהוא דבוק בחי החיים בו יתברך, בא אליו היצר הרע, ורוצה לתפס אותו בגדלות ובגאונה, ואומר לו: הלא אין גדול ממך, מאחר שהגעית למדרגה הזו, אשר "ונתנו הו"ה אלהיך בידך", שהוא יתברך נמצא תמיד בידך, כמו שפרש רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קז), לזאת הצורך התנא הקדוש לחזר על דבריו בבאור יותר; שאל תחשב שהיות ובאת ממנו יתברך, ואתה חי עמו יתברך, ואתה עתיד לחזר אליו יתברך, ואתה יכול על-ידי-זה לפל באיזו ישות וגאונה, וידמה לך כאלו כבר השגת משהו בהשגות אלקות. לזאת חזר והוסיף על דבריו "מאין באת, מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך, אל מקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; שאדם צריך לדעת שאינו בא אלא מטפה סרוחה, שהיא שכבת זרע, ומה לך להתגאות מהעבר שלך, שהגעית כבר לאיזו דרגה בהשגות אלקות, כי אתה ממילא עוד מעט חוזר אל הקבר — עפר אדמה, ששם מקום רמה ותולעה שיאכלו אותך. וכמאמרם ז"ל (ברכות יח): קשה רמה למת כמחט בכשר החי. "ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; אשר אמרו חכמינו הקדושים (בבא קמא נ): כל האומר הקדוש-ברוך-הוא ותרן הוא יתרו חיינו, שנאמר (דברים לב, ד): "היצור תמים פעלו כי כל דבריו משפט". ואם-כן מה ולמה לך להתגאות? אלא תהיה בטל ומבטל בעיני עצמך לגמרי, כי אינך בא אלא מטפה סרוחה, והולך אל מקום עפר, ששם רמה ותולעה יאכלו אותך, ותצטרך לתן דין וחשבון לפני יתברך על כל מעשיך, ואם-כן מה אתה מתגאה, שכבר זכית להשגות אלקות? ורבנו איש האלקי הגר"א זי"ע אמר, שנקט "דין

וחשבון", דין — שדנין אותו על שעבר עברה, וחשבון — הוא אשר בשעה שעבר עברה, באותה שעה היה יכול לעשות מצוה או ללמד, וזה חשבון שמחשבים העתים והרגעים שהיו לריק, ומענישים אותו על זה, מלבד שעונשים אותו על העברה גופא שעשה. ועל-כן, אהובי, בני, צריך שתדע, אשר בא התנא הקדוש עקביא בן מהללאל ללמד עמך פרק בענוה, שתהיה בטל ומבטל בעיני עצמך לגמרי, עד שתהיה נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, ולא תסיח דעת ממנו יתברך כלל, אלא

סרוחה, ולאן אתה הולך, אל מקום רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא: כ רבי חנינא

תמיד תזכר "מאין באת" — מאין סוף ברוך הוא וברוך שמו. "ולאן אתה הולך" ומסתובב בעולם החמרי והגשמי הזה — רק עמו יתברך, שהוא "הטבע" גימטריה "אלהים", שעולה מספר "ולאן". אף ההכרח לך לחזור אליו יתברך בעולמות העליונים, ו"לתן דין וחשבון" על כל מעשיך, כמו שאמר החכם מפל אדם (קהלת יא. ט): "כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט", ואמר (שם יב. יד): "כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל געלם אם טוב ואם רע", ואם תכנס בך איזו ישות וגאות, שפכר זכית להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ואין יותר גדול ממך, לזאת הוא חוזר על דבריו ואומר לך, שזכור תזכר היטב אשר "באת מטפה סרוחה, והולך אל מקום עפר רמה ותולעה", שיאכלוך, ותצטרך "לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא" על כל פרט ופרט, כמאמרם ז"ל (תגינה ה.) על פסוק (עמוס ד. יג): "כי הנה יוצר הרים וברא רוח ומגיד לאדם מה שחיו". אמר: עבד שרבו מגיד לו מה שיחיו, תקנה יש לו? מאי מה שיחיו? אמר רב, אפלו שיחה יתרה שבין איש לאשתו מגידים לו לאדם בשעת מיתה. וכשאדם מכניס בדעתו ידיעות אלו, אז אף פעם לא יתגאה אפלו כשפכר הגיע למדרגה כזו, שתמיד אינו מסיח דעת ממנו יתברך, עם כל זאת, יהיה לפני עיניו פן ואולי מטעה את עצמו. וכמו שרבונו ז"ל גלה לנו (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נב), שאפלו אדם מתבודד עמו יתברך, והולך בדרך יחידי בלילה, ובא אל בטול אל האין סוף ברוך הוא, ונכלל במחייב המציאות, וכבר שבר את כל המדות רעות שלו, עם כל זאת עדין יכול להשאר אצלו איזה משהו, שהוא הישות והגאות, כי על זה צריכים רחמים רבים כל ימי חייו, שלא יפגס בו איזה שמץ ישות וגאות. וזה אי אפשר אלא על-ידי תפלה ובקשה, לבקש ממנו יתברך בקביעות, שינצל מישות וגאות. ובזה יוכן למה הצרך התנא לכפל דבריו ולפרטם? אלא שלא יטעה את עצמו האדם, שהגיע לאיזו מדרגה בדבקות הבורא יתברך שמו, אלא תמיד יהיה לפני עיניו פן ואולי הוא מטעה את עצמו, ויזכר היטב על תכלית הנצחי, אשר (בראשית ג. יט): "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", ועל-כן מה ולמה לך להתגאות על זולתך?! אלא תהיה בטל ומבטל בעיני עצמך לגמרי, ותמיד תרגיש ותציר שתולעת הרוחשת על הארץ יותר גדולה וטובה ממך, והבן למעשה.

כ רבי חנינא סגן הכהנים: הוא היה תנא ושמש בתור סגן כהן גדול, והיה מעיד כעד ראיה על ארבעה דברים, שהיו נוהגים במקדש, כמאמרם ז"ל (ערוכות, פרק ב'): רבי חנינא סגן הכהנים העיד ארבעה דברים; מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרף את הבשר שנטמא בולד הטמאה עם הבשר שנטמא באב הטמאה, אף-על-פי שמוסיפין טמאה על טמאתו וכו', ומחמת שהוא ראה את החרבן שנתהוה על-ידי לשון-הרע ומחלקת ומסירות, כמאמרם ז"ל (גטין נה.): אקמץ

פורש מן החטא ואינו נכשל בעצירה: כ בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. ובר קמצא חרוכ ירושלים וכו'; לזאת הנה דכתיב (חבקוק א) ותעשה אדם כדגי היס (עבודה זרה ד:). מה דגים שנים כל הגדול מחזירו בולע את חזירו.

אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחזירו

סגן הבהנים אומר, הוי מתפלל בשלומה של מלכות,

שאלמלא מוראה, איש את רעהו חיים בלעו: כי המלכות בה מתגלות כל הספירות, והיא דגמת

ים, שעליו נאמר (קהלת א, ז): "כל הנחלים הולכים אל הים, והים איננו מלא, אל מקום שהנחלים הולכים שם, הם שבים ללכת"; שזה סובב על הדבור, שבו מתגלות כל הספירות העליונות, ועל-ידי תקון הדבור האדם יכול להגיע אל דבקות האמת בו יתברך, שהוא בחינת תפלין; הינו שלא להסיח דעת ממנו יתברך כרגע, כי התפלין הוא סימן על הדבקות בו יתברך, כמאמרם ז"ל (שבת יב:). תיב אדם למשמש בתפלין כל שעה ושעה, קל וחומר מציץ, מה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת, אמרה תורה (שמות כח, לח): "והיה על מצחו תמיד" — שלא יסיח דעתו ממנו, תפלין שיש בהן אזכרות הרבה — על אחת כמה וכמה! ולהפך כשאדם מקלקל את דבורו או פוגם במלכות, וגורם לעצמו צרות רבות, אשר משם בא כל הרוח סערה, כמו שכתוב (תהלים קמח, ח): "רוח סערה עשה דברו", מי גורם רוח סערה במחו של אדם? הדבור שפוגם בו; כי המלכות נקראת ים, שהיא פלליות הספירות הנכללות בה; הינו כל ספירה כלולה מעשר פידוע, ועשר פעם עשר עולה מאה, וכן ים במלואו כזה יו"ד מ"ם עולה מאה, אשר משם כל ההשפעות וההשגות עליונות, כי הוא יתברך כפיכול הלביש עצמו בתוך הספירות, ועל-כן כשאדם פוגם בדבורו בלשון-הרע ורכילות ומסירות ומלשינות, מזה נתהוה רוח סערה בתוך הים, כי הדבור נקרא אדני, כמו שכתוב (תהלים נא, ז): "אדני" שפתי תפתח, ויש כ"ב אותיות עם ה' אותיות מנצפ"ך, וכיחד הם כ"ז, וכל אות כלולה מעשר, הינו קמץ פתח חיריק צירי וכו', ועשר פעם כ"ז עולה ר"ע, ואם האדם פוגם בדבורו שהוא אדני שעולה ס"ה, על-ידי פגם הדבור נצטרף ס"ה ביחד עם ר"ע, ונעשות אותיות סערה. ועל-כן בא התנא ומזהיר, שלעולם תתפלל בשלומה של מלכות, שהוא הדבור, שתמיד תדבר דבורי שלום ואהבה אחד עם חברו, שלא יהיה כמו קמצא ובר קמצא "שאלמלא מוראה", אם לא יכניס בעצמו יראה, שייך ויפחד לא לקלקל את הדבור שהוא סוד המלכות, אז יהיה "איש את רעהו חיים בלעו", כי הוא מסער גופיה דבר נש, וכל המלשינות והרעות שדוברים על האדם בא מרוח סערה, כי היא בחינת (בראשית ו, יג): "קץ כל בשר", שעושה קץ וסוף לכל בשר, וכני-אדם שהם דנים את כל אדם לכף חובה, וחוקרים תמיד על חובת בני-אדם, הם מבחינת קץ כל בשר, כמו שכתוב (איוב כח, ג): "קץ שם לחשף ולכל תכלית הוא חוקר" (עין בזהר מקץ קצג), שהוא חוקר תמיד לעשות תכלית וכליון לכל דבר, ולעזור דין ולהלשין ולקטרג, כמו שכתוב (ישעיה נו, כ): "והרשעים פים נגרש, כי השקט לא יוכל", וצריך כל אדם לראות לאכפיה סטרא דקץ כל בשר תחת הדבור של הקדשה, וכשהוא כופף את רוח סערה, דהינו שנוטל ממנו כל הדבורים שנפלו לתוכו, אז מתקיים (תהלים קז, כט): "קם סערה לדממה". ולכן ראה, אהובי, בני, לשים לפני עיניך תמיד את דברי התנא הקדוש,

איך אדם צריך לשמר על הדבור הנקרא מלכות, ולהתפלל תמיד בשלומה, הינו שהדבור תמיד יהיה רק משלום ואהבה אחד עם חברו, פי "אלמלא מוראה" ראה אל מה זה יכול לגרם, עד שיהיה "איש את רעהו חיים בלעו"; ולכן צריכים מאד מאד לשמר על הדבור. ורואים שכל הצרות והיסורים שעוברים על בני-אדם הם רק מחמת פגם הדבור, שפוגם בדבורים רעים, לשון הרע ורכילות וליצנות, שנאת חנם, מסירות ומלשינות, שעל-ידיה חרב בית-המקדש, רחמנא לישזבן, וגלינו

ג רבי חנניא בן תרדיון אומר, שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים, שנאמר (תהלים א), "ובמושב לצים לא ישב". אבל שנים

בגלות מרה וארצה מאד. והכל נמשך על-ידי פגם המלכות, שהוא הדבור, שהאדם אינו נזהר לשמרו. ועל-כן אשרי מי שזוכה לשמר על דבור פיו, שאז יגאל את נפשו מהגלות המרה, ויזכה שיאיר עליו מלך עליון בהתגלות נוראה ונפלאה מאד, אשרי לו!

ג רבי חנניא בן תרדיון: הוא היה אחד מעשרה הרוגי מלכות, אשר מסר את נפשו תמיד בעבור התורה הקדושה, ולא התחשב כלל בגזרת המלכות שגזרה שלא יעסקו בתורה, אלא הקהיל קהלות ברבים ולמד אתם תורה, ואפלו שהזהירו אותו חבריו, לא שת לבו אל דבריהם, ומסר את נפשו בעבור התורה הקדושה. וכמאמרם ו"ל (עבודה זרה יח): כשחלה רבי יוסי בן קיסמא, הלך רבי חנניא בן תרדיון לבקרו. אמר לו: חנניא אחי, אי אתה יודע שאמה זו מן השמים המליכה? שהחריבה את ביתו ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו ואבדה את טוביו, ועדין היא קימת, ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים, וספר מנח לך בחיקך. אמר לו: מן השמים ירחמו. אמר לו: אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי, מן השמים ירחמו, תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש וכו'. ועל-כן היה "אומר, שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה, הרי זה מושב לצים", פי איך יתכן ששני יהודים מתועדים יחד, ואינם מדברים דברי תורה? ! על-כן ההכרח שישיתם ביחד היא מושב לצים. ומביא ראיה מפסוק: "שנאמר (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב". וחכמינו הקדושים למדו (עבודה זרה יח): מפסוק זה, שאפלו לבטל בשנה אסור משום "ובמושב לצים לא ישב", שמא יאמר אדם: הואיל ולא הלכתי לטאטראות ולקרקסאות ולא עמדתי בקנגיון, אלה ואתגרה בשנה, תלמוד לומר: "ובתורתו יהגה יומם וליילה", עין שם; ומכל שכן איך יכולים לשבת שני יהודים ולא ידברו דברי תורה, אשר מושבם הוא מושב לצים. וצריכים לשמר מאד כשפוגשים עוד יהודי, שתקף ומיד ידבר עמו דברי תורה, ויחזק ויאמץ וישמח אותו, וירחיב את דעתו, אשר זו מצוה גדולה מאד. ובפרט בעתים הללו, כל בר ישראל כשפוגש עוד יהודי, עליו כבר לדבר עמו דבורי אמונה והשגחה פרטית. ורבנו ו"ל רצה מאד שנדבר עם אנשים דבורי אמונה, ולהכניס בהם דעת האמת והשגחה פרטית. ופעם אחת אמר למוהרנ"ת ו"ל בזו הלשון: די שמוסט זיך יא מיט מענטשן קענסטו זייא צו פרעגן וואס [הרי אתה מדבר עם אנשים, יש לך לשאל אותם מה?] ואמר תבה זאת "וואס" [מה?] בהמשכה ובקול גדול מעמק הלב, כלומר שראוי לשאל לבני-אדם שאין חושבין על אחריתם מה, כלומר לאחר כל הסכסוכים והבלבולים והמניעות והטענות והאמתלאות של שטות והבל שיש לרב בני-אדם תרוצים של שקר, על שרחוקים מהשם יתברך, אף-על-פי-כן סוף כל סוף מה יהיה ממך, מה תעשה באחריתך, ומה תשיב לשולחך דבר?! ומה

אתה חושב, וכי אין אתה יודע שאתה גר בארץ הזאת, וכל ימי שנותינו הבל וריק כצל עובר וכענן כלה וכו'?! וכל זה אדם יודע היטב, ואם-כן מה אתה חושב, שים לבך לדברים האלה היטב, והכניסם היטב בעמק לבך, ואל תשליכם אחר גוף, הפך בהם והפך בהם, למען תהיה לה נפשך לשלל (שיחות-הר"ן, סימן רפו). ואמרו חכמינו הקדושים (קדושין מא.): וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ר"ע מברטנורא

ארץ דור הנאה ממנו, שנאמר (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב", מושבו מושב לצים; כי מה התכלית של האדם שאינו לומד פלוג, ואין בידו — לא מקרא ולא משנה ולא דרך ארץ, אלא יושב ומבטל את

שיושבים ויש ביניהם דברי

תורה, שכונה שרויה ביניהם,

שנאמר (מלאכי ג), "אז נדברו

יראי יי איש אל רעהו ויקשב

יי וישמע ויפתב ספר זכרון לפניו ליראי יי

ולחשבי שמו". אין לי אלא שנים. מניין

זולע את חניו: ג יראי הי' איש אל רעהו. הרי כאלן שנים: וידום. לשון קול דממה דקה כדרך השונה

זמנו בעלמא, שמושבו הוא מושב לצים, ואסור לגשת אל אדם זה. ועל-כן, אהובי, בני, שמור תשמור עצמך לא לבטל את זמנך היקר, ותמיד כשתפגש עוד בר ישראל, כבר תתחיל לדבר אתו בדרך חכמה — דברי תורה ומוסר והתחזקות, דברי אמונה והשגחה פרטית, אשר זו מצוה גדולה מאד. ובפרט בעתים הללו, אשר הערב-רב מתפשטים מאד בעולם, ומעלימים ומסתירים את אמתת מציאותו ותברך בעולם, וכל אחד נלכד בדעות נפסדות של (דברים ח, יז) "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה", כאלו הכל תלוי בידי בשר ודם, עפרא לפומיהו. ועל-כן מצוה רבה לדבר עם כל בר ישראל דבורי אמונה והשגחה פרטית, ויהיה שם שמים שגור בפיו תמיד, כי אחרת — מושבו הוא מושב לצים, אשר שם משפן הקלפות המטמאות את האדם, כמובא (תקוני-זהר, תקון תלסר): "ובמושב לצים לא ישב"; מאן מושב לצים, דא לילי"ת אימן דערב-רב דאיהי מטמאה פגדה במושבה, וכן ערב-רב מטמאין במושבם לצדיקיא דיתבין ביניהו פגדה. "אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה — שכונה שרויה ביניהם"; כי תכף-ומיד כשמדברים דבורי אמונה והשגחה פרטית, ומשיחים בדברי תורה, מורידים את השכינה ביניהם, כי אין השכינה שורה אלא במקום שלומדים שם תורה ומדברים ממנו ותברך. וכמובא בזהר (לד-לך פח): תנינן שכינתא לא אשתפחת עמהון דחיבא, ביון דאתי בר נש לאתדכאה, ולמקרב גביה דקדשא בריך הוא, פדין שכינתא שריא עליה. ומביא ראיה מפסוק (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי יי איש אל רעהו, ויקשב יי וישמע ויפתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחשבי שמו"; שבזה ששני יהודים מדברים ביניהם דברי תורה ואמונה והשגחה פרטית, כבר נקראים על-ידי-זה יראי השם, והקדוש-ברוך-הוא שומע את דבורם, וכותב בספר לזכרון לפניו מה שדברו ביניהם. ואם נתחדשו ביניהם חדשים חדשים, אשר אינם ידועים לאף אחד, הקדוש-ברוך-הוא מגלה את זאת אחר-כך לאלו הצדיקים המיוחדים יחודים קדושים וחושבים שמו ותברך. ולזה תמצא, אשר לפעמים שני יהודים מדברים דברי תורה, ומחדשים חדשים חדשים, ושום בריה אינה שומעת את דבורם, ובסוף העולם יושב צדיק ומגלה את חדושם ברבים ונכתב בספר, ואף אחד אינו יודע, שכל זה בא מהחדושים שחדשו שני יהודים ביניהם, והקדוש-ברוך-הוא כתבם בספר שיהיה זכרון ליראי השם ולחושבי שמו; אשרי מי שתמיד מדבר עם זולתו דברי תורה ואמונה

בְּקִיּוּמָא תְּדִיר. וְלַחֲוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, מֵאֵי וְלַחֲוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ? הָא אֹקְמוּהָ. אָבֵל כָּל אֵינּוֹן בְּמַתְשְׁבֵי מְלִין דְּאוּרִיתָא לְאֲדַבְקָא לְמֵאֲרִיהוֹן בְּרִזָּא דְשָׂמָא קְדִישָׁא, בְּגִין לְמַגְדַּע לִיה וְלֹאֲתַתְקַנָּא חֲכָמָה דְשָׂמִיה בְּלַבְיָהּ דְכְּתִיב: וְלַחֲוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ דְהוּ רִזָּא דְשָׂמָא קְדִישָׁא. כְּתִיב (יחזקאל א, כו): "וּמִמַּעַל לְרַקִּיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשׁוֹ כַּמְרָאָה אָבֵן סִפִּיר דְמוֹת כְּסֵא" הָאֵי קָרָא הָא אֹקְמוּהָ, אָבֵל וּמִמַּעַל לְרַקִּיעַ בְּהֵוּא רַקִּיעַ לְתַתָּא, כְּמָה דְאַתְמַרְתּוֹן חֲבַרְיָא זַכָּאָה חוֹלְקִיָה וְזַכָּאָה חוֹלְקִיָהוֹן, עֵין שָׁם; וּמִכָּל זֶה יִתְעוֹרֵר כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, מַה גִּדְל הָעֵנָן שֶׁל חֲדוּשֵׁי תוֹרָה שְׂמַחְדָּשִׁים יִרְאֵי הַשָּׁם כְּשֶׁנִּפְגָּשִׁים יַחַד, וּמְדַבְּרִים דְּבוּרֵי אֱמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית בְּכַסּוּפִין אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, וְהַעֲקָר שְׂתַהֲיָה בִּינֵיהֶם אֲהַבָּה גְדוּלָה מְאֹד, אֲשֶׁר זֶה מְאֹד מְאֹד חָשׁוּב אֲצִלוֹ יִתְבַּרֵךְ, כְּשֶׁשְׁנֵי יְהוּדִים מִתְאַחֲדִים יַחַד וּמְדַבְּרִים בִּינֵיהֶם דְּבַרֵי תוֹרָה. וּכְמֵאמָרָם ו' (שבת סג): אָמַר רַבִּי יִרְמְיָהּ, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים הַנוֹחִין זֶה לְזֶה בְּהַלְכָה, הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְקַשֵּׁב לְהוֹן, שְׁנֵאמַר (מלאכי ג, טז): "אֲזַ נְדַבְּרוּ יִרְאֵי הַנְּזִי"ה וְגו', אֵין דְּבוּר אֱלָא נַחַת, שְׁנֵאמַר (תהלים מז, ד): "דְּבַר עַמִּים תַּחְתִּינוּ". וּבִדְהַר אָמְרוּ (אחרי נט): אֵלִין אֵינּוֹן חֲבַרְיָא בְּשַׁעֲתָא דְּאֵינּוֹן יִתְבִּין כַּתְּדָא וְלֹא מִתְפָּרְשֵׁן דָּא מִן דָּא, בְּקַדְמִיתָא אֲתַחֲזוֹן גּוֹבְרֵי מְגִיחֵי קַרְבָּא דְּבַעו לְקַטְלָא דָּא לְדָא, לְבַתַּר אֲתַהֲדְרוּ בְּרַחֲמֵימוֹתָא דְּאֲתַחְוָה, קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מַהוּ אוֹמַר? הִנֵּה מַה טוֹב וּמַה נְּעִים שְׁבַת אַחִים גַּם יַחַד. גַּם לְאֲכָלְלָא עֲמַהוֹן שְׂכִינְתָא, וְלֹא עוֹד, אֱלָא קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲצִית לְמַלוּלֵיהוּ וְנִיחָא לִיה וְחַדִּי בְּהוּ. הִדָּא הוּא דְכְּתִיב (מלאכי ג, טז): "אֲזַ נְדַבְּרוּ יִרְאֵי הַנְּזִי"ה אִישׁ אֶל רַעְהוּ, וַיִּקְשֹׁב הַנְּזִי"ה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוּרֹן לְפָנָיו" וְגו'; הִינּוּ אֲפִלוּ שְׂבַתְחָלָה נְתִיבָהּ בִּינֵיהֶם רִיתְחָא דְּאוּרִיתָא, עִם כָּל זֹאת כּוֹנְנָתָם הִיא לְאַמְתָּא, לְדַבְּרַי יַחַד דְּבַרֵי תוֹרָה, דְּבוּרֵי אֱמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית,

וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וּמְחֻזָּק וּמְעוֹרָד וּמְשַׁמַּח אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר כָּל דְּבוּר וְדְבוּר שְׂמַדְבְּרִים אֵינּוּ הוֹלֵךְ לְהַבִּיל וְלָרִיק, חַס וְשְׁלוֹם, אֱלָא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כּוֹתְבוֹ וְנִשְׂאָר בְּסִפְרֵי לְזַכְרוֹן, וְאִף אַחַד אֵינּוּ יוֹדַע שְׂאֵלוֹ הַדְּבוּרִים שְׁלוֹ. וּבִדְהַר מְפָלִיג מְאֹד בְּמַעֲלַת הַחֲדוּשִׁים דְּאוּרִיתָא שְׂנַתְחַדָּשִׁים עַל-יְדֵי יִרְאֵי הַשָּׁם וְחֲוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, וְאִיךְ שְׁהֶם גּוֹרְמִים שְׁעֲשׂוּעִים גְּדוּלִים לְמַעֲלָה, וּמִיַּחֲדִים יַחֲוּדִים עֲלִיוֹנִים בְּכָל הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹכָא (וְהוּ רַבְהֵל רִזָּא): "אֲזַ נְדַבְּרוּ יִרְאֵי הַנְּזִי"ה אִישׁ אֶל רַעְהוּ וַיִּקְשֹׁב הַנְּזִי"ה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוּרֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי הַנְּזִי"ה וְלַחֲוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". הָאֵי קָרָא אֵית לְאִסְתַּכְּלָא בֵּיה אֲזַ נְדַבְּרוּ. אֲזַ דְּבַרֵי מְבַעֵי לִיה, מֵאֵי נְדַבְּרוּ? אֱלָא נְדַבְּרוּ לְעִילָא מְכָל אֵינּוֹן רְתִיכִין קְדִישִׁין וְכָל אֵינּוֹן חֲזִלִין קְדִישִׁין בְּגִין דְּאֵינּוֹן מְלִין קְדִישִׁין סְלַקִין לְעִילָא, וְכַמָּה אֵינּוֹן דְּמַקְדְּמֵי וְנִטְלִין לּוֹן קָמֵי מְלַכָּא קְדִישָׁא וּמִתְעַטְרֵן בְּכַמָּה עֲטָרִין בְּאֵינּוֹן נְהוּרִין עֲלָאִין, וְכִלְהוּ נְדַבְּרוּ מְקָמֵי מְלַכָּא עֲלָאָה. מֵאֵן חֲמֵי חֲדוֹן מֵאֵן חֲמֵי תוֹשְׁבַחְתּוֹן דְּסְלַקִין בְּכָל אֵינּוֹן רַקִּיעִין כַּד סְלַקִין מְלִין אֵלִין קָמֵי מְלַכָּא קְדִישָׁא, וּמְלַכָּא קְדִישָׁא מְסַתְּפַל בְּהוּ וְאֲתַעֲטַר בְּהוּ וְאֵינּוֹן סְלַקִין וַיִּתְבִּין עַל חִיקָיָה וּמִשְׁתַּעֲשַׁע בְּהוּ מִתַּמָּן סְלַקִין עַל יִרְשִׁיָה וְהוּ עֲטָרָה. וְעַל דָּא אָמַרְהּ אוּרִיתָא (משלי ח, ל): "וְאֶהְיָה שְׁעֲשׂוּעִים יוֹם יוֹם", וְהִיִּתִי לֹא כְּתִיב, אֱלָא וְאֶהְיָה — בְּכָל זְמַן וּבְכָל עֵידוֹן דְּמְלִין עֲלָאִין סְלַקִין קָמֵיהּ. תְּרֵי זְמַנֵי כְּתִיב יִרְאֵי הַנְּזִי"ה יִרְאֵי הַנְּזִי"ה, אֱלָא יִרְאֵי הַנְּזִי"ה לְעִילָא, יִרְאֵי הַנְּזִי"ה לְתַתָּא. יִרְאֵי הַנְּזִי"ה קְזִמִין לְתַתָּא וְאֵינּוֹן מְלִין קְזִמִין דִּיּוֹקְנֵיהוֹן לְעִילָא. וְרִזָּא דָּא אֲשַׁכְּחָנָא בְּסִפְרָא דְּחַנוּךְ דְּכָל מְלִין דְּצַדִּיקָא דִּי בְּאַרְעָא אֵינּוֹן מִתְעַטְרֵן וְקְזִמִין קָמֵי מְלַכָּא וּמִשְׁתַּעֲשַׁע בְּהוּ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וּלְבַתַּר אֵינּוֹן נַחְתֵי וְקְזִמִין קָמֵיהּ בְּדִיּוֹקְנָא בְּהוּא צַדִּיק בְּקֵאמֵר לּוֹן וְאֲשַׁתַּעֲשַׁע קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּהוּא דִּיּוֹקְנָא, וּלְבַתַּר אַכְתִּיבוּ בְּסִפְרֵי זְכוּרֹן לְפָנָיו לְקִמָּא קָמֵיהּ

אינו זו משום, עד שמתאחדים יחד באחדות אחת. ודבר זה גורם אצלו יתברך שעשועים גדולים. עכשו מוסיף התנא הקדוש, ואומר: "אין לי אלא שנים" שעוסקים בתורה באהבה ובאחדות אחת, שנעשה יחוד גדול בכל העולמות, "מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש-ברוך-הוא קובע לו שכר? שנאמר (איכה ג, כח): "ישב בְּדַד וַיְדַם כִּי נָטַל עָלָיו"; הינו אפלו אם אדם יושב מבדד מבני-אדם, ואין לו עם מי לדבר בדברי תורה ואמונה והשגחה פרטית, עם כל זאת הוא

לומד עם עצמו, ומחדש

שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך

הוא קובע לו שכר, שנאמר (איכה ג), יושב בְּדַד וַיְדַם

חדושים דאורייתא באמונה

ובהשגחה פרטית, ומיחד

יחודים בתדרו, הקדוש-

ברוך-הוא קובע לו שכר בדבקות הבורא יתברך שמו. ותדע, אהובי, בני, שכל זה עבר על כל

גדולי מבחרי הצדיקים, שבתחלה עברה עליהם מרידות דמרירות, וישבו בכדידות בלי שום בריה

שתחזק אותם, ואלף טעמי מיתה טעמו ביום אחד, אף-על-פי-כן החזיקו מעמד, ולא הסתכלו

על שום בריה שבעולם, על-ידי-זה זכו שהשכינה קבעה מקום אצלם. וכבר ספר לנו רבנו ו"ל

(שבחי-הר"ן, סימן יד), אשר כל דבר ודבר שרצה לעשות בעבודת השם יתברך, היה קשה עליו

מאד מאד בכל מיני כבודות שבעולם, ובתחלה היה קשה עליו מאד לישב יחידי בבית כמה

שעות רצופות, לעסק בעבודת השם יתברך, אף-על-פי-כן היה מכריח את עצמו לישב יחידי

כמה וכמה שעות בהתבודדות בחדר מיחד, וכן כל דבר שרצה לעשות בעבורו יתברך, בא לו

ביגיעה ובטרח רבה עד מאד (שם, סימן ה'); וכל עבודתו היתה בהצנע גדול מאד מאד, עד שלא

ידע שום אדם ממנו כלל, כי היה סתום וגנוז מאד, וכל עבודתו היתה בהסתר גדול. ועקר

עבודתו בתחלה היתה בפשיטות גמורה, בלי שום חכמות כלל, וכל דבר ודבר שעשה, הכל היה

ביגיעה גדולה ובכח גדול ובמסירות נפש, ולא היתה לו שום עבודה שבאה לו בנגל, שהיה

מיגע את עצמו כמה זמנים בשביל כל דבר ודבר מעבודת השם יתברך. והיו לו כמה וכמה

עליות וירידות אלפים ורבבות, עד אין שעור וערך, והרגיש כל מיני מרידות שבעולם, עם כל

זאת התחזק בכל מיני התחזקות, והתחיל בכל פעם מחדש, ולא הסתכל על שום דבר (שם, סימן

ז'), והיה מתמיד בלמודו מאד, ולמד הרבה מאד ש"ס ופוסקים ותנ"ך, עין יעקב וספרי הזהר

והתקונים, וכל כתבי האר"ל ושאר ספרים הרבה מאד, וספרי מוסר הרבה מאד, ובפרוש א"מ,

שלמד בכל ספרי מוסר הנמצאים. ובפרט בספר "ראשית חכמה", למד פעמים אין מספר, והיו

לו יגיעות גדולות כל למוד ולמוד, כי בתחלה לא הבין אפלו פשוטם של דברים (שם, סימן ח),

אף בכה הרבה לפניו יתברך, עד שהאיר לו הקדוש-ברוך-הוא את עיניו, וזכה למה שזכה. עמד

וראה והתבונן, אהובי, בני, אל איזו מדרגה זכה רבנו ו"ל להגיע, רק על-ידי שהתחזק ולא

הסתכל על שום בריה שבעולם, ואף שלא היה לו אף אחד שיחזקו ויאמצו ויעודדו, עם כל

זאת החזיק מעמד בעקשנות גדולה, עד שזכה למה שזכה. ופעם אחת אמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק

ב, סימן מח), שאלו היה אומר לו אחד יהיה מי שיהיה בעת שעסק בעבודת השם יתברך בתחלתו:

אחי, חזק! ואחז עצמך, הייתי רץ ומזדרז בעבודתו יתברך, אף לא שמע התחזקות משום אדם,

ועם כל זאת התחזק מאד מאד בינו לבין עצמו, ודיקא על-ידי-זה זכה להגיע למה שהגיע.

ועל-פז, אהובי, בני, גם אתה ראה להחזיק מעמד, ואף שאתה נמצא לבד, ואין מי שיחזק אותך,

הדבק עצמך בו יתברך, ותתבודד עמו יתברך, ותדבר אליו יתברך פאשר ידבר איש אל רעהו

והבן אל אביו, ותתמיד ותשקד בלמוד התורה הקדושה בהתמדה ובתשוקה עצומה ותטייל בכל ספרי התורה הקדושה: תנ"ך, משניות, בבלי, ירושלמי, תוספתא, רמב"ם, טור ושלחן ערוך, וכל ספרי הפוסקים, וכן תתמיד בכל המדרשים ובספרי הזוהר והתקונים ובכל כתבי האר"ז, ובכל ספרי מוסר וחסידות הנמצאים, אזי עולמך תרגיש בחייה, ואפלו שבהתחלה יהיה לך קשה מאד להבין, אפלו פשוטם של דברים, עם כל זאת עשה זאת, אהובי, בני, ותקים את רצונו של רבנו ז"ל, ותלמד בסדר דרך הלמוד שלו, שגלה לנו דרך נוראה ונפלאה בתורה הקדושה (שיחות הר"ן, סימן עו), עד שאפלו מי שיש לו תפיסה מאד קשה, גם-כן יכול להבין — אם ילך בדרך. העקר ראה לחזק את עצמך, ואף שאתה יושב בדרך — אל תשבר, כי השכינה תקבע אצלך מקום בקביעות, ותתענג בערבות אור זיו שכינת עזו יתברך, אשר יאיר עליך בחיות חדשה בכל פעם, העקר חזק ואמץ תמיד! פי בזה העולם צריכים הרבה התחזקות, וכל הצדיקים לא הגיעו אל מדרגתם הגבוהה רק על-ידי מדת ההתחזקות שקנו לעצמם, פי בלי מדת ההתחזקות אי אפשר להתחזק מעמד פרגע, ובפרטיות צדיק הדבוק בו יתברך, עליו רודף הסמ"ך-מ"ם לשברו יותר מכלם, כמאמרם ז"ל (סכה נב): "כי הגדיל לעשות" — שפשט עצמו בגדולים; אשרי מי שמחזיק מעמד בזה העולם!

ד רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, פאלו אכלו מזבחי מתים: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר במאכלו של האדם גנוזים וטמונים נצוצות קדושים, נשמות המגלגלות. ועל-כן בשעה שקובעים שלשה בני-אדם קביעות סעדה, הם חייבים בזמון, והם דגמא של בית-דין, ולכן מנח עליהם חוב גדול לומר דברי תורה על השלחן, כדי להעלות את הנשמות המגלגלות, ולמצא את החיות אלקות המטבע באכל. ולכן נקט שלשה דיקא, פי הם בסוד בית-הדין, ולכן עליהן מנח ביותר החוב לעסק בדברי תורה בעת אכילתם, מאחר שהם חייבים בזמון. ולכן אם לא אמרו דברי תורה בשלחן, זה פאלו אכלו מזבחי מתים, פי הם גורמים שנשמות המתים המגלגלות, לא יהיה להם תקון, רחמנא לישזבן. ומביא ראיה מפסוק (ישעיה כח, ח): "פי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום"; פי מהמאכל לא נשאר פלוס, רק קיא וצואה, ואם אין האדם אומר דברי תורה בשלחנו, הרי שלחנו הוא שלחן עם הארץ, כמו שאמרו בזהר (רעיא מהימנא, פינתס רמו) למיהוי על פתוריה דברי תורה דלא יתקיים ביה פגונא דעמי הארץ דאתמר עלייהו (ישעיה כח, ח): "פי כל שלחנות מלאו קיא צאה". "אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד, ואמרו עליו דברי תורה, פאלו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא, שנאמר (יחזקאל

מא, כב): "וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'"; פי אז זוכים לתקן את הנשמות המגלגלות

יחידי שהוא שונה בלחש: כי נטל עליו. כאלו נתינת כל המורה כולה הימה בעצורו בלנד: ד ולא אמרו עליו דברי תורה. וזכרתי המזון שמזכרים על השלחן יוצאין ידי חובתן. וחשוב כאלו אמרו עליו דברי תורה. כן שמעתי: מזבחי מתים. תקרובת עבודה זרה דכתיב (תהלים קו) וינמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מלאו קיא צואה. ועבודה זרה קרויה לואה דכתיב (ישעיה ל) לא תאמר לו: בלי מקום. נשכיל שלא הזכירו שמו של המקום ברוך

פי נטל עליו: ד רבי שמעון אומר, שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, פאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח, ח), פי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום. אבל

הוא על השלחן: שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. מיד כשדבר דדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני ה'. ויש אומרים מראשו של מקרא הוא יולא. דכתיב והמוצח עץ שלש אמות. אל תקרי אמות אלא אמות. כמו יש אס למקרא. שלש כנגד תורה נביאים וכמוזים. ואמרי לה מקרא. משנה. וגמרא. שזריך אדם לדבר צהן על השלחן. ואז קרוי שלחן אשר לפני ה'. כך

שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלֵינוּ דְּבַרֵי תוֹרָה, כְּאֵלֵינוּ מִשְׁלַחְנוּ שָׁל מְקוֹם, שְׁנֵאמַר (יחזקאל מא), וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחן אֲשֶׁר

ואיהו קיימא תדיר לסדרא ביה פתגמי אורייתא ולאכללא ביה אתון דמלי דאורייתא, ואינון אתון דמלי אורייתא אתפלילין ביה בההוא שלחן, ואיהו לקיט לון לגביה וכליל בלהו בגויה ובהו אשתלים וחדוי ואית ליה חדנה. ועל שלחן דא פתיב (יחזקאל מא, כב): "זה השלחן אשר לפני ה'"; 'לפני ה' ולא מלפני ה'". שלחן אחרא אית דלא אית ביה חולקא באורייתא ולית ליה חולקא בקדשה דאורייתא, וההוא שלחן אקרי קיא צואה, ודא איהו בלי מקום, דלית ליה חולקא בסטרא דקדשה כלום. בגין כן שלחן דלא אתמר עליה מלי דאורייתא איהו שלחן דקיא צואה. איהו שלחן דטענא אחרא, לית בההוא שלחן חולקא ברזא דאלהא עלאה. שלחן דמלי אורייתא אתמרו עליה קדשא בריך הוא גטיל ההוא שלחן ושוי ליה לחולקיה, ולא עוד אלא סורי"א רב ממנא גטיל כל אינון מלין ושוי דיוקנא דההוא שלחן קמי קדשא בריך הוא, וכל אינון מלין דאורייתא דאתמרו עליה סלקין על ההוא פתורא ואתעטר קמי מלכא קדישא ממשמע דכתיב: "זה השלחן אשר לפני ה'". דאתעטר קמי קדשא בריך הוא. שלחן דבר גש קיימא לדכאה ליה לבר גש מפל חובוי. זכאה איהו מאן דאלין תרין קימן על פתוריה. מלי דאורייתא וחולקא למספגין מההוא שלחן, כד סלקין ההוא פתורא מקמיה דבר גש תרין מלאכין קדישין אנדמנן תמן, חד מימינא וחד משמאלא. חד אמר דא איהו שלחן דמלכא קדישא דפלגיא קא מסדר קמיה, מסדר יהא תדיר פתורא דא בברכאן עלאין ומשחא ורבו עלאה, קדשא בריך הוא ישרי עלוי, וחד אמר דא איהו שלחן דמלכא קדישא קא מסדר קמיה דא פתורא די עלאי ותתאי יברכון ליה, מסדר יהא האי פתורא קמי עתיק יומין בהאי עלמא ובעלמא דאתי. ומפל זה רואים את מעלת הזוכה לשבת בצותא בשלחן הצדיקים ואומרים תורה, שעל-ידי-זה מעלין את כל הנשמות המגלגלות בתוך המאכלים. ולהפך גדל הפגם של היושב בסעדה עם רשעים המדברים לשון-הרע, רכילות וליצנות בעת האכל, אשר בזה עוקרים את עצמם משרשם, ועוקרים את הנשמות המגלגלות בתוך המאכלים, וענשם גדול מאד. ולכן נקט דיקא שלשה, כי הם בדגמת בית-דין, ותיבים בזמון, ולשלשה יש כח בנקל להעלות את כל הנשמות המגלגלות בתוך המאכלים. ולכן אשרי מי שמזמין תמיד עוד שני אנשים אורחים אל סעדו, שעל-ידי-זה נעשים בחינת בית-דין, ומדברים עמהם בדברי תורה, שאז פרוזים יוצאים בכל העולמות על שלחנו: "זה השלחן אשר לפני ה'". וצריכים להזהר מאד בעת שאוכל סעדו, שתמיד יזמין לכל הפחות עוד שני אורחים, כדי שיברך בזמון, וכן שיהיו בבחינת בית-דין, ויוכל לומר לפניהם

דְּבָרֵי תוֹרָה, שְׁזָה סוּד א' אֲלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם, פִּי יחידִי. וּמַחֲשֵׁב בְּלִבּוֹ לְדַבְּרֵי הַנְּצִי: הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ. לְפִי שְׁלִילָה הוּא זֶמֶן לְמוֹזִיקִים. וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יחידִי הוּא בְּסִכְנָה מִפְּנֵי הַלִּיסְטִים וְכַמָּה פְּגָעִים רַעִים.

וְהוּ' בְּאֲמֻצֵּי מַחְבֵּר וּמְקַשֵּׁר בִּינֵיהֶם, שְׁזָה סוּד בְּנִת הָאֲכִילָה, "ו' לְעִילָא, "ו' לְתַתָּא, הֵם בְּסוּד ל"ב שְׁנַיִם הַלּוֹעֲסוֹת

לְפָנַי ה'": ה רַבִּי חֲנִינָא בֶן חֲכִינָאֵי אוֹמֵר, הַנְּעוֹר בְּלִילָה

וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יחידִי וּמִפְּנֵה לְבוֹ לְבִטְלָה, הָרִי זֶה

אֵת הָאֲכָל, וּמְכַנְיַעוֹת אֵת הַדָּם שֶׁבְּחָלָל הַשְּׂמָאֲלִי. וְאִם אָדָם מְכוֹן בְּעַת אֲכִילָתוֹ, אֲשֶׁר הִפֵּל לְכָל אֲלָקוֹת גָּמוּר הוּא, וְאִין בְּלַעְדֵּי וְתַבְרָךְ כָּלֵל, עַל-יְדֵי-זֶה מֵיחַד אֵת כָּל הָעוֹלָמוֹת יחידִי וְנִשְׁלַמְת תַּבַּת אָדָם; כִּי הַדָּם שֶׁבְּנַפֶּשׁ הָאָדָם בָּא מִהָאֲכִילָה שְׂאָדָם אוֹכֵל, וְכִשְׂאָדָם מִמְשִׁיךְ אֵת א' אֲלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם לְתוֹךְ ד"ס, בְּזֶה נִשְׁלַם תַּבַּת אָדָם, וּמַעֲלָה אֵת כָּל הַנְּצוּצוֹת שֶׁבְּתוֹךְ הָאֲכִילָה, וְזֶה בְּעֲצֻמוֹ עֲנִין שְׁלֹשָׁה שְׂאָכְלוֹ כְּאֶחָד דִּיקָא, כְּנֶגֶד הַנְּקֻדָּה עֲלִיוֹנָה וְכְנֶגֶד הַנְּקֻדָּה תַּחְתּוֹנָה, שֶׁהֵם " לְעִילָא וְ" לְתַתָּא, וְהוּ' בְּאֲמֻצֵּי וְדו"ק.

ה רַבִּי חֲנִינָא בֶן חֲכִינָאֵי אוֹמֵר: הַנְּעוֹר בְּלִילָה וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יחידִי וְהַמְפָּנֵה לְבוֹ לְבִטְלָה, הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: וְגַלְיָה רַבְּנֵי ו"ל בְּמִשְׁנֵה זֶה סוּד נוֹרָא וְנִפְלָא מְאֹד, אִיךְ כָּל אָדָם יְכוֹל לְזַכּוֹת לְבִטֵּל אֵת עֲצֻמוֹ לְגַמְרֵי אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלִהְיוֹת וּלְהִגְבִּיחַ אֵת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ אֲלִיו יְתַבְרָךְ, עַד שִׁיתְגַּלֶּה לְכָל, שְׂאִין בְּלַעְדֵּי וְתַבְרָךְ כָּלֵל, וְהִפֵּל לְכָל אֲלָקוֹת גָּמוּר הוּא (עִין לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן נב): דַּע שֶׁעֵקֶר הַבְּטוּל שְׂאָדָם מְבִטֵּל יִשׁוּתוֹ וְנַעֲשֶׂה אִין, וְנִכְלָל בְּאַחַדוֹת הַשֵּׁם יְתַבְרָךְ, אִין זֶה אֵלָּא עַל-יְדֵי הַתְּבוּדוֹת, וְהַתְּבוּדוֹת צָרִיךְ מְקוּם וְזֶמֶן מֵיחַד, שְׁלֵא יִבְלָבוּ אוֹתוֹ הַמוֹנְעִים. וְהַזְמַן הוּא בְּלִילָה, הֵינּוּ "הַנְּעוֹר בְּלִילָה", שְׂאֵז הַכָּל יִשְׁנִים, וְהַמְקוּם הוּא בְּדֶרֶךְ יחידִי, וְלֹא בְּדֶרֶךְ הַרְבִּים, שְׁלֵא יִפְסִיקוּהוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים, אֵלָּא דִּיקָא בְּדֶרֶךְ שְׂאִין רַבִּים וְהוֹלְכִים שָׁם, שֵׁם יֵלֵךְ וְיִתְבוּדֵד. וְהֵינּוּ "וְהַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ יחידִי"; וְאֵז יְכוֹל לְפָנּוֹת לְבוֹ מִכָּל וְכָל, וְיְכוֹל לְבוֹא לְבִטוּל כָּל הַיִּשּׁוּת, וְהֵינּוּ הַמְפָּנֵה לְבוֹ לְבִטְלָה, וְאֵז כְּשֶׁנִּתְבַּטַּל לְגַמְרֵי, אֵזִי הוּא נִכְלָל בְּאַחַדוֹת הַשֵּׁם יְתַבְרָךְ, וְאֵז הוּא בָּא לְבַחֲנִית מְחִיב, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְחִיב הַמְּצִיאוֹת, וְכָל הַדְּבָרִים הֵם אֶפְשָׁר הַמְּצִיאוֹת, וְכִשְׁנִתְבַּטַּל וְנִכְלָל בְּאַחַדוֹת, אֵזִי הוּא יוֹצֵא מִבַּחֲנִית אֶפְשָׁר, וְנִכְלָל בְּמְחִיב. וְזֶה בַּחֲנִית "הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ", הֵינּוּ שְׂבָא לְסוּד מְחִיב הַמְּצִיאוֹת, שֶׁנִּכְלָל לְגַמְרֵי בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְלִכֵּן אֲשֶׁרֵי מִי שְׁזוֹכֶה לְקִים זֹאת בְּתַמִּימוֹת וּבְכַפְשִׁיטוֹת, לִילָךְ בְּכָל לִילָה לְמְקוּם שְׂאִין שָׁם בְּנִי-אָדָם, וְיִפְרֹשׁ אֵת כָּל שִׁיחְתּוֹ אֲלִיו יְתַבְרָךְ, כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רַעְהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו. וְעֵקֶר הַשְּׁלָמוֹת לְצֵאת חוּץ לַיִשׁוּב, לְמְקוּם שְׂאִין בְּנִי-אָדָם הוֹלְכִים שָׁם, וְאֶפְלוּ בַּיּוֹם, כְּדִי שְׁלֵא יִבְלָבוּ אוֹתוֹ, כִּי בְּמְקוּם שֶׁהוֹלְכִים שָׁם בְּנִי-אָדָם בַּיּוֹם הַרוֹדְפִים אַחַר הָעוֹלָם הַזֶּה, אֶף-עַל-פִּי שְׁכַעַת אֵינָם הוֹלְכִים שָׁם, זֶה מְבַלְבֵּל גַּם-כֵּן הַתְּבוּדוֹת, וְאֵינּוּ יְכוֹל לְהַתְּבַטֵּל וּלְהִפָּלֵל בְּבוֹרָא יְתַבְרָךְ. וְעַל-כֵּן צָרִיךְ שִׁילָךְ לְבַדּוֹ בְּלִילָה בְּדֶרֶךְ יחידִי, בְּמְקוּם שְׂאִין שָׁם אָדָם, שֵׁם יֵלֵךְ וְיִתְבוּדֵד וְיִפְנֵה לְבוֹ וְדַעַתוֹ מִכָּל עֲסָקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְיִבְטֵל הַכָּל עַד שִׁיזְכֶּה לְבַחֲנִית בְּטוּל בְּאֲמַת, הֵינּוּ שְׁבַתְחֻלָּה יִרְבֶּה בְּתַפְלוֹת וּבְשִׁיחוֹת וּבְהַתְּבוּדוֹת, עַד שִׁיזְכֶּה לְבִטֵּל מִדָּה וְתַאֲנֶה אַחַת, וְאַחַר-כֵּן יִרְבֶּה עוֹד בְּתַפְלָה וְהַתְּבוּדוֹת, וְשִׁיחָה בֵּינּוּ לְבִין קוֹנוֹ, עַד שִׁיבְטֵל מִדָּה וְתַאֲנֶה אַחַרְת, וְכֵן יִגְהַג זְמַן רַב, עַד שִׁיבְטֵל מִעֲצֻמוֹ אֵת כָּל הַתַּאֲוֹת וְהַמַּדּוֹת רַעוֹת מִעֲצֻמוֹ, אֶף-עַל-פִּי כֵן עֲדִין נִשְׂאָרָה אֲצִלוֹ הַגָּאוֹת וְהַיִּשּׁוּת, אֲשֶׁר עַל זֶה צְרִיכִים לְהַרְבוֹת בְּתַפְלָה וּלְבַקֵּשׁ כָּל יְמֵי חַיָּיו, לְעַקֵּר מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי אֵת הַגָּאוֹת וְהַיִּשּׁוּת,

ו עול מלכות. משא מלך ושירי: דרך ארץ. עמל ועל זה צריכים תפלה ובקשה עד הרגע וטורח הפרנסה לפי שמלאכתו מתנרכת: הפורק האחרון, כי דבר זה הוא העבודה הכי קשה ממנו עול תורה. האומר קשה עולה של תורה ואני לאדם. ואמר הבעל-שם טוב זי"ע לתלמידיו: **מתחייב בנפשו: ו רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ. וכל הפורק ממנו על תורה, נותנים**

בו איזה משהו של ישות וגאות. וכן העידו תלמידיו, שנסתלק בפסוק זה (תהלים לו, יב): "אל תבאני רגל גאווה", כי עד הרגע האחרון אדם צריך לבקש את הקדוש-ברוך-הוא, שיזכה לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ויהיה נכלל לגמרי במחייב המציאות, ושללא יהיה לו שום שיכות אל זה העולם המלא הבליים, וככל שאדם מתבודד יותר אליו יתברך, ובפרט שמקיים את דברי רבנו ז"ל — לצאת בכל לילה חוץ לישוב, ושופך את נפשו אליו יתברך בתפלה ובקשה, ומדבר עמו יתברך בלשון שרגיל בה, על-ידי-זה לבסוף נעקרת ממנו לגמרי אחיזת העולם הזה, וכבר אין לו שום הסתכלות בגשמיות העולם הזה כלל; כי מכל דבר רואה את רוחניות חיות אלקותו יתברך, המחיה ומנהיג ומקיימת את כל הבריאה כלה, ותמיד רואה לפני עיניו רק את אמתת מציאותו יתברך, כי מרב התפללותו, שנקלל באין סוף ברוך הוא, ונדבק במחייב המציאות, כבר אין לו שום אחיזה בהבלי העולם הזה, והוא דבוק בחי החיים בו יתברך; אשרי מי שמקיים את העצה הזו בתמימות ובפשטות גמורה, והולך בכל לילה בשדה או ביער חוץ לישוב, ושופך את נפשו אליו יתברך, עד שיזכה לעקר מעצמו כל מיני ישות וגאות לגמרי, ויהיה בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, ואז יהיה נעשה כלי להמשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות אלקותו יתברך, והשכינה תשרה בו תמיד, אשרי לו!

ו רבי נחוניא בן הקנה: היה תנא בימי רבי יוחנן בן זכאי, ויש המייחסים אליו את "ספר הבהיר", שהוא מלא רזין דרזין, וכן תפלת "אנא בכח" מיחסת אליו, שהיא שם מ"ב. והוא תקן תפלה בכניסה וביציאה מבית-המדרש, כמאמרם ז"ל (ברכות כח:): רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית-המדרש וביציאתו תפלה קצרה, אמרו לו: מה מקום לתפלה זו? אמר להם: בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על חלקי. בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חברי, ולא אמר על טמא — טהור, ולא על טהור — טמא, ולא יפשו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ביציאתו מהו אומר? "מודה אני לפניך ה' אלהי, ששמת חלקי מיושבי בית-המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משפים והם משפמים; אני משפים לדברי תורה והם משפמים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים; אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת". ועל-פן היה "אומר, כל המקבל עליו על תורה, מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ, וכל הפורק ממנו על תורה, נותנים עליו על מלכות ועל דרך ארץ"; כי באמת האדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולידע אשר אין שום מציאות בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, ודבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא הכל בהשגחת המאציל העליון,

שְׁמִכִּירִין שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ, עַל-יְדֵי דְבַר זֶה, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִמְצָא הָאָדָם, אִין מִי שֵׁיכִיר שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ עַל-יְדֵי אוֹתוֹ הַדְּבַר, וְעַל-כֵּן תִּקּוּן כָּל הַדְּבָרִים נִגְמַר עַל-יְדֵי הָאָדָם, שֵׁישׁ לוֹ כַּח לְהַפִּיר וְלְהַגְדִּיל שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ עַל-יְדֵי כָּל דְּבַר שֶׁבְּעוֹלָם. וְכִמוֹ-כֵּן יֵשׁ לוֹ כַּח גַּם בְּגַשְׁמִיּוֹת לְתַקֵּן כָּל דְּבַר וְלִגְמַר תְּבִנְתּוֹ וְצוּרְתּוֹ בְּשִׁלְמוֹת, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת כָּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, מֵה שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּפֹה מְלָאכוֹת, כְּגוֹן: לַעֲשׂוֹת כְּלִים מַעֵץ, אוֹ מַתְּכוֹת, אוֹ לְטוֹת וְלֶאֱרֹג בְּגָדִים מִצְמֵר וּפְשֵׁתָן שֶׁבְּרָא הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, כִּי בּוֹדֵאֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ שֶׁבְּרָא הַצְּמֵר וְהַפְּשֵׁתָן אוֹ הַעֲצִים וְהַמַּתְּכָת וְכוּ', בּוֹדֵאֵי בְּכַחוֹ הֵיזָה יָכוֹל לְבְרָא כְּלִים גְּמוּרִים וּבְגָדִים גְּמוּרִים וְכוּ', אִךְ הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ בְּרָא הַכֹּל מִחֲסָר תִּקּוּן, עַד שֶׁיָּבֹא הָאָדָם וְיִגְמַר תִּקּוּנָם, עַל-יְדֵי כְּפֹה עֲבֹדוֹת וּמְלָאכוֹת, כִּי אִין לְשׁוּם דְּבַר שְׁלֵמוֹת, כִּי אִם עַל-יְדֵי הָאָדָם, עַל-יְדֵי שֶׁהוּא מַפִּיר וּמַגְדִּיל שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ עַל-יְדֵי אוֹתוֹ הַדְּבַר, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה דִּיקָא נִבְרָא הַדְּבַר. וְאִם לֹא הֵיזָה חוּטֵא הָאָדָם, הֵיזָה זוּכָה לִגְמַר תִּקּוּן כָּל הַדְּבָרִים בְּגַשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת בְּלִי עֲמַל וְיִגִּיעוֹת, רַק עַל-יְדֵי תְּפִלָּה וְאִיזוֹ עֲבֹדָה קְלָה מְאֹד; כִּי בְּשַׁעַת הַבְּרִיאָה הֵיזָה גִּמַר תִּקּוּן כָּל הָעוֹלָמוֹת תְּלוּיִים בְּאָדָם הִרְאִישׁוֹן, שְׂאִם לֹא הֵיזָה אוֹכַל מַעֵץ הַדַּעַת, וְהֵיזָה מִתְּפַלֵּל תְּפִלְתּוֹ, הֵיזָה גִּמַר תִּקּוּן כָּל הָעוֹלָמוֹת בְּשִׁלְמוֹת בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כְּמִבְּאֵר בְּכַתְּבֵי הָאֲר"י (סִפְרֵי הַגְּלוּלִים, פָּרֶק כב, יז), אִךְ עַל-יְדֵי חֲטָאוֹ לֹא גִמַר תִּקּוּן הָעוֹלָמוֹת, אִךְ גַּם פָּגַם וְקִלְקַל כָּל הָעוֹלָמוֹת, עַד אֲשֶׁר נִגְזַר עָלָיו (בְּרֵאשִׁית ג, יח): "בְּעֲצָבוֹן תֵּאכְלֶנָּה בְּזַעַת אִפְּךָ תֵּאכַל לֶחֶם", שֶׁצָּרִיכִין כְּפֹה וְכְפֹה יִגִּיעוֹת וּמְלָאכוֹת שֶׁהֵם ל"ט מְלָאכוֹת קָדָם שֶׁמִּתְקַנְיִם כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבְּעוֹלָם, שֶׁיְהִיוּ רְאוּיִים לְהִנּוֹת מֵהֶם לְאָכְלָם אוֹ לְלַבֵּשׁם וְכוּצָא בְּהֶם. וְגַם עִתָּה כָּל מֵה שֶׁהָאָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּיוֹתֵר, וְזוּכָה לְפָרֵשׁ עַצְמוֹ מִן הָעוֹלָם, וְלִשׁוּם כָּל לְבוֹ וְדַעַתוֹ לְהַפִּיר וְלְהַגְדִּיל שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ, כְּמוֹ-כֵּן זוּכָה לְהַעֲבִיר

וּבְכָל תְּנוּעָה וְתַנוּעָה שֶׁם אֵלּוּפוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְזֶה עֵקֶר הַתְּכִלִּית שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְבֹא אֵלָיָה בְּזֶה הָעוֹלָם — לְהַפִּיר אֶת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ שְׁמוֹ מִכָּל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, שֶׁזֶה כְּלָלִיּוֹת הַתּוֹרָה הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה כְּלָה; כִּי הַתּוֹרָה נִמְצְאָת בְּדוּמָם וּבְצוּמָח, בְּחֵי וּבְמַדְבַּר, וְהָאָדָם צָרִיךְ לְלַמֵּד תּוֹרָה בְּקַדְשָׁה וּבְטָהֳרָה וּבְדַבְּקוֹת עֲצוּמָה, לְגַלוֹת אֶת הָאֱלֻקוֹת שֵׁישׁ בְּפְרִטִיּוֹת הַבְּרִיאָה; כִּי בְּאֵמֶת בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה בְּעֲצָמָה, שֶׁם טְמוּן וְגִנוּז אֱלֻקוֹת, וְכִשְׁהָאָדָם מַכְנִיס אֶת מַחוֹ וְדַעַתוֹ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּמְחַפֵּשׁ וּמְבַקֵּשׁ וּמְתַבְּנֵן בְּאֱלֻקוֹת שֵׁישׁ בְּכָל חֻלְקֵי הַבְּרִיאָה, וּמִקְבֵּל עַל עַצְמוֹ עַל תּוֹרָה, עַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה בֵּן חוֹרִין אֲמִתִּי, כִּי עַל-יְדֵי שֶׁמִּקְבֵּל עַל עַצְמוֹ עַל תּוֹרָה, מַעֲבִירִים מִמֶּנּוּ עַל מְלָכוֹת וְעַל דְּרָךְ אֲרָץ; הֵינּוּ שֶׁכָּבֵר אִינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שׁוּם עֲבֹדָה בְּעַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְכֵן הוּא פְּטוּר מִעֲבֹדַת הַמְּלָכוֹת, מֵאַחַר שֶׁמִּקְבֵּל עַל עַצְמוֹ עַל תּוֹרָה, וּמוֹצֵא אֱלֻקוֹת בְּכָל פְּרִטֵי הַבְּרִיאָה, עַל-יְדֵי-זֶה נִצַּל מֵעַל הַמְּלָכוֹת וְדֵרָךְ אֲרָץ. וְזֶה עֵקֶר עֲבֹדַת הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה — לְמַצָּא אֶת שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה, וְלִידַע אֲשֶׁר כָּל פְּרִט וּפְרִט מַעֲסִקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, יֵשׁ בּוֹ תּוֹרָה, שֶׁהִיא גְלוּי אֱלֻקוֹת, כְּמוֹבֵא (זֶהר מִצְרַע נג): אֲמַאי אִקְרִי תּוֹרָה? בְּגִין דְּאוּרִי וְגַלִּי בְּמַאי דְּהִנֵּה סְתִים דְּלֹא אֲתִידַע; כִּי בְּאֵמֶת שְׁלֵמוֹת תִּקּוּן כָּל הַדְּבָרִים הוּא עַל-יְדֵי הָאָדָם דִּיקָא, עַל-יְדֵי שֶׁהוּא מַפִּיר וּמַגְדִּיל שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ עַל-יְדֵי כָּל דְּבַר שֶׁבְּעוֹלָם, שֶׁבְּשִׁבִיל זֶה נִבְרָא הַכֹּל, כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ בְּשִׁבִיל עַצְמוֹ כְּבִיכּוֹל לֹא הֵיזָה צָרִיךְ לְבְרָא אֶת הַבְּרִיאָה, כִּי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ יָדַע מַעֲצָמוֹ קָדָם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ עֶכְשָׁו, רַק כָּל הַבְּרִיאָה הֵיזָה בְּשִׁבִיל הָאָדָם, כְּדִי לְהִיטִיב מְטוּבוֹ לְזוּלָתוֹ, כְּדִי שֶׁאֲנַחְנוּ נִפִּיר וְנִדַּע שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ. וְעַל-כֵּן כָּל זְמַן שֶׁאִין אָדָם בְּעוֹלָם, וְאִין מִי שֵׁיכִיר שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ עַל-יְדֵי דְּבַר זֶה, אִין לְהַדְּבַר חִיּוֹת בְּשִׁלְמוֹת, וְעַל-כֵּן הוּא מְחַסֵּר תִּקּוּן עֲדִין, כִּי כָּל חִיּוֹת הַדְּבַר הוּא עַל-יְדֵי

יכול לסוּלָה: ז עשרה שהיו יושבים בדין. גרסינן: מעליו על הל"ט מלאכות, וזוּכָה לְקַבֵּל הַפְּרָנְסָה בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר בלי עמל וגייעה גדולה, שְׁזָה מַה שְּׁאָמַר הַתָּנָא במרגלים (במדבר יד) עד מתי לעדה הרעה הזאת ילאו הקדוש רבי נחוניא בן הקנה, שגלה רזי וסתרי החכמה העליונה, איך

שכל פרט ופרט מפרטי הבריאה נעלם בזה אלקות, שהיא התורה הקדושה, ועל-כן אמר "כל המקבל עליו על תורה מעבירין ממנו על מלכות ועל דרך ארץ"; כי יגיעת הפרנסה

שהיא בחינת ל"ט מלאכות נמשכת מזהמת הנפש, מפגם עץ הדעת, על-ידי שלא השתדל להגדיל שמו יתברך על כל הדברים, אדרבה פגם מאד וכפר בעקר (סנהדרין לח); ומשם נמשכות כל הל"ט מלאכות, שהם בחינת יגיעות וטרדות הפרנסה, שְׁזָה "וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה נוֹתֵנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ", והוא צריך בעצמו להתנגע ולעבד בשביל פרנסתו ביגיעה ובטרחה רבה עד מאד, ועל-כן כשאדם מקדש עצמו, ומאמין בהשם יתברך, ומשים כל לבו להודות להשם יתברך על כל דבר ודבר שרואה או נהנה ממנו, להגדיל שם השם על-ידי כל דבר שפעולם, על-ידי-זה דוחה זהמת הנפש, שהוא בחינת הל"ט מלאכות, וזוּכָה שִׁיגְמַר אֲצִלוֹ תְקוּן כָּל הַדְּבָרִים בְּנֶקֶל, ומשיג פרנסתו וכל הצטרכותו בלי עמל וגייעה; פי עקר התקון על-ידי הגדלת שם השם, וכפי מה שזוכין להגדיל שם השם, כמו-כן נצל מל"ט מלאכות, מעצבות ויגיעת הפרנסה, וזוּכָה לְקַבֵּל פְּרָנְסָתוֹ בְּנֶקֶל מִשֵּׁם הַשֵּׁם, עַקֵּר הַבְּטָחוֹן עַל כָּל הַצְּטָרְכוֹת הָאָדָם וְעַל כָּל הַיְשׁוּעוֹת (לקוטי-הלכות, שבת, הלכה ה', אותיות דה); ועל-כן אשרי מי שזוּכָה לְהַכְנִיֵס אֶת עֲצָמוֹ בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְזוּכָה לְמַצֵּא אֶת הָאֱלֻקוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבְּרִיאָה, עַל-יְדֵי-זֶה לֹא יִצְטָרֵךְ לַעֲשׂוֹת שׁוּם עֵסֶק בְּעַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, כִּי הַכֹּל תְּלַח כְּפִי הַבְּטוּל שֶׁהָאָדָם בְּטָל וּמִבְטָל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא; וְאֵז הוֹלְכִים לוֹ כָּל הַחַיִּים בְּצוּרָה אַחֲרֵת לְגַמְרֵי, כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַתְיַגֵּעַ וּלְטַרַח בְּעַצְמוֹ בְּעַסְקֵי עוֹלָם הַזֶּה, רַק אַחֲרֵים יַגְעִים וְטוֹרְחִים בְּעַבּוּרוֹ; אֲשֶׁרֵי לוֹ!

ז רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה: הוא היה תנא, תלמידו של רבי מאיר (כבא מציעא דה); וכפר חנניא נמצא בין הגליל העליון לגליל התחתון (שביעית, פרק ט', משנה ב'); והוא מגלה נוראות נפלאות ממעלת הזוּכָה לְלַמַּד תּוֹרָה בְּצוּתָא. "עֲשֵׂה שְׂיֹשְׁבֵינִי וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בִּינֵיהֶם"; כִּי אֶפֶל בִּי עֲשֵׂה שְׂכִינָתָא שְׂרִיא (סנהדרין לט). וְאָמַר הַמַּגִּיד הַקְּדוּשׁ מִמְּעוֹרֵיטְשׁ, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, בְּשֵׁם רַבּוֹ הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוּשׁ, זְכוּתוֹ יִגַּן עֲלֵינוּ, אֲשֶׁר אִם יִשְׁכּוּ עֲשֵׂה בְנֵי-אָדָם בְּיַחַד בְּאַהֲבָה גְּדוּלָה, יִהְיוּ מְחַפְּפִים מְאֹד שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ, וְשׁוּם מְלֶאֶךְ לֹא יוּכַל לְגַשֵּׁת אֲלֵיהֶם. וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשִׁלּוּמֵדִים תּוֹרָה עֲשֵׂה אֲנָשִׁים בְּיַחַד, שְׂכִינַת עֲזוֹ חוֹפֶפֶת עֲלֵיהֶם. כִּי עֲשֵׂה הֵם נִגְדַּ עֲשֵׂר סְפִירוֹת: כְּתָר, חֲכָמָה, בִּינָה, חֶסֶד, גְּבוּרָה, תְּפָאֲרֵת, נֶצַח, הוֹד, יְסוּד, מַלְכוּת. וּמִבִּיא רְאִיָה מִפְּסוּק (תהלים פב, א): "אֱלֹהִים נֹצֵב בְּעֵדַת אֵל"; וְלַמְדוֹ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בבבבב כא); שְׁעֵדָה הֵם עֲשֵׂה, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר בְּמִגְלִים (במדבר יד, כז): "עַד מֵתִי לְעֵדָה הִרְעָה הַזֹּאת"; כִּי זֶה לְעַמַּת זֶה, כְּמוֹ שֶׁבְקִדְשָׁה מִתְאַסְּפִים עֲשֵׂה אֲנָשִׁים, יֵשׁ לָהֶם כַּח לְהוֹרִיד אֶת שְׂכִינַת עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ

למטה, כמו־כן להפך — כשנתאספים עשרה יושבי קרנות, ומדברים כל דבר אסור, רחמנא לישזבן, מסלקים את השכינה מהעולם. ועל־פן צריכים להזהר מאד להתחבר רק עם מנין

אנשים, אשר כל חפציהם הוא רק לדבק את עצמם לאין סוף ברוך הוא, והם מתפללים בכונה ולומדים תורה לשמה, שאז כדאי לדחף עצמו ביניהם. לא־כן אם יש מנין של רשעים ארורים, אשר מתלווצים מיראים הדבקים בו יתברך, צריכים לברח ממנין כזה כמו שבורחים מאש, כי בנקל שיפילו אותך לשאול תחתית ומתחתיו. "ומנין אפלו חמשה"; שהם נגד חמשה

פרצופים: אריך־אנפין, אבא ואמא, זעיר ונוקבא, שגם הם ממשיכים את שכינת עזו יתברך למטה, על־ידי שעוסקים בתורה לשמה,

לשם אל עולם? ומביא ראיה מפסוק (עמוס ט, ו): "ואגדתו על ארץ יסדה"; כי בכל פרט ופרט מעסקי העולם הזה, אפלו דברים גשמיים וארציים, יסודם באגדה זו של חמשה פרצופין. והצדיקים הדבקים באין סוף ברוך הוא בקביעות עצומה, מאירים עליהם בקביעות השמות של החמשה פרצופין, וממשיכים אור וחיות ודבקות ומחין בגשמיות בעולם הזה, ומגלים שהכל לכל אלקות גמור הוא, ובכל תנועה ותנועה שם אלו־פּוֹ של עולם. "ומנין אפלו שלשה"; שהם נגד אהי"ה הוי"ה אדנ"י, יחוד עליון ויחוד תחתון? ומביא ראיה מפסוק: "שנאמר (תהלים פב, א): "בקרוב אלהים ישפט"; שהוא בסוד בית־דין, ששכינה שרויה ביניהם. ועל־ידי שדנין דין אמת, נעשים שתפים להקדוש־ברוך־הוא (שבת י,). שזה סוד יחוד העולמות, עולם עליון ועולם תחתון, הוי"ה אהי"ה הוי"ה אדנ"י. "ומנין אפלו שנים" שהם נגד הוי"ה אדנ"י יחוד השלם? ומביא ראיה מפסוק "שנאמר (מלאכי ג, טז): "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'". כי כששני יהודים עוסקים בתורה, על־ידי־זה גורמים יחוד בין הוי"ה לאדנ"י, ועולים שעשועים גדולים למעלה בכל העולמות על ידם. "ומנין אפלו אחד"; שבר ישראל יושב ולומד לבד, ומדבק את עצמו באחדותו יתברך, ומביא ראיה מפסוק: "שנאמר (שמות כ, כא): "בכל המקום אשר אזכיר את שמי, אבוא אליך וברכתך"; כי בכל מקום שבר ישראל יושב

אפלו חמשה, שנאמר (עמוס ט), ואגדתו על ארץ יסדה. ומנין אפלו שלשה, שנאמר (תהלים פב), בקרב אלהים ישפט. ומנין אפלו שנים, שנאמר (מלאכי ג), אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו'. ומנין אפלו אחד, שנאמר (שמות כ), בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך: ח רבי

עוסקים בתורה. ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפט. שהדיינים הם ג': כי נטל עליו. לשון סקר. תרגום וסכות ומטל. כלומר שהשכינה סוככת

עליו: ח תן לו משלו. לא תמנע מלהתעסק בחפתי
 שמים בין בגופך בין בממונך שאינך נותן משלך לא
 מגופך ולא מממונך. שאתה וממונך שלו: ט מה נאה
 אילן זה מה נאה ניר זה. הוא הדין לכל שיחה

אֶלְעֶזֶר אִישׁ בְּרִתּוֹתָא אוֹמֵר, תֵּן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׂאֵתָהּ
וְשִׁלְּהָ שְׁלוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (דְּבַרֵי הַיָּמִים א) פִּי
מִמֶּה הַכֹּל וּמִיָּדָה גִּתְנוּ לָהּ. ט רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר,
הַמְהִילָהּ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֶה וּמִפְסִיק מִמְשַׁנְתּוֹ וְאוֹמֵר, מַה
 בצותא, ואם גר במקום שאין לו אף אחד, אז ילמד לבד, וידיבק עצמו באין סוף ברוך הוא,
 ומשיף על עצמו כל הברכות, והבן.

ח תן לו משלו, שאתה ושלה שלו: צריך שתדע, אהובי, בני, שאדם צריך לבטל את עצמו
 לגמרי אליו יתברך, וידע אשר הוא יתברך מהנה ומקיים את כל הבריאה כלה, ודומם, צומח,
 חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, ומה שנראה בעין הגשמי, הכל זה לבוש לגבי
 האין סוף ברוך הוא. ועל-פן כל מה שהאדם עושה הן בגשמי והן ברוחני, אסור לו להתגאות
 בזה, אלא ידע בברור שהכל ממנו יתברך. ואם תחדיר בדעתך ידיעות אלו, שהכל שלו יתברך,
 אזי אף פעם לא תבוא לידי שום גאווה וישות. ודבר זה סובב אפלו בקיום מצוה, ומכל שכן
 בדבר גשמי, מאחר "שאתה ושלה שלו". ומביא ראיה ממה שאמר דוד המלך (דברי הימים א כט,
 יד): "פי ממך הכל ומידך נתנו לך"; ודרשו חכמינו הקדושים (מדרש זוטא שיר השירים, פרשה א,
 סימן יג): לא יאמר אדם, מחסר אני מנכסי אם אתן לעניים, יסתכל אדם כל מה שאינו מחסר —
 אינו מוסיף; שער הראש והזקן שהן מסתפרין — לעולם מגדלין, והגבינים אינם מסתפרים
 לעולם ואינם מגדלין, והן גמשלו ישראל לרחל שגוזזים אותה, והיא מגדלת צמר בכל שנה
 ושנה, החזיר אינו נגזז ואינו מוסיף, אם נתת צדקה, לא משלה נתת, אלא משל הקדוש-ברוך-הוא,
 שנאמר: "לי הכסף ולי הזהב" (תני ב, ח); וכן הוא אומר: "פי ממך הכל ומידך נתנו לך"
 (דברי הימים א כט, יד); וכן היה רבי אליעזר אומר: כבודו למלך משלו, שאתה שלו. וכן היה רבי
 מאיר אומר: תן לו משלו, שאתה ושלה שלו. הרי שכל מה שאדם נותן, הוא רק ממנו יתברך.
 ואם אדם יכניס את זה היטב בדעתו, לעולם לא יחסר לו שום דבר; אשרי מי שאינו מטעה את
 עצמו בזה העולם, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

ט רבי יעקב אומר: המהילה בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו, ואומר: מה נאה אילן זה, ומה
 נאה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר עקר
 התכלית בזה העולם — להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ולשנות תמיד בתורה, ואפלו כשהולך
 בדרך, עליו להגות בתורה, פי לא מבטיח כשאדם בתוך ביתו, בנדאי הוא צריך להיות שונה
 במשנתו ולעסוק בתורה, פי אין טוב מתורה, והתורה היא ארך ימינו ותקונתנו בעולם הזה ובעולם
 הבא. אך אפלו כשהולך בדרך, עליו לשנות במשנתו ולעסוק בתורה, ועל-ידי-זה יזכה שהשכינה
 תשרה בו; פי כשאדם לומד תורה בדרך, השכינה מלנה אותו כל הדרך. וזו התכלית של הבריאה
 — שהאדם יכניס את עצמו בתוך למוד התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך, ויקיים את

מְצוּוֹתָיו יִתְבַרֵךְ, שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבַרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה יַעֲלֶה וַיִּשְׁלִים אֶת הַבְּרִיאָה; כִּי כָּל הַתּוֹרָה כְּלוּלָה מִדּוּמָם, צוּמָח, חַי, מְדַבֵּר, וּכְשֶׁאֲדָם לּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה הַכְּלוּלָה מֵאַרְבָּעָה חֻלְקֵי הַבְּרִיאָה הַלְלוּ, וְכֵן מְקִיִּים אֶת מְצוּוֹתָיו יִתְבַרֵךְ הַנְּעֻשׂוֹת מִגְּשָׁמֵי־הַבָּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, עַל-יְדֵי-זֶה מַעֲלָה אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה אֶל הָעוֹלָם הַבָּא, כִּי הוּא מְגַלֶּה אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאוֹתָיו יִתְבַרֵךְ בְּתוֹךְ זֶה הָעוֹלָם. לֹא-כֵן כְּשֶׁאֲדָם הוֹלֵךְ בְּדַרְךְ וּמִפְסִיק מִמְשָׁנָתוֹ, וְאִינוּ מַחְבֵּר אֶת גְּשָׁמֵי־הָעוֹלָם הַזֶּה אֶל תּוֹרָתוֹ יִתְבַרֵךְ וּמְצוּוֹתָיו, אֶל רוּחַנֵי־חַיּוֹת אֱלֻקוֹת,

אֲלָא הוּא אוֹמֵר "מָה נָאֵה אֵילָן זֶה, וּמָה נָאֵה נֵיר זֶה"; הֵינּוּ שְׂמֻסְתַּפְּל עַל הַבָּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלִי קִשּׁוּר וְשְׁלוּב אֶל תּוֹרָתוֹ יִתְבַרֵךְ וּמְצוּוֹתָיו, וּמִפְרִיד אֶת הָאֵילָן וְהַנֵּיר שֶׁהוּא הַשְּׂדֵה מִמֶּנּוּ יִתְבַרֵךְ, "מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֱלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ"; כִּי הוּא מְאַבֵּד אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא; כִּי כָּל הַתְּכֵלִית הִיא לְקִשּׁוּר אֶת גְּשָׁמֵי־הַבְּרִיאָה אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, לִידַע אֲשֶׁר הַכֹּל לְבוֹשׁ לְגַבֵּי גְלוּי הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵין דָּבָר שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ תּוֹרָה וּמְצוּוֹת, שְׁמוֹת וַיְחֻדִים, אֲבָל אִם אָדָם מִפְרִיד אֶת הַבְּרִיאָה מִמֶּנּוּ יִתְבַרֵךְ, הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ, וְעוֹקֵר אוֹתָהּ וַיֵּאבֵד לְנֶצַח, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבְן. וְלָכֵן רָאֵה, אֱהוּבִי, בְּנִי, תְּמִיד לִהְיוֹת דְּבוּק בְּחַיֵּי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַרֵךְ, וְתַדַּע אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יִתְבַרֵךְ כָּלֵל, וְהַתּוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבַרֵךְ, וּמְצוּוֹתָיו הֵן רְצוֹנוֹ יִתְבַרֵךְ. וְאִם תְּתַמִּיד בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבַרֵךְ, וְתַקִּיִּים אֶת מְצוּוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁהֵן רְצוֹנוֹ יִתְבַרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה תַעֲלֶה אֶת כָּל גְּשָׁמֵי־הַבְּרִיאָה אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתִהְיֶה נִכְלָל בְּמַחְיֵב הַמְצִיאוֹת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

י כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דְּבַר אֶחָד מִמְשָׁנָתוֹ מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֱלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי, כִּי עַקֵּר הַתְּכֵלִית בְּזֶה הָעוֹלָם, כְּשֶׁאֲדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וַיְדַבֵּק נַפְשׁוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, הַמְּלַבֵּשׁ בַּתּוֹרָה שְׂבֻכְתָּב וּבַתּוֹרָה שְׂבֻעַל-פֶּה. וְצְרִיף לְהִזְהַר מֵאֵד שֶׁלֹּא יִפְרִידָהּ, חֵס וְשְׁלוֹם, מִהָאֶחָד יְחִיד וּמִיְחָד, הֵינּוּ מִמֶּנּוּ יִתְבַרֵךְ. כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֻכְמָתוֹ יִתְבַרֵךְ, וּכְכֹל שֶׁאֲדָם לּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, הוּא צְרִיף לְהַדְבִּיק יוֹתֵר בְּתוֹךְ חֻכְמָתוֹ יִתְבַרֵךְ, וְלִמְצֹא אֶת אֲמַתּוֹתָיו וְאֲחֻדוֹתָיו יִתְבַרֵךְ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה; כִּי אוֹרִיתָא וְקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא חַד הֵם (זִהַר אַחֲרֵי עַג.); וּכְשֶׁאֲדָם לּוֹמֵד בְּדַבְּקוֹת עֲצוּמָה, וּמִיְחָד עֲצוּמוֹ בְּאֲחֻדוֹתָיו יִתְבַרֵךְ בְּדַבְּקוֹת עֲלִיוֹנָה, וּבְכֹל מָה שֶׁהוּא לּוֹמֵד, הוּא מוֹצֵא אֶת הָאֶחָד, הֵינּוּ אֶת אֲחֻדוֹתָיו יִתְבַרֵךְ, זֶה עַקֵּר הַשְּׁלֵמוֹת שֶׁאֲדָם צְרִיף לְהַגִּיעַ אֲלֵיהָ. שׁוֹן נִקְרָאת תּוֹרָה לְשִׁמָּה. וְאֶפְלוּ בְּהִלְכוֹת גְּשָׁמֵי־הַחַיּוֹת, הֵינּוּ עֲנִינֵי מִשָּׂא וּמִתָּן וְכוּ', הוּא מוֹצֵא אֶת הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, זֶה עַקֵּר שְׁלֵמוֹת הַיְחֻד הָאֲמִתִּי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה. אֲבָל תַּכְף-וּמְיָד כְּשֶׁאֲדָם שׁוֹכֵחַ מִהָאֶחָד,

נְטִלָה. אִלָּא שְׂדַנְר צְהוּוֹה שְׂדַרְךְ הוֹלְכֵי דְרַכִּים לְדַנְר מַה שְׂרׁוֹאִים צְעִינֵיהֶם וַיֵּשׁ אֲוֹמְרִים לְאִשְׁמַעֲיִן רְצוּתָא לְאִשְׁמַעֲיִן דְּעַל יְדֵי כֵן הוּא מְנַרְךְ צְרוּךְ שְׂכַחָה לוֹ צְעוּלָמוֹ. אִשְׁמַעֲיִן מְעַלִּין עֲלָיו כְּאִילוֹ מִתְחַיֵּב צְנַפְשׁוֹ מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסִיק מִמְשָׁנָתוֹ: נֵיר: תִּלְסֵם הַמַּחְרִישָׁה. כְּמוֹ נֵירוֹ לְכֶסֶם נֵיר (יְרֵמִיָּה ד): י כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דְּבַר אֶחָד מִמְשָׁנָתוֹ. צְשָׁנִיל שְׁלָא חֲזוֹר עֲלֵיהּ מְעַלִּין עֲלָיו כְּאִילוֹ מִתְחַיֵּב צְנַפְשׁוֹ. שְׂמַתוֹךְ שְׂכַחְתָּמוֹ הוּא צָא לְהַמִּיר אֶת הַאֲסוּר וּנְמַלְאֵת תַּקְלָה צְרָחָה עַל יְדוֹ. וְשַׁגְגַתּוֹ עוֹלָה זְדוּן. אִי

נָאֵה אֵילָן זֶה וּמָה נָאֵה נֵיר זֶה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֱלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: י רַבִּי הוֹסֵתָאִי בַר רַבִּי יֵנְאִי מְשׁוּם רַבִּי מְאִיר אוֹמֵר, כָּל הַשּׁוֹכֵחַ דְּבַר אֶחָד מִמְשָׁנָתוֹ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב

נְמִי כְּאִילוֹ מִתְחַיֵּב צְנַפְשׁוֹ לְפִי שְׂאוּתָהּ מִשְׁנֵה הַיִּתָּה מִשְׁמַרְתּוֹ. וְעַכְשָׁיו שְׂשַׁכְחָה אִינֵה מִשְׁמַרְתּוֹ: תַּקְפָּה

הֵינּוּ מֵאַחַדוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ, "מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ"; כִּי עוֹקֵר אֶת נִפְשׁוֹ מִחַי הַחַיִּים מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וּמִשְׁלִיכָה אֶל הַטְּמֵאָה וְהַסְטֵרָא אֶתְרָא, וְאוֹי לוֹ וְאוֹי לְנִפְשׁוֹ. וּמֵבִיא רְאִיָּה מִפְּסוּק, שְׁכַל אֶחָד יָכוֹל לְזַכּוֹת לְהַגִּיעַ אֶל מִדְרָגָה זוֹ — לְהִיּוֹת דְּבוּק בְּחַי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, אֶפְלוּ שְׁעֵדִין רְחוּק לְגַמְרֵי מִהַקְדָּשָׁה, אִם רַק יִדְבֵּק עֲצָמוֹ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שְׂאֵז תְּאִיר נִשְׁמָתוֹ בְּהֶאֱרָה וְזִיו וְחַיּוּת וּדְבָקוּת, "שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים)

כְּאִלוֹ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ, שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים ד), רַק הַשְּׁמֵר
 לָךְ וְשִׁמְרֵ נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
 רָאוּ עֵינֶיךָ. יָכוֹל אֶפְלוּ תִקְפֶּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ, תִּלְמוּד
 לֹאמַר (שֵׁם) וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הֵא אֵינּוּ

כ. (טו): "וְכָל הָעַם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת", כִּי רָאוּ אֵז עֵין בְּעֵין אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּגִלּוֹי רַב מְאֹד, וְזֶה נוֹהֵג עַד עַכְשָׁיו, כְּשֶׁבֶר יִשְׂרָאֵל בָּא אֶל צְדִיק שֶׁהוּא בְּטַל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְאוֹמֵר תּוֹרָה בְּדְבָקוֹת אֲמַת, אֵז רוֹאִים אֶת הַשְּׂכִינָה הַמְדַּבְּרַת מִפִּיו, וַיֵּשׁ בְּכַחוֹ לְהַמְשִׁיךְ הָאֲרַת הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא עַל כָּל הַשּׁוֹמְעִים דְּבָרָיו, עַד שֶׁגַם מִי שֶׁשׁוֹמֵעַ בְּקוֹלוֹ, נִמְשָׁךְ עָלָיו אֹר וְזִיו וְחַיּוּת וּדְבָקוֹת אֲמַתִּית. וְחֻכְמֵינוּ הַקְדוֹשִׁים דְּרָשׁוּ (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה מו, סִימָן ג') מִפְּסוּק זֶה: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, "כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" — תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב וְתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, "כְּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית", וְאִם הִמְרַת אוֹתָהּ וְעִשִׂית אוֹתָהּ מִה שֶׁבְּעַל-פֶּה בְּכֹתֵב וּמִה שֶׁבְּכֹתֵב בְּעַל-פֶּה, אֵינְךָ מִקְבֵּל שְׂכָר, לְמָה? שְׂכָר נִתְתִּיךָ — תּוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב וְתּוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה. וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: "כְּתַב לָךְ וְגוֹ"; "כִּי עַל-פִּי" וְגוֹ, תּוֹרָה בְּכֹתֵב וְתּוֹרָה בְּעַל-פֶּה, "כְּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית", עַל מְנַת שְׂאֵתָה קוֹרָא בְּהֵם כֶּף, אֲכַל אִם הִמְרַת אוֹתָם, הֵנִי יְדוּעַ שְׂאֵתָה מִבְטָל הַבְּרִית. לְכֹךְ נֹאמַר: "כְּתַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה". וְכֵן מִשָּׁה אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים ד, ט): "רַק הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְרֵ נִפְשֶׁךָ מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים"; מֵהוּ אֶת הַדְּבָרִים? אֵלוּ דְּבָרִים שְׂאֵתָה רוֹאָה אוֹתָן שֶׁהֵם כְּתוּבִים בְּכֹתֵב. "וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ" — אֵלוּ הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְתִּי לָךְ עַל-פֶּה. לְכֹךְ נֹאמַר: "כְּתַב לָךְ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", כִּי עַל-פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, שְׂאֵלוּלֵי תוֹרַתִּי שֶׁקְבַלְתָּם, לֹא הֵייתִי מִכִּיר אֶתְכֶם, וְלֹא הֵייתִי מִבֵּיט בְּכֶם מִשְׂאֵר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. לְפִיכֹךְ כְּרַתִּי אֶתְךָ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל; כִּי הֵן בְּתוֹרָה שֶׁבְּכֹתֵב וְהֵן בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל-פֶּה, צְרִיךְ כָּל אָדָם לְהִדְבִּיק נִפְשׁוֹ בְּאוֹר הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלִמְצָא אֶת אַחַדוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ בְּתוֹכָם. "יָכוֹל אֶפְלוּ תִקְפֶּה עָלָיו מִשְׁנָתוֹ"; שֶׁנֶּפֶל בְּבַחֲנֵינָת שְׁנָה וְקִטְנוֹת הַמַּחֲזִין, שְׁעַל-יְדֵי-זֶה שׁוֹכֵחַ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, כְּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבִּנוּ י"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵרִין, חֶלֶק א', סִימָן ס'); "תִּלְמוּד לֹאמַר (שֵׁם): 'וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ', הֵא אֵינּוּ מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ, עַד שֶׁיֵּשֵׁב וַיִּסִּירֵם מִלְּבוֹ"; כִּי עֹקֵר הִרְיָדָה וְהַנְּפִילָה שֶׁל הָאָדָם הוּא רַק כְּשֶׁמִּתְרַשֵּׁל, וְאֵינּוּ רִץ אַחֲרָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְאֵינּוּ מוֹצֵא אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ בְּעַת לְמוּדוֹ; כִּי אִם נוֹפְלָת עַל הָאָדָם קִטְנוֹת הַמַּחֲזִין, וְנוֹפֵל לְבַחֲנֵינָת שְׁנָה, שֶׁהַמַּחֲזִין שָׁלוּ יִשְׁנִים, אֵז אֵינּוּ תֵיב בְּנִפְשׁוֹ, אֵלֹא יֵשׁ לוֹ תִקְוָה לְתַקֵּן אֶת הַכֹּל. לֹא-כֵן אִם הָאָדָם בְּמִזִּיד מִפְּרִיד אֶת הַתּוֹרָה מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְאוֹמֵר שְׂאֵין פְּנִימִיּוֹת בְּתוֹרָה, שֶׁהִיא אַחַדוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ, אֵז הוּא מִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ, וַיִּפֹּל בְּאֵין סוּמְךָ. וְלָכֵן, אֶהוּבִי, בְּנִי, בְּעַת לְמוּדֶךָ אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוֹשָׁה, רְאֵה לְדְבֵק עֲצָמְךָ בְּאֶחָד יְחִיד וּמִיחַד, אַחַדוֹתָיו יִתְבַּרֵּךְ, וְתִמְצָא אֶת הַקְדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, וְאֵז יִתְגַּלוּ לָךְ אוֹרוֹת צַחְצַחוֹת, אוֹרוֹת עֲלִיוֹנִים, וְתִבִּין וְתִשְׁפִּיל דְּבַר מִתּוֹךְ דְּבַר, אֵיךְ שֶׁכָּל פֶּרֶט וּפְרָט בְּהִלְכוֹת הַתּוֹרָה, שֵׁם גָּנוּז אֶחָד יְחִיד וּמִיחַד הוּא יִתְבַּרֵּךְ, וְיִתְגַּלוּ לָךְ סוּדוֹת עֲלִיוֹנִים. וְזוֹ הִיְתָה מִדְרַגַּת כָּל הַצְּדִיקִים,

שְׁבִשְׁעָה שְׁלֹמְדוֹ תוֹרָה, הָיוּ דְבָקִים בְּאֵין סוּף עֲלִיו מִשְׁנָתוֹ: שֶׁהִיטָה קֶסֶה עֲלָיו וּמִתּוֹךְ הַקּוֹשֵׁי שֶׁנָּה בְּרוּךְ הוּא, וְהָיוּ בְּטָלִים לְגַמְרֵי מְמַצִּיאוֹתָם, שִׁכְחָה: יֵא כֹל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לַחֲכָמָתוֹ. אֲנִי וְעַל-יַדֵּי-זֶה הַתּוֹרָה בְּעֶצְמָה גִּלְתָּה לָהֶם אֶת שִׁמְעָתִי שֶׁמִּקְדִּים צִמְחָשְׁתָּה יִרְאַת חֲטָאוֹ לַחֲכָמָתוֹ. שֶׁהוּא אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ; אֲשֶׁרֵי מִי שְׂזוּכָה חוֹשֵׁנְ צִלְצוֹ אֲלֵמוֹד צִשְׁבִּיל שֶׁאֵהִיָּה יִרְא חֲטָא. וְזֶה עַל לְהַגִּיעַ אֶל זֶה, וְאִז טוֹב לוֹ מִתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ עַד שֵׁיִשֵׁב לְכָל הַיָּמִים. וְזֶה נִשְׁאָר לְאָדָם תָּמִיד; כִּי הַזּוֹכָה לְמִצְאָה אֶת אֲמַתַּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, זֶה נִקְרָא תוֹרָה לְשִׁמָּה, וְאֵינוֹ מְשַׁכְּחָה כָּלֵל. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ

הַקְּדוּשִׁים (מִנְחוֹת צ"ט): אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, כָּל אֵין חֲכָמָתוֹ מִתְקִיִּמָת. שִׁמְתוֹךְ שֶׁהִיא מוֹנַעַת אוֹתוֹ הַמְּשַׁכְּחַת דְּבָר אֶחָד מִתְלַמּוּדוֹ עוֹבֵר בְּלֹא, מִלְּכַת אַחֲרֵי שְׂרִירוֹת לְצוֹ הוּא קָן צֶה וּמוֹאֲסָה וּמִנִּיחָה: שְׁנֵאֲמַר (דְּבָרִים ד, ט): "הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְרֵ נַפְשְׁךָ

מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים", וְכַדְרֵבֵי אָבִין אָמַר רַבִּי אֵילְעָא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין, אָמַר רַבִּי אֵילְעָא: כָּל מְקוֹם שְׁנֵאֲמַר: הַשְּׁמֵר פֶּן וְאֵל, אֵינוֹ אֵלָא לֹא תַעֲשֶׂה. רַבִּינָא אָמַר: הַשְּׁמֵר וּפֶן — שְׁנֵי לְאוּיִן נִינְהוּ. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר בְּשִׁלְשָׁה לְאוּיִן, שְׁנֵאֲמַר: "הַשְּׁמֵר לָךְ וְשִׁמְרֵ נַפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים", יְכוּל אֶפְלוֹ מִחֲמַת אָנְסוֹ? תְּלַמּוּד לֹאֲמַר (דְּבָרִים ד, ט): "וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ", בְּמִסְיָרָם מִלְּבָבוֹ הַפְּתוּב מְדַבֵּר, רַבִּי דוֹסְתָאֵי בְּרַבִּי יִנְאִי אָמַר, יְכוּל אֶפְלוֹ תְקַפָּה עֲלָיו מִשְׁנָתוֹ? תְּלַמּוּד לֹאֲמַר 'דַּק'. רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֵלְעָזָר דְּאָמְרֵי תְרוּיָהוּ תוֹרָה נִתְנָה בְּאַרְבָּעִים וּנְשָׁמָה נוֹצְרָה בְּאַרְבָּעִים, כָּל הַמְּשַׁמֵּר תוֹרָתוֹ — נִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמְרָת, וְכָל שְׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה, אֵין נִשְׁמָתוֹ מִשְׁתַּמְרָת; כִּי בְּזֶה שְׁאָדָם נִדְבֵק בְּרוּחָנִיּוֹת חַיּוֹת אֵלְקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר גִּנּוּז בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה, עַל-יַדֵּי-זֶה זוֹכָה שְׁנִשְׁמָתוֹ נִשְׁתַּמְרָת וְנִתְעַלִּית בְּעֵלְיָה אַחַר עֲלִיָּה. וְלִכֵּן עֵקֶר שְׁכַחַת הַתּוֹרָה הִיא, שְׁשׁוֹכַח בְּעַת לְמוּדוֹ מִנּוֹתֵן הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֶצְמוֹ. וְכֵן מְפָרִיד אֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, כְּאֵלוֹ הִיא אֵיזוֹ חֲכָמָה, חַס וְשְׁלוֹם, שְׁאִז עֲנָשׁוֹ גְדוֹל מְאֹד מְאֹד. כִּי בְּאֲמַת הוּא יִתְבָּרַךְ אֶחָד עִם הַתּוֹרָה, וְאֵי אֶפְשָׁר לְהַפְרִיד בִּינֵיהֶם, וְהַלּוּמֵד בְּדֶרֶךְ וּבִאֲפֶן כְּזֶה, זוֹכָה שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בּוֹ תָּמִיד, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

יֵא כָּל שִׁירָאת חֲטָאוֹ קוֹדֶמֶת לַחֲכָמָתוֹ, חֲכָמָתוֹ מִתְקִיִּמָת: צְרִיךְ שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר הָאָדָם צְרִיךְ לְהַכְנִיס בְּעֶצְמוֹ יִרְאַה גְדוֹלָה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, וְתָמִיד יַחְקֵר בְּעֶצְמוֹ אִם אֵין אֶצְלוֹ אֵיזוֹ יִרְאַה חִיצוֹנִיּוֹת; כִּי הִרְבֵּה פְעָמִים הָאָדָם מִתְיָרָא וּמִתְפַּחַד, וְאֵינוֹ יוֹדַע מִמָּה מִתְיָרָא וּמִתְפַּחַד, וּבְאֲמַת הַחֲטָאִים וְהַעוֹנוֹת הַנִּסְתָּרִים מִמֶּנּוּ, זֶה אֲשֶׁר מְבִיא אוֹתוֹ לִירָא וּלְפַחַד מִכָּל דְּבָר. וְכַמּוֹבָא (זֵהר מִקָּן קצח): אֵית מָאן דְּדַחִיל וְלֹא יוֹדַע מִמָּה אֵיהוּ דַחִיל, בְּגִין אֵינוֹן חֲטָאוֹי דְלֹא יוֹדַע דְּאֵינוֹן חֲטָאוֹי, וְלֹא אֲשַׁנַּח בֵּהוּ. וּכְשֶׁאָדָם מְסַלֵּק חֲכָמָתוֹ וּבִינְתוֹ לְגַמְרֵי, וּמְבַטֵּל יִשְׁתוֹ וּגְאוֹתוֹ לְגַמְרֵי, אִז יִזְכָּה שְׁחֲכָמָתוֹ תִּתְקַיֵּם בְּיָדוֹ. כִּי תְכַלִּית הַיְדִיעָה שְׁלֹא גִדַע, כְּמוֹבָא בְּדְבָרֵי רַבִּינוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַר"ו, חֲלָק ב, סִימָן פג), אֲשֶׁר עֵקֶר הַחֲכָמָה — שִׁשְׁכִּיל שְׁרַחוּק מִמֶּנּוּ הַחֲכָמָה, כְּמוֹ שְׁכַתוּב (קִהְלָת ז, כג): "אֲמַרְתִּי אַחֲכָמָה וְהִיא רַחוּקָה מִמֶּנִּי"; וְהַתְּכַלִּית הַזֶּה הִיא עֵקֶר הַמְּקוֹם, הֵינוּ מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם; וְזוֹ

יב כל שמעשיו מרובים מחכמתו. הכא מיירי התכלית היא המקיף את כל העולם שנבכרא שוריו זמנות עשה ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו איירי שנוהר זמנות לא תעשה: יג כל שרוח הבריות נוחה הימנו. כל מי שסהונו למטה זידוע

שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקימת. יב הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבים מחכמתו, חכמתו מתקימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת: יג הוא היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו.

שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקימת; שאינו מחפש ומבקש בעצמו למה יש לו יראות חיצוניות, שמתירא ומתפחד מפל דבר. אשר דבר זה בא מחמת חטאיו המרבים הנעלמים ונסתרים ממנו, והולך בחכמות של הבל

ישות וגאות, ונדמה לו שהיא מציאות בפני עצמה, על-ידי-זה אין חכמתו, שהיא מקומו של עולם מתקימת אצלו, ונעלמת ונסתרת ממנו אמתת מציאותו יתברך, עד שנדחה לחוץ, ואינו זוכה לראות ולצפות ברוחניות אלקות, והבין למעשה.

יב הוא היה אומר: רבי חנינא בן דוסא, שעשה אותות ומופתים, שדוד הטבע, היה רגיל לומר: איך זכיתי להגיע למדרגתי, לשעבד את הטבע תחתי, כמאמרם ז"ל (תענית כד:): רבי חנינא בן דוסא הנה קא אזיל בארחא אתא מיטרא, אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם כלו בנחת, וחנינא בצער? פסק מיטרא, כי מטא לביתה. אמר לפניו: רבונו של עולם: כל העולם כלו בצער וחנינא בנחת? אתא מיטרא. אמר רב יוסף, מאי אהניא ליה צלותא דכהן גדול גבי רבי חנינא בן דוסא. ולכל זה זכיתי, אמר רבי חנינא, רק על-ידי שהרביתי במעשים טובים. שזה "כל שמעשיו מרביין מחכמתו, חכמתו מתקימת"; פי האדם צריך להשליך חכמתו המדמה לגמרי, ולהרבות במצוות מעשיות דיקא בלי שום חכמות והשכלות של הבל, ואז יזכה שחכמתו האלקית תתקיים בידו. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מהר"ן, חלק ב', סימן יט); לא-כן אלא "וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקימת"; שנכנס בחקירות של הבל, ומשכיל במשכלות למעלה משכלו, אז נופל באבן נגף, ששם תחתיו עמלק, ונעקר לגמרי מן העולם. ולכן אשרי האדם שזוכה לסלק את חכמתו המדמית לגמרי, ויודע ועד אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו אלא בהשגחת המאציל העליון, על-ידי-זה זוכה שנעשים על ידו נסים ונפלאות כרבי חנינא בן דוסא; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל, והבין למעשה.

יג הוא היה אומר: הינו רבי חנינא בן דוסא, שהיה מערב בדעת עם הבריות, כמאמרם ז"ל (ברכות לד:): אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים ואומר: זה חי וזה מת. אמרו לו: מנין אתה יודע? אמר להם: אם שגורה תפילתי בפי, יודע אני שהוא מקבל, ואם לאו, יודע אני שהוא מטרף. ואמרו (תענית כד:): בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: כל העולם כלו נזון בשביל חנינא בני, וחנינא בני, דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת. פי כל ההשפעות באו ממנו, והוא תמיד היה מתפלל על נשמות ישראל, והראה מופתים גלויים. ולכן

אמר "כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו, וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו". כי זה תלוי בזה, אם אדם נוח לבריות, סימן שזכה להיות שנה מעשיו עם אור תורתו, ולהפך — אם אין אדם נוח לבריות, סימן שלא זכה להיות שנה מעשיו עם אור תורתו, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן ק): הנה הצדיקים אשר בכל דור ודור, כלם קדושים ובתוכם ה', ומדוע אנו רואים בחוש הראות, שיש בהם צדיקים, אשר מזגם וטבעם טוב מאד, וטובים המה לכל, ויש אשר הוא צדיק אמת, ואין מזגו וטבעו נוח עם המון עם, ולפעמים נראה ממנו כעס וקפידה? הנה ידוע, שכל צדקת הצדיקים לקוחה מאור התורה, כי היא המורה דרך, וממנה לקחה צדקתו. והנה הצדיק אשר השיג מאור גדול ממאור התורה, ומעשיו גם כן בשנים לפי השגתו בתורה, אזי צדקתו ותורתו שניהם מתישבים בשובה ונחת, לפיכך נעתו נוחה עם הבריות. והצדיק אשר אור חכמת התורה שהשיג גדלה מאד ממעשיו, אזי התורה מרתחת בו האש הקדושה של התורה, ואי אפשר שתהא נעתו נוחה עם הבריות, ומערכת עם המון עם כמו הצדיק הנ"ל. וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ד.): האי צורבא מרבנן דרתח, אורייתא דקא מרתחא בה, לפי שגדלה תורתו מאד. וזה שאמר החכם מכל אדם (משלי ג, ד): "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם". ודרשו מזה חכמינו הקדושים (ירושלמי שקלים, פרק ג', הלכה ב'), שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, שנאמר: "והייתם נקיים מה' ומישראל", ואומר: "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם". ובאמת צריך שתדע, אהובי, בני, שזה למוד עמק עמק, כי מצד אחד אדם צריך לעבד על עצמו ולהיות נוח עם הבריות, וזה מראה שזכה שמעשיו שוים עם אור חכמת

התורה שזכה אליה, ועל-כן גם רוח המקום נוחה הימנו, אבל אם מצד שני אין האדם נוח לבריות, כי לא זכה שמעשיו שוים עם אור חכמת התורה, על אף שאין רוח המקום נוחה הימנו, כי הקדוש-ברוך-הוא אוהב מי שהוא תמיד מערב בדעת עם הבריות, ויכול לסבל אותם, עם כל זאת אין זאת אומרת, שהוא צריך לחנף את הרשעים; כי ההכרח לידע, אשר צדיק הדבוק תמיד בחיי החיים בו יתברך, צריך בהכרח שיהיה נגדו רשע ארור, טמא, שיקום ויחלק כנגדו, וכמעט שלא היה צדיק בעולם שלא עמד עליו, זה לעמת זה רשע, שחלק עליו, כמו משה רבנו, שעמד נגדו קרח, וכן עמדו נגדו כלל ישראל, כמו שפתיב (שמות יז, ד): "ויצעק משה אל הוי"ה לאמר: מה אעשה לעם הזה עוד מעט ויסקלני"; וכן על כל גדולי מבחרי הצדיקים היתה התנגדות עצומה, ואיך יכולים לומר עליהם, שאין רוח המקום נוחה הימנו? ועל-כן יש בזה למוד עמק עמק מאד מאד, אשר האדם צריך באמת להשתדל לקרב את כל הבריות אליו יתברך, ויוריד את עצמו אל כל אחד ואחד, עד שיזכה לקנות אהבת הבריות אליו, שיהיה רוח הבריות נוחה הימנו. אבל אם לא זכה, אין זה מקטין אותו, אדרבה! חכמינו הקדושים אמרו (כתובות קה:): האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתא, לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במלי דשמאי; ולכן כל צדיק וצדיק שיש עליו מחקרים ומתנגדים, שמחרפין ומגדפין ומשפילין אותו, ומדברים עליו כל דבר אסור, אסור לו לפל בדעתו, כאלו אין רוח המקום נוחה הימנו, אלא ידע בודאי, שמצד שרש נשמתו הדבוק במקום שדבוק, ההכרח שיהיו עליו מתנגדים. וכבר בא צדיק אחד אל אביו, וככה לפניו, ושאל: מדוע בכל מקום שאני הולך, אני מסתכסך עם אנשים, וקונה לעצמי שונאים, בשעה שאני רק עושה טובות לזולתי,

שהוא אהוב למעלה: יד שינה של שחרית. שהולך וישן עד שעונת קריאת שמע עוזרת: ויין של צהרים. מוסך לנו של אדם דכתיב (קהלת ב) למשוך זיין את צשרי ומציא אותו לידי שכרות: ושיחת הילדים. מנלטת את אבותיהם מלעסוק במורה: וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ. שמחכנסים ומדברים בדברים בטלים:

יד רבי דוסא בן הרפינס אומר, שנה של שחרית, ויין של צהרים, ושיחת הילדים, וישיבת בתי כנסיות של עמי

הארץ, מוציאין את האדם מן העולם:

ויסורים, אסור לו לפל בדעתו, ואל יחשב שאין רוח המקום נוחה הימנו, אלא ידע שהכל מצד שרש נשמתו, ולכן ראוי לכל אחד שעובר עליו מה שעובר להתחזק מאד מאד, כי בזה העולם העובר צריכים הרבה התחזקות. ועקר ההתחזקות הוא שמחה; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בכל מה שעובר עליו — בין בעליה ובין בירידה, והבן למעשה.

יד רבי דוסא בן הרפינס: הוא הנה תנא בימי בית שני, וכל חכמי ישראל היו מצויים אצלו (יבמות טו).; אומר; הנה רגיל לומר. אשר יש ארבעה דברים המוציאים את האדם מן עולמו, הנה מעולם המציאות, וחי בעולם הדמיון, ועל ידי אלו הארבעה דברים מאבד טוב הרבה. "שנה של שחרית"; זה שמתעצל על מטתו, ואינו קם בבקר מחמת עצלות, על ידי זה עובר זמן קריאת שמע ותפלה, כי העצלות הורסת את האדם לגמרי, וכבר אמר החכם מכל אדם (משלי כו, יד): "הדלת תסב על צירה ועצל על מטתו", ופרש הגר"א ז"ל, כלומר כבר בני אדם נעורים משנתם והולכים, ועל ידי זה הדלת תסב על צירה, אף העצל עדין שוכב על מטתו, עין שם; וזה הטבע הרע ביותר שנדבק באדם; כי מדת העצלות הורסת את האדם לגמרי — בין בגשמיות ובין ברוחניות, כי כשאדם שוכב על מטתו בעצלות, זה בא לו מחמת יאוש ודכאון, ועל ידי זה אינו עובד ואינו לומד, ולכן אין לו — לא עולם הזה ולא עולם הבא, ונהרס לגמרי, רחמנא לצלן. "ויין של צהרים"; כי בזה שאדם שותה יין באמצע היום ומשתפר, אזי הורס את עצמו לגמרי — בין בגשמי ובין ברוחני, כי אינו לומד ואינו עובד, ואין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא, כי שוכב שכור, ועליו התפון החכם מכל אדם (משלי כו, ט): "חוח עלה ביד שכור ומשל בפי כסילים"; כי נעשה צחוק בעיני כל, והוא נמצא בעולם הדמיון. "ושיחת הילדים"; אשר אין עוד דבר מגנה כמו אלו המדברים ומפטפטים כל העולה על רוחם, ומשיחים בדרך הילדים בספורים ודברים של מה בכך. כי בזה שאדם מדבר שיחת ילדים, ספורים, מלחמות וחדשות של הבלי העולם הזה, הוא מאבד טובות הרבה, כי אינו עובד ואינו לומד, ועל ידי זה אין לו לא עולם הזה ולא עולם הבא. וזו מדה רעה שיש בין בני אדם, שמדברים ומספרים שיחת ילדים שאין יוצא מזה שום תועלת כלל. ורואים בחוש, איך שבני אדם מבטלים את זמנם בדברים בטלים ושיחות ילדים ממלחמות ופוליטיקה של שקר, אשר הדבור הזה אינו מביא שום תועלת לאדם — לא בגשמי, ומכל שכן — לא ברוחני. "וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ"; בדרך

כלל כל אלו עמי הארץ הולכי בטל, יושבי קרנות, מתישבים בחרף בבתי כנסיות על יד התנור החם, ומשיחים ומדברים דברי הבל ושטות, אשר לא יוצא מזה שום תועלת — לא בגשמי ולא ברוחני, ומאבדים את העולם הזה ואת העולם הבא גם יחד, פי אינם עובדים ואינם לומדים, רק סתם יושבים בין עמי הארץ הבטלים מהכל, אשר הם יושבים ומתחממים בסמוך לתנור

טו רבי אלעזר המודעי אומר, המקחל את הקדשים, והמבזה המועדות, והמלבין פני חברו ברבים, והמפרי בריתו חון כמי שמתמלא חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מולא טענה כמד יסיר הנושה ההיא מעל פניו הוא דואג בקרבו ונכנס הרוח לכד פניו מפני הצער ופניו מתכרכמים ומתלננים וזהו שאמרו (ב"מ נח, ב) בענין שפעל-דייזה הורס את עצמו בגשמיות וברוחניות, ואין לו — לא עולם הזה ולא עולם הבא, כי אינו עובד ואינו לומד, ומה התכלית מחייו?! ולכן מזהירך התנא הקדוש, אהובי, בני, שתתרחק מהארבע מדות רעות ועל-דייזה תזכה להתעלות בין בגשמי ובין ברוחני, ותצליח בכל, כי תחיה בעולם המציאות, ועל-דייזה ימשך עליך אור וזיו וחיות ודבקות עליונה, שתהיה בטל ומבטל לעצם עצמיות חיות אלקותית יתברך, וישפע עליך שפע גשמי וישפע רוחני, והבן למעשה.

טו רבי אלעזר המודעי אומר: יש חמשה דברים העוקרים את האדם מן העולם הזה ומן העולם הבא, ורחוק הוא שיזכה, שיאיר עליו האור אין סוף ברוך הוא. "המחלל את הקדשים"; מי שמחלל ומזלזל בדבר שבקדשה, סימן שנפגמה נפשו, כי לא ימלט אדם שמחלל את הקדוש לעם ישראל, אלא אם-כן יש לו פגם בנפש, ומכל שכן מי שמחלל את גדולי מבחרי הצדיקים, קדושי עליונים, אשר דבוקים באין סוף ברוך הוא, בודאי סימן שהוא מלא חטאים ועוונות ופשעים. וסימן זה תקח, אהובי, בני — לברח מרשע ארור טמא, שמחלל את קדשי ישראל, כי הוא איש פגום מאד, והכל פיו מטמא ומוליד גאוף בהשמע דבריו. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן מג). "והמבזה את המועדות"; מי שמקל ומבזה את חל המועד, ועוסק במלאכה, אף כשאינו דבר האבד — ענשו קשה מאד. וכך אמרו חכמינו הקדושים (פסחים קיח.): כל המבזה את המועדות, כאלו עובד עבודה זרה. ובכלל זה — לא להניח תפלין בחלו של מועד. ואף שיש מקלים, עם כל זאת הזהר מחמיר מאד, עד שאמרו (והר חדש, שיר השירים עט:), שהוא חייב מיתה. "והמלבין פני חברו ברבים"; שמחרף ומגדף, ושופך דם חברו ברבים, שזה עון קשה וחמור מאד, כי הוא בכלל רציחה, כי אזיל סמקא ואתי חורא' (בבא מציעא נח:), שמשתנים גוני פניו, והוא הורג אותו לגמרי. והרבה פעמים כשמלבינים פני חברו ברבים, יכולים להפיל אותו בנקבא דתהומא רבא, רחמנא לישזבן, ולעקרו מהיהדות, ועל-כן הוא עון חמור

ההלכנה דאזיל סומקא ואתי חיורא: והמפר בריתו. שלא מל. או שמל ומשך ערלתו לכסות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול: והמגלה פנים בתורה. שמראה פנים ופירושים בתורה שלא כהלכה, כגון שמתרגס ומורעך לא תתן להעביר למולך. ומורעך לא תתן לאעברא לארמיותא. ואין זה פשוטו של מקרא. וככלל זה הדורש דרשות של דופי. פירוש אחר מגלה פנים שמעיו פנים לעבור על דברי תורה כפרהסיה ציד רמה. ואין לו נושא פנים: אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מאחד מעבירות שנידו אף על פי שנאו עליו יסורים ומת ניסורים אין לו חלק לעולם הנא אצל אס חזר בתשובה קודם מותו אין לך דבר שעומד בפני

מאד מאד. "והמפר בריתו של אברהם אבינו"; שמוזלזל במצוה זו, ואינו שמח בה, ואינו עושה סעדה, שבזה הוא מראה זלזול במצוה. ומכל שכן מי שנכשל בפגם הברית — הוצאת זרע לבטלה, שזה בכלל מפר בריתו של אברהם אבינו; כי פגם הברית מושך בערלתו, עווננו גדול מנשא. ונחכמינו הקדושים אמרו (תנחומא לך-לך): תביכה מילה, שנשבע הקדוש-ברוך-הוא לאברהם, שכל מי שהוא מהול, אינו יורד לגיהנום. ואמרו (תנחומא וירא): גדולה מילה, שאין התינוק נכנס למנין הדורות, אלא למי שהוא מל; כל-כף חשובה מצות מילה. וצריכים לשמר מאד על בריתו לא לפגמו, ושל לא יהיה בכלל מושך בערלתו, שהוא עון חמור מאד. "והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה"; שמתדדש חדושים בתורה הפוה הקדמות חכמינו הקדושים בגמרא ובמדרשים ובהר הקדוש ובספרי קבלה, שאז הוא בורא רקיעים דשוא (הקדמת הזיהר ה:), שהוא מפרש את התורה כפי דעתו ושכלו המשבש, הפוה הקדמות חכמינו הקדושים, ומצייר את האור לקללה (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לו); שאלו הם הכופרים והאפיקורסים, שמתלוצצים מהתורה ומצוותיה, ומפרשים את דברי התורה כדעתם המשבשת והפגומה. "אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא"; זה סובב על כל החמשה; הינו מי שהוא "מחלל את הקדשים" — כל קדשי ישראל, ובפרט שמחלל את הצדיקים האמתים קדושי עליונים, "והמבזה את המועדות" — שעושה מלאכה בחל המועד בדבר שאינו אבד, "והמלבין פני חברו ברבים" — ושופך את דמו, ומדבר עליו כל דבר אסור על לא דבר, "והמפר בריתו של אברהם אבינו" — הוצאת זרע לבטלה, "והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה", שמפרש פשטים של הכל הפוה האמת, "אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים", שדבר זה צריך להצילו מרדת שחת, עם כל זאת, אם יש אצלו אחד מהחמשה פגמים האלו — "אין לו חלק לעולם הבא"; ויהיה נאבד משני העולמות. ובאמת כל החמשה דברים תלויים זה בזה; כי מי ש"מחלל את הקדשים" — כשמחלל את כל הקדוש לעם ישראל, ובפרט את קדושי עליון, הוא כבר "מבזה את המועדות"; כי כל המועדות תלויים רק בחכמי הדור, כמאמרם ז"ל על הפסוק: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם"; ודרשו חכמינו הקדושים (ראש השנה כד:): קרי ביה אתם, כלומר אתם קובעים את הזמנים; ואז מי שנפל ונכשל "ומבזה את המועדות", הוא "מלבין פני חברו ברבים", ושופך דם אנשים, זה סימן שהוא פגום בברית, והוא "מפר בריתו של אברהם אבינו", ועל-ידי-זה לא בחנם שמחו מקלקל, והוא "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה"; שעל-ידי-זה אין לו חלק ברוחניות אלקות, ואין לו — לא עולם

שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ, וְהַמְגַלָּה פְּנִים בַּתּוֹרָה שְׁלֹא כְהִלְכָה, אֵף עַל פִּי שֵׁישׁ בִּידוֹ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא:

הקדוש-ברוך-הוא לאברהם, שכל מי שהוא מהול, אינו יורד לגיהנום. ואמרו (תנחומא וירא): גדולה מילה, שאין התינוק נכנס למנין הדורות, אלא למי שהוא מל; כל-כף חשובה מצות מילה. וצריכים לשמר מאד על בריתו לא לפגמו, ושל לא יהיה בכלל מושך בערלתו, שהוא עון חמור מאד. "והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה"; שמתדדש חדושים בתורה הפוה הקדמות חכמינו הקדושים בגמרא ובמדרשים ובהר הקדוש ובספרי קבלה, שאז הוא בורא רקיעים דשוא (הקדמת הזיהר ה:), שהוא מפרש את התורה כפי דעתו ושכלו המשבש, הפוה הקדמות חכמינו הקדושים, ומצייר את האור לקללה (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לו); שאלו הם הכופרים והאפיקורסים, שמתלוצצים מהתורה ומצוותיה, ומפרשים את דברי התורה כדעתם המשבשת והפגומה. "אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא"; זה סובב על כל החמשה; הינו מי שהוא "מחלל את הקדשים" — כל קדשי ישראל, ובפרט שמחלל את הצדיקים האמתים קדושי עליונים, "והמבזה את המועדות" — שעושה מלאכה בחל המועד בדבר שאינו אבד, "והמלבין פני חברו ברבים" — ושופך את דמו, ומדבר עליו כל דבר אסור על לא דבר, "והמפר בריתו של אברהם אבינו" — הוצאת זרע לבטלה, "והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה", שמפרש פשטים של הכל הפוה האמת, "אף-על-פי שיש בידו תורה ומעשים טובים", שדבר זה צריך להצילו מרדת שחת, עם כל זאת, אם יש אצלו אחד מהחמשה פגמים האלו — "אין לו חלק לעולם הבא"; ויהיה נאבד משני העולמות. ובאמת כל החמשה דברים תלויים זה בזה; כי מי ש"מחלל את הקדשים" — כשמחלל את כל הקדוש לעם ישראל, ובפרט את קדושי עליון, הוא כבר "מבזה את המועדות"; כי כל המועדות תלויים רק בחכמי הדור, כמאמרם ז"ל על הפסוק: "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם"; ודרשו חכמינו הקדושים (ראש השנה כד:): קרי ביה אתם, כלומר אתם קובעים את הזמנים; ואז מי שנפל ונכשל "ומבזה את המועדות", הוא "מלבין פני חברו ברבים", ושופך דם אנשים, זה סימן שהוא פגום בברית, והוא "מפר בריתו של אברהם אבינו", ועל-ידי-זה לא בחנם שמחו מקלקל, והוא "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה"; שעל-ידי-זה אין לו חלק ברוחניות אלקות, ואין לו — לא עולם

הנה ולא עולם הבא; כי אינו מרגיש את המשונה: טו הוי קל לראש. לפני אדם גדול וזקן הקדוש-ברוך-הוא. ולכן ראה, אהובי, בני, וישגז בראש נישיבה. הוי קל לעבודתו ולשמע לפניו: להזהר בדברים אלו מאד, והדבק עצמך באין ונוח לתשחורת. לאדם נחור ששערותיו שחורות אינך סוף ברוך הוא, ותהיה בטל ומבטל אל לריך להקל עצמך כל כך אלא תעמוד לפניו זנחת הצדיקים הקדושים, ויהי מקבל וכו'.

טז רבי ישמעאל אומר, הוי קל לראש ונוח לתשחורת, נגד כל אדם צין ראש צין תשחורת תעמוד בשמחה. מקבל כמו מקביל מרגום נגד קבל. פירוש אחר הוי קל חברך ברבים, ומכל שפן וכל שפן את עצמך לראש בראשיתך כשאתה נחור הוי קל לעשות רצון — לא לפגם בביתך, ולפני שאתה מחדש בוראך. וזקנותך כשהשחרו פניך מפני הזקנה מהא חדושי תורה, ראה ללמד פוסקים, כמובא

בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן כא): כשמתדשין חדושי תורה, ואזי יש אלו הידועים המסתכלים ומצפים על זה, וצריך להעמיד אנשי חיל להעמידם לפניהם ולאחריהם, כדי שלא יתקרב זר, וזה נעשה על-ידי למוד הפוסקים, שצריך ללמד פוסקים קדם החדוש שמתחדש ואחר-כך, ועל-ידי-זה נעשין בחינת אנשי חיל מלפניהם ומאחריהם, והתורה יורדת והולכת ביניהם לבטח. כשאדם מחדש חדושי תורה, צריך להזהר שיהיה על-פי דברי הפוסקים מלפניו ומלאחריו, הינו שלא ישבר שום גדר מהפוסקים, כי כשאדם מחדש חדושי תורה, צריך שיראה שיתאים אל דברי הפוסקים, ועל-ידי-זה יזכה לירש חיי העולם הבא בעולם הזה; אשרי לו, והבן למעשה.

טז רבי ישמעאל אומר: הוי קל לראש ונוח לתשחורת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם עוברים על כל אחד צרות ויסורים ומכאובים רבים עד מאד, ומנסים את האדם בכל מיני נסיונות קשים ומרים עד מאד, שסובל חרופים וגדופים מאינשי דלא מעלי, וכן סובל עניות ודחקות וחובות, וכל מיני צרות משנות, והכל — כדי לנסות את האדם איך יחזיק מעמד, ואיך יתחזק בעת צרתו. ולזאת צריך לקבל על עצמו — לא להתפעל משום צרה שעוברת עליו, אלא בשעה שעוברים על בני-אדם צרות ויסורים, עליהם לברח רק אליו יתברך, ולבא אליו יתברך בלב גשבר ונדבה, ולבקש ולהתחנן ממנו יתברך, שיחוס וירחם עליו, שיהיה נעשה כלי לקבל בו אור השכינה. ובאמת אי אפשר להעשות כלי, אלא על-ידי שגדושין כעפר, וסובלים מרירות דמרירות, צער ויסורים ועגמת נפש, ואז כשנתבטלת מהאדם ישותו וגאותו לגמרי, אז נעשה פסא לאלקותו יתברך, ויכול לקבל את כל אשר בא עליו. וזה מה שמגלה לנו התנא הקדוש: "הוי קל לראש"; תמיד תקח את כל הדברים בראש ובראשונה בקלות, הינו אפלו שעוברים עליך צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, ורודפים אותך רשעים ארורים, ומדברים עליך כל דבר רע, עם כל זאת "הוי קל לראש"; תקבלם בראש ובראשונה בקלות, ועל-ידי-זה בשעה שעוברים עליך צרות ומרירות, וישחירו את פניך רשעים ארורים הקמים על הצדיקים, אז יתקיים אצלך: "ונוח לתשחורת"; יהיה לך נח מאד השחרוריות שעוברת עליך, שקורין פאר שווארצט צו ווערן [להיות נשחר' לגמרי]; כי מאחר שיש לך כבר הקדמות, שההכרת לעבר על כל אחד בזה העולם מה שצריך לעבר, אזי הכל יעבר לך בקלות

וְנִאֲוָה אֲנִי בְּחֹרֵב, שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת כד, ז): "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"; שְׁחֹרָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים עח, מ): "כִּמְהָ יִמְרוּהוּ בַּמִּדְבָּר", וְנִאֲוָה אֲנִי בַּמִּדְבָּר בְּהִקְמַת הַמִּשְׁכָּן, שְׁנֹאֲמַר (בַּמִּדְבָּר ט, טו): "וּבְיָוִם הַקִּיִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן"; שְׁחֹרָה אֲנִי בַּמְּרַגְלִים, שְׁנֹאֲמַר (בַּמִּדְבָּר יג, לב): "וַיִּוְצִיאוּ דַבַּת הָאֶרֶץ", וְנִאֲוָה אֲנִי בִּיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב, שְׁנֹאֲמַר (בַּמִּדְבָּר לב, יב): "בִּלְתִּי כָלֵב בֶּן יִפְנֶה הַקְּנִזִּי וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון"; שְׁחֹרָה אֲנִי בַּשְּׂטִיִּים, שְׁנֹאֲמַר (בַּמִּדְבָּר כה, א): "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשְּׂטִיִּים", וְנִאֲוָה אֲנִי בַּשְּׂטִיִּים, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים קו, ל): "וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְלֵל"; שְׁחֹרָה אֲנִי בְּעֶזְרָא, שְׁנֹאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ ז, א): "וַיִּמְעַלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל בְּחֶרֶם", וְנִאֲוָה אֲנִי בִּיהוֹשֻׁעַ, שְׁנֹאֲמַר (יְהוֹשֻׁעַ ז, יט): "וַיֵּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל עֶזְרָא, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנִאֲוָה אֲנִי בַּמְּלָכִי יִשְׂרָאֵל, וְנִאֲוָה אֲנִי בַּמְּלָכִי יְהוּדָה; אִם בַּשְּׁחֹרִים שֶׁהָיוּ שְׁלִי כֶּף אֲנִי נִאֲוָה, בְּנִבְיָאִים שְׁלִי — עַל אַחַת כְּמֵה וְכְמֵה. וּבִזְוָה שֶׁתִּמְצָא בַּעֲצָמָךְ תְּמִיד נְקֻדּוֹת טוֹבוֹת, אֲפִלּוּ בְּעַת הַשְּׁחֵרוֹת, אֲזִי תוּכַל לְהַתְעַלּוֹת בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ו'ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן רפב): כְּשֶׁאָדָם דִּן אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת אַחֲרָיִם לְכַף זְכוּת, עַל-יְדֵי-זוּכָה לְצֵאת מִמְּקוֹמוֹ, וְלַעֲלוֹת אֶל לְמַעְלָה מִהַמְּקוֹם, וְזוּכָה לְחֹזֵר בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְכִבֵּר הוּא אֵינוֹ אוֹתוֹ אָדָם. לְזוֹאת, מֵאַחַר שֶׁעוֹבֵר עָלֶיךָ מֵהַ שְׁעוֹבֵר, עִם כָּל זֹאת זְכוּר תִּזְכֹּר, שְׂאֵף אֶחָד לֹא חִיָּב לָךְ בְּצִרוּתֶיךָ, אֲלֵא תִקְבַּל אֶת כָּל אֶחָד בְּסִבָּר פְּנִים יְפוֹת וְעֲלִיּוֹת, וּבִזְוָה שֶׁתַּחֲזֹק אֶת אַחֲרָיִם, גַּם לָךְ יִהְיֶה חֲזוּק, וַיְהִי נַעֲשֶׂה אֲצִלְךָ אוֹר יֵשֶׁר וְאוֹר חוֹזֵר. כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְּנֵי ו'ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן קפד): כְּשֶׁאֶחָד מִדְּבַר עִם חֵבְרוֹ בִּירְאֵת שְׂמִים, נַעֲשֶׂה אוֹר יֵשֶׁר וְאוֹר חוֹזֵר. וְלִכֵּן רָאָה לְהַתְחַזֵּק, אֶהוּבִי, בְּנִי, עַל כָּל מֵהַ שְׁעוֹבֵר עָלֶיךָ, וְתִהְיֶה בְּטֵל וּמְבֹטֵל אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵף שְׁעוֹבְרִים עָלֶיךָ יְסוּרִים וּמְרִירוֹת וּשְׁפִיכוֹת דָּמִים, שְׂקָמִים עָלֶיךָ רְשָׁעִים אַרְוּרִים, נוֹאֲפִים גְּמוּרִים כְּכֹלְבַּים, וְנוֹבְחִים

וּבִנְחָה. וְלִכֵּן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, לְהַתְחַזֵּק בְּכָל מִינֵי אָפְנִים שְׁבַעֲוֹלִים, וְתִשְׁמָע וְתִצְיֵת לַעֲצַת הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ, וְאֵף שְׂאֵתָה שְׂבוּר כְּחֶרֶס הַנִּשְׁבֵּר, וְאֵתָה מְרַגֵּשׁ אֶת עֲצָמָךְ לֹא כְּלוּם כְּתוֹלַעַת הַרוֹחֶשֶׁת עַל הָאֶרֶץ, עִם כָּל זֹאת "וְהָיוּ מְקַבְּלִים אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה"; הֵינּוּ זְכוּר תִּזְכֹּר, שְׂאֵף אֶחָד אֵינוֹ אֵשֶׁם בְּצִרוֹת וּבִיְסוּרִים שְׁלֵף; כִּי בְּדַרְךָ כָּלֵל אֲנִיחֵנוּ רוֹאִים, כְּשֶׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם מֵהַ שְׁעוֹבֵר — צִרוֹת וְיְסוּרִים כְּאֵלוֹ, עַד שֶׁפָּנִיו נַעֲשׂוֹת שְׁחֹרוֹת, שְׂקוּרִין וְעֵרֶט פֶּאֶר שְׁוֹאֲרָצֵט, עִם כָּל זֹאת צְרִיכִים לְהַתְחַזֵּק מֵאֵד מֵאֵד, וְלִקְיִים אֶת מֵאֲמָרָם ו'ל (מְדֻרָשׁ רַבָּה, שִׁיר הַשִּׁירִים, פְּרָשָׁה א', סִימָן לד) עַל הַפְּסוּק: "שְׁחֹרָה אֲנִי וְנִאֲוָה", שְׁחֹרָה אֲנִי — בְּמַעֲשֵׂי, וְנִאֲוָה — בְּמַעֲשֵׂה אַבוֹתַי; "שְׁחֹרָה אֲנִי וְנִאֲוָה", אֲמָרָה כְּנִסְתָּ יִשְׂרָאֵל: שְׁחֹרָה אֲנִי — בְּפָנֵי עֲצָמִי, וְנִאֲוָה — בְּפָנֵי קוֹנֵי, דְּכַתִּיב (עֲמוֹס ט, ז): "הֲלֹא כִבְנֵי כְּשִׂיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; כְּבִנֵי כּוֹשִׂיִּים אַתֶּם בְּפָנֵיכֶם, אֲבָל אַתֶּם לִי — כְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל נִאֲוָה; דְּבַר אַחֵר: שְׁחֹרָה אֲנִי בַּמְּצָרִים, וְנִאֲוָה אֲנִי בַּמְּצָרִים; שְׁחֹרָה אֲנִי בַּמְּצָרִים (יְחִזְקֵאל כ, ח): "וַיִּמְרוּ כִּי וְלֹא אָבוּ לְשִׁמְעַת אֱלֹהִים"; וְנִאֲוָה אֲנִי בַּמְּצָרִים, בְּדָם הַפְּסַח וּבְדָם הַמִּלָּה, דְּכַתִּיב (יְחִזְקֵאל טו, ו): "וְנִאֲעֹבֵר עָלֶיךָ וְנִאֲרָאָךְ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ, וְנִאֲמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי" — זֶה דָם הַפְּסַח, "וְנִאֲמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי" — זֶה דָם הַמִּלָּה; דְּבַר אַחֵר: שְׁחֹרָה אֲנִי בַּיָּם, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים קו, ז): "וַיִּמְרוּ עַל יָם בַּיָּם סוּף", וְנִאֲוָה אֲנִי בַּיָּם, שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת טו, ב): "זֶה אֱלֹהֵי וְנִאֲוָה"; שְׁחֹרָה אֲנִי בְּמֶרְהָ, שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת טו, כד): "וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר, מֵהַ נִּשְׁתַּהֲ", וְנִאֲוָה אֲנִי בְּמֶרְהָ, שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת טו, כה): "וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיִּוְרֶהוּ ה' עֵץ, וַיִּשְׁלַף אֶל הַיָּם וַיִּמְתְּקוּ הַיָּם"; שְׁחֹרָה אֲנִי בְּרַפִּידִים, שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת יז, ז): "וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה", וְנִאֲוָה אֲנִי בְּרַפִּידִים, שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת יז, טו): "וַיִּכֶן מֹשֶׁה מִזְבַּח, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נְסִי"; שְׁחֹרָה אֲנִי בְּחֹרֵב, שְׁנֹאֲמַר (תְּהִלִּים קו, יט): "יַעֲשׂוּ עִגְלָה בְּחֹרֵב",

עֲלֶיךָ, כִּי כָל אֱלוֹהֵי הַמִּתְנַגְדִּים עֲלֶיךָ, הֵם רַק כְּלָבִים שֶׁנִּבְרְאוּ מִחֻטְאֵיךָ, וְכַמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבְנֵי ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ז'): מִי שֶׁפָּגַם בְּבְרִית, יִשְׁמַר עֲצָמוֹ מִכְּלָבִים. וְכֵן אֵיטָא (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת נְאוּף, סִימָן כו):

עַל-יְדֵי הוֹצָאת זֶרַע לְבִטְלָה בּוֹרָא קְלָפוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּבִגְדֵי-אָדָם מִתְנַגְדִּים וְחוֹלְקִים עֲלָיו, וְעוֹשִׂים לוֹ יְסוּרִין. עִם כָּל זֹאת רָאָה לִהְיוֹת בְּטָל

וּמִבְטָל אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאָז יֵאִיר עֲלֶיךָ מְלֶךְ הַכְּבוֹד בְּהֶאֱרָה נוֹרָאָה וְנִפְלְאָה מְאֹד. וְהֶעֱקָר תִּקְבַּל אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל בְּלֵב שֶׁמֶח וּבְפָנִים שְׂמֵחוֹת, וְזֶה יַעֲזוֹר לְךָ לַעֲבֹר עַל הַכֹּל, וְאִפְלוּ שְׂפָנֶיךָ שְׂחוֹרוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלְן, דוּ וְוַעֲרִסְטָפָאָר שְׁוֹרְאֲצֵט פּוֹן צְרוּת, אַתָּה נִשְׁחָר מֵרַב צְרוּת, עִם כָּל זֹאת תִּמְצָא אֶת הַנְּאוּה וְהֵיפִי שֶׁבְּךָ בְּתוֹךְ הַשְּׂחָרוֹת, הֵינּוּ כַּנ"ל; שְׂחוּרָה אֲנִי וְנֵאנָה — אַף שְׂאֲנִי שְׂחוֹר, עִם כָּל זֹאת יֵשׁ גַּם אֲצִלִּי נִקְדוּת טוֹבוֹת, שֶׁשֵּׁם אֲנִי נֵאנָה. וְזֶה יַחֲזִק אוֹתְךָ בְּתַקְףָּה הַקְּטָנוֹת וְהַחֲלִישוֹת הַדַּעַת שְׁלֶךָ, עַד שֶׁתּוּכַל לְקַבֵּל אֶת כָּל אָדָם בְּסִבְר פָּנִים יְפוֹת, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂהָ.

יז רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שְׂחוּק וְקָלוֹת רֵאשׁ מְרַגְלִין אֶת הָאָדָם לְעַרְוָה: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂמָה שְׂאָדָם תְּמִיד צוֹחֵק וּמִתְלוֹצֵץ מִזוּלָתוֹ, דְּבַר זֶה מְבִיא אוֹתוֹ לְקָלוֹת רֵאשׁ, וּמְרַאָה שְׂרַחוּקָה מִמֶּנּוּ הַשְּׂכִינָה; כִּי אִם אָדָם הֵיךָ מֵאֲמִין שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אִתּוֹ, עִמּוֹ וְאֲצִלוֹ, וְאֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, אֲזִי אַף פַּעַם לֹא הֵיךָ צוֹחֵק וּמִתְלוֹצֵץ מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׂבַעְעוֹלָם, וְלֹא הֵיךָ יוֹשֵׁב בְּקָלוֹת רֵאשׁ, אֲבָל תִּכְף-וּמִיד כְּשֶׁאָדָם מִפְּקִיר אֶת פִּיו וְצוֹחֵק וּמִתְלוֹצֵץ מִכָּל אֶחָד, דְּבַר זֶה מְבִיא אוֹתוֹ לְקָלוֹת רֵאשׁ, וְעַל-יְדֵי-זֶה, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבְךָ, בָּא לִידֵי גַלּוּי עַרְוֹת, שֶׁנִּכְשַׁל בְּפָגַם הַבְּרִית. וְעַל-כֵּן צְרִיכִים לְמַסַּר אֶת נַפְשׁוֹ עַל דְּבַר זֶה — לֹא לְצַחֵק וְלַהֲתַלּוֹצֵץ מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׂבַעְעוֹלָם, וְלֹא לִישׁוֹב בְּקָלוֹת רֵאשׁ, אֲלֵא תְּמִיד יִרְגִישׁ, שֶׁשְּׂכִינַת עִזּוֹ מְסַבֶּכֶת אוֹתוֹ, וְאֵין בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה נֹצֵל מִפָּגַם הַבְּרִית וּמִגַּלּוּי עַרְוֹת, וְהִבֵּן.

מְסַרְתָּ סִיג לְתוֹרָה: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, שְׂאֵת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה אֵי אִפְשָׁר לְלַמֵּד, אֲלֵא עַל-יְדֵי מְסַרְתָּ שֶׁמְסַרוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מִשָּׁה רַבְּנֵנוּ, שֶׁקָּבַל מִפִּי הַגְּבוּרָה. וְזוֹ מַעֲלַת עִם יִשְׂרָאֵל — שְׂמוֹסְרִים אֶת נַפְשָׁם בְּעַבּוֹר הַמְּסַרְתָּ. לֹא-כֵן אֱלוֹהֵי עוֹלָם, הַרְשָׁעִים הַכּוֹפְרִים, הַמֵּינִים וְהָאִפִּיקוֹרְסִים, שְׂאֵינָם מֵאֲמִינִים בְּתוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְלָכֵן אֵין לָהֶם שׁוּם מְסַרְתָּ, עַל-כֵּן צְרִיכִים לְהִתְרַחֵק מֵהֶם כְּמוֹ שֶׁמִּתְרַחֵקִים מִבְּעַלֵּי רֵאָתָן, אֲשֶׁר הֵם מְאֹד מְסַפְּנִים, וְצְרִיכִים לְבַקֵּשׁ הַרְבֵּה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה לְךָ שׁוּם שְׂיָכוֹת אֶל אֱלוֹהֵי שְׂאֵין לָהֶם שׁוּם מְסַרְתָּ, כִּי הֵם יוֹלִיכוּ אוֹתְךָ לְשָׂאוֹל תַּחֲתִית וּמִתַּחֲתִיו. וְעַל-כֵּן הִזְהִירָנוּ הַתַּנָּא הַקְּדוּשׁ, שְׂיִדּוּעַ תַּדַּע, אֲשֶׁר "מְסַרְתָּ סִיג לְתוֹרָה"; אִם רוֹצִים לְלַמֵּד אֶת הַתּוֹרָה עַל מְנַת לְשִׁמּוֹר וּלְקִיָּם וּלְעֲשׂוֹת, הַהֲכָרַח לֵילֶךְ כְּפִי הַמְּסַרְתָּ, וְלֹא יֵלֶךְ אַחַר דַּעַתוֹ הַמְּשַׁבֶּשֶׁת וְהַמְטָעִית, אֲלֵא יֵלֶךְ כְּפִי הַמְּסוּרָה. וְזֶה הִיסוּד אֲצִל כָּלֵל יִשְׂרָאֵל — לְהַחֲזִיק בְּמְסַרְתָּ אֲבוֹתֵינוּ וְאֲבוֹת אֲבוֹתֵינוּ מְדוּר דוּר, עַד מִשָּׁה רַבְּנֵנוּ, שֶׁקָּבַל תּוֹרָה מִפִּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּהַר סִינַי; אֲשֶׁרֵי הַמְּמַשִּׁיךְ אֶת הַמְּסַרְתָּ לְבָנָיו וּבְנוֹתָיו, כְּפִי שֶׁקָּבַל מֵאֲבוֹתָיו

נוֹח לו: יז מסורת סייג לתורה. המסורת שמסרו לנו חכמים בחקרות וימרות שנחמרה הם גדר וחוק לתורה שנכתב. שעל ידיהם אנו מצינים כמה מלות איך יעשו אותם. כמו נסכת נסכת נסכות שנים חסרים ואחד מלא שממנו אנו לומדים להכשיר סוכה בשלש דפנות. וכגון מועדי ה' אשר תקראו אחס שנכתב חסר בשלש מקומות. ללמד "אחס" אפילו שוגגים "אחס" אפילו מוידים

בְּשִׂמְחָה: יז רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, שְׂחוּק וְקָלוֹת רֵאשׁ, מְרַגְלִין אֶת הָאָדָם לְעַרְוָה. מְסַרְתָּ, סִיג לְתוֹרָה. מַעֲשָׂרוֹת,

"אתם" אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר.

ומאבות אבותיו, והבן.

דכתיב עשר תעשר עשר בשביל שמתעשר: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל צפרישות ומתירא שלא

מעשרות סייג לעשר: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה להגיע לעשירות,

יעזור. מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך ועל ידי כן הוא כושב את יצרו:

ראה להזהר במעשרות, ומכל מה שתנן אותך הקדוש-ברוך-הוא, תתן

סיג לעשר. נדרים, סיג

מעשר לעניים, ועל-ידי-

סיג לחכמה שתיקה. כמה

לפרישות. סיג לחכמה, זה נכון יהיה לבך שתזכה

אנן קיימין אי בשתיקה מדברי תורה הרי כבר כתיב והגית זו

לעשירות. וחקמינו

וגו' אי בשתיקה מרכילות ולשון הרע וקללה דאורייתא וינהו. הא אינו מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות

הקדושים אמרו (שמות רבה, פרשה מא, סימן א): גדול כחן של מוציא מעשרות שהן הופכין את

הקללה לכרחה; פי בזה שאדם מוציא

מעשרותיו בארץ ישראל, וכן נותן מכל מה שיש לו מעשר לעניים, על-ידי-זה מהפך את הקללה

לכרחה, ועל-פן הוי זהיר מאד במעשרות, פי בזה בודקין אותך, כמאמרם ו"ל (דברים רבה, פרשה ד,

סימן י'): האדם הזה כשנבדק ומפריש מעשרותיו כראוי, מרחיבין לו את גבולו. ובאמת אם אדם

נותן מעשר מכל אשר יוצא משדותיו, כמו שכתוב (דברים יד, כב): "עשר תעשר את כל תבואת

ורצף היוצא השדה" וגו'; על-ידי-זה אין שליטה להקלפה עליו, שהיא בחינת איש שדה דסטרא

אחרא; פי על-ידי שנותן מעשר, נעשה יחוד ועיר ונוקבא דאצילות, ועל-ידי יחוד וגלוי אלקות

בהתגלות נוראה ונפלאה מאד, נשברים הסטרא אחרא והקלפות לגמרי, ואין להם שליטה עליו.

ולכן אמרו חכמינו הקדושים (שפת לב): בעון בטול תרומות ומעשרות, שמים געצרין מלהוריד

טל ומטר, והיקר הנה, והשכר אבד, ובגני-אדם רצין אחר פרנסתם ואין מגיעים, ואם נותנים

מתברכין, שנאמר (מלאכי ג, י'): "הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, ויהי טרף בביתי, ובחנוני

נא בזאת"; ולכן אשרי האדם שתמיד נותן מעשר מכל אשר יש לו לעניים, ובפרט נזהר במצות

מעשרות בארץ ישראל, ואז יהיה נכון לבו בטוח, שיהיה נעשה עשיר, והבן למעשה.

נדרים סיג לפרישות: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אדם רוצה לפרש מעברות, עליו לנהר נדר

ולקיימו מיד, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נו), פי מה שאין האדם פרוש

מעברה, הוא רק מחמת שאין לו אמונת חכמים, ופורץ גדרם, פי הם מצוים אותנו גדרים וסיגים

איך לפרש מעברה, ואנו מצוים לשמע להם, כמו שכתוב (דברים יז, יא): "לא תסור מן הדבר אשר

יגידו לך ימין ושמאל"; וכשאין לאדם אמונת חכמים, ואינו שומע בקולם, על-ידי-זה גורם לעצמו

צרות ויסורים, פי אמונתו נופלת לגמרי, רחמנא לישזבן; פי אי אפשר להגיע לאמונה, אלא על-ידי

החכמים האמתיים, וכשאין לו אמונת חכמים, זה בחינת הסתלקות החכמים, בבחינת (ישעיה כט,

יד): "הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו"; ודרשו חכמינו

הקדושים (איכה רבה, פרשה א'), שזה נאמר על סלוקן של חכמים ותקונו של הפלאה הזאת, הינו

של סלוקן של חכמים, הפלאה של נדר, בבחינת (במדבר ו, ב): "פי יפלא לנדר נדר"; ועל-ידי הנדר

הוא עולה לשרש שהחכמים משרשים שם, ויודע ומכיר מעלת החכמים, ועל-ידי-זה הוא שב

ומאמין בהם, וזוכה לפרש מעברה. ועל-פן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לפרש מעברה, תקבל

עליך איזה נדר ותקיימו מיד. וצריכים להזהר בזה מאד מאד, פי עון נדרים תמור מאד, ולכן כל

מי שנודר נדר — צריך לקיימו. ועקר הנדר הוא, שמדיר את עצמו בדבר המתר, להיות פורש

ולקיימו מיד, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נו), פי מה שאין האדם פרוש

מעברה, הוא רק מחמת שאין לו אמונת חכמים, ופורץ גדרם, פי הם מצוים אותנו גדרים וסיגים

איך לפרש מעברה, ואנו מצוים לשמע להם, כמו שכתוב (דברים יז, יא): "לא תסור מן הדבר אשר

יגידו לך ימין ושמאל"; וכשאין לאדם אמונת חכמים, ואינו שומע בקולם, על-ידי-זה גורם לעצמו

צרות ויסורים, פי אמונתו נופלת לגמרי, רחמנא לישזבן; פי אי אפשר להגיע לאמונה, אלא על-ידי

החכמים האמתיים, וכשאין לו אמונת חכמים, זה בחינת הסתלקות החכמים, בבחינת (ישעיה כט,

יד): "הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו"; ודרשו חכמינו

הקדושים (איכה רבה, פרשה א'), שזה נאמר על סלוקן של חכמים ותקונו של הפלאה הזאת, הינו

של סלוקן של חכמים, הפלאה של נדר, בבחינת (במדבר ו, ב): "פי יפלא לנדר נדר"; ועל-ידי הנדר

הוא עולה לשרש שהחכמים משרשים שם, ויודע ומכיר מעלת החכמים, ועל-ידי-זה הוא שב

ומאמין בהם, וזוכה לפרש מעברה. ועל-פן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לפרש מעברה, תקבל

עליך איזה נדר ותקיימו מיד. וצריכים להזהר בזה מאד מאד, פי עון נדרים תמור מאד, ולכן כל

מי שנודר נדר — צריך לקיימו. ועקר הנדר הוא, שמדיר את עצמו בדבר המתר, להיות פורש

ולקיימו מיד, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נו), פי מה שאין האדם פרוש

מעברה, הוא רק מחמת שאין לו אמונת חכמים, ופורץ גדרם, פי הם מצוים אותנו גדרים וסיגים

איך לפרש מעברה, ואנו מצוים לשמע להם, כמו שכתוב (דברים יז, יא): "לא תסור מן הדבר אשר

יגידו לך ימין ושמאל"; וכשאין לאדם אמונת חכמים, ואינו שומע בקולם, על-ידי-זה גורם לעצמו

צרות ויסורים, פי אמונתו נופלת לגמרי, רחמנא לישזבן; פי אי אפשר להגיע לאמונה, אלא על-ידי

החכמים האמתיים, וכשאין לו אמונת חכמים, זה בחינת הסתלקות החכמים, בבחינת (ישעיה כט,

יד): "הנני יוסף להפליא את העם הזה הפלא ופלא, ואבדה חכמת חכמיו"; ודרשו חכמינו

הקדושים (איכה רבה, פרשה א'), שזה נאמר על סלוקן של חכמים ותקונו של הפלאה הזאת, הינו

של סלוקן של חכמים, הפלאה של נדר, בבחינת (במדבר ו, ב): "פי יפלא לנדר נדר"; ועל-ידי הנדר

הוא עולה לשרש שהחכמים משרשים שם, ויודע ומכיר מעלת החכמים, ועל-ידי-זה הוא שב

עצמו מההתר, כְּדִי שֶׁלֹא יָבוֹא לְאִסוּר, וְזֶה סוּד
 לְאִכְפִּיָּא לְסִטְרָא אַחְרָא, שֶׁעַל־יְדֵי הַנֶּגֶד הוּא
 כּוֹפֵף אֶת הָרַע שֶׁבּוֹ וְנִכְלָל בְּטוֹב; וְעַל־כֵּן אֲשֶׁרִי
 מִי שֶׁנּוֹדֵד וּמְקִיָּם תִּכְף־וּמִיד, כִּי הִ"נְדָרִים סִיג
 לְפָרִישוֹת", וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.
 סִיג לְחֻכְמָה שְׁתִּיקָה: **שְׁתִּיקָה: יח הוּא הִיָּה אוֹמֵר,**
 צָרִיף שְׁתַּדַּע, **חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם.**
 אַהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין
 עוֹד מִדָּה מְגִנָּה לְאָדָם
 כְּמוֹ מִי שֶׁמְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ; כִּי
 כְּשֶׁאָדָם מְדַבֵּר וּמְפַטֵּט דְּבָרִים בְּטָלִים, עַל־יְדֵי־
 זֶה הוּא נֶעְקָר לְגַמְרֵי מִשְׁרָשׁוֹ; כִּי הַשֶּׁרֶשׁ הוּא
 הַכֹּתֵר, שֶׁשֵּׁם נִכְלָלִים לְגַמְרֵי בְּהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־

הוּא, וְשֵׁם הוּא שֶׁרֶשׁ הַשְׁתִּיקָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (מְנַחוֹת כ"ט): שְׁתַּק! כִּף עֲלֶה
 בְּמַחְשָׁבָה; שֶׁלְעֻלוֹת אֵל הַמַּחְשָׁבָה הָעֲלִיוֹנָה, צָרִיכִים לְהַשְׁתַּמֵּשׁ עִם מַדַּת הַשְׁתִּיקָה. וְהֵנָּה הַכֹּתֵר
 נִחְלַק לְשְׁנֵי חֻלְקִים; מִצַּד בְּטוֹל אֵל הָאֵין סוּף — שֵׁם צָרִיף הַשְׁתִּיקָה, וּמִצַּד הַגְּלוּי — שֵׁם צָרִיף
 הַדְּבוּר, רַק לְדַבֵּר דְּבוּרֵי אַמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית וְהַתְחַזְּקוֹת, לְחֻזַּק אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא
 לְדַבֵּר דְּבָרִים בְּטָלִים. וְזֶה סוּד חֲשֵׁמ"ל, שֶׁהוּא אוֹר עֲלִיוֹן וְנוֹרָא מְאֹד, וְהוּא כְּלוּל מִשְׁתֵּי בְּחִינּוֹת:
 ח"ש — מְלִשׁוֹן שְׁתִּיקָה, וּמ"ל — לְשׁוֹן דְּבוּר; וְזֶה מֵה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁבַת פ"ח),
 בְּשַׁעֲה שֶׁהַקְּדִימוֹ יִשְׂרָאֵל נֶעֱשֶׂה לְנִשְׁמָע, בָּאוּ שְׁשִׁים רַבּוֹא שֶׁל מְלֶאכִי הַשְּׂרַת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל, וְקָשְׁרוּ לוֹ שְׁנֵי כְּתָרִים, שֶׁהֵן שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת שֶׁבְּכֹתֵר; הָאֶחָד — עַל שֵׁם שֶׁרֶשׁ הַדְּבוּר
 שֶׁעָלָיו לְדַבֵּר בַּתּוֹרָה, וְלִגְלוֹת וּלְפָרְסָם לְכָל־מָה שֶׁלּוֹמֵד, וְהַשְּׁנִי — עַל שֵׁם הַשְׁתִּיקָה, שֶׁצָּרִיף
 לְהַתְּבוּנָן בְּעַמְקוֹת נִפְלְאָה בְּמֵה שֶׁלּוֹמֵד. וְלָכֵן אָמַר הַתָּנָא הַקְּדוּשׁ: "סִיג לְחֻכְמָה שְׁתִּיקָה"; כִּי תַבַּת
 סִיג עוֹלָה ע"ב עִם הַפּוֹלֵל, שֶׁהִיא שֵׁם הַחֻכְמָה בִּידוּעַ, וְלָכֵן מִי שֶׁרוֹצֵה לְזִכּוֹת לְהַשִּׁיג אֶת הַחֻכְמָה
 הָעֲלִיוֹנָה, עָלָיו לְשַׁתַּק, וּכְפִי שִׁיזְכָּה לְהַגִּיעַ אֵל מַדַּת הַשְׁתִּיקָה, כֵּן יִזְכָּה לְהַגִּיעַ אֵל הַבְּטוֹל הָעֲלִיוֹן,
 הֵינּוּ לְעֵצָם עֲצָמִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, עַד שֶׁיִּרְדַּע עָלָיו אוֹר עֲלִיוֹן וְנוֹרָא מְאֹד; אֲשֶׁרִי מִי שֶׁשׁוֹמֵר
 אֶת דְּבוּרוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא דְּבוּרֵי תּוֹרָה וְיִרְאֵת שָׁמַיִם, וּמְחַזֵּק וּמְעוֹדֵד וּמְשַׁמֵּחַ אֶת נַשְׁמוֹת
 יִשְׂרָאֵל, וְיוֹתֵר מִזֶּה אֵינוֹ מְדַבֵּר כְּלוּם, אֶלָּא שׁוֹתֵק, שְׂאֵז יֵאִיר עָלָיו אוֹר נִפְלֵא וְעֲלִיוֹן מְאֹד; אֲשֶׁרִי
 לוֹ! וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יח הוּא הִיָּה אוֹמֵר: הֵינּוּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיָּה רְגִיל לומר: "חָבִיב אָדָם שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם"; בְּנִי! תַּדַּע,
 אֲשֶׁר צָרִיכִים לְהִזְהַר מְאֹד בְּכַבּוּד כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר רַק הֵם נִקְרָאִים אָדָם, כְּמֵאמְרָם
 ו"ל (בְּכֻמּוֹת ס"א): אַתֶּם קְרוּיִין אָדָם, וְאֵין עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים קְרוּיִין אָדָם; כִּי אָדָם הוּא מְלִשׁוֹן (יִשְׁעִיָּה
 י"ד, י"ד): "אֲדַמָּה לְעֲלִיוֹן"; וַיֵּשׁ עָלָיו צֶלֶם אֱלֻקִים. וְלָכֵן אִסוּר לְזַלְזֵל בְּשׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה מִי
 שִׁיְהִיָּה, כִּי עָלָיו נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית א, כו): "נֶעֱשֶׂה אָדָם בְּצֶלְמֵנוּ", שֶׁהוּא נִבְרָא וְנוֹצֵר בְּדַמּוֹת וּבְצֶלֶם
 אֱלֻקִי. "חֲבִיב יִתְרָה נּוֹדַעַת לוֹ שֶׁנִּבְרָא בְּצֶלֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ט, ו): 'כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת
 הָאָדָם'"; חוֹזֵר עַל עֲצָמוֹ בְּחֻשְׁבּוֹת שֶׁל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲבִיב יִתְרָה אֲצֵלוֹ יִתְבָּרַךְ; כִּי כָּל
 בַּר יִשְׂרָאֵל קָשׁוּר אֵל כָּל הָעוֹלָמוֹת כְּלָם, כִּי כָּל הָעוֹלָמוֹת הֵם בְּדַמּוֹת פְּרָצוּף הָאָדָם. וְלָכֵן כְּשֶׁאָדָם

נרוך הוא עם האדם אלף חנה גליה ודועה לכל: מסתכל על בר ישראל, עליו להסתכל על שנאמר כי לקח טוב. כל מעשי בראשית שנאמר זו וירא אלהים כי טוב לא נבראו אלף בשביל התורה שנקראה לקח כמה דלית אמר (דברים לב) יערוף כמטר לקחי: ויכבדו מאד מאד. כי צלם הוא הרוחניות

בְּצֵלָם, שֵׁנְאָמַר (בראשית ט), **כִּי בְּצֵלָם אֱלֹהִים עָשָׂה**

אֶת הָאָדָם. חֲבִיבִים יִשְׂרָאֵל שֵׁנְקָרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם.

חֶבֶה יִתְּרָה נֹדַעַת לָהֶם שֵׁנְקָרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם,

שֵׁנְאָמַר (דברים יד), **בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם. חֲבִיבִין**

יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּתַן לָהֶם כָּלִי חֻמְדָּה. חֶבֶה יִתְּרָה נֹדַעַת

לָהֶם שֶׁנֶּתַן לָהֶם כָּלִי חֻמְדָּה שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם,

שֵׁנְאָמַר (משלי ד), **כִּי לָקַח טוֹב נִתְּתִי לָכֶם, תּוֹרַתִי**

בר ישראל, מחמת שנקראים בנים למקום, והקדוש-ברוך-הוא מחבב את כל בר ישראל, לזאת צריכים לשבח את כל בר ישראל, וכמאמרם ו"ל (תנחומא תשא א'): אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה,

כל מה שאתה יכול לשבח את ישראל לפני ולפארן — עשה, שבהם אני מתפאר, כמו שכתוב

(ישעיה מט, ג): "ישראל אשר בך אתפאר וגו'; ולכן צריכים לכבד וליקר את כל בר ישראל בלי

שום יוצא מן הכלל, כי חבה יתרה יש לו שהקדוש-ברוך-הוא קרא לעם ישראל בנים. "חביבין

ישראל, שנתן להם כלי חמדה, חבה יתרה נודעת להם, שנתן להם כלי חמדה, שבו נברא העולם,

שנאמר (משלי ד, ב): "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו"; הוסיף לומר, שצריכים לחבב

וליקר את כל בר ישראל, כי הקדוש-ברוך-הוא נתן להם כלי חמדה, שהיא התורה, שבה נברא

העולם, כמאמרם ו"ל (זהר תרומה קסא): דכד ברך קדשא בריך הוא עלמא אסתפל בה באורייתא

וברך עלמא; ולכן כל בר ישראל הוא תורה שלמה, כמו שכתוב (במדבר יט, יד): "זאת התורה

אדם וגו'; כי האדם בעצמו הוא התורה, כי כל בר ישראל יש בו רמ"ח איברים ושס"ה גידים,

כנגד רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, כמאמרם ו"ל (מדרש רבה דברים, פרשה ד', סימן ד'); וכזה

שמכבדים את בר ישראל, בזה מכבדים את התורה; כי התורה וישראל אחד הם. ועל זה אמרו

חכמינו הקדושים (מכות כב): כמה טפסאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי מקמי

גברא רבה; כי כל בר ישראל הוא תורה שלמה, וצריכין לכבד את כל בר ישראל כמו שמכבדין

את התורה, וזה רצונו יתברך. ולכן רבי עקיבא, אשר מסר את נפשו תמיד בשבילו יתברך,

כמאמרם ו"ל (ברכות סא): כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך' — אפלו נוטל את

נשמתך, אמרתי — מתי יבא לידי ואקימנו, ועכשו שבה לידי — לא אקימנו?! הינו שבכל יום

ויום מסר את נפשו בעבורו יתברך, והרגיש טעם מיתה, פמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מורה"ו,

חלק א', סימן קעג), ולכן מאחר שמסר את נפשו בשבילו יתברך, דיקא הוא השיג את גדלת ישראל,

כי מי שמסר את נפשו תמיד בעבורו יתברך, ונכלל במקום שנקלל, ולא רואה שום דבר, רק

את אמתת מציאותו יתברך, הוא יכול לראות בגדלת ישראל, ולהחשיב את כלם. ולזאת דיקא

התנא רבי עקיבא אמר, שחביב אדם שנברא בצלם אלקים, ועל כל אחד ואחד יש לו חבה יתרה,

וְחַבִּיבִים יִשְׂרָאֵל אֲצִלוּ יְתַבְּרֶךְ, כִּי הֵם בְּנֵי, וְיֵשׁ
 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֲבֵה יְתַרְה מִמֶּנּוּ יְתַבְּרֶךְ, וְכֵן
 חַבִּיבִים יִשְׂרָאֵל שְׁנַתֵּן לָהֶם כְּלֵי חֲמֻדָּה שֶׁהִיא
 הַתּוֹרָה, וְזוֹ הַחֲבֵה יְתַרְה שֵׁישׁ לָהֶם עַל כָּל
 אַמּוֹת הָעוֹלָם. וְלָכֵן
 צְרִיכִים לְשֹׁמֵר מְאֹד עַל
 יְקָרָת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל,
 שֶׁהִיא בְּדַגְמַת כָּל

יֵט הַכֹּל צְפוּי. כֹּל מֵה שְׁלֹדֵם עוֹשֶׂה צְחָדְרֵי חֲדָרִים
 גְּלוּי לִפְנֵינוּ: וְהַרְשׁוֹת נִתּוּנָה. צִדּוֹ שֶׁל אָדָם לַעֲשׂוֹת
 טוֹב וְרַע כְּדַכְמִיַּע (דְּבָרִים ל) רָאָה נִתְחַי לִפְנֵיךְ הַיּוֹם אַחַת
 הַחַיִּים וְגו': וּבִטּוֹב הָעוֹלָם גְּדוּן. צְמַדַת רַחֲמִים וְאִף
 עַל פִּי אֵין הַכֹּל שׁוּין צְמַדָּה זו.
 לִפִּי שֶׁהַכֹּל לִפִּי רוֹב הַמַּעֲשֶׂה.
 וְהַרְשׁוֹת נִתּוּנָה, וּבִטּוֹב
 הַמַּרְצָה צְמַעֲשִׁים טוֹבִים
 נִתְחַי לֹו רַחֲמִים מַרְוִזִּים.

הָעוֹלָמוֹת, וּמִי שֶׁנִּזְהָר בְּכַבּוּד הַבְּרִיּוֹת, שֶׁהֵן
 גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, בְּיָדוּעַ שֶׁיִּרְא וְחָרַד לְדַבֵּר הַשֵּׁם;
 כִּי אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, אֲלֵא בְּשֵׁישׁ
 לוֹ קָדָם אַהֲבַת הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא יְתַבְּרֶךְ שְׁמוֹ,
 וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ בַּעֲבוּרֹו יְתַבְּרֶךְ לְגַמְרֵי, וְאִי אֶפְשָׁר
 לְהַגִּיעַ אֶל בְּטוֹל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלִמְסֹר
 אֶת נַפְשׁוֹ בַּעֲבוּרֹו יְתַבְּרֶךְ, אֲלֵא בְּשֵׁישׁ לוֹ אַהֲבַת
 יִשְׂרָאֵל, וּמְכַבֵּד וּמְיַקָּר אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם
 בְּנֵי הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא יְתַבְּרֶךְ שְׁמוֹ; אֲשֶׁרֵי מִי

וְהַמַּעֲשִׂים צְמַעֲשִׁים טוֹבִים מִמַּעֲשִׂים לוֹ צְחָחִים. פִּירוּשׁ
 אַחַר וְהַכֹּל לִפִּי רוֹב הַמַּעֲשֶׂה. לִפִּי רוֹב מַעֲשִׂיו שֶׁל אָדָם
 הוּא גְדוּן. אִם רוֹב זְכוֹת וְכֹאֵל. אִם רוֹב עוֹנוֹת חַיִּיב.
 וְרַמְזָם פִּירַשׁ הַכֹּל לְפָוִי. כֹּל מַעֲשֶׂה צְנִי אָדָם מֵה
 שַׁעֲשֶׂה וּמֵה שֶׁעֲמִיד לַעֲשׂוֹת הַכֹּל גְּלוּי לִפְנֵינוּ. וְלֹא חֹאמֵר
 כִּיוֵן שֶׁהַקְּבָ"ה יוֹדֵעַ מֵה שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם אִ"כ הוּא מוֹכֵרַח
 צְמַעֲשִׂיו שֶׁיְהִיָּה לְדִיק אֹו רַשַׁע. כִּי הַרְשׁוֹת נִתּוּנָה צִדּוֹ
 לַעֲשׂוֹת טוֹב וְרַע וְאֵין שׁוֹם דְּבַר שִׁכְרִיחָהוּ כֹּלֵל וְכִיוֵן

שֶׁמִּתְחַזֵּק בְּאַהֲבַת הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא וּבְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וְאֵז טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהֵבִין.
 יֵט הַכֹּל צְפוּי; צְרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי, שֶׁכָּל דְּבַר שֶׁקוֹרָה בְּזֵה הָעוֹלָם, הַכֹּל בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית,
 דְּבַר גְּדוֹל וְדְבַר קָטָן, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְׁגָּחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וְלָכֵן אֶסוּר לְהַשְׁבֵּר
 מִשׁוֹם דְּבַר שֶׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם — בֵּין לְטוֹבָה וּבֵין לְהַפְּךָ, חַס וְשְׁלוֹם, כִּי צְרִיכִים לְדַעַת שֶׁ"הַכֹּל
 צְפוּי" בְּהַשְׁגָּחַתוֹ הָעֲלִיּוֹנָה.

וְהַרְשׁוֹת נִתּוּנָה: צְרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי, אִף שֶׁאַמְרַתִּי לָךְ שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ יְתַבְּרֶךְ — דְּבַר גְּדוֹל
 וְדְבַר קָטָן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, עִם כָּל זֹאת הַבְּחִירָה בְּיַדֵּי הָאָדָם. אֲכָל דְּבַר זֶה אִי אֶפְשָׁר
 לְהֵבִין כָּלֵל, אִיךְ שֶׁהַבְּחִירָה וְהַיְדִיעָה מִשְׁתַּלְבֵּים יַחַד, כַּמּוּבָא בְּדְבָרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק
 א', סִימָן כ"א), אֲלֵא אִם הָאָדָם מְקַדֵּשׁ וּמְטַהֵר אֶת שְׁבַעַת הַגְּרוֹת: הָעֵינַיִם, הָאָזְנַיִם, הַחֻטִּם וְהַפֶּה, אֲזִי
 עַל-יְדֵי-זֶה גִּזְדֵּיכָךְ מַחוּ, וְרוֹאֶה אִיךְ הַבְּחִירָה בְּתוֹךְ הַיְדִיעָה וְהַיְדִיעָה בְּתוֹךְ הַבְּחִירָה; כִּי בְּאַמַּת הַכֹּל
 מִמֶּנּוּ יְתַבְּרֶךְ, עִם כָּל זֹאת "וְהַרְשׁוֹת נִתּוּנָה" לְאָדָם לְבַחֵר כְּמוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה. וְדְבַר זֶה קָשָׁה לְהֵבִין,
 אֲלֵא אִם-כֵּן זָכָה לְזַכָּךְ אֶת מַחוּ וְדַעַתוֹ, עַד שֶׁהַשֵּׁיג הַשְּׁגַת אֱלֻקוֹתוֹ בְּמַדְרָגָה עֲלִיּוֹנָה, אֲזִי לֹא קָשָׁה
 לוֹ שׁוֹם דְּבַר, כִּי הוּא מַשִּׁיג אִיךְ שֶׁהַיְדִיעָה וְהַבְּחִירָה הֵם אֶחָד; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁזוֹכֶה לְהַגִּיעַ אֶל זֶה.
 וּבִטּוֹב הָעוֹלָם גְּדוּן: צְרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֶהוּבֵי, בְּנֵי, שֶׁכָּל מֵה שֶׁקוֹרָה בְּעוֹלָם, הַכֹּל זֶה לְטוֹבָה, וְאִף
 שֵׁישׁ דְּבָרִים שֶׁאֵין אָדָם מְסַגֵּל לְהֵבִין מֵה טוֹב בְּזֵה, כְּכָר אָמַר רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק
 א', סִימָן ד'), כְּשֶׁאָדָם יוֹדֵעַ שֶׁכָּל מְאוֹרְעוֹתָיו הֵם לְטוֹבָתוֹ, זֹאת הַבְּחִינָה הִיא מַעֲיֵן עוֹלָם הַבָּא; כִּי
 כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיוֹדֵעַ וְעַד אֲשֶׁר אֵין בְּלַעֲדָיו יְתַבְּרֶךְ
 כָּלֵל, וְהַכֹּל לְכָל אֱלֻקוֹת גְּמוּר הוּא, הוּא יוֹדֵעַ שֶׁ"בִטּוֹב הָעוֹלָם גְּדוּן"; אִף שֶׁעוֹבְרִים עָלָיו עֲכָשׁוֹ
 צְרוֹת וְיִסוּרִים, מְרִירוֹת וּמְכַאוּבִים, עָלָיו לְזַכָּר שֶׁהַכֹּל לְטוֹבָה.

שכן הוא בטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב ללדיקים. שהחוטא חטא ברזונו וראוי שיענש. והלדיק היה לדיק ברזונו וראוי שיקבל שכר: והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד

העולם נדון. והכל לפי רוב המעשה: כ הוא היתה אומר, הכל נתון בערבון, ומצודה פרוסה על כל החיים. החנות

זעשיית הטוב כך שכרו מרובה. שאינו דומה המחלק מאה זהובים לנדקה זמאה פעמים לנותן אותם זפעס אחת. וגרסת רמב"ם היא והכל לפי רוב המעשה אצל

אורו יתברך למטה, וכל מעשה טוב שאדם עושה בשביל המקום ברוך הוא יתברך שמו ובשביל עם ישראל, נעשה על ידיה את כל לקבל בו השגת

לא על פי גודל המעשה: כ הכל נתון בערבון. אלקות. ולכן אמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן רגלוהי דבר נש אינון ערצין זיה. לאתר דמתצעי תמן קע), שהעקר תלוי ביגיעה ובעבודה שאדם צריך להתנגע בשבילו יתברך, ולעשות עבודות פשוטות: הן בקיום המצוות והן בלמוד תורה,

ובפרט בעסק התפלה — להרבות בתפלות ובתחנונים, שזה עקר המעשה. ורבנו ז"ל אמר (שיחות הר"ן, סימן יט), שהעקר הוא המעשה לעשות עבודות בשביל הקדוש ברוך הוא, וללמד הרבה תורה, ולעסק הרבה בתפלה ובקשה. והעקר — לעשות חסד עם בני אדם. ועל ידי רבוי מעשים טובים, יהיו לו פלים לקבל בהם אור האין סוף ברוך הוא, וישיג השגות גבוהות בעבודת השם יתברך, רוחניות חיות אלקות; אשרי מי שזוכה לקיים את כל זה.

כ הוא היתה אומר: רבי עקיבא היתה רגיל לומר: "הכל נתון בערבון"; צריך שתדע, אהובי, בני, כי כל בר ישראל הוא ערב לחברו, ובפרט הצדיק שנקלל בו יתברך, הוא קבל ערבות על כלל נשמות ישראל, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קפח), שהצדיק מחפש ומבקש את כל האבודות של כל הנשמות, וכשבאים לבקש ממנו את האבודות שאבדו להם, הוא מחזירן — אם הוא רואה שפונתן עם אמת. נמצא, שהצדיק הוא ערב על חברו שישוּב בתשובה, פי אצלו נמצאות כל האבודות. ולכן אשרי מי שבא אל הצדיק לקבל אבדתו, ועל ידיה יחזר בתשובה. וכן הוא אצל כל בר ישראל מצד הערבות שבו, יש בו חלק מחלקו של חברו, פי כל בר ישראל כשזוכה לחזר בתשובה, מקבל חלקו וחלק חברו, וכשנקללין זה בזה, על ידיה מקבלין דין מן דין, וכל אחד מקבל מחלקו של חברו; פי לכל אחד יש בו נקדה אשר אין בחברו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד); ולכן, אהובי, בני, זכר אשר "הכל נתון בערבון"; כלל נשמות ישראל הם ערבון זה לזה, ואם אפה עובר, חס ושלום, עברה, אפה גורם שגם חברך יעבר עברה, חס ושלום, ואם אפה מתעורר בתשובה, ומקיים מצוה, אפה מעורר גם את חברך שיתעורר בתשובה, וימשך אחריו יתברך, והבן.

ומצודה פרוסה על כל החיים: צריך שתדע, אהובי, בני, כי אין אדם בטוח בזה העולם כרגע, פי כל בני אדם נדמים כדגים בים, שהמצודה פרוסה בכל רגע לצוד אותם ולהוציאם מהמים, כמובא על אדם צריך לרעד ולפחד תמיד, פן ואולי פתאם יקחו אותו מזה העולם, וכשידע דבר זה, יהיה נזהר לא לחטא, ולא יעשה שום עול לשום ברירה בעולם, פי באילו פנים יוציאו אותו מזה העולם?! ולכן כל מי שיש בו קצת דעת ושכל, עליו תמיד לירא ולפחד לא

לְחַטָּא וְלֹא לְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ, וְלֹא לְעִשׂוֹת מַעֲשִׂים רָעִים, כִּי פֶן וְאוּלַי בְּאַמְצַע יִקְחוּ אוֹתוֹ מִזֶּה הָעוֹלָם, וּבְאֵילוּ פָּנִים יִרְאֶה אֹז? ! וְלִכֵּן אֲשֶׁרִי מִי שְׁנוֹזֵהר תָּמִיד לֹא לְשַׁכַּח מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְאַפְלוּ בַעַת עֲסָקוּ בְּפִרְנָסָה, יִשְׁמַר אֶת מַח מַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁלֹּא לְהִסִּיחַ דַּעַת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ.

פְּתוּחָה, וְהַחֲנוּנֵי מְקִיפָה, וְהַפְּנִיקָס פְּתוּחַ, וְהֵיד כּוֹתֶבֶת, עַמְס: וְהַפְּנִיקָס פְּתוּחַ. לְכַמוֹנֵי זֶה הַהִקְפּוֹת כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח: וְהֵיד כּוֹתֶבֶת. שֶׁלֹּא תֵאמַר אֲפִי עַל פִּי שֶׁהַפְּנִיקָס פְּתוּחַ פְּעַמִּים שֶׁהַחֲנוּנֵי טְרוּד

וְכִמוֹ שֶׁפֶרֶשׁ הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע: פֶּרֶס מִלְשׁוֹן פִּרְנָסָה, וּמְצוּדָה זֹו פִּרְנָסָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים, לְהִיּוֹת טְרוּד כָּל יְמֵי חַיָּיו בְּעֲסָקֵי פִּרְנָסָתוֹ, עִם כָּל זֹאת עַל הָאָדָם לֹא לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְאִז תָּמִיד יִשְׁפַע עָלָיו שִׁפְעַ; כִּי בְּאַמְת מִי שְׁזוֹכָה לְהִיּוֹת בְּטַל וּמְבַטֵּל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁפִּיעַ עָלָיו שִׁפְעַ בְּפִרְנָסָה, וְלֹא חֶסֶר לוֹ כְּלוּם, וְכֵל בַּר יִשְׂרָאֵל צְרִיף לְהַגִּיעַ אֶל דְּבִקוּת כּוֹז, שְׂאֵף פֶּעַם לֹא יִפָּרֵד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְאִז אֵין לוֹ לְפַחַד מִהַמְצוּדָה הַפְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים, כִּי מָה אֲכַפֵּת לוֹ? מֵאַחַר שֶׁהוּא תָּמִיד דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ? ! וְכִמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוֵּהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן כ"א): בֵּין חַיִּים לְמִיתָה אֵין הַפֶּרֶשׁ כָּלֵל, רַק עֲכָשׁוּ בַחַיִּים הוּא כָּאֵן, וְאַחַר הַהִסְתַּלְקוּת הוּא שֵׁם בְּבֵית-הַקְּבָרוֹת, וְכֵל זֶה מְצַד הַגּוֹף יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ — עֲכָשׁוּ הוּא בְּרַחֲבַת יָדַיִם, וְשֵׁם יִהְיֶה מְצַמְצָם בְּד' אַמּוֹת, אֲבָל מְצַד הַנְּשָׁמָה מָה אֲכַפֵּת לוֹ הֵיכֵן הוּא נִמְצָא? ! מֵאַחַר שֶׁהוּא דְבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּדְבִקוּת אֲמַת, וְהוּא מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְמוֹת בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה וּבְכָל רִגַע עַל קְדוּשׁ הַשֵּׁם, אֲשֶׁרִי לוֹ.

הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֲנוּנֵי מְקִיפָה, וְהַפְּנִיקָס פְּתוּחַ, וְהֵיד כּוֹתֶבֶת: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי, שֶׁהַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ דְּמָה אֶת הָעוֹלָם הַזֶּה לְחַנוּת, וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא בַעַל הַחֲנוּת, וּמְלוּה לְאָדָם, הֵינּוּ שְׁנוֹתָן לוֹ אֶת הַבְּחִירָה שֶׁיִּבְחַר בְּטוֹב אוֹ לְהַפֵּךְ, וְכֵל אֶחָד יְכוּל לְבוֹא וְלִקְנוֹת בְּחַנוּת אוֹ מְצוּוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וְלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, דְּבוּרֵי תַפְלָה וְדְבוּרֵי אֲמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, אוֹ תַאֲוֹת רְעוּת וּמַדּוּת רְעוּת וְדְבוּרִים אֲסוּרִים, אֲבָל צְרִיכִים לְזִכֹּר שֶׁ"הַפְּנִיקָס פְּתוּחַ" לְרָשָׁם אֶת כָּל מָה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה; כִּי כָל מָה שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בְּזֶה הָעוֹלָם, הַכֵּל נִכְתָּב בְּפִנְקָס, כִּי "הֵיד כּוֹתֶבֶת"; הֵינּוּ יָדוּ שֶׁל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל כּוֹתֶבֶת בְּעֲצָמָה בְּתוֹךְ הַפְּנִיקָס הָעֲלִיּוֹן מָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה — הֵן לְטוֹב וְהֵן לְרָע, חֶסֶם וְשְׁלוֹם, אִיזוֹ בּוּשָׁה וְאִיזוֹ חֶרְפָּה תִּהְיֶה לוֹ לְעֵתִיד לְבוֹא, כְּשִׁיפְתָּחוּ אֶת הַפְּנִיקָס וְיִרְאוּ לוֹ אֶת כָּל מָה שֶׁעָשָׂה, וְהַכֵּל נִכְתָּב בְּכַתֵּב יָדוֹ. וְלִכֵּן רָאֵה, אֶהוּבִי, בְּנִי! לְקַחַת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בַחֲנִינַת הַחֲנוּנֵי, אִוּרוֹת מְקִיפִים, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָם לְפָנִימִיִּים, כַּמוֹכָא בְּדְבָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מִוֵּהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן כ"א); הֵינּוּ מָה שֶׁהָאָדָם מְשִׁיג בְּזֶה הָעוֹלָם, זֶה נִקְרָא פְּנִימִי, וּמָה שֶׁלְּמַעְלָה מְשַׁכְּלוֹ זֶה נִקְרָא מְקִיפָה, וְצְרִיכִים לְהַכְנִיס אֶת הַמְקִיפָה לְתוֹךְ הַפְּנִימִי, וְנַעֲשִׂים תָּמִיד מְקִיפִים אַחֲרֵי. וְזוֹ צְרִיכָה לְהִיּוֹת עֲבוּדַת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל — לְגַלוּת וּלְפָרְסָם לְכֻלָּם אֶת אֲמַתָּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאִיף שֶׁאֵין בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרֵךְ כָּלֵל, וְאִיף שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מְחִיָּה וּמְתוּהָ וּמְקִיָּם אֶת כָּל הַבְּרִיאָה כְּלָה, וְצְרִיכִים לְקַיֵּם אֶת הַמְצוּוֹת בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, וְכֵן לְשַׁמֵּר מְאֹד לֹא לְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ, אֲלֵא לְדַבֵּר רַק דְּבוּרֵי אֲמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עִם כָּל מִידְעֵיו, וְלֹא לְפַחַד מְשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֲעוֹלָם, וּלְקַיֵּם (תְּהִלִּים קִיט, מו): "וְאִדְבַרְהָ בְּעִדּוֹתֶיהָ נִגְדַּת מְלָכִים וְלֹא אֲבוּשׁ"; כִּי צְרִיכִים לְדַבֵּר לְכֻלָּם רַק דְּבוּרֵי אֲמוּנָה וְהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית מִהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, לְגַלוּת וּלְפָרְסָם לְכֻלָּם רַק אֶת אֲמַתָּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה יָדוּ

ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותמת: וכל הרוצה ללות וכו'. היינו והרשות נמונה ללעיל שאין שום אדם מוכרח ללות שלא ברצונו: והגבאים. יסורים ופגעים רעים: מדעתו. פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני: ושלא מדעתו.

וְכָל הַרוֹצֵה לְלוֹת יָבֹא וְיִלְוֶה, וְהַגְּבָאִים מִחֲזִירֵין

תְּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֵׁלָא

אל הרע והחשף, השקר והכפירות והאפיקורסות שיש בזה העולם, כי ידף בעצמה כותבת את הכל, לכן יותר טוב שידף

תכתב תמיד רק את דבורי האמונה והשגחה פרטית שאתה מדבר וחושב, וכן את המצוות שאתה זוכה לקיים, וכן את למוד התורה שאתה לומד בכל יום, והבין.

וְכָל הַרוֹצֵה לְלוֹת יָבֹא וְיִלְוֶה, וְהַגְּבָאִים מִחֲזִירֵין תְּדִיר בְּכָל יוֹם: צריך שתדע, אהובי, בני, שזה מעקרי הבחירה, שנותנים לאדם בחירה ללוות מה שהוא רוצה; כי באמת האדם נמצא בזה העולם רק בתור שואל ולוה, ונותנים לו מה שחפץ — אם לטוב אם להפך; אבל צריכים לזכור, שהגבאים, שהם מלאכי החבלה מחזירים תדיר בכל יום, אם חס ושלום, אדם עושה דברים רעים וחוטא, על-ידי-זה נתקיים אצלו הפסוק (תהלים לד, כב): "תמותת רשע רעה"; שהרע בעצמו ממותת אותו, שאלו "הגבאים מחזירין תדיר בכל יום"; כי במדה שהאדם מורד — בה מודדין לו (סוטה ח:); ולכן צריכין תמיד ללוות שמחה. ואנשי שלומנו מספרים על ר' אהרן קובליטשער ז"ל, שהיה איש שש ושמח תמיד, ואף שהיתה לו עניות ודחקות, עם כל זאת תמיד היה שש ושמח ומשמח את אחרים. שאלו אותו אנשים: מאין יש לכם כל-כך הרבה שמחה, הרי אתם עניים ואביונים בחסר כל? ענה ואמר: הרי אנחנו מאמינים, שפעם יהיה לנו טוב, ואז תהיה שמחה גדולה מאד, אז אני לוה מהשמחה שלעתיד; כמו-כן האדם צריך תמיד ללוות השגת אלקות שישגי פעם, הינו כי בודאי בעולם הבא כשהנשמה תפרד מהגוף, אז היא תשיג רוחניות חיות אלקותו יתברך, ולכן בודאי כבר עכשו בעולם הזה, להרגיל את עצמו לחיות כדגמת העולם הבא. כמובא בדברי רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן צו), שאמר: ראוי להאדם להרגיל את עצמו להיות בעולם הבא; הינו להרגיל את עצמו בעודו בחיים חיותו ובבריאותו, שיהיה יכול להתנהג בלא תאוות כמו בעולם הבא. ובודאי אם האדם היה נזכר בטוב הזכרון מתענוגי העולם הבא, בודאי לא היה יכול לסבל כלל חיות מתענוגי העולם הזה, כי על תענוגי העולם הבא נאמר (ישעיה סד, א): "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחפה לו"; ולכן אמר התנא הקדוש "וכל הרוצה ללוות יבוא וילוה"; הינו שמלוה לעצמו כבר עכשו בעולם הזה מהשגת העולם הבא — אם לטוב אם להפך, אם הוא זוכה ללוות טוב, אזי יזכה לקבל זה לעצמת זה טוב הרבה מאד, ולהפך — אם לוה רע, רחמנא לישזבן, מהגיהנום, יקבל את זה בחזרה. וזה "והגבאים" שלוחי הדין, "מחזירין תדיר בכל יום"; לכל אחד מחזירים אותו כפי התנהגותו — אם לטוב אם להפך.

וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעְתּוֹ וְשֵׁלָא מִדַּעְתּוֹ: כמו שפרש רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן קיג), שקדם שדנים את האדם שואלים אותו איך לדון אותו, והכל הולך בדרך התלבשות, כי שואלים אותו על אדם אחר — מה דינו? והוא פוסק, ואחר-כך פוסקים לו פאשר פסק לאחר. וזה "ונפרעין מן האדם מדעתו"; הינו שהוא בעצמו דן את עצמו, אבל זה "שלא מדעתו"; כי

שאלו אותו בצורה כזו שלא קלט בשכלו. כנגד דינו של מקום צרוך הוא: ויש להם על מה ועל-פן כשעובר על האדם איזה משבר, אסור לו לפל בדעתו, ולדבר על זולתו, פי עליו לזכר, אשר הוא דן אז את עצמו, וזה "ויש להם על

מה שיסמוכו, והדין דין אמת"; פי אפה דנת את עצמה, ועל-פן למה לה להתרעם עליו יתברך?! ולכן ראה, אהובי, בני, לשמר מאד לא לדון את שום בריה שבעולם, פי בזה שאפה דן את

אחרים, אפה דן את עצמה. וזה "והפל מתקן לסעדה"; כל העולם הזה הוא כדגמת סעדה,

שאמרו חכמינו הקדושים (שבת קנג): אמר רבן יוחנן בן זכאי, משל למלך שזמן את עבדיו לסעדה, ולא קבע להם זמן, פקחין שבהן קשטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך, אמרו: כלום חסר לבית המלך? טפשיין שבהן הלכו למלאכתן, אמרו: כלום יש סעדה בלא טרח? בפתאם בקש המלך את עבדיו, פקחין שבהן נכנסו לפניו כשהן מקשטין, והטפשיים נכנסו לפניו כשהן מלכלכין. שמח המלך לקראת פקחים, וכעס לקראת טפשים, אמר: הללו שקשטו את עצמן לסעדה, ישבו ויאכלו וישתו, הללו שלא קשטו עצמן לסעדה, יצמדו ויראו וכו', עין שם; לזאת צריכים לידע, שהעולם הזה נדמה כמו הכנה לסעדה שיעשה מלך מלכי המלכים לכל בר ישראל, וכל מי שעסק בתורה ובתפלה ובמצוות ובמעשים טובים, הרי הוא מוכן ומזומן להפנס לסעדת שור הבר והלוינתן ויין המשמר, שכל זה מרמז על אורות צחצחות, אורות עליונים, אם אדם מכין את עצמו בכל יום, אז זוכה להנות מסעדתו של המקום ברוך הוא, ואם אדם מתרשל, הוא מאבד את כל הטובה הזו. לזאת ראה, אהובי, בני, להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, ושום דבר לא יוכל לשבר אותך, ואז עולם אחר תראה בחייה, ולא יחסר לך שום דבר. אשרי מי ששם דברים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

כא רבי אלעזר בן עזריה: הוא הלך בשיטתו לפתח את שערי בית-המדרש לכלם, לא כמו רבן גמליאל, שאמר: כל תלמיד שאין תוכו כבוד, לא יפנס לבית-המדרש (ברכות כה); עם כל זאת היה "אומר", שכל תלמיד הרוצה להתקבל לבית-המדרש ללמד תורה, עליו לזכר את הארבעה דברים האלו, ורק על-ידי-זה יצליח. "אם אין תורה אין דרך ארץ"; הדבר הראשון שצריך שתדע, אהובי, בני, אם אפה רוצה להצליח בבית-המדרש, עליך לדעת, אשר צריכים להרבות בלמוד התורה הקדושה; פי בלי למוד התורה הקדושה, לא תהיה לך פרנסה וכפר לחם לאכל, ועוד תקבל ענש, כמאמרם ז"ל (ויקרא רבה, פרשה לה, סימן ו'): תני בשם רבי אלעזר, הסיף והספר נתנו מכרכין מן השמים, אמר להם הקדוש-ברוך-הוא, אם שמרתם מה שכתוב בספר זה, הרי אתם נצולים מן הסיף, ואם לאו — סוף שהוא הורג אתכם. והיכן הוא משמען של דברים? שנאמר (בראשית ג, כד): "ויגרש את האדם, לשמר את דרך עץ החיים", 'את דרך' — זו דרך ארץ,

שמורתו משתכחת ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא שמואל טעם לדבר. וזינה הוא שמזין דבר מתוך דבר אבל אינו מראה לו טעם. ואם אין דעת לתת טעם לדבר, אין זינה. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאלו לא ידעו. ומכל מקום הזינה היא קודמת לפיכך אם אין זינה אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו

ואחר-כך 'עץ החיים' — זו תורה; תני בשם רבי שמעון בר יוחאי: הכפר והמקל נתנו מכרכין מן השמים, אמר להם: אם שמרתם את התורה, הרי כפר לאכל, ואם לאו — הרי מקל ללקות בו. היכן הוא משמעו של דבר? (ישעיה א, יט): "אם תאבדו ושמעתם, טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו

אין דרך ארץ, אין תורה. אם
אין חכמה, אין יראה. אם
אין יראה, אין חכמה. אם

ומריתם, חרב תאכלו" וחרובין תאכלו; וכן להפך "אם אין דרך ארץ אין תורה"; והוא על דרך שאמר רבי ישמעאל (ברכות לה:): "ואספת דגנך", מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד", יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: "ואספת דגנך" — נהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה וזורה בשעת הריח, תורה מה תהא עליה? אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית גל-ידי אחרים, שנאמר (ישעיהו סא, ה): "ועמדו זרים ורעו צאנכם" וגו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על-ידי עצמן, שנאמר (דברים יא, יד): "ואספת דגנך", ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר (דברים כח, מח): "ועבדת את איביך" וגו', אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן נא): הפקרות אין צריכים, אף-על-פי שבאמת אצלי אינו נקרא הפקרות כלל, אדרבה, להפך — בשרודף אחר עסקי העולם הזה ורחוק מעבודתו יתברך — זהו מפקר באמת, אף אף-על-פי-כן אפלו מה שנקרא אצל העולם הפקרות, דהינו מי שמפקיר כל עסקי העולם הזה מפל וכל ועוסק רק בעבודת השם, שזהו אצל העולם הפקרות, גם זה אין צריכים, פי יכולים להיות איש כשר בלי הפקרות. "אם אין חכמה אין יראה, אם אין יראה אין חכמה"; הדבר השני שצריך שתדע, אהובי, בני, אם אתה רוצה להצליח בבית-המדרש, עליך לדעת, אשר צריכים לקנות לעצמו מדת החכמה, לידע שפחי מה — נגדו יתברך, בבחינת פ"ח מ"ה — אותיות חכמ"ה; פי זה עקר החכמה, לידע שאינו יודע כלל. ועל-ידי-זה יבוא לידי יראה — לירא ולפחד רק ממנו יתברך. וזה תלוי בזה; כפי היראה והפחד שמתירא ומתפחד רק ממנו יתברך, פן זוכה להגיע אל החכמה האמתית, להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, וכפי שמבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, כמו-כן זוכה לירא רק ממנו יתברך. וכמוכא (הקדמת הזיהר ר): כל מאן דבעי למיעל לגבאי, תרעא דא יהא קדמא לגבאי. מאן דיעול בהאי תרעא יעול. אוף הכי תרעא קדמא לחכמה עלאה יראת ה' איהי. ודא איהי ראשית ב' תרין אנון דמתחברין פחדא. ואנון תרין נקדין. חד גניזא וטמירא, וחד קימא באתגליא, ובגין דלית להו פרוידא אקרון ראשית, חד ולא תרין. מאן דנטיל האי נטיל האי וכלא חד. דהא הוא ושמיה חד. דכתיב (תהלים פג, יט): "וידעו פי אתה שמך הו"ה לבדך". אמאי אקרי יראת ה'. בגין דאיהו אילנא דטוב ורע. זכי בר נש הא טוב. ואי לא זכי הא רע, ועל דא שרי בהאי אתר יראה, ודא תרעא לאעלא לכל טובא דעלמא. שכל טוב אלין תרין תרעין דאנון פחדא [כל מי שרוצה להפגס אצלי, שער זה

יהא ראשון אצלי, מי שיכנס בזה השער — מה יוכלו האין יעסוק בתורה: אם אין תורה אין יכנס. כך גם השער הראשון לחכמה העליונה קמח. מה יועיל לו הקמח שנידו הואיל ואין בו תורה. יראת ה' הוא, וזו היא ראשית. שנים הם נוח לו שלא היה לו קמח והיה מת ברעב:

שמתחברים כאחד, והן שתי נקודות. אחת גנוזה וטמונה ואחת עומדת בגלוי. ובגלל שאין להן פריד נקראות ראשית, אחת ולא שנים. מי שלוקח זו לוקח זו והכל אחת. שהרי הוא ושמו אחד, שכתוב: "וידעו כי אתה שמך ה' לבדך". מדוע נקרא יראת ה'?

בגלל שהוא האילן של טוב ורע. זוכה בן-אדם — הרי טוב, ואם לא זוכה — הרי רע, ועל-כן שורה באותו מקום יראה, וזה שער להכנס לכל טוב העולם. שכל טוב — אלו שני שערים שהם כאחד; הינו כי אי אפשר להכנס אליו יתברך, אלא על-ידי השער של יראה, ותכף-ומיד כשמתירא רק ממנו יתברך, על-ידי-זה נכנס בשער החכמה העליונה. ושני השערים תלויים זה בזה, שער היראה ושער החכמה, ומי שנכנס בזה, נכנס גם בזה. ולכן, אהובי, בני, העקר להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא תמיד, וישבר את גאותו וישותו לגמרי, ועל-ידי-זה יבוא לידי יראה, לירא ולפחד רק ממנו יתברך. וברגע שאדם מגיע למדרגה זו שלא מתירא משום בריה שבעולם, אלא ממנו יתברך, הוא זוכה להגיע לחכמה העליונה. ועל-כן שניהם תלויים זה בזה — חכמה ביראה ויראה בחכמה. "אם אין דעת אין בינה, אם אין בינה אין דעת"; הדבר השלישי שצריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה להצליח בבית-המדרש, עליך לדעת, אשר צריכים לזכור, שהעקר הוא הדעת, כמאמרם ו"ל (נדרים מא.): דעת קניית מה חסרת, דעת חסרת מה קניית? ועקר הדעת הוא — לידע ולהודיע ולהודע, שאין בלעדיו יתברך כלל, והוא יתברך מחיה ומתהוה ומקים את כל הבריאה כלה, וזו שלמות הדעת, כמו שכתוב (דברים ה, לה): "אתה הראת לדעת, כי הו"ה הוא האלקים, אין עוד מלבדו"; ועל-ידי הדעת הזו הוא בא לידי בינה, להתבונן ברזי סתרי נסתרות הבריאה; כי כל מה שאדם מכניס יותר בדעתו את אמתת מציאותו יתברך, ויודע ועד, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, על-ידי-זה זוכה להתבונן בבינה יתרה ברזי החכמה העליונה הגנוזה והטמונה בתוך הבריאה, וככל שמתבונן יותר בסתרי נסתרות התורה ובסוד הבריאה, כמו-כן נתרחבת דעתו בהרחבת הדעת. וזה תלוי בזה; בינה עם דעת ודעת עם בינה; כי מבינה יוצא חסד וגבורה, שהוא אהבה ויראה, אשר שניהם ביחד הוא סוד הדעת פידוע. "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח"; הדבר הרביעי שצריך שתדע, אהובי, בני! אם אתה רוצה להצליח בבית-המדרש, עליך לדעת, אם אדם מקבל על עצמו על מלכות שמים שלמה, ומבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואין לו רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, שזו עלית המלכות עד רישא דלא אתידע, הינו שהמלכות עולה עד רענא דרעוין, רצון שברצונות, אז זוכה שמלאכתו נעשית על-ידי אחרים, כמאמרם ו"ל (בבבא מציעא יא, ב): בזמן שישאל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על-ידי אחרים, כשאדם מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואין לו שום רצון מבלעדי רצונו יתברך, אז הוא אינו צריך לעשות שום דבר אלא יושב ועוסק בתורה בדבקות אמת, תורה לשמה לשם אל עולם, וצופה ומביט במרכבה העליונה, לא-כן כשאדם עוקר את עצמו, רחמנא לישזבן, משרשו, ונופל בירידה ונפילה, אז עליו להתנגע בפרנסה. וזה שאמר התנא הקדוש "אם אין קמח אין תורה"; אם אין פרנסה — קמח לאפות

לחם, סימן שאֲתָהּ לא לומד תורה בבטול גמור אֶל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵינָךְ לומד תורה לשְׁמָה, וְלֹכֵן "אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קִמְח", כִּי זֶה תְּלוּי בְּזֶה; כִּפִּי שֶׁהָאָדָם מְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלומד תורה לשֵׁם אֶל עוֹלָם בְּדַבְּקוֹת אֲמִתִּית, כִּךָּ נִשְׁפָּע עָלָיו שֶׁפֶע, וְיֵשׁ לוֹ קִמְח לְאֹפּוֹת לֶחֶם; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי לְגַבֵּי הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְלומד תורה לשְׁמָה, שְׂאֹז לא תַחֲסֹר לוֹ פְּרֻנְסָה.

כב הוא הִיָּה אוֹמֵר, כב הוא הִיָּה אוֹמֵר: רבי
לְמָה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו
מְעֻטִין, וְרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו,
שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז), וְהִיָּה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה וְלֹא יִרְאָה
פִּי יָבוֹא טוֹב וְשִׁכְן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא
תֵּשֵׁב. אָבֵל כָּל שֶׁמְעֻטִין מְרַבִּין מְחַכְּמָתוֹ, לְמָה הוּא
דוֹמָה, לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין,
שֶׁאֲפֵלוֹ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין

שֶׁחַכְּמָתוֹ מְרַבָּה מִמְעֻטִין, לְמָה הוּא דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מוֹעֻטִין, וְרוּחַ בָּאָה
וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו; כִּי הַמְעַשֶּׂה הוּא הָעֵקֶר, כִּי אִם הָאָדָם מְקַיֵּם אֶת הַמְצֻוֹת בְּתַמִּימוֹת
וּבְפִשְׁטוּת, וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ בְּחֻכְמוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא מַצְלִיחַ, לֹא-כֵן עַל-יְדֵי חֻכְמוֹת — הָאָדָם נִטְעָה
בְּטַעֲוִיּוֹת גְּדוּלוֹת, וְיִכּוֹל לָבוֹא לִידֵי רַעוֹת רַבּוֹת, כַּמּוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן
יב); וּמֵבִיא רֵאִיָּה מִפְּסוּק: "שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה יז, ו): "וְהִיָּה כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה, וְלֹא יִרְאָה פִּי יָבוֹא טוֹב,
וְשִׁכְן חֲרָרִים בַּמִּדְבָּר, אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב"; וְאָמְרוּ עַל זֶה בְּסִתְרֵי תּוֹרָה (וְהָרַב וַיֵּצֵא קִנְיָה), שֶׁזֶּה
סוֹכֵב עַל מִי שֶׁעוֹקֵר אֶת עֲצָמוֹ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, עַל-יְדֵי הִרְהוּרִים רַעִים וְחֻכְמוֹת שֶׁל הַבֵּל, וְוִי לִיָּה
דֹּאֲתַעֲקֵרָא בְּהוּא הִרְהוּרָא מִגּוֹ אֵילָנָא דְחַיִּי, וְאֲתַדְּבַק בְּאֵילָנָא דְמוֹתָא, עֲנַפִּין לִית בֵּיה, לֹא חֲמָא
טְבָא לְעַלְמִין, יְבִשָּׁה אִיהוּ בְּלֹא לְחוּתָא כְּלָל, אֲנַבִּיָּה מְרִיר כְּלַעֲנָה. עֲלִיָּה אֲתַמַּר (יִרְמְיָה יז, ז): "וְהִיָּה
כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה, וְלֹא יִרְאָה פִּי יָבוֹא טוֹב" וְגו'. "אָבֵל כָּל שֶׁמְעֻטִין מְרַבִּין מְחַכְּמָתוֹ, לְמָה הוּא
דוֹמָה? לְאֵילָן שֶׁעֲנַפָּיו מוֹעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֲפֵלוֹ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ,
אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ"; כִּי בְּזֶה שֶׁהוּא מְקַיֵּם אֶת מַעֲשֵׂי הַמְצֻוֹת בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת, וּמְסַלֵּק
אֶת חֻכְמָתוֹ לְגַמְרֵי, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא זוֹכֵה לְהַחְזִיק מַעֲמָד בְּעוֹלָם, וְשׁוּם רוּחַ רָעָה לֹא יִכּוֹלָה לְעַקֵּר
אוֹתוֹ. כִּי הַכֹּל תְּלוּי כִּפִּי מֵדַת הַתַּמִּימוֹת וְהַפִּשְׁטוּת שֶׁנִּכְנָסָה בְּאָדָם; כִּי אִם אָדָם מְבַטֵּל אֶת חֻכְמָתוֹ
הַמְּדַמִּית וְשִׁכְלוֹ הַמְּבַלְבֵּל, וּבָא תְּמִיד אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְשׁוֹפֵךְ נַפְשׁוֹ כַּמִּים בְּלִי שׁוּם חֻכְמוֹת כְּלָל,
וּמְקַיֵּם אֶת הַמְצֻוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת גְּמוּרָה, אִזּוֹ הוּא כְּמוֹ אֵילָן עִם שָׂרְשֵׁים חֲזֻקִים,
הַמְּשַׁרֵּשׁ בְּתוֹךְ אֲדָמָה טוֹבָה, וְאִזּוֹ אֵין כַּח לְשׁוּם רוּחַ רָעָה לְעַקְרוֹ, כִּי מֵאַחַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כַּח הַגְּדֵל
וְכַח הַצּוּמָח, כִּי הוּא מְשַׁרֵּשׁ בְּאֲמוּנָה חֲזָקָה, כַּמּוֹבָא בְּדַבְּרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן
קנ"ה), לֹא-כֵן כְּשֶׁהוֹלֵךְ עִם חֻכְמוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא עוֹקֵר אֶת עֲצָמוֹ מִשָּׂרְשׁוֹ הָעֲלִיוֹן, וְכִשְׁבָּאָה אִיזּוֹ
רוּחַ רָעָה, עוֹקְרָתוֹ עַל פָּנָיו, וְהוּא כּוֹפֵר בְּכָל, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן. וְלֹכֵן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְסַלֵּק אֶת חֻכְמָתוֹ
הַמְּדַמִּה, וְעוֹבֵד אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת גְּמוּרָה, שְׂאֹז נִשְׁפָּע עָלָיו אוֹר וְזִי

וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו. ומביא ראיה כג קנין. קרבנות העוף קרוין קנין לשון קן לפור. ויש מפסוק: "שנאמר (שם): "והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולא יראה פי יבוא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי";

מזיזין אותו ממקומו, שנאמר (שם), והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חם, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג, ולא ימיש מעשות פרי: כג רבי אלעזר בן חסמא אומר, קנין ופתיחי נדה, הן הן גופי וכל ברכאן נפקין מגיה.

אחסין חיינו לנפשיה ואסותא לגרמיה, עליה איתמר, "והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולא יראה פי יבא חם" וגו'. כל מלין דעלמא אזלין בטר מחשבה והרהורא. ועל דא (ויקרא כ. ז): "והתקדשתם והייתם קדושים", בגין דכל קדושין דעלמא אפיק ומשיך בהרהורא טבא, פי הכל תלוי כפי פונת האדם, אם אדם מסלק את חכמתו המדמית לגמרי ומדבק את עצמו בחי החיים בו יתברך, אז מצליח בזה העולם מאד, פי עקר התכלית בזה העולם הוא לעבד את הקדוש ברוך הוא בתמימות ובפשיטות, בלי שום שכל והשכלות עצמיים, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז. חלק ב, סימן יט), ואז אם אדם מסלק את חכמתו המדמה לגמרי, ומרבה במעשים טובים, גם הוא יכול להכנס לבית המדרש, פי סוף כל סוף על-ידי רבוי מעשיו הטובים יזכה גם-כן להצליח בבית המדרש פי הכל תלוי כפי רבוי המעשה, והבן.

כג רבי אלעזר בן חסמא אומר, קנין: ענינים של קרבנות של חובה ונדבה, שהאדם צריך להביא קרבנות העוף. "ופתיחי נדה"; ענינים של טהרת המשפחה, שהאדם צריך להתרחק כשמקבלת וסתה ושאר עניני פרישות והחזקות "הן הן גופי הלכות"; האדם צריך לחזר בהלכות אלו תמיד; פי ענין הקרבנות — חובה ונדבה וקרבת עני, שיך גם עכשו, על שם (הושע יד, ג): "וינשלמה פרים שפתינו", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יח, סימן כא): אמרו ישראל, רבונו של עולם, בזמן שבית המקדש קיים, היינו מקריבים קרבן ומתפפר, ועכשו אין בדינו אלא תפלה. וכן אמרו (פסיקתא דרב כהנא, פרק כה): אמר רבי אבהו, מי משלם אותם הפרים שהיינו מקריבים לפניה? שפתינו — בתפלה שאנו מתפללים לפניה; פי בזה שאדם לומד את הקרבנות וכן מתפלל, הרי כאלו הקריב את הקרבנות. וכן הלכות נדה החמורות מאד, על זה צריכים תמיד לחזר. וכמובא על הצדיק הקדוש רבי אורי מסטרליסק, זכותו יגן עלינו, שחזר על הלכות נדה אלף פעמים. "תקופות"; ענינים של קדוש החדש ותקופות השנה, "ויגיימטריאות"; בראשי תבות ובסופי תבות ובאמצע תבות, צרופי שמות, שמיוחד יחודים — כל זה הוא רק "פרפריאות לחכמה", ואינו נצרך כל-כך כמו עניני קרבנות, שאמרו חכמינו הקדושים (מנחות קי): אמר רבי יצחק, מאי דכתיב (ויקרא ו): "זאת תורת החטאת, וזאת תורת האשם? כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאלו הקריב אשם. וכן הלכות נדה החמורה מאד באסור פרישות, רחמנא לישכון, שעליהן ראוי לחזר תמיד, פי הן הן גופי הלכות, יסוד

עד שחזור לפתחה. ופעמים שהיא נריכה לטובל ז"ה טבילות לדברי האומר טבילה בזמנה מלוה: הן הן גופי הלכות. עיקר חורה שנעל פה שמקבלים עליה סכר: תקופות. ענין מהלך המולות: וגימטריאות.

חשבון האומיות: פרפראות לחכמה. כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקנוח דרך תענוג כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הנריות:

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים להרבות סכר שהן גדלים מהם אף על פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קלה בהן: למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותן.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו אלו שנחייבו מיחה צבית דין מפני רשעתן, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידים לחיות ולעמוד בגופן וצנפסם חיים נחיים כחמה וכלבנה וכוכבים כדמייתי בגמרא בהאי פרקא מתים שעתידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

הַלְכוֹת. תְּקוּפוֹת וְגִימְטְרִיאוֹת, פְּרָפְרָאוֹת לַחֲכָמָה:

רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכֶךָ הַרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שְׁנַאֲמַר (ישעיה) חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֵּאדִיר:

הנהדיות, והבן למעשה. רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה מב, כא): "הו"ה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר": משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מכות כג:); ויש לומר הטעם, למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמימיים מסכת אבות? והוא על-פי דברי רבנו ז"ל (לקיט"מ הבר"ן, חלק א', סימן רז), שפרש את הפסוק (תהלים קיט, קעו): "תעיתי פשה אבד בקש עבדך, פי מצותיך לא שכחתי"; פי כשאדם חוטא, חס ושלום, אם הוא נתעורר תכף וימיד ושב בתשובה, אזי אפשר לו בנקל לחזור למקומו, פי עדין לא נתרחק הרבה מהדרך הטובה; פי כשאדם עושה עברה, חס ושלום, אזי הוא הולך ונוטה מהדרך הישר אל דרך אחרת מקלקלת, ושם יוצאים מאותה הדרך כמה וכמה נתיבות ודרךים טועים ומקלקלים מאד, עד שיכולים להיות תועה לגמרי. והקדוש ברוך הוא קורא את האדם, ואם הוא עדין לא תעה רחוק, אז הוא שומע את קול הקדוש ברוך הוא, אבל אם כבר תעה ונתעה כל-כך רחוק, עד שהוא לא שומע את קול הקדוש ברוך הוא, על-ידי-זה הוא נופל בנזקבא דתהומא רבה, וקשה מאד להחזירו. וזה שמבקש דוד המלך: "תעיתי פשה אבד" — נאבדתי על-ידי חטאי פשה אבד, אבל אני מבקש אותך — "בקש עבדך", שאל תתנאש מלבקש אותי, "פי מצותיך לא שכחתי" — פי עדין אני מקים את המצוות. ובאמת הקדוש ברוך הוא נתן לנו תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, כדי שתמיד נזכה לזכר את קול הקדוש ברוך הוא שקורא אותנו; פי ברגע שנפלנו ונכשלנו באיזה חטא, חס ושלום, יש לנו מצוות שיזכירו אותנו לחזר אל הקדוש ברוך הוא. וזה שאמר התנא "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל"; שלא יפלו בנזקבא דתהומא רבה, עד שיתרחקו כל-כך ממנו ויתברך, עד שלא ישמעו את קול הקדוש ברוך הוא. "לפיכך

הפסוק (תהלים קיט, קעו): "תעיתי פשה אבד בקש עבדך, פי מצותיך לא שכחתי"; פי כשאדם חוטא, חס ושלום, אם הוא נתעורר תכף וימיד ושב בתשובה, אזי אפשר לו בנקל לחזור למקומו, פי עדין לא נתרחק הרבה מהדרך הטובה; פי כשאדם עושה עברה, חס ושלום, אזי הוא הולך ונוטה מהדרך הישר אל דרך אחרת מקלקלת, ושם יוצאים מאותה הדרך כמה וכמה נתיבות ודרךים טועים ומקלקלים מאד, עד שיכולים להיות תועה לגמרי. והקדוש ברוך הוא קורא את האדם, ואם הוא עדין לא תעה רחוק, אז הוא שומע את קול הקדוש ברוך הוא, אבל אם כבר תעה ונתעה כל-כך רחוק, עד שהוא לא שומע את קול הקדוש ברוך הוא, על-ידי-זה הוא נופל בנזקבא דתהומא רבה, וקשה מאד להחזירו. וזה שמבקש דוד המלך: "תעיתי פשה אבד" — נאבדתי על-ידי חטאי פשה אבד, אבל אני מבקש אותך — "בקש עבדך", שאל תתנאש מלבקש אותי, "פי מצותיך לא שכחתי" — פי עדין אני מקים את המצוות. ובאמת הקדוש ברוך הוא נתן לנו תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, כדי שתמיד נזכה לזכר את קול הקדוש ברוך הוא שקורא אותנו; פי ברגע שנפלנו ונכשלנו באיזה חטא, חס ושלום, יש לנו מצוות שיזכירו אותנו לחזר אל הקדוש ברוך הוא. וזה שאמר התנא "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל"; שלא יפלו בנזקבא דתהומא רבה, עד שיתרחקו כל-כך ממנו ויתברך, עד שלא ישמעו את קול הקדוש ברוך הוא. "לפיכך

הפסוק (תהלים קיט, קעו): "תעיתי פשה אבד בקש עבדך, פי מצותיך לא שכחתי"; פי כשאדם חוטא, חס ושלום, אם הוא נתעורר תכף וימיד ושב בתשובה, אזי אפשר לו בנקל לחזור למקומו, פי עדין לא נתרחק הרבה מהדרך הטובה; פי כשאדם עושה עברה, חס ושלום, אזי הוא הולך ונוטה מהדרך הישר אל דרך אחרת מקלקלת, ושם יוצאים מאותה הדרך כמה וכמה נתיבות ודרךים טועים ומקלקלים מאד, עד שיכולים להיות תועה לגמרי. והקדוש ברוך הוא קורא את האדם, ואם הוא עדין לא תעה רחוק, אז הוא שומע את קול הקדוש ברוך הוא, אבל אם כבר תעה ונתעה כל-כך רחוק, עד שהוא לא שומע את קול הקדוש ברוך הוא, על-ידי-זה הוא נופל בנזקבא דתהומא רבה, וקשה מאד להחזירו. וזה שמבקש דוד המלך: "תעיתי פשה אבד" — נאבדתי על-ידי חטאי פשה אבד, אבל אני מבקש אותך — "בקש עבדך", שאל תתנאש מלבקש אותי, "פי מצותיך לא שכחתי" — פי עדין אני מקים את המצוות. ובאמת הקדוש ברוך הוא נתן לנו תרי"ג מצוות, רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, כדי שתמיד נזכה לזכר את קול הקדוש ברוך הוא שקורא אותנו; פי ברגע שנפלנו ונכשלנו באיזה חטא, חס ושלום, יש לנו מצוות שיזכירו אותנו לחזר אל הקדוש ברוך הוא. וזה שאמר התנא "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל"; שלא יפלו בנזקבא דתהומא רבה, עד שיתרחקו כל-כך ממנו ויתברך, עד שלא ישמעו את קול הקדוש ברוך הוא. "לפיכך

הַרְבֵּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת"; כִּי אִם אָדָם נִפְל בְּדַעְתּוֹ, וְנִתְרַחַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, עַל־יְדֵי חֲטָא וְעוֹן, עַל־כָּל־פְּנִיּוֹת יֵשׁ לוֹ מִצְוָה זֹאת שֶׁהוּא מְקַיֵּם, אוֹ שֵׁישׁ לוֹ מִצְוָה אַחֲרַת שֶׁהוּא מְקַיֵּם, כִּי כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל מְלֵא מִצְוֹת כְּרֵמוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֻכּוֹת נז.): אֶפְלוּ רִיקְנִין שֶׁבָּךְ, מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרֵמוֹן; וְכֵן יֵשׁ כָּל מִינֵי לְמוּדִים בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה: מִקְרָא, מִשְׁנָה, גְּמָרָא, מִדְּרָשׁ, שֶׁאֶפְלוּ כִּשְׂאֵדָם נִפְל וְנִתְרַחַק בְּאִיזָה רַחוּק, אוֹ יָרַד בְּאִיזוֹ יָרִידָה וּנְפִילָה, אֲסוּר לוֹ לְהִתְיַאֵשׁ, אֲלֵא תָמִיד יִחְזֹר עַל הַלְמוּד

**כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס'):
וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֹצֵר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי
לְהִתְפָּאֵר.**

שֶׁלְמַד עַד עֶכְשָׁיו, אוֹ יָקִים אִיזוֹ מִצְוָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה בְּעֵצְמוֹ יִזְכֶּה לְהַזְכִּיר עֲצָמוֹ בּוֹ יִתְבַּרֵּךְ. וְלִכֵּן כִּשְׁגוּמָרִים פֶּרֶק בַּמִּדּוֹת שֶׁהוֹרוּ לָנוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, וְנוֹפְלִים עַל הָאָדָם יְאוּשׁ וּמְרִירוֹת, פֶּן וְאוּלֵי תַעֲיִתִי כְּשֶׁהוּא אוֹבֵד, וּכְבָר שֶׁכַּחֲתִי אֶת קוּלוֹ יִתְבַּרֵּךְ, וְעַל־כֵּן הוּא מִתְיַאֵשׁ מְלַקְּטִים אֶת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁלְמַד, לְזֹאת מִזְכִּיר לוֹ הַתַּנָּא, שֶׁעַל־כָּל־פְּנִיּוֹת יֵשׁ לוֹ הַרְבֵּה מִצְוֹת, וְהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא זָכָה אוֹתָךְ עִם הַרְבֵּה לְמוּדֵי הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה שֶׁתּוּכַל לְלַמֵּד. וְאֶפְלוּ שֶׁעֲדִין אַתָּה מְלַקְּלֶךְ בַּתַּאֲוָת נְאוּף וּבִשְׂאֵר חֲטָאִים וְעוֹנוֹנוֹת, עִם כָּל זֹאת אִם תִּלְמַד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, אֲזִי הַתּוֹרָה בְּעֵצְמָהּ תּוֹצִיא אוֹתָךְ מִהַחֲשֶׁךְ שֶׁאֵלֶיךָ נִפְלָתָ, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבִּינוּ ז"ל (שיחות־הַר"ן, סִימָן יט): וְכֵן תַּחֲטֹף לְקַיֵּם אִיזוֹ מִצְוָה שֶׁרַק תּוּכַל, כִּי כַח הַמִּצְוָה יִחְזִיר אוֹתָךְ לְמוֹטָב. וְעַל־כֵּן אֲסוּר לָךְ לְהִתְיַאֵשׁ. וְגַם־כֵּן תִּרְאֶה לְקַיֵּם אֶת כָּל הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת שֶׁעֶכְשָׁיו לְמַדָּת מִהַתַּנָּאִים הַקְּדוּשִׁים. לְזֹאת מְסַיְמִים תָּמִיד עִם מִשְׁנָה זוֹ, כְּדֵי לְהִתְחַזֵּק לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת הַתַּנָּאִים שֶׁעֶכְשָׁיו לְמַדָּתִי; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְכַנֵּס דְּבָרִים אֵלָיו בַּתּוֹף לְבוֹ, וְאֲזִי טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא: טַעַם שֶׁלְפָנַי כָּל פֶּרֶק מִפְּרָקֵי אָבוֹת תִּקְנוּ לומר מִשְׁנָה זוֹ, אֲשֶׁר אֵינָה שְׂכִיחָת לְכָאן כָּלָל, וְהִיא מִשְׁנָה בְּסִנְהֶדְרִין (ז). וְיֵשׁ לומר, כִּי בְּאֵמַת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא צָנוּר לְהַמְשִׁיךְ בּוֹ הָאֲרֶת הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְדוּרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת דְּרָשׁוּ, אֲשֶׁר יֵשׁ שְׁשִׁים רְבּוּא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, הוּא רֵאשִׁי תְבוֹת: יִשְׂרָאֵל, כְּנֶגֶד שְׁשִׁים רְבּוּא אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה הִיא חֲכָמָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדַבְרִים גְּשָׁמִיִּים שֶׁל עֲנִינֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, כִּי הַגִּ"ן סְדָרִים הֵם בְּעוֹלָם הַעֲשֵׂיָה, וְכָלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם אוֹת בַּתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְכָל אוֹת מְקַפֶּת גּוּיֵל, וְאֲסוּר לְגַעַת אוֹת בְּאוֹת, כְּמוֹ־כֵן אֲסוּר לְגַעַת אֶחָד בְּשֵׁנֵי, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד הוּא צָנוּר מִיָּחַד לְהַמְשִׁיךְ בּוֹ אוֹר רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם. וְלִכֵּן אֲסוּר לְגַעַת בְּשׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל, וְצָרִיכִים לְכַבֵּד וּלְיַקֵּר אֶת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, כִּי אֶפְלוּ הַרִיקְנִים שֶׁבָּךְ מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרֵמוֹן (בְּרֻכּוֹת נז.); וּבְמִקּוּם שֶׁבְּעֵלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִים, שֵׁם צְדִיקִים גְּמוּרִים אֵינָם יְכוּלִים לְעַמֵּד (בְּרֻכּוֹת לד.); וְלִכֵּן כִּשְׁמַתְחִילִים לְלַמֵּד פֶּרֶק מִמוּסְרֵי הָאָבוֹת, הַתַּנָּאִים הַקְּדוּשִׁים, יְכוּל אָדָם לְכַלְכֵּל עֲצָמוֹ מֵאַחֲרִים, וְלַחֲשֹׁב בְּדַעְתּוֹ, כְּאֵלּוֹ לְחַבְרוֹ יֵשׁ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְעַל־יְדֵי־זֶה יִפְל בְּדַעְתּוֹ. וְלִכֵּן מְקַדִּימִים אֶת הַמִּשְׁנָה "כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא"; לְהוֹרוֹת, אֲשֶׁר כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל שָׂרְשׁוּ מִשְׁרָשׁ בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְכָל אוֹת וְאוֹת יֵשׁ לָהּ אֶת הַתְּפִקִּיד שֶׁלָּהּ לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאֲרֶת זֵיו שְׂכִינָתוֹ יִתְבַּרֵּךְ כְּאֵן לְמַטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגְּשָׁמִי וְהַחֲמָרִי. וְלִכֵּן אֲסוּר לְהִתְבַּלְבֵּל בְּשׁוּם פְּנִיּוֹת מֵאַחַר, וְצָרִיכִים לְזָכֵר, אֲשֶׁר כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחִינַת צְדִיק, "שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, כא): "וְעַמְּךָ כָּלָם צְדִיקִים"; כִּי כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ שְׁלִיחוֹת מִיָּחַד לְהוֹצִיא מִהַכַּח אֶל הַפְּעַל בְּזֶה הָעוֹלָם, וְהוּא מִשְׁרָשׁ בַּתּוֹף הַתּוֹרָה, וְגִ"ן סְדָרִים הַמְּלַבְּשִׁים בְּגִשְׁמִיּוֹת

פרק ד א בן זומא. לפי שלא האריך ימים ולא נסמך שיקרא רבי היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי. ושניהם שמש שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שראוי שיתהלל נחממו: הלומד מכל אדם.

העולם, שזה "לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"; הינו הקדוש ברוך הוא מתפאר עם כל בר ישראל באשר הוא, אפלו שהוא מנח כבד בשאול תחתית ומתחתיו. ולכן צריכים להתחזק בכל מיני אפנים שבועולם, ולא לפל בדעתו כלל, ואפלו שכבר עשה מה שעשה, אסור להסתפל על אחר, אלא לדעת, שכל בר ישראל יש לו חלק לעולם הבא, והוא אות בתורה,

פְּרָק ד א בן זומא אומר, איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט), מכל מלמדי השכלתי פי עדותיך שיחה לי. איזהו

ואף על פי שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים ניכרים הדברים שחממו היא לשם שמים ולא להמיהר ולהתפאר נה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וסיפא דקרא כי עדומיך שיחה לי כלומר הייתי

למד חורה מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי חושש לכבודי כי עדומיך שיחה לי שכל כוונתי חלק ברוחניות חיות אלקות, שהוא עולם הבא. אשרי מי שאינו מבלבל את עצמו משום ברקה שבועולם, אלא מתמיד בדברי מוסרי התנאים, ומקבל על עצמו להיטיב מעשיו, ואז טוב לו בזה ובבא. ולכן מקדימים את המשנה הזו, כדי להכניס בדעתו ידיעות אלו, והבין למעשה.

פְּרָק ד'

א בן זומא אומר: מאחר שלא נסמך, נקרא על שם אביו. והוא שמעון בן זומא (סנהדרין יז:); והוא היה מהארבעה שנכנסו לפרדס, אף הציץ ונפגע (תגינה יד:); וכדי לתקן זאת, למד למוד נפלא מאד לאדם, שיהיה מצמצם, ויוכל להשיג את האור אין סוף ברוך הוא, העובר דרך הארבעה עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. ולכן גלה נוראות נפלאות מה זה חכם, מה זה גבור, מה זה עשיר, ומה זה איש מכבד, שדברים אלו הם פגוד הארבעה עולמות: חכם — בעולם האצילות, עשיר — בעולם העשיה, גבור — בעולם היצירה, איש מכבד — בעולם הבריאה.

איזהו חכם, הלומד מכל אדם, שנאמר (תהלים קיט, צט): "מכל מלמדי השכלתי, פי עדותיך שיחה לי": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר החכמה הוא לבטל את עצמו לגמרי לאין סוף ברוך הוא, וידע אשר כחי מה נגדו יתברך. שזה אותיות חכמה — פ"ח-מ"ה, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז, חלק ב, סימן פב), שהאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי לגבי האין סוף ברוך הוא, ולידע שהוא כלום בלעדיו יתברך. וזה עקר החכמה, שידע שרחוקה ממנו החכמה. ואיך זוכים לזה? על-ידי שמסתפל על כלם ולומד מכלם; פי אצל כל בר ישראל יש נקדה מה שאין אצל חבירו, פמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר ז, חלק א, סימן לד), וצריכים ללמד מכל אדם את הנקדה שיש בכל אחד ואחד, וזה עקר החכמה. ואפלו אם רואה איזו עולה, צריך לידע שזה ממנו, והוא צריך לתקן את עצמו, פי תמיד צריך להסתפל על אחרים, וללמד מהטעיות שיש אצל בני-אדם, וידע אשר זה ראי בשבילו, שיראה את עצמו בהם. וזה עקר החכמה של אדם שלומד מכלם — הן מהטוב והן מהרע; הינו מהטוב יקבל את הנקדה הטובה שבהם,

ומהרע יקבל וילמד מה לא לעשות כמותם. היטה לשמים בלנה. וכן איזהו גבור שראוי שימהלל ובאמת הוא בעצמו צריך לבטל את עצמו כגבורתו: הכובש את יצרו, שנאמר טוב ארך לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ללמד מכל הנקודות טובות שיש אצל כל אחד, וכן ללמד מכל הטעיות שאחרים עושים. וזו החכמה הכי גדולה. ורק אדם כזה, שנאמר (משלי טז), טוב ארך שולמד מאחרים, נקרא חכם. ועליו נאמר (משלי ט, ט): "תן לחכם ויחכם עוד"; כי תמיד אדם יכול ללמד — הן מהטוב שרואה אצל אחרים, שגם הוא יעשה כמותם, ויתעורר לעשות יותר מהם, והן להפך — מהרע והפשלונות שיש אצל אחרים, גם-כן יכול ללמד, שלא יעשה כמותם. וזה עקר החכמה. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ד'): מנין אתה אומר, שאם שמע אדם דבר מפי קטן שבישראל, יהא בעיניו כשומע מפי חכם שבישראל? תלמוד לומר (דברים יא, יג): "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום"; כי צריכים ללמד מכל אדם, אפילו מקטן שבישראל יכולים ללמד — הן לטוב והן להפך, מה פן לעשות ומה לא לעשות. וזה עקר החכמה של האדם, שהוא תמיד לומד מאחרים. לא-כן מי שמחזיק את עצמו לחכם, אזי אף פעם לא ילמד מאחרים. ולמד את זאת מפסוק (תהלים קיט, צט): "מכל מלמדי השכלתי, כי עדותיך שיחה לי"; ודרשו חכמינו הקדושים (מדרש תהלים קיט): מהו 'מכל מלמדי' צריך אדם שיהיו לו חברים ותלמידים בתורה, שאם שכח דבר אחד, שואל לחבריו, ומזכירים אותו. וכן הוא אומר (קהלת ה, ט): "טובים השנים מן האחד" וגו'; וכן אמרו (מדרש תהלים א): ר' שמואל בר רב יצחק, היה שותל עצמו מחבורה לתבורה, לקים מה שנאמר: "מכל מלמדי השכלתי"; כי צריך כל אדם לכלל את עצמו עם כלל נשמות ישראל. וזה עקר החכמה, ששם מאירה הארת עולם האצילות, גלוי אמתת מציאותו יתברך.

איזהו גבור, הכובש את יצרו, שנאמר (משלי טז, לב): "טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר": צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בזה העולם עקר גבורת בר ישראל — כשזוכה לקנות לעצמו את מדת הסבלנות, שהוא סובל את כל אשר בא עליו, ואף שעוברת עליו מרירות דמרירות, צרות ויסורים והרפתקאות, עם כל זאת אינו נשבר משום דבר, אלא מאריך אף על כל מה שבא עליו, ואז דיקא הוא גדל וצומח. כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קנה), אשר אם אדם מחזק את עצמו באמונה פשוטה בו יתברך, הוא כדגמת חטה שמניחים אותה בארץ טובה, אזי הוא גדל וצומח יפה, ואין מזיק לו שום רוח, ולא זיקים ורעמים, וזה מחמת שיש כח הצומח וכח הגדל, על-פן אינו מזיק לו שום דבר, אבל כשנותנים החטה בארץ שאינה טובה לזריעה, אזי הוא נרקב בארץ, מחמת שאין לו כח הצומח וכח הגדל. ואמונה היא בסוד כח הצומח וכח הגדל, כמו שכתוב (אסתר ב, ז): ויהי אמן את ה' ה' ה', שהוא לשון גדול. וזו גם כונת מאמרם ז"ל (שפת לא): אמונה זה סדר זרעים; וכשיש לו אמונה, אזי יש לו כח הגדל וכח הצומח, ולא מזיק לו שום דבר, והוא מאריך אפו על הכל. ולכן עקר גבורת בר ישראל, שיקנה לעצמו אריכות אפים, שתלויה באמונה, ועל-ידי-זה יהיה לו כח לגדל ולצמח

בר ישראל, שיקנה לעצמו אריכות אפים, שתלויה באמונה, ועל-ידי-זה יהיה לו כח לגדל ולצמח

כרוחו ואינו הורגן: איזהו עשיר. הראוי לו להתהלל בעבודת השם יתברך, ושום בריה שבעולם לא צערו, השמח בחלקו: איזהו מכובד. לפי ששלטה תוכל לו; כי מי שקונה לעצמו את מדת דברים טובים הללו שנזכרו לעיל שהם החכמה והגבורה והעושר הזוכה בהם הוא נכבד מעצמו צעני אלהים

מְלִכְד עִיר. אִיזְהוּ עֲשִׂיר הַשְּׂמִיחַ בְּחֶלְקוֹ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים קכח), יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ. אֲשֶׁרֶיךָ, בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְטוֹב לָךְ, לְעוֹלָם הַבָּא. אִיזְהוּ

תלויות כל המדות הטובות, והוא שרוי בעולם היצירה, ומושל על המלאכים. ולמד את זה מפסוק (משלי טז, לב):

"טוב ארך אפים מגבור, ומשל ברוחו מלכד עיר"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (מדרש משלי טו, סימן ב'): "איש חמה יגרה מדון"; אמר רבי נחמיה — זה שדעתו קצרה עליו, ו"אריך אפים ישקיט ריב" — זה שדעתו ארבה עליו. תמן תנינן 'איזהו גבור הכובש את יצרו', שְׁנֵאֲמַר: "טוב ארך אפים מגבור, ומשל ברוחו מלכד עיר"; כי מי שהוא כעסן, הוא תמיד במקריבות ובמחלוקות עם זולתו, לא כן מי שמאריך אף, הוא אף פעם לא יתקוטט עם אף אחד, ויהיה בשלום עם הכל, הן בעליונים והן בתחתונים.

אִיזְהוּ עֲשִׂיר, הַשְּׂמִיחַ בְּחֶלְקוֹ, שְׁנֵאֲמַר (תהלים קכח, ב): "יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל, אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ",
אֲשֶׁרֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵין עוֹד מִדְּרָגָה
 עליונה יותר בזה העולם כמדת השמחה, שהוא שמיח בחלקו תמיד, שזה סוד תשובה של שבת, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט), שיש לאדם נחמא ואינו חפץ כבוד שום דבר, רק את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, והוא שמיח בחלקו תמיד (ראשי תבות: שבת), ואז אף פעם לא ישבר, כי הוא זוכה להגיע אל מדרגת הבטול, שהוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, עד שהוא מרגיש את עצמו שפל ומטה, תחת מקומו ומדרגתו. זה מה ששנאמר בשבת (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו, אל יצא איש ממקומו"; הינו אדם צריך להיות כל-כף בטל ומבטל אליו יתברך, עד שיעלה אל תכלית העשיה, אל האצילות, שיקשר את העולם הזה אל העולם הבא. וזה נעשה רק על-ידי תשובה של שבת, שהוא שמיח בחלקו תמיד, ואינו מבבל את עצמו משום בריה שבעולם. ומביא ראיה מפסוק (תהלים קכח, ב): "יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ". ודרשו על זה חכמינו הקדושים (ברכות ח.): גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים, דאלו גבי ירא שמים כתיב (תהלים קיב, א): "אשרי איש ירא את ה'", ואלו גבי נהגה מיגיעו כתיב (תהלים קכח, ב): "יִגִּיעַ בְּפִיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ", אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא; ויגבי ירא שמים — 'וטוב לך' לא כתיב ביה, כי בזה שהאדם מתנגע בעבור פרנסתו, ואינו צריך לטובות זולתו, אלא שמיח בחלקו, זה הטוב הצפון והגנוז לאדם בעולם הזה ובעולם הבא; מאחר שאינו נצרך אל הבריות — לא בכבוד ולא בשום דבר, אז הוא הכי מאשר בחיים, ומרגיש הארת העולם הבא בעולם הזה, שזה שלמות האמת, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סו); וזה מה שמשלים: "אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא"; כי מי שמבטל את עצמו לגמרי לגבי האין סוף ברוך הוא, ואינו רוצה שום דבר, רק את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, והוא מתפרנס מיגיע פפו, ואינו נצרך אל הבריות בשום דבר, לא צריך מהם — לא כסף ולא כבוד, אלא הוא שמיח בחלקו תמיד, אזי מקשר העולם הזה לעולם הבא, כי הוא מעלה את עולם

העשיה אל עולם האצילות. ועל-כן עליו אמרו "אשריך בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא"; כי הוא מקשר עולם הזה אל העולם הבא. איזהו מכבד, המכבד את הבריות, שנאמר

(שמואל-א ב, ל): "פי מכבדי אכבד ובזי יקלוי": צריך שתדע, אשר כל בר ישראל צריך להפיל לגמרי באין סוף ברוך הוא, ולכבד וליקר את זולתו, פי כל הנשמות באות מכסא הכבוד,

מְכַבֵּד, הַמְּכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת, שְׁנֵאמַר (שמואל-א ב), פִּי מְכַבְדֵי אֲכַבֵּד וּבְזֵי יִקְלוּ: ב בֵּן עֲזַאִי אוֹמֵר, הֵוֵי רֵץ לְמִצְוֵה קָלָה בְּבַחֲמוּרָה, וּבוֹרַח מִן הָעֵבְרָה.

הקב"ה שהוא מלך הכבוד וכל מה שנרא בעולמו לא נרא אלא לכבודו מכבד את מכבדיו קל וחומר לנשר ודס: ובזי יקלו. למדנו ענותנותו של הקב"ה. לא אמר ובזי אקלל אלא יקלו מעלמס. וכבוד

ששם הוא עולם הבריאה, ומי שמכבד ומיקר את זולתו, סימן שהוא מלא עם כבודו יתברך, והוא דבוק בחי החיים באין סוף ברוך הוא בקביעות, עד שהוא מכבד את הבריות. וזה סימן שהוא מלא כבוד, פדגמת פלי עם מים, מאין יודעים שהפלי מלא מים? כשעולה כבר על גדותיו, אז יודעים שהפלי מלא מים. כמו-כן, מאין יודעים שהאדם נכלל באין סוף ברוך הוא, והוא מלא עם כבודו יתברך? על-ידי שמכבד את זולתו, ויודע אשר כל בר ישראל וכל בריה שנבראה בעולם יש בה כבודו יתברך. ומביא ראיה מפסוק (שמואל-א ב, ל): "פי מכבדי אכבד ובזי יקלוי"; פי מכבדי דיקא, הינו מי שמכבד את הבריות, מפני שידע שבהם טמון כבודו יתברך, פי הם נשמות מעולם הבריאה, על-ידי-זה אכבד אותו — אומר הקדוש-ברוך-הוא. ולהפך "ובזי" — דיקא מי שמבזה את הבריות, מאחר שאינו מאמין שיש בהם כבודו יתברך, על-ידי-זה "יקלוי", יקל הקדוש-ברוך-הוא בכבודו, ששום בריה לא תכבד אותו.

ב בֵּן עֲזַאִי אוֹמֵר: מאחר שלא נסמך, נקרא על שם אביו, והוא שמעון בן עזאי, חברו של בן זומא, והוא היה מהארבעה שנכנסו לפרדס, אף הציץ ומת, פי הפריד את עצמו לגמרי מהעולם הזה, ולא נשא אשה (יבמות סג). ואמר: ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על-ידי אחרים. וכדי לחקן זאת למד למוד נפלא מאד לאדם, שיצמצם את עצמו לקיים כל מצוה ומצוה. ואמר: "הוי רץ למצוה קלה בבחמורה"; הן מצוה קלה והן מצוה חמורה, פי אף פעם לא תדע איזו מצוה תכריע את דינך למעלה בשמים. ועל-ידי שהאדם רץ ונמשך אחר המצוות, על-ידי-זה בעצמו זוכה שנתקיים אצלו "ובורח מן העברה", פי בזה שהאדם עסוק תמיד לעשות מצוה, אפלו מצוה קלה, על-ידי-זה נתרחק מן העברה. פי המצוה שהאדם עושה, שומרת אותו בעולם הזה ובעולם הבא. "שמצוה גוררת מצוה ועברה גוררת עברה"; פי אם אדם רגיל לעשות מצוות, אזי מצוה שהיא לשון צותא וחבור, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מהר"ן, חלק א, סימן ד) מושכת עוד מצוה, וכן לעולם, פי מצוה מושכת מצוה, פי כל מצוה ומצוה היא רצונו יתברך, וכשאדם עושה רצונו יתברך, על-ידי-זה הקדוש-ברוך-הוא מזכה אותו תמיד להיות צנור להמשיך עליו אור וזיו וחיות ודבקות, ולהפך כשאדם עובר, חס ושלום, על עברה, שזה נחקק על עצמותיו מעבר אל עבר, על-ידי-זה נופל ונכשל בעוד עברות, רחמנא לישזבן. ולכן צריכים תמיד לזכור, אשר ש'כר מצוה — מצוה, וש'כר עברה — עברה; פי זה בעצמו הש'כר של מי

הלדיקים הקפיד יותר שנאמר (בראשית יב) ומקללך אלור: ב שמצוה גוררת מצוה. כך מנהגו של עולם העושה מצוה אחת נוח לו לעשות אחרת. והמתחיל בעצירות קשה לפרוש מהם. ועוד שזכר מצוה מצוה.

שמן השמים מסייעין ומזמינים ביד מי שעשה מצוה אחת שיעשה אחרת כדי לתת לו שכר על שתייהן. וכן שכר עבירה וכו'. פירוש אחר ששכר מצוה מצוה. שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו

למצוה בפני עצמה. ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה: ושכר עבירה עבירה. השכר וההנאה שמגעת לו לאדם בעשיית העבירה נחשב לו כעבירה בפני עצמה ולוקה על העבירה שעשה ועל השכר וההנאה שמקבל בעשייתה: ג אל תהי בז לכל אדם. לומר מה יוכל פלוני להזיק לי: ואל תהי מפליג. מרחיק לכל דבר שיש לחוש עליו. אל תאמר רחוק הוא שיהיה ואין לדאוג ממנו:

שדבוק בחי החיים בו יתברך, שנהנה מהמצוה בעצמה (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן ה'); וליהפך, חס ושלום, מי שנופל לעמקא דתהומא רבה, עברה סוּחַבַת אותו לעשות עברה אחרת. ועל-

שְׂמִצּוּהַ גּוֹרֶרֶת מִצּוּהַ, וְעִבְרָה גּוֹרֶרֶת עִבְרָה. שְׂשֹׁכֵר מִצּוּהַ, מִצּוּהַ. וְשֹׁכֵר עִבְרָה, עִבְרָה:
ג **הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי בְּזוּ לְכָל אָדָם, וְאֵל תְּהִי מִפְּלִיג**

בן אשרי מי שרץ לקיים את מצוותיו יתברך תמיד. ג הוא הָיָה אוֹמֵר: הִינּוּ בֵּן עֲזַאִי שְׁהִיָּה נִכְלָל לְגַמְרֵי בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, עַד שְׁאָמְרוּ עָלָיו (שיר השירים, פרשה א', סימן כו): בֵּן עֲזַאִי הִצִּיץ וּמַת,

ועליו נאמר (משלי כה, טו): "דבש מצאת אכל דבך", עם כל זאת בא לידי הפרה, שאדם צריך להוריד את עצמו אל הברואים הכי נבזים ושפלים, ותהיה לו סבלנות לכלם. פי תכלית הבריאה היתה בגין דישתמודעון ליה (זהר בא מב): הִינּוּ לְהַפִּירוֹ יתברך מכל דבר שבפטרטיות הבריאה, ושום דבר לא נברא בחנם, ולכן אמר "אל תהי בז לכל אדם"; פי אף שעכשו הוא נמצא במצב של בזיון, וראוי לבזות אותו, עם

כל זאת אל תבזהו, פי לא תדע מה ילד יום. וכמאמרם ז"ל (ירושלמי תרומות, פרק ח', הלכה ד'): פעם אחת בזו גוי קטן, ושמו דיקלוט חזירא, שהיה רועה, ונתגדל ונעשה מלך, וגזר על ישראל שמד, והלכו אליו חכמי ישראל, כדי לבטל הגזרה. ענה ואמר: אתם בזיתם אותי, ולכן אקח את נקמתי מכם. והם אמרו לו: אנחנו בזינו דיקלוט חזירא, ועכשו אתה דיקלוט המלך, ובקשו את סליחתו. ואמר להם: מהיום והלאה הזהירו לא לבזות שום אדם, ומחל להם. רואים מכאן, שאסור לבזות אפלו גוי קטן, פי מה אתה יודע מה יכול להיות ממנו למחר, וינקם בך, וכמאמרם ז"ל (פסחים קיג): שלשה אין מתקנאים בהן, ואלו הן: נכרי קטן, ונחש קטן, ותלמיד קטן, מאי טעמא, דמלכותייהו אחורי אודנייהו קאי, ופרש רש"י: כלומר עתידין לגדל ותגדל אימתן, וינקמו מך. וכן אמרו (קהלת רבה, פרשה יא, סימן א'): רבי אלעזר בן שמוע הוה מטיל על פיף ימא רבה (היה מטיל על שפת הים הגדול), חמא אילפא דמיטרפא בימא, פהריפת עין טבעת, וטבע כל מה דהנה בה (ראה ספינה שהיא מטרפת בים, וכהרף עין טבעה, וטבע כל מה שהיה בה). חמא חד גבר דיתיב על קורשא דספינתא מגלא לגלא סליק ליבשתא, כד הוא הוה ערטילאי והוה מיטמר בכיף ימא (וראה איד איש אחד מנצולי אותה ספינה טובעת יושב על קרש שנתלש מהספינה, ומגל לגל הוא שט ועולה ליבשה, כשהוא היה צרם, והיה נטמן ומסתתר במערומי על שפת הים). ארעת ענתה דישראל סלקין לריגלא בירושלים (ארצה השעה שישראל עולים לרגל לחוג בבית המקדש שבירושלים, והיו שם על שפת הים רבים מישראל באים והולכים לירושלים, ומשראה האיש נצול הספינה, שהיה גוי רומאי, את היהודים האלו) אמר להון: מן בני עשו

אָחוּכוֹן אָנָּא, הָבוּ לִי זְעִיר כְּסוּת וְאִיכְסִי בָּהּ תַּתְּמִי, דְּעָרְעָנִי יָמָא וְלֹא אִישְׁתְּזַב גְּבַאי מְדִי (מִן בְּנֵי עָשׂוּ אַחִיכֶם אָנִי, רוּמָאֵי אֲדוּמֵי מְזַרְעֵ עָשׂוּ, רַחֲמֵי אַסְכְּנֵן עַל אַחִיכֶם, תְּנִוּ לִי מַעֲט כְּסוּת, וְאַכְסָה בּוּ אֶת תַּחְתִּי, שְׁפָגְעֵנִי הֵיִס, וְלֹא פִלַּט אֲתִי דְבָר). אָמְרִין לִיהּ, בְּן יִתְעָרְעָרְנָן כָּל אֲמַתְךָ (כִּן יִפְגְּעוּ כָּל בְּנֵי אֲמַתְךָ). תִּלְהַ עֵינֵיהּ וְחִמָּא יֵת רַבִּי אֶלְעָזָר דִּהְוָה מְטִיל בֵּינֵיהֶן (וְגוֹי הָוָה הָרִים עֵינָיו, וְרָאָה אֶת רַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ שֶׁהָיָה מְטִיל בֵּינֵיהֶם), אָמַר (הַגּוֹי לְרַבִּי אֶלְעָזָר), מִסְתַּכֵּל אָנָּא דְאֵת גְּבַר סַב וְיִקְרִי מְאֲמַתְךָ, וְאֵת חַפְסִים בִּיקְרִי דְכַרְיִיתָא, אֶלָּא זְכִי בִי וְהֵב לִי תַכְסִּית דְאַכְסִי בָּהּ תַּתְּמִי דְעָרְעָרְנָן יָמָא (רוּאָה אָנִי שְׂאֵתָהּ אִישׁ זָקֵן וְנִכְבָּד בְּעַמְךָ, וְאֵתָהּ מִבֵּין בְּכַבּוּד הַבְּרִיּוֹת, לִכֵּן עָשָׂה עִמִּי צְדָקָה וְחֵן לִי כְּסוּת, שְׂאֲכַסְּהָ בָּהּ אֶת תַּחְתִּי, שְׁפָגְעֵנִי הֵיִס. וּבְאֵתָהּ שְׁעָה) הָוָה עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ שְׁבַע אֵיִצְטְלוֹן (שְׁבַעָה לְבוּשֵׁי בְגָדִים מִפְּנֵי צַנַת הָרוּחַ שֶׁל שְׁפַת הַיָּם), שְׁלַח חַד וַיְהִיבִיהּ לִיהּ (הַפְּשִׁיט אֶחָד וְנָתַן לוֹ, וְעוֹד) אוּבְלִיָּהּ לְבִיתִיהּ וְאוּכְלִיָּהּ וְאַשְׁקִיָּהּ וַיְהִיב לִיהּ תְּרִין מְאֹנוֹן דִּינְרִין וְאַרְבַּבְיָהּ אַרְבַּעָה עָשָׂר פְּרָסִין וְעַבְד לִיהּ יִקְרָא סְגִי עַד דְאַעְלִיָּהּ לְבִיתִיהּ (הוֹבִילוּ לְבֵיתוֹ וְהֶאֱכִילוּ וְהִשְׁקִהוּ וְנָתַן לוֹ מְאֵתִים דִּינָרִים, וְלָוָהוּ עַל מַרְכָּב אַרְבַּע עָשָׂר פְּרָסָאוֹת, וְעָשָׂה לוֹ כְּבוֹד רַב, עַד שֶׁהִכְנִיסוּ לְבֵיתוֹ). לְבַתֵּר יוֹמִין (לְאַחַר יָמִים) מֵת קִיסָר (רוּמִי) הִרְשָׁע, וְאִימְנוּ לִיהּ מִלְּפָא תַּחוּתִיהּ (וּמְנוּ אוֹתוֹ, אֶת הַרוּמָאֵי הָאֵמֹר, מֶלֶךְ תַּחְתִּי, וּמִשְׁמֶלֶךְ — מִיָּד) גְּזַר עַל מְדִינְתָא הַהִיא — כָּל גּוֹבְרִין לְקַטְלָא וְכָל נְשִׂיא לְבָזָה (גְּזַר עַל הַמְדִינָה שֶׁלֹּא רַחֲמֵי עָלָיו בְּשַׁעְתוֹ לַחַת לוֹ לְבוּשׁ, שְׁפָל הַגְּבָרִים לְהַרְגֵּי, וְכָל הַנְּשִׂים לְבָזָה) אָמְרוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ, זִיל וּפְיִס עֲלִינָן (לֶךְ וּפְיִס עַבּוּרְנוּ אֶת הַמֶּלֶךְ), אָמַר לוֹן אַתּוֹן יְדַעִיתוֹן הָדָא מְלָכוּתָא עַבְדָּא מְדִי עַל מַגְן (אַתֶּם יְדַעְתֶּם, כִּי הַמְלָכוֹת הַזֹּאת עוֹשָׂה דְבָר כָּל שֶׁהוּא בְּחַנְסָא, לְלֹא קַבְּלַת שְׂחַד וּכְפָר), אָמְרוּ לִיהּ אֵית הָכָא אַרְבַּעָה אֲלָפִין דִּינְרִין סַב יְתַהוֹן וְאִזִּיל וּפְיִס עֲלִינָן (יֵשׁ כָּאֵן אַרְבַּעַת אֲלָפִים

דִּינָרִים, קַח אוֹתָם וְלֶךְ וּפְיִס עַבּוּרְנוּ). נָסַב יְתַהוֹן וְסָלַק וְקָם עַל תְּרַע מְלָכוּתָא (לְקַח אוֹתָם וְעָלָה וְעָמַד עַל שַׁעַר בֵּית הַמְּלָכוֹת). אָמַר לוֹן (לְשׁוּמְרֵי הַסֶּף): אִיזְלוֹן אִימְרוֹן לְמַלְכָּא חַד גְּבַר יְהוּדָאֵי קָאִים עַל תְּרַעָא בְּעֵי מִישְׁאֵל שְׁלָמָא דְמַלְכָּא (לְכוּ אֲמַרוּ לְמַלְכָּהּ, אִישׁ יְהוּדִי אֶחָד עוֹמֵד עַל הַפֶּתַח, מִבְּקַשׁ לְשָׂאֵל בְּשָׁלוֹם הַמֶּלֶךְ). אָמַר (לְהֵם הַמֶּלֶךְ): אַעְלוּנִיָּהּ (הַכְּנִיסוּהוּ), כִּד חִמִּינִיָּהּ מַלְכָּא שְׂדָא מַעַל כּוּרְסִיָּהּ, וְנָפַל עַל אַנְפוּהִי (כַּאֲשֶׁר רָאָהוּ הַמֶּלֶךְ, הִטִּיל עַצְמוֹ מַעַל כְּסָאוֹ, וְנָפַל עַל פְּנָיו אַרְצָה). אָמַר לִיהּ: מָאֵי עֵיסְקִיָּה דְמָרִי הָכָא וְלָמָּה אִיִצְטַעַר מָרִי לְהָכָא (מָה מַעֲשָׂהוּ שֶׁל אֲדוּנִי כָּאֵן, וְלָמָּה הִטְרִיחַ אֲדוּנִי אֶת עַצְמוֹ לְכָאֵן?) אָמַר: בְּגִין דְתַתְּרַחַם עַל הָדָא מְדִינְתָא וְתַתְּבַטַּל הָדָא גְזִירְתָּא (בְּשִׁבִיל שְׁתַּרְחַם עַל הַמְדִינָה הַזֹּאת וְתַבְטַל הַגְּזֵרָה הַזֹּאת). אָמַר לִיהּ: אוּרִיָּתָא כָּלוּם כְּתִיב בָּהּ שִׁיקְרָא? (הַתּוֹרָה הִכִּי כְּתוּב בָּהּ שְׁקָר?) אָמַר לִיהּ: לֹא. אָמַר לִיהּ (הִכִּי) לֹא כְּתִיב בְּתוֹרַתְכֶם (דְּבָרִים כג, ד): לֹא יָבֵא עֲמוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקַהֲלֵי ה'“, לָמָּה? “עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קָדְמוּ אַתְּכֶם בְּלַחֵם וּבְכַמִּים“ וּכְתִיב (שֵׁם ו): “לֹא תַתְעַב אֲדָמִי כִּי אַחִיָּהּ הוּא“, וְאָנָּא לֹא בַר עָשׂוּ אָחוּכוֹן אָנָּא, וְלֹא גְמָלוֹן לִי חֶסֶד, וּמֵאֵן דְּעַבְר אֲדֹאוּרִיָּתָא חִיב לְקַטְלָא (וְאָנִי, הִכִּי לֹא בְּן עָשׂוּ אַחִיכֶם אָנִי, וְלֹא גְמַלְתֶּם לִי חֶסֶד, וּמִי שְׁעוּבַר עַל דְּבַר שֶׁל תּוֹרָה, חִיב לְדוֹן לְמוֹת). אָמַר לִיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בְּן שְׁמוּעַ, אַף-עַל-פִּי דִּהִינוֹן חִיבִין לָךְ, תִּישְׁבּוּק וְתַרְחַם עֲלֵיהוֹן (אַף-עַל-פִּי שֶׁהֵם אֲשֵׁמִים לָךְ, תִּסְלַח וְתַרְחַם עֲלֵיהֶם). אָמַר לִיהּ: וְאֵת יָדַע הָדָא מְלָכוּתָא עַבְדָּא מִיָּדִי עַל מַגְן (אַתָּה יוֹדַע, הִכִּי הַמְּלָכוֹת הַזֹּאת עוֹשָׂה דְבָר בְּחַנְסָא לְלֹא מִתְּן שְׂחַד וּכְפָר?) אָמַר לִיהּ: אֵית עִמִּי אַרְבַּעַת אֲלָפִין דִּינְרִין סַב יְתַהוֹן וְאִיתְרַחַם עֲלֵיהוֹן (יֵשׁ עִמִּי אַרְבַּעַת אֲלָפִי דִּינָרִים, קַח אוֹתָם וְתַרְחַם עֲלֵיהֶם), אָמַר לִיהּ: אַרְבַּעָה אֲלָפִין הִלְלוּ יְהוֹן לָךְ יְהִיבִין חֲלָף תְּרִין מְאֹנוֹן, דִּיהִבְתָּ לִי וּמְדִינְתָּא כְּלָהּ תְּהֵא מְשַׁתְּזָא בְּגִינְךָ, חֲלָף מִיכְלָא וּמִישְׁתִּיא דְאוּכְלָתָּ וְאַשְׁקַת יְתִי,

ועול לבי געא וגנזי דידי וסב לך שבועין איצטלונן דלבושן חלף איצטלא דיהבת לי, וזיל בשלם על אמתך ואשביקין בגינך (ארבעת האלפים הללו יהיו לך נתונים תמורת המאנים שנתת לי, והמדינה בלה תהא משחררת בגללך, תמורת מאכל ומשתה שהאכלת והשקית אותי, והכנס אל בית האוצר וגניזה שלי, וקח לך שבועים חליפות בגדים תמורת אותו מלבוש שנתת לי, ולך בשלום אל אמתך, ואסלח להם בשבילך). וקרון עלוי (על רבי אלעזר בן שמוע את המקרא הזה) (קהלת יא, א): "שלח לחמך על פני המים, כי ברב המים תמצאנו"; הרי שאסור לבנות שום בן-אדם, כי לא תדע מה ילד יום. "ואל תהי מפליג לכל דבר": אל תבטל ואל תלעג לשום ברירה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולם, אפלו דבר מאוס וישנאוי, מכאיב ומצער, מזיק וארסי, כזבובים ויתושים, נחשים ועקרבים, לא תרחקם בדעתך, כי לצורך העולם נבראו. כי צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא, רק לטובת העולם הוא, ובחשבון צדק עד מאד. "שאינ לך אדם שאין לו שעה, ואין לך דבר שאין לו מקום"; ולכן אסור ללעג משום ברירה שבועולם, כי כל אחד נברא בשביל השרש שלו ובשביל המקום שלו, וכמאמרם ז"ל (שחר טוב, תהלים לד, א): אמר דוד להקדוש-ברוך-הוא: כל מה שעשית יפה עשית, והתקמה יפה מן הכל. וכן הוא אומר (תהלים קד, כד): "מה רבו מעשיך הוה", כלם בתקמה עשית"; כל מה שעשית — בתקמה יפה עשית, חוץ מן השטות הוה; אמר דוד לפני הקדוש-ברוך-הוא: רבוננו של עולם, מה הנאה יש לעולם מן השטות הוה, שאדם מהלך בשוק, ומקרע כסותו, והתינוקות רצין אחריו ומשחקין עליו, זה נאה לפניך? אמר ליה הקדוש-ברוך-הוא: על שטות אתה קורא תגר? חייך שתצטרף לה וכו'; אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: תצטער ותתפלל עליה, עד שאתן לך ממנה. לא עשה דוד, עד שהלך אצל

אכיש, וכן הוא אומר (שמואל-א כא, יא): "ויקם דוד ויברח ביום ההוא מפני שאול, ויבא אל אכיש מלך גת", אמר ליה הקדוש-ברוך-הוא: דוד, אצל אכיש אתה הולך? אתמול הרגת את גלית, והיום אתה הולך אצל אכיש וחרבו בידך, ואחיו של גלית שומר ראשו של מלך הנה, ועדין לא נסתפג דמו של גלית, ואתה הולך אצלו?! פיון שראו אותו בא ברגליו, אמר לו: הרי דוד שהרג אחיך בא אצל אכיש. אמרו לו: נהרג למי שהרג אחינו. אמר להן אכיש: ולא במלחמה הרגו, ואלו אחיכם הרגו לא במלחמה, ועכשו שהרג זה את אחיכם, לא כף התנה עמו: "אם יוכל להלחם אתי והכני" (שם-א יז, ט); אמרו לו, אם-כן עמד מכסאך, שהמלכות לדוד, וכן הוא אומר (שם-א כט, ג): "הוא זה דוד עבד שאול מלך ישראל", ונאנחנו נהיה עבדים לו, הכוהו בדברים. באותה שעה נתירא דוד, ואמר (תהלים נו, ד): "יום איך אני אליך אבטח", והתחיל מבקש דוד ומתפלל ואמר: רבוננו של עולם, ענני באותה השעה. אמר ליה הקדוש-ברוך-הוא: מה אתה מבקש? אמר לפניו: תן לי מאותו השטות שבראת. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לא אמרת לי לך "בו לדבר יחבל לו", והשטות אתה מבקש, לךך נאמר (תהלים לד, א): "לדוד בשנותו את טעמו לפני אבימלך", וכי אבימלך הנה שמו? והלא אכיש הנה שמו? אלא שהנה צדיק פאבימלך, פיון ששמע בן, נתירא ונתבהל, ואמר, שמא נתחכתי כליה, לךך נאמר (שמואל-א כא, יג): "וישם דוד את הדברים האלה בלבבו וירא מאד מפני אכיש"; עשה עצמו כשוטה ומשגה את טעמו, שנאמר (שם): "וישנו את טעמו בעיניהם, ויתהלל בידם ויתו על דלתות השער", הנה כותב על הדלתות, ואמר אכיש מלך גת: חיב לי מאה רבוא, ואשתו חמשים רבוא, וכתו של אכיש היתה היא ואמה שוטות, והיו צועקות ומשטות מבפנים. ודוד הנה צועק

וּמְשַׁתְּטָהּ בַּחוּץ, אָמַר לָהֶם אָכִישׁ לְעַבְדֵּיךָ: חֲסַר ד' מֵאֵד מֵאֵד הוּי שְׁפַל רוּחַ. אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאָר מְשַׁגְּעִים אָנִי, כִּי הִבַּאתֶם אֶת זֶה לְהִשְׁתַּגֵּעַ עָלַי? מֵדוֹת הַדֶּרֶךְ הַאֲמֻנָעִית הִיא הַמְּשׁוֹבַחַת. זְמֵדַת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שְׂמַח דָּוִד שְׂמַחָה, שִׁיִּצְאָה לּוֹ הַגְּלוּיָה אִינוּ כֵּן אִלֵּא יֵטֵה לְקַנְיָה הַאֲחֵרוֹן שֶׁל שְׁפִלוּת הַשְּׁטוּת מִתּוֹךְ הַשְּׂמַחָה, וְעָשָׂה אֶת הַשִּׁירָה הַרוֹת. לְפִי שֶׁהַגְּלוּיָה הִיא מֵאוֹסָה זְיוֹתָהּ. וְעוֹד שְׂרוּב הַזֹּאת בְּאֶלְפֵי אֵ"א בֵּית־א. אָמַר לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: פְּמָה טוֹבָה הִיא הַשְּׁטוּת, דְּכָתִיב (תְּהִלִּים ל"ד, ב): "אֲבָרְכָה אֶת הַיְיָ הַבָּרֵךְ עַת תִּמְיֵד תִּהְלָתוֹ בְּפִי" — בַּעַת חֲכָמָה וּבַעַת שְׁטוּת, הָרִי שְׁלָכָל אָדָם יֵשׁ לוֹ שְׁעָה, וַיֵּשׁ לוֹ מְקוֹם, וְהַכֹּל נִבְרָא בַּעֲתוֹ וּבְזִמְנוֹ וּבְחֻשְׁבוֹן צְדָקָה, וְאֶסוּר לְבִזּוֹת שׁוֹם בְּרִיָּה שְׁבַעֲעוֹלָם, וְכֵן שׁוֹם נִבְרָא בְּעוֹלָם, כִּי הוּא יִתְבַּרְךָ לֹא בְּרָא שׁוֹם דָּבָר לְבִטְלָה, אֲלֵא דָבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן וְנַעֲשֶׂה בְּהִשְׁגָּחַת הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן וּבְכֻנְיָה עֲמָקָה, בְּשִׁבִיל טוֹבַת הַבְּרִיאָה. וְכֵן מוֹבָא (אוֹצֵר הַמִּדְרָשִׁים): אָמַר דָּוִד לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, מָה הִנְאָה בְּאֵלֵינוּ שְׁבָרָאת בְּעוֹלָמְךָ: צָרָעָה אוֹכְלַת דָּבֵשׁ וּמִשְׁחַחַת, וְאִין בָּהּ הִנְאָה, עֲכָבִישׁ יֵאָרֵג כָּל הַשְּׁנָה וְלֹא יִלְבָּשֶׁנוּ, שׁוֹטָה חֲסַר דַּעַה מְזִיק אֶת הַבְּרִיּוֹת, וְאִינוּ יוֹדַע יְחוּדָךְ וּגְבוּרָתְךָ, וְאִין בּוֹ הִנְאָה לְעוֹלָם? אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: דָּוִד, מְלַעִיג אֶתָּה עַל הַבְּרִיּוֹת, תָּבֵא שְׁעָה שְׁתַּצְטַרְךָ לָהֶם, וְתִדַּע לָמָּה נִבְרָאוּ. וְכִשְׁנֹחֵבָא בְּמַעֲרָה מִפְּנֵי שְׂאוּל הַמֶּלֶךְ, שָׁלַח הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עֲכָבִישׁ, וְאָרֵג עַל-פִּי הַמַּעֲרָה וְסָגַר אוֹתוֹ. בָּא שְׂאוּל וְרָאָה אֲרוּג, אָמַר: בּוֹדָאִי לֹא נִכְנַס אָדָם הֵנָּה, שְׂאֵם נִכְנַס, הִיָּה קוֹרַע הָאָרוּג לְקַרְעִים, וְהִלֵּךְ וְלֹא נִכְנַס לְשָׂם, וְכִשְׁיִצָּא דָוִד, וְרָאָה הָעֲכָבִישׁ, נִשְׁקָה וְאָמַר לָהּ: בְּרוּךְ בּוֹרְאָךְ וּבְרוּכָה אַתָּה. רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! מִי יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיךָ וְכַגְּבוּרָתְךָ, שְׁכָל מַעֲשִׂיךָ נְאִים. וְכִשְׁהִיָּה לְפָנֵי אָכִישׁ, עָשָׂה עֲצָמוֹ שׁוֹטָה לְפָנֵי אֲנָשָׁיו, וְהִיתָה בֵּת אָכִישׁ שׁוֹטָה וּמִשְׁגַּעַת, פִּינּוֹן שֶׁהִבִּיאֻהוּ אֵלָיו, אָמַר לָהֶם: מְלַעִיגִים אַתֶּם אוֹתִי, בְּשִׁבִיל בְּתִי שֶׁהִיא שׁוֹטָה, הִבַּאתֶם זֶה אֵלַי, אוֹ שְׂמָא חֲסַר מְשַׁגְּעִים אָנִי?! מִיָּד הִנִּיחוּהוּ וּבְרַח, וְהוֹדָה לְאֵל עַל מַעֲשָׁיו, שְׁכָל מָה שְׁבָרָא בְּעוֹלָם יֵשׁ בּוֹ הִנְאָה. וּבְזִמְנָן שְׂמַצָּא דָוִד לְשְׂאוּל שׁוֹכֵב בַּצְּהָרִים, וְהִיָּה אֲבָנָר שׁוֹכֵב בְּפִתַח, רֵאשׁוּ בְּפִתַח אַחֵר, וְרַגְלָיו זְקוּפוֹת, בָּא וְנִכְנַס מִבֵּין רַגְלָיו, וְנִטַּל צַפְחַת הַמַּיִם, וְכִשְׁבָּא לְצֵאת מִבֵּין רַגְלָיו, פָּשַׁט אֲבָנָר רַגְלָיו וְכִסְהוּ בָּם, וְהָיוּ עָלָיו כְּשֵׁנֵי עַמּוּדִים גְּדוֹלִים, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים מִהַיְיָ, וְאָמַר: אֵלֵי אֵלֵי לָמָּה עֲזַבְתָּנִי?! בְּאוֹתָהּ שְׁעָה עָשָׂה לוֹ גַּס, וְשָׁלַח לוֹ צָרָעָה וְנִשְׁכָּה רַגְלֵי אֲבָנָר וְזָקְפָן, וַיִּצָּא דָוִד, וְשִׁבַּח לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְלִכְּנָן אִין רֵאוּי לְבֵן-אָדָם לְהַלְעִיג בְּמַעֲשֵׂה הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, כִּי הַכֹּל נִבְרָא בְּחֻשְׁבוֹן צְדָק מִפְּלֵאֵי נִפְלְאוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרְךָ שְׂמוֹ. וְעַל-כֵּן דִּיקָא בְּן עֲזָאֵי שֶׁהִיָּה נִכְלָל לְגַמְרֵי בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְהִיָּה בְּטַל בְּעַצֵּם עֲצָמִיּוֹת אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, הַבֵּין אַחֲרֵי-כֵן שְׂאֶסוּר לְבִזּוֹת לְשׁוֹם אָדָם, וְאֶסוּר לְהַפְלִיג וּלְבַטֵּל לְכָל דָּבָר שֶׁנִּבְרָא, כִּי כָּל אָדָם יֵשׁ לוֹ אֶת הַשְּׁעָה שְׁלוֹ, שְׁבָה יִצְלִיחַ, וְכָל דָּבָר יֵשׁ לוֹ אֶת מְקוֹמוֹ וּשְׁלִיחוֹתוֹ בְּזַה הָעוֹלָם בְּשִׁבִיל מָה נִבְרָא, וְלִכְּנָן אֲשַׁרֵּי מִי שְׁזוֹכָה לְכַבֵּד אֶת כָּל בְּרִיָּה בְּזַה הָעוֹלָם, כִּי כָּלֵם נִבְרָאוּ לְעִשׂוֹת שְׁלִיחוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, כִּי בְּכָל תְּנוּעָה וְתַנוּעָה שָׂם אֶלּוּפּוֹ שֶׁל עוֹלָם, וּבִידִיעוֹת אֵלּוֹ יִכְבֵּד אֶת כָּל נִבְרָא בְּעוֹלָם, וְהִבֵּן.

ד רבי לויטס איש יבנה אומר, מאד מאד הוי שפל רוח, שתקנות אנוש רמה; צריך שתדע,

להיות כלי להמשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו. ולכן ראה, אהובי, בני! לבטל את עצמך ואת ישותך לגמרי; כי סוף כל סוף מה ישאר מאתך?! וכל הצדיקים הגדולים במעלה נוראה ונפלאה, לא זכו להגיע אל השגות אלקות בעודם בחיים חיותם, אלא על-ידי שהיו בטלים בעיני עצמם לגמרי, ותמיד חשבו שהרמה והתולעה אוכלת אותם, ודיקא על-ידי-זה זכו לתענוג ושעשוע עולם הבא בעולם הזה. ואפלו אלו הצדיקים שזכו ורצו אחריהם בני-אדם, הם דמו בעיניהם שזה חסרונם, שבני-אדם רצים אחריהם ומתלווצצים מהם — כל-כך היו בעיניהם כלא. ודיקא על-ידי-זה זכו להגיע אל מדרגתם הגבוהה. וכמו שארע לאיש האלקי הרבי רבי אלימלך, זכותו יגן עלינו, שהשפימו לפתחו רבים, שיתפלל עליהם: זה בקש ישועה, וזה בקש פרנסה, זה בקש זיוג, וזה בקש רפואה וכו', כל אחד בא, ושטח לפניו את בקשתו, והוא מרב ענותנותו בכה ואמר לעצמו: "מיילך, מיילך!" אתה חטאת, ובשביל זה חסר לזה בנים, ולזה בריאות, ולזה פרנסה". כל-כך התזיק את עצמו ללא כלום. וכן ארע להגאון הקדוש, גדול מרבן שמו, רבנו עקיבא איגר, זכותו יגן עלינו, שפעם הגיע לאיזו עיר, ויצאו כל אנשי העיר לקבל פניו: אנשים, נשים וטף, וכלם הסתכלו עליו. והוא מרב ענותנותו, לא הבין שבאים לקבל פניו. ענה ואמר לרבנית כשחזר לביתו: איני יודע למה רצו כל העיר להסתכל עלי, האם עוד לא ראו זקן כפוף וכו'?! כל-כך היה בעיניו כלא, שלא יכול לתאר שבאים לכבודו לקבל פניו. וזו מעלת גדלת גדולי מבחרי הצדיקים, שהם בטלים בעיני עצמם לגמרי, ודיקא על-ידי-זה הם נעשו בלתי גבול, ואז מאיר עליהם אורו יתברך בהארה נוראה

אהובי, בני! אשר אין עוד מדה יקרה לאדם כמו מדת הענוה, כי בזה שהאדם הוא שפל רוח, והוא ענו, ובטל ומבטל לגמרי באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, על-ידי-זה הוא זוכה שיאיר עליו מלך הכבוד בהארה עליונה עד מאד; כי באמת האדם הוא גשמי וחסרי, עב וגס, ולהשיג תענוג עולם הבא, אי אפשר לנו להשיג עכשו, וזה מחמת שאנו עכשו בגבול, וכל דבר שיש לו גבול, אי אפשר לו להשיג תענוג עולם הבא הרוחני, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוה"ר, חלק ב', סימן עב), אבל כשהאדם מבטל את עצמו לגמרי, והוא שפל-רוח, והוא בטל ומבטל בעיני עצמו, אזי הוא זוכה להשיג רוחניות חיות אלקות; כי שפלות וענוה הוא בחינת בלתי גבול, והוא בחינת אין ממש, ואין לו שום גבול, מחמת שהוא בתכלית הענוה, ואז הוא זוכה להשיג רוחניות חיות אלקות, שהוא בלתי גבול וצמצום. ולזאת נותן התנא הקדוש עצה לאדם, ש"מאד מאד הוי שפל רוח"; ואיך זוכים להגיע למדרגה זו — להיות שפל רוח, בטל ומבטל בעיני עצמו? על-ידי שתמיד חושב ומישב את עצמו, כי סופו יהיה רמה ותולעה. שזה שאמרו חכמינו הקדושים (סוטה ה:) על הפסוק (ישעיה כו, יט): "הקיצו ורננו שכני עפר", מי שנעשה שכן לעפר בחייו; כי עקר התקומה בתחיה תהיה רק לשפלות, שהשפלות של כל אחד ואחד תהיה נחייית, ותקום בתחיה לעתיד. ולכן גם עכשו, אם רוצה להשיג דבר של בלי גבול, שהוא רוחניות אלקות, עליו לבטל עצמו לגמרי בעיני עצמו, וירגיש כבר עכשו איך שהרמה אוכלת בו. וזה "שתקנות אנוש רמה"; שהאדם צריך תמיד להיות שוכן לעפר בחייו, ולזכור שסופו יהיה לעפר, והרמה תאכל בו, ואז כשהאדם חושב ומישב עצמו היטב בזה, על-ידי-זה זוכה

וּנְפִלְאָה מְאֹד. וְעַל-כֵּן רָאָה, אֱהוֹבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזַכּוֹת לְהַרְגִישׁ אֶת אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרְךָ תְּמִיד, וְלִהְיוֹת בְּטֹל וּמְבַטֵּל בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלִיַּחַד יַחֲוִידִים קְדוּשִׁים, תִּקְיָם אֶת דְּבָרֵי הַתְּנָא הַקְּדוּשׁ, שְׁמֹזְהִיר אוֹתְךָ: "הוֹי שְׁפַל רוּחַ"; וְאִם לֹא תוּכַל לְהַגִּיעַ אֶל זֶה, תִּתְיַשֵּׁב הֵיטֵב מֵהַיְהִיָּה סוּפָךָ — "שְׁתַּקְנֹת אָנוּשׁ רַמָּה"; וְלִכֵּן לְמָה לָךְ לְהַתְגַּאוֹת? כִּי הִרְמָה וְהַתּוֹלְעָה יֹאכְלוּ אוֹתְךָ! וְכִשְׁתַּחֲשַׁב מְזֵה,

ה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא אוֹמֵר, כָּל הַמְּחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּסִתְרָא, נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ בְּגִלּוּי. אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם:

וְכִשְׁתַּחֲשַׁב מְזֵה, כִּכְר לֹא תִרְצֶה שׁוּם כְּבוֹד וַיִּשׁוּת וְגֵאוּת, אֲלֵא תִהְיֶה בְּטֹל וּמְבַטֵּל בְּעֵינֵי עֲצֻמָּךְ לְגַמְרִי, וְעַל-יַדֵּי-זֶה לֹא

תִּהְיֶה מְצַמְצָם בְּגִבּוּל, וְאִז יֵאִיר עֲלֶיךָ מֶלֶךְ הַכְּבוֹד בְּהַתְגַּלוּת נוֹרָאָה מְאֹד מְאֹד, וְתִזְכֶּה לִהְיוֹת עֵיל בְּלֹא בֵר, וְתִיַּחַד יַחֲוִידִים קְדוּשִׁים מְעִילָא לְתַתָּא וּמַתְתָּא לְעִילָא, וְכָל הָעוֹלָמוֹת יִהְיוּ פְתוּחִים לְפָנֶיךָ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ה רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָא אוֹמֵר, כָּל הַמְּחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בְּסִתְרָא: הֵינּוּ שְׁנֵדָמָה לוֹ שְׂאִין מִי שְׁרוּאָה אוֹתוֹ, עָנְשׁוּ — שְׁנַתְגַּלְהָ קִלוּנּוֹ בְּרַבִּים. שְׁזֵה "נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּגִלּוּי"; וְצָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֱהוֹבִי, בְּנִי! שְׂאִין הָאָדָם שֵׁם עַל לְבוֹ, שְׁפַל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה בְּסִתְרָא, הוּא מְחַלֵּל שְׁמוֹ יִתְבַּרְךָ, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבֵן, שְׁעַל-יַדֵּי-זֶה יִהְיֶה נֶעְנֵשׁ, וְיִתְגַּלְהָ קִלוּנּוֹ בְּרַבִּים. "אֶחָד שׁוֹגֵג וְאֶחָד מְזִיד בְּחִלּוּל הַשֵּׁם"; וּבִלְבָד שִׁיְהִיָּה בְּזֵה חִלּוּל הַשֵּׁם, שְׂאִז כְּבָר אֵינּוּ הַפְּרַשׁ אִם הוּא שׁוֹגֵג אוֹ אִם הוּא מְזִיד; כִּי בְּחִלּוּל הַשֵּׁם מְקַבֵּל עָנְשׁוֹ, שְׁמַתְגַּלְהָ קִלוּנּוֹ בְּרַבִּים, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, מִהַבּוּשָׁה הַזֹּו. וְכַמְאָמְרָם ו"ל (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה כַב, סִימָן ו'): מְצִינּוּ שׁוֹתֵר הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל עֲבוּדָה זְרָה, וְלֹא וְתֵר עַל חִלּוּל הַשֵּׁם; כִּי בְּאַמַּת אָדָם צָרִיךְ לְבַטֵּל אֶת עֲצֻמוֹ לְגַמְרִי אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלִידַע אֲשֶׁר הַכֹּל לְפַל אֱלֻקוֹת גָּמוּר הוּא, וּמֵלֵא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְתְמִיד יֵצִיר בְּדַעְתּוֹ, שֶׁהַכֹּל לְפַל הוּא אוֹר הָאֵין סוּף, וְהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הָאוֹר, וְאִז תְּמִיד יִתְבַּיֵּשׁ מִלְעֲשׂוֹת דְּבָר בְּסִתְרָא, מַה שְׁלֹא יַעֲשֶׂה בְּגִלּוּי. וְלִכֵּן חִלּוּל הַשֵּׁם נִקְרָא לְשׁוֹן חֲלָל, שְׁעוֹשֶׂה חֲלָל בְּתוֹךְ הָאוֹר, בְּחִינַת חֲלָל הַפְּנוּי, כְּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן סד), שְׁסַלֵּק אֱלֻקוֹתוֹ מִשָּׁם, וְזֵה יוֹתֵר גְּרוּעַ מִעֲבוּדָה זְרָה, כִּי בְּעֲבוּדָה זְרָה יֵשׁ לְהֵם עוֹד קִצַּת אֲמוּנָה, כְּמֵאָמְרָם ו"ל (מִנְחוֹת קי'): דְּקָרִי לִיה אֱלֻקֵי דְאַלְקִיָּא; כִּי מֵאֲמִינִים בּוֹ יִתְבַּרְךָ, אֲלֵא שְׁטַעַו בְּשִׁתּוּף, רַחֲמָנָא לִישׁוֹבֵן, אֲבָל חִלּוּל הַשֵּׁם — זֶה שְׁעוֹשֶׂה חֲלָל לְגַמְרִי בְּתוֹךְ הַבְּרִיאָה, שְׂאִין לוֹ שׁוּם אֲמוּנָה כְּלָל, וְעוֹשֶׂה חֲלָל הַפְּנוּי. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (יּוֹמָא פו'): מִי שִׁישׁ חִלּוּל הַשֵּׁם בְּיָדוֹ, אֵין לוֹ כַּח בְּתַשׁיבָה לְתַלוּת, וְלֹא בְיוֹם הַכְּפּוּרִים לְכַפֵּר, וְלֹא בְיַסּוּרִים — לְמָרְק, אֲלֵא כְּלָן תּוֹלִין וּמִיתָה מְמַרְקַת, שְׁנֹאֲמַר (יִשְׁעִיָּה כַב, יד): "וְנִגְלָה בְּאֲזֵנֵי ה' צְבָאוֹת, אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לְכֶם עַד תִּמְתּוּן"; הִיכִי דְמִי חִלּוּל הַשֵּׁם? אָמַר רַב, כְּגוֹן אֲנָא אִי שְׁקִילָנָא בִישְׂרָא מְטַבְחָא וְלֹא יִהִיבָנָא דְמִי לְאַלְתֵּר, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כְּגוֹן אֲנָא דְמִסְגִּינָא אַרְבַּע אֲמוֹת בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא תְפִלִּין, כְּלַ-כּוּף הַקְּפִידוֹ עַל עֲצָמָם, שְׁבָרְגַע שְׁלֹא הִיוּ דְבוּקִים בּוֹ יִתְבַּרְךָ, כְּבָר הַצְּטַעְרוּ, וְאָמְרוּ עַל עֲצָמָם שְׁזֵה חִלּוּל הַשֵּׁם. עַמַּד וּרְאֵה וְהַתְּבוּנָן, אֱהוֹבִי, בְּנִי! אִיךְ שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ תְּמִיד לְחַשֵּׁב רַק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, וְלֹא יִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵאוּרוֹ הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא הַמְּסַבְּבוֹ כְּרַגַע, שְׂאִז אִם הוּא מְסִיחַ דַּעְתּוֹ, עוֹשֶׂה חֲלָל בְּתוֹךְ הָאוֹר הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְעָנְשׁוֹ גְּדוֹל מִנְשֵׂא, וְנַתְגַּלְהָ קִלוּנּוֹ בְּרַבִּים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ו הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד. גרסינן. והכא פירושא. הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין זדעמו להיות גומל חסדים עם הזריות. כרצה דעסיק בתורה ולא עסיק בגמילות חסדים אף על גב דאיבעי ליה לעסוקי נמי בגמילות חסדים מכל מקום מספיקין בידו ללמוד וללמד ותהיה מחשבתו נעשית: והלומד על מנת לעשות. שהוא רוצה לעסוק בתורה ולהיות גם כן גומל חסדים כאזי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים. מספיקין בידו להשלים מחשבתו. וזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד זכיל שיקרא רב. וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד. וברוב הספרים מלאמי כגירסא ראשונה ועיקר:

ו רבי ישמעאל בנו אומר, הלומד על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמד וללמד. הלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמד וללמד לשמור ולעשות.

ז רבי צדוק אומר, אל

ו רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, "אומר", מוסיף על דברי אביו שאמר, שאסור להסיח דעתו פרגע ממנו יתברך, שלא יהיה געשה בחינת חלל הפנוי פנ"ל. ואם-כן איך יוכל להפסיק מהדבקות לאחרים, שבהכרח לו להסיח דעת כשלומד עם אחרים פידוע? ולכן אמר "הלומד תורה על מנת ללמד"; הינו צריך שתדע, אהובי, בני, שעקר התכלית בזה העולם ללמד תורה, אשר אין עוד טוב מתורה, פי התורה היא חקמתו יתברך, וככל שהאדם מכניס את עצמו בתוך התורה, פן נכנס בתוך חקמתו יתברך. אבל עקר השלמות לא רק ללמד לעצמו, אלא ללמד גם אחרים, כמאמרם ז"ל (ויקרא רבה, פרשה כב, סימן א'): למד ולא למד אין לך הבל גדול מזה. ואם תאמר, אם אני אלמד עם אחר, על-ידי-זה אבטל זמני הקר, פי אינו דומה כשאדם לומד לעצמו, שאז יכול להספיק ללמד הרבה, מה שאין כן כשלומד עם אחרים, ולזה בא התנא ומבטיח לך "מספיקין בידו ללמד וללמד"; שאם תלמד תורה על מנת ללמד לאחרים, אז תספיק ללמד הרבה לעצמך וגם לאחרים. וידוע, שלא המדרש הוא העקר אלא המעשה (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ט'); ואם-כן ירצה האדם למעט ללמד וללמד, פי הרי תכלית הלמוד הוא המעשה, על זה מבטיח התנא ואומר לך: "והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמד וללמד, לשמור ולעשות"; פי אם תלמד תורה לשמה, לשם אל עולם, כדי לקיים את רצונו יתברך, תזכה להגיע אל התמדת התורה, ללמד לעצמך, וכן ללמד לאחרים, ועוד יצא לך לשמור ולעשות ולקיים את התורה הקדושה. ולכן ראה, אהובי, בני! למסר את גפשיך ללמד את אחרים התורה הקדושה, ואל תחשש פן יחסר לך מהזמן ללמד לעצמך. ומכל שכן אם תזכה לקיים את מצוות התורה בפעל ממש, אז תזכה ללמד הרבה, פי ירחמנא ליבא בעי' (סנהדרין קו'); ואם האדם מוסר את גפשו עבור זולתו, וכן מקיים בפעל ממש את דברי התורה, אזי זוכה שנתגלה לו אור נפלא ונורא מאד, ומתמיד בתורה הקדושה יומם ולילה, והבן למעשה.

עוד טוב מתורה, פי התורה היא חקמתו יתברך, וככל שהאדם מכניס את עצמו בתוך התורה, פן נכנס בתוך חקמתו יתברך. אבל עקר השלמות לא רק ללמד לעצמו, אלא ללמד גם אחרים, כמאמרם ז"ל (ויקרא רבה, פרשה כב, סימן א'): למד ולא למד אין לך הבל גדול מזה. ואם תאמר, אם אני אלמד עם אחר, על-ידי-זה אבטל זמני הקר, פי אינו דומה כשאדם לומד לעצמו, שאז יכול להספיק ללמד הרבה, מה שאין כן כשלומד עם אחרים, ולזה בא התנא ומבטיח לך "מספיקין בידו ללמד וללמד"; שאם תלמד תורה על מנת ללמד לאחרים, אז תספיק ללמד הרבה לעצמך וגם לאחרים. וידוע, שלא המדרש הוא העקר אלא המעשה (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ט'); ואם-כן ירצה האדם למעט ללמד וללמד, פי הרי תכלית הלמוד הוא המעשה, על זה מבטיח התנא ואומר לך: "והלומד על מנת לעשות, מספיקין בידו ללמד וללמד, לשמור ולעשות"; פי אם תלמד תורה לשמה, לשם אל עולם, כדי לקיים את רצונו יתברך, תזכה להגיע אל התמדת התורה, ללמד לעצמך, וכן ללמד לאחרים, ועוד יצא לך לשמור ולעשות ולקיים את התורה הקדושה. ולכן ראה, אהובי, בני! למסר את גפשיך ללמד את אחרים התורה הקדושה, ואל תחשש פן יחסר לך מהזמן ללמד לעצמך. ומכל שכן אם תזכה לקיים את מצוות התורה בפעל ממש, אז תזכה ללמד הרבה, פי ירחמנא ליבא בעי' (סנהדרין קו'); ואם האדם מוסר את גפשו עבור זולתו, וכן מקיים בפעל ממש את דברי התורה, אזי זוכה שנתגלה לו אור נפלא ונורא מאד, ומתמיד בתורה הקדושה יומם ולילה, והבן למעשה.

ז רבי צדוק אומר: הוא היה בזמן חרבן הבית, כמאמרם ז"ל (גטין נו.), שארבעים שנה היה יושב בתענית ובתפלה, שלא יחרב הבית. ועליו אמר רבי יוחנן בן זכאי: אלו היה עוד אחד פיוצא בו, לא היתה ירושלים יכולה להכבש (איכה רבה, פרשה א, סימן ה'); ומובא (תנא דבי אליהו רבה, פרק ל'): פעם אחת נכנס רבי צדוק לבית המקדש, וראה את בית המקדש חרב, אמר לפני

הקדוש-ברוך-הוא: רבונו של עולם, אבי ז ואל תעשם עטרה להתגדל בהם. שלא תאמר שבשמים, החרכת את עירך, ושרפת את היכלך, אלמוד נשזיל שאקרא רבי ויושיבני זראש אלל למוד וישבת ושלוח ו שקטת? מיד נתנמנס רבי מאהנה וסוף הכנוד לזוא: ולא קרדום לחפור צדוק, וראה את הקדוש-ברוך-הוא שעומד בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה בהספד, ומלאכי השרת מספידין אחריו, ואמרו: תפרש מן הצבור ואל תעשה עצמך פעורכי הדינים אל תעשם עטרה להתגדל בהם, ולא קרדום הוי אמנה ירושלים. ומחמת שהוא היה בעת

החרבן, וראה בצערן של ישראל, לכן היה רגיל לומר.

אל תפרש מן הצבור: כי בבית-המקדש שם התקבצו כלל נשמות ישראל. ועקר החרבן היה רק על-ידי שהיה פרוד בין נשמות ישראל. ולכן עורר מאד, שאסור לפרש מן הצבור, אלא להתאחד יחד עם כלל נשמות ישראל. וזו גדלת מעלת בית-המקדש, ששם התקבצו כלל נשמות ישראל, ושם לא היו פרודים בין נשמות ישראל, כי מגדל האור שהאיר בבית-המקדש, הרגישו את אמתת מציאותו יתברך בגלוי נורא ונפלא כזה, עד שכלם נתבטלו אל האין סוף ברוך הוא, ותכף-ומיד כשהתחילו להיות פרודים, על-ידי-זה נחרב בית-המקדש. ולכן פדי לתקן את זאת, הוא בא ומזהיר "אל תפרש מן הצבור"; שצריכים תמיד להתקשר עם כלל נשמות ישראל, וצריכים לראות שלא תהיה קנאה ושאנה בין נשמות ישראל, ואחד לא ינתק את עצמו מהשני, אלא צריכים להחזיק את עצמו ביחד. ודיקא בזכות האחדות והאהבה שתהיה בין נשמות ישראל, נזכה שיבנה לנו הקדוש-ברוך-הוא את בית-המקדש.

ואל תעשה עצמך פעורכי הדינים: צריך להזהר מאד מאד כשבאים לפניך בני-אדם להתדין, שאל תהיה מעורכי הדינים, שהם המלמדים את בעלי הדינים לטען, וזה מה שגרם לצרות ישראל. וכמאמר ז"ל (שבת קלט.): תניא רבי יוסי בן אלישע אומר: אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדק בדיני ישראל, שכל פורענות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דיני ישראל, שנאמר (מכה ג, ט): "שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל, המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו" וגו'. וכן אמר רבי אליעזר בן מלאי משום ריש לקיש, מאי דכתיב (ישעיהו נט, ג): "כי כפיכם נגאלו בדם ואצבעותיכם בעון, שפתותיכם דברו שקר, לשונכם עולה תהגה"; "כי כפיכם נגאלו בדם" — אלו הדינים, שפיהם פשוטות לקבל שחד, ומטין את הדין, ונוטלים ממון מן הבעלים שלא פדין, ונותנין לשכנגדו, והרי הוא פנוטל נשמתו. "ואצבעותיכם בעון" — אלו סופרי הדינים, שכותבים שטרות של רמיה, "שפתותיכם דברו שקר" — אלו עורכי הדינים, שמלמדים את בעלי הדינים לטען וכו', עין שם; וזה מה שגרם, שעם ישראל יהיו מפזרים ומפזרים בגלות. ולכן מזהיר אותך, שתשמר מאד מאד להתרחק להיות מבין הדינים, כי אין זו מעלה כלל להיות דין, כי מאד מסכן שלא יטה את הדין, שאז הוא כופר בכל, רחמנא לישזכו, והרבה בני-אדם נטרדו מן העולם על-ידי עורכי הדינים הרשעים האלו.

אל תעשם עטרה להתגדל בהם: צריך שתדע, שכשאדם לומד תורה, צריך ללמד לשם אל עולם, ולא תפנס בו שום מחשבה של גאות וישות ופנייות, שעל-ידי-זה הוא גורם חרבן לכלל נשמות ישראל; כי באמת יש ששים רבוא אותיות התורה, כנגד ששים רבוא שרשי נשמות ישראל, וכשאדם לומד תורה בקדשה ובטהרה, אז הוא מיחד ומזוג את אותיות התורה,

שתתפרנס זה כמו קרדוס לחפור זה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. ומלמדי מינוקות נוטלין שכר שימור המינוקות בלבד שמשמרין אותן שלא יפגעו ויזיקו ושכר פיסוק טעמים. שאין הרצ חייב לטרוח וללמד לתלמידים פיסוק הטעמים אבל שכר לימוד אסור ליטול. דכתיב

**לְחַפּוֹר בָּהֶם. וְכִף הָיָה הַלֵּל
אוֹמֵר, וְדֹאשְׁתַּמֵּשׁ בַּתְּגָא,
חֶלְף. הָא לְמַדְתָּ, כֹּל הַנְּהַגְתָּ**

ועל-ידי-זה הוא גורם, שכלל נשמות ישראל יתעוררו בתשובה שלמה; כי בזה שלומדים תורה לשמה, על-ידי-זה מזדווגים הנשמות יחד, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יד); לא-כן כשאינם לומד תורה, כדי להתגדל בה, הוא עושה פרוד בין נשמות ישראל, וגורם להם צרות רבות ורעות;

(דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חוקים ומשפטים כאשר צונו ה' אלהי מה אני בחנם אף אחס בחנם. וכן הדיין אסור ליקח שכר פסוק הדין אלא שכר בטלה בלבד דבר שהוא ניכר כמה מפסיד מנטול מלאכתו כדי לשמוע טענות בעלי הדין ובלבד שיטול משניהם בשהו ואם נוטל יותר מזה דיניו בטלים. ומה שהחירה תורה לתלמיד חכם ליהנות מדברי תורה הוא שתמכר סחורתו בשוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מקום ועולים וארנוניות. ואפילו כסף גולגלמא חייבין הנכזר ליתן עליו. ואפילו הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטר מהו. ואם תלמיד חכם חולה הוא ומדוכא ציטורין ומרבין העם להביא מנות גדולות מפני כבוד תורתו מזה עליו שיטול ואין זה בכלל נאות מדברי תורה הואיל ואי אפשר לו להתפרנס בדרך אחר. וכן תלמיד חכם שמינו אותו הציבור עליהם פרנס או ראש הסדר ומתעסק בצרכי צבור. מותר לו ליקח מהם פרס ואפילו שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו בריוח ומתוך כך יהי גדול ויראוי ומאויים בעיניהם כדאשכחן בכהן גדול דכתיב ביה הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדלוהו מאחיו שיהיו אחיו הכהנים מעשירים אותו משלהן. וחכמים הראשונים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה בהם אבל לא מן הדין:

כי כלל נשמות ישראל הם צנורות, אשר דרכם יורד האור האין סוף ברוך הוא. וזה — רק אם מתאחדים יחד, אבל תכף-ומיד כשעושה לעצמו עטרה להתגדל בה ולהתגאות על נשמות ישראל, הוא גורם תרובן בכל העולמות. ולא קרדם לחפור בהם: צריך שתדע, אשר עקר הלימוד צריך להיות — כדי לקיים, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ט'): לא המדרש עקר, אלא המעשה; וזו תכלית הלימוד שהאדם צריך ללמד תורה, כדי לשמר ולעשות ולקיים. ולכן הוא מזהיר אותך שלא תעשה את התורה "קרדם לחפור בהם"; כי דרך הקרדם שחותר עצים, ואין לו שום פונה אחרת, אלא שנתחף העץ, ומשתמש עם העץ. לא-כן אם הוא לוקח את הקרדם וחופר בו באדמה, מאבד את שניהם — האדמה לא נחפרת, והקרדם נפגם. בן הדבר, כשאדם לומד תורה כדי לא לקיים, אלא מפריד את התורה מאלופו של עולם, הוא גורם שהקרדם נפגם, והאדמה לא נחפרת, ומאבד את שניהם.

וכף היתה הילל אומר: מביא ראיה למה שאמר, שאת התורה צריכים ללמד לשם אל עולם, ולא להשתמש בהם לצרכו. "ודאשתמש בתגא חלף"; מי ששתמש בשמות הקדש להנאתו ולצרכו, חולף ונאבד מן העולם, ונתמנא לישזבן, שזו קבלה מעשית שהזהירנו האר"ז"ל לא להשתמש בזה; כי עקר הלימוד צריך להיות באמונה פשוטה בו ותבונה, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ואם האדם לומד תורה בצורה כזו, על-ידי-זה כבר אינו רואה שום דבר, אלא את אמתת

מציאותו יתברך, המלפשת בדומם, צומח, חי ח כל המכבד את התורה. הדורש המסרות והיתרות שמורה ומראה טעם כל קוץ וקוץ לומר שאין זה דבר לנטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. אי נמי המכבד ספר תורה ומכבד לומדי תורה והעוסקים זה כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ט החושך עצמו מן

מְדַבְּרֵי תוֹרָה, נוֹטֵל חַיּוֹ מִן הָעוֹלָם: ח רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת. וְכָל הַמְּחַלְלֵל אֶת הַתּוֹרָה, גוֹפּוֹ מְחַלְלֵל עַל הַבְּרִיּוֹת: ט רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בְּנוֹ אוֹמֵר, הַחוֹשֵׁף עַצְמוֹ

אי, סימן קנו): אם יתדבק עצמו לדברי התורה היוצאים מפי הצדיק, תמה אני איך אפשר אחר-כך לסבל ולחפץ חיי העולם הזה; הינו כשאדם זוכה להיות מקרב אל הצדיק האמת, המגלה את האין סוף

ברוך הוא ושומע תורה מפיו, שלמד תורה לשמה, הוא בטל ומבטל לגבי האין סוף ברוך הוא. "נוטל חיו מן העולם"; שאינו רואה כבר בחיזו דהאי עלמא כלל; אשרי מי שלומד תורה לשמה לשם אל עולם, שבזה יגרם לבנין בית המקדש, ובזה יהיו מקשרים דבריו יחד, והבן למעשה. ח רבי יוסי אומר: זה רבי יוסי בן חלפתא מצפורי (ראש השנה כו.), והנה תלמידו של רבי עקיבא (פסחים יח.), והיו לו חמשה בנים, והתפאר: נטעתי חמשה ארזים בישראל (שבת קיח:); והוא מסר נפשו בעבור התורה, כי הגלה לצפורי מהרומאים הרשעים (שבת לג:). ולכן אמר:

כָּל הַמְּכַבֵּד אֶת הַתּוֹרָה, גוֹפּוֹ מְכַבֵּד עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכָל הַמְּחַלְלֵל אֶת הַתּוֹרָה, גוֹפּוֹ מְחַלְלֵל עַל הַבְּרִיּוֹת: צְרִיף שְׂתַדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר הָאָדָם הוּא הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב (במדבר יט, יד): "זאת התורה אדם"; כי האדם כלול מרמ"ח איברים ושס"ה גידים, כנגד תרנ"ג מצוות — רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה. ועל-כן כשאדם מכבד את התורה, ומקיים את כל מצוות עשה בשמחה עצומה, ונזהר מפל מצוות לא תעשה, והוא שמח מאד בקיום מצוותיו יתברך, על-ידי-זה גופו מכבד על הבריות, וכל אחד מכבד אותו, כי כשאדם זוכה לקיים את המצוות של הקדוש-ברוך-הוא, על-ידי-זה הוא ממשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, כי כל העולמות כלם הם בדמות אדם, כמו שכתוב (בראשית א, כו): "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" וגו'; ולכן כשאדם מקיים איזו מצוות עשה בשמחה, אזי מתעורר אור מהעולם הרוחני, שהוא כנגד האבר שבו, המקיים את המצוה השייכת לאותו האבר, וכן ממשיך אור וזיו וחיות ודבקות מהעולם שלמעלה, שהוא כנגד זו המצוה השייכת לאותו האבר. וכן כשאדם נזהר לא לעבר על מצוות לא תעשה שבתורה, הוא גם-כן ממשיך על גידו אור וזיו וחיות ודבקות מהעולמות השייכים ללא תעשה הזה. ועל-כן כשאדם נזהר מאד לא לעבר על רצונו יתברך, ומקיים את המצוות שהן רצונו יתברך, על-ידי-זה "גופו מכבד על הבריות", וכלם מכבדים אותו, לא-כן אם אדם מזלזל במצוות, אז בני-אדם מזלזלים בגופו, ועושים ממנו ליצי ליצנות וצחוק. ולכן ראה, אהובי, בני, להתעורר בתשובה שלמה, בשעה שאתה רואה שבני-אדם לא מכבדים אותך, סימן שאתה לא מכבד את התורה והמצוות. ועליך לשוב בתשובה שלמה, והבן למעשה.

ט רבי ישמעאל בנו של רבי יוסי אומר: החושף עצמו מן הדין, פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שמונע את עצמו מלדון דיני בני-אדם, הוא פורק

הדין. במקום שיש גדול ממנו. אי נמי אומר לנעלי
הדין שיחפשו: פורק ממנו איבה. שהיולא מזיח דין
חייב שונא לדיין שאומר כלבו לא היפך זוכתי: וגזל.
שמה יחייב הזכאי ונמלא שגול כל על ידו: ושבועת

שוא. שמה יחייב שבועה למי
שאינו חייב בה ונמלא מזיח
לדי שבועת שוא. אי נמי קרי
תנא לשבועת סקר שבועת
שוא כגון האומר לא לוימי

**מִן הַדִּין, פּוֹרֵק מִמֶּנּוּ אֵיבָה
וְגֹזֵל וְשׁוֹבֵעַת שׁוֹא. וְהִגֵּס לְבוֹ
בְּהוֹרָאָה, שׁוֹטֵה רָשָׁע וְגַם**

ולוה דזשעט שבועה ינאה מפיו לשוא: והגס לכו
באות עליו, צא ובדק בדיני ישראל, שכל

פורענות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דיני ישראל, שנאמר (מִיכָה ג, ט"א): "שִׁמְעוּ נָא זֹאת
רְאֵשִׁי בֵּית יַעֲקֹב וּקְצִינֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְתַעֲבִים מִשִּׁפְטִי, וְאֵת כָּל הַיִּשְׁרָה יַעֲקֹשׁוּ, בְּנֵה צִיּוֹן בְּדָמִים
וִירוּשָׁלַיִם בְּעוֹלָה, רֵאשִׁיָּהּ בְּשַׁחַד יִשְׁפֹטוּ וְכַהֲנִיָּהּ בְּמַחִיר יִורוּ וְנִבְיָאֵיהָ בְּכֶסֶף יִקְסְמוּ וְעַל ה' יִשְׁעֲנוּ"
וְגו'; וְרָשָׁעִים הֵן, אֲלֵא שִׁמְלוּ בְטַחֲוֹנָם בְּמִי שֶׁאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם, לְפִיכֶן מֵבִיא הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
עֲלֵיהֶן שְׁלֹשׁ פּוֹרְעֻנִיּוֹת כְּנֶגֶד שְׁלֹשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁבִיָּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (מִיכָה ג, יב): "לִכֵּן בְּגִלְלַתְכֶם צִיּוֹן שְׂדֵה
תַּחְרַשׁ וִירוּשָׁלַיִם עֵינֵן תִּהְיֶה, וְהָר הַבַּיִת לְבָמֹת יַעַר", וְאִין הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁרְה שְׁכִינְתוֹ עַל
יִשְׂרָאֵל, עַד שִׁיכְלוּ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים רָעִים מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו א, כה-כו): "וְאֵשִׁיבָה יְדֵי עֲלִיָּה
וְאֶצְרָף כְּבוֹר סִגְיָה, וְאֶסִּירָה כָּל בְּדִילָהּ, וְאֵשִׁיבָה שִׁפְטֵיהָ כְּבִרְאשְׁנָה וְיַעֲצִיף כְּבַתְחִלָּה" וְגו', עֵינֵן
שָׁם; וְלִכֵּן הִתְנָא נוֹתֵן עֲצָה טוֹבָה לְבֵרַח מִלְּהִיּוֹת דִּין, וְאֵף שֶׁאֲדָם לוֹמַד הוֹרָאָה, עֲלֵיו לְבַטֵּל אֵת
עֲצָמוֹ אֶל הָאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא, לְלַמֵּד לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, בְּדַבְּקוֹת אֲמַת, וּכְשֶׁבֵּא אַחַד וְרוֹצֵה לְהַתְדַּיֵן
לְפָנָיו, יִדַע שֶׁמִּהְשָׁמִים רוֹצִים, אֲבָל לֹא יִדְחַק אֵת עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת בֵּין הַדִּינִין, כְּנֶהוּג עֲכָשׁוּ. וְכַעֲיֵן
שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ו'ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן פ'): מִתְחַלָּה הֵיוּ רוֹצִים בְּהַתְנַשְׂאוֹת לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֲבָל
עֲכָשׁוּ שֶׁהַתְנַשְׂאוֹת הֵיָא בְּשִׁבִיל כְּבוֹד עֲצָמוֹ, הַתְקִינוּ שֶׁלֹּא יִרְדֹּף שׁוֹם אָדָם אַחַר הַהַתְנַשְׂאוֹת, אֲלֵא
יְבַרַח מִן הַהַתְנַשְׂאוֹת, אֲלֵא עַד שִׁיבֹאוּ כָּל הָעַם וַיִּפְּסִיּוּ אוֹתוֹ שִׁיקְבֵּל רַבְּנוֹת, אֲזִי יִקְבֵּל, אֲבָל בְּלֹא
פִּיּוֹס לֹא יִקְבֵּל, וְלֹא יִרְדֹּף אַחַר הַהַתְנַשְׂאוֹת, כִּי לֹא מְצִינּוּ בְּדוֹר הַזֶּה שֶׁתִּהְיֶה כְּנֶהוּג שְׁלֵמָה לְשֵׁם
שָׁמַיִם, עֵינֵן שָׁם; וְלִכֵּן אֲתָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, רֵאָה לְלַמֵּד ד' חֻלְקֵי שְׁלֵחַן עֲרוּף בְּהַתְמַדָּה גְּדוּלָּה
וּבְתִשׁוּקָה נִפְלְאָה, עַד שֶׁתּוּכַל לְהוֹרוֹת הַלְכָה, וְלָדוֹן דִּינֵי תוֹרָה, אֲבָל כָּל לְמוֹדֵף יִהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם,
לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, וְעַל זֶה הוּא מוֹסִיף: "וְהִגֵּס לְבוֹ בְּהוֹרָאָה, שׁוֹטֵה רָשָׁע וְגַם רוֹחַ"; מִי שְׁלוֹמֵד עַל
מִנַּת לְהַשְׁפִּיל אֵת זוּלָתוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן לְהַטוֹת אֵת הַדִּין וְלְהַמְצִיא דִּינִים חֲדָשִׁים, הוּא "שׁוֹטֵה רָשָׁע
וְגַם רוֹחַ", וְשׁוֹם דְּבָר טוֹב לֹא יֵצֵא מִמֶּנּוּ. וְלִכֵּן צְרִיכִים מְאֹד לְהִזְהָר אִיךָ שְׁלוֹמֵדִים הוֹרָאָה.
וְזֶה רֵאִינוּ בְּעֵינֵינוּ, וְכֵן אָבוֹתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ, שֶׁכָּל אֱלוֹ הַבְּעֲלֵי הוֹרָאָה הָאֲמִתִּיִּים, הֵיוּ דְבוֹקִים בּוֹ
יְתִבְרָךְ, וְהֵיוּ עֲנוּיִם וְשִׁפְלִים בְּעֵינֵיהֶם, וְהֵיוּ דְבָקִים בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא בְּשַׁעַה שְׁלֵמָדוֹ הוֹרָאָה,
וְעַל-יְדֵי-זֶה לֹא יֵצֵא אֵף פֶּעַם מְכֻשׁוֹל מִיָּדֵיהֶם; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְכַנֵּס אֵת דְּבָרִים אֱלוֹ בְּתוֹךְ לְבוֹ, וּמְקַיֵּם
זֹאת בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת, וְאִינוּ דוֹחֵק עֲצָמוֹ לְהִיּוֹת מוֹרָה הוֹרָאָה, רַק אִם בָּאִים לְשֶׁאֵל אוֹתוֹ, הוּא
עוֹנֶה בְּטוֹב טַעַם וְנִדְעַת, וּמְלַמֵּד אֵת תּוֹרַת הַנְּוִיָּה, לְהַצְמִיֵּם לְדַבְּרֵי הַנְּוִיָּה, וְאִזּוֹ יְתִבְרָךְ מִפִּי אֵל
עֲלִיוֹן, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

י הוא הָיָה אוֹמֵר: בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הָיָה רָגִיל לומר. "אל תהי דן יחידי, שאין דן יחידי אלא אחד"; הִינּוּ שְׂאֵדָם אָסוּר לוֹ לְדוֹן אֶת זולתו בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפֹּן, כִּי לֹא תִדַע מַה שֶּׁעוֹבֵר על בְּנֵי־אָדָם. וְרַבְנּוּ ז"ל הִזְהִירוּנוּ מֵאֵד מֵאֵד (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), לְדוֹן אֶת כָּל אֶחָד לְכַף זְכוּת, וּלְבַקֵּשׁ וּלְחַפֵּשׂ וּלְמַצֵּא אֶצֶל כָּל אֶחָד נִקְדָּה טוֹבָה; כִּי בְּאֲמַת אֵין בְּרִיָּה יוֹדַעַת מַה שֶּׁעוֹבֵר על הַשָּׁנִי, כְּמֵאמְרָם ז"ל (בראשית

בעלי הדין עליהם. דן יחידי ואפילו מדרך חסידות: שאין דן יחידי אלא אחד. הקד"ה שהוא יחיד בעולמו: ואל תאמר. לחצריך החולקים עליך: קבלו דעתי. שאני מומחה וכלל הלכות שלכם הייתי יכול לדון: שהן רשאים ולא אתה. הואיל ונרפת אוחס עמך ראוי

רוּחַ: י הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֵל תְּהִי דָן יְחִידִי, שְׂאִין דָן יְחִידִי אֵלָא אֶחָד. וְאֵל תֹּאמֵר קִבְּלוּ דַעְתִּי, שֶׁהֵם רְשָׁאִין וְלֹא אַתָּה: יֵא רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, כָּל הַמְּקַיִם אֶת הַתּוֹרָה מֵעַנִּי, סוּפוֹ לְקִיָּמָה מֵעֶשֶׂר. וְכָל

שיפסק הדין על פי הרצנים: יא המקיים את התורה מעוני. שהוא דחוק למונות ומתבטל ממלאכתו כדי

רבה, פרשה סה, סימן יב): אֵין אָדָם יוֹדַע מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֵבֵרוֹ; כִּי עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּזַה הָעוֹלָם עוֹבְרוֹת צְרוּת וְיִסּוּרִים וּמְרִירוֹת וּמְכַאוּבִים, וְאִף

אֶחָד לֹא שָׁם לֵב אֶת גְּדֹל הַיִּסּוּרִים וְהַמְרִירוֹת וְהַעֲגַמַת נַפְשׁ שֶׁהוּא סוֹבֵל, וְלִכֵּן "אֵל תְּהִי דָן יְחִידִי"; אַתָּה בְּעֶצְמָךְ אֵל תְּדוֹן אֶת הָאָדָם, כִּי מַה אַתָּה יוֹדַע מַה עוֹבֵר עָלָיו, "שְׂאִין דָן יְחִידִי אֵלָא אֶחָד"; הִינּוּ יְחִיד וּמִיחָד הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּעֶצְמוֹ, רַק הוּא יוֹכֵל לְדוֹן אֶת הָאָדָם, כִּי הוּא יוֹדַע מְקוֹמוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְלִכֵּן רַק הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יוֹכֵל לְדוֹן אֶת הָאָדָם, כְּמוֹבֵא בְּדַבְּרֵי רַבְנּוּ ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), וְלִכֵּן צְרִיכִים מֵאֵד מֵאֵד לְהִזְהַר לֹא לְדוֹן אֶת הָאָדָם כְּפִי מְרָאֵה עֵינָיו, כִּי הִרְבֵּה דְבָרִים עוֹבְרִים עַל הָאָדָם, וְאִף אֶחָד לֹא יוֹדַע, וְלִכֵּן צְרִיכִים לְזַכֵּר, שְׂאִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת דָן יְחִידִי, כִּי אִם הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא יְחִיד וּמִיחָד, הוּא יוֹכֵל לְדוֹן אֶת הָאָדָם לְבַד, אֲבָל כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל צְרִיךְ לְדוֹן אֶת זולתו לְכַף זְכוּת. וְעוֹד מוֹסִיף "וְאֵל תֹּאמֵר קִבְּלוּ דַעְתִּי, שֶׁהֵם רְשָׁאִין וְלֹא אַתָּה"; הָאָדָם צְרִיךְ לְבַטֵּל אֶת עֶצְמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְלֹא יִהְיֶה אֲכַפְתָּ לוֹ מְשׁוּם דְּבַר, וְאִף פֶּעַם לֹא יִתְעַרֵּב בְּעַסְקֵי אַחֲרִים, וְלֹא יֹאמֵר "קִבְּלוּ דַעְתִּי", שֶׁזֶה בֹּא מִגְּאוֹת שֵׁישׁ לוֹ גַּם־כֵּן אֵינוֹ דַּעַת, אֲלֵא יִהְיֶה בְּטֵל וּמְבַטֵּל אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְיִרְגִּישׁ אֶת עֶצְמוֹ שֶׁהוּא הִכִּי רְחוּק מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵּךְ, וְכֵלָם יִהְיוּ בְּעֵינָיו יוֹתֵר טוֹבִים מִמֶּנּוּ, וְאִף שְׂרוּאָה שֶׁכָּל אֶחָד אוֹמֵר אֶת הַדְּעוֹת שֶׁלוֹ, וְהֵן מְקַבְּלוֹת אֶצֶל זולתו, עִם כָּל זֹאת תִּזְכֹּר "שֶׁהֵם רְשָׁאִין וְלֹא אַתָּה"; וְאִתָּה צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּטֵל וּמְבַטֵּל אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלְהִרְגִּישׁ שֶׁאַתָּה הִכִּי גְרוּעַ. וְכִשְׂאָדָם הוֹלֵךְ בְּצוּרָה כְּזוֹ, תְּמִיד יִהְיֶה בְּשִׂמְחָה וּבְאֵהָבָה עִם בְּנֵי־אָדָם, וְיִדִּין אֶת כָּלֵם לְכַף זְכוּת, וְאִף פֶּעַם לֹא יִרִיב עִם אֶף אֶחָד, וְיִהְיֶה הִכִּי מֵאֶשֶׁר בַּחַיִּים; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁזוֹכֵה לְקַיֵּם אֶת זֶה בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת, וְאִז טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

יא רבי יונתן: תלמידו של רבי ישמעאל "אומר: כל המקיים את התורה מעני סופו לקימה מעשר, וכל המבטל את התורה מעשר, סופו לכטלה מעני"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש לכל אדם בזה העולם עליות וירידות, קטנות וחלישות הדעת, עד שיש בני־אדם, שעוברת עליהם

לעסוק בתורה: המבטל את התורה מעושר. מחמת רוב הממון נריך ליתן לזו פעם לכאן ופעם לכאן ואין לו פנאי לעסוק בתורה: יב הוי ממעט בעסק. המעט בעסק סחורתך ומלאכתך ויהיה עיקר עסקך בתורה: והוי שפל רוח בפני כל אדם. ללמוד מפילו ממי המבטל את התורה מעושר, סופו לבטלה מעני: יב רבי מאיר אומר, הוי ממעט בעסק, ועסק בתורה. והוי

ובדבקות עצומה, ויזכו לראות את השכינה במו עיניהם. אבל מי שמבטל את התורה משום שיש לו גדלות המחין, ואינו לומד, אז גם כשתעבר עליו דחקות ועניות וקטנות המחין יעזב את התורה. ולכן עקר העצה להיות בטל ומבטל תמיד אליו ותברך, ולא יסתפל על עליות ועל ירידות, אלא תמיד ימצא בהן את הקדוש ברוך הוא, כמו שכתוב (תהלים קלט, ז): "אם אספק שמים שם אתה, ואציעה שאול הנח"; שהאדם צריך לעבד את הקדוש ברוך הוא בין בעליה ובין בירידה, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ר'), שזו הבקיאות שהאדם צריך לקנות לעצמו: 'בקי ברצוא' — בעת גדלות המחין, שהוא דבוק בחי החיים בו ותברך, גם אז אל יבטל מהתורה הקדושה, ו'בקי בשוב' — כשנופל מהמחין, ונדעתו קצרה מאד, ויש לו עניות ודחקות וצמצום המחין, גם אז יחזק את עצמו ללמד התורה הקדושה כפי בחינתו ומדרגתו, ועל ידי זה ילך בדרך התשובה. וזה הוא דרך נכון מאד, ואת זה גלה רבי יונתן דיקא; כי אחר שמרד בר כוכבא, וגזרו מלכות רומי הרשעה, שלא יעסקו בתורה, עזב רבי יונתן את הארץ, כמוכא (ספרי ראה); ולכן דיקא הוא גלה את המאמר הזה, כי הוא היה בעת גזרת הרומאים, ימח שמם, שגזרו גזרות על נשמות ישראל, לבטל מהתורה, ונדפו את החכמים מאד, ועל כן למד אותנו הרה, שהאדם אף פעם לא ישבר — בין בעליה ובין בירידה, ותמיד יהיה דבוק בחי החיים בו ותברך, וילמד את תורתו הקדושה בלי שום חכמות והשכלות עצמיות; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו, ומקיים את זאת בתמימות ובכשיטות, והבן למעשה:

יב רבי מאיר אומר: הוי ממעט בעסק ועסק בתורה, והוי שפל רוח בפני כל אדם: בא לעורר אותך, אהובי, בני, שתמעט בכל מיני עסקים שבעולם, ותעסק רק בתורה; כי באמת בזה העולם יכולים לבלות את כל החיים בהבל וריק, ומאומה לא ישא בעמלו, והאדם צריך לעזוב את הכל ולברח רק אל התורה הקדושה, אשר היא חכמתו ותברך, וזוהי האריכות ימים של האדם בעולם הזה ובעולם הבא. ואמר: "הוי ממעט בעסק"; הינו מעוט עסק בפרנסה צריכים לעשות, כמו שכתוב (דברים טו, יח): "ויברך ה'י"ה אלקיך בכל אשר תעשה" וגו', אבל פונתו היא גם שיעזב את כל העסקים שלו, שיש לו עם בני אדם, אף פי ההכרח לדבר עמהם, כגון: משפחה וכדומה, עם כל זאת גם בזה ימעט בעסק, הינו הן בפרנסה צריכים לעסק מעט כדי מחיתו, שיהיה לו עם מה להתפרנס, והן עם בני אדם ההכרח להתועד, ולדבר מפני דרכי שלום, ובפרטיות עם אנשי משפחה וכו'. אבל זכר, שצריכים למעט בעסק ולעסק בתורה, כי מה נשאר מהאדם? רק התורה שהוא לומד בדבקות אמת, וזה יביא אותך שתהיה "שפל רוח

בפני כל אדם, אשר זו המדרגה הכי עליונה; שהוא קטן ממך נחמיה: יש לך בטלים הרבה כי באמת האדם צריך תמיד לברח רק אל כנגדך. שיסייעו לנטלך. פירוש אחר יש בעולם כמה הקדוש-ברוך-הוא, ולא ישים לב אל מה בטלים שהם הרשעים וחיות רעות שהם בטלים ועל שמבטלים אותו, כי יש הרבה בטולים לאדם, ידם הקנ"ה יצא עליך פורענות: ואם עסקת

הן מצד עצמו והן מצד אשתו וילדיו, והן מצד קרוביו ומשפחתו, והן מצד בני-אדם שבאים ומבטלים אותו מהתורה, וזה מה שגורם לו כל מיני צער וחלישות הדעת, עד שאינו יודע מה לעשות. אבל אם אדם ממעט בעסק, ואין לו

שְׁפַל רוּחַ בְּפָנֵי כָל אָדָם. וְאִם בְּטִלְתָּ מִן הַתּוֹרָה, יֵשׁ לְךָ בְּטִלִּים הַרְבֵּה פְּנִגְדָּךְ. וְאִם עֲמַלְתָּ בַתּוֹרָה, יֵשׁ לּוֹ שְׂכָר הַרְבֵּה לְתֵן לְךָ: יג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר,

הַעוֹשֶׂה מְצוּה אַחַת, קוֹנֶה לוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד.

שום עסקים אלא עסק התורה, ומה שצריך לעסק בענין פרנסתו הוא ממעט, וכן מה שצריך שיהיה לו איזה עסק עם בני-אדם הוא ממעט, על-ידי-זה בא לידי שפלות אמתית, שיהיה שפל בפני כל אדם, ואינו מתבלבל מהם כלל, כדרך השפל בעיני עצמו, שאינו מתבלבל משום בני-אדם — הן מהקרובים והן מהרחוקים, הוא בורח רק אל הקדוש-ברוך-הוא ואינו צריך שום דבר. אבל ההכרח לך לידיע, אהובי, בני, שיהיה לך הרבה בטלים שירצו לבטל אותך, על-ידי חלישות הדעת שתהיה לך — הן בעסק הפרנסה והן בעסק עם בני-אדם, על זה אמר, שתזכר: "ואם בטלת מן התורה, יש לך בטלים הרבה פנגדך"; אם אתה תמשך אחרי הבטלה שיש לך — הן בעסקי הפרנסה והן בעסקי בני-אדם השוכרים אותך, אז תהיה בטוח שיהיו לך בטלים הרבה, כי הם יתגברו עליך לשבר אותך, ועל-ידי-זה יעברו עליך משברים וגלים יותר ויותר. לזאת הוא נותן לך עצה, שתעזוב את הכל, ותברח רק אל התורה הקדושה, ותבטל את עצמך אליו יתברך, ותעמל רק בתורה הקדושה, וזה "ואם עמלת בתורה, יש לו שכר הרבה לתן לך"; ועקר השכר — שתזכה להיות דבוק בחי החיים, באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, ותמשיך על עצמך אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, ולא תצטרך שום טובות מבני-אדם. וזכר את זה, אהובי, בני! כי תצטרך את זה לימים הבאים; כי עוברים על כל בני-אדם בזה העולם כל מיני צרות ויסורים, מכאובים ועגמת נפש, ואין לו במה להחיות את עצמו, אלא בזה שהוא עוסק בתורה, וממעט בעסקים מעסקי העולם הזה, והוא שפל בפני כל אדם, ואינו מתגאה עליהם כלל; אפלו בביתו על אשתו ועל ילדיו ועל יוצאי חלציו אינו מתנשא, אלא מקבל כל הבא עליו בשמחה, ושותק ודומם למחרפי ולמבזי נפשו, והוא בטל בעיני עצמו, אז שום דבר שבעולם לא יוכל לו, אלא יהיה דבוק בחי החיים באין סוף ברוך הוא, וירגיש ערבות, נעימות, ידידות, זיו שכינת עזו יתברך, ולא יצטרך שום בן אדם שיעזור לו, כי יש לו רק את הקדוש-ברוך-הוא, וכן שום דבר לא ימנע אותו, כי יהיה דבוק בחי החיים בו יתברך; אשרי מי שחזק בזה, ואז טוב לו בזה ובכא כל הימים, והבן למעשה.

יג רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד: אם אדם זוכה

וּמְקִיָּם מִצְוָה אַחַת בְּדַבְּקוֹת אֱמֶת לְשֵׁם אֵל עוֹלָם, עַל־יְדִי־זָה הוּא קוֹנֵה לְעַצְמוֹ מְלִיץ שִׁמְלִיץ עָלָיו טוֹב, כִּי הַמִּצְוָה שֶׁהָאָדָם זוֹכֵה לַעֲשׂוֹת בְּדַבְּקוֹת עָלֵיוֹנָה, הִיא הוֹלֶכֶת לְפָנָיו. וְלַהֲפֹךְ "הַעוֹבֵר עַבְרָה אַחַת, קוֹנֵה לוֹ קִטְגוֹר אֶחָד"; אִם אָדָם נִכְשֵׁל בְּעַבְרָה חֲמוּרָה, וְחֲמָנָא לִישׁוֹבָן, קוֹנֵה לְעַצְמוֹ מְקַטְרֵג שִׁמְלִשִׁין עָלָיו. עִם כָּל זֹאת אָמַר, אֲשֶׁר אָסוּר לְהִתְיַאֵשׁ בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפְּן, כִּי "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים

וְהַעוֹבֵר עַבְרָה אַחַת, קוֹנֵה לוֹ קִטְיִגוֹר אֶחָד. תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, כְּתָרִיס בְּפָנֵי הַפּוֹרְעָנוֹת. יד רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אֹמֵר, כָּל כְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם. וְשִׂאֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין

שֶׁאָמַר הַנְּבִיא (הוֹשֵׁעַ יד, ב): "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הַיְוָ"ה אֲלֵהֶיךָ כִּי כִשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ, קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל הַיְוָ"ה"; וְדָרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פָּרָשָׁה לַח, סִימָן ד): אֵינִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם אֶלָּא דְּבָרִים; כִּי עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה זֶה רַק דְּבָרוֹת שֶׁהָאָדָם מְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְזֶה הַמְּגִן וְהַתָּרִיס בְּפָנֵי הַפּוֹרְעָנוֹת, שֶׁצָּרִיכָה לְבֹא עָלָיו, אִם הוּא חָטָא. וְלָכֵן מְעוֹרֵר אוֹתָךְ הַתַּנָּא הַקְּדוֹשׁ: אֱהוּבִי, בְּנִי! אַף פַּעַם אֵל תִּשְׁבֵּר מִשׁוּם דְּבָר, אֶלָּא בְּשַׁעַה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה עַבְרָה, תִּזְכֹּר, שֶׁאַתָּה קוֹנֵה לְעַצְמְךָ קִטְגוֹר מְקַטְרֵג, שֶׁיִּקְטְרֵג עָלֶיךָ, וּבְשַׁעַה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת, אַתָּה קוֹנֵה לְעַצְמְךָ פְּרָקְלִיט, שֶׁהוּא אִישׁ מְלִיץ שִׁמְלִיץ עָלֶיךָ טוֹב. עִם כָּל זֹאת עָלֶיךָ לְזַכֵּר: "תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים", שֶׁתִּזְכֶּה לַעֲשׂוֹת, זֶה יִהְיֶה כְּ"תָרִיס" וּמְגִן בְּפָנֵי כָּל הַפּוֹרְעָנוֹת שֶׁצָּרִיכָה לְבֹא עָלֶיךָ אוֹ עַל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ; כִּי בְּזָה שֶׁהָאָדָם חוֹזֵר בְּתְּשׁוּבָה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, עַל־יְדִי־זָה נִצּוֹל מֵהַכֹּל. וְלָכֵן רָאָה, אֱהוּבִי, בְּנִי, לְהַחְזִיק מִמַּעַמְד, וְלֹא לְהִשָּׁבֵר מִשׁוּם דְּבָר שֶׁבְּעוֹלָם, אֶלָּא בְּכֹל מָה שֶׁעוֹבֵר עָלֶיךָ, רָאָה לְהַדְבִּיק אֶת עַצְמְךָ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתִרְגִּיל אֶת עַצְמְךָ לְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר זֶה עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה, וְתִרְבֶּה לַעֲשׂוֹת מַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁעַל־יְדִי־זָה אַתָּה קוֹנֵה לְעַצְמְךָ פְּרָקְלִיטִים מְלִיצֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִפְּלוּ אִם כָּבֵר נִכְשַׁלְתָּ בְּאֵיזָה עוֹן, וּבִרְאֵת אֵיזָה מְקַטְרֵג עָלֶיךָ, שִׁמְלִשִׁין עָלֶיךָ כָּל דְּבָר רַע, עִם כָּל זֹאת עַל־יְדִי שֶׁתְּשׁוּב בְּתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה, יִהְיֶה לְךָ מְגִן בְּפָנֵי כָּל הַפּוֹרְעָנוֹת, וְלֹא תִבּוֹא עָלֶיךָ שׁוּם פּוֹרְעָנוֹת; אֲשֶׁר־מִי שֶׁזוֹכֵה לְהַחְזִיק מִמַּעַמְד, וְלֹא נִשְׁבֵּר בְּזָה הָעוֹלָם מִכָּל מָה שֶׁעוֹבֵר עָלָיו, אֶלָּא תְּמִיד יִזְכֹּר הַיֵּטֵב בְּלִבּוֹ, וְיִהְיֶה לְפָנָי עֵינָיו אִם עוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת קוֹנֵה לְעַצְמוֹ פְּרָקְלִיט אֶחָד, וְלַהֲפֹךְ — אִם עוֹבֵר עַבְרָה אַחַת, קוֹנֵה לוֹ קִטְגוֹר אֶחָד. וְלָכֵן בָּחַר לְךָ, אֱהוּבִי, בְּנִי, יוֹתֵר טוֹב לְעַסֵּק בְּתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, שֶׁנֶּה יִהְיֶה מְגִן בְּפָנֵי הַפּוֹרְעָנוֹת, שֶׁלֹּא תִבּוֹא אֵלֶיךָ. וּבְאֵמֶת אִם תִּחְדִּיר בְּדַעְתְּךָ דְּבָרִים אֵלוֹ, אֲשֶׁר אֵין לָאָדָם רַק הַשִּׁיחָה וְהַתְּפִלָּה שֶׁמְדַבֵּר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, שֶׁנֶּה עֵקֶר הַתְּשׁוּבָה, אֲזִי תַעֲסֵק בְּזָה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. אֲשֶׁר־מִי שֶׁאֵינוֹ מְטַעֵה אֶת עַצְמוֹ בְּזָה הָעוֹלָם, וְאִז טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה יְד רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אֹמֵר: כָּל כְּנִסְיָה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם, סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם, וְשִׂאֵינָה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֵין סוֹפָה לְהִתְקַיֵּם: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! כְּשֶׁמִּתְקַבְּצוֹת יַחַד נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, זֹו נִקְרָאת כְּנִסְיָה, שֶׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא בֵּית־הַכְּנִסְת, שֶׁשֵׁם מִתְקַבְּצוֹת יַחַד נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְאִף שֶׁדַּעוֹתֵיהֶן שׁוֹנוֹת, עִם כָּל זֹאת הֵן מִתְאַחְדוֹת יַחַד בְּאַחְדוֹת אַחַת, לְמִצָּא אֶת הַתְּכֵלִית הַנְּרָצִית, כְּגוֹן: לְבָנוֹת בֵּית־הַכְּנִסְת אוֹ בֵּית־הַמְּדָרֵשׁ לְשֵׁם שָׁמַיִם, דְּבָר כְּזֶה סוֹפּוֹ לְהִתְקַיֵּם; כִּי אִם מִסְכִּימוֹת פְּעֻלוֹת הַמִּשְׁנוֹת יַחַד בְּאַחְדוֹת פְּשוּטָה לְבָנוֹת מְקוּם אֶחָד, שֶׁשֵׁם יִתְקַבְּצוּ שְׁנֵי הַפְּכִים בְּאַחְדוֹת אַחַת, זֶה מְאֹד חָשׁוּב לְמַעֲלָה אֲצִלוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכִנְס כְּזֶה סוֹפּוֹ לְהִתְקַיֵּם; הֵינּוּ אִפְּלוּ שֶׁבְּהִתְחַלָּה יִהְיוּ

דברי נתן, פרק מ): כל כנסיה שהיתה לשם מצוה, זו כנסת אנשי הגדולה, ושלא לשם מצוה — זו כנסת אנשי דור ההפלה. ולכן כשבונים בית-הכנסת או בית-המדרש, לתכלית אחת — ששם יוכלו להתקבץ כלל נשמות ישראל מפל השבטים ומכל הנסחאות ומכל העדות, כעין התפלות העולות לשמים ביחד, על-ידי בית-הכנסת ובית-המדרש כזה — סופו להתקיים; כי הוא בדגמת השמים, ששם מתקבלות ומתקבצות כל התפלות ביחד, כמאמרם ו"ל (שמות רבה, פרשה כא, סימן ד), על פסוק (תהלים סה, ג): "שומע תפלה עדיך כל בשר יבאו"; אתה מוצא בשר ודם אינו יכול לשמע שיחת שנים כאחת, אבל הקדוש-ברוך-הוא אינו כן, אלא הכל מתפללין לפניו, והוא שומע ומקבל תפלתו. דבר אחר "שומע תפלה" — אמר רבי יהודה בר שלום בשם רבי אלעזר, בשר ודם, אם בא עני לומר דבר לפניו, אינו שומע הימנו, אם בא עשיר לומר דבר, מיד הוא שומע ומקבלו, אבל הקדוש-ברוך-הוא אינו כן, אלא הכל שוין לפניו: הנשים והעבדים והעניים והעשירים. ולכן אם בונים בית-הכנסת או בית-המדרש, ששם יוכלו להתקבץ יחד כל השבטים, ויתפללו שם כל נסחאות התפלה, כנסיה כזו שהיא דגמת השמים, ששם נכנסים כל התפלות של כלם ביחד — סופה להתקיים, אבל בית-הכנסת ובית-המדרש שנבנה על יסוד רעוע, ויש שם מחלקת ופרודים, אין סופה להתקיים.

ויש לומר, למה דיקא רבי יוחנן הסנדלר אמר מאמר זה? כי מובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן ז' וסימן סח), אשר שלמות הצדיק היא, שיכול להיות למעלה ולמטה, והוא לומד עם דרי מעלה ועם דרי מטה. ואף שהוא גם למעלה דבוק בחי החיים

ביניהם אילו וכוחים או אי הבנות, אבל מאחר שכל פונתם היא לשם שמים, כדי שיתקבצו שם יחד ללמד ולהתפלל באחדות אחת, לבנות מקום שיוכלו להתקבץ יחד, ללמד יחד, להתפלל יחד, כנסיה כזו סופה להתקיים; כי התכלית היא אחת — להתאחד באין סוף ברוך הוא. ולהפך — אם מתקבצות יחד נשמות ישראל, וחסרה האחדות, וכל אחד רוצה דיקא להוציא את רצונו וכסופו, ולהכריח את דעותיו על זולתו, אשר דבר זה אינו רצוי בשמים, ואפלו שבונים בית-הכנסת או בית-המדרש, אבל אם הכוונה היא ישות וגאות והשתררות על זולתו ומי בראש, כנסיה כזו לבסוף לא תתקיים. ונקט "לשם שמים" דיקא, כי אנחנו רואים שהשמים כלולים מאש ומים, שני הפכים בנושא אחד, כמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה ד', סימן ו'): "ויקרא אלהים לרקיע שמים" — רב אמר אש ומים, כי האש שורפת ומבשלת את המים ונעשים אדים, ולהפך המים מכבים את האש. עם כל זאת הקדוש-ברוך-הוא אוחדם ביחד, זה נקרא שמים. ולכן אם בונים בית-הכנסת או בית-המדרש שיוכלו להתקבץ שם בני-אדם שיש להם דעות שונות, ועם כל זאת פונתם לשמים, אזי כנסיה כזו לבסוף תתקיים לדורי דורות, שזה כל הבתי כנסיות ובתי מדרשות של גדולי מבחרי הצדיקים, שכל פונתם היתה רק לגלות את אמתת מציאותו יתברך, ולקרב את הרוחקים, על-ידי-זה נשאר שםם וזכרם, שהוא בית מדרשם קים לדורות עולם. לא-כן אלו הרשעים, שאף שבנו בתי כנסיות ובתי מדרשות, אבל פונתם לא היתה כונה אמתית לשם מצוה כמו בתי כנסיות ובתי מדרשות של המינים והכופרים, המחקרים והאפיקורסים, לבסוף לא נתקיימו, כי נעקרו מן העולם. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (אבות

בו יתברך, עם כל זאת הוא יכול להיות גם למטה, להתחבר אל כל הרחוקים, ולקרובם אליו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (הובא במדרש תלפיות): חנוך תופר מנעלים היה, ועל כל תפירה ותפירה היה מיחד יחודים ואומר: "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". והענין הוא — פי אצל חנוך פתיב (בראשית ה, כד): "ויתהלך חנוך את האלקים ואיננו, פי לקח אותו אלקים"; פי נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, עד שנעשה בבחינת אין. עם כל זאת היה יכול לתפור נעלים, שהן לבוש על הרגלים העומדות על גשמיות הארץ, וליחד יחודים ולומר על כל תפירה ותפירה "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד"; פי זו עקר גדלתו, שאף שהיה בשר ודם, עם כל זאת זכה לזכר את עצמו בזכרון אחר זכוה, עד שנתעלה למדרגת מלאך מט"ט, כמובא (תקוני-יהר, תקון ע): חנוך דנפק מאנוש איהו מטטרו"ן דנהפך בשרו ללפיד אש ואיהו נוריא"ל, ועל תרוייהו אתמר: "ויהחיות רצוא ושוב", רצוא דא נוריא"ל ושוב דא מטטרו"ן, שמצד היותו על הארץ, התהפך פעם טמא ופעם טהור, פעם בשר ופעם פסול, פעם אסור ופעם מתר, שזה מלאך מט"ט (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן עט): כשנכלל באין סוף, אז התלהב עד שנעשה לפיד אש, וזו מדרגת גדולי מבחרי הצדיקים, מצד אחד יש בכחם להיות דבוקים בחי החיים בו יתברך בבטול כל הרגשותיהם, עד שיהיו דבקים לגמרי באין סוף, ויהיה נטל מהם חיזו דהאי עלמא לגמרי. ומצד שני הם יכולים להוריד את עצמם אל הכי ירודים ונפולים ונשלכים בעוונותיהם ותאוותיהם ומדותיהם הרעות: טמא, פסול, אסור, ואפלו עם גוי בשוק הם יכולים להתחבר עמו גם יחד, ולסבל מפלם עלבונות, חרופים וגדופים, עד שיחשבו שהוא, חס ושלום, כאחד מהם, עם כל זאת הוא מעלה אותם שגם הם ידברו ממנו יתברך, ויזכירו בפייהם תמיד שם שמים, ועולים בעליה אחר עליה. טהור, בשר, מתר, ועליהם אמרו חכמינו

הקדושים (תנחומא וירא): אשריהם הצדיקים ואשרי דבקהם; וצדיקים כאלו שהם יכולים לקבץ יחד נשמות ישראל באהבה, אחנה ורעות, הם דיקא יכולים לבנות פגסיה לשם שמים; הינו בית-הפגסות ובית-המדרש ששם יתקבצו ויתפנסו שני הפכים כאחד, פי לפנייהם כבר פתוחים כל העולמות. וכמובא (והר בראשית נו:): רבי אלעזר אמר: חנוך נטיל ליה קדשא בריך הוא מארעא ואסקיה לשמי מרומים, ואמסר בדיה כל גנזי עלאין, וחמשה וארבעין מפתחן סתרי גליפין דבהו משתמשי מלאכי עלאי, וכלהו אתמסרו בדיה. ולכן רבי יוחנן הסנדלר דיקא שהוא סוד תופר מנעלים פנ"ל, היה יכול לומר מאמר זה, פי דיקא מי שמצד אחד בטל לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, בבטול גמור, והוא כלו רוחניות, שאין לו שום הסתכלות בעולם הזה כלל, ומצד שני הוא יכול להוריד את עצמו אפלו אל גוי בשוק ולכל פחותי ערך ולסבל מהם עלבונות חרופים וגדופים ויזלזלו בו, ויהיה רצוא ושוב 'עיל ונפיק' (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ו); הוא יכול להיות אד"ם היושב על הפס"א, אד"ם דיקא, שהוא מספר חמשה וארבעין מפתחן דאיתמסר בדיה פנ"ל. הפס"א דיקא, שהוא מספר אלהיים גימטריה הטב"ע, שהוא יכול לחבר עלמא עלאה בעלמא תתאה; ועל-כן רבי יוחנן הסנדלר דיקא היה יכול לגלות גלוי זה: "כל פגסיה שהיא לשם שמים, סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים"; פי הוא היה תלמידו של רבי עקיבא (ברכות כב.), שעליו אמרו (חגיגה יד:), שהיה נכנס בשלום ויצא בשלום, בסוד "עיל ונפיק". וזה שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה סא, סימן ג): "ב אלף תלמידים היו לרבי עקיבא מעכו ועד אנטיפטריס, וכלם בפרק אחד מתו, למה? שהיתה עיניהם צרה אלו באלו (ועין יבמות סב:). ובסוף העמיד שבעה: רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי אלעזר בן שמוע, ורבי יוחנן הסנדלר, ורבי אליעזר בן יעקב,

ואית דאמרי: רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבי מאיר, ורבי יוסי, ורבי שמעון בן יוחאי, ורבי חנינא בן חכניאי, ורבי יוחנן הסנדלר. אמר להם: בני, הראשונים לא מתו אלא שהיתה עיניהם צרה אלו לאלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה; פי

סופה להתקיים: טו רבי אלעזר בן שמוע אומר, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך, וכבוד חברך

דיקא על-ידי אהבה שתהיה בין התלמידים, וילמדו ביחד בצותא חדא, באהבה גדולה, על-ידי-זה יקימו כנסיה לשם שמים, שסופה להתקיים. ועתה, אהובי, בני! בא וראה דבר פלא, מה שספרו לנו חכמינו הקדושים (ירושלמי תגינה, פרק ג', הלכה א'): מעשה שנכנסו שבעה זקנים לעבר את השנה בבקעת רמון, ומי היו? רבי מאיר, ורבי יהודה, ורבי יוסי, ורבי שמעון, ורבי נחמיה, ורבי אליעזר בן יצקב, ורבי יוחנן הסנדלר; אמרו: כמה מעלות בקדש ובתרומה? רבי מאיר אומר: שלש-עשרה, רבי יוסי אומר: שתי-עשרה, אמר רבי מאיר: כך שמעתי מרבי יצקבא שלש-עשרה. אמר לו רבי יוחנן הסנדלר: שמשתי את רבי יצקבא עומדות מה שלא שמשתו ישיבות. אמרו: רבי יוחנן הסנדלר, אלכסנדר, אלכסנדר, אלכסנדר, אלכסנדר; הינו שנעשה ריב בין החכמים, ורבי יוחנן הסנדלר אמר לרבי מאיר, שהוא שמש את רבו רבי יצקבא יותר ממנו, והקניטו אותו החכמים, וקראו אותו אלכסנדר, שמדבר גדולות, כמו האלכסנדרים, אף לבסוף נתפסו כלם ועמדו משם בנשיקה, שאחד נשק לחברו מרב אהבה, עין שם; וכך צריך להיות בית-הכנסת ובית-המדרש בנוי, אפלו שיהיה ביניהם איזה דין ודברים וחלוקי דעות, וחס ושלום, אחד ילבין את פני חברו, לא יזונו משם, עד שיפסו זה את זה בנשיקה. וכנסיה פזו נקראת לשם שמים, שסופה להתקיים, ולצערנו הרב, הרבה בתי כנסיות וקבוצי ישראל נחרבו רק בשביל דברים פאלו, שלא יכלו להתאחד יחד, ואחד בזה את השני, ובפרטייות אנשי הצדיק מוכרחים להחזיק עצמם יחד, ולא יתנו שהסמ"ך-מ"ם יפנס ביניהם ויהרס את האחדות אצלם, כי מאד מאד הזהירנו על זה רבנו ז"ל, ובפרוש אמר קדם שנסע להסתלק לעילא: "אם תחזיקו עצמכם יחד, תוכלו עוד להמשיך אותי אליכם". ודו"ק.

טו רבי אלעזר בן שמוע אומר: יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשליך: אם אתה רוצה להקים תלמידים אמתיים יראי ה', ואתה רוצה למסור להם את מה שקבלת מרביך, ראה לשמר מאד על כבוד התלמידים, כמו שאתה דואג שלא יבזו אותך, כך תשתדל, אהובי, בני, שלא לבזות את תלמידך. ואז תהיה בטוח שיהיו לך תלמידים יראי ה' וחושבי שמו; כי בדרך כלל מי שמלמד עם תלמידים, והם לא שמים לב לפעמים לאשר מלמדים אותם, על-ידי-זה רבם כוועס עליהם ומבזים ברבים, ושופך דמם, ועל-ידי-זה הם נחלשים ונשברים, והרבה פעמים גם מתרחקים, אבל אם הרב גזקר בכבוד התלמידים כמו על כבודו, אז נכון לבו יהיה בטוח, שיקים תלמידים טובים. "וכבוד חברך כבודך"; ואם אתה רוצה שיהיה לך חבר טוב, אשר הוא יסוד גדול בעבודת ה' יתברך להתחבר עם חברים טובים, וכמו שהזהירנו רבנו ז"ל (לקוטי-מנהגין, חלק א', סימן לו), שנקדת החבר זהו דבר מאד נחוץ, בבחינת (תרגום ישעיהו, ג'): 'ומקבלין דין מן דין', אז עליך לכבד את חברך באופן כזה, כמו שאתה מתירא מרביך; כי סוף כל סוף חברך גם-כן

גדול ממנו זשנים היה וקרי ליה אלוני: ומורא רבך כמורא שמים. דכתיב (שם יא) אלוני משה כללם כלם מן העולם כיון שמרדו כך כאלו מרדו זשהק"ה וחייבים כליו: טז הוי זהיר בתלמוד. שיהא תלמודך

שחברים שמקבלים מרב אחד, תהיה ביניהם אחדות גדולה, ויהיה מורא רבם עליהם. וכך מקבלים בשלמות את נקדת התורה. "ומורא רבך רוצה לקבל מרבך, עליך להחזיר בך יראה מפני

**כְּמוֹרָא רַבָּךְ, וּמוֹרָא רַבָּךְ
כְּמוֹרָא שְׁמַיִם: טז רַבִּי יְהוּדָה
אוֹמֵר, הָיִי זְהִיר בְּתַלְמוּד,
שֶׁשֶׁגַגְתָּ תַלְמוּד עוֹלָה זְדוּן.
יז רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה
כְּתָרִים הֵם, כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר**

זדקדוק וכהלכה: ששגגת תלמוד עולה זדון. אם מטעה זהוראה מתוך שלא דקדקת זלמודך ומזל להמיר את האסור הקז"ה מעלה על יך כאלו עשית מזיד: יז שלשה כתריו הם. הכתובים זתורה שחייבה התורה לנהוג זזהם כזוד:

כתר תורה. כתיב זיה (ויקרא ט) והזרת פני זקן זה הרב, בזיוק כמו שאמה מפחד מפניו יתברך. והעיד הרב הקדוש ר' שניאור זלמן מליאדי

זי"ע (בצל הפניא' והשלחן צרוף), שאיך זכו הוא זכל התלמידים לקבל מרבם הקדוש המגיד ממעזריטש זי"ע? על-ידי גדל ותקף היראה שהיה להם מפניו, שפשרק שמעו התלמידים שרבם סוחר את הרגלים וזא (כי היה סובל על רגליו, ולכן בעת שהלך שמעו את גרירת הרגלים), ככר ישבו באימה וזיראה וזבפחד, זרתת וזביע, וזיקא על-ידי-זה זכיניו לקבל מפניו הרבה מאד. ולכן, אהובי בני, אם אמה רוצה לקבל מרבך תורה וזראת שמים, תכניס בעצמך יראה, שתתירא מרבך בזיוק כמו שאמה מתירא מפניו יתברך, וזיקא על-ידי-זה תקבל מפניו הרבה מאד, והבן למעשה. טז רבי יהודה אומר: הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר רבנו ז"ל אמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ריד), שתלמוד תלמוד הוא כמספר הקלפה לילי"ת, וכשאדם לומד תלמוד, הוא מכניע אותה, או נותן לה כחות, רחמנא לצלן, כי תלמוד זבגימטריה אותיות של שמה — לילי"ת על-פני יש כח בתלמוד התלמוד — או להכניע אותה, או להפך, חס ושלום. ובשביל זה מזהירך התנא ואומר: "הוי זהיר" מלשון אור המזהיר, שתלמוד תלמוד, שהוא כלל תורה שבעל-פה בזבקות עצומה, ולהמשיך על עצמך אור וזיו והיות וזבקות הבורא יתברך שמו; כי על-ידי למוד תלמוד זכולים להכניע את הקלפה המחטיאה את האדם בזגס הברית. "ששגגת תלמוד"; אם הוא שגג בתלמוד ועשה טעות קלה, ככר עולה זדון, וזכול להיות מזיק; כי בזאמת כלל התלמוד הוא סוד אמונת חכמים, שצריכים מאד מאד להזהר ללמד הרבה תלמוד, הזולל: בבלי, ירושלמי, תוספתא, שהם כלל תורה שבעל-פה עם כל המדרשים כלם, כדי להכניע את הקלפה לילי"ת, המחטיאה את האדם בזגס הברית. ואם אדם שגג בזאמונת חכמים, אזי לבסוף זבוא לעבר בזמיד. ולכן צריכים מאד להזהר בהתמדת למוד תלמוד, ועל-ידי-זה ינצל מהקלפה הזו, והבן.

יז רבי שמעון אומר: סתם רבי שמעון הוא רבי שמעון בר יוחאי, והוא מגלה אשר "שלשה כתריו הם" להשיג בזו העולם: "כתר תורה וכתר פהונה וכתר מלכות, וכתר שם טוב עולה על גביהן"; וכן מצינו (שמות רבה, פרשה לד, סימן ב'): אמר רבי שמעון בר יוחאי: ג' כתריו הם:

כְּתָר מְלָכוֹת וְכְתָר כְּהוֹנָה וְכְתָר תּוֹרָה; כְּתָר מְלָכוֹת זֶה הַשְּׁלַחַן דְּכֹתִיב בּוֹ (שְׁמוֹת כה, כד): "וְעָשִׂיתָ לוֹ זֶר זָהָב סָבִיב", כְּתָר כְּהוֹנָה — "זֶה הַמִּזְבֵּחַ", דְּכֹתִיב בּוֹ (שָׁם ל, ג): "וְעָשִׂיתָ לוֹ זֶר זָהָב סָבִיב", וְכְתָר תּוֹרָה זֶה הָאָרוֹן, דְּכֹתִיב (שָׁם כה, יא): "וְעָשִׂיתָ לוֹ זֶר זָהָב סָבִיב"; וּמִפְּנֵי מָה בְּכָלֵן כְּתִיב: "וְעָשִׂיתָ לוֹ" וּבְאָרוֹן כְּתִיב: "וְעָשׂוּ עֲלֵיו", לְלִמְדָה שֶׁכְּתָר תּוֹרָה מַעֲלָה יוֹתֵר מִכָּלֵן. זָכָה אָדָם לְתוֹרָה, כְּאֵלוֹ זָכָה לְכָלֵן, עֵינֵי שָׁם; וְצָרִיף שֶׁתִּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, אֲשֶׁר הַשְּׁלֵשָׁה כְּתָרִים הָאֵלוֹ הֵם כְּנֶגֶד הָעוֹלָמוֹת: עֲשִׂיָה, יְצִיָה, בְּרִיאָה. "כְּתָר מְלָכוֹת" הוּא בְּעֲשִׂיָה, כִּי מְלָכוֹת מְקַנְנֵן בְּעֲשִׂיָה, וְ"כְתָר כְּהוֹנָה" הוּא בִּיצִיָה, שֶׁשָׁם מִיכָאֵל מְקָרִיב קָרְבָּנוֹת, וְהוּא

כְּהוֹנָה וְכְתָר מְלָכוֹת, וְכְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיָהֶם:

כְּרִיכִים לוֹ. שֵׁשׁ תַּלְמִיד חֹכֵם הוּא וְסָנֵי שׁוֹמְעֵנִי שְׂרִי לְבוֹיָהּ. וְאֵם כֶּהֵן גְּדוֹל הוּא אֲמַרִּינֵן צִיּוּמָא (דף עא, ב) יִתּוֹן בְּנֵי עַמְמִיאל לְשֹׁלֵם דְּעַבְדִּין עוֹבְדֵי דְאֶהְרָן וְלֹא יִתּוֹן בְּנֵי אֶהְרָן לְשֹׁלֵם דְּלֹא עַבְדִּין עוֹבְדֵי דְאֶהְרָן. וְאֵם נִשִּׂיא [מִלֵּךְ] הוּא כְּתִיב (שְׁמוֹת כג) וְנִשִּׂיא צַעֲמָן לֹא תֹאכֶר. צַעֲמָה מַעֲשֶׂה עֵמֶךָ: יֵה הוּי גוֹלָה לְמִקּוּם תּוֹרָה. אֵם אִין תַּלְמִידֵי חֹכְמִים צַמְקוּמָךְ: וְאֵל תֹּאמַר שֶׁהִיא

כֶּהֵן גְּדוֹל, "וְכְתָר תּוֹרָה" הוּא הַבְּרִיאָה, כִּי אֵימָא מְקַנְנָא בְּכוֹרֵסָא. "וְכְתָר שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיָהֶן" — זֶה עוֹלָם הָאֲצִילוֹת. שֶׁשָׁם מִתְגַּלָּה עֲצָם הָאֱלֹקוֹת, שְׁזָה סוּד (מְלֹאכֵי ג, ו): "אֲנִי הַיְוָה" לֹא שְׁנִיתִי"; וְזֶה שְׁכֵתוֹב: "שֵׁם טוֹב עוֹלָה עַל גְּבִיָהֶן"; כְּמוֹ שֶׁכֵּתוּב (שְׁמוּאֵל-ב ה, כה): "וַיַּעַשׂ דָּוִד כֵּן". וְאָמְרוּ בְּזֵהר הַקְּדוּשׁ (בְּחֻקְתֵי קִיג), שֶׁהוּא שְׁמָא קְדִישָׁא, עֵינֵי שָׁם; שֶׁהָאָדָם צָרִיף לְעֹלֹת לְתַכְלִית הָעֲלִיָה, עַל-יְדֵי שְׁמִיחָד אֶת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶה גַּעֲשֶׂה עַל-יְדֵי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל. וְהָאִישׁ הָאֱלֹקִי רַבְּנֵי יַעֲקֹב יוֹסֵף זִי"ע, מְבִיא בְּסִפְרוֹ (צִפְנֹת פְּעֻנֹת תְּרוּמָה): "תּוֹרָה" הִיא בְּסוּד חֲב"ד, "כְּהוֹנָה" הִיא בְּסוּד חֲג"ת, "מְלָכוֹת" הִיא בְּסוּד נְה"י, "שֵׁם טוֹב" עוֹלָה עַל גְּבִיָהֶן הוּא סוּד מְלָכוֹת; כִּי שָׁם הוּא הַמְּלָכוֹת, וְטוֹב הוּא הַיְסוּד. וְעַל-יְדֵי יְסוּד עוֹלָה הַמְּלָכוֹת עַל גְּבִיָהֶן, כִּי נוֹדַע, אֲשֶׁר הַיְסוּד עוֹלָה עַד הַדַּעַת, כִּי סְלוּקָא דִּיִּסוּדָא עַד אַבָּא וְאָמָא (וְהוּ מְשַׁפְּטִים קי); וּבְאֲמַת הָאָדָם צָרִיף לְקַדְּשׁ וּלְטַהַר אֶת מַחַ מַחֲשָׁבָתוֹ וְאֶת דְּבוּרוֹ, וְאִזּוּ הוּא מַעֲלָה אֶת הַשְּׁלֵשָׁה כְּתָרִים, כְּמוֹבָא (תְּקוּנֵי-זֶהר, תְּקוּן ה): קָלָא דְּבוּר וּמַחֲשָׁבָה וְכוּ', כְּלִילָן בְּהַ כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהוֹנָה וְכְתָר מְלָכוֹת וְכוּ', עֵינֵי שָׁם; וְעֵינֵי בְּתְקוּנֵי-זֶהר (תְּקוּן כא): אוֹת שְׁבֵת, אוֹת בְּרִית וְאוֹת תְּפִלִּין, אֵיהוּ כְּתָר כְּהוֹנָה וְכְתָר מְלָכוֹת וְכוּ', עֵינֵי שָׁם; וְהִכּוּל עוֹלָה בְּכַוְנָה אַחַת — לְקַשֵּׁר אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת יַחַד. וְלִכֵּן רָאָה, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, מָה לְפָנֶיךָ, שְׂאֵתָה יְכוּל לְקַנּוֹת לְעֲצָמְךָ אֶת הַכְּתָרִים הָאֵלוֹ, אִם תִּתְמַיֵּד בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה בְּהַתְמַדָּה וּבְתַשׁוּקָה רַבָּה, אִזּוּ תִזְכֶּה לְכְתָר תּוֹרָה, וְאִם תִּתְמַיֵּד בְּעֲבוּרַת הַצְּדָקָה וְהַחֲסָד, תִּזְכֶּה לְכְתָר כְּהוֹנָה; כִּי הִכְהֵן הוּא אִישׁ הַחֲסָד, וְאִם תִּתְמַיֵּד בְּתַפְלָה, תִּזְכֶּה לְכְתָר מְלָכוֹת; כִּי הַתְּפִלָּה הִיא בְּסוּד מְלָכוֹת: עֲנִיָה וְדִלָּה שׁוֹאֵלָת וּמְבַקְשָׁת מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ כָּל צָרְכֶיךָ; וְאִזּוּ עַל-יְדֵי שֶׁתַּחֲזוּק בְּשֵׁלֶשֶׁה כְּתָרִים הָאֵלוֹ — תּוֹרָה, עֲבוּדָה וּגְמִילוֹת חֲסָד, תִּזְכֶּה לְהַגִּיעַ לְשֵׁם טוֹב, שֶׁשְׁמָךְ הַטוֹב יִלֵּךְ מִסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ. וּבְלִבְד שְׂיִהְיֶה בְּלֵב אֲמַת וּבְלֵב נְכוּן, דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בְּאִין סוּף בְּרוּךְ הוּא יִתְבַּרְךָ שְׁמוֹ; אֲשֶׁרִי מִי שְׁמַקְיָם אֶת זַאת, וְאִזּוּ טוֹב לוֹ בְּזֶה וּבְכָא לְנַצַּח נְצַחִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

תבוא אחריו. תלמידי חכמים יבואו לנאן: שחבריו יקיימוה בידך. ואל תסמוך שחבריו כשיבואו מזית הרב יקיימו התורה בידך שתלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב. אלא הוי גולה אתה בעלמך למקום הרב שאינו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב. פירוש אחר שחבריו יקיימוה בידך שאפילו אתה חריף ומפולפל ביותר. לא תחייס התורה נך אלא על ידי חבריך שתשא ומתן עמהם והיינו דמסיים ואל

יח רבי נהוראי אומר, הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבוא אחריה, שחבריה יקיימוה בידך. ואל בינתך אל תשען:

לומר: "הוי גולה למקום תורה"; אם אתה רוצה לזכות ללמד תורה, ראה ללכת אפלו בגלות, וללמד תורה, תחפש ותבקש מסוף העולם ועד סופו רבי, שישגלה לך את אור התורה. "ואל תאמר שהיא תבוא אחריה"; כי אם אדם אינו מתנגע לתחפש אחר הרב והצדיק האמת ללמד אצלו תורה, היא לא תבוא אחריו. לזאת, אהובי, בני! אתה צריך להתדיר היטב בלבך, אם אתה לא תחפש אחר הצדיק האמת יומם ולילה, ותחפש ותבקש אחר רוח הקדש שבתורתו (עין לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן ח'; ובלקוטי הלכות, שלוחין, הלכה ה'), תהיה רחוק מאד. וצריך שתדע, "שחבריה יקיימוה בידך"; כי הם הזוכים להיות מקרבים אל הצדיק, יזכו להגיע אל קיום התורה. אף אתה זכור "ואל בינתך אל תשען"; אל תשים את זה על דעתך כאלו אתה לא צריך להתקרב אל הצדיק האמת, וללמד ממנו, ולהתחבר עם חברים טובים; כי באמת כבר אמרו חכמינו הקדושים (ברכות ג:): אין התורה נקנית אלא בחבורה; וכן אמרו (מעניח ז): הרבה למדתי מרבותי ומחברי יותר מרבותי, ומתלמידי יותר מכלן; ועל-כן נותן לך התנא הקדוש עצה, שתמיד תלך אחר הצדיק האמת, ותלך בגולה אחר גולה, ותחפש ותבקש אחר הרב האמת והצדיק שבדור, שיוכל ללמד אתך תורה, ולא תתיגע כלל. ותחבר את עצמך עם חברים שפכר וכו' למצא את הצדיק האמת, ותבטל את ישותך וגאותך לגמרי. והתנא רבי נהוראי אמר (קדושין פב:): מניח אני כל אמונות שבועולם, ואיני מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה, והקרן קנימת לו לעולם הבא. ושאר כל אמונות אינן כן; כשאדם בא לידי חלי או לידי זקנה או לידי יסורין, ואינו יכול לעסק במלאכתו, הרי הוא מת ברעב, אבל התורה אינה כן, אלא משמרתו מכל רע בנעורותו, ונותנת לו אחרית ותקנה בזקנותו. ובאמת כשהאדם מקרב אל הצדיק האמת, אז בא לידי שפלות אמתית, ויהיה שפל בתכלית השפלות. וזה סימן שהוא מקרב אל הצדיק האמת, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן עב): כשנופל על האדם שפלות אמתית, ידע שהוא מקרב אל צדיק אמת. וזה עקר הגדלה שמקבילים ממנו; כי באמת האדם צריך לבטל את עצמו לגמרי לגבי האין סוף ברוך הוא, ולידע אשר מלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיניה, וכל המחשבות של האדם יש בהן מציאות השגחתו הפרטית, וכל מחשבה היא קומה שלמה. ואם נכנסת באדם איזו מחשבה זרה, עליו לידע, שהוא צריך תכף-ומיד למצא את האלקות שבתוך המחשבה זרה; כי באמת הכל לכל הוא אלקות, אלא בשביל הבחירה והנפיון האדם מסבב עם

"אומר"; הנה רגיל

קמו:); אבל לפי דעה אחת הנה תנא, ומסר הלכה בשם של רבי יהושע ורבי טרפון (גזיר ה:);

עֲנִינִין דְּמַכְסִּין עַל עֵינָא, שְׁזֵה בָּא מַחֲמַת פְּגָם הַבְּרִית, כַּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ ו'ל (לְקוּשִׁי מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן ב'); וְעַל-יְדֵי שְׁזוּכָה לְהַתְקַרֵּב אֶל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת, וּמִקְשָׁר אֶת תּוֹרָתוֹ וּתְפִלָּתוֹ אֵלָיו, עַל-יְדֵי-זֶה נִפְתָּחִים לוֹ מַעֲיָנוֹת הַחֻקִּים, וְיוֹדֵעַ, אֲשֶׁר דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֶלָּא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל

יט **רַבִּי יֵנָאי אוֹמֵר, אֵין בְּיַדֵּינוּ לֹא מִשְׁלוֹת הַרְשָׁעִים וְאֵף לֹא מִיִּסוּרֵי הַצַּדִּיקִים.**

הַעֲלִיּוֹן. וְזֶה סִימָן אִם אָדָם הוּא כְּבָר מַחְזִיק בְּדַרְךְ הַטּוֹבָה — אִם נוֹפְלִים עָלָיו בְּטוֹל וְהַכְנָעָה אִמְתִּית, יָדַע שֶׁהוּא נִמְצָא אֶצֶל צַדִּיק

מַכְלֵל רַשָּׁעִים שֶׁאֵין לָנוּ הַשְׁלוּה שֵׁשׁ לַרַשָּׁעִים וּלְכֻלָּל צַדִּיקִים לֹא הִגַּעְנוּ שֶׁהַיִּסּוּרִים שֶׁלָּנוּ אֵינָן שֶׁל אֲהַבָּה

הָאֵמֶת. וְלָכֵן נִתֵּן הַתַּנָּא הַקָּדוֹשׁ רַבִּי נְהוֹרָאי עֲצָה: "הָיוּ גּוֹלָה לְמָקוֹם תּוֹרָה"; וְעַל-יְדֵי גְלוּת שֶׁתִּלְךָ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, תִּשָּׁבֵר גְּאוּתְךָ וְיִשׁוּתְךָ, שְׂאֵז תִּהְיֶה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אִמְתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל אֶת אִמְתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא כְּשֶׁאָדָם מַגִּיעַ אֶל בְּחִינַת אֵין, כִּי הוּא שֶׁפֵּל בְּעֵינָיו, וּבִטֵּל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוּף לְגַמְרֵי. "וְאֵל תֹּאמַר שֶׁהִיא תְּבוּא אַחֲרֶיךָ"; אִם לֹא תִבְטַל אֶת עֲצָמְךָ נֶגֶד כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרָט נֶגֶד הַחֲבֵרִים הַלּוֹמְדִים אֶצֶל הַצַּדִּיק; כִּי עָלֶיךָ לְדַעַת, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! "שְׁחַבְרֶיךָ יִקְיִמוּךָ בְּיַדְךָ"; הֵם יִתְעַלּוּ מֵעֵלָה מֵעֵלָה, וְאִתָּה, אֲהוּבֵי, בְּנֵי, "וְאֵל בִּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֵן"; וְלִחֲשֹׁב שֵׁשׁ בָּךְ אֵיזוֹ מְצִיאֹת וְיִשׁוּת וְגְאוּת, וּכְאֵלוֹ כְּבָר הַגַּעַת לְאֵיזוֹ דְרָגָה דְקָרְשָׁה; כִּי אֵז אִתָּה מִתְרַחֵק לְגַמְרֵי מִהֶאֱרַת הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא. וְלָכֵן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמִּבְטָל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵינּוּ מְסִיחַ דַּעַת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ כָּל הַיּוֹם כְּלוּ; כִּי סוּף כָּל סוּף הָאָדָם צָרִיךְ לְחֹזֵר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְלִהְדַּבֵּיק אֶת מַח מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלָכֵן לָמָּה לוֹ לְחַכּוֹת עַד שֶׁיִּקְבַּל עֲנָשִׁים קָשִׁים וּמְרִים, וְיִסְבַּל יִסּוּרִים גְּדוֹלִים, וְאֵז רַק יִחֹזֵר אֵלָיו יִתְבָּרַךְ, וְיִרְגִישׁ טַעַם דְּבִקּוּת אִמְתִּית, יוֹתֵר טוֹב שֶׁכְּבָר עֲכָשׁוּ יִתְקַרֵּב אֶל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת, אֲשֶׁר יוֹרְהוּ אֶת הַדְרָךְ הָאֵמֶת לְשׁוּב בָּהּ, וְיִזְכֶּה לְבוֹא אֶל בְּטוֹל אֵמֶת, לְהִיּוֹת בְּטוֹל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁמְכַנְּסֵי דְבָרִים אֵלוֹ בְּתוֹךְ לְבוֹ, וְאֵז טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

יט **רַבִּי יֵנָאי אוֹמֵר: אֵין בְּיַדֵּינוּ לֹא מִשְׁלוֹת הַרְשָׁעִים, וְאֵף לֹא מִיִּסוּרֵי הַצַּדִּיקִים: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיךְ לְבִטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלִידַע, אֲשֶׁר דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֶלָּא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן, וְעָלָיו לְהַסִּיחַ דַּעַת מִהֶבְלֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְתַמִּיד יִחְדִּיר בְּעֲצָמוֹ אִמְתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלִידַע, אֲשֶׁר דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מִעֲצָמוֹ, אֶלָּא הַכֹּל בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן בְּרוּךְ הוּא. (חֲלִין ז): אֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבָּעוֹ מִלְּמַטָּה, אֶלָּא אִם-כֵּן מְכַרִּיזִין עָלָיו מִלְּמַעְלָה; (יּוֹמָא לח): אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכֵן לְחַבְרוֹ, וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בְּחֲבֵרְתָּהּ, אֶפְלוֹ כַּמְלֵא גִימָא; (בְּרִכּוֹת נח): וְאֶפְלוֹ רִישׁ גְּרַגְיָתָא מִן שְׁמַיָּא מִנּוּ לִיה; וּכְשֶׁאָדָם מְכַנְּסֵי בְּדַעְתּוֹ יְדִיעוֹת אֵלוֹ, אֵז הוּא בְּטוֹל וּמִבְטָל אֶל הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְאֵף פַּעַם אֵינְנוּ נִשְׁבֵּר. וְהִנֵּה רַבִּים נִתְרַחֲקִים מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי שֶׁנִּכְנְסוּ בְּהֵם הַסְּפָקוֹת שֶׁל 'צַדִּיק וְרַע לוֹ, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ' (בְּרִכּוֹת ז). וְאֵמֵר רַבְנּוּ ו'ל (לְקוּשִׁי מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן יג) עַל הַפְּסוּק (קֹהֶלֶת ח, יד): "יֵשׁ הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשֶׂה עַל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר יֵשׁ צַדִּיקִים אֲשֶׁר מַגִּיעַ אֵלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂי הַרְשָׁעִים" וְגו', וְעַל-יְדֵי הַהֶבֶל הַזֶּה**

כימורי הנדיקים: כ הוי מקדים בשלום כל אדם. רבים נתפקרו, שרואים צדיק ורע לו רשע וטוב חפילו לעכו"ס נסוק: והוי זנב לאריות. לגדולים לו; ; והצדיק מקרר את החמימות של הסמ"ך- ממך: ולא ראש לשועלים. לקטניס ממך: מ"ם, שמתמם אותו לפרש לגמרי מאחרי המקום ברוך הוא יתברך ויתעלה. וזה מה

כ רבי מתניא בן חרש אומר, הוי מקדים בשלום כל אדם. והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש רשע וטוב לו, "ואף לא

מיסורי הצדיקים"; ולא הגעתי אל צדיק ורע לו. ולכן הוא מחזק ומעודד ומשמח את כל בר ישראל, שיחזיק מעמד, ויהיה בטל ומבטל לגבי האין סוף ברוך הוא, ושום דבר שבעולם לא ישבר אותו; כי ברגע שהאדם מבטל את עצמו להקדוש-ברוך-הוא לגמרי, ואינו מבלבל את עצמו עם רשע וטוב לו, צדיק ורע לו, אלא "הולך תמים ילך בטח דרכו", ומבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ויודע אשר הכל לכל אלקות גמור הוא, וכפי שהקדוש-ברוך-הוא רוצה — פן יהיה האדם הזה אף פעם לא נשבר. ועליך לדעת, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל זה, אלא כשנעשה אין לגמרי, והוא בטל ומבטל בעיני עצמו, ואין לו שום קשיות עליו יתברך, ועל-כן דיקא אמר התנא הקדוש, למה לנו להתבלבל מאיזה בלבול, ולהיות שבור בחלישות הדעת, כי אנחנו לא רשעים ולא צדיקים, ועליו הראיה, "שאין בדינו לא משלוח הרשעים" — שזה רשע וטוב לו, וכן "ואף לא מיסורי הצדיקים", שאין בנו צדיק ורע לו. ולכן למה לנו להפגם בקשיות ובספקות עליו יתברך, יותר טוב לבטל את עצמו לגמרי לגבי האין סוף ברוך הוא, ולהישתק, ולא להטיח דברים כלפי מעלה, חס ושלום, אלא לקבל את כל העובר עליו באהבה רבה, להיות בעיני עצמו כלא כלום. ואל זה זוכים על-ידי שלא נכנסים בשום קשיות וספקות של צדיק ורע לו רשע וטוב לו, אלא מקבל את כל הפא עליו באהבה, שאז דיקא יעבר את זה העולם בשלום, והבן למעשה.

כ רבי מתניא בן חרש אומר: הוי מקדים בשלום כל אדם, והוי זנב לאריות, ואל תהי ראש לשועלים": צריך שתדע, אהובי, בני, שהאדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, וידע, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ואפלו באלו המחשבות זרות שמסבבות אותו, גם נמצא הקדוש-ברוך-הוא; כי מנסים את האדם בכל מיני נסיונות קשים ומרים, ואם הוא מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולא אכפת לו שום דבר, אז הוא מכבד את כל אדם, והוא מקדים שלום לכל אדם, שזה עקר השלמות שהאדם צריך להגיע אליה בזה העולם — להיות בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, וינגיש את עצמו כתולעת הרוחשת על הארץ, ולכן אומר התנא: "הוי מקדים בשלום כל אדם"; אבל איך זוכים להגיע אל זה? דיקא על-ידי שמתחברים אל צדיקי הדור, שהם האריות שבחבורה. "והוי זנב לאריות"; שיותר טוב להדביק את עצמו אל צדיקי הדור, האריות שבחבורה "ואל תהי ראש לשועלים"; שאל תסתובב בין רשעים ערמומים כשועל; כי דרכו של שועל, שהוא ערמומי מאד. ולכן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לזכות להיות בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, ולידע, אשר כל העולם פלו הוא עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, שנתלבש בלבוש הזה אשר למראה עיניך, ראה להיות בטל ומבטל בעיני עצמך לגמרי, ותכבד את כל האדם. וזה הסימן, אם אתה הגעת כבר אל בטול אמת —

אם אתה מקדים בשלום כל אדם, זה סימן כא בפרוזדור. בית שער. תרגום אולם פרודורא: שאתה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא; לטרקלין. מקום מושג המלך. כך חמה התקן עלמך כי ברגע שהאדם מכבד את הבריות, ומקדים בעולם הזה כדי שמזכה לעולם הבא: כב יפה שעה שלום לכל אדם, בזה הוא מראה, שהוא אחת בתשובה. ללורך משונה ומעשים טובים. מכל מאמין, אשר אלופו של עולם נמצא אפלו בתוך החשכות והקטנות, הצרות והיסורים, המסבבים אותו מבני-אדם. אבל אם אדם בועט בכל אדם, זה סימן שהוא עדין רחוק ממנו יתברך בתכלית הרחוק, ונמצא בחשך גדול מאד. ולכן הוא בועט בבני-אדם, שהם נבראים על ידו יתברך. ומזהיר אותך התנא הקדוש: אם אתה רוצה לזכות להגיע אל מדרגה זו, יותר טוב, שתתחבר אל צדיקי הדור, האריות שבחבורה, "והוי זנב לאריות", אף שהזנב הוא רק נמשך מאחוריו, עם כל זאת גם אתה תשב בצד ותמשך אחר האריות שבחבורה, צדיקי הדור. ומזהירך "ואל תהי ראש לשועלים"; שאלו הערמומים הצבועים והשקרנים, שירצו לעשות אותך ראש, אל תלך עמם, כי תפל נפילה אחר נפילה. ואם היית יודע, אהובי, בני, איך שהאדם צריך להיות בטל ומבטל לגמרי באין סוף ברוך הוא, אז היית מתחבר תמיד אל צדיקי הדור, צדיקי אמת, האריות שבחבורה, והיית מזדגב אחריהם, והיית נעשה כאסקופה הנדרסת בפני כל, ולא היית שומע בקול רשעים ארורים, שועלים ערמומיים, הרוצים לעשות אותך ראש, ובלבד שתנתק את עצמך ממנו יתברך, רחמנא לישזבן. ועל-כן ראה, אהובי, בני, מה לפניך, שתהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא לגמרי, ותדע אשר הכל לכל אלקות גמור הוא, אשר אין עוד תענוג וזיו וחיות ודבקות יותר מזו. אשרי מי שמכניס את דברים אלו בתוך לבו, ואז יעבר את זה העולם בשלום, והבן למעשה.

כא רבי יעקב אומר: העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור, כדי שתפנס לטרקלין: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם נמצא בעולם הזה לתכלית מסימת, כדי לסגל את המצוות, אשר כל מצוה ומצוה היא המשכת האור האין סוף ברוך הוא אל זה העולם הגשמי והחמרי, אשר עקר התכלית של הבריאה הייתה בגין דישתמודעון ליה (והר בא מב:), שנוזפה להכיר את הקדוש-ברוך-הוא, וכן ללמד את התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך, ובזה שהאדם מתקן את עצמו בעולם הזה בקיום המצוות, ומוריד את השכינה בתוך החלל הפנוי הנקרא פרוזדור, ומכניס את עצמו בתוך התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך, וממלא את החלל עם אלקות, על-ידי-זה הוא זוכה למלא את הרצון העליון יתברך וישתבח שמו. וכמאמרם ז"ל (תנחומא נשא ג): משעה שברא הקדוש-ברוך-הוא את העולם, נתאנה שיהא לו דירה בתחתונים; כי בעת הבריאה, הקדוש-ברוך-הוא צמצם את עצמו מאין סוף עד אין תכלית, ונעשה חלל הפנוי, אשר משם צמצם את אלקותו יתברך, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סד), וכשאדם זוכה למלא את החלל הזה, שממש נובעות כל האפיקורסות והכפירות, הישות והגאות, על-ידי-זה הוא זוכה להפנס בטרקלין, שהוא העולם הבא; הינו שזוכים עוד בזה העולם הגשמי והחמרי, למלא את החסרון, ועוד בעולם הזה מרגיש הארת העולם הבא. ואז פשיצא מזה העולם, יהיה בן עולם הבא. ולכן אמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן צו): ראוי להאדם להרגיל את עצמו

חיי העוה"ב. לפי שנאותו זמן אין התשובה ומעשים להיות בעולם הבא; דהינו להיות מפרש
טונים מהניס לאדם. שאין העוה"ב אלא לקבל שכר על מתאוות כמו בעולם הבא, שאין בו לא אכילה
מה שקיים בעוה"ב: כג אל תרצה את חבירך בשעת ולא שתיה, ושום תאוה מהתאוות הבהמיות
אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים הכלות ונפסדות של
בעולם הזה, מפל חיי עולם הבא. יפה שעה אחת
של קורת רוח בעולם הבא, מפל חיי עולם הזה:

הפרוזדור כדגמת

הטרקלין; כי הפרוזדור הוא העולם הזה, והטרקלין הוא העולם הבא, וצריכים לקשר את העולם
הזה אל העולם הבא, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן נד), שבעודו בעולם הזה
בפרוזדור, עליו להזכיר את עצמו מהעולם הבא שהוא הטרקלין; הינו לזכר בפרוזדור זכרון
עלמא דאתי שהוא הטרקלין. וזו התכלית שהאדם צריך להגיע אליה בזה העולם. וכשאדם בא
אל התכלית הזו, אז הוא מקשר את העולם הזה אל העולם הבא. וזה שהזוהרנו התנא: "התקן
עצמך בפרוזדור"; שעוד בפרוזדור העולם הזה, תרגיל את עצמך לחיות כדגמת הטרקלין שהוא
העולם הבא, ואז באמת תחיה חיים נצחיים; כי האדם צריך להרגיל את עצמו בעודו בחיים
חיותו לזכר תמיד מעלמא דאתי, ואז בכל מה שעובר עליו ידע שהוא לטובתו. כמוכא בדברי
רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ד'): כשאדם יודע, שכל מאורעותיו הם לטובה, זאת הבחינה
היא מעין עולם הבא; כי על עולם הבא נאמר (ישעיה סד, ג): "עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה
למחנה לו". וזה מאד מאד קשה להאדם להבין בעודו בגבול ובצמצום, כמוכא בדברי רבנו ז"ל
(לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן עב); ולכן בפרוזדור העולם הזה מאד קשה להשיג את רוחניות חיות
אלקותו יתברך, אבל אם האדם זוכה ועובד על עצמו, ומתקן את מדותיו ומקיים את מצוותיו
יתברך, שעל-ידי-זה ממשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, ולומד את
תורתו הקדושה שהיא חכמתו יתברך, על-ידי-זה עוד בחיים חיותו, בפרוזדור העולם הזה, זוכה
כבר להגיע אל טרקלין, שהוא העולם הבא, שאליה ישוב. ועל-כן אשרי מי שמחזיק מעמד, ואינו
נשבר מפל מה שעובר עליו, אלא נדבק באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, והוא מתקן את עצמו
בפרוזדור העולם הזה לחיות כדגמת הטרקלין בעולם הבא, ואז יזכה להכנס לפני ולפנים, והבין
למעשה.

כב הוא היה אומר: ר' יעקב היה רגיל לומר, לחזק ולעודד ולשמח את כל בר ישראל שלא
ישבר מפל מה שעובר עליו בחיים חיותו. "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם
הזה, מפל חיי העולם הבא"; כשיהודי זוכה ומתבודד שעה אחת בעולם הזה ומפנה לבו לבטלה,
ומבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ועוסק במעשים טובים, בצדקה ובגמילות
חסדים, והוא עוזר לבריות, ומקיים את מצוותיו יתברך, זה שנה יותר מפל חיי העולם הבא; כי
האדם נמצא בזה העולם הגשמי והחמרי, המלא נסיונות קשים ומרים, שבכל רגע האדם יכול
לכפור בכל, רחמנא לישזבן, ויכול לפל בגנקבא דתהומא רבה, על-ידי גאוף שמתפשט בעולם.
ועם כל זאת הוא מתחזק ובורח שעה אחת מפל הבלי העולם הזה, ומתבודד אליו יתברך, ומקיים
את מצוותיו, ועוסק במעשים טובים — בצדקה וחסד לעזר לבריות, זה יותר חשוב מפל חיי
העולם הבא. ואם תאמר שחיי העולם הבא אינם כלום, על זה הוא אומר "יפה שעה אחת של

אליו יתברך, ולעשות מעשים טובים. וכמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן ט), שאצלו העקר הוא העשיה, להיות רגיל לעשות הרבה מצוות מעשיות דיקא, ועל-ידי-זה ימשיך על עצמו הארת העולם הבא בעולם הזה. ושעה אחת בעולם הזה יותר חשובה מכל חיי העולם הבא הנצחי. ולכן, אהובי, בני! מאחר שכבר עבר עליך מה שעבר, אסור לך להתבלבל בשום פנים ואפן, אלא להחזיק מעמד ולא להשבר, ותמיד להיות רגיל לדבר אליו יתברך, ובכל פעם לעשות התחלה חדשה. וכמו שאמר רבנו ז"ל (חיי-מוהר"ן, סימן תלו), שטוב שיאמר האדם בשעת ההתבודדות כשמתבודד בינו לבין קונו: "היום אני מתחיל להדבק בך", ויעשה בכל פעם התחלה חדשה, פי כל ההמשכות הולכות אחר ההתחלה, ולכן אפלו אם עד עכשו היה טוב, יתחיל עוד פעם שיהיה יותר טוב, וכן בכל פעם יעשה התחלה חדשה. והזהירנו רבנו ז"ל על דבר זה מאד מאד, והיה רגיל לדבר עם אנשי שלומנו מזה הרבה, וכמעט שלא הייתה שיחה, שרבנו ז"ל לא הפליג במעלת ההתבודדות, עד שאמר בפרוש (חיי-מוהר"ן, סימן תלח), שאי אפשר לצוות לאנשים שינהגו הנהגה זו, אלא שעה אחת ביום, פי אי אפשר להכביד עליהם יותר. אבל באמת היו צריכים שיהיה להם כל היום התבודדות. ובזה מרגישים טעם העולם הבא בעולם הזה. פי הדבור והשיחה בינו לבין קונו מדביק נפשו באין סוף ברוך הוא, וזוהי להפיל בו יתברך בדבקות אמת, שזו הייתה מדרגת הצדיקים, שתמיד הדביקו עצמם בו יתברך, עד שבאו להתפשטות הגשמיות, וזה הביאם לרוח-הקדש ולנבואה. ולכן ראה, אהובי, בני! מה לפניך, אל תשבר מכל מה שעובר עליך עכשו, ומכל מה שעבר עליך בחיים חיותך כבר עד עכשו. ואף שנדמה לך, כאלו כבר אבד מנוס ותקנה ממך לגמרי, עם כל זאת זכר, שעל-ידי שתברח שעה אחת

קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה; אפלו יחיה האדם אלה שנים בעולם הזה, לא בא אל התענוג והקורת רוח, הזיו והחיות והדבקות שזוכים בעולם הבא שעה אחת. פי בזה שהאדם משתעשע בשעשוע דמלכא, אור העליון, שעה אחת, והוא בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, זה יותר שזה מכל תענוגי העולם הזה של אלה שנים. ולכן ראה, אהובי, בני! מה לפניך, אף שעוברים עליך כל מיני צרות ויסורים ומכאובים מבית ומחוץ, ואתה סובל סבל גדול — עניות ודחקות, רדיפות שרודפים אותך ורשעים ארורים, נואפים ככלבים שנובחים עליך, ומדברים כל דבר רע עליך, עם כל זאת ברח אליו יתברך, ותיחד לעצמך שעה אחת ביום בעולם הזה, להתבודד להקדוש-ברוך-הוא, אשר מאד הזהירנו רבנו ז"ל על זה (שיחות הר"ן, סימן לח); ואמר: מי שירגיל את עצמו לנהג הנהגה זו של התבודדות, ויתבודד בכל יום על-כל-פנים שעה אחת, בודאי יזכה להתקרב אליו יתברך באמת, ואף אם לפעמים הוא רואה שמקיים הנהגה זו ימים ושנים, ואף-על-פי-כן עדין לא זכה להתקרב כראוי, אף-על-פי-כן יחזק את עצמו יותר ויותר; פי סוף כל סוף תועיל לו בודאי הנהגת ההתבודדות. ובפרוש גלה לנו רבנו ז"ל, שרצה שנתבודד כל היום אליו יתברך, אבל מחמת שזה קשה מאד להאדם להתבודד כל היום, אזי על-כל-פנים צריכים להתבודד שעה אחת ביום, שכל זה נכלל בדברי התנא שאמר: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא"; ועקר התשובה הוא הדבור, כמו שכתוב (הושע יד, ב): "שובה ישראל עד הנו"ה אלוקיך, פי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל הנו"ה"; ודרשו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה לח, סימן ד'): איני מבקש מכם אלא דברים; פי עקר התשובה זה רק לדבר אליו יתברך, ולהשיח ולספר את כל אשר עם לבבו

בעסו. דכתיב (שמות לג) פני ילכו והנחמתי לך. אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעזרו פניס של זעם: ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו. שנשעת החורבן כניכול היה הקב"ה מתאבל נקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למנא פתחיס להמיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שתמנא לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי ושוב לא תמנא לו פתח. ומלינו כשנשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא החמין מיד

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר, אל תרצה את חברך בשעת כעסו, ואל תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו, ואל תשאל לו בשעת נדרו, ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו:

העולם הבא אינם כלום, תדע ש"יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מפל חיי העולם הזה"; אם אדם יהיו לו כל התענוגים שבעולם שרק יכולים לציר בעולם הזה, אינו בא כנגד שעה אחת של קורת רוח של דבקות אמיתית בהארת

העולם הבא; ועל-כן ראה להתחזק, ואף שמרים לך החיים מפל מה שעובר עליך בגשמיות וברוחניות, עם כל זאת החזק מעמד, ותתבודד בכל יום אליו יתברך, ותעשה מעשים טובים, ובוזה תזכה להפיל באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, והקדוש-ברוך-הוא בודאי ימחל לך על כל מה שעשית. ובלבד שתקבל את כל הבא עליך לטובה, והבן למעשה.

כג רבי שמעון בן אלעזר אומר: הינו התנא הקדוש בא לגלות לך עצות טובות בדרך בני-אדם, איך שצריכים להזהר מאד בכבוד חברו. "אל תרצה את חברך בשעת כעסו"; כשאדם הוא בכעס, אז אל תנסה לרצות אותו, כי אין זה טוב כלל. כי כשאדם נכנס בכעס, הוא מאבד את דעתו ואת שכלו, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (ספרי משות): בא לכלל כעס, בא לכלל טעות; כשאחד פועם מאד, תן לו לגמר לכעס, פי בעת כעסו אל תרצהו, כי לא ישמע לך. "ואל תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו"; כשאדם אבד את יקירו, אז אין הזמן לנחמו, פי עד שלא קברו את המת, לא שיק שום נחום אבלים. ולכן בעת שהכאב לפניו, אז צריכים לדם ולשתק, כמאמרם ו"ל (ברכות ו:): אגרא דבי טמיא שתיקותא; פי בעת שמתו מטל לפניו, צריכים לשתק ולא לנחמו אז. "ואל תשאל לו בשעת נדרו"; כשאדם בכעס ונודר נדר, אל תגיד לו אז: דבר זה אל תדר, פי כשתצטרך למצא לו פתח להתיר נדרו, לא תוכל, פי אם תגיד לו בפרוש, אל תדר ואסור לדר, והוא יאמר: אני כן נודר, ויודע מה שאני נודר, אזי אף פעם לא תוכל למצא לו היתר ופתח לנדרו, ולא תוכל להתיר לו את נדרו. "ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו"; כשאדם חוטא, רחמנא לישזבן, אל תתראה לפניו, פי אז יתבייש ממך, ויוכל לפל ביותר בנוקבא דתהומא רבה; פי הרבה פעמים כשאדם הולך לראות איך חברו חוטא, נעשה אחר-כך מזיד, מרב בושה שתפסו אותו בעת העברה, רחמנא לצלן, ואינו רוצה לשוב בתשובה שלמה. ולכן לא פדאי לראות את חברו בשעת קלקלתו, מה גם שיתבייש ממך מאד. ואת הארבעה דברים האלה מעורר אותנו

התנא, איך להתנהג עם בני-אדם, פי הוא יסוד גדול באהבת חברים — להשתדל לדון את כל אחד לכף זכות; פי בזה העולם עוברים על כל אחד צרות ויסורים ומכאובים, ואף שבני-אדם אינם תופסים ואינם מרגישים את הצער והפאב של השני, עם כל זאת עליהם תמיד לדון את חברם לכף זכות, כמו שגלה לנו רבנו ז"ל

כד שמואל הקטן אומר (משלי כד): **בנפל אויבה אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו:**

מדלא כתיב ושכ. אללא והשיב שמע יסירו מעל אויבך וישיבהו עליך:

(לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שצריך לחפש ולבקש ולמצא נקדה טובה בכל בר ישראל, ועל-ידי-זה יכולים להתזיר אותו בתשובה שלמה, שנה סוד מה שאמר דוד המלך (תהלים לו, י): "ועוד מעט ואין רשע, והתבוננת על מקומו ואיננו"; אם תחפש ותבקש ותמצא אצל בר ישראל "עוד מעט טוב, אזי תראה שהוא כבר לא רשע, ואז "והתבוננת על מקומו ואיננו" — הוא כבר לא אותו אדם שהפדת. וזה שיהי לארבעה דברים האלו, שרגילים אצל בני-אדם, פי כשעוברים על האדם צרות ויסורים, והוא כועס, אזי אל תרצהו בשעת כעסו, פי "אל תרצה את חברך בשעת כעסו"; פי לא יועיל כלום, פי בשעה שאדם כועס, מאד מאד קשה לקררו ולהשקטו; פי מרב צערו שעובר עליו, הוא מתפרץ וכועס. ולכן תן לו להרגע. כמו-כן "ואל תנחמהו בשעה שמתו מטל לפניו"; אם, חס ושלום, קורה מקרה, שגלקח ממנו יקר, או אין זה זמן לנחמו. ואף שאתה רוצה לדבר על לבו, צריכים לזכר שכל זמן שלא קברו את המת, הפאב טרי ופתוח, ואי אפשר לדבר אתו. ולכן טוב מאד לדם ולשתק, ולא לדבר כלום. וכמו-כן "ואל תשאל לו בשעת נדרו"; בשעה שהוא מתפרץ על זולתו, ונודר נדרים, אסור להגיד לו, אל תדר נדר זה, פי אז מרב שיחו וכעסו וצרתו יאמר בן: אני בן מכון לנדר, ואז לא תוכל למצא לו פתח להתיר את נדרו. וכן "ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו"; כשאדם נופל, רחמנא לשון-כן, במקום שנופל, ונכשל במה שנוכשל, אסור להסתפל בחטאיו, פי אז הוא יכול לפל עוד יותר, ולא יוכל לקבל ממך שום דבר מרב בוששה. ולזאת ראה, אהובי, בני! מה לפניך, פי התנא הקדוש למד אותנו למוד עמק עמק איך להתנהג עם חברו, פי בזה העולם עובר על כל אחד צרות ויסורים, מרירות ומכאובים, ודברים אלה שכיחים מאד, ומחמת שבני-אדם אינם בקיאים איך להתנהג עם חברם, על-ידי-זה מקלקלים יותר ממה שמתקנים. ועל-כן תרגיל את עצמך תמיד לדון את חברך לכף זכות, ובזה שאתה דן אותו לכף זכות, תוכל להתזירו ולהשיבו אל הקדוש-ברוך-הוא, והבן למעשה.

כד שמואל הקטן אומר: הנה רגיל לומר תמיד שני פסוקים אלו " (משלי כד, יז-יח): 'בנפל אויבה אל תשמח, ובכשלו אל יגל לבך, פן יראה יי ורע בעיניו, והשיב מעליו אפו'; פי הוא גלה לכלם את אמתת מציאותו ותברך, והוא הנה זה שתקן את ברכת המינים: 'ולמלשינים אל תהי תקוה' (ברכות כט:). פי כל ענינו הנה רק ללחם נגד המינים והמלשינים והמוסרים, וגלה ופרסם את אמתת מציאותו ותברך בגלוי רב ונוכח מאד; פי באמת המאמין האמתי, שמאמין שאין בלעדיו תברך כלל, והכל לכל אלקות גמור הוא, אז אף פעם לא ילך למסור ולהלשין ולרדף

בְּיוֹשֶׁה, סִמְּנָן (כא): כְּשֶׁהַכֹּל מְבַזֵּן אוֹתָךְ, וְעוֹשֵׂין לְךָ צַעַר, תִּדְמֶם וְלֹא תֵצֵא מִפֶּתַח בֵּיתְךָ, אֲלֵא לִבְקֹשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, שְׂיִמְחַל לְךָ עַל כָּל מַה שֶׁעָשִׂיתָ. כִּי לֹא חֲשִׂיד קִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְעָבִיד דִּינָא בְּלֹא דִינָא (בְּרִכּוֹת ה:); וּבְזֶה שֶׁתְּשׁוּב בְּתִשׁוּבָה אֲמַתִּית, וְלֹא תִשְׁמַח בְּמִפְּלֹתֶם שֶׁל אוֹיְבֵיךָ, אֲדַרְבֵּה! תִּהְיֶה דְבוּק בְּאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, אֲזִי תִתְעַלֶּה מֵעֵלָה מֵעֵלָה. וּכְעֵין שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ׀"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת מְרִיבָה, סִמְּנָן יט): כְּשִׂישׁ לְאָדָם אוֹיְבִים וְאֵינוֹ חוֹשֵׁב אִיךָ לְנֶקֶם בָּהֶם, אֲלֵא הוּא דְבוּק בְּשִׂמְחַת ה' יִתְבַּרְךָ, עַל-יְדֵי-זֶה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתֵן לוֹ כַּח לְנֶקֶם בָּהֶם. וְלִכֵּן רָאֵה, אֱהוּבִי, בְּנִי! לֹא לִשְׂמַח בְּמִפְּלֹת שׁוֹנְאֵיךָ, כְּדִי שֶׁלֹּא תִמְשִׁיךְ עַל עֲצָמְךָ חֲרוֹן אַף, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, כִּי בְּזֶה שֶׁהָאָדָם שִׂמַּח בְּמִפְּלֹת שׁוֹנְאֵיו, בְּזֶה הוּא מְגַלֶּה כְּאֵלוֹ אֵין פֶּה הַשְּׂגָחַת הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ. וְלִכֵּן רָאֵה לְבַטֵּל אֶת עֲצָמְךָ לְגַמְרֵי אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, וְדִיקָא שְׁמוּאֵל הַקָּטָן גֵּלָה אֶת זֹאת, כִּי הוּא הִיָּה עֲנוּ מְאֹד, וְלֹא רָצָה לְבִישׁ אֶת שׁוֹם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, כְּמֵאמְרֵם ׀"ל (סִנְהֵדְרִין יא): מַעֲשֵׂה בְּרַבֵּן גְּמַלְיָאֵל, שֶׁאָמַר: הַשְּׂכִימוּ לִי שֶׁבְּעֵה לְעֵלְיָה, כְּדִי לְעַבֵּר אֶת הַשָּׁנָה, וּכְשֶׁבֵּא רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל וּמֵצֵא שְׁמוּנָה, אָמַר: מִי הוּא שֶׁעֲלָה שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת — יֵרֵד, עָמַד שְׁמוּאֵל הַקָּטָן וְאָמַר: אֲנִי הוּא שֶׁעֲלִיתִי שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת, וְלֹא לְעַבֵּר הַשָּׁנָה עֲלִיתִי, אֲלֵא לְלַמֵּד הַלְכָה לְמַעֲשֵׂה הַצְּרִכָתִי. אָמַר לוֹ רַבֵּן גְּמַלְיָאֵל: שָׁב, בְּנִי, שָׁב. רֵאוּיֹת כָּל הַשָּׁנִים בְּלֵן לְהִתְעַבֵּר עַל יְדֶךָ, אֲלֵא אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מַעֲבָרִין אֶת הַשָּׁנָה אֲלֵא בְּמִזְמָנִין לָהּ, וְלֹא שְׁמוּאֵל הַקָּטָן הִיָּה זֶה שֶׁעֲלָה שֶׁלֹּא בְּרִשׁוֹת, אֲלֵא אִישׁ אַחֵר, וּכְדִי שֶׁהִלָּה לֹא יִתְבִּישׁ אָמַר שְׁמוּאֵל הַקָּטָן עַל עֲצָמוֹ, הֲרִי לְפָנֶיךָ גְּדֹל מַדַּת עֲנוּתְנוֹתוֹ, שֶׁלֹּא רָצָה לְבִישׁ אֶת שׁוֹם בְּרִיָּה שֶׁאֵל, וְתִלָּה אֶת הַקְּלָקְלָה בְּעֲצָמוֹ, וְלִכֵּן דִּיקָא הוּא אָמַר וְנִתֵּן עֲצָה לְאָדָם "בְּנִפְּל אוֹיְבֵיךָ אֵל תִּשְׂמַח, וּבְכִשְׁלוֹ אֵל יִגַּל לְבָדְךָ"; כִּי אָסוּר לְשִׂמַּח בְּכִשְׁלוֹן חֲבֵרוֹ, כִּי עַל-יְדֵי-זֶה הוּא יְכוּל לְהִמְשִׁיךְ עַל עֲצָמוֹ דִּינִים, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן; "פֶּן

אֶת שׁוֹנְאֵיו, כִּי הוּא יוֹדֵעַ, אֲשֶׁר דְּבַר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֵׂה מַעֲצָמוֹ, אֲלֵא בְּהַשְּׂגָחַת הַמֵּאֲצִיל הַעֲלִיּוֹן. וְאִם עוֹבְרַת עַל הָאָדָם אֵיזוֹ צָרָה אוֹ אֵילוֹ יְסוּרִים, אֵיזוֹ מְרִירוֹת וְסָבָל, הַכֹּל בָּא בְּדִין שְׁמַיִם, וְעֲלִיו לְחֹזֵר אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, לְבִקֹּשׁ וּלְהִתְחַנֵּן מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, שְׂיִסִּיר אֶת הַצָּרָה הַזֹּאת. וּכְשֶׁאָדָם מִתְפַּלֵּל וְצוֹעֵק אֵל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשַׁעַה שְׁרוּדָפִים אוֹתוֹ רְשָׁעִים אַרוּרִים, נוֹאֲפִים כְּכִלְבִּים, רוֹצְחִים אַכְזָרִיִּים, וְתִפְלֹתוֹ מִתְקַבֵּל בְּשָׁמַיִם, וְיֵשׁ מִפְּלָה לְשׁוֹנְאֵיךָ, אֲזִי נוֹתֵן עֲצָה: "בְּנִפְּל אוֹיְבֵיךָ אֵל תִּשְׂמַח, וּבְכִשְׁלוֹ אֵל יִגַּל לְבָדְךָ"; כִּי תִדַּע, שְׁכָל זֶה שֶׁנִּתְקַבְּלָה תִפְלֹתְךָ, הִיָּה מִפְּנֵי שֶׁשָּׂבַת בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, כִּי כָּל אֵלוֹ שֶׁקָּמוּ עֲלֶיךָ וְרָדְפוּ אוֹתְךָ, זֶה הִיָּה רַק מִחַמַּת חֲטָאֵיךָ הַמְרַבִּים. כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ׀"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת נְאוּף, סִמְּנָן כו): עַל-יְדֵי הוֹצָאת זֶרַע לְבִטְלָה, בּוֹרָא קְלִפּוֹת הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּכַנִּי-אָדָם מִתְנַגְּדִים וְחוֹלְקִים עֲלָיו, וְעוֹשִׂים לוֹ יְסוּרִים. וּבְזֶה שֶׁהָאָדָם שָׁב בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וּמִבְּקֹשׁ וּמִתְחַנֵּן מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, שְׂיִחֲוֶס וְיִרְחַם עֲלָיו, וְיִמְתִּיק מִמֶּנּוּ אֶת כָּל הַדִּינִים, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹזֵר לוֹ, שֶׁנִּתְבַּטְּלוֹת כָּל הַקְּלִפּוֹת לְגַמְרֵי, וּבְנִי-אָדָם מִפְּסִיקִים לְהִצִּיק לוֹ. אֲכָל אִם אָדָם שֶׁשׁ וְשִׂמַּח בְּנִפְּלֹת אוֹיְבָיו וּבְכִשְׁלוֹנָם, אֲזִי מְרָאֵה כְּאֵלוֹ אֵין כָּאֵן הַשְּׂגָחָה פְּרֻטִית, חֶסֶד וְשָׁלוֹם. וְלִכֵּן מְזַהֵר אוֹתְךָ: "פֶּן יִרָאֵה יְיָ וְרַע בְּעֵינָיו, וְהַשִּׁיב מֵעֲלָיו אָפוֹ"; כִּי יִתְהַפֵּךְ, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, עֲלֶיךָ הַחֲרוֹן-אַף וְהַדִּינִים; כִּי בְּאֲמַת צְרִיכִים לְדַעַת, שְׂמָה שֶׁעוֹבֵר עַל בְּנֵי-אָדָם אֵיזָה צַעַר וּמְכָאוֹב, יֵשׁ בְּזֶה סִבָּה מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, אֲכָל אָדָם צָרִיךְ רַק לְבוֹא וּלְהִתְפַּלֵּל וּלְהִתְחַנֵּן וּלְשַׁטַּח כְּפּוֹ אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְעַל-יְדֵי-זֶה יִמְתְּקוּ מִמֶּנּוּ כָּל הַדִּינִים. וְלִכֵּן, אֱהוּבִי, בְּנִי! אִם יֵשׁ לְךָ רְשָׁעִים אַרוּרִים, שְׁרוּדָפִים אוֹתְךָ, וּמְצַעְרִים וּמְבַזִּים וּמְחַרְפִּים אוֹתְךָ, בְּרַח לְךָ אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, וְתִבְקֹשׁ וְתִתְחַנֵּן מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךָ, שְׂיִחֲוֶס וְיִרְחַם עֲלֶיךָ, וְיִמְתִּיק מִמֶּךָ כָּל הַדִּינִים. וְתִרְגִּיל אֶת עֲצָמְךָ לֹא לְצִאת מִפֶּתַח בֵּיתְךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ׀"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת

יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפוי; וימשיך את זה עליו, חס ושלום. ולכן ראה, אהובי, בני, רק לברח אל הקדוש-ברוך-הוא, ושום דבר שבעולם לא יוכל לשבר אותך, רק הדבק את עצמך באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, ותמיד תסתכל רק עליו יתברך, שעל-ידי-זה בעצמו תהיה נכלל באין סוף, ותהיה בטל ומבטל לגמרי אליו יתברך, ועל-ידי-זה ימתקו ממך כל הדינים, ואף

שבין כך מרים ומרורים החיים מאד מאד, שכלם עזבו אותך, ומדברים עליך כל דבר אסור, ומוציאים לעזו ושם רע עליך, אפה, אהובי, בני, שתק, שתק! וברח לך אל מלך הפכוד, ותבטל

כה אלישע בן אבויה אומר, ר"ע מברסנורא

הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר חדש. והלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר מחוק. כה על נייר חדש. שהוא מתקיים. כך גירסת הילדום אינה משמחמת: אינה משמחמת: הוא דומה, לדיו כתובה על ניר מחוק.

עצמך לגמרי אליו יתברך, אז עולמך תראה בתייך, והבן למעשה.

כה אלישע בן אבויה אומר: הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר חדש, והלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר מחוק: צריך שתדע, אהובי, בני! שעקר הלמוד הוא — כשלומדים בילדותו, כי מה שאדם לומד בילדותו, נחקק היטב בדעתו, ומה שאדם לומד בזקנותו, נשפח לגמרי. לזאת, כשאתה לומד תורה או מלמד תורה, תראה ללמד עם ילד צעיר, שאז כל מה שתלמד עמו — יחקק היטב בלבו, ואם ילמד לעת זקנותו, הוא ישפח את כל מה שלמד עמו. וכעין שאמר רבנו ז"ל (ספר-המדות, אות תשובה, סימן עג): העבודה שאדם עובד את השם יתברך בבחרותו, כל יום ערכו יקר משנים רבות של עבודה לעת זקנותו. ולכן צריכים ללמד לעצמו ולאחרים בעת ילדותו ובחרותו דיקא, שדבר זה יהיה נחקק היטב בדעתו ממה שילמד לעת זקנותו, שאז ילמד וישפח כל מה שלמד. ולכן הזהירנו אלישע בן אבויה דיקא, כי הוא יצא לתרבות רעה, כמאמר ז"ל (ירושלמי חגיגה, פרק ב', הלכה א'); כי הוא היה מארבעה חכמים שנכנסו לפרד"ס (חגיגה יד:), ומחמת שלא היתה לו הבקיאות הזו להיות נכנס בשלום ולצאת בשלום, כי לא למדו אותו דבר זה בעת קטנותו, אדרבה, למדו עמו להפך, כי לא היה לשם שמים, לכן יצא לתרבות רעה. ומכל זה רואים את גדל הענין ללמד עם בני הנעורים דיקא אמונה, בעת שהם עדין צעירים, שאז כשלומדים אתם, הלמוד נחקק היטב בלבכם, שזה מה שאמר: "הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר חדש", שכל מה שפותבים על זה מיד נראה ברור, לא-כן "הלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר מחוק"; שפכר היו פתובים שם הרבה דברים רק מחקו אותם, ועל זה רוצה לכתב, אז לא יכולים לראות ברור את האותיות, ולכן אמר מחוק ולא ישן, כי הזקן קבל כבר את דעותיו הרעות במשך שנים על גבי שנים, ואיך יוכל לקבל עכשו דברי אמונה?! ועל-כן נקט לשון מחוק דיקא, שפכר היו פתובים שם כל מיני דעות וכפירות שלמד כל ימי חייו, ועכשו שאתה רוצה ללמד אתו אמונה, זה דומה לכותב על ניר מחוק, שכל מה שתלמד אתו ותכתב על זה, יראו את הפתב המטשטש. וגלה לנו רבנו ז"ל נוראות נפלאות במשנה זו (עין לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קצב), שהדבור האמת היוצא מפי הצדיק האמת, הוא יקר מאד מאד, כי הדבור של הצדיק האמת הוא רק אמת, ואין בו שום תערובת, ופניו, שכלו וחקמתו נמצאים בתוך הדבור. ועל-כן כשאדם זוכה ומקבל את דברי הצדיק, אז הוא זוכר תמיד את

כו ענבים קהות. שלא נתשלו כל זרען ומקוהות אט השיניס. כך חכמת הילד לא נתישנה כל זרעה ואין דבריו מתקבלים ומתישנים על הלז: יין מגתו. ששמרו מעורבים נתוכו. כך חכמת הילד מערובות

דבריו, ובפרט בעת שמציר בפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת הלמוד, שאז האותיות האלו שהם שכלו, תכמתו ונשמתו הגנוזים בתוך הספר, מאירים לפניו תמיד, וזה מה שאמר "הלומד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על גיר חדש"; כי זה הלומד עם התלמיד, הוא ממש ככותב בדיו על הגיר, ומציר אותיות שכלו שם, פן הוא מציר בדעת התלמיד שכלו ודמותו ממש. ואם הוא לומד את הלמוד והתורה של הצדיק בעת שעומד לפניו, שאז הצדיק מעלה את נפשו, אז הוא בבחינת ילד, כאלו נולד היום, ואז דומה לדיו כתובה על גיר חדש, שנחלק ונרשם היטב בלי טשטוש; הינו שאז יוכל לחקק בדעתו היטב, ויוכל לזכר כל מה שלמד. אבל הלומד זקן שאינו שומע מפי החכם בעצמו, או אפלו מפיו, לאתר-כף שלא בשעת החדוש, ואזי לא נתחדשה נשמתו בבחינת עבור, ואז הוא זקן כמו שהיה מקדם, ואז דומה לדיו כתובה על גיר מחוק, שהפתב מטשטש שם, כעין החדוש שמחדש החכם, אף שנכתב ונחקק בדעתו, עם כל זה לא נצטרך היטב שם, ויוכל לשכחו. ולכן אשרי אדם, שבא אל הצדיק בשעה שמחדש חדושי תורה, שאז הוא מעלה את כל הנפשות העומדות שם, כמובא בדבריו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן יג); ועל-ידי-זה כשאדם זוכה להיות בעת שהצדיק מחדש חדושים לפי הנפשות, אלה הדבורים ישארו אצלו תמיד. כי הוא דומה לדיו הכתובה על גיר חדש. אבל אם האדם בא לא בזמן שהחכם חדש את התורה והחדושים, או ששומע מפי אחרים, ומכל שכן שאדם מסתכל בספר, ואינו משליך שכלו וחקמתו המדמה לגמרי, אז נדמה "לדיו כתובה על גיר מחוק"; שאינו מקבל את דעת הצדיק. ולכן, אהובי, בני הקר! איצטף ויהי אלקים עמך! תשתדל מאד להתקרב אל הצדיק האמת והחכם שבדור, ולשמע תורה מפיו דיקא, כי אז כשמחדש את התורה, הוא מעלה את הנפשות העומדות שם. ואתר-כף הוא מוריד להם תורה, ואז תורה כזו תמיד זוכים לשמע, כי זה דומה "לדיו כתובה על גיר חדש"; אבל אם אדם לא בא אל החכם, אלא שמע את זה מפי אחר, זה כבר נדמה כאלו לומד זקן, שדומה "לדיו כתובה על גיר מחוק"; וכן הוא בספר הצדיק, בשעה שהצדיק כותב את חדושו, אזי פניו, שכלו וחקמתו הם נמצאים בתוך הספר, כמובא בדבריו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן קצב); ואם אדם מציר את דמות דיוקנו של החכם בשעה שלומד בספרו, אז רואה את החכם ממש, כי אז דומה "לדיו כתובה על גיר חדש"; כי לומד את תורת הצדיק בספר כאלו הוא לומד את זה עכשו מפי הצדיק, וגם זה ישאר אצלו תמיד, אבל אם אחד סתם מסתכל בספר, ונדמה לו שזה ענין ישן, אז הוא בבחינת "והלומד זקן למה הוא דומה, לדיו כתובה על גיר מחוק"; שנשכח ממנו הכל. ולכן, אהובי, בני! בשעה שאתה לומד את תורת הצדיק, תכניס את עצמך בתוך התורה שלו, ותציר בדעתך שאתה שומע עכשו דברי הצדיק, ועל-ידי-זה תצליח בדרך, והלמוד יהיה תמיד לפני עיניך, והבן למעשה.

כו רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר, הלומד מן הקטנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו. והלומד מן הזקנים למה הוא ענבים קהות ושותה יין מגתו, והלומד מן הזקנים למה הוא דומה, לאוכל ענבים

בשולות, ושותה יין ישן: צריך שתדע, אהובי, סמיקות יש זה: כו רבי מאיר אומר אל תסתכל בני! אשר בזה העולם האדם צריך ללמד אצל בקנקן. רבי פליג אדרבי יוסי ברבי יהודה ואמר כי כמו רבי, שהוא ילמד אתו דעת האמת, ואיך שיש קנקן חדש מלא יין ישן כך יש ילד שטעמו כטעם להתנהג בחיי היום יום, ועל זה בא התנא זקנים. ויש זקנים פחומים במעלה החכמה מן הילדים:

ואומר לך עצה, שיותר טוב ללמד אצל רבי המנסה בחיים, שעבר עליו בחיים מה שעבר, והחזיק מעמד, שאז עצתו

דומה, לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן. כו רבי מאיר אומר, אל תסתכל בקנקן, אלא במה שיש בו. יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין

עצה מעלמא דאתי, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן ו'), שעצת הצדיק היא עצה מהעולם הבא, מה שאין פן אם הוא לומד מאחד צעיר, שעדין לא מלמד במלחמה, ועדין לא עברה עליו מרירות בחיים, כשהוא בעצמו עדין לא חזק, איך הוא יכול ללמד אותך דרך בחיים? וזה מה שאמר התנא "הלומד מן הקטנים" — מאלו שעדין לא שמשו כל צרכם, ועדין לא עבר עליהם מה שעבר, "למה הוא דומה, לאוכל ענבים קהות"; שעדין לא נתבשלו כל צרכם, "ושותה יין מגתו"; שמלא פסלת, פן הוא מי שלומד עצה מצעיר, שעדין אין לו נסיון בחיים, וזה סובב על כל פרט ופרט: הן בלמוד התורה הקדושה והן בהנהגת חיי היום יום, לא-כן "הלומד מן הזקנים"; אדם שיש לו כבר הנסיון בחיים, ועברה עליו מרירות דמרירות, והחזיק מעמד, והוא דבוק בחי החיים בו יתברך, "למה הוא דומה, לאוכל ענבים בשולות"; שגה טעים למאכל, "ושותה יין ישן"; שהוא מניח את דעתו. ולכן ראה, אהובי, בני! מה לפניה, אשר יותר טוב שתתקרב אל צדיק הדבוק בחי החיים בו יתברך, ועברו עליו בחייו כל מיני מרירות וצרות ויסורים, והחזיק מעמד, ואל תתקרב אל אלו הצעירים והקטנים, שעדין אינם מלמדי מלחמה, ועדין לא יכולים להוליך את עצמם, ואיך הם יכולים להוליך את אחרים? כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן סא); ולכן צריכים מאד מאד להשמר אצל מי לומדים; כי עקר הלמוד צריך להיות אצל מי שגסו אותו מן השמים נסיונות קשים ומרים והחזיק מעמד. וכמאמר מוה"ר"ן ת"ו"ל לאחד מאנשי שלומנו, שהיה בוער אליו יתברך: עדין אין לי הנאה ממך, כשאראה שאתה נופל ואינך גשבר, אז תהיה לי הנאה ממך. ורמז מוה"ר"ן ת"ו"ל בדבריו, אשר בזה העולם עובר על הצדיקים הדבוקים בו יתברך נסיונות קשים ומרים. ועקר גדלתם — שמחזיקים מעמד, וזו גדלת הצדיקים, ולכן צריכים מאד מאד לשמר לא ללמד אצל קטנים, שעדין לא שמשו כל צרכם, אלא ללמד אצל זקנים מלמדי מלחמה הדבוקים בחי החיים בו יתברך, ויודעים איך להתנהג בחייהם, והבן למעשה.

כו רבי מאיר אומר, אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו; יש קנקן חדש מלא ישן, וישן שאפלו חדש אין בו: בא לעוררך, אהובי, בני! שהאדם צריך להסתפל תמיד בפנימיות של הזולת ולא בחיצוניות שלו, ולכן הוא מחדש, שיכולים ללמד אפלו אצל צעיר, שאף שהוא קנקן חדש, אבל הוא מלא ישן. והרבה פעמים יש זקן שהוא עם הארץ גדול, ואין מה ללמד ממנו. ובשביל זה נפסק בשלחן ערוך (יורה דעה, סימן רמד, סעיף א'): מצות עשה לקום מפני כל חכם אפלו אינו זקן, אלא יניק ויחפם, ואפלו אינו רבו, וכן מצוה לקום מפני שיבה, דהיינו בן שבעים שנה, ואפלו הוא עם הארץ, עין שם; למדים מכאן, שיכול להיות צעיר יניק, אבל הוא חכם גדול

שְׁלֵמַד הַרְבֵּה תוֹרָה, וְצָרִיכִים לְכַבְּדוֹ וּלְיַקְרֹוּ וּלְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, וְיִכּוֹל לִהְיוֹת אֶחָד זָקֵן, אֲבָל הוּא בּוֹר וְעַם הָאָרֶץ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוּם, וְאִיךָ יִלְמְדוּ מִמֶּנּוּ? אֲלֵא מִצְוֹת עֲשֵׂה לְקוּם מִפְּנֵי אִישׁ זָקֵן מֵעַל גִּיל שְׁבָעִים, וְזֶה רַק עֵקֶב מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל 'מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם', אֲבָל כְּבוֹד שִׁיף לְצַעִיר תִּלְמִיד חֶכֶם יוֹתֵר, אִף שֶׁהוּא עֲדִין צַעִיר לְיָמִים. וְזֶה שֶׁאָמַר הַתַּנָּא "אֵל תִּסְתַּפֵּל בְּקִנְיָן" — בְּחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל

הָאָדָם, "אֲלֵא בְּמָה שֵׁישׁ בּוֹ"; הֵינּוּ בְּפָנִימִיּוֹת שְׁבוּ, כַּח וְהַתְּאוּהָ. הַמְנַקֵּשׁ לְמַלְאוֹת תְּלוּמוֹ כֹּאכִילָה וְשִׁמְיָה וְנִעִילָה וְכִיוּלָה נֶהֱנָן: וְהַכְּבוֹד. שִׁכְנוּדוֹהוּ נִני אִלֵּים:

בוֹ: כַּח רַבִּי אֶלְעָזָר הַקָּפָר אוֹמֵר, הַקְּנָאָה, הַתְּאוּהָ וְהַכְּבוֹד מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם:

"וְיִשְׁן, שֶׁאֶפְלוֹ חֲדָשׁ אֵין בּוֹ", כִּי הוּא עִם הָאָרֶץ גָּמוּר, וְאִיךָ תִּלְמַד מִמֶּנּוּ? ! וְכָבֵר אָמַר רַבְּנּוּ וְ"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרֵין, חֶלֶק ב', סִימָן קטז): בְּנֵי-אָדָם גְּבוּרִים בְּטַעוּתִים, כִּי יֵשׁ טוֹעִים הַסּוֹבְרִים שְׁצָרִיכִים לְהַפִּיר אֶת הַצְּדִיק בְּפָנָיו, בְּצַלְמוֹ וּבְדַמּוֹתוֹ, שֶׁיְהִיָּה מְשֻׁנָּה בְּדַמּוֹתוֹ וּבְתַנּוּעוֹתָיו דִּיקָא, וּבְאִמַּת לֹא כֵן הוּא, כִּי הַצְּדִיק הוּא בְּדַמּוֹת וּבְצַלְמֵם כְּכֹל הָאֲנָשִׁים, וְאֵין בּוֹ שׁוּם שְׁנוּי, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרִי, וְשָׂאָר בְּנֵי-אָדָם אֵינָם בְּדַמּוֹתוֹ כְּכֹל בְּאִמַּת לְאִמַּתוֹ, כִּי אִישׁ הַכָּשֵׁר נִדְמָה שֶׁהוֹלֵךְ עִם כְּרַכְשׁוֹת וְדִקִּין כְּמוֹ שֶׂאָר בְּנֵי-אָדָם, וְאִף-עַל-פִּי-כֵן הוּא עֲנִין אַחַר לְגַמְרִי. וְזוֹ כְּוִנַּת הַתַּנָּא "אֵל תִּסְתַּפֵּל בְּקִנְיָן"; אֵל תִּסְתַּפֵּל בְּחִיצוֹנִיּוֹת שֶׁל הָאָדָם, "אֲלֵא בְּמָה שֵׁישׁ בּוֹ"; הֵינּוּ לְהַסְתַּפֵּל רַק בְּפָנִימִיּוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד; כִּי בְּאִמַּת "יֵשׁ קִנְיָן חֲדָשׁ מְלֵא יִשְׁן"; יְכוּל לִהְיוֹת אֶחָד צַעִיר שְׁעוֹשֵׂה רָשָׁם, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוּם, וּבְאִמַּת הוּא מְלֵא וְגָדוּשׁ עִם יִשְׁן נוֹשֵׁן — מְלֵא תוֹרָה וְיִרְאֵת שְׁמַיִם שְׁלֵמָה, דְּבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְהוּא בְּטֵל וּמְבַטֵּל אֵל הָאֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, "וְיִשְׁן שֶׁאֶפְלוֹ חֲדָשׁ אֵין בּוֹ"; וְאֶחָד נִדְמָה כְּאֵלוֹ הוּא זָקֵן מְפֻלָּג וְתִלְמִיד חֶכֶם וְיִרְאֵ שְׁמַיִם, וְלְבַסוּף הוּא עִם הָאָרֶץ גָּמוּר, וְאֵין בּוֹ כְּלוּם. וְלִכֵּן צָרִיכִים לְהַסְתַּפֵּל מְאֹד מְאֹד עַל הַפְּנִימִיּוֹת, וּבִיּוֹתֵר יְכוּלִים לְהַפִּיר אֶת הָאָדָם עַל-יְדֵי סִפְרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ וְ"ל (לְקוּטִי-מוֹהֲרֵין, חֶלֶק א', סִימָן קעג): עַל-יְדֵי הַפְּתָב יְכוּל הַצְּדִיק הָאִמַּת לְהַפִּיר אֶת הַנֶּפֶשׁ וּפְנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הַפּוֹתֵב, וְהָאִמּוֹנָה וְשֶׁרֶשׁ הָאִמּוֹנָה שְׁלוֹ, כִּי בְּתוֹךְ הַפְּתָב מְנַחַת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁנָּה סוֹד מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁבַת קה.): אֲנָא נִפְשֵׁי כְּתָבִית יְהִבִית; הֵינּוּ שֶׁהַכּוֹתֵב נוֹתֵן נִפְשׁוֹ בְּתוֹךְ הַפְּתָב וְגַם פְּנִימִיּוֹת נִפְשׁוֹ. וּבְאִמַּת רְאִינוּ אֶת זֹאת בְּחַוֵּשׁ, שֶׁאָדָם צַעִיר שְׁלֵא עֲשֵׂה רָשָׁם מִבְּחוּץ כְּלָל, וְנִדְמָה כְּסִתָּם אַבְרָהָ, וּכְשֶׁהַדְּפִיס סִפֵּר, אֲזִי רְאוּ אֶת פְּנִימִיּוֹתוֹ הַמְּלֵאָה וְגָדוּשָׁה בְּתוֹרָה וּבִירְאֵת שְׁמַיִם, וּדְבָקוֹתוֹ בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְלִהְפוּף רְאִינוּ עַל אֶחָד שְׁעֲשֵׂה רָשָׁם גְּדוֹל בְּחִיצוֹנִיּוֹתוֹ, וּכְשֶׁהַדְּפִיס סִפֵּר רְאוּ שֶׁהוּא מְלֵא שְׁטִיּוֹת וְהַבְּלִים, וְדָבָר אֶחָד אֵינוֹ מִתְקַשֵּׁר לְזוּלָתוֹ, אוֹ שֶׁהֵם פְּלִפּוּלֵי הַבֵּל וְסִרְקָה בְּעֵלְמָא. וְלִכֵּן צָרִיכִים לְזַכֵּר דְּבָר זֶה מְאֹד מְאֹד, לֹא לְזַלֵּל בְּשׁוּם אָדָם. וְאִם רוֹאִים תִּלְמִיד חֶכֶם צַעִיר, צָרִיכִים לְקוּם מִפְּנֵיו וּלְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, כִּי רַב טוֹב צְפוּן בּוֹ. וְלִהְפוּף — אִם רוֹאִים זָקֵן, צָרִיכִים לְקוּם מִפְּנֵיו, וּלְקַיֵּם מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל (וַיִּקְרָא יט, לב): "מִפְּנֵי שִׁיבָה תְּקוּם", וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא תִּלְמִיד חֶכֶם. נִמְצָא, שֶׁכְּבוֹד מְגִיעַ תְּמִיד, קָדָם לְתִלְמִיד חֶכֶם אִמַּתִּי, אִף שֶׁהוּא צַעִיר בִּיּוֹתֵר, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂהָ.

כַּח רַבִּי אֶלְעָזָר הַקָּפָר אוֹמֵר, הַקְּנָאָה, הַתְּאוּהָ וְהַכְּבוֹד, מוֹצִיאִין אֶת הָאָדָם מִן הָעוֹלָם: בְּא לְלַמֵּד מוֹסֵר הַשֶּׁפֶל, מַה הוֹרֵס אֶת הָאָדָם לְגַמְרִי, וּמוֹצִיא אוֹתוֹ מֵעוֹלָמוֹ הַפְּרָטִי שֶׁהוּא נִמְצָא

בו, עד שאינו שפוי בדעתו; "הקנאה"; תכף-
 ומיד כשהאדם מקנא בזולתו, הוא הורס את
 חיי לגמרי, כי הקנאה היא מחלה המכלה את
 האדם. וכמאמרם ו"ל (שבת קנב): כל מי שיש
 לו קנאה בלבו — עצמותיו מרקיבים [עוד
 בחיים חיותו]; כי הקנאה אוכלת את האדם
 לגמרי, ומביאה אותו לכל מיני מדות רעות.
 וכך אמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה
 ט, סימן ז'): אין קנאה אלא לשון פעם, שאדם
 המקנא את זולתו או את אשתו וכדומה, אין
 זה נובע אלא מפעם. ואמרו חכמינו הקדושים
 (ספרי מטות): בא לכלל פעם — בא לכלל טעות.
 ולכן אין עוד דבר ההורס את האדם כמדת
 הקנאה, וממדת הקנאה נובעת שנאה, ששונא
 את חברו, ובכל פעם שתמצא, אהובי, בני,
 שאחד שונא את זולתו, זה נובע רק מקנאה
 שמקנא בו. וכן כשהאדם שונא את זולתו, הוא
 מתיר את דמו לעשות לו רשעות. ולכן הזהיר
 התנא מאד, לעקר ממנו את מדת הקנאה. ואל
 זה זוכים רק על-ידי שהאדם בטל ומבטל אל
 האין סוף ברוך הוא ותברך שמו. כי למעלה
 בשמים בעולמות העליונים אמרו חכמינו
 הקדושים (ברך ארץ רבה, פרק ד'): אין ישיבה
 למעלה ולא אכילה ולא שתיה ולא שנאה ולא
 תחרות; כי ברגע שאדם בטל ומבטל אל האין
 סוף ברוך הוא, שם לא שיה המשג של קנאה
 ונשנאה. ולכן ראה לבטל את עצמך לגמרי אל
 האין סוף ברוך הוא, ולא תרצה שום דבר, ואז
 תזכה לחיות בעולמך מישוב בדעתך. וכמו-כן
 "והתאנה"; צריך שתדע, אהובי, בני! שרבנו
 ו"ל אמר (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן א'), אשר יש
 שלש תאוות שהורסות את האדם, ומוציאות
 ממנו את היראת שמים, והן: תאות אכילה
 ושתיה, תאות קמון ותאות נאוף, שהשלש
 תאוות האלו מוציאות את האדם מעולמו
 הפרטי; כי תכף-ומיד אם הוא נופל באיזו
 תאוה, הוא כבר איננו מישוב בדעתו, וכבר לא
 נמצא בעולמו. ואמרו חכמינו הקדושים

(ירושלמי יומא, פרק ו', הלכה ד'): אין יצר הרע תאב
 אלא לדבר שהוא אסור לו. ולכן צריכים לעבד
 על עצמו מאד לנתק ולשרש ממנו כל מיני
 תאוות רעות, ולהשתוקק רק אחריו ותברך, ולא
 לרצות שום רצון אחר מבלעדי רצונו ותברך,
 אשר זוהי המדרגה הכי עליונה, שהאדם אינו
 מתאנה לשום דבר, אלא להקדוש-ברוך-הוא.
 וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה,
 פרשה מא, סימן א'): צדיקים יש להן תאוה, ומהי
 תאותן? הקדוש-ברוך-הוא. שהם תמיד
 משתוקקים להכלל באין סוף ברוך הוא.
 "והכבוד"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר
 האדם צריך למעט בכבוד עצמו ולהרבות
 בכבוד המקום, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-
 מוה"ר, חלק א', סימן ו'); ומהו הכבוד הכי גדול?
 שאדם זוכה לבטל את עצמו לגמרי אל האין
 סוף ברוך הוא, ויודע, אשר כבודו מלא עולם,
 וכל הכבוד שיה רק להקדוש-ברוך-הוא, אדם
 כזה הוא תמיד מישוב. לא-כן אם הוא מחפש
 כבוד, הרי הוא עוקר את עצמו מעולמו הפרטי,
 ואינו מישוב כלל. ולכן ראה, אהובי, בני!
 להכלל רק באין סוף ברוך הוא ותברך שמו,
 שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו
 (בראשית רבה, פרשה סח, סימן ט'); ואמרו חכמינו
 הקדושים (תענית כא): לא מקומו של אדם
 מכבודו, אלא אדם מכבד את מקומו; כי האדם
 צריך כל-כף להכלל באין סוף ברוך הוא, עד
 שלא ירצה שום דבר מזה העולם הגשמי
 והחמרי, רק את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ואז
 הוא מישוב. וזה מה שהזהירנו התנא הקדוש,
 שיש שלש מדות רעות, שהן אשר מוציאות את
 האדם מעולמו הפרטי שהוא נמצא בו, שמאבד
 את ישוב דעתו ומקומו, והן: "הקנאה, התאנה
 והכבוד"; אשרי מי שזוכה להכלל באין סוף
 ברוך הוא, שאז עולמו יראה בחייו, ויהיה
 מישוב בדעתו ולא יצטרך כלום רק את כבודו
 ותברך, כי באמת מי שרק בורח אליו ותברך,
 ומרגיל עצמו לדבר עמו ותברך, ואין לו שום

כט הילודים למות. מי שנולד כזר עתיד הוא למות: והמתים. עתידים לחיות ולעמוד ליום הדין אלה למי עולם ואלה לחרפות ולדרואן עולם: והחיים לדון. עומדים להיות נדונים ליום הדין: לידע. מאחרים: ולהודיע. לאחרים:

האדם אשר חי בעולם הבא, והבן למעשה.

כט הוא היה אומר: הינו

רבי אלעזר הקפארה היה

רגיל לומר: "הילודים

למות"; הינו כל מי

שנולד, פבר צריך לחשב

על יום המות, פי כל יום

ויום שעובר לאדם —

הוא מת, והיום הזה פבר

אף פעם לא יחזור אליו,

שזה מה שאמר החכם

מכל אדם (קהלת ז, א):

"יום המות מיום

הולדו"; פי אם אדם

מכניס בנדעתו בכל יום

שהולך למות, אז ישמר

מאד מאד על כל יום ויום שלא ילך לבטלה,

ויזכה לחטף טוב הגנוז שבכל יום ויום, פי

היום הזה אף פעם לא יחזור לו. ולכן ישפדל

לעשות איזו מצוה ביום הזה, או ילמד איזה

למוד בתורה הקדושה, או יאמר אילו דבורי תפלה, אשר רק זה ישאר ממנו לנצח. ועל-כן

"הילודים" צריכים תקף-ומיד לזכור שיצטרכו "למות", וחבל על כל יום ויום שילך לאבוד, ומי

שאוחר בדרגה זו, הוא נקרא צדיק, והוא עוסק בתקון נשמות הרשעים הנקראים מתים, כמאמרם

ו"ל (ברכות יח): רשעים בתייהן קרויין מתים. וזה "והמתים להחיות"; הינו הצדיק שתמיד זוכר

את יום אחריתו, הוא צריך לעסק להחיות את המתים, ולהאיר בהם את אמתת מציאותו יתברך,

שזה "והחיים", שסובב על הצדיקים הנקראין חיים (ברכות יח). "לדון", הם צריכים לדון את כל

האדם לכף זכות, ולהחזיר בהם את אמתת מציאותו יתברך "לידע, להודיע ולהודיע שהוא אל,

הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדן, הוא העד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון, ברוך

הוא שאין לפגיו לא עולה ולא שכה ולא משוא פנים ולא מקח שחד, שהכל שלו"; שכל זה

צריך הצדיק האמת הדבוק באין סוף ברוך הוא להחזיר בנשמות המתים, באלו שנתרחקו ממנו

יתברך. ובא לעורר את הצדיק שלא יהיה שבור, על שצריך לבלות את הזמן הנקר שלו בשביל

הרשעים, אלא זכר "ידע שהכל לפי החשבון", שהקדוש-ברוך-הוא מחשב חשבוננו של עולם,

כט הוא היה אומר, הילודים

למות, והמתים להחיות,

והחיים לדון. לידע ולהודיע

ולהודיע שהוא אל, הוא

היוצר, הוא הבורא, הוא

המבין, הוא הדין, הוא העד,

הוא בעל דין, הוא עתיד

לדון. ברוך הוא, שאין לפגיו

לא עולה ולא שכה ולא

משוא פנים ולא מקח שחד,

שהכל שלו. וידע שהכל לפי

החשבון. ואל יבטיחך יצרך

לדו. ואינו לוקח שחד המצוה כשזיל העצירה. אלא

נותן שכר על המצוה ועונש על העצירה. כך פירש

הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי החשבון. פרוטה

למוד בתורה הקדושה, או יאמר אילו דבורי תפלה, אשר רק זה ישאר ממנו לנצח. ועל-כן

"הילודים" צריכים תקף-ומיד לזכור שיצטרכו "למות", וחבל על כל יום ויום שילך לאבוד, ומי

שאוחר בדרגה זו, הוא נקרא צדיק, והוא עוסק בתקון נשמות הרשעים הנקראים מתים, כמאמרם

ו"ל (ברכות יח): רשעים בתייהן קרויין מתים. וזה "והמתים להחיות"; הינו הצדיק שתמיד זוכר

את יום אחריתו, הוא צריך לעסק להחיות את המתים, ולהאיר בהם את אמתת מציאותו יתברך,

שזה "והחיים", שסובב על הצדיקים הנקראין חיים (ברכות יח). "לדון", הם צריכים לדון את כל

האדם לכף זכות, ולהחזיר בהם את אמתת מציאותו יתברך "לידע, להודיע ולהודיע שהוא אל,

הוא היוצר, הוא הבורא, הוא המבין, הוא הדן, הוא העד, הוא בעל דין, והוא עתיד לדון, ברוך

הוא שאין לפגיו לא עולה ולא שכה ולא משוא פנים ולא מקח שחד, שהכל שלו"; שכל זה

צריך הצדיק האמת הדבוק באין סוף ברוך הוא להחזיר בנשמות המתים, באלו שנתרחקו ממנו

יתברך. ובא לעורר את הצדיק שלא יהיה שבור, על שצריך לבלות את הזמן הנקר שלו בשביל

הרשעים, אלא זכר "ידע שהכל לפי החשבון", שהקדוש-ברוך-הוא מחשב חשבוננו של עולם,

לדו. ואינו לוקח שחד המצוה כשזיל העצירה. אלא

נותן שכר על המצוה ועונש על העצירה. כך פירש

הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי החשבון. פרוטה

למוד בתורה הקדושה, או יאמר אילו דבורי תפלה, אשר רק זה ישאר ממנו לנצח. ועל-כן

"הילודים" צריכים תקף-ומיד לזכור שיצטרכו "למות", וחבל על כל יום ויום שילך לאבוד, ומי

שאוחר בדרגה זו, הוא נקרא צדיק, והוא עוסק בתקון נשמות הרשעים הנקראים מתים, כמאמרם

ו"ל (ברכות יח): רשעים בתייהן קרויין מתים. וזה "והמתים להחיות"; הינו הצדיק שתמיד זוכר

את יום אחריתו, הוא צריך לעסק להחיות את המתים, ולהאיר בהם את אמתת מציאותו יתברך,

שזה "והחיים", שסובב על הצדיקים הנקראין חיים (ברכות יח). "לדון", הם צריכים לדון את כל

יודע מה שהצדיק מתיגע בשביל אלו הנשמות — המתים והרשעים, ובודאי יקבל שָׁכָרוּ משלם, כי זה רואים בחוש, שאלו הצדיקים הדבוקים בו יתברך, ושומרים על זמנם, ההכרח להם לבלות זמן רב בקרוב רחוקים, ולבסוף יורקים להם בפניהם, ומדברים עליהם כל דבר אסור. ולכן הצדיקים מתיאשים מחייהם ורוצים למות, ולחזור כבר אליו יתברך, פי מרב מרירות וצער ועגמת נפש שעובר על הצדיקים הדבוקים באין סוף ברוך הוא, ועוסקים לתקן את נשמות ישראל, הם כבר רוצים לצאת מזה העולם; כי באמת הרבה פעמים הרע של אלו הרשעים נדבק בהם, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נט); וכל זה מה שמכניס עצבות ומרירות ודפאון פנימי בהצדיק, עד שנדמה לו, שטוב מותו מחייו, ועל זה הוא אומר "ואל יבטיחך יצרך, שהשואל בית מנוס לך", שאל תחשב ששם תהיה לך כבר מנוחה, פי צדיקים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא (ברכות טו.ד); פי הצדיק הדבוק בו יתברך, עליו לידע, "שעל פרחך אתה נוצר" — כדי להאיר את העולם באמתת מציאותו יתברך, "ועל פרחך אתה נולד"; כדי לזכר בכל יום את יום המות, ותהיה דבוק בחי החיים בו יתברך. "ועל פרחך אתה חי"; כדי להחיות את נפש הרשעים הנקראים מתים. "ועל פרחך אתה מת"; שגם אחר מותך לא תהיה לך מנוחה, פי יבואו על קברך ויכפו וישתטחו ויבקשו רחמים ממנו יתברך בזכותך, פי אלו הצדיקים שמקרבים בני-אדם אל הקדוש-ברוך-הוא, ומוסרים את נפשם בעבורו יתברך, וסובלים עלבונות ושפיכות דמים בשביל הקדוש-ברוך-הוא, לבסוף כשיוצאים מזה העולם, באים בני-אדם ופוקדים את קבריהם, ושופכים את לבכם אליו יתברך. "ועל פרחך אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא"; ולכן, אהובי, בני! מאחר שאתה זוכה להתבונן בכל יום ניום שזה היום האחרון שלך, ואתה משתדל למלא את היום עם טוב אמת ונצח, ראה לא להתיאש, אלא לקרב את כל הרחוקים, ולהאיר בהם את אמתת מציאותו יתברך בגלוי רב מאד, ולהודיע להם, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ואף שאחר-כך יברחו ממך, ויירקו לך בפניך, וידברו עליך כל דבר אסור, אל תתיאש כלל, פי עליך לדעת, שיבוא היום ותצטרך לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא, ואז בא תבוא על שכרך, כי הוא יתברך אינו מקפח שכר כל ברִיה (פסחים קיח.); ולכן ראה, אהובי, בני! לחזק את עצמך, ותמשיך לחשב על תכליתך הנצחית בכל יום ניום, ושתזכה לזכרון בעלמא דאתי, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נד), לזכר תמיד, אשר כל יום ניום הוא מנוי וספור, ומה שזוכים לחטף בכל יום, זה מה שנשאר ממנו. ואז אם תלך בדרך זו, אהובי, בני, תוכל לקרב אלפים ורכבות מנשמות ישראל, ובא תבוא על שכרך. ואל תתיאש כלל,

ופרוטה מאטרפת לחשבון גדול. כך עזירות קלות כשהן מרוזות עולות לחשבון גדול: שעל כרחך אתה נוצר. שהנשמה אינה רוצה לנאת מן הפרגוד מקום טהור שהנשמות מונחות שם וליכנס צמעי אשה במקום טמא ומלאך בא ומוציאה בעל כרחא ומכניסה צמעי האשה: ועל כרחך אתה נולד. נשעת הלידה אינו רוצה לנאת ומלאך מוציאה בעל כרחו: ועל כרחך אתה חי: יש אדם מדוכא ניסורים ורוצה למות ואינו יכול:

**שֶׁהַשְּׂאוֹל בֵּית מְנוּס לָךְ, שְׂעַל
כְּרַחֵךְ אֶתָּה נוֹצֵר, וְעַל כְּרַחֵךְ
אֶתָּה נוֹלָד, וְעַל כְּרַחֵךְ אֶתָּה
חַי, וְעַל כְּרַחֵךְ אֶתָּה מֵת, וְעַל
כְּרַחֵךְ אֶתָּה עֵתִיד לִתֵּן דִּין
וְחֶשְׁבוֹן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי**

הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:

המלכים הקדוש ברוך הוא:

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקנים ורמשים להרצות שכר שהן גדלים מהם אף על פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קנה בהן: למען צדקו. להנדיק את ישראל ולזכותן: ויהבן למעשה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש-ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך

הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר (ישעיה

מב, כא): "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"; משנה זו היא בסוף פרק אלו הלוקין (מכות כג.); יש לומר הטעם, למה גומרים עם

משנה זו תמיד, אחר שמסיימים פרק ממסכת אבות? כי באמת כשאדם זכה ללמד פרק מפרקי מדות והנהגות התנאים, איך שכל אחד כפי מדתו והנהגתו המשיך על עצמו נעם ערכות זיו ודבקות אור אין סוף ברוך הוא יתברך שמו, יכול לפל בנדעתו, כאלו זה לא שיך אליו, או שזה יותר מדי בשבילו, לזאת מסיימים עם המשנה הזו: "רצה הקדוש-ברוך הוא לזכות את ישראל"; הקדוש-ברוך הוא מרב חמלתו על עם ישראל ורוצה לזכך אותם, שהם גם-כן יהיו כלי לקבל בו הארת האור אין סוף ברוך הוא וברוך שמו, "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; בשביל זה נתן לעם ישראל רבוי מצוות, שהם תרנגול — רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה, וכן רבוי הלמודים: מקרא, משנה, גמרא, מדרש, הלכות ואגדות, ברייתות ותוספתות, כדי שכל בר ישראל יוכל אפלו עם מצנה אחת להזדבב ולהיות כלי לקבל בו ערכות נעימות ידירות זיו חיות אלקותו יתברך. וכמאמרם ו"ל (קדושין ט:): כל העושה מצנה אחת יתרה על זכותיו, דומה כמי שמקיים כל התורה בלה. אם בר ישראל מקיים רק מצנה אחת, זה כבד מוסיף לו על זכותיו, והרי הוא נעשה כלי לקבל בו אור השכינה, ונדמה כאלו קיים את כל התורה בלה. ולכן אסור להתיאש אפלו אם לא יכולים לקיים רק מצנה אחת, ומכל שכן כשזוכים ללמד למוד אחד בתורה הקדושה, זה כבד עושה את האדם כלי לקבל בו האור אין סוף ברוך הוא וברוך שמו, ואין לו להתיאש כלל. ומביא ראיה מפסוק: "שנאמר (ישעיה מב, כא): 'ה' חפץ למען צדקו'; מרב צדקת הקדוש-ברוך הוא כביכול, שרוצה רק את הטוב של עם ישראל, בשביל זה בעצמו יגדיל תורה ויאדיר"; שהקדוש-ברוך הוא הרבה למודים בתורה הקדושה, ונתן כח לכל אחד ואחד לחדש חדושי תורה, כדי שגם הוא יהיה כלי להמשיך בו הארת האין סוף ברוך הוא. ולכן אסור להתיאש בשום פנים ואופן, אפלו אין בו רק מדה טובה אחת, כבד צריך לשמח עמה, ויהיה לבו נכון ובטוח, שסוף כל סוף יצא מהרע שלו שנדבק בו, ויזכה להכלל באין סוף ברוך הוא, ויהבן למעשה.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. אפילו שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי חלק לעולם הבא, ועולם הבא, הנצח האמור כאן הוא העולם להתפאר": טעם שלפני כל פרק מפרקי אבות הנצח אחר תחיית המתים שעמידים לחיות ולעמוד תקנו לומר משנה זו, אשר אינה שיכת לכאן כלל, והיא משנה בסנהדרין (ז); ויש לומר הטעם, כי צריך כל בר ישראל לדעת, אשר הבחירה חפשית, וכל אחד ואחד יכול להגיע אל המדרגות הכי עליונות, אם רק יקח את עצמו בידיו, וירצה להפיל באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, אז הוא יכול, כי "כל ישראל יש להם"; הינו הישות שלהם זה חלק אלוך ממעל, שהוא הארת העולם הבא, שזה "יש להם חלק לעולם הבא"; כי הישות שלהם היא בעצמה חלק מהעולם הבא. ולכן כל בר ישראל — אם חוזר בתשובה שלמה אליו יתברך, ומרגיל עצמו לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא, ולספר לו כל אשר עובר עליו בגשמיות וברוחניות, וחי עם הקדוש-ברוך-הוא, ושח ומתפלל אליו יתברך, על-ידי-זה הוא ממשיך על עצמו הארת העולם הבא בעולם הזה, "שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ, נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"; כי באמת חכמינו הקדושים אמרו (קדושין מ): צדיקים נמשלים בעולם הזה לאילן שכלו עומד במקום טהרה, ונופו נוטה למקום טמאה, כן הקדוש-ברוך-הוא מביא יסורים על צדיקים בעולם הזה, כדי שיירשו העולם הבא; שזה "ועמך כלם צדיקים"; כלל נשמות ישראל הם בחינת צדיק, על שם שהם נוטרי הברית ונמולים, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כג), והם תמיד נמשכים בפנימיותם אל התכלית הנצחית, שזה "לעולם יירשו ארץ"; ודרשו חכמינו הקדושים (סוטה ה.) על הפסוק (ישעיה כו, יט): "הקיצו ורננו שכני עפר" — מי שנעשה שכן לעפר בחייו; כי על עם ישראל נאמר (דברים ז, ז): "כי אתם המעט" — שממעיטים את עצמכם לפני; כי טבע של בר ישראל, שתמיד נמשך אל השפלות, שהוא בחינת ארץ, ועל-ידי-זה דיקא הוא גדל וצומח, כיון שהוא בחינת ארץ, יש לו כח הגדל וכח הצומח, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קנה); "נצר מטעי מעשה ידי להתפאר"; בזה שהוא נדמה כמו אילן שנוטע בתוף הארץ, ומרגיש עצמו שפל, שבור, רצוץ ומדכה, כמו אותו אילן, בזה הקדוש-ברוך-הוא מתפאר מאד. ולכן על כל בר ישראל לשמח בכל יום על נעם חלקו, שנברא מזרע ישראל, ולא עשני גוי, ויכול להחיות את עצמו בכל מיני אפנים שבעולם, וידע שהוא יתברך נמצא ואין בלעדיו שום נמצא, ואם יקח עצמו בידיו, יכול לזכות להגיע אל המדרגות הכי עליונות; כי כל בר ישראל יש לו חלק רוחני, עד שאפלו הישות שלו שהיא בשר הגוף, גם-כן חלק אלוך ממעל, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן כב), על הפסוק

בגופן ונפשם חיים נחיים כחמה וכלזנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מחיס שעמידים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא אכילה ולא שחיה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושבין

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס'): ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר.

ועטרומיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין זו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמני יש להם חלק.

פרק ה א בעשרה מאמרות. חשעה ויאמר. (איוב יט, כו): "ומבשרי אחזה אלוק"; מבשרי ונראשית נמי מאמר הוא לכתיב (תהלים לג) גדנר ה' שמים נעשו: שמאבדין את העולם. שכל המאנד נפש אחת מישראל כאילו אנד עולם מלא. והרשעים

שזעונם מאנדים את נפשם כאילו מאנדים את העולם. כך מנאמי. ולי נראה שמאנדין את העולם ממש. שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה. ונמלא העולם אנד בשזילם: שנברא בעשרה מאמרות. ואינו דומה המאנד מלאכה שהיא נעשית ניום אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים:

**פָּרֶק ה א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת
נִבְרָא הָעוֹלָם. וַיְמָה
תְּלִמּוּד לֹאמֵר, וַהֲלֵא בְּמֵאמֵר
אֶחָד יְכוּל לְהַבְרִאוֹת, אֶלֵא
לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים
שְׂמֵאבְדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא
בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתֵּן שְׂכָר
טוֹב לְצַדִּיקִים שְׂמֵקִימִין אֶת
הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת:**

סוד (ישעיה נח, ז):
"ומבשרך לא תתעלם";
מבשרך דיקא, שלא
תעלים עיניך מלרחם על
בשרך, הינו בשר גופך,
פי צריכים לרחם מאד על
הגוף, לראות לזככו, כדי
שיוכל להודיע לו מפל
הארות והשגות שהנשמה
משגת; כי הנשמה של כל
אדם היא רואה ומשגת
תמיד דברים עליונים
מאד, אבל הגוף אינו

יודע מהם, על-כן צריך כל אדם לרחם מאד על בשר הגוף, לראות לזככו את הגוף, עד שתוכל
הנשמה להודיע לו מפל מה שהיא רואה ומשגת תמיד. שזה מה שהתנא אומר "כל ישראל יש
להם חלק לעולם הבא"; הינו הישות שלהם שהיא בשר הגוף, גם-כן יכולה להשיג רוחניות
חיות אלקות, כי גם היש שלהם, יש לו חלק אלוה ממעל; אשרי מי שמזכך את בשר גופו,
ויוכה להשיג על ידו אלקות.

פָּרֶק ה'

א בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם, וַיְמָה תְּלִמּוּד לֹאמֵר, וַהֲלֵא בְּמֵאמֵר אֶחָד יְכוּל לְהַבְרִאוֹת,
אֶלֵא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים, שְׂמֵאבְדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתֵּן שְׂכָר טוֹב
לְצַדִּיקִים, שְׂמֵקִימִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת: צריך שתדע, אהובי, בני! בשעה
שעלה במחשבתו יתברך לברא את העולם, לא היה מקום לבראו, מחמת שהיה הכל אין סוף,
על-כן צמצם את האור לצדדים, ועל-ידי הצמצום הזה נעשה החלל הפנוי, ובתוך החלל הפנוי
נתהוו כל הימים והמדות, שהם בריאת העולם. פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן
סד); וזה החלל הפנוי היה מכרח לבריאת העולם, כי בלתי החלל הפנוי לא היה שום מקום
לבריאת העולם. וזה הצמצום של החלל הפנוי, אי אפשר להבין ולהשיג, פי צריך לומר בו שני
דברים, שהם שני הפכים — יש ואין; כי החלל הפנוי הוא על-ידי הצמצום, שכביכול צמצם
אלקותו יתברך משם, ואין שם אלקות כביכול, כי אם לא כן אינו פנוי, והכל אין סוף, ואין
מקום לבריאת העולם כלל. אבל באמת לאמתו בודאי אף-על-פי-כן יש שם גם-כן אלקות, כי
בודאי אין שום דבר בלעדי חיותו יתברך, ועל-כן אי אפשר להשיג כלל את סוד החלל הפנוי,
ומשם נתהווה כל הכפירות והאפיקורסות, שהרשעים נמשכים אחר הרע, מה שאין כן הצדיקים
נמשכים אחר הטוב. והנה בתוך החלל הפנוי, המשיך הקדוש-ברוך-הוא את אורו, והלביש את

והקדוש-ברוך-הוא מרחם על הרשעים, ורוצה שיחזרו בתשובה שלמה, ולכן הלביש עצמו בלבושים על גבי לבושים, לתת להם בחירה לבחור בטוב, שידעו שאפלו בעשרה פתרון דמסאבותא, גם שם נמצאת אמתת מציאותו יתברך, וכדי שלא יהיה בבחינת רבוי אור להרשעים, הלביש עצמו בעשרה לבושים וצמצומים, שגם הם יוכלו לחזור אליו יתברך. "ולתן שכר טוב לצדיקים, שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות"; וילהפך — הצדיקים הבוחרים רק באין סוף ברוך הוא וברוך שמו, ומוסרים את נפשם בכל רגע אליו יתברך, ומפשיטים לבושים על גבי לבושים, ומחפשים רק את הפנימיות, אף שבא להם דבר זה קשה מאד מאד, שזה כלל הנסיונות הקשים והמרים שעוברים על הצדיקים, והכל כדי לתן שכר טוב להם, על גדל יגיעתם וטרחתם. ולכן, אהובי, בני! עליך לזכור, אשר כל הבריאה כלה היא אין סוף ברוך הוא וברוך שמו, ואין בלעדיו יתברך כלל, ודבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, כי הוא יתברך מחיה וממהה ומקים את כל הבריאה כלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, הוא לבוש לגבי גלוי אין סוף ברוך הוא, שזה סוד עשרה מאמרות שהיו בעת הבריאה, בשעה שברא הקדוש-ברוך-הוא את הדומם, את הצומח, את החי ואת המדבר, וצבא השמים וכו', היו עשר אמירות, שהן עשר ספירות, עשרה לבושים. ולכן, אהובי, בני! אף שעוברים עליך צרות ויסורים, מרירות ומכאובים, עם כל זאת ראה לברח רק אליו יתברך, ואפלו שאמה נמצא בקטנות דקטנות, ונדמה לך כאלו אבד מנוס ותקנה ממך לגמרי, עם כל זאת ראה במסירות גפש להדביק את עצמך באין סוף ברוך הוא, אז בו ברגע "יתפרדו כל פעלי און" (תהלים צב, י), ותזכה להרגיש ששכינת עזו יתברך עליך, שיתגלה עליך האור אין סוף בתוך החלל הפנוי, כי גם

עצמו בעשר ספירות: פתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. שהם כלל העשרה מאמרות, שבהם נברא העולם; כי בכל פרט ופרט מבריאת העולם נאמר: "ויאמר", אשר זה "בעשרה מאמרות נברא העולם"; הינו בעשר ספירות, בעשרה לבושים הלביש עצמו הקדוש-ברוך-הוא בתוך החלל הפנוי, עד שיש רשעים שאינם רואים פלום רק לבושים, ונעלמת ונסתרת מהם אמתת מציאותו יתברך, וחושבים שהכל טבע ומקרה ומזל, לא-כן הצדיקים יודעים, אשר זה רק לבוש לגבי גלוי האין סוף ברוך הוא, ומפשיטים את הלבושים ומוציאים את גלוי אלקותו יתברך. "ומה תלמוד לומר", שהיה צריך לברא את העולם בעשר ספירות, בעשרה לבושים ובעשרה צמצומים, שהיה צריך לצמצם עצמו בתוך החלל הפנוי. "והלא במאמר אחד יכול להבראות"; כפיכול הקדוש-ברוך-הוא היה יכול להתלבש בצמצום אחד, בלבוש אחד, בספירה אחת? "אלא להפרע מן הרשעים שמאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות"; הינו מרב האור אין סוף ברוך הוא וברוך שמו, שמאיר בהארה נוראה ונפלאה מאד, הלביש עצמו כפיכול בעשרה לבושים דיקא, כדי לתן פח ובחירה לרשעים לחזור אליו יתברך. כי השם יתברך מתמת רחמנותו ברא את העולם, כי רצה לגלות רחמנותו, ואם לא הייתה בריאת העולם, על מי היה מראה רחמנותו?! ועל-כן ברא את כל הבריאה מתחלת האצילות עד סוף נקדת המרפז של העולם הגשמי והחמרי, הגס והעב, כדי להראות רחמנותו יתברך. ולכן הלביש עצמו בלבושים על גבי לבושים, שהם עשר ספירות, כדי שגם אלו הרחוקים בתכלית הרחוק יוכלו לראות את אמתת מציאותו יתברך, אם רק ירצו להפשיט לבוש אחר לבוש, שזה סוד "להפרע מן הרשעים"; שהוא לשון גלוי ובטול, כמו שכתוב (שמות ה, ד): "תפריעו את העם";

בתוך החלל הפנוי שהם הכפירות והאפיקורסות, שם גנוז אלופו של עולם, שזה סוד הקו שעובר. ואשרי בר ישראל שמסלק את דעתו וחכמתו לגמרי, ומבטל את עצמו אליו יתברך, ומחזיק באמונה פשוטה. ועל-כן עם ישראל נקראים 'עבריים', על שם שעוברים באמונתם על כל החכמות והאפיקורסות, ומדביקים את עצמם באין סוף ברוך הוא. ולכן הקדוש-ברוך-הוא

ב עֲשֶׂרָה דורות מאדם ועד נח, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול.

מחיה ומנהיה ומקיים את כל הבריאה כלה, ואפלו בתוך כל הצמצומים והלבושים והספירות, גם שם נמצא אלופו של עולם, על-ידי-זה הם 'עוברים' על הכל. וזה סוד שְׂכָר וְעָנָשׁ; הַרְשָׁעִים שְׂאִינָם זוכים להדביק את עצמם באין סוף ברוך הוא, נענשים עוד בזה העולם בענש קשה ומר מאד, כי אין לה עוד ענש גדול מזה שאדם מפריד עצמו מאין סוף ברוך הוא, שאז טועם טעם מות בחייו, רחמנא לישזבן. וצדיקים הם זוכים לעבר על הכל, להפשיט את כל הלבושים, ואף שעוברת עליהם מרירות דמרירות עד אין סוף, וטועמים טעם מות בכל רגע ודקה מרשעים ארורים, שקמים עליהם ומדברים עליהם, ואף-על-פי-כן הם מוסרים את נפשם בעבורו יתברך, אז נתגלה עליהם מלך הכבוד בהארה נוראה ונפלאה מאד, שזה השְׂכָר הכי גדול שאדם יכול לזכות אליו בזה העולם הגשמי והחמרי, המלא קלפות והעלמות והסתרות, שזוכה לעבר על הכל, ולהרגיש את ערבות, נעימות, ידידות, זיו, חיות אלקותו יתברך, ואף שזה נסיון גדול בכל יום ובכל רגע ממש, כפי רבוי הקלפות, ההעלמות והסתרות שיש בזה העולם, המעלימים ומכסים את אמתת מציאותו יתברך, עם כל זאת הכל כפי היגיעה והטרחה להשיג אלקותו יתברך, והבן למעשה.

ב עֲשֶׂרָה דורות מאדם ועד נח, להודיע פמה ארך אפים לפניו, שכל הדורות היו מכעיסין ובאין, עד שהביא עליהם את מי המבול: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הקדוש-ברוך-הוא מאריך אפו על בריותיו, כי איננו חפץ במיתת הרשעים, אלא בתשובתם, כי הוא יתברך מלא רחמים על בריותיו, ורוצה שיחזרו אליו בתשובה שלמה, כי הוא מרחם על כלם, כמאמרם ז"ל (ברכות ז): "ורחמתי את אשר ארחם" (שמות לג, ט) — אף-על-פי שאינו הגון; וכן אמרו (פסחים פז:): אפלו בשעת כעסו של הקדוש-ברוך-הוא — זוכר את הרחמים. כי הוא יתברך ברא את כל הבריאה רק כדי שיכירו אותו, ואפלו אם אדם נכשל בעברות חמורות, הקדוש-ברוך-הוא מצפה ומבקש ממנו, שישוב בתשובה שלמה, ושולח לו רמזים בכל יום ובכל שעה ובכל רגע שישוב אליו. כי מדתו של הקדוש-ברוך-הוא היא רק רחמים, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה לג, סימן ג): "טוב הני"ה לכל ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמה, ט) — על הכל שהן מדותיו הוא מרחם. וזה רואים בדור המבול, שמאדם הראשון — יציר כפיו, עד נח, חפה שיחזרו בתשובה שלמה, ואף שהיו אז מלאים זמה, שקוץ, תעוב, גזל וחמס, עם כל זאת הקדוש-ברוך-הוא חפה וצפה פן ואולי יחזרו בתשובה שלמה. ומה גם, שהיו ביניהם צדיקים, כמאמרם ז"ל (אבות דרבי נתן, פרק לב): עֲשֶׂרָה דורות מאדם עד נח, ללמדך שכל הדורות האלה היו מכעיסין, ולא הביא הקדוש-ברוך-הוא עליהם את מי המבול, בשביל צדיקים וחסידים שהיו

בָּהֶם; וְאֵלֹהִים הֵם הַעֲשֶׂה דוֹרוֹת: אָדָם, שֵׁת, ג' לַהֲדוּדֵי כַּמָּה אַרְךְ אֲפִים לַפְּנִיּוֹ. אֵף אִתָּה אֵל
 אָנוּשׁ, קִינָן, מִהֶלְלָאֵל, יִרְדָּה, חֲנוּךְ, מִתְּשֻׁלַח, תַּמְמָה שֶׁהָאֲרִיךְ לַעֲזוּדֵי גִילּוּלִים כֹּל הַשָּׁנִים הַלְלוּ שֶׁהָיוּ
 לְמִדָּה, נֹחַ. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סֵדֶר עוֹלָם): מִשְׁעַבְדֵּינָן בְּנֵינוּ. שׂוֹמֵר הָאֲרִיךְ לְדוֹרוֹת שֶׁמֵּאֲדָם וְעַד נֹחַ
 דוֹר הַמִּבּוּל הַשְּׁחִיתוּ אֶת דְּרָכָם בְּתוֹעֲבוֹת וְאִחֵר כֵּךְ נִשְׁטָפוּ: וְקָבַל שְׂכָר כּוֹלָם. עֲשֵׂה מַעֲשִׂים
 וּבְזָמָה, בְּגִזְלֵי וּבְחֻמְסֵי, ג' עֲשֶׂה דוֹרוֹת מִנְחָ וְעַד
 וַיֹּאמֶר הַנְּי"ה: לֹא אֲאָרִיךְ וַיֹּאמֶר הַנְּי"ה: לֹא אֲאָרִיךְ
 אֲפִי יוֹתֵר מִמָּאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. וְהַגְזֵרָה הַזֹּאת נִגְזְרָה
 עֲשָׂרִים שָׁנָה קִדְּם שֶׁהוֹלִיד נֹחַ אֶת בְּנָיו. וְכָל זֶה עֲשֵׂה
 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמַעַן שֶׁהָאֲרִיךְ אִפּוֹ עִם כָּל

הַדוֹרוֹת, שֶׁיִּחְזְרוּ בְּתוֹשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וַיִּשְׁמְעוּ לְקוֹל הַצְּדִיקִים, וַיִּכְיֶן שְׂרָאָה שְׂאִינָם חֲפָצִים לְחֹזֵר
 בְּתוֹשׁוּבָה, מִיָּד נִגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּמְחֹו בְּמֵי הַמִּבּוּל. וּבְאֵמַת צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שְׂמַכְל זֶה רוֹאִים
 אֶת גְּדֹל רַחֲמֵנוֹתָי שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׂמַאֲרִיךְ אִפּוֹ, אֵף וּלְכַסּוֹף גְּבִי דִּילִיָּה. וְלִכְזֵן עֲלֶיךָ, אֶהוּבִי,
 בְּנִי! לְחֹזֵר בְּתוֹשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְתַדַּע שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵב הַרְחֵמֵן, וּמְחַפֵּה וּמְצַפֵּה שֶׁתָּשׁוּב אֵלָיו;
 כִּי אִפְלוּ דוֹר הַמִּבּוּל, שֶׁהָיוּ רָשָׁעִים אַרְוֵרִים, שֶׁלְּגִלְגּוֹ לַעֲשֶׂה הַצְּדִיקִים שֶׁכֵּן הִפְרִיּוּ אֶת בּוֹרְאָם
 וּפְרָסְמוּ אוֹתוֹ, עִם כָּל זֹאת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הָאֲרִיךְ אִפּוֹ פֶּן וְאוֹלֵי יִחְזְרוּ בְּתוֹשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְצִוָּה
 לְנֹחַ לְבָנוֹת תְּבָה, שְׂאָרְךָ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה לְבָנוֹתָהּ, וְהָיוּ שׂוֹאֲלִים אוֹתוֹ: מָה אַתָּה עוֹשֶׂה!?!
 וְהַזְהִירָם, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יָבִיא מִבּוּל לְעוֹלָם. וְלִגְלִגּוֹ עֲלֵיו וְהִתְלוּצְצוּ מִמֶּנּוּ וַיִּדְפּוּהוּ עַד
 חֲרָמָה, כְּמַאֲמַרְם ו"ל (וַיִּקְרָא רַבָּה, פֶּרֶשָׁה כּו, סִימָן ה'): נֹחַ נִרְדַּף מִפְּנֵי דוֹרוֹ, וְלֹא בָחַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 אֶלָּא בְּנֵחַ; וְכֵן הוּא בְּכָל דוֹר וְדוֹר, שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְרַחֵם עַל גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְשׂוֹלֵחַ צְדִיקִים
 שְׂמַעוֹרָרִים וּמְחַזְקִים וּמְעוֹדְדִים וּמְשַׁמְחִים אֶת גִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחְזְרוּ בְּתוֹשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו
 יִתְבַּרְךָ, וְאִם הִרְשָׁעִים הָאֲרוּרִים רוֹדְפִים אֶת הַצְּדִיקִים, לְכַסּוֹף בָּא עֲלֵיהֶם מִבּוּל, שֶׁהוּא בְּלִבּוֹל
 הַמַּחַ, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַרְ"ן, חֶלֶק א', סִימָן מֵד), שֶׁהַמִּבּוּל הֵם הַמַּחְשָׁבוֹת זְרוֹת
 שְׂמַכְלִבְלוֹת תְּפִלְתוֹ, כִּי מִבּוּל לְשׁוֹן בְּלִבּוֹל, שֶׁנִּתְבַּלְבַּל מִחוּ; כִּי בְּאֵמַת אֵלֹהֵי הַרְשָׁעִים הַרוֹדְפִים אֶת
 הַצְּדִיקִים הֵם מְבַהֲלִים וּמְבַלְבְּלִים, וְאִינָם יְכוּלִים לְהִתְפַּלֵּל לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְרַב הַמַּחְשָׁבוֹת
 זְרוֹת וְהַקְלָפוֹת שְׂמַסְכְּבוֹת אוֹתוֹ. וְלִכְזֵן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי! מָה לְפָנֶיךָ, אִם חָטָאתָ בְּזָמָה וּבְנֵאוּף,
 שְׂקוּץ, תַּעֲוִב, זְהוּם, גְּזֹל וְחֻמְסֵי, רָאָה לְשׁוּב בְּתוֹשׁוּבָה שְׁלֵמָה, כִּי לֹא תַדַּע מָה יֵלֵד יוֹם. וְאֲשָׁרֵי מִי
 שֶׁשָּׁב בְּתוֹשׁוּבָה אֵלָיו יִתְבַּרְךָ, שְׂאֵז זוֹכֵה לְהִתְחַבֵּא בְּתַבַּת נֹחַ, שֶׁהִיא תַבַּת הַתְּפִלָּה, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי
 רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מִוְהַרְ"ן, חֶלֶק א', סִימָנִים ט, קיב), שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בְּחִינַת הַתְּבָה, וְצְרִיכִין לְהַכְנִס בְּתוֹךְ
 אוֹתֵיהֶן הַתְּפִלָּה, עַד שְׂמַרְגִּישׁ אֶת אֲמַתָּת מְצִיאוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ בְּגִלּוֹי רַב וְנוֹרָא מְאֹד, וּמְסַבֵּב כְּמוֹ בְּתַבָּה,
 אֲשָׁרֵי לוֹ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ג' עֲשֶׂה דוֹרוֹת מִנְחָ וְעַד אֲבָרְהָם, לְהוֹדִיעַ כְּמָה אֲרִיךְ אֲפִים לַפְּנִיּוֹ, שְׂכָל הַדוֹרוֹת הָיוּ מְכַעֲסִין
 וּבְאִין, עַד שְׂבָא אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, וְקָבַל שְׂכָר כָּלָם: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁהַדוֹרוֹת שְׂבִין
 נֹחַ לְאֲבָרְהָם אֲבִינוּ הָיוּ מְכַעֲסִים אוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ, אֵף שֶׁעָבַר מִבּוּל בְּעוֹלָם וְכָלָה אֶת כָּל הַיְקוּם, עִם
 כָּל זֹאת לֹא לְמַדּוּ מוֹסֵר, אֶלָּא קָמוּ עֲשֶׂה דוֹרוֹת שְׂכָפְרוּ בְּעַקֵּר. וּבִינֵיהֶם הָיָה דוֹר הַפְּלָגָה,

ואחד זגיהנס וכה נוטל חלקו וחלק חזירו כגן עדן. ונחייב נוטל חלקו וחלק חזירו זגיהנס: ד עשרה נסיונות. א' אור כשדים שהשליכו נמרוד לכנשן האש. ז' לך מארנך. ג' ויהי רעב. ד' ותוקם האשה זית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' מעמד זין הנחמים שהראהו שעבוד מלכות. ז' המילה. ח' וישלח אנחנו ויקח את שרה. ט' גרש האמה הזאת ואת זנה. י' העקדה:

וְעָשְׂתָּה נְסִיווֹת נְתִנְסָה אַבְרָהָם אָבִינוּ וְעָמַד בְּכֻלָּם, לְהוֹדִיעַ כִּמְהָ חֲבָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם: וְכַמְאֲמָרָם וְ"ל (סנהדרין קט): דור הפלגה מה עבד? אמרו: נבנה מגדל ונעלה לרקיע, ונפה אותו בקרדומות, כדי שיזוכו מימיו וכו', עין שם; וכן אמרו (שם): נחלקו לשלש כחות; אחת אומרת: נעלה ונשב שם, ואחת אומרת: נעלה ונעבד עבודה זרה שם, ואחת אומרת: נעלה ונעשה מלחמה; זו

שאומרת: נעלה ונשב שם — הפיצם ה', וזו שאומרת: נעלה ונעשה מלחמה — נעשו קופים ושדים ולילין וכו', עין שם; עם כל זאת הקדוש-ברוך-הוא האריך אפו על כל הדורות האלו, עד שבא אבינו אברהם, וקבל שכר כלם; כי בודאי היו בין העשרה דורות מנח עד אברהם כמה צדיקים, כי אלו הם העשרה דורות: שם, ארפכשד, שלח, עבר, פלג, רעו, שרוג, נחור, תרח, אברהם. ואף שנח בעצמו היה צדיק, והוא נצול ממימי המבול, עם כל זאת כבר אמרו חכמינו הקדושים (זהר חדש נח): הקדוש-ברוך-הוא פעם עליו וקראו 'רעיא שטיא', כי לא התפלל על דורו שינצלו, כי הוא תקן רק את עצמו. לא-כן אבינו אברהם מסר את נפשו, והלך וגלה ופרסם את אמתת מציאותו ותברך בכל העולם כלו במסירות נפש הכי גדולה, והיה מוכן ומזמן למסור נפשו לגמרי אליו ותברך, כמאמרם ו"ל (ספרי האזינו): עד שלא בא אבינו אברהם לעולם, כביכול לא היה הקדוש-ברוך-הוא מלך אלא על השמים, אבינו אברהם המליכו על השמים ועל הארץ, אפלו בקש מאבינו אברהם גלגל עינו ואף נפשו — היה נותן לו; ולכן קבל שכר כלם. כי בודאי הצדיק הדיוק באין סוף ברוך הוא ותברך שמו, מקבץ ומלקט את כל הטוב שנמצא אצל כל בר ישראל, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קפח), שאצל הצדיק נמצאות כל האבדות, ומי שאבד קדשתו, עליו לבוא אל הצדיק, ואם לא באים אליו, אזי נשאר כל הטוב אצלו. ועל-כן אף שהיה טוב גם-כן בכל הדורות, אף מאחר שהיו מכעיסין אותו ותברך, ולא שמעו אל קול הצדיקים — נאבדו מן העולם. וזה מה שאמרו חכמינו הקדושים (עבודה זרה יט): "אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים" (תהלים א, א) — זה אברהם אבינו, שלא הלך בעצת אנשי דור הפלגה שרשעים היו, ולא רצו להתקרב אל הצדיק, ועל-כן אברהם אבינו קבל שכר כלם, שאצלו היה כל הטוב שקבץ ולקט אצל כל אחד. וזה למוד עמק, אהובי בני! אפלו אם חטאת אליו ותברך, ראה על-כל-פנים להתקרב אל הצדיק האמת, שהוא ידון אותך לכף זכות, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שהצדיק מחפש ומבקש ומלקט ומוצא את כל הנקודות טובות שיש לכל בר ישראל, ובונה מזה משפן; כי הטוב נמצא אצל הצדיק, שהוא בחינת משה; אשרי מי ששב בתשובה שלמה, ובא אל הצדיק, ויקבל חזרה את נקדתו הטובה, והבין למעשה.

ד עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכלם, להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו, עליו השלום: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר אברהם אבינו היה היחיד שמסר את נפשו

לגלות ולפרסם את אמתת מציאותו יתברך בכל ה עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים. שנולו העולם כלו, ועשה חסד עם הבריות, אשר מעשר מכות וכולס היו במצרים ולא נשראלי: ועשרה בזכות זה ברא הקדוש-ברוך-הוא שמים וארץ, על הים. אחד ויזקעו המים. שני שנעשה הים כמין כמאמרם ז"ל (בראשית ובה, פרשה מח, סימן ח): אהל ונכנסו ישראל למוכו דכתיב (חבקוק ג) נקבת אמר הקדוש-ברוך-הוא ה עשרה נסים נעשו צמטיו ראש פרזיו. ג' שנעשה לאברהם אבינו, פתח טוב פתחת לעוברים ולשבים

ולגרים, שאלולא את לא בראתי שמים וארץ; וכן אמרו (בראשית ובה, פרשה יב, סימן י): אל תקרי בהבראם, אלא באברהם, שבזכותו של אברהם אבינו נברא העולם, ואף-על-פי-כן נסה אותו הקדוש-ברוך-הוא בעשרה נסיונות קשים ומרים, לראות אם פונתו עם אמת. וכמאמרם ז"ל (בראשית ובה, פרשה מא, סימן ח): אברהם שהיה תמים וטהור לבב, ונעשה אוהבו של מקום, נעשה לו הקדוש-ברוך-הוא פרע. וכן הוא אצל כל בר ישראל, החוגר את מתניו להחזיר את בני-אדם בתשובה, עליו לידע, שינסו אותו בכל מיני נסיונות קשים ומרים, שיעמדו עליו רשעים ארורים ויחלקו עליו, וירצו לנתקו ממנו יתברך, עם כל זאת עליו לידע, שהכל נסיון מלמעלה; כי באמת גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן רכח): כשהקדוש-ברוך-הוא מסתכל בגשמה שתוכל להחזיר בני-אדם בתשובה ולעשות גרים, אזי הוא יתברך בעצמו כביכול מבקש ורואה שתהיה מחלקת עליו וכו', עין שם; כי הקדוש-ברוך-הוא רוצה לראות אם פונתו של האדם להתקרב — היא עם אמת. ולכן כל מי שחוגר מתניו להחזיר בני-אדם בתשובה, עליו לידע שבהכרח שתהיה עליו מחלקת ויצערוהו, וימררו את חיי מתנגדים רשעים ארורים, וידברו עליו כל דבר אסור, ויציקו לו, וזה הנסיון שלו — לראות אם יפסיק מלקרב רחוקים ולגיר גרים, או ימשך לקרב רחוקים ולגיר גרים. כמו שעשה אברהם אבינו, אף שנסו אותו בעשרה נסיונות קשים ומרים, עם כל זאת לא עזב את דרכו, אלא הלך ופרסם את אמתת מציאותו יתברך, והאכיל בני-אדם, כמאמרם ז"ל (בראשית ובה, פרשה נד, סימן ו): אברהם היה מקבל את העוברים והשבים, ומשהיו אוכלים ושותים, אמר להן: ברכו! והן אומרים: מה נאמר? ואמר להן: ברוך אל עולם, שאכלנו משלו; וכן צריך להיות דרך של כל מי שמקרב רחוקים, שיהיה מוכן לסבל חרופין וגדופין, עלבונות ושפיכות דמים מאלו שמקרבם, ואף-על-פי-כן לא יעשה אצלו שום רשם כלל, ואז יזכה להפגס לפני ולפנים, ויאיר עליו מלך הכבוד בהארה נוראה ונפלאה עד מאד, אשרי לו! והבן למעשה.

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אבותינו הקדושים היו במצרים בנסיונות קשים ומרים מאד, כי המצרים היו מזהמים בכל מיני זממות של שקוץ, תעוב, זהום וערם, כמאמרם ז"ל (תורת פהגים אחרים): מה מעשיהם של מצריים? שטופים בעבודה זרה ובגלוי עריות, ובשפיכות דמים ובמשכב זכר, ובהרבעת בהמה וכו', עין שם; וכן אמרו (שם): מגיד הפתוב שמעשיהם של מצריים מקלקלים מכל העממין; וכן אמרו (תנא דבי אליהו ובה, פרק ז): אין לך אמה בעולם שהיתה שטופה בדברים מכערים, וחשודים בכשפים ובזמה ובכל מעשים רעים, אלא המצרים בלבד; והקדוש-ברוך-הוא חמל על נשמות ישראל, ועשה להם נסים ונפלאות, שלא נלכדו עם העשר מכות שקבלו המצריים; כי באמת היה זה גס בתוף גס, איך המצרי קבל מכה מעשר מכות, והיהודי נצל מזה, והיתה לו הרוחה, אשר

וטיט דכתיב (שמות יד) וזני ישראל הלכו זינשה. ד' שרקעית היס שדרכו זו המלרייס שהיו רודפים אחרי ישראל נחלחלה ונעשה חומר וטיט. דכתיב (חבקוק ג) חומר מים רבים. ה' שהמים הנקפאים נקרעע היס לא היו חמיכה אחת אלא חמיכות קטנות כעין לזנייס ואזני הזניין מסודרים זה אלל זה דכתיב (תהלים עד) אחת פוררת זעון יס שנעשה כעין פרורים. ו' שנתקשו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים. דכתיב (שם) שזרת ראשי תניינים על המים והמלרייס נקראו תניינים. ז' שנגזר היס לי"ב גזרים כדי שיעזרו כל שזט ושזט זדרך אחד לזדו והיינו דכתיב (שם קלו) לגזור יס סוף לגזרים. ח' שקפאו המים כספיר ושוהס וזכוכית. כדי שיראו השזטים אלו את אלו. שעמוד האש היה מאיר להם. וזה שנאמר (שם יח) חשכת מים עזי שחקים כלומר קבוץ המים היה כעזי שחקים כעלס השמים לטוהר. ט' שהיו יולאים ממנו מים מחוקים שהיו שותים אותם. וזה שנאמר נוליס. י' שלאחר ששמו מהם מה שרלו. הנומרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות. דכתיב (שמות טו) נערמו מים נלזו כמו נד כבכיכול מלבייש את עצמו בעשר ספירות: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות; ואמרו חכמינו הקדושים (נדה לא): לעולם אפלו בעל הגס אינו מפיר בנסו; פי כל הגלות שעוברת על כל בר ישראל, נקראת על שם מצרים, כמאמרם ז"ל (ויקרא רבה, פרשה יג, סימן ד): כל המלכיות נקראו על שם מצרים, על שם שהיו מצרים לישראל (עין בראשית רבה, פרשה טו, סימן ד). ובשביל זה אדם צריך להזכיר בכל יום יציאת מצרים, פי על כל אחד ואחד עובדים אלו הנסיונות הקשים והמרים, ולכן הזכירו יציאת מצרים בקריאת שמע, כדי להתחזק באמונה פשוטה בו יתברך, שבכל יום ויום הוא יוצא ממצרים. וכן אמרו חכמינו הקדושים (פסחים קטו): בכל דור ודור חזיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים; פי הקדוש-ברוך-הוא עושה נסים ונפלאות עם כל בר ישראל, וכן הוא ענין קריעת ים סוף, שאמרו חכמינו הקדושים (פסחים קיח): קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף; וכן אמרו (סוטה ב): קשה זוונו של אדם כקריעת ים סוף; ואלו הנסים נעשים בכל יום עם כל בר ישראל, על-ידי העשר ספירות: כתר, חכמה, בינה, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות; שהקדוש-ברוך-הוא מלבייש עצמו בהם, ומאיר לכל אחד ואחד את אמתת מציאותו יתברך. ועל-כן אשרי האיש שזוכה להפיר בכל יום יום בגדלתו יתברך, שמוציאו ממצרים — מהמצרים שבהם הוא נמצא, וזן ומפרנס אותו בנסי נסים, ונותן לו אשה בנסי נסים, ואז יודה וישבח ויפאר את הבורא יתברך שמו על גדל החסד חנם שעשה עמו. אשרי מי ששם לבו ודעתו, אשר אותם הנסים שהיו לאבותינו במצרים ועל

הכל בזכות הצדיקים, שבטי י"ה, שהם למדו עם בנייהם ובני בנייהם את מה שקבלו מאביהם יעקב אבינו, כמאמרם ז"ל (שמות רבה, פרשה ה', סימן כב), שהיו בידם של ישראל במצרים מגלות מגלות משתעשעים בהם משבת

לְאָבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְעֵשְׂרָה עַל

לְשַׁבַּת, וְעַל-יְדֵי-זֶה זָכוּ שְׁעָשָׂה לָהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נְסִים וְנִפְלְאוֹת. וְהָעֵשְׂרָה נְסִים שְׁנַעֲשׂוּ לְאָבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, הָיוּ כְּנֹגֵד הָעֵשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁהַלְבִּישׁ עֲצָמוֹ כְּבִיכּוֹל בָּהֶם. וְכַמוֹ-כֵּן הָיוּ לָהֶם נְסִים בְּעַת קְרִיעַת יַם סוּף, שְׁאֵז הַתְּגִלָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְעֵינֵי כָל, עַד שֶׁאָמְרוּ חַכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (ירושלמי סוטה, פרק ה', הלכה ד): בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ אָבוֹתֵינוּ בָּיָם, הָיָה מְטֹל עוֹלָל עַל בְּרַכּוֹ שֶׁל אָמוֹ, וְתִינוּק יוֹנֵק מִשְׁדֵּי אָמוֹ, וְכִיּוֹן שָׂרְאוּ אֶת הַשְּׂכִינָה, הַגְּבִיָּה עוֹלָל אֶת רֹאשׁוֹ וְאָמַר: 'זֶה אֵלֵי וְאֲנֹהוּ' (שמות טו, ב); וְלָכֵן, אֶהוּבֵי, בְּנֵי! רְאֵה לְהַתְחַזֵּק בְּאֲמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ. פִּי צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲשֶׁר דָּבָר זֶה נִשְׁנָה עִם כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, שֶׁהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹשֶׂה נְסִים וְנִפְלְאוֹת אִתּוֹ,

הַיּוֹם, יֵשׁ לְכָל בֶּרַיְשָׁא בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, אֲשֶׁר־י
לו! וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂהָ.

וְעֵשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל
הַמְּצָרִים בְּמִצְרִים וְעֵשֶׂר עַל הַיָּם: צְרִיף

שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי בְּנִי! אֲשֶׁר
מוֹבָא בְּכַתְבֵי הָאֲר"י ז"ל,
שְׁבַמְצָרִים הָיוּ שׁוֹרִים
עֲשָׂרָה כְּתָרִין דְּמִסְאָבוּתָא,
שְׁהִם כָּלֵל הַזְהָמוֹת
וְהַטְמָאוֹת אֲשֶׁר נִדְבָקִים
בְּאָדָם, וְאִי אֶפְשָׁר הָיָה
לְצַאת מֵהֶם, עַד שֶׁהִכָּה
אוֹתָם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
עֵשֶׂר מִכּוֹת, לְהַכְנִיעַ אֶת

הַיָּם. וְעֵשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיָא
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל
הַמְּצָרִים בְּמִצְרִים וְעֵשֶׂר עַל
הַיָּם. ז עֲשָׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ
אָבוֹתֵינוּ אֶת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא בַּמְדָּבָר, שְׁנֵאמַר (בַּמְדָּבָר
יֵד): וַיִּנְסּוּ אֹתִי זֶה עֵשֶׂר

נוֹלִים: וְעֵשֶׂר מִכּוֹת הַבֵּיָא הַקְּב"ה עַל הַמְּצָרִים
בְּמִצְרִים. דַּל"ךְ עַד"ש זַח"צ: וְעֲשָׂרָה עַל הַיָּם. הַן
כַּנְגַד עֵשֶׂר נְפִילוֹת שְׁנִשִּׁירַת וַיֹּשַׁע. רַמָּה זַיִם. יֵרָה זַיִם.
טַזְעוּ זַיִם סוּף. תַּהוֹמוֹת יַכְסִימוּ. יִרְדּוּ זַמְלוֹת. תַּרְעַן
אוּיַב. תַּהֲרוֹס קַמִּיךְ. יֵאֲכַלְמוּ
כַּקֶּשׁ. כַּסְמוּ יִם. זַלְלוּ כַּעוֹפְרַת.
הַרִי עֵשֶׂר נְפִילוֹת. וַחֲזַלְעֵמוּ
אַרְץ אֵינּוּ זַחֲשָׁבוֹן הַנְּפִילוֹת שׁוּ
הִיא טוֹבְחָן שׁוֹכֵי לַקְּבוּרָה:

ז עֲשָׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ
אָבוֹתֵינוּ אֶת הַקְּב"ה
בַּמְדָּבָר. שְׁנֵים זַיִם. אַחַד
זִירִידָה שֶׁס נֵאמַר (שֵׁם יֵד)
הַמְּזַלֵי אֵין קַבְרִים זַמְרָרִים.

וְאַחַד זַעֲלִיָּה וַיִּזְאוּ מַרְחָה וַיְלוּנוּ. אַחַד זַרְפִּידִים וַיִּרַב
הַעַם עִם מַשָּׁה. שְׁנֵים זַמֵּן לֹא תַלְאוּ וַיִּזְאוּ. אִישׁ אַל יוֹתֵר
מִמֵּנוּ וַיּוֹתִירוּ. שְׁנֵים זַסְלִיו. הַרְאִשׁוֹן זַזַּחֲתָנוּ עַל סִיר

וּבַתּוֹף הַמִּכּוֹת הָיָה דִין וְרַחֲמִים,
כַּמוֹבָא בְּזִהָר (שְׁמוֹת לו.): בְּהָהוּא מַמְשׁ דְּאֲשַׁתְּפַח
דִּינָא לְמִצְרָאֵי, בְּהָהוּא מַמְשׁ דְּאֲשַׁתְּפַח רַחֲמֵי
לְיִשְׂרָאֵל; כִּי בְּזֵה שֶׁהִכָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

מִכּוֹת נִמְרָצוֹת אֶת הַמְּצָרִים, נִתְעוֹרְרוּ נְשִׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יִתְבַּרַךְ, וַיְכַמוּ שֶׁהָיָה
בְּמִצְרִים, כִּף הָיָה עַל הַיָּם. וְדָבָר זֶה נִשְׁנָה בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, כַּמְאָמְרִים ז"ל (פְּסָחִים קטזו.): בְּכָל דּוֹר
וְדוֹר חֲזִיב אָדָם לְרֵאוֹת אֶת עֲצָמוֹ כְּאֵלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם; כְּשֶׁמִּתְפַּשְׁטִים עַל הָעוֹלָם עֲשָׂרָה כְּתָרִין
דְּמִסְאָבוּתָא, עֲשָׂרָה כַּחוֹת הַטְמָאָה, שְׁהִם כְּלוּלִים מִכְּפִירוֹת וְאֶפִיקוֹרְסוֹת, שְׁקוּץ, תַּעוּב, נְאוּף וְזֵהוּם,
וּבְנִקְל לְהַלְכֵד בְּמַלְכּוֹת הָרַע שֶׁל הַזְהָמָה. אֲבָל כִּינּוּן שְׁרוּאִים שֶׁהִרְשָׁעִים וְאִמוֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִים
מִכּוֹת, וְנַעֲנָשִׁים בְּעֲנָשִׁים קָשִׁים וּמְרִים, פַּעַם בְּרַעֲיֵדֵת אֲדָמָה וּפַעַם בְּרַצִּיחוֹת שְׁרוּצָחִים זֶה אֶת זֶה,
כֹּל זֶה מְעוֹרָר וּמוֹשֵׁף אֶת הַלֵּב אֵלָיו יִתְבַּרַךְ. וְלִכֵּן בְּכָל מְכָה וּמְכָה הָיָה דִין לְמִצְרַיִם וְרַחֲמִים
לְיִשְׂרָאֵל. וְזָכַר כָּלֵל זֶה, אֱהוּבִי בְּנִי! שֶׁהָעֵשֶׂר מִכּוֹת שֶׁהִבֵּיָא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל הַמְּצָרִים
בְּמִצְרַיִם וְעֵשֶׂר עַל הַיָּם — זֶה סוּבֵב לְכָל דּוֹר וְדוֹר; כִּי כָּל הַצְּרוֹת נִקְרְאוֹת עַל שֵׁם הַמְּצָרִים,
כַּמוֹבָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ד'); וְאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (נִיקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה
יג, סִימָן ד'): כָּל הַמְּלָכִיּוֹת נִקְרְאוּ עַל שֵׁם מִצְרַיִם, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מִצְרַיִם לְיִשְׂרָאֵל; וְלִכֵּן צְרִיף אָדָם
לְהִתְעוֹרֵר בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יִתְבַּרַךְ בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, וְלַחֲזוֹר וְלִבּוֹא לְפָנָיו יִתְבַּרַךְ, וְלִשְׁפּוֹף שֵׁיחַ
תְּפִלָּתוֹ, וַיִּבְקֶשׁ עַל עֲצָמוֹ רַחֲמִים מִבְּעַל הַרַחֲמִים. וּבְפִרְט בְּשַׁעָה שְׁרוּאָה, שְׁאֵלוֹ הַמְּצָרִים לְיִשְׂרָאֵל
מְקַבְּלִים מִכּוֹת וְעֲנָשִׁים קָשִׁים וּמְרִים, שְׁמַתִּים בְּמִיתוֹת מְשֻׁנוֹת, רַחֲמָנָא לְצַלְן, עֲלִיו לְהִתְעוֹרֵר
בְּתַשׁוּבָה, שְׁלֹא יִלְכַד בִּינֵיהֶם, חַס וְשָׁלוֹם; אֲשֶׁר־מִי שֶׁשָּׂם לְבוֹ וְדַעְתּוֹ אֶל הַדְּבָרִים אֵלוֹ, וְאִז טוֹב
לו כָּל הַיָּמִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂהָ.

ז עֲשָׂרָה נְסִיוֹנוֹת נִסּוּ אָבוֹתֵינוּ אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּמְדָּבָר, שְׁנֵאמַר (בַּמְדָּבָר יד, כב): "וַיִּנְסּוּ
אוֹתִי זֶה עֵשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שְׁמַעוּ בְּקוּלִי": צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי בְּנִי! אֲשֶׁר הַנְּסִיוֹנוֹת הָאֵלוֹ,
שְׁנֵסוּ אָבוֹתֵינוּ אֶת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּמְדָּבָר, אֵף שֶׁהִם הָיוּ דוֹר דַּעָה, כֹּל זֶה נַעֲשָׂה בְּכָל בֶּרַיְשָׁא

הנשר. נשליו השני והאספסוף אשר נקרצו. אחד נעגל. ואחד נמתאונניס ונמרגליס. והוא עשירי שס נאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו נקולי: ה ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא טומאה היואלה

מגופו היה הדבר מגונה ומכוער יותר משאר טומאות: ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה. ואף על פי שהמונח נמקוס מגולה היה:

פֶּעַמִּים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: ח עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ

לְאָבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא

הַפִּילָה אִשָּׁה מֵרִיחַ בָּשָׂר

וּלְפַעֲמִים נִכְנַסְתָּ בּוֹ אִיזוֹ מִחֻשְׁבָּה שֶׁל מִינּוּת, כְּפִירוֹת וְאַפִּיקוֹרְסוֹת, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, עָלָיו יִתְבָּרַךְ,

אֲשֶׁר דָּבַר זֶה הוֹרֵס אֶת הָאָדָם לְגַמְרֵי. וּבְאֵמַת כָּבָר אָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק ב', סִימָן נב),

שָׁמָּה שָׁקְשָׁה עַל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ קְשִׁיּוֹת — כִּף רְאוּי לְהִיּוֹת, וְכִף נֹאָה וְיִפָּה לוֹ יִתְבָּרַךְ; כִּי לְפִי גִדְלָתוֹ

וְרוּמָמוֹתוֹ, שֶׁהוּא מְרוֹמָם מְאֹד מִדַּעַתָּנוּ, בּוֹדָאֵי אֵי אֶפְשָׁר שְׁנַבִּין וְנִשְׁיֵג בְּשִׁכְלָנוּ הַנְּהַגְתּוֹ יִתְבָּרַךְ,

וְעַל-כֵּן בְּהִכָּרַח שִׁיְהִיָּה עָלָיו יִתְבָּרַךְ קְשִׁיּוֹת, כִּי אִם הֵיחָה הַנְּהַגְתּוֹ כְּפִי חַיִּיב דַּעַתָּנוּ, אִם-כֵּן הֵיחָה,

חַס וְשְׁלוֹם, דַּעַתּוֹ כְּדַעַתָּנוּ, וְלָכֵן מָזָה בָּאִים קְשִׁיּוֹת וְסַפְקוֹת עָלָיו יִתְבָּרַךְ, שְׂזָה כָּלֵל הַנְּסִיּוֹנוֹת

שֶׁהָאָדָם מְנַסֶּה אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֵׁיִשׁ לוֹ לְפַעֲמִים קְשִׁיּוֹת עָלָיו יִתְבָּרַךְ. וּבְאֵמַת אָמַר רַבֵּנוּ

ז"ל (שִׁיחוֹת-הַר"ן, סִימָן קיח): עַל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא קָשָׁה קְשִׁיּוֹת? ! מַה טוֹב וּמַה נְעִים לְאִישׁ שְׂזוּכָה

לְדַעַת שְׁלָמָה, שֶׁמִּישָׁב לוֹ הַכֹּל, וְרוּאָה וְיוֹדַע, שֶׁאֵין קָשָׁה שׁוֹם קְשִׁיּוֹת כָּלֵל, וְהַכֹּל נִכּוֹן וְיִשָּׁר, כִּי

"יִשְׂרִים דְּרַכֵּי הַנְּוִי"ה" (הוֹשַׁע יד, י), אִף אֵין הַשִּׁכָּל שֶׁל הָאָדָם מְסַגֵּל לְהַבִּין דְּרַכֵּי הַנְּהַגוֹת הַהִשְׁגָּחָה

הַעֲלִיּוֹנָה. וְלָכֵן אֶסוּר לְנַסּוֹת אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשׁוֹם נְסִיּוֹנוֹת, וּמְכַל שְׁכַן שְׁלֹא יִכְנָסוּ בּוֹ שׁוֹם

קְשִׁיּוֹת, אֲלֹא יִהְיֶה רָגִיל לוֹמַר תְּמִיד אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה (דְּבָרִים לד, ד): "הַצּוֹר תְּמִים פָּעֵלוּ, כִּי כָל

דְּרָכָיו מִשְׁפָּט, אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עוֹל, צְדִיק וְיִשָּׁר הוּא"; וְכוּ בְּרַגַע שֶׁהָאָדָם הוֹלֵךְ בְּתַמִּימוֹת, וְאֵינוֹ

חוֹקֵר שׁוֹם חֻקֵּירוֹת, אֲזִי נִכְלָל בּוֹ יִתְבָּרַךְ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים יח, יג): "תְּמִים תִּהְיֶה עִם הַנְּוִי"ה

אֱלֹהִיךָ", וּפְרַשׁ רַש"י ז"ל: הַתְּהַלֵּךְ עִמּוֹ בְּתַמִּימוֹת וְתַצְפֶּה לוֹ, וְלֹא תַחְקֵר אַחַר הַעֲתִידוֹת, אֲלֹא כָּל

מַה שְׁיָבֵא עָלֶיךָ קִבֵּל בְּתַמִּימוֹת, וְאִז תִּהְיֶה עִמּוֹ וְלַחֲלָקוֹ; כִּי בְּזָה שֶׁהָאָדָם מִתְּהַלֵּךְ בְּתַמִּימוֹת, מֵאִיר

עָלָיו אֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבּוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ; כִּי אֵי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ אֶל שׁוֹם מְדַרְגָּה, אֲלֹא

עַל-יָדֵי מִדַּת הַתְּמִימוֹת, וְשְׁלֹא קָשָׁה לוֹ שׁוֹם קָשָׁה אַחֲרָיו יִתְבָּרַךְ, וְאֵינוֹ מְהַרְהֵר אַחַר דְּרַכֵּי הַמְּקוֹם.

וּכְמֵאֲמָרָם ז"ל (שְׁבַת פח,): אֲנִן דְּסַגִּינָן בְּשְׁלִימוּתָא כְּתִיב בֵּן: "תְּמִת יִשְׂרָאֵל תִּנְחָם"; כִּי כְּשֶׁבֵר יִשְׂרָאֵל

הוֹלֵךְ בְּתַמִּימוֹת, וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל שׁוֹם קְשִׁיּוֹת, וּמְכַל שְׁכַן שֶׁאֵינוֹ מְנַסֶּה אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשׁוֹם

נְסִיּוֹנוֹת, אִז הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשַׁלֵּם לוֹ אֶת כָּל צְרָכָיו. כְּמֵאֲמָרָם ז"ל (נְדָרִים לב,): כָּל הַמְּתַמֵּם

עֲצָמוֹ — הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְתַמֵּם עִמּוֹ; כִּי אֲצִלוּ יִתְבָּרַךְ מְאֹד מְאֹד חֲשׂוּבָה מִדַּת הַתְּמִימוֹת.

אֲשֶׁרֵי לוֹ ! וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

ח עֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאָבוֹתֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אַהוּבִי, בְּנִי, אֲשֶׁר מוּבָא בְּדַכְרֵי

רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהֲרָן, חֶלֶק א', סִימָן יג), אֲשֶׁר בְּחִינַת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ נִמְצָא אֲצֵל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל;

כִּי הַדַּעַת הִיא בְּחִינַת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרִכּוֹת לג,): כָּל מִי שֵׁיִשׁ בּוֹ

דַּעַה, כְּאֵלוֹ נִבְנָה בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ בְּיָמָיו; וְלָכֵן כָּל אֵלוֹ הַעֲשָׂרָה נְסִים נַעֲשִׂים לְכָל בֵּר יִשְׂרָאֵל, שְׂזוּכָה

לְקַדֵּשׁ וּלְטַהֵר אֶת עַצְמוֹ בְּקִדְשַׁת הַבְּרִית, וּמִמְשִׁיךְ עַל עַצְמוֹ חֶסֶד וְרַחֲמִים גְּמוּרִים. וּמוֹכָא בְּזוּהַר (פִּינְחָס רכ:): וַיִּמְנָא דָּא זְמִין לְמַבְנֵי בֵּי מִיְקַדְּשָׁא; וְלִכְּנָן אֲשֶׁרֵי הָאִישׁ שְׁזוּכָה לְקַדֵּשׁ וּלְטַהֵר עַצְמוֹ בְּקִדְשַׁת הַבְּרִית, כְּדֵי שְׂיַעֲשֶׂה עִמּוֹ הַקְּדוּשָׁ-בְּרוּךְ-הוּא נְסִים וְנִפְלְאוֹת, כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת נְאוּף, סִמָּן כ): כֹּל הַבָּא דְּבַר עֲבָרָה לֵידּוֹ וְאִינוּ עוֹשֶׂהוּ, עוֹשִׂים לוֹ נֶס.

לא הפילה אשה מריח
בשר הקדש: צריך
שתדע, אהובי, בני! אשר
מוכא בדברי רבנו ו"ל
(לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן

**הַקִּדְּשׁ, וְלֹא הִסְרִיחַ בְּשֵׁר הַקִּדְּשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה
זָכוּב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אֶרֶע קָרִי לְכַהֵן גָּדוֹל
בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְלֹא כָּפוּ הַגְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי**

כט), אֲשֶׁר עֲנָן הַנִּפְּלִיָּה בָּא עַל-יְדֵי פָּגַם הַבְּרִית, כְּשֶׁהִדְּמִים נִתְּגַבְּרִים וּמִתְיַזְּנִין לַמַּח, וְעַל-יְדֵי-זוֹהַ
נִלְחָצִים הַמַּחֲזִין, וּמִזֶּה בָּא חֲלֵי נּוֹפֵל, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. וְאִשָּׁה הִיא סוּד (מְשַׁלֵּי לֹא, ל): "אִשָּׁה יִרְאֵת
הַיְיָ"; וְכִשְׁאָדָם חוֹטֵא בְּפָגַם הַבְּרִית, קִלְקוּל הַמַּחֲזִין, אֲזִי גוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה דָּם נְדוּת, וְזֶה גוֹרֵם
לְנִפְּלִיָּה, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן. וְעֲנָן בְּשֵׁר הַקִּדְּשׁ סוֹכֵב עַל בְּחִינַת בְּרִית, וְרִיחַ הוּא סוּד תְּקוּן הַבְּרִית,
כְּמוֹכָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִמָּן ב); כִּי עֵקֶר הַרִיחַ תְּלוּי בְּטַהֲרָה, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל
(סוּטָא מַח): מִשְׁבְּטָלָה הַטְּהָרָה בְּטַל הַרִיחַ; וְלִכְּנָן מִי שְׁזוּכָה לְהִדְּבִיק אֶת מַח-מַחֲשַׁבְתּוֹ תָּמִיד בְּאִין
סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְרַק חוֹשֵׁב מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ, וְלֹא מְסִיחַ דַּעַת מִמֶּנּוּ כְּרַגַע, עַל-יְדֵי-זוֹהַר לִירְאֵת הַ'
שְׁלֵמָה, וְלִתְקוּן הַבְּרִית, וְאִינוּ נּוֹפֵל.

ולא הסריח בשר הקדש מעולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תכף-ומיד כשאדם זוכה לדבק
את מח מחשבתו באין סוף ברוך הוא, ותמיד חושב רק ממנו יתברך, ואינו מכניס בדעתו
שום הרהורים רעים ומחשבות מגנות, על-ידי-זוהר זוכה לקדשה ולטהרה, שהיא קדשת הברית.
ולכן זה אחד מהנסים שהיו בבית-המקדש, בגן המחין; ברגע שאדם דבוק תמיד בו יתברך,
ואינו רואה לפני מראה עיניו, רק את אמתת מציאיתו יתברך, אז אינו מסריח בשר בריתו. כי
פגם הברית נקרא סרחון, כמאמרם ו"ל (במדבר רבה, פרשה י', סימן ג'): וסרוחים על ערסותם, שהיו
מסריחין בעברות וכו', עין שם; ולכן אשרי מי שמדבק את מח-מחשבתו תמיד באין סוף ברוך
הוא, שזה בגן בית-המקדש, בגן בית המחין שלו, ועל-ידי-זוהר לא יסריח את בשר הקדש, שהוא
פגם הברית, רחמנא לישזבן.

ולא נראה זכוב בבית המטבחים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר ענין של זכוב סוכב על
פגם-הברית, מקרה לילה, כמאמרם ו"ל (ברכות י'): "קדוש הוא" — מנא ידעה? רב
ושמואל, חד אמר, שלא ראתה זכוב עובר על שלחנו, וחד אמר סדין של פשתן הציצה על מטתו,
ולא ראתה קרי עליו. ומוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ה'), שהחטא הזה בא
מהמאכלים; כי יש חלק למאכלים בחלומות שהאדם חולם, כי מן המאכלים עולים עשנים
סרוחים, שמשם באה לאדם טמאה בלילה. ולכן כשאדם זוכה לדבק את עצמו באין סוף ברוך
הוא, ומח-מחשבתו הוא רק בו יתברך, אזי נעשה אצלו קשור המרכבה, וזוכה למחין נקיים,
ואינו בא לפגם הברית, שהוא טמאת זכוב, שבא מבית המטבחים, שהם המאכלים.

ולא ארע קרי לכהן גדול ביום הכפורים: צריך שתדע, אהובי, בני! שאסור להתבלבל משום
דבר שבעולם, כי כל מה שאדם נכשל בפגם-הברית — הוצאת זרע לבטלה, או שבא לידי
מקרה לילה, רחמנא לישזבן, הפל מחמת שאינו מקדש את מח-מחשבתו, וכמאמרם ו"ל (כתבות

ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא (מו.): "ונשמרת מפל דבר רע", מפאן אמר רבי מחמר ועולה: ולא נמצא פסול בעומר ובשתי פּינְחָס בן יאיר, אל ירהר אדם ביום, ויבא הלחם ובלחם הפנים. שאם היה נמלא נהם פסול לידי טמאה בלילה. ועל-כן מי שנכשל באיזה קודם ממותן לא היה אפשר להקריב אחרים מחמתו. חטא בפגם הברית, מי אשם לו, כמובא בדברי

**הַמְעַרְכָּה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ
אֶת עַמּוּד הָעֶשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא
פְּסוּל בְּעֹמֶר וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם**

שהעומר נקצר כלילה ולא היו מרזים לקצור. ושתי הלחם נאפים מערב יום טוב ואין אפייתן דוחה יום טוב. וכן

לצלן; ולכן צריכים לקדש ולטהר את מח-מחשבתו, שהוא בגנן בית-המקדש, בגנן בית המחין שלו, ועל-ידי-זה לא יהיה נפגם בפגם הברית, חס ושלום.

ולא כפּו גשמים אש של עצי המערכה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מובא (קהלת יעקב, אות מערכה): מערכה עם חמש אותיות והכולל עולה נע"ם העליון, שהוא סוד הבינה, ומובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן עא), שהנעם העליון שופע תמיד, אף צריך כלי לקבל אותו. והכלי הוא על-ידי צדקה שאחד עוזר לשני, שזה בעצמו נעם העליון, שמנעימין זה לזה בהלכה (סנהדרין כד.); מה שאין כן, כשלא זוכים להארת הנעם העליון, אזי חובלים זה לזה בהלכה. והנה התגלות אור האין סוף ברוך הוא, שאדם זוכה להתבונן תמיד באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, והמח-מחשבה שלו רק חושב ממנו יתברך, זה נקרא נע"ם העליון, שזה סוד מערכה. ולכן כשהמחין של האדם בשלמות, והוא דבוק בתי החיים בו יתברך, וחושב רק ממנו יתברך, על-ידי-זה מאיר עליו נע"ם העליון, ואז שום דבר גשמי לא יכול לכבות את שלהובין דרחימותא; כי כשאדם רק חושב ממנו יתברך, ומתלהב לבו להארת נעם העליון, אז אינו נכשל בפגם-הברית, כי אז זויגו בקדשה, ונעשה הולדה מנעם העליון דיקא, ולא מחמת תאנה, והבן. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כל בר ישראל צריך להיות דבוק בתי החיים בו יתברך, ולא יחשב שום מחשבה אחרת, רק אמתת מציאיותו יתברך, שזה עקר השלמות, שהאדם צריך להגיע אליה בזה העולם, שהמחשבה תהיה דבוקה באין סוף ברוך הוא, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לח): כשאדם פוגם בדבורו, שזה רוח פיו, על-ידי-זה נעשה אצלו (תהלים קמח, ח): "רוח סערה עשה דברו"; הינו על-ידי פגם הדבור, שמדבר כל העולה על רוחו, נתבלבלת דעתו ונופל מהדבקות. והנה עשן הוא סוד דעת, כמובא (רעיא מהימנא צו כט.): ומאי עשן דא עמודא דאמצעיתא. דעת לב מבין, דעת לבתר דנחית עשן חכמה לגבי בינה, דאינון דא לשמאלא ודא לימינא, איהו נחית מלא מאבא ואמא מלא י"ה לאוקדא עצים; הינו שמרב תבערת לב בר ישראל, הוא יכול לזכות להגיע אל דבקות כזו, שתמיד יבער לבו אליו יתברך, ויקשר את כלליות הבריאה אליו יתברך, שזה סוד עשן, ראשי תבות: עולם, שנה, נפש, והוא מיחד יחודים עלאין בבטול כל הרגשותיו אליו יתברך, וממשיך על עצמו הארת זיו שכונת עזו יתברך. ולכן כשאדם דבוק בו יתברך, ושומר על דבורו, אז אין הרוח סערה יכולה לנצח את עמוד העשן, שהיא תבערת לבבו, אליו יתברך. ועל-כן אשרי מי ששומר את דבורי פיו!

ולא נמצא פסול בעמר ובשתי הלחם ובבלחם הפנים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר העמר

הוא סוד השכינה, כמובא (תקוני-זהר, תקון יט): לחם הפנים נאפה מערב שנת: צופים. לשון נף על "וימדו בעמר" — דא שכינתא עלאה דאיהי פני המים. מרוב הקהל היו נדחקים איש באחיו עד עמר לגלגלת, דאיהי גלגלתא דרישא, שהוא סוד המחשבה, הינו שהאדם צריך לקדש ולטהר את מחשבתו, ובליהם הפנים, עומדים ומשמחים ציוח כל אחד שלא יפנס בו איזה רחוק מחזרו ארבע אמות. הרהור, שהוא פגם נורא צפופים ומשתחיים רוחים, כדי שלא ישמע את חזרו מאד, כמובא בדברי רבנו

ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן קיד); ולכן כשאדם זוכה לבנין בית-המקדש, שהוא בנין בית-המחין, אזי אף פעם לא יבוא לידי הרהור רע, שהוא סוד "פסול בעמר", וכן "שתי הלחם"; מובא (רע"א מהימנא, אמר צח): שתי הלחם תרתי שכינתא עלאה ותתא ואתחברן פתדא לגביהון; ומובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן מט), שעל-ידי שהאדם מקדש ומטהר את דבורו, מחבר סוד הבינה, שהיא שכינתא עלאה, עם המלכות, שהיא שכינתא תתאה, בסוד (שיר השירים ג, ו): "מי זאת עלה מן המדבר"; הינו "מי" שהוא הבינה, "זאת" שהיא המלכות, "עלה" ומתיחדת יחד, "מן המדבר" על-ידי הדבור, כשאדם שומר על דבורו, ואינו מדבר כל העולה על רוחו, אז זוכה לקשר שכינתא עלאה עם שכינתא תתאה, וגורם יחוד עליון בכל העולמות. וכל זה נעשה על-ידי ששומר את פיו, לא לדבר כל העולה על רוחו. ולכן מי שזוכה להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, וחושב רק ממנו יתברך, על-ידי-זה מקשר את המחשבה אל הדבור, שזה יחודא בין ביתא עלאה לביתא תתאה, שזה סוד בית-המקדש שלמטה מכון כנגד בית-המקדש שלמעלה. ובליהם הפנים: מובא (רע"א מהימנא, פינחס רנב): לחם הפנים דאינון י"ב אנפין (במדבר ו, כד): "ויברכה יי, יאר יי, ישא יי", תריסר אנפין דתלת חיון מאי לחם דאלין פנים דא נהמא דאדם דאיהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואית ליה נהמא בארבע אנפין דאינון ארבע אתון, יהו"ה היא נהמא דפתורא דמלפא איהו סלת נקיה, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לא), שאדם צריך להשתוקק תמיד אליו יתברך, ולהוציא את הרצונות והפסופין שלו מפיו, ועל-ידי-זה יזכה שכל אכילותיו וסעודותיו יהיו בסוד לחם הפנים, הינו שיראה את הפנים של המאכל, שזה סוד (בראשית יז, א): "התהלך לפני"; כי אדם יכול לזכות בזה העולם על-ידי תקף הפסופין אליו יתברך, להכלל באין סוף ברוך הוא, עד שלא ירצה שום דבר, רק את אמתת מציאותו יתברך, ויהיה לפני מראה עיניו תמיד שם הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו: יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ויתברך בברכת פהנים, שהם עשו את העבודה בבית-המקדש, וכל זה יכול כל בר ישראל לזכות, על-ידי קדשת וטהרת המת, שהוא בנין בית-המקדש, בנין בית-המחין שלו.

עומדים צפופים ומשתחיים רוחים: צריך שתדע, אהובי, בני! כשאדם בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, והמחין שלו רק חושבים ממנו יתברך, אז שום בריה לא יכולה להפילו ולהכשילו ולהכניס בו איזה צמצום וקטנות וחלישות הדעת, וזה הנה בבית-המקדש, שאף שמרובי האנשים שבאו לשם, אשר בודאי היתה צפיפות, עם כל זאת, מאחר שכל אחד הנה דבוק רק בחי החיים בו יתברך, וכל אחד התענג מזיו שכינת עזו יתברך, לכן אף אחד לא חשב להתנשא על זולתו, ולא עלה על דעתו ענין של מי בראש, כי מי שדבוק בחי החיים באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, הוא פבר אינו חושב שום מחשבה של התנשאות על זולתו, ולאדם כזה

כשהוא ממודה ומזכיר עונותיו: צר לי המקום לא יכולים לעשות שום דבר, ויש לו מקום שאלין בירושלים. גרסינן. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן. ולא הוצרך אחד מהם ללכת משום ולומר פרנסתי דחוקה ואיני יכול לדור בירושלים. ויש ספרים שכתוב בהן כשאלין. ועל העולים לרגל אמר. שלא היה אחד מהם מיצר כשהיה לן בירושלים מחמת דוחק המקום כמו נר לי המקום גשה לי ואשנה (ישעיה מט):

וְלֹא הִזִּיק נֶחֱשׁ וְעֶקְרֵב בִּירוּשָׁלַיִם מֵעוֹלָם, וְלֹא אָמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שָׁאֲלִין בִּירוּשָׁלַיִם: ט עֲשֵׂרָה דְבָרִים נִבְרָאוּ בְעֶרְבַּ שֶׁבֶת בֵּין

זוכים על-ידי תקון המחין, תקון הברית, שהוא בגנין-בית-המקדש, בגנין-בית המחין.

ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם: צריך שתדע, אהובי, בני, אשר מוכא בדברי רבנו

ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), אשר סוד בירושלים הוא ירא-שלם, ומי שמבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואינו מפחד ומתירא משום בריה, אלא ממנו יתברך בלבד, ומח-מחשבתו דבוק רק בו יתברך, הוא כבר אינו מתפחד משום קלפה, שזה נחש ועקרב, סמ"ך-מ"ם ונוקבא דיליה, כי מאחר שאדם דבוק בחי התיים באין סוף ברוך הוא, אזי אינו מתירא ומתפחד מהסמ"ך-מ"ם ולילית, כי הם אינם יכולים להזיק לו, מאחר שיש לו ירא-שלם, הינו יראה בשלמות.

ולא אמר אדם לחברו, צר לי המקום שאלין בירושלים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר האדם צריך לבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ולקדש ולטהר את מח-מחשבתו, ולא יסיח דעת כרגע ממנו יתברך, ותהיה לו יראת שמים שלמה, שהיא בחינת בירושלים, כמוכא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן א'), בסוד ירא-שלם; וכשאדם בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, וזוכה למחין נקיים, אז אף פעם לא יצא לחלק על זולתו, ולא יאמר לחברו: צר לי המקום; כי מי שנקלל באין סוף ברוך הוא, ואינו רוצה שום רצון מבלעדי רצונו יתברך, והוא בטל ומבטל בו יתברך, הוא אוהב את כל בר ישראל, ואף פעם לא יאמר, שחברו נוטל את מקומו, מאחר שנקלל במקומו של עולם, שהוא הנגיף ברוך הוא וברוך שמו, שעולה מקו"ם, בהפאה י פעם י, ה' פעם ה', ו' פעם ו', ה' פעם ה', עולה מקו"ם, הינו מי שמכניס בתוך מח-מחשבתו רק את שמו יתברך, שם בן ד' אותיות, על-ידי-זה לא שיק אצלו מקום, כי תמיד מוצא את הקדוש-ברוך-הוא, וזה בגנין-בית-המקדש, בגנין-בית-המחין שלו, ואז לעולם לא יאמר לחברו: צר לי המקום להכניס אותך אצלי; ולכל זה זוכים על-ידי תקון הברית.

ואלו העשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית-המקדש, זה סובב על כל בר ישראל, אם הוא זוכה להיות דבוק בו יתברך, ומקדש ומטהר את מח-מחשבתו, ורק חושב ממנו יתברך, על-ידי-זה נבנה אצלו בית-המקדש, שהוא בגנין-בית-המחין שלו, ורואה נסים על כל צעד ושעל; אשרי מי שמכניס דבורים אלו בתוך לבו וחי עמהם, ואז עולמו יראה בחייו, וירגיש עולם הבא עוד בעולם הזה הגשמי והחמרי, ויחיה בזה העולם כדגמת שחיים בעולם הבא, שנהנין מזיו השכינה, והבן למעשה.

ט עֲשֵׂרָה דְבָרִים נִבְרָאוּ בְעֶרְבַּ שֶׁבֶת בֵּין הַשָּׁמַשׁוֹת: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר

הקדוש־ברוך־הוא ברא את כל הבריאה בששה ימים, וביום השביעי שבת וינפש, כמו שכתוב (בראשית ב, א-ג): "ויכלו השמים והארץ וכל צבאם, ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה, וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו

ט בין השמשות. זענען שנת זראשית קודם שנשלמה הזריאה: פי הארץ. לזלוע קרע ועדמו: פי הבאר. זארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל זמדזר זכל המסעות. ויש אומרים שפתחה פיה ולאמרה שירה שנאמר (במדבר כא) עלי זאר

השמשות, ואלו הן: פי

אשר עשה, ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו, פי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות". ופרש רש"י, והוא לקוח מהמדרש (בראשית רבה, פרשה י, סימן ט): רבי שמעון אומר: בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחל על הקדש, אבל הקדוש־ברוך־הוא שיודע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה, ונראה כאלו כלה בו ביום. נמצא, שהבריאה היתה בששה ימים, ונגמרה בבין השמשות, אבל ענין נסי שהוא למעלה מהטבע שהטביע הקדוש־ברוך־הוא בבריאה, שיהיה כח ביד הצדיקים לשדד את הטבע, שהם כלולים בעשרה דברים כנגד העשר ספירות, שמסר בידי הצדיקים, שהם יפעלו נסים ונפלאות בבריאה, כמאמרם ז"ל (שיר השירים רבה, פרשה א, סימן ל'): מה הקדוש־ברוך־הוא פוקד עקריות, אף צדיקים פוקדים עקריות; והכח הזה נברא בבין השמשות דיקא, פי בשבת מאיר אור ההשגחה בגלוי רב ונפלא מאד, ובששת ימי החל נתלבש כביכול בטבע; פי בשבת אז מאיר שם הוי"ה בגלוי, כמובא בזוהר (יתרו פח): שבת שמא דקדשא בריך הוא; ובששת ימי החל, אז הוא בחינת מטטרו"ן, שהלביש את עצמו כביכול בשם אלקים, שהוא הטבע, שנדמה שהוא דבר נפרד ממנו יתברך. ולכן בבין השמשות דיקא, בין ההשגחה ובין הטבע, אז הוא הזמן של עשיית הנסים, אשר באמת גלה לנו רבנו ז"ל (לקוטי־מוהר"ן, חלק ב, סימן יז), שאיננו יכולים להבין מה הוא טבע והשגחה; פי באמת גם הטבע הוא השגחתו יתברך, וזה אי אפשר לאדם להבין — שני דברים כאחד; דהינו הטבע שבאמת הוא השגחתו יתברך. וזה ענין בין השמשות, שאז דיקא שיה ענין הנסים שעושים הצדיקים. וזה כבר מאז בריאת העולם, שמערב שבת בין השמשות, נתן כח לצדיקים לפעל לעשות נסים ונפלאות בעולם, שהם כלולים בעשרה דברים האלו, והבן למעשה.

פי הארץ: צריך שתדע, אהובי, בני, שמשה רבנו בקש (במדבר טו, ל): "ואם בריאה יברא הוי"ה ופצתה האדמה את פיה, ובלעה אתם ואת כל אשר להם, וירדו חיים שאלה" וגו'. ודרשו חכמינו הקדושים (במדבר רבה יח, יב): אם בריאה בראת פה לארץ מששת ימי בראשית — מוטב, ואם לאו — יברא ה'. וכל זה אמר משה רבנו בעת שקם לו קרח וחלק עליו. וכל כונת קרח היתה להגביר שמאל על ימין, כמובא (זהר קרח), הינו פי משה רבנו הוריד את השכינה לזה העולם, וגלה אשר גם הארץ הגשמית היא כלי להמשכת עזו יתברך, והשמאל הוא ימין, הינו פי עולם הבא זה ימין — חסד, ועולם הזה זה שמאל — גבורה, ועקר עבודת הצדיקים, שהם בחינת משה, לגלות שגם תכלית גשמיות העולם הזה שמאל, הטבע, יש בו רוחניות עולם הבא, ימין השגחה, לא־כן קרח כפר בהשגחתו הפרטית, פי קרח מין היה כמובא (במדבר רבה, פרשה יח), וכן רצה להגביר את השמאל על הימין, להורות שגם השגחה היא טבע, חס ושלוה, ולכן היה ענשו, שהארץ פתחה את פיה ובלעה אותו, וזו תכלית הגשמיות שנתפסה בו. כל זאת נברא בערב שבת בין השמשות דיקא; פי השבת היא גלוי השגחתו הפרטית, וששת ימי החל זהו הטבע, ועל־כן כבר בתחלת הבריאה ברא הקדוש־ברוך־הוא כח כזה להמשיך השגחתו יתברך

ענו לה: פי האתון. בין השמשות נגזר עליה שמדבר עמו בלעם: והקשת. לאות זריח שלא יהיה עוד מזול: היה ענשו של קרח, שפגם בפגם אמונת המן. שירד לישראל ארבעים שנה צמדבר: והמטה. חכמים, שנפל לעמקא דתהומא רבה, כי מי שנעשה בו האותות ושל סנפריטון היה: והשמיר. שפוגם באמונת חכמים, על ידי זה יוצא ממנו

כמין תולעת זרייתו כשעורה **הארץ, פי הבאר, פי האתון,** משפט מעקל, שהוא כשהיו מראים אותו על **הקשת, והמן, והמטה,** אותיות עמלק, גימטריה האזנים הרשומות בדיו הן **הקשת, והמן, והמטה,** ספק, ולכן נתבלבלה דעתו ומחו, וכמוכא

בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן סא); פי על ידי אמונת חכמים הולך בדרך הישר והממצע, שזה מה שכתוב (דברים יז, יא): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". ודרשו חכמינו הקדושים (שיר השירים רבה, פרשה א', סימן יח): אפלו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין — תאמין לו; וקרח פגם בזה, ולכן היה ענשו דיקא, שפי הארץ בלעו, שזו תכלית הגשמיות, ודבר זה צריך לעורר את כל בר ישראל, שישמר את עצמו לא לחלק על הצדיק האמת המגלה את אמתת מציאותו יתברך, ומגלה אשר גם בתוך הארץ יש אלקות, הינו שהשמאל הוא ימין, פי לבסוף יהיה געקו מן העולם. ונען שקרח פגם בזה, נבלע בתוך הארץ הגשמית דיקא; אשרי מי שמחזק את עצמו באמונת חכמים, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

ופי הבאר: צריך שתדע, אהובי, בני, שאף שהבאר, שהלכה עם עם ישראל כל זמן היותם במדבר, ונבראה עוד בערב שבת בין השמשות, בתחלת הבריאה, עם כל זאת זה סובב גם עד סוף כל הדורות, כשיהודי הולך במקום רחוק ואין לו מה לשנות, והוא צועק ובוכה ומתחנן אליו יתברך, שיתן לו לשנות, והקדוש ברוך הוא מזמן לו מים, גם זה נברא כבר בערב שבת בין השמשות, מאז תחלת הבריאה. וכידוע הספור, שהבעל-שם טוב הקדוש זי"ע, הלך פעם עם אחד מתלמידיו לעמק היער להתבודד, ובאמצע הדרך היה התלמיד צמא מאד, ואמר לרבו הבעל-שם טוב זי"ע: "רבי, אני צמא עד פקוח נפש". ואמר לו הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע להמתין קצת. ואחר זמן קצר חזר ואמר התלמיד: "רבי, אני מרגיש כלות הנפש מרב צמאון". ענה ואמר לו הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע: "האם אתה מאמין באמונה פשוטה בו יתברך, שבו ברגע שברא את עולמו, כבר צפה מראש, מה שיהיה בסוף — שאנחנו שנינו נהיה בעמקי היער, ואתה תצמא, והוא זמן לך כבר מים לשנות?" ענה ואמר התלמיד: "כן רבי ומורי, אני מאמין בזה!" ואז סגר הבעל-שם טוב הקדוש את עיניו הקדושות, ועשה מה שעשה וכו'. והנה פתאם הם רואים ערל תועה במדבר עם שני דלתי מים על כתפו, ונגשו אליו, ואמר הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע לתלמיד, שישלם לו כמה פרוטות בעבור המים, וישתה להרוות צמאונו. וכששתה התלמיד והרוה את צמאונו, שאל הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע את הערל: "תאמר לי, מאין זה באת לעמק היער, ועם שני דלתי מים?" ענה ואמר: "אגיד לכם את האמת, אני עבד אצל שר, והשתגע וצעק עלי למלא שני דלתי מים, וגרש אותי מעל פניו אל תוך היער, ואני מסתובב כבר שלשה ימים בלי תכלית, ואיני יודע איך לצאת מעמקי היער". ענה ואמר הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע לתלמידו: "הרואה אתה, איך שהקדוש ברוך הוא הצופה ומביט ומשגיח על כל בריה, הזמין ששר ישתגע, וישלח ערל עם שני דלתי מים, כדי שיהיה לך לשנות". ואחר כך הרואה הבעל-שם טוב הקדוש זי"ע לערל את הדרך, איך לצאת מעמקי היער. ודבר זה סובב על כל בר

ישראל, והבן למעשה.

ופי האתון: צריך שתדע, אהובי, בני! אף שזה סובב על אתונו של בלעם, שנאמר בו (במדבר כב, כח): "ויפתח ה' את פי האתון" וגו', עם כל זאת דבר זה סובב על כל הדורות; אלו הצדיקים הדבוקים בחי החיים בו יתברך, ויודעים אשר אין בלעדיו יתברך כלל, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, שהוא יתברך התלבש בלבוש הזה, הם שומעים פרוזים אפלו מעקבי הסוס, פי הם כל-כף דבוקים באין סוף ברוך הוא, עד ששומעים רמזים מפל פרטי הבריאה, ואפלו מבעלי חיים. וכידוע ספורים רבים מצדיקים, שגלו נוראות ונפלאות מה ששמעו מחיות. וכמספר על רבנו ז"ל, שפעם נסע בדרך, וסבבו את העגלה קבוצה של כלבים ונבחו מאד מאד, וצרו את העגלה, עד שלא יכול העגלון להמשיך לנסע מרב נביחתם וקפיצתם על העגלה, והוציא רבנו ז"ל את ראשו מהעגלה, ואמר בזו הלשון: איך וויס, איך ווייס (אני יודע, אני יודע). ותכף-ומיד געלמו הכלבים משם. וכן מספר על מוהרנ"ת ז"ל, שפעם נסע על העגלה ורצו אחר העגלה כלבים ונבחו אחריה משך כל הדרך, עד שהוציא מוהרנ"ת ז"ל את ראשו ואמר: פעם נסע רבנו ז"ל על הדרך, וסובבוהו כלבים ונבחו הרבה מאד, והוציא רבנו ז"ל ראשו, ואמר איך וויס, איך ווייס, וכלם ברחו וגעלמו. וסיים מוהרנ"ת ז"ל: אני אומר לכם: איך ווייס נישט, איך ווייס נישט (אני לא יודע, אני לא יודע), וגם-כן פלם ברחו וגעלמו, והשם יתברך יודע כוננתם, והבן למעשה.

הקשת: צריך שתדע, אהובי, בני! אף שהקשת התקין הקדוש-ברוך-הוא לאות ברית, שלא יהיה עוד מבול בעולם, כמו שכתוב (בראשית ט, יג-יד): "את קשתי נתתי בענן, והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ, והיה בענני ענן על הארץ, ונראה הקשת בענן", שהקדוש-ברוך-

הוא נשבע שלא יהיה עוד מבול בעולם, מחמת קלקול מעשי הדור. ובפרט פגם הברית, פגם "כי השחית כל בשר דרכו", שהוא הוצאת זרע לבטלה, רחמנא לישזבן, עם כל זאת זה שיק בבל דור ודור, אם יש בר ישראל שבא לידי נסיון של נאוף, רחמנא לישזבן, ובוצר בו יצרו, ויכול לעבר עברה, רחמנא לצלן, ואף-על-פי-כן אם מונע את עצמו מלחטא מיראתו ממנו יתברך, על-ידי-זה הוא זוכה שבזכותו העולם קים. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (מדרש תהלים, פרשה לו, סימן ח'): כל ימיו של רבי שמעון בן יוחאי לא נראתה הקשת, פי הוא בזכותו הגדולה עצר את גורת המבול מהעולם. ודבר זה יכול לקרות בכל דור ודור, אם יש צדיק הדבוק באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, והוא נוטר הברית, בזכותו יכול להציל את העולם. וכן מי שפבר נכשל בפגם הברית, רחמנא לישזבן, ועשה מה שעשה, אבל קבל על עצמו לחזור בתשובה שלמה, וחוזר ועובר הדרך השביל שהיה שם, ואינו חוטא, והקדוש-ברוך-הוא מעיד עליו שהיה לו נסיון לחטא ולא חטא, גם הוא בכלל צדיק כזה, שיכול לעצר את הקשת, שלא תראה בעולם. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן מט), שעקר התשובה השלמה היא כשאדם עובר באלו המקומות ממש, שהיה קדם התשובה, כל אחד כפי מה שעבר עליו בימים הקודמים, וכשעובר באלו המקומות והענינים שהיה מתחלה ממש, ועכשו פונה ערך מהם, וכופה יצרו לבלי לעשות עוד מה שעשה, זו נקראת תשובה שלמה, ורק זו נקראת תשובה. ולכן אפלו אם נמצא אדם שעבר עברות חמורות בפגם הברית, ובפרט הוצאת זרע לבטלה, אבל עכשו חזר בתשובה שלמה, ויש לו נסיונות לעבר עוד פעם באותם המקומות המטנפים שהיה, ואף-על-פי-כן מפני התשובה הוא מונע את עצמו, על-ידי-זה הוא גם-כן יכול לעצר את הקשת שלא תבוא לעולם, ובזכותו נברא העולם,

הראשון, לא-כן הצדיק הדבוק באין סוף ברוך הוא, הוא נכלל לגמרי באין סוף ברוך הוא, וכבר בטל את הבחירה. וידוע, שרבנו ז"ל בשעה שאמר את המאמר הזה, הסתובב עם מטה, ואמר (שמות ט, יז): "ומטה האלקים בידי", כאומר שזכה לשבר את הבחירה, והבן למעשה.

והשמיר: צריך שתדע, אהובי, בני! אף שהוא התולעת שבה חתך שלמה המלך את אבני המזבח, כמאמרם ז"ל (גשין סח:), עם כל זאת זה סובב גם על השמיר של כל אחד ואחד, שצריך לשבר ולחתך את המדמה לב האבן שבו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן כה), שפשמתגבר על האדם כח המדמה ונעשה לבו לב האבן, עליו לחתכו עם שמיר, ומה הוא השמיר? תולעת. וחקמינו הקדושים אמרו (מדרש תהלים, פרשה כב, סימן כ'): מה התולעת הזו אין לה אלא פיה, כך ישראל אין להם אלא תפלת הפה; הינו שכל בר ישראל שחטא ונעשה לבו לב האבן, אשר משם נובע הכח המדמה, אי אפשר להכניע ולשבר את המדמה לב האבן, אלא על-ידי שמיר, שינגיל את עצמו לדבר אליו יתברך, ובה יכניע וישבר את המדמה לב האבן. ודבר זה כבר נברא בערב-שבת בין השמשות; כי באמת בשבת, אז מאיר השכל, והאדם זוכה ללב בשר, שמרגיש בצערו של זולתו, והוא דבוק בחי החיים בו יתברך, לא-כן בששת ימי החל, האדם לבו מאבן באבן עם כח המדמה, ועל-ידי-זה אין לו שום הרגשה לזולתו. ולכן צריכים לשבר את לב האבן דיקא, על-ידי שמיר, שנברא בבין השמשות, בין שבת לששת ימי החל. אשרי מי שמרגיל את עצמו לדבר אליו יתברך, שעל-ידי-זה יכניע את לבו לב האבן, ויזכה ללב בשר, שאז ישתנו חזיו לגמרי, ועולמו יראה בחייו. כי הכל תלוי כפי

אשרי לו! ולכן ראה להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, אף שכבר נכשלת בחטא המגנה של פגם הברית, עם כל זאת אם רק תהיה חזק בדעתך לבלי לשוב עוד אל כסילות מעשיך, אז דיקא תהיה אתה עוצר את הקשת, והבן למעשה.

והמן: צריך שתדע, אהובי, בני, שמאז בריאת העולם בערב שבת בין השמשות, כבר נגזר שיבוא מן לעם ישראל. וכל זה סובב גם על כל בר ישראל עד סוף כל הדורות, שהקדוש-ברוך-הוא הזמין לו את מזונו; הינו מאז בריאת העולם כבר צפה הקדוש-ברוך-הוא על כל בריה שתהיה לה פרנסה; כי באמת מי שמדבק את עצמו באין סוף ברוך הוא, ומבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, ויודע ועד, אשר כל פרנסתו היא רק ממנו יתברך, זו נקראת אכילת מן. ובאמת באה לו פרנסה בנקל, שהוא אכילת מן; אשרי לו ואשרי חלקו! והבן למעשה.

והמטה: צריך שתדע, אהובי, בני! אף שזה סובב על מטה משה, שעוד נברא בערב-שבת בין השמשות, עם כל זאת זה שיך גם אצל כל בר ישראל; כי מטה הוא בסוד הבחירה, שהאדם יכול להפך עצמו — או לטוב או חס ושלום לרע, גם זה נברא עוד מתחלת הבריאה. ורבנו ז"ל גלה לנו נפלאות רבות (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט), שיש תשובה של ששת ימי החל, שאין לו ניתח, כי פעם טמא ופעם טהור, בשר ופסול, אסור ומתיר. ויש תשובה של שבת, שיש לו ניתח, שיש לו מנוחה מכל וכל, ונדחה הרע לגמרי, שזו שלמות הבחירה. ועל-כן מסרו את המטה בידו של כל אחד ואחד להטות כפי רצונו; כי המון-עם עוסקים במשא ומתן, והולכים בהבלי העולם הזה, ובאמצע נופלים להם הרהורי תשובה, ואחר-כך חוזרים למקומם

שְׁזוּכָה לְדַבֵּר עִמוֹ יִתְבָּרַךְ, אִזְ דִּיקָא יִזְדַּבֵּף לְכַבוּ, וְיִהְיֶה נִכְלָל בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וְהַפְתָּב וְהַמְכַתֵּב וְהַלּוּחוֹת: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, זְלוּמוֹת: וְהַמְכַתֵּב. שֶׁהֵיוּ נִקְרְאוּן מִכָּל הָאֲרָצוֹת לְדָדִים: וְהַלּוּחוֹת. שֶׁל סַנְפְרִינוֹן הֵיוּ. אֲרֻכָּן שֶׁשָׁה וְרַחֲמָן שֶׁשָׁה.

— שְׂאָחָד יִכּוֹל לְכַתֵּב וְהַשְּׂמִיר, הַפְתָּב, וְהַמְכַתֵּב, וְעִזְיִן שְׁלֶשָׁה. כֹּאֲנָן אַחַת וְלָרֶשֶׁם מַה שֵּׁשׁ שֶׁאֲרָכָה וְרַחֲמָה וְעוֹזִיָּה שׁוֹיִן בְּמַחְשַׁבְתּוֹ, "וְהַמְכַתֵּב" וְהַלּוּחוֹת. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים, אֶף וְנַחֲלָקָה לְשָׁנִים וְנַגְלִילִים הֵיוּ — שְׂיִכּוֹל לְהַעֲבִיר

לְזוּלְתוֹ מַה שְּׂבַמְחַ מַחְשַׁבְתּוֹ, "וְהַלּוּחוֹת" — שְׁנֵה כָּלֵל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, שְׁנִכְלָלְתָּ בְּתוֹךְ הַלּוּחוֹת; כִּי אֶפְלוּ מַה שְּׂתַלְמִיד וְתִיקַ עֲתִיד לְחַדֵּשׁ, כְּכֹר הִזְיָה חֲקוּק בְּלוּחוֹת. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּמִדְבָר רַבָּה, פְּרָשָׁה י"ח, סִימָן כ"א): הַלּוּחוֹת, הֵיוּ בְּהֵן תַּרְנ"ג מְצוּוֹת, כְּנֶגֶד אוֹתִיּוֹת מִן "אֲנָכִי" עַד "אֲשֶׁר לְרַעְפֵּךְ", כָּל זֶה עוֹד נִבְרָא בְּעָרֵב שְׁבַת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת; כִּי בְּאֵמַת שְׁבַת הִיא רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת, שְׂאִין בְּהָ שׁוּם תְּפִיסָה כָּלֵל, וְשִׁשְׁתַּ יְמֵי הַחֵל הֵם עוֹלָם הַמַּעֲשֵׂה, עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, וְכִדִּי שְׂיִכּוֹלוּ לְהֵבִין רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, זֶה נַעֲשֵׂה עַל־יְדֵי הַפְתָּב. וְלָכֵן מוּבָא (קְהֵלֶת יַעֲקֹב, עַרְךָ כַּתֵּב): עַל־יְדֵי הַפְתִּיבָה שְׂתַלְמִיד וְתִיקַ אוֹ בַעַל תְּשׁוּבָה כּוֹתֵב, שׁוּם דְּבָר מִיּוֹדֵי הַתּוֹרָה, עַל־יְדֵי אוֹתָהּ הַפְתִּיבָה מְתַקֵּן עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזֶה סוּד מַה שְּׂאָמַר הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה בְּמַלְחַמַת עַמְלֹק (שְׁמוֹת י"ז, י"ז): "כָּתַבְתָּ זֹאת זְכָרוֹן בְּסַפֵּר"; כִּי קָלַפְתָּ עַמְלֹק הִיְתָה פָּגַם בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, וְעַל־כֵּן אָמַר הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה, כָּתַבְתָּ זֹאת דִּיקָא, וְעַל־יְדֵי הַפְתִּיבָה תְּתַקֵּן אֶת עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְזוֹ מַעֲלַת הַפְתִּיבָה, שְׂאָדָם כּוֹתֵב חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה וְדַבּוּרֵי אֱמוּנָה, וּמַגִּילָה וּמְפָרְסָם אֶת אֵמַתָּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, שְׂעַל־יְדֵי־זֶה בְּעַצְמוֹ מְאִיר עֲלָיו אוֹר הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שְׂאָמַר רַבֵּנוּ ו'ל' (לְקוּטִי־מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן ס"א), שְׂעַל־יְדֵי הַפְתִּיבָה שׁוֹרָה עֲלָיו רוּחַ־הַקְּדֹשׁ, כְּמוֹ שְׂכַתוּב (בְּמִדְבָר י"א, כ"ו): "וַתִּנַּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בְּכַתוּבִים", כִּי כְּשֶׁבֶר יִשְׂרָאֵל מְדַבֵּק אֶת עַצְמוֹ בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְלוֹמַד תּוֹרָה בְּקִדְשָׁה וּבְטַהֲרָה, עַל־יְדֵי־זֶה הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מְאִיר עֲלָיו שְׂכָל אֱלֻקִּי, וְזוּכָה לְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה, שְׁנֵה מַה שְּׂכַתוּב (דְּבָרֵי־הַיָּמִים־א כ"ח, ט'): "הַכֹּל בְּכַתֵּב מִיַּד הַנְּי"ה עֲלֵי הַשְּׂכִיל", שְׂעַל־יְדֵי הַשְּׂכָל שְׂמַקְבֵּל מִיַּד הַנְּי"ה, זֶה הוּא יְכוֹל לְהַעֲבִיר לְזוּלְתוֹ. וְעַל־כֵּן גְּדוּלֵי מְבַחְרֵי הַצַּדִּיקִים, אֲשֶׁר הֵם דְּבָקִים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְשׁוֹקְדִים בְּלַמּוּד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, הַחֲדוּשֵׁי תּוֹרָה שְׂלֵהֶם הֵם כְּלֵי לְהַמְשִׁיף בּוֹ שְׂכִינַת עִזּוֹ יִתְבָּרַךְ. וְכָל זֶה כְּכֹר נִבְרָא בְּעָרֵב שְׁבַת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, כְּדִי לְחַבֵּר אֶת הַשְּׁבַת לְשִׁשְׁתַּ יְמֵי הַחֵל, הַצָּרִיךְ לוֹ אֶת הַפְתָּב; כִּי רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת אֵי אֶפְשָׁר לְהַשִּׁיג בְּשׁוּם פְּנִים וְאָפֶן, וּבְכַפְרֵט בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה, אֲלֹא עַל־יְדֵי הַפְתָּב. וְזֶה שְׂהַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא נִתֵּן לְמֹשֶׁה רַבֵּנוֹ אֶת הַלּוּחוֹת, שְׂבּוֹ הִיְתָה חֲקוּקָה כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה, כִּי אֶפְלוּ מַה שְּׂתַלְמִיד וְתִיקַ עֲתִיד לְחַדֵּשׁ, הִזְיָה חֲקוּק עַל הַלּוּחוֹת. וְזֶה שְׂאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (שְׁמוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה מ"א, סִימָן ז'): חֲרוֹת עַל הַלּוּחוֹת, מַהוּ חֲרוֹת? אֵל תִּקְרָא חֲרוֹת אֲלֹא חֲרוֹת מִן הַגְּלִיּוֹת, חֲרוֹת מִמְלֶאךָ הַמְּנוֹת; כִּי בִּיּוֹן שְׂהָאָדָם לּוֹמַד תּוֹרָה שְׂנַתְנָה בְּשָׁנֵי לוּחוֹת הַבְּרִית, עַל־יְדֵי־זֶה הוּא יוֹצֵא מַגְלוֹת וְנִפְטָר מִלְּאָךְ הַמְּנוֹת שְׂרַץ אַחֲרָיו, שְׂזוֹ הַמַּעֲלָה שְׂהָאָדָם זוּכָה לְשַׁקֵּד עַל דְּלִתוֹת הַתּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה, וּמְדַבֵּק אֶת עַצְמוֹ לְאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שְׂעַל־יְדֵי־זֶה מְאִיר עֲלָיו גְּלוּי הָאֱלֻקוֹת בְּתַכְלִית הַמְּדַרְגָּה הָעֲלִיוֹנָה, עַד שְׂזוּכָה לְחַדֵּשׁ חֲדוּשֵׁי תּוֹרָה. שְׂזוֹ מַעֲלָתָם שֶׁל גְּדוּלֵי מְבַחְרֵי הַצַּדִּיקִים, שְׂיִכּוֹלִים לְהוֹרִיד אֶת הָאוֹרוֹת הָעֲלִיוֹנִים, אוֹרוֹת נְשָׁגָבִים, אוֹרוֹת צַחְצַחוֹת גַּם אֵל זֶה הָעוֹלָם הַגְּשָׁמִי וְהַחֲמָרִי בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַמְּלֵא עֲבִיּוֹת וּגְשָׁמִיּוֹת, וְלְהָאִיר גַּם בְּקִטְנִים וּבְכַחוֹתִים אֱלֻקוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ. כִּי בְּזֶה מְקַשֵּׁר אֶת

וחלוצים מגלגל חמה: אף המזיקין. אלו השדים העולם הזה בעולם הבא. וכן אמרו חכמינו שלאחר שנרא הקצ"ה אדם וחוה היה מתעסק הקדושים (שמות רבה, פרשה מא, סימן ו'): מהו שנראתן וכנרא רוחמיהן לא הספיק לנרא גופיהן שתי לוחות? כנגד שמים וארץ, כנגד חתן עד שקדש היום ונשאלו רוחות נלא גוף: ואילו של וכלה, עין שם; הינו שעל-ידי התורה שלומד, אברהם אבינו. נגור עליו המזיקין, וקבורתו של משה, ועל-ידי החדושי תורה בין השמשות שיהיה נאמן הצדיקים, ואילו של אברהם אבינו. ויש העולם הזה אל העולם

הבא, על-ידי-זה מאיר עליהם אורו יתברך בגלוי נורא ונפלא מאד. ולכן אשרי מי שזוכה שיהיה לו חלק בהדפסת ספרי קדש, וכן חדושי תורה של צדיקים אמתיים, הדבקים באין סוף ברוך הוא יתברך שמו, שעל-ידי חדושי תורתם, גם הכי ירודים ופחותים יכולים לחזור בתשובה שלמה. וכל זה "הפכת והמכתב והלוחות" כבר נבראו בערב-שבת בין השמשות, הינו בין שבת, שאז מאיר רוחניות אלקות, לבין ששת ימי החל, שאז הוא תכלית הגשמיות והעשיה, והבן למעשה. ויש אומרים אף המזיקין: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר השדים והרוחות והמזיקים נבראו בערב שבת בין השמשות, כמאמרם ו"ל (בראשית רבה, פרשה ו, סימן ה'): השדים שברא הקדוש-ברוך-הוא את נשמתן וברא את גופן, וקדש השבת ולא בראן, ולכן אנחנו רואים שדיקא בערב שבת, אז מתגרה השטן מאד בבתי ישראל, וגורם מריבות. וכל המריבות האלו באות רק מהשדים והרוחות, וכמאמרם ו"ל (גטין נב): הנהו בי תרי דאגרי בהו שטן דכל בי שמשי (של ערב שבת) הוו קא מינצו בהדי הדדי, איקלע רבי מאיר להתם, עכביהו תלתא בי שמשא, עד דעבד להו שלמא, שמעיה דקאמר ווי דאפקיה רבי מאיר לההוא גברא מביתיה; ולכן צריכים להזהר כל השבוע לא להתקוטט עם אשתו וילדיו, ובפרט בערב שבת בין השמשות, כי כל המריבות והקטטות באות רק מאלו השדים והרוחות שנובראו בערב שבת בין השמשות, והכל מתחיל עם הדבור, שכל אחד עם הישות שלו מרחח לענות לזולתו, ועל-פני גורם שיתרבו המזיקים. וזה "ויש" על-ידי הישות שלו, "אומרים — מדברים כל העולה על רוחו, עד שבאים למחלקת ולמריבות, עד שעל-ידי-זה מעלה "אף" שמעלה אף וחמה, שהם "המזיקין", הגורמים את כל המחלקות והמריבות, ולכן צריכים מאד מאד להשמר לא להפגס בשום מריבות, ועל-ידי-זה יצליח את דרכו בזה ובבא לנצח-נצחים, והבן למעשה.

וקבורתו של משה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בערב שבת בין השמשות כבר נבראה קבורתו של משה, שיוכל להכניע ולבטל מן העולם עבודה זרה של פעור, שפוער פיו לקטרג על נשמות ישראל, וקברו של משה מכניעו, כמובא בדברי חכמינו הקדושים (סוטה יד.), וזו מעלת קברי צדיקים, שהולכים להשתטח על קבריהם, ולבקש ממנו יתברך, בזכות הצדיקים הקדושים, אשר בארץ המה, כי שמה מתקבלת התפלה ביותר, כי במקום גניזת הצדיק, שניגע וטרח בעבודת ה' יתברך ימים ושנים, שם טמון גופו הקדוש שהיה כלי לנשמתו הגבוהה. ולכן כשבר ישראל בא אל קבר של צדיק או תנא או אמורא, ומבקש ומתחנן שם אליו יתברך, ומבקש בזכות הצדיק או התנא או האמורא הגנוז פה, ביותר מתקבלת תפלתו. ובפרט כשאדם זוכה וברא אל ציון רבנו ו"ל בעיר אומן, אשר הבטיח עם שני עדים כשרים, שכל מי שיבוא אל ציונו הקדוש, ויתן פרוטה לצדקה בעבורו, ויאמר שם עשרה מזמורי תהלים הנקראים 'תקון הכללי',

אִפְלוּ אִם עֲצָמוּ וּגְבָהוּ חֲטָאֵיו וּפְשָׁעָיו, יוֹצִיאוּ מֵהַשְּׂאוֹל תַּחְתִּית. וְכָל זֶה עוֹד נִבְרָא בְּעָרֵב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת. וְלִכֵּן אֲשֶׁרֵי מִי שְׁזָכָה לְהִיּוֹת רְגִיל לְבוֹא לְקַבְּרֵי הַצַּדִּיקִים, וַיִּבְקֶשׁ וַיִּתְחַנֵּן מִמֶּנּוּ יִתְבַּרֵךְ כָּל מֵה שֶׁהוּא צָרִיךְ, שֶׁבְּזָכוֹת אֵלוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁמִּבְקֶשׁ אֶצֶל קַבְּרָם, יִמְלֵא הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת מִשְׁאַלוֹת לְבוֹ לְטוֹבָה. וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֵׁיבֹא הָאָדָם אֶצֶל צִיוֹנוֹ הַקְּדוֹשׁ שֶׁל רַבְּנוּ ז"ל, אֲשֶׁר בִּקֵּשׁ מֵאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֵׁיבֹאוּ אֵצֶלוֹ, וַיִּתְפַּלְלוּ שָׁמָּה, וּבְזָכוֹתָיו יִשְׁעוּ בִישׁוּעָה שְׁלֵמָה, כְּאֲשֶׁר יְדוּעַ לְכָל סְפוּרֵי נְסִים וְנִפְלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְכָל מִי שֶׁבָּא אֶצֶל צִיוֹן רַבְּנוּ ז"ל בְּעִיר אוֹמֵן, וַיִּבְקֶשׁ וַיִּתְחַנֵּן לְפָנָיו יִתְבַּרֵךְ בְּזָכוֹת רַבְּנוּ — נַעֲנֶה בְתַפְלָתוֹ. וְגַם הַיּוֹם יֵשׁ יְהוּדִים שֶׁמְסַפְּרִים נִפְלְאוֹת רַבּוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם אֶצֶל צִיוֹן רַבְּנוּ ז"ל; אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְשֵׁם, וְהֵבִן לְמַעֲשֵׂה.

וְאֵילּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ: צָרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֱהוֹבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר הָאֵיל שֶׁהִקְרִיב אַבְרָהָם תַּחַת בְּנוֹ יִצְחָק, כְּבָר נִבְרָא בְּעָרֵב שֶׁבֶת בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, וְזֶה לֹא רַק הָאֵיל שֶׁהִחֲלִיף אֶת יִצְחָק, אֲלָא סוֹבֵב גַּם עַל כָּל הַצַּדִּיקִים שֶׁיְהִיוּ מֵאַבְרָהָם עַד סוּף כָּל הַדּוֹרוֹת, כְּשֵׁיבֹאוּ עֲלֵיהֶם יְסוּרִים קָשִׁים וּמְרִים, וַיְהִיו מוֹכַנִּים לְמַסֵּר אֶת נַפְשָׁם בְּעַבְרוֹ יִתְבַּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה יַחֲלִיף הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא תְּמוּרָתָם, בְּדַגְמַת אֵיל שֶׁיַּעֲבֹר עַל אַחַר, בְּסוּד (יִשְׁעִיהַ מַג, ד): "וְאֵתְּן אָדָם תַּחֲתֶךָ" וְגו', וַיִּמְתִּיק מֵהֶם הַדִּינִים. וְכַמֵּאֲמָרָם ז"ל (בַּמִּדְבָּר וַבַּה, פָּרָשָׁה יז, סִימָן ב): אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, חֲתִיף שְׂאֲנִי מֵעֵלָה עֲלֶיךָ, שְׂאֵם אֲמַרְתִּי לָךְ שֶׁתִּשְׁחַט אֶת נַפְשֶׁךָ, שֶׁלֹּא הִיִּית מְעַכֵּב עַל שְׂמִי, שֶׁכָּךְ כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית כב, טז): "וְלֹא חִשַּׁבְתָּ אֶת בְּנֶךָ", הֲרִי כְּבָר פְּרוּשׁ מִזֵּין אֶת יַחֲדֶךָ זֶה נַפְשֶׁךָ, שֶׁהִנְשַׁמָּה קְרוּיָה יַחֲדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים כב, כא): "הַצִּילָה מִחֲרֵב נַפְשִׁי, מִיַּד כָּלֵב יַחֲדָתִי", אָמַר אַבְרָהָם: רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, אֵי אֶפְשֶׁר לִי לִירֹד מִכָּאן בְּלֹא קֶרְבָּן, אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, הֲרִי קֶרְבְּנֶךָ מִתְּנֵן

מִשְׁלֶשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית (בְּרֵאשִׁית כב, יג): "וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו, וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל", וְשָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ: אֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם נִבְרָא בֵּין הַשְּׂמֻשׁוֹת, נִטְלוּ אַבְרָהָם וְהֵעֲלָהוּ עוֹלָה תַּחַת בְּנוֹ, כְּמוֹ שְׂאֵמַר: "וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה", חֲסֵר הַמִּקְרָא, מֵהוּ תַּחַת בְּנוֹ? אָמַר אַבְרָהָם: רַבּוֹן הָעוֹלָמִים, תְּהֵא רוּאָה כְּאֵלוֹ דָּם יִצְחָק זְרוּק לְפָנֶיךָ, נִטַּל הָאֵיל וְהַפְּשִׁיטוֹ, וְאָמַר: כָּךְ תְּהֵא רוּאָה כְּאֵלוֹ עוֹרוֹ שֶׁל יִצְחָק הַפְּשִׁטְתִּי לְפָנֶיךָ, נִטְלוּ וְהִסְפִּיגוּ, אָמַר: כָּךְ תְּהֵא רוּאָה כְּאֵלוֹ יִצְחָק מִסְתַּפֵּג לְפָנֶיךָ, שֶׁרַפּוֹ וְאָמַר: כָּךְ תְּהֵא רוּאָה כְּאֵלוֹ אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר עַל גְּבֵי הַמְּזֻבָּח. דְּבַר אַחֵר: מֵהוּ תַּחַת בְּנוֹ? אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, חֲתִיף בְּנֶךָ נִתְקַרֵב רֵאשׁוֹן, הָאֵיל הִנֵּה תַּחֲתָיו. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר אַבְרָהָם: אֵינִי זֶן מִכָּאן, עַד שֶׁתִּשְׁבַּע לִי, שְׂאֵין אֶתָּה מְנַסֶּה אוֹתִי עוֹד לְעוֹלָם, שְׂאֵם, חֵס וְשְׁלוֹם, לֹא הִיִּיתִי שׁוֹמֵעַ לָךְ, אַבְדָּתִנִּי כָּל אֲשֶׁר יִגְעַתִּי מִיָּמַי. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, חֲתִיף כָּךְ הוּא. וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יִנְסֵנוּ עוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שִׁם): "וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה'"; אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, יְסוּרִין קָשִׁים וְנִסְיוֹנִין אַחֲרִים הָיוּ רְאוּיִין לְבֹא עַל אַבְרָהָם, וְאֵינָן בְּאֵין, וְאֵלוֹ הֵן הַיְסוּרִין אוֹתָן שֶׁבָּאוּ עַל אֵיב, הָיוּ רְאוּיִין לְבֹא עַל אַבְרָהָם, שֶׁכֵּן הוּא נִסְמָךְ לְפָנֶיךָ (שִׁם): "וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּיגַד וְגו' אֶת עוֹץ בְּכוֹרוֹ וְאֶת בְּנוֹ", וְעוֹץ הָיָה אֵיב (אֵיב א, א): "אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ עוֹץ אֵיב שְׂמוֹ", בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם (קֹהֶלֶת ט, ז): "לָךְ אָכַל בְּשִׂמְחָה לְחֶמֶךָ, כִּי כְּבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ", וְדָבַר זֶה סוֹבֵב עַל כָּל הַצַּדִּיקִים, שֶׁעַל-יְדֵי שֶׁהֵם מוֹסְרִים אֶת נַפְשָׁם עַל קְדוּשַׁת שְׂמוֹ יִתְבַּרֵךְ, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַצִּילָם וְנוֹתֵן עֲנָן אַחֲרֵי תְּמוּרָתָם, אִם לֹא שֶׁהִנְשַׁמּוֹת שֶׁנִּשְׁרַפּוּ עַל קְדוּשַׁת ה' הַצָּרְכוֹ לְתַנּוּן דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים לְמַעֲלָה, וְלַעֲלוֹת יַחֲדוּ עֲלִיוֹן וְנוֹרָא מְאֹד. כַּמּוּבָא בְּדַבְּרֵי רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א, סִימָן רס); וְדָבָרִים אֵלוֹ הֵם נַעֲלָמִים וְנִסְתָּרִים

אף צבת בצבת עשויה. תרגום מלקחים לזמנהא. הלכת אינה נעשית אלא זכבת אחרת וראשונה מי עשה על כרחך מאיליה נעשית זידי שמים ונזרחת זין השמשות. וזה נדחה בגמרא צפרק מקום שנהגו (דף

נד) ואמרו אפשר שהלכת הראשונה נעשית צדפוס שהתיכו הנחשת צאש והליקוהו צתוך הדפוס ונעשית הלכת מיד: י גולם. לשון גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתן. כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה

אומרים, אף צבת בצבת עשויה: י שבועה דברים בגלם ושבועה בחכם. חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין,

קריו גולם: אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה. שכן מצינו באלעזר ואיתמר שלא ראו לדבר בפני אביהן כשקנף עליהם משה והשיב אהרן: ואינו

שפתע, אהובי, בני! אשר במאמר זה גנוז וטמון סוד הבריאה יש מאין; כי הרי המחקרים אומרים, שהעולם מחיב המציאות והוא קדמון, ואינם יודעים, אשר עכשו בשביל עם ישראל, כפיכול הקדוש-ברוך-הוא מחיה ומתנה ומקיים את כל העולם כולו, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן נב); כי תקף ומיד כשיצאו נשמות ישראל בעולם, אז כבר הבריאה מחיבת המציאות, אף הם לא יודעים את זה, ולכן הם תולים הכל בטבע, מקרה ומזל, שמשם עולה החרון-אף, וזה "ויש" — על-ידי הישות והגאות של המחקרים והכופרים והאפיקורסים, "אומרים" — כל מיני כפירות ואפיקורסות, ועל-ידי-זה מעלים "אף" שהוא הדינים, חרון אף בעולם, כי אומרים "צבת בצבת עשויה" — הינו שהבריאה היא מעצמה נעשתה, שמשם כל הכפירות והאפיקורסות, שכופרים בכל. ולכן אסתר שמרמזת על ההסתרה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן נו): כשנכנסה אצל אחשוורוש וראתה את כל הגלולים, החלה לצעק אליו ותברך: "אלי אלי למה עזבתני" (תהלים כב, ב), כמו שאמרו חכמינו הקדושים (מגלה טו): ולמה דיקא שם אלי? כי כל העבודות זרות שבועולם תלוים רק ב"ב מזלות, שמפרידים את הקדוש-ברוך-הוא מכל הבריאה, וכאלו הכל הולך רק כפי הנהגת המזלות, ולכן צעקה: "אל"י אל"י" דיקא, כי י"ב פעם אל"י, עולה מכון ממש כמספר צב"ת, ולכן פעמים אל"י דיקא, כדי לבטל את הי"ב מזלות, ולא יחשבו אשר צב"ת בצב"ת עשויה מעצמה, על-ידי הי"ב מזלות, אלא יש פה השגחה, והבן למעשה.

י שבועה דברים בגלם ושבועה בחכם: צריך שפתע, אהובי, בני, אשר השבועה דברים האלו הם כנגד השבע ספירות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. גלם הוא גלמי כלי עץ, שאין בו שום דעת ושכל כלל להתבונן בהשגת אלקותו ותברך, ולהפך — חכם יש בו כל המדות טובות, ומבין בחכמתו דבר מתוך דבר. א. "חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין"; כי עקר מעלת החכם, שהוא שותק, ואינו מתחיל לדבר עם אף אחד, וזו מדרגת הצדיקים, שמתבשרים תמיד ממנו ותברך, ומחזיקים את עצמם להכי רחוקים וקטנים, והם שבורים בעיני עצמם לגמרי, עד שנדמה להם שכלם יותר גדולים מהם בחכמה ובמנין. ולכן אינם מדברים עם אף אחד, רק מי שבא ומתחיל לדבר עמהם — עונים לו. ב. "ואינו

נעלמים ונסתרים מעין כל חי, ועל-כן עלינו רק להשליך את חכמתנו המדמית, ולחזק עצמנו באמונה פשוטה בו ותברך, והבן למעשה.

ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה: צריך

נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ"; פִּי הַחֶכֶם תְּמִיד מִחֲזִיק אֶת זוּלָתוֹ יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר, אֵינּוּ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרָיו, פִּי הוּא רוֹצֵה לְלַמַּד מִזוּלָתוֹ; פִּי בְּאֵמַת הַמְּאֲמִין הָאֲמֵתִי, יוֹדֵעַ שֶׁהַכֹּל לְכֹל אֲלִיקוֹת גָּמוּר הוּא, וְתִכְפֹּף וּמִיד פֶּשְׁהוּא שׁוֹמֵעַ אֶת זוּלָתוֹ לְדַבֵּר, הוּא מְקַשֵּׁר אֶת דְּבָרָיו אֶל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה, וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא מוֹצִיא רְמָזִים נִפְלְאִים וְסוּדוֹת נִסְתָּרִים. וְכֵמוּ שְׂאֵמֵר רַבֵּנוּ ז"ל (שיחות-

**וְאֵינּוּ נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ,
וְאֵינּוּ נִבְהַל לְהִשִּׁיב, שׁוֹאֵל
כְּעֵנִין וּמְשִׁיב כְּהִלְכָה, וְאוֹמֵר
עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן
אַחֲרוֹן, וְעַל מָה שֶׁלֹּא שָׁמַע,**

נִכְנָס לְתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ. שֶׁלֹּא יַעֲרַבְנֵנוּ דְכַתִּיב (במדבר יב) שָׁמְעוּ נָא דְבָרַי. הִמַּתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֲדַבֵּר קָל וּמוֹמֵר לַהֲדִיּוֹט: וְאֵינּוּ נִבְהַל לְהִשִּׁיב. כְּדֵי שֶׁתֵּהֵא חֲשׂוֹנָתוֹ כֶּהֱלָכָה וְכֵן בְּאֵלֵיהוּא הוּא אוֹמֵר (איוב לו) כִּתֵּר לִי זַעִיר וְאֲחוּךְ: שׁוֹאֵל כְּעֵנִין וּמְשִׁיב כְּהִלְכָה. לְדַבֵּר אֶחָד הוּא נִמְנָה כֵּאֵן. וְהִכִּי פִירוּשׁוֹ הַתְּלַמִּיד שׁוֹאֵל כְּעֵנִין כְּלוֹמֵר בְּאוֹתוֹ עֵינַי שֶׁהֵם עוֹסְקִים בּוֹ. וְאִזּוֹ הֵרַב מִשִּׁיב כֶּהֱלָכָה. אֲבָל אִם יִשְׁאֵל הַתְּלַמִּיד שֶׁלֹּא כְּעֵנִין הוּא מֵבִיא לְרַב שִׁשִּׁיב שֶׁלֹּא

הֵרַן, סִימָן רד), שְׁמִי שְׂבָקִי הֵיטֵב בְּתוֹרָתוֹ וּבְשִׁיחוֹתָיו הַקְּדוּשׁוֹת, רָאוּי לוֹ לְמַצֵּא כָּל שִׁיחוֹת הָעוֹלָם בְּתוֹךְ תּוֹרָתוֹ הַקְּדוּשָׁה, וְאֵינּוּ שׁוֹם שִׁיחָה וְעֵנִין בְּעוֹלָם שֶׁלֹּא יוּכַל הַשָּׁלֵם בְּדַעְתּוֹ לְמַצֵּא בְּתוֹךְ תּוֹרָתוֹ; פִּי בּוֹדָאֵי בְּאֵמַת בְּכָל הַדְּבוּרִים וְשִׁיחוֹת שֶׁל הָעוֹלָם, בּוֹדָאֵי יֵשׁ בָּהֶם תּוֹרָה בְּהַעֲלֵם, אֲבָל אֵינּוּ מִי שִׁיזְכֶּה לְגִלּוֹת זֹאת, לִידַע נִסְתָּרוֹת נִעְלָמוֹת וְשִׁיחוֹת בְּנֵי-אָדָם, פִּי אִם אֲנָשִׁים גְּדוּלִים בְּמַעֲלָה מְאֹד מְאֹד, עֵינַי שָׁם. וְלִכֵּן הַחֶכֶם אֵף פַּעַם לֹא יִכְנָס בְּתוֹךְ דְּבָרֵי חֲבֵרוֹ, פִּי הוּא רוֹצֵה לְשִׁמְעַת מִמֶּנּוּ דְּבָרִים נִפְלְאִים. ג. "וְאֵינּוּ נִבְהַל לְהִשִּׁיב"; כָּל דְּבָר שֶׁהַחֶכֶם מְדַבֵּר,

כֶּהֱלָכָה עַל דֶּרֶךְ שְׂאֵמֵר רַבִּי חִיָּיא לְרַב (שבת דף ג) כִּי קֹאֵי רַבִּי זֵהֲאִי מִסְכַּתָּא לֹא תִשְׁיִילֵיהּ בְּמִסְכַּתָּא אַחֲרִיתִי. וְכֵן אִתָּה מוֹלָא בְּאִנְשֵׁים אֲשֶׁר הִיוּ עוֹמְאִים לִנְפֶשׁ אָדָם שְׂרָאוֹ אֵת מִשָּׁה עוֹסֵק בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח וְשִׁאֲלוּ לוֹ אוֹתוֹ עֵינַי: וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן. וְכֵן מֵזִינוּ בְּהַקְצֵ"ה שְׂאֵמֵר לוֹ מִשָּׁה (שמות ג) מִי אֲנִי כִי אֲלַךְ אֵל פְּרַעֲהַ הִיא הַרְאֵשׁוֹנָה. וְכִי אוֹלֵיאֵי אֵת צְנִי יִשְׂרָאֵל הִרִי שֵׁנִיָּה. וְהִשִּׁיבוּ הַקְצֵ"ה עַל הַרְאֵשׁוֹנָה כִּי אֵהִיָּה עִמָּךְ. וְעַל הַשֵּׁנִיָּה צְהוּלֵיאֵךְ אֵת הַעַם מִמִּזְרֵיִם תַּעֲבֹדוּן אֵת הַאֱלֹהִים: וְעַל מָה שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי. אִם פּוֹסֵק דִּין מִן הַסִּנְרָא מַדַּעְתּוֹ לֹא יֵאֵמֵר כֵּךְ שָׁמַעְתִּי

הוּא עִם יְשׁוּב הַדַּעַת גְּדוּל מְאֹד, פִּי מִי שְׂדָבוּק בְּאֵינּוּ סוּף בְּרוּךְ הוּא, וּמִחֲ-מִחְשַׁבְתּוֹ חוֹשֵׁב רַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, עַל-יְדֵי-זֶה חוֹשֵׁב הֵיטֵב לְפָנָי שְׁמוֹצִיא מִפִּיו אֵיזָה דְּבָר. ד. "שׁוֹאֵל כְּעֵנִין וּמְשִׁיב כְּהִלְכָה"; אֲפִלוּ אִם כָּבֵר צְרִיף הַחֶכֶם לִשְׂאֵל, הוּא שׁוֹאֵל רַק בְּעֵנִין הַשִּׁיף לוֹ, וְאֵף פַּעַם לֹא יִשְׂאֵל דְּבָר שֶׁלֹּא שִׁיף אֵלָיו; פִּי מִי שֶׁהוּא חָכֵם אֵמַת, הַדְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרַךְ, לְעוֹלָם לֹא יִשְׂאֵל וְלֹא יִתְעַנֵּן בְּשׁוֹם דְּבָר שֶׁאֵינּוּ שִׁיף אֵלָיו. וְזֶה עֵקֶר הַחֶכְמָה, שֶׁאֵינּוּ מְבַלְבֵּל עֲצָמוֹ מִשׁוֹם בְּרִיָּה שְׂבַעֲעוֹלָם. אֲבָל כִּשְׁהוּא צְרִיף לְהִשִּׁיב לְזוּלָתוֹ, הוּא מְשִׁיב רַק כְּהִלְכָה, שִׁידַע הַזוּלָת אֵיךְ לְהִתְנַהֵג בֵּין בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבֵין בְּרוּחָנִיּוֹת, בֵּין בְּעַסְקֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵם מִשָּׂא וּמִתָּן, וּבֵין בְּעַסְקֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהֵן עֲצוֹת, לְהַפְלִיל בּוֹ יִתְבָּרַךְ ה. "וְאוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן"; פִּי בְּאֵמַת עֵקֶר מַעֲלַת הַחֶכֶם, שֶׁהוּא מְאֹד מִיִּשְׁב בְּדַעְתּוֹ, וְאֲפִלוּ אִם שׁוֹאֵלִים אוֹתוֹ, הוּא עוֹנֶה בְּיִשׁוּב הַדַּעַת גְּדוּל. וְאֵף פַּעַם לֹא יַעֲרַבֵּב בֵּין עֵנִין לְעֵנִין, אֲלֵא כְּפִי סֹדֵר שֶׁשְׂאֵלוֹ אוֹתוֹ, וְזֶה מוֹרָה עַל יְשׁוּב וְשְׁלֵמוֹת דַּעְתּוֹ. ו. "וְעַל מָה שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹמֵר לֹא שָׁמַעְתִּי"; פִּי מַעֲלַת הַחֶכֶם שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּשׁ לוֹמֵר עַל דְּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע: "לֹא שָׁמַעְתִּי"; פִּי בְּדֶרֶךְ כָּל אָדָם מִתְבַּיֵּשׁ לוֹמֵר שֶׁלֹּא שָׁמַע דְּבָר זֶה, פִּי הַפְּסִיל תְּמִיד מִכְּרַח לְהִיּוֹת צוֹדֵק, וְעַל כָּל דְּבָר הוּא אוֹמֵר, שִׁיּוֹדַע מִכְּבָר וְשָׁמַע אֶת זֹאת. וּבְאֵמַת מִי שֶׁהוּא חָכֵם, וְאוֹמֵר עַל

מרבוחי. ומינוי זאנשי חרן כששאל מהם יעקב (בראשית כט) השלוס לו אמרו לו שלום והנה רחל צמו זאה עם הנאן. כלומר זה אנו יודעים ואס תשאל יותר הנה רחל צמו זאה עם הנאן. והיא תגיד לך כי אנחנו לא ידענו יותר מזה: ומודה על האמת. ואף על פי שיכול להעמיד את דבריו על ידי טענות שדירו. וכן מינוי צמשה (ויקרא י) כשסלקו אהרן ואמר לו אס שמעת צקדשי שעה אין לך להקל צקדשי דורות ושמע משה וייטב צעימו הודה ולא צוט לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי: וחלופיהן בגולם. חלופי הדברים הללו שנחכם הם צגולס: יא רעב של בצורת.

אומר לא שמעתי, ומודה על האמת. וחלופיהן בגלים: יא שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה. מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין, רעב של בצרת באה, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשר,

כל מה שלא שמע: "לא שמעתי", על ידי זה באמת יזכה ללמד הרבה, כי ישמע ויוסיף לקח ללמד. ז. "ומודה על האמת"; זו השלמות של החכם, שהוא תמיד מודה על האמת, אפלו לילד קטן, ואין בזה שום בוששה. ואדרבה, זה עקר גדלת החכמה, שהוא מודה על האמת, אף שיוצא לו קלקול גדול מזה. "וחלופיהן בגלים"; הינו כל השבע מדרגות שיש להחכם, והוא ממשיך את חכמתו מהשבע ספירות, בדיוק ההפך יש להגלים גלמי פלי עץ, הפסיל והטפש,

כך השער מחיקר: שרחוק מכל החכמה. ולכן ראה, אהובי, בני! לקנות לעצמך את מדת החכמה, ותחזור היטב

את דבורים אלו להיות מודה על האמת, ולא להתבייש לומר על מה שלא שמע "לא שמעתי". וכשאתה צריך לענות, אל תרוץ להשיב ולענות, אלא כפי סדר השאלות ששאלו אותך — על ראשון ראשון, ועל אחרון אחרון, וזה מורה על ישוב דעתך. ואף פעם אל תשאל מהזולת דבר שאינו צריך לענין אותך, אלא תהיה שואל כענין דבר ששייך אליך. וכן כשאתה משיב לבני-אדם, תשיב בדבר הלכה, לידע איך לילך ולעבר את זה העולם על-פי דרכי ההלכה. וכששואלים אותך איזה דבר, תחשב היטב קדם שאתה משיב, כדי שלא תהיה נבהל להשיב, בלי ישוב הדעת. וכשתברך מדבר, אל תפנס לדבריו כדרך הפסילים והשוטים, כשוראים שהזולת מדבר, הם קוטעים אותו באמצע, ולא נותנים לו לגמר, שזה מורה על בלבול הדעת, ותמיד תתבייש לדבר לפני מי שגדול ממך בחכמה, ובוזה פלם יאהבו אותך, והבן למעשה.

יא שבעה מיני פרעניות באין לעולם על שבעה גופי עברה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר הוא תברך משלם לאדם מדה כנגד מדה (שבת קה:); ולכן יש שבעה מיני פרעניות שבאין לעולם, הכל מפני שפגמו בשבע ספירות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות; פי אם האדם פוגם באיזו עברה משבעת העברות האלו, הוא גורם שתבא פרענות גדולה לעולם, רחמנא לישזבן. "מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין, רעב של בצרת באה, מקצתן רעבים ומקצתן שבעים"; יש בני-אדם שהם מעשרין מעשרות מפרותיהם, ויש בני-אדם שאינם מעשרין מעשרות מפרותיהם, אלו שמעשרין זוכים שהקדוש-ברוך-הוא משפיע עליהם שפע, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (תענית ט): עשר בשביל שתתעשר; ולכן הם שבעים, ולא חסר להם שום דבר, אבל אלו שאינם מעשרין, רחמנא לישזבן, בא עליהם רעב של בצרת, ולכן הם רעבים, שחסר להם הרבה. "גמרו שלא לעשר, רעב של מהומה ושל בצרת באה"; הינו שגמרו פלם בדעתם לא

לַעֲשֹׂר יוֹתֵר, וְלֹא לִתֵּן לַעֲנִיִּים כְּלוּם, אִזֵּי עֲנָשׁם רַעַב שֶׁל מְהוּמָה. מִפְּנֵי הַגֵּיּוּסוֹת אֵין יוֹלִים לֵאסוֹף קָשָׁה מְאֹד מְאֹד, שְׂבֹא לָהֶם רַעַב שֶׁל מְהוּמָה, הַתְּנוּאָה: רַעַב שֶׁל כְּלִיָּה. הַשְּׁמִים כְּנֻזֹל וְהַאֲרָץ שְׂאָחַד מִפְּחַד מְזוּלָתוֹ, וְרַעַב שֶׁל בְּצֻרָתָהּ, שְׂלֹא כַנְחוּסָה: שְׂלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין. שְׂלֹא עֲשׂוּ כֵהֵן דִּין

צוּמַח כְּלוּם, כִּי מֵאֲחֵר שְׂכֵלֶם הִחְלִיטוּ שְׂאִינִם רוּצִים לִתֵּת מַעֲשֶׂה, וְכֵן אִינִם רוּצִים לַעֲזֹר לְזוּלָתָם, אִזֵּי בֹא עֲלֵיהֶם עֲנֵשׁ קָשָׁה מְאֹד, שְׂאָחַד

רַעַב שֶׁל מְהוּמָה וְשֶׁל בְּצֻרָתָהּ בָּאָה. וְשְׂלֹא לְטוֹל אֶת הַחֲלָה, רַעַב שֶׁל כְּלִיָּה בָּאָה. דְּבָר בָּא לְעוֹלָם עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה שְׂלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין,

פּוֹחַד מִהַשְּׁנִי, וּבֹא עֲלָיו מְהוּמָה וְפְחַד, וְדוֹאֵג דְּאֵגַת מְחַר, וְרַעַב כְּבֹד מִסְבֵּב אוֹתוֹ. "וְשְׂלֹא לְטַל אֶת הַחֲלָה, רַעַב שֶׁל כְּלִיָּה בָּאָה"; כִּי עֲנֵשׁ מִי שְׂאִינוֹ מִפְּרִישׁ חֲלָה מִעֲסָתוֹ — גְּדוֹל מְאֹד; כִּי בְּמִצְוֹת חֲלָה מִתְקַנִּים אֶת חֲטָאוֹ שֶׁל אָדָם הִרְאִישׁוֹן, כְּמֵאֲמָרָם ו"ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה יז, סִימָן יג): מִפְּנֵי מָה נִתְּנָה לָהּ לַחֲנִיָּה מִצְוֹת חֲלָה? עַל-יְדֵי שְׂקָלְקָלָה אֶת אָדָם הִרְאִישׁוֹן, שֶׁהִיָּה גָמַר חֲלָתוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְלָכֵן כְּשֵׁאִישׁ אוֹ אִשָּׁה נוֹטְלִים חֲלָה מִן הָעֵסָה, הֵם עוֹסְקִים בְּתַקּוּן אָדָם הִרְאִישׁוֹן, שְׂנַגְזָרָה עֲלָיו מִיָּתֵהּ, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. אֲבָל אִם אֵין מִפְּרִישִׁים חֲלָה מִהָעֵסָה, אִזֵּי הָעֲנֵשׁ הוּא מְדָה כְּנֻגַד מְדָה, שְׂעוּבָר רַעַב שֶׁל כְּלִיָּה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן; כִּי בְּמִקּוֹם לְתַקֵּן אֶת חֲטָאוֹ שֶׁל אָדָם הִרְאִישׁוֹן, שְׂגָרָם מִיָּתֵהּ לְכָל הַדּוֹרוֹת, עוֹד מִמְשִׁיכִים אֶת הַמִּיָּתֵהּ, וְלָכֵן עֲנֵשׁ קָשָׁה מְאֹד, שֶׁהוּא עֲנֵשׁ הַכְּלָיָה, שְׂכֵלָה מִן הָעוֹלָם. וְלָכֵן אִשָּׁה הַזְּהִירָה בְּהַפְרָשַׁת חֲלָה מִן הָעֵסָה, תִּזְכָּה שְׂאָף פַּעַם לֹא תִפְּיֵל אֶת פְּרִי בִטְנָהּ, שְׂזָה עֲנֵשׁ הַכְּלָיָה, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. "דְּבָר בָּא לְעוֹלָם עַל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה שְׂלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית-דִּין"; מָה שְׂבִנֵּי-אָדָם מֵתִים בְּמִיָּתֵהּ מִשְׁנָה, זֶה בֹא מִחֲמַת שְׂעוּבָרִים עַל דְּבָרִים שְׂבִתוֹרָה שְׂלֹא נִמְסְרוּ לְבֵית-דִּין; הֵינּוּ אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית-דִּין: סְקִילָה, שְׂרִפָּה, הֶרַג וְחֻנְק, שְׂיִכּוֹת לְבֵית-דִּין, וּכְשֵׂאֲדָם עוֹבֵר עַל עֲבֵרוֹת שְׂחִיבִים בָּהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית-דִּין, הוּא מְקַבֵּל עֲנֵשׁוֹ שְׂכָרוֹ מִשְׁלָם, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, וְאִם הוּא עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא חֲזַר בְּתַשׁוּבָה שְׂלָמָה. אֲבָל מִיָּתֵהּ הַדְּבָר בָּאָה עַל כֶּף שְׂעֵבֵר עַל דְּבָרִים שְׂאִינִם שְׂיִכִּים לְבֵית-דִּין, כְּגוֹן: פְּרַת וּשְׂאָר מִיתוֹת מִן הַשְּׁמַיִם. וְלָכֵן אֲשָׁרִי מִי שְׂתַמִּיד שָׂב בְּתַשׁוּבָה שְׂלָמָה, וּמִבְּקֵשׁ מִמֶּנּוּ יִתְפָּרֵךְ בְּרַחֲמִים וּבְתַחֲנוּנִים; כִּי מִיָּתֵהּ הַדְּבָר קָשָׁה מְאֹד מְאֹד, וְכִלּוּלָהּ מִכָּל הַמַּחֲלּוֹת שְׂנַתְחַדְּשׁוֹת בְּכָל דּוֹר, רַחֲמָנָא לְצַלָּן. "עַל פְּרוֹת שְׂבִיעִית"; הֵינּוּ מִי שְׂאִינוֹ נִזְהָר בְּמִצְוֹת שְׂבִיעִית, גַּם עֲלָיו בָּאָה מִיָּתֵהּ הַדְּבָר, שֶׁהִיא מִהַמַּחֲלּוֹת הַמַּתְחַדְּשׁוֹת בְּכָל דּוֹר וְדוֹר, כְּמוֹ שְׂכֵתוּב (וַיִּקְרָא כו, כה): "וְשִׁלַּחְתִּי דְבָר בְּתוֹכְכֶם", וְכֵן פְּתִיב (דְּבָרִים כח, כא): "יְדַבֵּק הַזֶּה בְּךָ אֶת הַדְּבָר"; וְלָכֵן אָסוּר לְהַקְל בְּאֲסוּרֵי שְׂבִיעִית, שְׂמֵאֵד חֲמוּרִים. "חֶרֶב בָּאָה לְעוֹלָם עַל עֲנֵי הַדִּין וְעַל עוֹוֹת הַדִּין וְעַל הַמּוֹרִים בְּתוֹרָה שְׂלֹא בְּהִלָּכָה"; כָּל הַהִרְיָגוֹת וְהַרְצִיחוֹת שְׂנַעֲשִׂים בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, זֶה רַק בְּשִׂבִיל הַרְבָּנִים וְהַדַּיָּגִים וְהַשׁוֹפְטִים הַרְשָׁעִים שְׂמַעֲנִים אֶת הַדִּין, וּמַעֲוֹתֵין אֶת הַדִּין, וּמוֹרִים שְׂלֹא כְּהִלְכוֹת הַתּוֹרָה, וְהֵם קָלִים וְרִיקִים, פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבִי אָבוֹת הַטְּמֵאָה, וְהֵם אֲשֶׁר הִעֲבִירוּ אֶת רַב רַבָּם שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל עַל הַדַּת, כִּי לוֹא הִרְעִ-בָּנִים הַרְשָׁעִים, אֲשֶׁר מַעֲנִים אֶת הַדִּין וּמַעֲוֹתִים אוֹתוֹ, וּמוֹרִים בְּתוֹרָה שְׂלֹא בְּהִלָּכָה, אִף פַּעַם רָשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ יְכוּלִים לְהַעֲבִיר עַל הַדַּת מְלִיוּנִים מֵאֲחִינוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִשָּׁף כָּל הַדּוֹרוֹת, וּבְפֶרֶט בְּדוֹר הָאֲחֵרוֹן בְּאַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, שֶׁהִעֲבִירוּ אֶת רַב רַבָּם שֶׁל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל עַל הַדַּת, לֹא הִצְלִיחוּ הָעַרְכֵּרֶב, אֲלֹא בְּעֻזַּת הַרְעֵ-בָנִים, הַרְשָׁעִים אַרוּרִים, קָלִים, רִיקִים וּפּוֹחַזִּים, וְאִף שֶׁהוֹלְכִים בְּאַדְרַת שְׂעֵר, בְּזָקֵן

תורה: ועל פירות שביעית. שעושים בהן סמורה ובפאות, ומתחזים פיראים ושלמים, הם טמאים ואין נוהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. שידועים להיכן הדין נוטה ומעכזין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את החייב ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא כהלכה. לאסור את המותר ולהתיר את האסור: שבועת שוא. לנטלה שלא לנוכח: חלול השם. העונר ענינה צפרהסיא ציד רמה. אי נמי

וְעַל פְּרוֹת שְׁבִיעִית. חֶרֶב בָּאָה לְעוֹלָם עַל עֲנוֹי הַדִּין, וְעַל עוֹת הַדִּין, וְעַל הַמּוֹרִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כִּהְלָכָה: חִיָּה רָעָה בָּאָה לְעוֹלָם עַל שְׁבוּעַת שׂוֹא, וְעַל חִלּוּל הַשֵּׁם. גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל

אבותיהם, ואלו הערב-רב נצלו את תמימות המון העם, ושלחו אליהם את הרע-בנים הארורים, רשעים, קלים וריקים ופוחזים, המתחזים כתלמידי חכמים, ודברי תורה שגורים על פיהם, אבל מורים בתורה שלא כהלכה, מתירים ממזרים, מקלים באסורי פרייתות, רחמנא לישזבן, המקנאות אינם כשרים, ומפטמים את העם עם בשר גבלות וטרפות, כי השוחטים הם קלים וריקים ופוחזים, והרבנים עושים עמהם יד אחת, והמון-עם התמימים יודעים שאסור לדבר על רבנים, ולכן אלו הערב-רב נצלו את תמימותם, ושלחו דיקא את הרבנים מטעמם, שהם משחדים וקלים וריקים ופוחזים, והם אשר העבירו מליונים מנשמות ישראל על הדת. ואל תהי שוטה, אהובי, בני, שאלו הערב-רב העבירו על הדת, כי עם ישראל התמימים, אף פעם לא היו מקבלים את דברי הרשעים, כי ישראל מאמינים בני מאמינים, אלא שלחו להם רבנים מטעם הערב-רב, והם כבר עשו את פעלתם הטמאה, להעביר מליונים מאחינו בני ישראל על דעתם; כי תכף-ומיד בשלוקחים שחד מאלו הערב-רב, כבר עיניהם נתעוררו, ואינם רואים כלום, כי כל הדרכים נדמות להם כמישור. ולכן אוי להם ואוי לנפשם, שאלו הרשעים הרבנים מטעם, הערב-רב, שהעבירו כל-כף הרבה נשמות ישראל על דעתם ועל דעת קונם, ועתידים לתן את הדין על רבוי הדם ששפכו. וכבר אמרו חכמינו הקדושים (שפת קלט): תניא רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראית דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדק בדיני ישראל, שכל פרענות שבאה לעולם, לא באה אלא בשביל דיני ישראל; ולא אמר ערב-רב או בריונים, או פושעים, אלא הזכיר דיני ישראל, שהם רבנים מטעם, רשעים ארורים, קלים וריקים ופוחזים, אשר צריכים להתרחק מהם כמו שמתרחקים ממצרעים; כי הם אשר גרמו שמליונים מאחינו בני ישראל עזבו את הדת, כי לא ענין אותם — לא חנוף הילדים וכן טהרת המשפחה וכשרות המאכלים, וכך גרמו להכשיל את המון-עם, שלא ידעו בין ימינם לשמאלם, רק ידעו דבר אחד, שעל רבנים אסור לדבר. וזו היתה תחבולת הערב-רב; כי אף פעם לא היו יכולים להעביר על הדת את נשמות ישראל בלי באי כחם של הרבנים מטעם, שם רשעים ירקב, אשר רק בעבורם באה חרב ורציחה על נשמות ישראל, שנהרגו כל-כף הרבה נשמות טהורות על לא דבר, רק בשביל חטא הרבנים מטעם, שגרמו להעביר על הדת את נשמות ישראל. "חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם"; כי ענין שבועת שוא מאד

מְצוּי בְּכַנִּי-אָדָם, שֶׁעַל כֵּל דְּבַר קָטָן אָדָם מְרַגֵּיל אֶת עַצְמוֹ לְהִשָּׁבַע, וְזֶה חֲמוּר מְאֹד, וְכַמְּאֻמָּרָם ו"ל (ויקרא רבה, פְּרָשָׁה ו', סִימָן ג'): דְּבָרִים שְׂאִין הָאֵשׁ שׁוֹרְפֶתָן שְׁבוּעַת שְׂוֹא מְכַלְתָּן; וְכֵן אָמְרוּ (תְּנַחֲוּמָא מְטוֹת): הַמּוֹעֵל בְּשְׁבוּעוֹת, כּוֹפֵר בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְכוֹפֵר בְּעֵקֶר; כֹּל-כֵּן חֲמוּר עֲנִין הַשְּׁבוּעוֹת, וְצָרִיכִים לְלַמֵּד אֶת בְּנֵיו וּבְנוֹתָיו וְאֶשְׁתּוֹ, שְׂאִסוּר לְהִשָּׁבַע שׁוּם שְׁבוּעָה, וְאֶפְלוּ עַל אַמַּת, כִּי עוֹן

שְׁבוּעוֹת חֲמוּר מְאֹד. וְכֵן צָרִיכִים לְשָׁמֵר עַצְמוֹ לֹא לְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם; הֵינּוּ שְׂצָרִיכִים תָּמִיד לְזַכֵּר שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא נִמְצָא פֹה אִתּוֹ עִמּוֹ וְאֶצְלוֹ, וְדַבֵּר

עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת, וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים, וְעַל הַשְּׂמִטָּה הָאָרֶץ.

ר"ע מְבַרְטֶנְוֶרָא שְׁנַי אֲדָם רוֹאִים וְלוֹמְדִים מִמַּעֲשָׂיו: וְעַל שְׂמִטַּת הָאָרֶץ. שְׂמוֹרָשִׁים וְזוֹרְעִים

גָּדוֹל וְדַבֵּר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מִעַצְמוֹ, אֲלֵא בְּהִשְׁנַחַת הַמַּאֲצִיל הָעֲלִיּוֹן, וּבְרַגַע שֶׁהוּא מְסִיחַ דַּעַת מִזֶּה, הוּא כֹּבֵר מְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם, כִּי עוֹשֶׂה חֵלָל בְּבִרְיָאָה; כִּי בְּאַמַּת אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵיו יִתְבָּרַךְ כָּלֵל, וְהַכֵּל לְכָל אֱלֻקוֹת גָּמוּר הוּא, וְכַבּוּדוֹ מְלֵא עוֹלָם, וּבְרַגַע שֶׁמְסִיחַ דַּעַת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ, עוֹשֶׂה חֵלָל כְּכִיכּוֹל בּוֹ יִתְבָּרַךְ, שֶׁזֶּה חֲלוּל הַשֵּׁם, שְׁעוֹשֶׂה כְּכִיכּוֹל חֵלָל בְּתוֹךְ הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְגוֹרֵם לְחֵלָל הַפְּנוּי שֵׁשׁ הַכְּפִירוֹת שׁוֹרָה, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵרֵין, חֵלֶק א', סִימָן סד). "גְּלוּת בָּאָה לְעוֹלָם עַל עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, וְעַל גְּלוּי עֲרִיּוֹת וְעַל שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְעַל הַשְּׂמִטָּה הָאָרֶץ"; כִּי אַרְבָּעָה דְּבָרִים הָאֵלוּ גּוֹרְמִים לְסַלֵּק אֶת הַשְּׂכִינָה מִהָעוֹלָם, וְעַל-כֵּן הָעֲנַשׁ הוּא גְּלוּת, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְלַכֵּת גַּע וְנָגַד. וְלִכֵּן צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי, שְׁעַל-יְדֵי קַלְקוּל אַמוּנָה, שְׂאִינוּ מַאֲמִין שֶׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יְכוּל לְפָרְנְסוֹ בְּמִקּוּמוֹ — בָּאָה גְּלוּת, שֶׁהוּא טִלְטוּל הַדְּרָךְ, שֶׁהוּא מְכַרְח לְטִלְטֵל אֶת עַצְמוֹ מִמְּקוֹם לְמִקּוֹם, וְכֵן גְּלוּי עֲרִיּוֹת — פָּגַם הַבְּרִית, גּוֹרֵם לְאָדָם שִׁיחִיָּה הַהֲכַרְח לִילָךְ בְּגְלוּת, כִּי מֵאַחַר שֶׁפָּזַר אֶת זְרַעוֹ, רַחֲמָנָא לִישׁוּבָן, בָּא וּמְכַרְח לְהַטְלִיט לְבַטְלִיטוֹל קָשָׁה, כִּי עֲנִיּוֹת רוֹדְפֶת אַחֲרָיו, וְכֵן שְׁפִיכוֹת דָּמִים, שֶׁהוֹרַג אֶת מִיִּשְׁהוּ, אוֹ שׁוֹפֵךְ אֶת דָּם זוּלְתוֹ בְּעֵלְבוֹנוֹת, חֲרוּפִין וְגִדּוּפִין, עֲנָשׁוּ לִילָךְ גַּע וְנָגַד, וְכֵן מִי שְׂאִינוּ שׁוֹמֵר שְׁבִיעִית, הוּא יוֹרֵד לְבַסוּף מְנַכְסִיו, וְעֲנָשׁוּ לְהַסְתוּבָב גַּע וְנָגַד. וְלִכֵּן רָאָה, אֲהוּבִי, בְּנִי! מַה לְּפָנֶיךָ, שְׂתַחֲזַק אֶת עַצְמְךָ בְּאַמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְתִשְׁמַר אֶת בְּרִיתְךָ לֹא לְפָגְמוֹ בְּהוֹצָאת זֶרַע לְבַטְלָה, וְאֵל תִּרְצַח אֶת שׁוּם בְּרִיָּה, לְהַעֲלִיב וּלְכַבּוֹת וּלְחַרֵּף אוֹתוֹ, וְתִשְׁמַר שְׁבִיעִית, שְׂאֵז תִּהְיֶה דְבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁפִיעַ עֲלֶיךָ פְּרִנְסָתְךָ בְּתוֹךְ בֵּיתְךָ, וְלֹא תִצְטַרֵּךְ לְלַכֵּת גַּע וְנָגַד בְּגְלוּת. וּמָה אֲנַחְנוּ רוֹאִים הַיּוֹם? שְׁבַנֵי-אָדָם מְסִתּוּבְכִים מְסוּף הָעוֹלָם וְעַד סוּפוֹ בְּשִׁבִיל לְהַשִּׁיג פְּרִנְסָתָם, וּמְטִלְטִלִים אֶת עַצְמָם בְּטִלְטוּל הַקָּשָׁה, וְהַכֵּל בָּא מִפְּנֵי חֲסֵרוֹן הָאֻמוּנָה, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ו"ל (לְקוּטֵי-מוֹתֵרֵין, חֵלֶק א', סִימָן מ'); וְלִכֵּן אֲשַׁרֵּי מִי שְׂמַחֲזַק אֶת עַצְמוֹ בְּאַמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּעֵתִים הַלְלוֹ, וּמְכַבֵּל אֶת עַצְמוֹ לְגַמְרֵי אֱלֹו יִתְבָּרַךְ, וּמְרַגֵּיל אֶת עַצְמוֹ לְדַבֵּר לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אִישׁ אֶל רַעְהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו, וְאֵז אֵף פַּעַם לֹא יִצְטַרֵּךְ לְלַכֵּת גַּע וְנָגַד בְּגְלוּת, אֲלֵא יִזְמִין לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא פְּרִנְסָתוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ דִּיקָא, וְהִבֵּן לְמַעֲשֶׂה.

יב בְּאַרְבָּעָה פְּרָקִים הַדְּבַר מִתְרַבֵּה: צָרִיךְ שְׂתַדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מִשְׁנָה זֹו מְדַבֵּרֶת רַק מִפְּרוֹת שְׁבִיעִית וּמִמִּתְנּוֹת עֲנִיִּים, שְׂגוּזֵל אֶת הָעֲנִיִּים, כְּמוֹ שְׂכַתוּב בְּשְׁבִיעִית (שְׁמוֹת כג, יד): "וְאָכְלוּ אֲבִיוֹנֵי עַמְךָ", כִּי בְּזֶה שֶׁהָאָדָם מוֹנַע מִעֲנִיִּים לְבוֹא וּלְקַחַת מֵה שֶׁשִּׁיךְ לָהֶם, וְכֵן אִינוּ נוֹתֵן מִעֲשֶׂר לְעֲנִיִּים, עַל-יְדֵי-זֶה עֲנָשׁוּ קָשָׁה מְאֹד, וְעַל זֶה אָמַר הַחֲכָם מִכָּל אָדָם (מְשַׁלֵּי כב, כג): "אֵל תִּגְזֹל דָּל,

כי דל הוא, ואל תדפא עני בשער, פי הני"ה יריב ריבם, וקבע את קבעיהם נפש"; וצריכים מאד מאד להזהר בדבר זה, כי הרבה מחלות ונחלאים רעים, שהם בכלל דבר, באים על בני-אדם שמשלחים את העני מביתם בבשת פנים. ובני-אדם אינם נוהרים בזה. וכך אמרו חכמינו הקדושים (אבות דרבי נתן. פרק לח): דבר בא לעולם בעון לקט, שכחה ופאה, ומעשר עני; מעשה באשה אחת, שהיתה יושבת בשכונה של בעל השדה, ויצאו שני בניה ללקט, ולא הניחו בעל השדה. אמם היתה אומרת, מתי יבואו בני מן השדה, שמא אמצא בידם כלום לאכל, והם היו אומרים, מתי גלף אל אמנו, שמא נמצא בידה כלום לאכל. היא לא מצאה בידם כלום, והם לא מצאו בידה כלום לאכל, והניחו ראשיהם בין ברפי אמן, ומתו שלשתן ביום אחד. אמר הקדוש-ברוך הוא, אתם נוטלים נפשות, חייכם, אף אני אגבה מכם נפשתיכם. וכן הוא אומר (משלי כב, כג): "אל תגזל דל פי דל הוא, ואל תדפא עני בשער, פי הני"ה יריב ריבם, וקבע את קבעיהם נפש", עין שם; רואים מכאן, שהרבה פעמים באים עניים אל פתח הבית, ומשלחים אותם בבזיונות, בלי שום רחמנות, ומתעללים בהם; ולכן על זה בא ענש הדבר, רחמנא לצלן, וצריכים לקבל על עצמו, שלא מניחים שום עני לצאת מפתח ביתו, מבלי לתת לו אפלו משהו, ואפלו אם אתה חושד בו, תתן לו משהו אבל בכבוד גדול ותפיסו, כמאמרם ז"ל (בבא בתרא ט:): המפיסו בדברים, מתברר באחת-עשרה ברכות; פי העני מאד שבור, למה הוא צריך להסתובב ולבקש צדקה, ולבסוף מבזים אותו כשוטה, רחמנא לישזבן, והוא מתרעם לפניו יתברר, ואז באים כל הענשים קשים ומרים על העשיר. ולכן, אהובי, בני! תקבל על עצמך, לבל תעזב שום עני הבא אל פתח ביתך, אלא תקדימו ותתן לו כפי יכלתך, ואפלו מעט

דמעט, אבל תפיסו. וכך אמרו חכמינו הקדושים (תמורה טו.): בשעה שעני הולך אצל בעל הבית ואומר פרנסני, אם מפרנסו — מוטב, ואם לאו, "עשיר ורש נפגשו, עושה כלם הני"ה", מי שעשאו עשיר לזה עושה אותו עני, עני לזה — עושה אותו עשיר; ודבר זה רואים בחוש, שבעבור שמבזים עניים — בא הדבר, רחמנא לצלן, שמחלות ונחלאים רעים באים עליו ועל אשתו ועל בני ביתו, וכן הוא נעשה עני. ולכן צריכים להזהר בזה מאד מאד, ולהזהיר את בני ביתו ואת ילדיו, שאף פעם לא יניחו עני ללכת בבשת פנים, כי עניים הם כליו יתברר, כי הוא יתברר שוכן רק במקום שבור, ומי עוד שבור כמו עני המחזר על הפתחים! ולכן ראה, אהובי, בני! להזהר בדבר זה מאד מאד, פי מעשר עני חשוב מאד בשמים. וחכמינו הקדושים אמרו (מדרש זוטא, שיר השירים א:): הדורון של הקדוש-ברוך הוא — צדקה, הנותן צדקה, אפלו היתה בידו עברה, ונחתם דינו לאבד, יכול להיות מקבל פני שכינה בכל יום, והקדוש-ברוך הוא אומר למלאך של פרענות — אל תגע בו; כל-כף חשוכה מצות צדקה! ובעינינו ראינו בעל צדקה גדול מאד, שנתן לכלם, וביתו היה פתוח לרוחה, אבל היה לו גם טבע רע, שהיה בוחר — לעני זה פן לתת, ולעני זה לא לתת, ולמי שלא מצא חן בעיניו — גרשו בבזיונות, לבסוף רחמנא לישזבן, ירד מנכסיו, ואבד את הונו, ונסתבר עם החק, ונכנס לבית-כלא, ואף שהיה מרבה בצדקה להפליא פלאי פלאות, עם כל זאת, בשביל דבר קטן בזה נתהפך עליו הגלגל. ולכן צריכים להזהר מאד מאד לא לביש שום עני בשום פנים ואפן, אלא לשמר בכבוד העני, יהיה מי שיהיה, אף פעם לא לשלח את העני מפתח ביתו בלא כלום, רק תמיד לדבר על לבו, לפיסו ולומר לו: "תאמין לי, אם היה לי, הייתי מרבה לך ועוזר לך לצאת מהצרות

שְׁלֵף". וְעַל זֶה מֵתָר אֶפְלוּ לְשָׁנוֹת, כְּדִי לֹא לִפְגַּע צְנִיעִית: יב מִפְּנֵי מֵעַשֵׂר עֲנִי שֶׁבְּשִׁלִּישִׁית.
בְּעָנִי, וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר רַבְּנּוּ ׀"ל (ספּר המִדּוֹת, אוֹת שְׁמַקּוֹס מֵעַשֵׂר שְׁנֵי שְׁמִפְרִישִׁים נִשְׁאֵר שְׁנַיִם שֵׁל שְׁמַטָּה.
אַמֵּת, סִימָן ב'): מֵתָר לְשָׁנוֹת בְּדִבְרֵי הַשְּׁלוֹם; כִּי אִם צְשִׁלִּישִׁית וְנִשְׁשִׁית מִפְּרִישֵׁין מֵעַשֵׂר עָנִי: גִּזַּל מִתְּנּוֹת
חֹשֵׁד בְּמִישָׁהוּ, אֶסּוּר לִוְמֵר לוֹ דְּבַר זֶה, אַלֵּא עֲנִיִּים. לִקּוֹט שִׁכְחָה וּפִאָּה פְּרַט וְעוֹלְלוֹת:

מֵתְרַבָּה. בְּרִבִּיעִית, וּבְשְׁבִיעִית וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית
וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שְׁבֵכֵל שָׁנָה וְשָׁנָה. בְּרִבִּיעִית, מִפְּנֵי
מֵעַשֵׂר עָנִי שְׁבִישִׁלִּישִׁית. בְּשְׁבִיעִית, מִפְּנֵי מֵעַשֵׂר עָנִי
שְׁבִישִׁית. וּבְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, מִפְּנֵי פְּרוֹת שְׁבִיעִית.
וּבְמוֹצָאֵי הֶחָג שְׁבֵכֵל שָׁנָה וְשָׁנָה, מִפְּנֵי גִזַּל מִתְּנּוֹת
עֲנִיִּים: יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם. הָאוֹמֵר שְׁלִי שְׁלִי

לִפְיֵסוֹ וְלוֹמֵר: "הִנֵּה אָנִי
נוֹתֵן לָךְ מִשָּׁהוּ, כִּי פֶשׁוּט
אִין לִי, וְאִם הִיָּה לִי,
הֵיטִי מֵרַבָּה וְנוֹתֵן לָךְ".
וְיֵשׁ לְחִזּוֹק וְלְאֵמֶץ וְלְעוֹרֵד
וְלְשִׂמְחָה אֵת הָעָנִי, וְאִף
פַּעַם אֶסּוּר לְגַרְשׁוֹ
בְּכוֹזְנוֹת, כִּי זֶה אֲשֶׁר
מְבִיא אֵת הַדְּבַר, שֶׁהוּא

כְּלוּל מִכָּל מִינֵי מַחְלוֹת, מַחְמַת שְׁמוֹזְזָלִים בְּשְׁבִיעִית, וְלֹא נוֹתָנִים לְעֲנִיִּים לְלֻקַּט, וְלֹא נוֹתָנִים
מֵעַשֵׂר עָנִי. וְחֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אָמְרוּ (תַּנְחוּמָא מִשְׁפָּטִים): אֵמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, נִפְשׁוּ שֵׁל עָנִי
הֵיטָה מִפְּרֻכְסָת לְצַאת מִן הָרֶעֶב, וְנָתַתְּ לוֹ פְּרַנְסָה וְהַחַיִּית אֹתוֹ, חֲיִיךָ שְׁאֵנִי מִחוּזֵר לָךְ נִפְשׁ תַּחַת
נִפְשׁ, לְמַחַר בְּנֶךְ אוֹ בְּתוֹךְ בָּאִין לִיְדֵי חֵלִי, וְאַזְכֹּר אָנִי לָהֶם אֵת הַמַּצּוּה שְׁעָשִׂית עִם הָעָנִי. וְלִכְּן
אֲשָׁרִי מִי שְׁזוּכָה לְהִרְבּוֹת בְּצַדִּיקָה, וְכָל עָנִי שֶׁבָּא לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, הוּא מְקַבְּלוֹ בְּסַבָּר פְּנִים יְפוֹת, וְנוֹתֵן
לוֹ הַרְגֵּשָׁה טוֹבָה. וְכַךְ אָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (תַּנָּא דְּבֵי אֱלֵהוּ זוֹטָא, פָּרֵק א'): גְּדוּלָּה צְדִיקָה, שְׁמִיּוּם
שְׁנַבְרָא הָעוֹלָם וְעַד עֹכָשׁוֹ, הָעוֹלָם עוֹמֵד עַל הַצְּדִיקָה, וְכָל הַנוֹתֵנָה, הָרִי הוּא מִשְׁתַּבַּח וְקוֹלֵט עֲצָמוֹ
מִדֵּינָה שֶׁל גִּיהֵנוּם; וְלִכְּן מִי שֶׁרַק שׁוֹמֵעַ דְּבַר זֶה, תָּמִיד יִקְבֹּל אֵת הָעָנִי בְּסַבָּר פְּנִים יְפוֹת, כִּי אִם
נוֹתָנִים לְעָנִי, כְּבִכּוּל לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נוֹתָנִים. כְּמַאֲמְרָם ׀"ל (וַיִּקְרָא רַבָּה, פְּרָשָׁה לָד, סִימָן ט'): הָעָנִי
הַזֶּה עוֹמֵד עַל פִּתְחֵךְ, וְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עוֹמֵד עַל יָמֵינוּ וְנוֹתֵן לָךְ שְׁכָרְךָ, וְאִם לֹא נָתַתְּ לוֹ, דַּע,
מִי שְׁעוֹמֵד עַל יָמֵינוּ — פּוֹרַע מִמֶּךָ. וְלִכְּן הַזֶּהר מְאֹד, אֱהוּבִי, בְּנִי! לְקַבֵּל אֵת כָּל עָנִי בְּסַבָּר פְּנִים
יְפוֹת, וְתַתְּכַרְךָ מִפִּי אֵל עֲלִיוֹן; כִּי מִי שְׁנוֹתֵן צְדִיקָה, הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְסַבֵּךְ עָלָיו, כְּמַאֲמְרָם ׀"ל
(רוֹת רַבָּה, פְּרָשָׁה ה', סִימָן ד'): בָּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוּלַת כְּחַתָּה שֶׁל צְדִיקָה וְכַמָּה גְּדוּלַת כְּחֵן שֶׁל גּוֹמְלֵי חֶסְדִּים,
שְׁאִין חָסִין — לֹא בְּצַל שְׁחַר וְלֹא בְּצַל כְּנָפֵי אֲרָץ וְלֹא בְּצַל כְּנָפֵי שָׁמַשׁ, אֲלֵא בְּצַל מִי שֶׁאָמַר
וְהִיָּה הָעוֹלָם; אֲשָׁרִי מִי שֶׁמְכַנֵּס דְּבָרִים אֵלּוּ בְּתוֹךְ לִבּוֹ, וְאִזּוֹ יִרְאֶה בְּנִים לְבָנָיו, וַיֵּאָרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים
טוֹבוֹת, וַיֵּצֵא מְזֵה הָעוֹלָם בְּכַבוֹד גְּדוּלַת וַיִּקְרַס אֶצְלוֹ מֵה שְׁכַתּוֹב (ישְׁעִיָּה נח, ח): "וְהִלַּךְ לְפָנָיִךְ צְדִיקָךְ,
כְּבוֹד הַנְּי"ה יֵאָסֵפְךָ", אֲשָׁרִי לוֹ! כִּי אִין לְתַאֵר וּלְשַׁעַר מַעְלַת הַנוֹתֵן צְדִיקָה וְעוֹזֵר לְעָנִי שְׁבוּר, כִּי
הוּא כְּלִי שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהַנוֹתֵן לוֹ וּמְסַיֵּעַ בְּיָדוֹ, כְּאֵלּוּ עוֹזֵר לְהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְהַבֵּן
לְמַעֲשָׂה.

יג אַרְבַּע מִדּוֹת בְּאָדָם: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר עֶקֶר הַתְּכָלִית בְּזֵה הָעוֹלָם — לְהִיּוֹת
דְּבוּק בְּחַי הַחַיִּים בוֹ יְתַבָּרָךְ, וְלֹא יִרְצָה שׁוּם דְּבַר, רַק אֵת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעַצְמוֹ, וְרַק
בְּשִׁבִיל זֶה הָאָדָם נִבְרָא, כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב בְּזִהַר הַקְּדוֹשׁ (בֵּא מֵב:): בְּגִין דְּאַשְׁתָּמוּדְעוֹן לִיה; הִינּוּ שְׁעָקֵר
בְּרִיאַת הָאָדָם הֵיטָה בְּזֵה הָעוֹלָם, כְּדִי לְהַפְּיְרוֹ יְתַבָּרָךְ פְּנִים בְּפְּנִים, וְלַקְּנֹת לְעַצְמוֹ מִדּוֹת טוֹבוֹת,
כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֻכְמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (סוּטָה יד:): מַה הוּא רַחוּם וְחַנוּן, אִף אַתָּה תִּהְיֶה רַחוּם וְחַנוּן, מֵה

יג שלי שלי ושליך שלך. איני רוצה לההנותך והלואי שלא תהנה אותי: ויש אומרים זו מדת סדום. קרוב הדבר לזכר לזכר שחזירו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה לההנות את חזירו.

ואמרו חכמינו הקדושים (סוטה ח:): במדה שאדם מודד — בה מודדים לו; לכן בא התנא ומלמד אותך, שיש ארבע מדות באדם, פי לא פל אנפין שוין, ואמרו (ברכות נח:), שאין דעתם דומה זו לזו, ואין פרוצופיהן דומים זה

ושלך שלך, זו מדה בינונית.

ויש אומרים, זו מדת סדום.

שלי שלך ושליך שלי, עם

הארץ. שלי שלך ושליך שלך,

חסיד. שלי שלי ושליך שלי,

רשע: יד ארבע מדות בדעות.

וזו הייתה מדת סדום שהיו מתכוונים לכלות הרגל מזימהם אף על פי שהייתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום: שלי שלך ושליך שלי עם הארץ. שנהנה ומהנה בשוה. והוא ישונה של הארץ. אבל אינו

לזה. "האומר שלי שלי ושליך שלך, זו מדה בינונית"; בפשט אנו רוצה להתערב עם הזולת, אלא יש בו טבע של אנוכיות, ואינו רוצה בשום פנים ואפן להרגיש את פאב זולתו ולעזר לו, אלא אומר "שלי שלי"; מה ששייך לי זה שלי, ואיני רוצה שאף אחד יתערב בי,

יודע קרא דכתיב (משלי טו) ושונא מתנות יחיה. והוא לשון עם הארץ האמור בכל מקום שרוצה בתקונה של הארץ אבל אין זו חכמה להזדיל בתקונית הראוין: שלי שלך ושליך שלך. מהנה את הזריות מנכסיו והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. שעושה לפנים

"ושלך שלך"; מה ששייך לך שלך, ואיני רוצה שיתערבו בזה, "זו מדה בינונית"; אין לזה שום טעם, לא גדול ולא קטן. "ויש אומרים" שזו אינה נקראת מדה בינונית, אלא "זו מדת סדום", רשעות לשם רשעות; פי אם אחד אינו רוצה להתערב עם הזולת, אם אחד אינו רוצה לעזר לזולת, רק יש לו מדת אנוכיות, "זו מדת סדום", רשעות לשם רשעות. "שלי שלך ושליך שלי — עם הארץ"; מי שמזלזל בדבר שלו וכן מזלזל בדבר הזולת, זה מנהג עם הארץ, פי בזה שאומר "שלי שלך ושליך שלי", זהו סתם עם הארץ, לא קרא ולא שנה ולא שמש תלמידי חכמים (מדרש רבה, פרשה ג', סימן ז'); פי מראה שאין שלמות בו ולא חשובים לו חפציו הוא, ולא חפציו הזולת. "שלי שלך ושליך שלך — חסיד"; פי עקר מעלת החסיד, שהוא מתחסד עם הזולת, ומוסר את הכל לזולת, אינו רוצה משום בריה כלום, רק נותן ותורם משלו לזולת, זו עקר מעלת האדם. בשביל זה הוא חסיד, שמתחסד עם קונו (זהר פינחס רכב:); "שלי שלי ושליך שלי — רשע"; שלוקח את הכל רק בשבילו, ולא אכפת לו מהזולת כלל, זה רשע מרשע, פי רוצה לקחת אליו גם מה ששייך לזולתו. ולכן ראה, אהובי, בני, להיות דבוק בחיי החיים בו יתברך, ולהתערב בין הבריות, ולעזר לזולת תמיד, ואז תעבר את זה העולם בשלום, והבן למעשה:

יד ארבע מדות בדעות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר התכלית בזה העולם רק להכניס את עצמו באמתת מציאותו יתברך, כמו שפתוב (דברים ה, ט): "וינדעת היום והשבת אל לבבך, פי הוי"ה הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד"; וזה עקר הדעת שהאדם צריך להשלים את עצמו בה, ולעלות בכל יום ובכל שעה ובכל רגע ממדרגה למעלה ממדרגה בהשגת אלקות, פי יש ידיעה למעלה מידיעה, הינו אפלו שהאדם מתגלה לו אמתת מציאותו יתברך, עם

כל זאת עליו לדעת, שיש לעלות ממדרגה למדרגה, להשיג ידיעה אחר ידיעה, עד שיתגלה לו מלך הכבוד בעצמו, וגם אז צריך להתעלות מדרגה אחר מדרגה, וכן בכל פעם, פי לגדלתו יתברך אין חקר, ואז כשאדם בא לשלמות הדעת, שהכל ממנו יתברך, אז אף פעם לא יכעס, אלא יהיה סבלן גדול על כל מה שעובר עליו, פי כן אמר החכם מכל אדם (קהלת ז, ט):

“כעס בלב כסילים גנוח”;

נוח לכעוס ונוח לרצות, יצא שכרו בהפסדו, וקשה לרצות, יצא הפסדו בשכרו קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד. נוח לכעוס וקשה לרצות רשע:

משכרו. שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא נוח לכעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה לכעוס אף על פי שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרצות יצא הפסדו המועט שהוא קשה לרצות בשכרו המרובה שהוא קשה לכעוס. ורוב מעשיו מתוקנים. ולית

דגרסי איפכא. וגירסא זו נראית לי עיקר:

פי מי שדבוק בחי החיים בו יתברך, ויודע ועד אשר דבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו,

אלא בהשגחת המאציל העליון, הוא אף פעם לא יכעס. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (נדרים כב:): כל הכועס אפלו שכנינה אינה חשובה פנגדו; פי אם אדם היה מאמין באמונה ברוחה ומזככת, והיה דבוק בו יתברך בידיעה אמתית, אשר אין בלעדיו יתברך כלל, אז אף פעם לא היה כועס על שום בריה שבעולם, פי היה יודע אשר אפלו אלו שמצערים אותו, גם שם טמון אלופו של עולם, והכל ממנו יתברך, ולכן כל מי שהוא כועס, הוא מסלק ממנו את השכינה. ולא בחנם שאמרו חכמינו הקדושים (פסחים טו:): כל אדם שכוועס, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, פי מי שיש בו דעת, ויודע בגדלת הבורא יתברך שמו, אז אף פעם לא יהיה בכעס, ויהיה סבלן גדול על כל הבא אליו, וזה מה שאמר התנא, שיש ארבעה טבעים בבני-אדם: “נוח לכעס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו”; אם אדם מאבד את עשתונותיו ומאבד את דעתו, ותכף-ומיד כועס, וכל דבר קטן מכניס אותו בכעס ועצבים, אבל תכף-ומיד גם מתחרט על מה שהוא עושה, ואיך עבר על רצונו יתברך, והיה בכעס על בני-אדם — “יצא שכרו בהפסדו”; השכר שהוא היה צריך לקבל על דבקות הבורא יתברך שמו, שזוכה בדעת שלמה להפירו, יתברך, עם כל זאת הוא מאבד את הדעת והשכר, פי השכר שמקבל על הדבקות יוצא בהפסד של הכעס, ולכן צריכים מאד מאד להשמר לא להיות בכעס. “קשה לכעס וקשה לרצות, יצא הפסדו בשכרו”; אם אדם הוא דבוק בחי החיים בו יתברך, ואף פעם אינו מאבד את עשתונותיו, ואף פעם לא בא לכעס, אלא הוא מאריך אפו על כל מה שעובר עליו, אבל אם נופל ממדרגתו, והוא בכעס גדול על זולתו, ושוכח לגמרי ממנו יתברך, וקשה לו להתפייס ולהתחרט על מה שעשה, אזי “יצא הפסדו בשכרו”; פי השכר שקבל בזה שדבוק בחי החיים בו יתברך ואינו בכעס, והוא סבלן גדול על כל מה שבא עליו, יוצא בהפסד הזה שקשה לו להתרצות לזולתו, וקשה לו להתחרט. פי אם נפל כבר במקום שנפל, עד שקשה לו להתחרט ולהתרצות, כל השכר שקבל על-ידי הדבקות באין סוף ברוך הוא, יוצא ממנו, ולא נשאר לו כלום. “קשה לכעס ונוח לרצות חסיד”; אם אדם דבוק בחי החיים בו יתברך, ואף פעם אינו כועס, רק תופס לעצמו את מדת הסבלנות, ולעולם

ד, לה): "אתה הראת לדעת כי הוי"ה הוא האלקים, אין עוד מלבדו"; ותשמר את עצמך מאד מפעם. ואמרו חכמינו הקדושים (וזה חדש נח): לא יהיה בך אל זר, שלא תהיה נוח לכעס, כי אדם צריך לקנות לעצמו את הדעת האמת, אשר כל מה שעובר עליו — בין בגשמיות בין ברוחניות, הכל מתנהג בהשגחתו הפרטית, ואם תכניס בדעתך את הדעת הזו, אז תתעלה ממדרגה למדרגה. ובאמת הארבע דעות האלו תלויות בארבעה עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה; כל אחד כפי מה שהוא מחזיק, כי "נוח לכעס וקשה לרצות — רשע", שהוא רשע גמור, זה נמצא בעולם העשיה, ששם מתגבר החשך והשקר על בני-אדם; "ונוח לכעס ונוח לרצות — יצא שכרו בהפסדו"; זה נמצא בעולם היצירה, כי מאחר שהוא קרוב אל עולם העשיה, לכן הוא "נוח לכעס"; אבל מאחר שהוא גם קרוב לעולם הבריאה, בשביל זה הוא "נוח לרצות". "קשה לכעס וקשה לרצות"; זה נמצא בעולם הבריאה, כי מצד קרבתו אל עולם האצילות — קשה לו לכעס, אך מחמת שהוא קרוב לעולם היצירה, קשה לו לרצות. "קשה לכעס ונוח לרצות"; שהוא חסיד גמור, כי הוא נמצא בעולם האצילות, שתמיד דבוק בחי החיים בו יתברך, ואין לפניו מראה עיניו רק אמתת מציאותו יתברך, וכל מה שעובר עליו בחיים, הוא יודע שהכל ממנו יתברך, ומאריך אפו על כל מה שעובר עליו, ויודע אשר דבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון ברוך הוא. וזו המדרגה הכי עליונה, שהאדם צריך לזכות בזה העולם. ולכן ראה, אהובי, בני, מה לפניך! הרגל את עצמך להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ושום דבר שבעולם לא יוכל לשבר אותך, ואז תהיה הכי מאשר בחיך, ועולמך תראה בחיך, ועקר הדבקות הוא על-ידי שתרגיל עצמך לדבר עמו יתברך כאשר

אינו מתעצבן, ואינו נכנס בלחצים, רק יודע ועד אשר כל מה שעובר עליו בגשמיות וברוחניות, זה ממנו יתברך, ושום בריה שבעולם לא תוכל לשבר אותו, ואפלו אם שוברים אותו ומעצבנים אותו, ומכניסים אותו בלחץ ומכעיסים אותו, אף-על-פי-כן הוא מותר על הכל, ומתרצה לכלם, זה נקרא חסיד שמתחסד עם קונו. "נוח לכעס וקשה לרצות — רשע"; אם אדם נפל מדעתו וממדרגתו, ועל כל דבר קטן הוא כבד נוח לכעס, וכועס על כל פרט ופרט, וכל מה שעובר עליו הוא נכנס בלחצים, זה מראה שנפגמה אצלו האמונה, וכל שכן שקשה לו להתרצות עם מה שעובר עליו, זה נקרא רשע; כי המאמין האמתי, שמאמין באין סוף ברוך הוא, ויודע שכל מה שעובר עליו — בין בגדלות ובין בקטנות, בין בעניות ובין בדחקות, הכל בא ממנו יתברך, האדם הזה אף פעם לא יכעס, והוא נקרא צדיק גמור, אבל להפך, אם אדם כועס על כל דבר קטן, וקשה לו לקבל את כל אשר בא עליו, והוא בועט ביסורים, ומתריס כלפי מעלה, כי קשה לו להתרצות עם בני-אדם, להאמין שכל מה שקורה אתו אפלו עם בעל בחירה, זה גם-כן ממנו יתברך, זה נקרא רשע. ולכן ראה, אהובי, בני! להתחזק מאד לבקש הרבה ממנו יתברך, שלא תבא לשום פעם, כמאמרם ז"ל (תענית ד): מיבעי ליה לאיניש למילף נפשיה בניחותא, שנאמר (קהלת יא, ט): "והסר פעם מלבך", אדם צריך להרגיל את עצמו להיות נוח לבריות, ולא להיות בכעס, כי עם פעם לא פועלים שום דבר, כמאמרם ז"ל (קדושין מא): רגזן לא עלתה בידו, אלא רגזנותו; כי בזה שאדם מתרגז על כל דבר קטן, הוא לא פועל שום דבר, אלא עוקר את עצמו מחי החיים ממנו יתברך. ולכן ראה, אהובי, בני! להיות דבוק בחי החיים בו יתברך, ותקנה לעצמך את הדעת האמת (דברים

יְדַבֵּר אִישׁ עִם רֵעֵהוּ וְהִבֵּן אֶל אָבִיו, וְהִבֵּן טו מֵהִיר לְשִׁמוּעַ וּמֵהִיר לְאֵבֶד יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהַפְסָדוֹ. דִּמְאִחֵר שְׂשׂוּכָה מֵהַ שְׁלוּמֵהּ מֵהַ הַנֹּאֲהָ יֵשׁ לְמַעֲשֶׂה.

טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים: צְרִיךְ שֶׁתִּדַע, כִּמָּה שֶׁהוּא מֵהִיר לְשִׁמוּעַ. נִמְנָח הַפְּסָדוֹ גְּדוֹל מִשְׂכָּרוֹ: אֲהוּבִי, בְּנִי! שְׂאִין עוֹד דְּבַר יוֹתֵר גְּדוֹל קִשָּׁה לְשִׁמוּעַ וְקִשָּׁה לְאֵבֶד יֵצֵא הַפְּסָדוֹ בְּשִׂכְרוֹ.

מִלְּמַד עִם תַּלְמִידִים, כְּמֵאמָרְךָ ז"ל (תְּפִנִּית ז.): וּמִתַּלְמִידֵי יוֹתֵר מִכָּלֵם; אֲבָל הַלּוֹמֵד עִם תַּלְמִידִים עָלָיו לְקִנּוּת לְעֲצָמוֹ סְבֻלָּנוֹת גְּדוֹלָה מְאֹד, כִּי עָלָיו לְדַעַת, אֲשֶׁר יִשְׁנֶם כָּל מִינֵי סוּגִיִּים שֶׁל תַּלְמִידִים, וְצָרִיכִים סְבֻלָּנוֹת שֶׁל בְּרוּז עִמָּהֶם, וּמִי שְׂאִין לוֹ סְבֻלָּנוֹת, שְׁלֵא יִתְחַיל לְלַמֵּד עִם תַּלְמִידִים; כִּי יֵשׁ בֵּין הַתַּלְמִידִים אַרְבַּע סוּגִיִּים:

טו אַרְבַּע מִדּוֹת בְּתַלְמִידִים. מֵהִיר לְשִׁמְעַ וּמֵהִיר לְאֵבֶד, יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהַפְּסָדוֹ. קִשָּׁה לְשִׁמְעַ וְקִשָּׁה לְאֵבֶד, יֵצֵא הַפְּסָדוֹ בְּשִׂכְרוֹ. מֵהִיר לְשִׁמְעַ וְקִשָּׁה לְאֵבֶד, זֶה חֵלֶק טוֹב. קִשָּׁה לְשִׁמְעַ וּמֵהִיר לְאֵבֶד, זֶה חֵלֶק רַע:

שֶׁל אִדָּם. אֲלֵא חֶסְרוֹן שֶׁהִיא צוּ מַעֲיָקָר צְרִייתוֹ:

"מֵהִיר לְשִׁמְעַ וּמֵהִיר לְאֵבֶד"; יֵשׁ תַּלְמִיד שֶׁמְצִיַת אֶת הָרֵב וְשׁוֹמֵעַ, וְתַכְּף-וּמִיד מֵהַ שֶׁהֵרֵב לוֹמֵד אֶתוֹ תוֹרָה, וּמְדַרְיָכוֹ בְּהִנְהָגוֹת טוֹבוֹת, הוּא קוֹלֵט מֵהֵר מְאֹד, אֲבָל יֵשׁ לוֹ גַּם חֶסְרוֹן גְּדוֹל, שֶׁתַּכְּף-וּמִיד שֶׁכַּח מֵהַ שֶׁהֵרֵב לָמַד אֶתוֹ וְהִדְרִיכוֹ הִנְהָגוֹת יִשְׁרוֹת, עַל תַּלְמִיד זֶה אָמְרוּ: "יֵצֵא שְׂכָרוֹ בְּהַפְּסָדוֹ"; כִּי הַשְּׂכָר שֶׁקָּבַל בְּעַת שִׁמְעוֹ בְּקוֹל רַבּוֹ יֵצֵא תַכְּף-וּמִיד בְּהַפְּסָדוֹ שֶׁהַפְּסִיד וְשֶׁכַּח כָּל מֵהַ שֶׁלָּמַד. "קִשָּׁה לְשִׁמְעַ וְקִשָּׁה לְאֵבֶד", יֵשׁ תַּלְמִיד שֶׁמֵאֵד קִשָּׁה לוֹ לְצִיַת אֶת הָרֵב, וּמְגִיעַ לוֹ בְּכַבְדוֹת עֲצוּמָה לְקַלֵּט מֵהַ שֶׁהֵרֵב לוֹמֵד, וְכֵן קִשָּׁה לוֹ לְקַבֵּל מֵרַבּוֹ, אֲבָל תַכְּף-וּמִיד כְּשֶׁכָּבַר מְקַבֵּל וְשׁוֹמֵעַ בְּקוֹל רַבּוֹ שְׁלוּמֵד אֶתוֹ תוֹרָה וְהִנְהָגוֹת יִשְׁרוֹת, אֲזִי קִשָּׁה לוֹ לְאֵבֶד וְלִשְׂכַחַת, כִּי מֵרַב יְגִיעָה וְטָרְחָה שֶׁהִתְיַגַּע בּוֹ הָרֵב, כְּבָר נִכְנָס בּוֹ טוֹב, עַד שֶׁלֹּא יָכוֹל לְאֵבֶד וְלִשְׂכַחַת אֶת זֹאת. עַל תַּלְמִיד זֶה אָמְרוּ: "יֵצֵא הַפְּסָדוֹ בְּשִׂכְרוֹ"; שֶׁכָּל מֵהַ שֶׁהַפְּסִיד זְמַנִּים טוֹבִים, אֲשֶׁר לָמַד עִם רַבּוֹ, וְהָיָה קִשָּׁה לוֹ לְקַלֵּט, עִם כָּל זֹאת הַהַפְּסִיד שֶׁהַפְּסִיד מִשְׁתַּלֵּם אַחֲרֵי-כֵן בְּשִׂכְרוֹ שֶׁנִּשְׁאַר אֲצִלוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו, וְנוֹתֵר יָרָא וְשָׁלֵם. "מֵהִיר לְשִׁמְעַ וְקִשָּׁה לְאֵבֶד"; יֵשׁ תַּלְמִיד חָרוּץ וְתַמִּים גְּדוֹל, שֶׁתַּכְּף-וּמִיד כְּשֶׁזוֹכֵה לְשִׁמְעַ מֵרַבּוֹ תוֹרָה וְהִנְהָגוֹת יִשְׁרוֹת וּמְקַבְּלִים וְחוֹקֵקִים הַיָּטִב בְּלִבּוֹ, עַד שֶׁקִּשָּׁה לוֹ לְאֵבֶדֶם, אֲלֵא נִשְׁאַרִים אֲצִלוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו, וְהוּא גְּדוֹל וּמְצַלִּיחַ, עַל תַּלְמִיד זֶה אָמְרוּ "זֶה חֵלֶק טוֹב", וְהוּא יְהִיָה תַלְמִיד חָכֵם גְּדוֹל מְאֹד, וְרַק כֵּן גְּדָלוֹ הַתַּלְמִידֵי חֲכָמִים לוֹמְדֵי תוֹרָה, שֶׁעָשׂוּ אֲזָנָם כְּאַפְרָכְסֵת, וּמֵהַ שֶׁלָּמַד עִמָּהֶם רַבָּם, תַכְּף-וּמִיד קָלְטוֹ בְּמֵהִירוֹת, וּבְשׁוּם פְּנִיִם נֶאֱפָן לֹא שֶׁכַּחוּ אֶת זֹאת, אֲלֵא נִשְׁאַר לָהֶם כָּל יְמֵי חַיָּיהֶם, וְתַמִּיד הָיְתָה דְמוּת רַבָּם לְפָנָי עֵינֵיהֶם, וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה גְּדָלוֹ וְהִצְלִיחוֹ, וְנִהְיָו תַלְמִידֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים מְאֹד, יָרָאֵי ה' וְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ. "קִשָּׁה לְשִׁמְעַ וּמֵהִיר לְאֵבֶד"; יֵשׁ תַּלְמִיד שְׂאִינוֹ רוֹצֵה לְשִׁמְעַ בְּקוֹל רַבּוֹ, וּמֵהַ שֶׁרַבּוֹ לוֹמֵד עִמוֹ קִשָּׁה לוֹ לְקַלֵּט, וּמֵהַ גַּם אֲפִלּוֹ מֵהַ שֶׁשְׁמַעַ, הוּא תַכְּף-וּמִיד שׁוֹכַח וּמֵאֵבֶד אֶת אֲשֶׁר לָמְדוֹ עִמוֹ, עַל תַּלְמִיד זֶה אָמְרוּ "זֶה חֵלֶק רַע", כִּי מִמֵּנוּ כְּבָר לֹא יְהִיָה שׁוּם דְּבַר, עִם כָּל זֹאת, מִי שֶׁהוּא יָרָא שְׁמַיִם אֲמַתִּי, וּבְעַל

בכזיונות גדולים, וכיון שיצא מהישיבה הדרדר ונפל לנוקבא דתהומא רבא, עד שפרק על לגמרי, ועבר על כל התורה כלה, רחמנא לישזבן, עד שהשתמד ונעשה כמר, רחמנא לצלן, ומאד נבהל הרב הקדוש זי"ע, ודבר עמו מה שדבר. ומה שקרה עם התלמיד הזה לא ידוע, אלא זאת ידוע, שקבל על עצמו הרב הקדוש זי"ע, שיותר לא יזרק אף בחור מהישיבה, אפלו שיעשה מה שיעשה. בשנה האחרונה מימי חזיו הקדושים בזה העולם קרה, שפמה בחורים בישיבתו התפראו וגרמו הרבה הפסדים, וצער ועגמת גפש גדולים מאד, וכאו מנהלי הישיבה לפניו בטענה, שאת אלו הבחורים מכרחים לזרק, והוא עמד בשלו, שבשום פנים ואפן אסור לרחקם, אלא לקנסם בקנס גדול, אך מנהלי הישיבה החלו להתעקש ולהלחיצו, שהפעם יעשה דבר יוצא מן הכפל, וינסים לסלקם מהישיבה, ומחמת שהיה כבר חלוש כח מאד, ובקשי יכול היה לדבר, התאנח מאד, ואמר להם בזו הלשון: עד היום לוחץ לי על הלב, מה שפעם אחת בימי חזי זרקתי בחור (ובעת שאמר לוחץ לי על הלב, הראה באצבעו על לבו), ואז התחרטו המנהלים למה התעקשו. וידוע כמה בכיות בכה בעת תפלתו, שכל מי שרק שמע פעם תפלתו הקדושה, נכנס בו הרהור תשובה, וכמה בכיות עצומות בכה בכל סעדה שלישית בעת אמירתו תורה, ובפרט בימי שובבי"ם ובימי אלול הקדושים, אשר כל מי שרק שמע אותו לבכות, נכנס בו הרהור תשובה. וכך רחץ את לבות הבחורים ששמעו בכיותיו ותורותיו ושיחותיו הקדושות, עד שכלם חזרו בתשובה שלמה, והקימו דורות ישרים יברכו. וכמעט שרב כלל ישראל בדור הזה נשארו חזקים באמונה הקדושה רק בזכותו. אחר מלחמת העולם השנייה, שעברה על עם ישראל שואה נוראה, אשר כמות לא נהיתה מאז ברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו,

אחריות גדולה, ואוהב את כל בר ישראל, הוא אף פעם לא ירחיק אפלו תלמיד כזה שחלקו רע, וכמאמרם ז"ל (בבא בתרא כא.): דקארי קארי דלא קארי ליהוי צותא לחבריה; מי שלומד — לומד, ומי שלא לומד — שיהיה לכל הפחות ביחד עם החברים. וכן נפסק בשלחן ערוך (יורה דעה, סימן רמה, סעיף ט): אפלו תינוק שאינו מבין לקרות לא יסלקוהו משם, אלא ישב עם האחרים אולי יבין; ושמעתי שהרב הקדוש מסאטמער זי"ע, עשה תקנה, שאף פעם לא יזרק תלמיד מישיבתו, אפלו שהיה מה שהיה, ועשה מה שעשה, אלא קנסו בקנסות או בזהו ברבים, אבל אף פעם לא השליך ורחק תלמיד מהישיבה, ואמר, שקבל דבר זה מזקנו הרב הקדוש בעל "טב לב" זי"ע, שאף פעם לא סלק בחור מהישיבה, מפני טעם הפמיוס עמו. וכן ראה את זאת אצל אביו הקדוש, בעל "קדשת יום טוב" זי"ע, שאף פעם לא רצה לזרק בחור מהישיבה, כי כן קבל מאביו. אבל אצל הרב הקדוש מסאטמער זי"ע נוסף על הטעם שקף קבל מאבותיו הקדושים, היה גם משום מעשה שהיה.

פעם בא אליו כמר ורצה להכנס ולדבר עמו, וכמוכן הגבאים לא נתנו לו להכנס, והוא התעקש שמכרח להכנס אל הרב, והם התעקשו שבשום פנים ואפן לא יכנס, ולא הועיל שום דבר, והוא בא ונחזר ויבא, ולא עזב את הגבאים, עד שהחליטו להכנס אל הרב הקדוש זי"ע, וספרו לו, שיש כמר, שדוקא דוחק את עצמו להכנס, וכמה שמרחקים אותו, הוא עומד בשלו ורוצה להכנס. כששמע זאת הרב הקדוש זי"ע, ענה ואמר שיכנס, ותכף-ומיד בשנכנס, התחיל הכמר להשיח את כל לבו לפניו, שהוא היה תלמידו לפני הרבה שנים בישיבתו עוד בעיר קראלע, והיות שהיה גורם צרות לבחורים, וגרם מחלקת ובטל אותם מללמד, על-פן סלקו הרב הקדוש מישיבתו

שְהִרְגוּ בְמִיתוֹת מִשְׁנוֹת, בְּמִיתוֹת אֲכֻזָּיִוֹת, טז ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר בנותני העמלקים, ימח שמם וזכרם, שליש מאחינו בני ישראל, וכן קמו ערב-רב רשעים ארורים, אשר אינם מזרע ישראל, והעבירו על הדת מליונים מנשמות ישראל,

וּמְדַבְּרִים פְּתוּחַ נִגְדוּ, טז אַרְבַּע מִדּוֹת בְּנוֹתְנֵי צְדָקָה. רוחה שאחרים יתעשרו. פירוש יתברך, ונגד כל הקדוש אחר יש מי שחס על ממון לעם ישראל, ורוצים להשכיח את שם ה' יתברך, רחמנא לישזבן, ורק הוא ה'ה היחיד שיצא נגדם במסירות נפש עצומה בלא פחד

כָּלֵל, וּפְרָסָם אֶת הָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה וְהַטְּהוּרָה שֶׁקִּבְּלוּ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מְדוּר דוֹר עַד מֹשֶׁה רַבְּנוּ שֶׁקִּבְּלָ מִפִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וּבְזֻכוֹת תְּפִלוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת שֶׁהִתְפַּלֵּל בְּבִכּוּיֹת עֲצוּמוֹת, אֲשֶׁר כָּל מִי שֶׁרַק שָׁמַע פֶּעַם תְּפִלָּתוֹ, נָמַס לִבּוֹ לַגַּמְרִי, וְנִכְנַס בּוֹ הִרְהוּר תְּשׁוּבָה, וּבִפְרָט עֲבוֹדָתוֹ הַקְּדוּשָׁה בְּיָמֵים הַנּוֹרָאִים, שָׁאז נִתְקַבְּצוּ אֵלָיו רַבּוֹת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בִּשְׂאֵר יְמֵי הַחֲגִים הַקְּדוֹשִׁים, אֲשֶׁר רַק מִי שֶׁזָּכָה לִשְׁמַע תְּפִלוֹתָיו וּבִכּוּיָתָיו, כִּיֻּצַד הוּא מִתְחַטֵּא לִפְנֵי קוֹנוֹ, נִכְנָסוּ בּוֹ הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה, וְנִרְחַץ לִבּוֹ. וְעַל-יְדֵי-זֶה הַחֲזִיר הַרְבֵּה מְאֹד אֶל דֶּרֶךְ הַתּוֹרָה וְהַיְהוּדוּת, וְהַשְּׂרִישׁ אֱמוּנָה טְהוּרָה בְּלִבּוֹת יִשְׂרָאֵל, כִּידוּעַ וּמְפָרְסָם דְּבַר זֶה לְכֹל. וּבְאֶמֶת מִי שְׂרוּאָה מֵה שְׁקוּרָה בְּדוֹר הַזֶּה, שֶׁהִתְפַּשְׁטוּ הָעֶרְב־רֹב בְּכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, וּבִפְרָט בְּאַרְצֵנוּ הַקְּדוּשָׁה, וּמַעֲבִירִים עַל הַדַּת מְלִיוֹנִים מֵאֲחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעוֹקְרִים אוֹתָם מֵהָאֱמוּנָה הַקְּדוּשָׁה, וּמְבוֹלְלִים אוֹתָם בֵּין גּוֹיִים, רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, וְעוֹקְרִים אֶת הַשֶּׁבֶת, וּמְתַלְוֹצְצִים מִכָּל הַקְּדוֹשׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל, וּמְפַטְמִים אוֹתָם עִם נְבִלוֹת וְטִרְפוֹת, בְּשֵׁר הַחֲזִיר וְהַשְּׂפָנִים, וּמְכַשִּׁילִים אוֹתָם בְּכָל מִינֵי אִסוּרֵי עֲרִיוֹת, רַחֲמָנָא לִישְׁזַבֵּן, וּמְטַמְּאִים אֶת בְּנֵי וּבְנוֹת יִשְׂרָאֵל בְּנֵאוּף, לְכֵן אֲשֶׁרִי מִי שְׁזוֹכָה בְּעֵתִים הַלְלוּ לְבָנוֹת יְשִׁיבוֹת לְבַחְוִרִים, וְתִלְמוּדֵי-תוֹרָה לְבָנִים וּבְתִי-סֵפֶר לְבָנוֹת, וְלִהְחַדִּיר בָּהֶם אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, וְלִלְמַד עִמָּהֶם תּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְלִהְשָׂרִישׁ בָּהֶם מְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּשִׁבִיל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁשְׁכְּרוּ גְדוֹל מְאֹד מְאֹד, וְצִרְיָכִים לִשְׁמֹר לֹא לַגֶּרֶשׁ שׁוּם תְּלִמִיד כָּלֵל וְכָלֵל, וְאִם יֵשׁ תְּלִמִידִים חֲלָשִׁים אוֹ בְּעִתִּיִּים, רְאוּ לְבָנוֹת לָהֶם יְשִׁיבָה שְׂתַתְּאִים לָהֶם, אִף אִסוּר לַגֶּרֶשׁם וְלִרְחַקָּם, וְלֹא יִכְבִּדוּ עֲלֵיהֶם, כִּי הָעֵקֶר לְהַחֲדִיר בְּעֵתִים הַלְלוּ אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלִחְסֹן אוֹתָם שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ אֵלּוֹ הָעֶרְב־רֹב לְהַכְשִׁילָם וְלִלְכָדָם בְּמַצּוֹדָתָם הַטְּמָאָה, וְכָל מִי שֶׁרַק עוֹסֵק בְּקִרְוֹב רְחוּקִים, וּבּוֹנֵה יְשִׁיבוֹת וְכוּלְלִים וּבְתִי-סֵפֶר שְׁלוּמִידִים בָּהֶם הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּמְחַדִּירִים בָּהֶם אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בּוֹ יִתְבַּרֵךְ, אֵין חֵקֶר לְמַעַלְתּוֹ, וְיִתְבַּרֵךְ מִפִּי אֵל עֲלִיּוֹן, וּגְדוּלָה חֲשִׁיבוֹתוֹ בְּשָׁמַיִם; אֲשֶׁרִי לוֹ: וְאִף שֵׁישׁ תְּלִמִידִים קָשִׁים, צִרְיָכִים לִילֵף עִמָּהֶם בְּסִבְלָנוֹת גְּדוּלָה בְּיוֹתֵר, וְלִקְרָבָם בְּכָל מִינֵי הַתְּקַרְבוֹת, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִפְלוּ בְּרִשֵׁת הַסֵּמ"ך-מ"ם, יִמַח שְׁמוֹ, הַפּוֹרֶשׁ עֲכָשׁוּ לְלַכֵּד אֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמַצּוֹדָתוֹ, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

טז ארבע מדות בנותני צדקה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר יותר גדול בחיי האדם כמדת הצדקה, כי בזה שאדם נותן צדקה, בזה הוא מגלה את טהר לבו, שמאמין בהקדוש-ברוך-הוא, ויש לו בטחון, ואינו מפחד מה יאכל למחר, כי הוא נותן את ממונו לצדקה. ועל-כן אמרו חכמינו הקדושים (כתבות סח): כל המעלים עיניו מן הצדקה, כאלו עובד עבודה

אחרים דומיא דעינו רעה נשלו דנסיפא: י' הולך ואינו עושה. הולך לבית המדרש לשמוע ואינו שונה. ולומד ולא מנין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה לבית המדרש שננימו:

אַחֲרִים. יִתְּנוּ אַחֲרִים וְהוּא לֹא יִתֵּן, עֵינֹו רָעָה בְּשָׁלוֹ. יִתֵּן וְיִתְּנוּ אַחֲרִים, חֲסִיד. לֹא יִתֵּן וְלֹא יִתְּנוּ

את עולמו בהשגחה פְּרֻטִית, וְדָבָר גְּדוֹל וְדָבָר קָטָן לֹא נַעֲשֶׂה מֵעֲצָמוֹ אֵלָא בְּהַשְׁגַּחַת הַמַּאֲצִיל

העליון, הוא אינו מפחד מה יאכל למחר, כי מי שנתן לו היום, יתן לו למחר. ולכן מצות צדקה חשובה מאד למעלה. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (ספא מט:): גדול העושה צדקה יותר מכל הקרבנות, כי הקרבנות מקרבין את העולמות יחד, ואם אדם נותן בפעל צדקה, בזה הוא מיחד ומשלב את כל העולמות כלם אליו יתברך, כי הוא עושה יחוד עליון נורא מאד, כי הוא מאמין שהקדוש-ברוך-הוא ברא את עולמו, והוא נותן לבריותיו פרנסתם בעתה, ולכן אמרו חכמינו הקדושים (רות רבה, פרשה ה', סימן ד'): בא וראה כחה של צדקה, וכמה גדול כחן של גומלי חסדים, שאין חסין לא בצל שחר ולא בצל כנפי ארץ ולא בצל כנפי שמש, אלא בצל מי שאמר והיה העולם; כי בזה שהאדם מוסר את נפשו ונותן צדקה, בזה הוא מגלה שהוא מאמין באמת בו יתברך. ולכן אמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א', סימן יג), שאי אפשר לשבר תאות ממון, ולהמשיך השגחה גלויה, אלא על-ידי צדקה. אבל יש ארבעה חלוקים בנותני צדקה. א. "הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים, עינו רעה בשל אחרים"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר מעלת הצדקה זה יחוד בין קדשא בריך הוא ושכינתיה, וצריכים לזכות את כלל נשמות ישראל, שהם יוציאו מהכח אל הפעל יחוד בין קדשא בריך הוא ושכינתיה, בין זעיר אנפין לנוקבא. וזה נעשה על-ידי צדקה. ואם אדם רוצה רק שהוא יתן ולא יתנו אחרים, סימן שעינו רעה בשל אחרים, ואינו חפץ בעלית המלכות, יחוד בין קדשא בריך הוא ושכינתיה; כי מי שאוהב את כלל נשמות ישראל, ורוצה באמת ליחד קדשא בריך הוא ושכינתיה, זעיר אנפין ונוקבא, הוא מוסר את נפשו שהיחוד העליון יהיה נעשה הן על דו והן על-ידי אחרים. ואם הוא אינו רוצה שאחרים יתנו, בזה גורם פרווד בין קדשא בריך הוא ושכינתיה, ואין זו נקראת צדקה. ב. "יתנו אחרים והוא לא יתן, עינו רעה בשלו"; צריך שתדע, אהובי, בני! שהאדם צריך להשתדל תמיד, שיהיה יחוד בין קדשא בריך הוא ושכינתיה, שזו נקראת צדקה, צדק מתחבר עם ה' שהיא המלכות, וזה צריך להיות אצל כל בר ישראל, אבל צריך להתחיל מעצמו, כי כשאדם מוסר את נפשו בשביל יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה, ליחד צדק עם ה' תתאה, שהיא המלכות, על-ידי-זה הוא גורם שיהיה יחוד אצל כלל נשמות ישראל בינם לבין הקדוש-ברוך-הוא. אבל אם אדם אינו חפץ לעשות את היחוד, אלא דוחף שאחרים יעשו אותו, הוא גורם קלקול בכל העולמות; כי כל אדם צריך להתחיל מעצמו, ואם הוא יעשה את היחוד, ממילא יהיה נעשה יחוד גם על-ידי אחרים. ג. "יתן ויתנו אחרים חסיד"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אמרו חכמינו הקדושים (זהר כי תצא רפא:): איזהו חסיד? המתחסד עם קונו; ועקר החסד שייכולים לעשות עם הקדוש-ברוך-הוא הוא על-ידי שעוזרים לעניים, כי כל עני הוא כסא וכלי ומרכבה לשכינת עזו יתברך, כי הוא יתברך שוכן דיקא בנשברי לב, ומי הם עוד נשברי לב כמו עניים, ועל-פן כשבר ישראל נותן צדקה לעני,

הוא מעלה אותו, הינו שמרתיב את דעתו, כי אין עני אלא בדעת (נדרים מא.), וכוה שנותן לו צדקה, הוא משלים את דעתו, ולכן גורם יחוד בין קדשא בריהו וישכינתיה. והשלמות היא — כשהולך לו בחיים שהיחוד יהיה נעשה הן על-ידי עצמו והן על-ידי אחרים. ועליו נאמר (משלי כב, ט): "טוב עין הוא יברך"; ולכן כל מי שהוא במדרגה זו "יתן ויתנו אחרים"; הינו

אחרים, רשע: יז ארבע מדות בהולכי לבית המדרש. הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך, שכר מעשה בידו. הולך ועושה, חסיד. לא הולך ולא עושה, רשע:

שהוא רוצה לעשות את היחוד העליון, לחבר את העני שהוא המלכות עניה ודלה אל הזעיר אנפין, שתשפיע בו שפע, וכן רוצה שגם אחרים יזכו

להגביה את המלכות עד הזעיר אנפין, הוא החסיד המתחסד עם קונו, אשרי לו! ד. "לא יתן ולא יתנו אחרים — רשע"; צריך שתדע, אהובי, בני! מי שאינו רוצה ליחד קדשא בריהו הוא וישכינתיה על-ידי נתינת צדקה, להעלות ולהגביה את העני ולהשלים דעתו, ורוצה שגם אחרים לא יתנו צדקה, שלא יגביהו את דעתו של העני, לקשרו אליו יתברך, זה רשע מרשע, ואין לו חלק באלקי ישראל, כמאמרם ו"ל (מדרש אגדה): כל שאינו עושה צדקה במקומו — כופר בכל. ואמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו זוטא, פרק א', סימן ז'): גדולה צדקה, שמיום שנברא העולם ועד עכשו, כל הנותנה, הרי הוא משתבח וקולט עצמו מדינה של גיהנום. וכן אמרו (תנא דבי אליהו רבה, פרק י'), שאין לה סם חיים למלאך המות אלא מדת הצדקה בלבד; ולכן כל מי שנותן צדקה, מגרש ממנו את מלאך המות, וכן הוא בדברי חכמינו הקדושים (שיר השירים זוטא א'): הדורון של הקדוש-ברוך-הוא — צדקה, הנותן צדקה, אפלו היתה בידו עברה, ונחתם דינו לאבד, יכול להיות מקבל פני שכינה בכל יום, והקדוש-ברוך-הוא אומר למלאך של פורענות אל תגע בו; כל-כף חשוכה מדת הצדקה בעיניו יתברך. ולכן מי שאינו מתעסק בצדקה, ואינו רוצה לתן, ואינו רוצה שיתנו אחרים, הוא רשע גמור, ויעקר משני העולמות, והבן למעשה.

יז ארבע מדות בהולכי לבית המדרש: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר גדול מלבוא לבית-המדרש ללמד תורה, כי כף אמרו חכמינו הקדושים (ילקוט בלק, רמז תשעא): מה הנחלים האלו בני-אדם יורדים לתוכם כשהם טמאים, וטובלים ועולים טהורים, כף בתי כנסיות ובתי מדרשות, בני-אדם נכנסים לתוכם כשהם מלאים עוונות, ויוצאים מלאים מצוות. וכן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות טו): למה נסמכו אהלים לנחלים, דכתיב (במדבר כד, ו): "כנחלים נטיו כגנות עלי נהר פאהלים נטע" וגו', לומר לה, מה נחלים מעלין את האדם מטמאה לטהרה, אף אהלים שהם בתי מדרשות, מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות. אף צריך שתדע, שיש ארבעה סוגי אנשים ההולכים לבית-המדרש. א. "הולך ואינו עושה — שכר הליכה בידו"; צריך שתדע, אהובי, בני! שיש בני-אדם ההולכים לבית-המדרש, אבל אינם מקימים, אף שלכאורה זה כלום, עם כל זאת שכר הליכה בידם; כי כשאדם בא לבית-הכנסת ולבית-המדרש, לבסוף גם הוא יתחבר אל הקדשה, ויקים מה ששומע שם, פי כל המתבר לטהור — טהור (בבא קמא צב:). ב. "עושה ואינו הולך — שכר מעשה בידו"; צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יש בני-אדם שאינם הולכים לבית-הכנסת ולבית-המדרש, אלא יושבים במקומם ולומדים ומתפללים, אף שאינו חשוב כל-כף, כי הקדוש-ברוך-הוא נמצא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, עם כל זאת מאחר

יה ביושבים לפני חכמים. לעיל בארבע מדות שיושבים במקומם, גם שם ממשכיכים את
 בתלמידים איירי בענין הזכרון והשכחה. והשתא מיירי הקדוש-ברוך-הוא, כמאמרם ו"ל (בברכות ת.):
 בענין הסגרה הישרה וזריחת הדבר הנודק מהנלתי מיום שחרב בית-המקדש, אין לו להקדוש-
 נודק: ספוג. שהוא סופג את המים זין עכורים זין ברוך-הוא אלא ד' אמות של הלכה. ועל-כל-
 לוליס כך יש מי שלצו רחצ ומקבל כל מה ששמע ואין צו
 כח לברור האמת מן השקר: **לפני חכמים. ספוג, ומשפף,** פנים היכן שהוא לומד
 חכמינו הקדושים (בברכות

ח.): רב אמי ורב אשי אף על גב דהוה להו תליסר בי פנישתא בטבריה, לא מצלו אלא ביני
 עמודי היכא דהוה גרסי; שהתפללו במקום שלמדו תורה, ולא הלכו לבית-הכנסת. ג. "הולך
 ועושה — חסיד"; צריך שתדע, אהובי, בני! שזו מעלת החסידים, שמוסרים את נפשם בעבורו
 יתברך, לומדים תורה — בין בביתם, ובין בבתי פנסיות ובבתי מדרשות, ומדבקים את עצמם
 אל השכינה. כמאמרם ו"ל (בברכות סד.): היוצא מבית-הכנסת ונכנס לבית-המדרש ועוסק בתורה,
 זוכה ומקבל פני שכינה, שזו מדרגת הצדיקים, שהם תמיד דבקים בו יתברך — בין בביתם ובין
 בבתי פנסיות ובבתי מדרשות, וממשיכים על עצמם את ערכות ונעימות זיו שכינת עזו יתברך,
 שזה נקרא בשלמות חסיד, שהוא מתחסד עם קונו, ותמיד מדבק את עצמו בשכינת עזו יתברך.
 וכמאמרם ו"ל (פסיקתא דרב כהנא): כל זמן שישאל מעצרים בבתי פנסיות ובבתי מדרשות,
 הקדוש-ברוך-הוא עוצר שכינתו עמהם. ד. "לא הולך ולא עושה — רשע"; צריך שתדע, אהובי,
 בני! אשר אדם שאינו הולך לבית-הכנסת ואינו מתחבר עם כלל נשמות ישראל, וכן אינו מקיים
 את המצוות, ואינו לומד תורה, זה נקרא רשע. וחכמינו הקדושים אמרו (בברכות ח.): כל מי שיש
 לו בית-הכנסת בעירו ולא נכנס להתפלל שם, נקרא שכן רע, כי זה רשע גמור, שאינו הולך
 לבית-הכנסת ולבית-המדרש ללמד ולהתפלל, ואינו לומד ומתפלל בביתו, ואינו מקיים את
 המצוות. ולכן אשרי מי ששם לבו ודעתו, ומתחבר עם כלל נשמות ישראל, והוא דבוק בחי
 החיים בו יתברך, ואינו מפריד עצמו מנשמות ישראל, שזה עקר השלמות — שאדם צריך תמיד
 להכליל ביחד עם נשמות ישראל, ולהשתדל לבוא להכנס לבית-הכנסת ולבית-המדרש, ולהתחבר
 עם כלל נשמות ישראל, שאז שכינת עזו יתברך שואלת עליו, כמאמרם ו"ל (בברכות ו.): כל הרגיל
 לבוא לבית-הכנסת ולא בא יום אחד, הקדוש-ברוך-הוא שואל בו; ואין עוד נעם וערכות יותר
 מזה, שהקדוש-ברוך-הוא שואל על אדם היכן הוא. ובזה שנקנסים לבית-הכנסת ולבית-המדרש,
 ממשכיכים על עצמם השגחתו הפרטית, כמאמרם ו"ל (מדרש אגדה): השכינה מצויה בבתי-פנסיות
 ובבתי מדרשות; וכן כשהוא בתוך ביתו לומד ומתפלל בינו לבין קונו, ומדבק את עצמו בשמות
 ובחידים, אשר אין למעלה מזה, על-ידי-זה ממשיך שכינת עזו יתברך אצלו, וצריכים את
 שניהם; מצד אחד — להתקשר יחד עם נשמות ישראל, ומצד שני — גם כשהוא לבד, שיהיה
 דבוק בחי החיים בו יתברך, ולא יהיה הפרש אצלו אם הוא נמצא בין רבים, או אם הוא נמצא
 לבד. אשרי מי ששם דברים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

יח ארבע מדות ביושבים לפני חכמים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר יותר
 חשוב משהולך אצל חכם ללמד תורה, וכמו שאמר החכם מכל אדם (משלי יג. ב): "הולך
 את חכמים יחכם", והוא דבר מאד מאד חשוב, שהאדם ישתדל לילך אל הצדיק והתלמיד חכם

שִׁילְמַד אֶצְלוֹ תוֹרָה וְעִבּוּדַת ה' יִתְבַּרְךָ. וְרַבְנּוּ וְז"ל הִזְהִירָנוּ מְאֹד (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן ח'), שְׁצִרִיכִים לְחַפְּשׁ וּלְבַקֵּשׁ מְאֹד אַחַר מְנַהִיג אִמְתִּי לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו, כִּי כָּל מְנַהִיג וּמְנַהִיג יֵשׁ לוֹ בְּחֵינַת רֵיחַ נְבוֹאָה, וְהוּא יְכוּל לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת הַמְדַמָּה מִן הָאָדָם. כִּי אֶצֶל כָּל אָדָם יֵשׁ דְּמִיּוֹנוֹת, שֶׁהֵם הוֹרְסִים אֶת חַיֵּיו, וְצִרִיכִים לְבֹא אֶל הַתְּלַמִּיד-חֶכֶם וְהַצַּדִּיק שְׂבִדּוֹר, שִׁילְמַד אֶת הָאָדָם

מִשְׁפָּךְ. כְּלֵי שְׁנוּתֵינִים עַל פִּי חֲזִית אוֹ עַל פִּי הַנּוֹד כְּשֶׁרוֹאִים לְמַלְאוֹת יַיִן אוֹ שֶׁמֶן: שְׂמֻכְנִים בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ. כִּי יֵשׁ מִי שֶׁמִּקְבֵּל כָּל מָה שְׁלוֹמֵד וְכוּלְעוֹ כִּי פוֹלְטוֹ: מִשְׁמֵרֵת. מוֹלִיא כָּל מָה שְׁשׁוֹמֵעַ צְנִית הַמְדַרְשׁ. וְקוֹלֵט דְבַר שֶׁל צְטֵלָה: גִּפְהָ. לְאַחַר שְׂמוּלִיאִים הַסּוֹבֵין וְהַמּוֹרְסֵין מִן הַקַּמַּח הַנְּטוּחַן וְנִשְׁאֵר הַקַּמַּח הַדָּק עִם הַסּוֹלֵת הַגָּס וְהוּא הַחֲשׂוֹב. מִעֲצִירֵין אוֹתוֹ צְנִפָה דְקָה מְאֹד וְיורֵד מִמֶּנָּה כָּל אוֹתוֹ הַקַּמַּח הַדָּק שֶׁהוּא כְּעֵין עֲפֻרֹת לְצַנָּה וְנִשְׁאֵר הַסּוֹלֵת הַגָּס הַחֲשׂוֹב. וְכֵן הִיוּ עוֹשִׂין לְמַנְחוֹת. כִּי יֵשׁ מִי שֵׁשׁ צוֹ כַּח לְצַרֵּר וּלְלַבֵּן שְׂמוֹעוֹתָיו וְקוֹלֵט הָאֵמֶת מִן הַשֶּׁקֶר וְהַצְטֵל: יֵשׁ כָּל

**מְשַׁמֵּרֵת, וְנִפְּהָ. סְפוּג, שְׂהוּא
סוּפֵג אֶת הַכֹּל. מִשְׁפָּךְ,
שְׂמֻכְנִים בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ.
מְשַׁמֵּרֵת, שְׂמוֹצִיאָהּ אֶת הַיַּיִן
וְקוֹלֵטֵת אֶת הַשְּׂמֵרִים. וְנִפְּהָ,**

דְּרָךְ וְהַנְּהִיגָה בְּעִבּוּדַת ה' יִתְבַּרְךָ, וְיִבְרַר וְיִזְכֵּךְ אֶת כַּח הַמְדַמָּה שְׁלוֹ, וְיִזְכֵּה לְאַמוּנָה בְּרוּחָהּ וּמְזַכֵּכֵת. וְצִרִיכִים לְבַטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי לְגַבִּי הַתְּלַמִּיד-חֶכֶם וְהַצַּדִּיק, וּלְקַבֵּל אֶת כָּל דְּבָרָיו עַל

כָּל אֲשֶׁר יֹאמֵר כִּהוּא זֶה, כִּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ וְז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן קכג). אֲבָל יֵשׁ אַרְבַּע מִדּוֹת, שֶׁהֵן אַרְבַּע דְּרָגוֹת בֵּין הַתְּלַמִּידִים, שְׂמֻכְבָּלִים מִהֶרֶב: "סְפוּג, וּמִשְׁפָּךְ, מְשַׁמֵּרֵת, וְנִפְּהָ", כָּל אֶחָד יוֹתֵר מִחֻבְרָו, הֵינּוּ א. "סְפוּג שְׂהוּא סוּפֵג אֶת הַכֹּל"; יֵשׁ תְּלַמִּיד שְׂהוּא מְסוּר לְגַמְרֵי לְרַבּוֹ, וְכָל מָה שֶׁרַבּוֹ אוֹמֵר הוּא סוּפֵג בְּעֲצָמוֹ, וְאֶפְלוּ דְבָרִים גְּשָׁמִיִּים וְעֲנִינִים בְּבֵית, שְׂרוּאָה אֶצֶל רַבּוֹ, הוּא סוּפֵג וְחוֹקֵק בְּתוֹךְ תּוֹכּוֹ, וְלוֹמֵד מִזֶּה הִרְבֵּה. ב. "מִשְׁפָּךְ שְׂמֻכְנִים בְּזוֹ וּמוֹצִיא בְּזוֹ"; הֵינּוּ יֵשׁ תְּלַמִּיד שְׂלֵא מְסַפִּיק שְׂהוּא סוּפֵג אֶת כָּל תּוֹרַת רַבּוֹ בְּעֲצָמוֹ, אֲלֵא הוּא עוֹד מְלַמֵּד אֶת אַחֲרִים, וְהוּא גִדְמָה כִּמִּשְׁפָּךְ הַזֶּה, שְׂמֻכְנִיסִים בּוֹ בְּצַד זֶה וְיוֹצֵא מִצַּד אַחֵר, שְׂהוּא מְלַמֵּד אֶת אַחֲרִים מִה שְׂלְמַד אֶצֶל רַבּוֹ, שְׂזוֹ כְּבָר מַעֲלָה יוֹתֵר גְּדוּלָה, כִּי אֵינּוּ מִשְׁאִיר בְּעֲצָמוֹ מָה שְׁלוֹמֵד, אֲלֵא מְלַמֵּד גַּם אַחֲרִים. ג. "מְשַׁמֵּרֵת שְׂמוֹצִיאָהּ אֶת הַיַּיִן וְקוֹלֵטֵת אֶת הַשְּׂמֵרִים"; וְזוֹ כְּבָר מְדֻרְגָה עוֹד יוֹתֵר גְּבוּהָה, שְׂהוּא שׁוֹמֵר מְאֹד מָה שְׂהוּא מְלַמֵּד אֶת אַחֲרִים, כִּי לֹא כָּל דְבַר שֶׁרָאָה וְשָׁמַע אֶצֶל רַבּוֹ, צִרִיכִים לְלַמֵּד אֶת אַחֲרִים, כִּי הִרְבֵּה פְעָמִים הַצַּדִּיק הוּא בְּקִטְנוּת, וְהַתְּלַמִּידִים שְׂמִשְׁמָשִׁים אוֹתוֹ וְלָמְדוּ מִמֶּנּוּ יְכוּלִים לְהִבְחִין מָה כּוֹ לַעֲשׂוֹת מָה לֹא לַעֲשׂוֹת, כִּי הֵם קְרוּבִים אֵלָיו, וְיודְעִים אֶת זְמַן הַעֲלִיָּה שְׁלוֹ וְאֵת זְמַן הִירִידָה שְׁלוֹ, כִּמּוּבָא בְּדַבְרֵי רַבְנּוּ וְז"ל (לְקוּטִי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק א', סִימָן סו), אֲשֶׁר מִי שֶׁשָּׁקֵשׁוֹר בְּאֵמֶת אֶל הַצַּדִּיק וְהַחֶכֶם, הוּא יוֹדֵעַ וּמְרַגֵּשׁ אֶת הַעֲלִיּוֹת וְהִירִידוֹת שֶׁל הַצַּדִּיק, כִּי לְלַמֵּד אֶת אַחֲרִים צִרִיכִים לְשַׁמֵּר מִה מְלַמְדִים, כִּי אִם רוֹצִים לְלַמֵּד אֶת אַחֲרִים הַנְּהִיגוֹת רַבּוֹ, אֲזִי צִרִיכִים לְהִיּוֹת כְּמוֹ מְשַׁמֵּרֵת שְׂמוֹצִיאָהּ רַק אֶת הַיַּיִן, אֲבָל קוֹלֵטֵת אֶת הַשְּׂמֵרִים, מָה שֶׁרָאוּ אֶת הַנְּהִיגוֹת שֶׁל הֶרֶב וְהַצַּדִּיק וְהַחֶכֶם בְּעַת קִטְנוּתוֹ, זֶה לֹא מְגַלִּים, עַל אִף שֶׁהַתְּלַמִּיד בְּעֲצָמוֹ שְׂדָבּוּק בְּרַבּוֹ בְּדַבְּקוֹת אֵמֶת, יְכוּל לְהַפִּיר אֶת רַבּוֹ דִּיקָא בְּעַת קִטְנוּתוֹ וְיִרִידָתוֹ, כִּי אֲזִי יְכוּלִים לְהַפִּיר הַיֵּטֵב הַיֵּטֵב אֶת הַצַּדִּיק, כִּי כְּשֶׁרוֹאִים שְׂאֵף שְׂעוּבֵר עַל הַצַּדִּיק מָה שְׂעוּבֵר, כִּי צַד הוּא מְחִזֵּק מְעַמֵּד וְאֵינּוּ נִשְׁבֵּר, אֲדַרְבֵּה יֵשׁ לוֹ עוֹד כַּח לְחֻזַּק וְלַעוֹרֵד וְלֵאמֹץ אֶת אַחֲרִים, זֶה עֵקֶר גְּדֻלַּת הַצַּדִּיק, אֲבָל דְבָרִים כְּאֵלוֹ לֹא יְכוּלִים לְלַמֵּד עִם אַחֲרִים, כִּי צִרִיכִים לְהוֹצִיא רַק אֶת הַיַּיִן, שֶׁהֵם הַלְמוּדִים הַמְתַּקִּים שֶׁרָאָה,

אהבה שהיא תלויה בדבר בטל. שאינו מתקיים. ולקלט את השמרים לעצמו, את הימי קטנות כשימנעל הדנר שהיה סנה לאומה אהבה. גם האהבה ונהירדות של הרב והחכם והצדיק, שישאר אצלו, ולא יגלה אותם לאחרים. ד. "ונפה קיים. כגון אהבת הצדיקים והסכמים. אינה בטלה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסלת"; זו

שְׂמוּצִיָּאָה אֶת הַקֶּמַח וְקוֹלְטָת אֶת הַסֶּלֶת: יט כָּל אֱהָבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר, בְּטֵל דָּבָר, בְּטֵלָה אֱהָבָה. וְשֵׁאִינָה תְלוּיָה בְדָבָר, אִינָה בְטֵלָה לְעוֹלָם.
כָּבֵר מְדוּרָגָה הִכִּי עֲלִיוֹנָה, שְׂמֻגְלִים וּמְפָרְסָמִים רַק אֶת סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת שְׂמֻקְבָּלִים מִהַצְדִּיק, וּמְגֻלִּים אֶת גְּדֵל מְדוּרָתוֹ

כשהוא דבוק בחי החיים ומיוחד יחודים, ואינו נפרד ממנו יתברך כרגע, אשר זו היא המעלה הכי גדולה — לגלות לאחרים את פנימיות למודו, והבן למעשה.

יט כָּל אֱהָבָה שֶׁהִיא תְלוּיָה בְדָבָר, בְּטֵל דָּבָר — בְּטֵלָה אֱהָבָה, וְשֵׁאִינָה תְלוּיָה בְדָבָר — אִינָה בְטֵלָה לְעוֹלָם: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבִי, בְּנִי! שֶׁכָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל צְרִיף לְאַהֲבָה אֶת זוּלָתוֹ בְּמִסִּירוֹת גִּפְשׁ הִכִּי גְדוּלָה, כִּי כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל הוּא חֵלֶק אֱלוֹךְ מִמֶּעַל, וְאִם אוֹהֲבִים אֶת בֵּר יִשְׂרָאֵל, בְּזֶה מְגֻלִּים שְׂאוֹהֲבִים אֶת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְכִמְאֹר הַבַּעַל-שֵׁם טוֹב הַקְּדוּשׁ זִי"ע: "אִז מֵעַן הָאֵט הָאֵלֶּט דָּעַם פֶּאֶטְעֵר הָאֵלֶּט מָאָן דִּי קִינְדֵּר" [כְּשֵׁאוֹהֲבִים אֶת הָאָבָא, אוֹהֲבִים אֶת הַבְּנִים]. וְלִכֵּן צְרִיכָה לְהִיּוֹת אֱהָבָה לְזוּלָת, אֱהָבָה כְּזוֹ, שֵׁאִינָה תְלוּיָה בְדָבָר גִּשְׁמִי, אֲלֵא אוֹהֲבִים אֶת בֵּר יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵלֶק אֱלוֹךְ מִמֶּעַל מִמֶּשׁ, וְאֱהָבָה כְּזוֹ תְמִיד נִשְׁאֲרָת; כִּי כְּשֵׁאוֹהֲבִים אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, מִחֲמַת הִיּוֹתוֹ חֵלֶק אֱלוֹךְ מִמֶּעַל, אִז לֹא שִׁיף אִיזָה צְמִצוּם אוֹ אִיזוֹ קִטְנוּת, שֶׁהוּא צְרִיף לְהַחֲזִיק כְּמִנִּי, אוֹ שֶׁהוּא צְרִיף לְהִיּוֹת מִחְבוּרָתִי וְכְדוּמָה, אֲלֵא הוּא אוֹהֵב אֶת כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חֵלֶק אֱלוֹךְ מִמֶּעַל מִמֶּשׁ, וְאֱהָבָה כְּזוֹ אִינָה בְטֵלָה לְעוֹלָם. אֲכַל אִם הָאֱהָבָה שְׂאוֹהֲבִים אֶת הַזּוּלָת הִיא בְּשִׁבִיל טוֹבַת הַנְּאֻה, וְכָל אֱהָבָתוֹ תְלוּיָה בְדָבָר שֶׁהוּא מִצְפָּה לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ מִשְׁהוּ, אֱהָבָה כְּזוֹ לְבִסוּף בְטֵלָה. וּמִבִּיא רְאִיָּה לְדַבְּרֵי "אִיזוֹ הִיא אֱהָבָה הַתְלוּיָה בְדָבָר? זוֹ אֱהָבָת אֲמִנוֹן וְתַמָּר"; שֶׁהִיָּתָה לְאֲמִנוֹן טוֹבַת הַנְּאֻה מִתַּמָּר, וְחִפְץ בָּהּ מִחֲמַת תַּאֲוָה גִּשְׁמִית וְעִבּוּיּוֹת וְחִמְרִיּוֹת, אֱהָבָה כְּזוֹ לְבִסוּף נִתְבַּטְּלָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׂמוּאֵל-ב' יג, טו): "וַיִּשְׁנֹאֶה אֲמִנוֹן שְׁנֹאֶה גְדוּלָה מְאֹד". "וְשֵׁאִינָה תְלוּיָה בְדָבָר, זוֹ אֱהָבָת דָּוִד וַיהוֹנָתָן", שֶׁזוֹ אֱהָבָת הַתְּלִמִּיד לְגַבֵּי רֵבּוֹ, שְׂאוֹהֲבִים אֶחָד אֶת הַשְּׁנִי מִצַּד רוּחַנִיּוֹת אֱלֻקוֹת שְׂמַאִיר הֵרֵב בְּתוֹךְ הַתְּלִמִּיד, וְכֵן אֱהָבָת הַחֲבָרִים שְׂאוֹהֲבִים זֶה לְזֶה מִחֲמַת רוּחַנִיּוֹת אֱלֻקוֹת, וְאֱהָבָה כְּזוֹ אִינָה בְטֵלָה לְעוֹלָם, מֵאַחַר שְׂאוֹהֲבִים אֶת הַזּוּלָת רַק מִצַּד רוּחַנִיּוֹת וְלֹא מִצַּד גִּשְׁמִיּוֹת, אֱהָבָה כְּזוֹ אִינָה תְלוּיָה בְדָבָר, וְזֶה נִשְׁאָר לְעוֹלָם. וְלִכֵּן רָאָה, אֱהוּבִי, בְּנִי! כְּשֵׁאֲתָה אוֹהֵב אֶת זוּלָתְךָ, תִּהְיֶה תְמִיד אֱהָבָה שֵׁאִינָה תְלוּיָה בְדָבָר, אֲלֵא רַק מִחֲמַת שֶׁהוּא חֵלֶק אֱלוֹךְ מִמֶּעַל, וּמִכָּל שֶׁכֵּן וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֵׁאֲתָה אוֹהֵב אֶת רֵבְךָ, תֵּאֲהַב אוֹתוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלַמֵּד אוֹתְךָ רוּחַנִיּוֹת חַיּוֹת אֱלֻקוֹת. וּמִחִיָּה וּמִחֻזֵּק וּמִאֲמִץ וּמִעוּדָד וּמִשְׂמִיחַ אוֹתְךָ בְּכָל מָה שֶׁעוֹבֵר עָלֶיךָ, שֵׁאֱהָבָה כְּזוֹ לֹא תִתְבַּטֵּל לְעוֹלָם, וְאִם, חַס וְשְׁלוֹם, תִּתְפַּרֵּד הַחֲבִילָה לְבִסוּף, תִּדַּע שֶׁהָאֱהָבָה לֹא הִיָּתָה אֲמִתִּית, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ ז"ל (סִפְרֵי-הַמִּדּוֹת, אוֹת צִדִּיק, סִימָן קנ"ג): מִי שֶׁמְקַרֵּב אֶת עַצְמוֹ לְצִדִּיק וְקָרְבָתוֹ אִינָה בְתִמְיִמוֹת, עַל-יְדֵי-זֶה נִתְהַפֵּף אַחֲרֵי-כֵן לְרוּדֵף, וּמִזֶּה נִתְגַּלָּה, שֶׁלְעוֹלָם לֹא אֱהָבָה אֶת הַצִּדִּיק, וְתְמִיד הָיוּ לוֹ עָלָיו קִשְׁיוֹת וּסְפָקוֹת. וְכָל אֱהָבָתוֹ שֶׁאֱהָבָה אֶת הַצִּדִּיק הִיָּתָה רַק אֱהָבָה שֶׁתְלוּיָה בְדָבָר, כִּי מִי שֶׁאוֹהֵב אֶת הַצִּדִּיק, מִחֲמַת רוּחַנִיּוֹת אֱלֻקוֹת שְׂמַאִירָה בּוֹ, הוּא אֵף פֶּעַם לֹא

ינתק את עצמו מהצדיק, ושום דבר שבְּעוֹלָם לעולם. כשם שהדנר שהוא סנה לאומה אהבה אינו לא יוכל לרחקו מהצדיק, ואפלו אם הצדיק בעצמו יגרושו בבזיונות, הוא לא יתרחק מהצדיק. וכמו שאמר מוהרנ"ת ז"ל לר' ליפא ז"ל, שהוא קרבו לרבנו ז"ל, ולבסוף הוא נתרחק, ופגשו מוהרנ"ת ז"ל פעם, ושאלו: מה הסבה שנתרחקת? ענה ואמר: רבנו ז"ל אמר עלי בדיחה, והיתה לי חלישות הדעת מן, ונתרחקתי על-ידי-זה. ענה ואמר מוהרנ"ת ז"ל:

איזו היא אהבה התלויה בדבר, זו אהבת אמנון ותמר. ושאינה תלויה בדבר, זו אהבת דוד ויהונתן: כ כל מחלקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. כלומר שאנשי המחלוקת היא מתקיימים ואינם אוזדין. כמחלוקת הלל ושמי שלא אבדו לא תלמידי ב"ש ולא תלמידי ב"ה. אבל קרח ועדתו אבדו. ואני שמעתי פירוש סופה. תכליתה המבוקש מענינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים התכלית וסוף המבוקש מאומה מחלוקת להשיג האמת. וזה מתקיים כמ"ש מתוך הויכוח יתברר האמת. וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמי. שהלכה כבית הלל ומחלוקת שאינה לשם שמים תכלית הנרצה זה היא נקשת שררה ואהבת הניצוח. וזה הסוף אינו מתקיים. כמו שמנינו במחלוקת קרח ועדתו. שהתכלית וסוף כוונתם היתה נקשת הכבוד והשררה והיו להיפך: כא אין חטא בא

בדבר, הוא אף פעם לא יתרחק, והבן למעשה.

כ כל מחלקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה ז', סימן ד'): שמים — אש ומים, כי הם שניהם הפכים, אש שורף את המים, ומים מכבים את האש, והקדוש-ברוך-הוא לוקח אש ומים ועושה מזה שמים, ולכן "כל מחלקת שהיא לשם שמים", זאת אומרת שהמחלקת היא בין שני הפכים, אף-על-פי-כן לבסוף משלימים, זה "סופה להתקיים", "ושאינה לשם שמים"; שאין לבסוף שני הפכים משלימים יחד — "אין סופה להתקיים"; כי בהכרח שתתבטל. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן פ), שהשלוש מאחד את שני הפכים, וכמו שבשמים אש ומים הם שני הפכים, ומשלימים ביניהם, כך צריכה להיות מחלקת, כי בתורה הקדושה אי אפשר להשוות את שתי הדעות, כמאמרם ז"ל (ברכות נח:): כשם שאין דעתם דומה זו לזו, אין פרוצופיהן דומים זה לזה; ולכן יש נגוד בין זה לזה, אבל השלמות היא, שיהיה כמו ענין של שמים — אש ומים, שמשלימים ביניהם.

ועכשו הוא מסביר "איזו היא מחלקת שהיא לשם שמים", שאף שהם היו שני הפכים והשלימו ביניהם, "זו מחלקת הלל ושמי", ואף-על-פי שהם שניהם היו שני הפכים,

על ידו. כדי שלא יהא הוא נגיהנס ותלמידיו נג"ע: זה חסד וזה גבורה, עם כל זאת השלימו אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא ביניהם, כמאמרם ו"ל על תלמידי חכמים נג"ע ותלמידיו נגיהנס: וזיכה את הרבים. שלמד (קדושין ל:) הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם

ישראל. ומשפטיו שעם ישראל כאלו הוא עשן: אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מדלל קאמר על מטאות ירבעם וישראל שמע מינה שהכל תלוי בירבעם:

איזו היא מחלקת שהיא לשם

שמים, זו מחלקת הלל

ושמאי. ושאינה לשם שמים,

זו מחלקת קרח וכל עדתו:

כא כל המזכה את הרבים,

אין חטא בא על ידו. וכל המחטיא את הרבים,

אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משה זכה וזכה

זוים משם, עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר (במדבר כא, יד): "את זהב בסופה", אל תקרי בסופה — ו' שרוקה פ' קמוצה, אלא בסופה — ו' בחולם, פ' קמוצה, ה' דגושה. "ושאינה לשם שמים"; הינו שהמחלקת היא לא

לשם לעשות שלום בין שני הפכים, "זו מחלקת קרח וכל עדתו", שהוא רצה רק להפיל את משה רבנו. ולכן כתוב (במדבר טז, א): "ויקח קרח", ופרש רש"י: לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה, לעורר על הפהונה. כי כל הענין שלו היה פרוה, וזה כבר מחלקת שלא לשם שמים, כי עקר השלמות הוא ששני הפכים ישתוו לדעת אחת, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן ב'), אשר אצלו יתברך מאד מאד חשוב שפעלות משנות מתאחדות בדעה אחת; כי באמת לכל אחד יש דעה אחרת, אבל בעקר האמונה כלם צריכים להתזיק יחד, ולא להפריד את עצמם בשום פנים ואפן ממנו יתברך. וזו מחלקת הלל ושמאי שמחלקתם — איך מוציאים את רצון הבורא יתברך שמו? ! ולבסוף הם משלימים, כי פונתם איך מוציאים מהפח אל הפעל את רצונו יתברך? ! לא-כן קרח ועדתו, שזו מחלקת שאינה לשם שמים, שכל ענינם זה גאות וישות והתנשאות על זולתם. ולכן ראה, אהובי, בני! לברח מכל מיני מחלקת, כי מאד מספן להיות מערב באיזו מחלקת שהיא, ובכל מקום שאתה רואה מחלקת — תברח משם, ולא יהיה לך חלק במריבות כלל. ובפרט כשמתקבצים יחד אנשים רשעים, קלי עולם, נואפים ככלבים, ורודפים איש פשר, תברח משם כמו שבורחים מאש. וכן תזהיר את בני ביתך וילדיך, שבאיזה מקום שיש מחלקת, יברחו משם כמו שבורחים מאש שורפת, כי מספן מאד, פן יפל בפח גדול מאד, ויהבן למעשה.

כא כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר יותר גדול אצלו יתברך כמו זכוי הרבים, כי בזה שמזכים את הרבים ומקרבים אותם אליו יתברך, על-ידי-זה גורמים שעשועים בכל העולמות, כי אצלו יתברך מאד מאד חשוב בר ישראל שמוסר את נפשו בעבור זולתו, ובפרט כשזוכים לקרב נשמות ישראל אליו יתברך — אין למעלה מהזכות הזו, וזו מדרגת גדולי הדור, שמקרבים רחוקים אליו יתברך. וכמו שאמר חכמינו הקדושים (יומא פז): אשריהם לצדיקים, לא דין שהם זוכין, אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם; כי מי שמזכה את הרבים, זכותו נמשכת לדור דור, ושמו נשאר מקדש בין עם ישראל, ולהפך "וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה"; אם אחד מחטיא את הרבים גדלו

עוֹנוֹתָיו מֵאֵד מֵאֵד, עַד שֶׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בַּמְדָּבָר רַבָּה, פְּרָשָׁה כֹּא, סִימָן ד'): קָשָׁה הַמַּחֲטִיאוּ
 יוֹתֵר מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהַהוֹרְגוֹ הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וַיֵּשׁ לוֹ חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְהַמַּחֲטִיאוּ הוֹרְגוֹ בְּעוֹלָם
 הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא, וְלִכֵּן אֵלּוּ הַרְשָׁעִים פִּסְלֵת הָאֵדָם, הָעֲרֵב־רֵב, שֶׁהֶעֱבִירוּ אֶת עִם יִשְׂרָאֵל עַל הַדַּת,
 וּמֵעֲבִירִים אֶת יִשְׂרָאֵל עַל הַדַּת, אֵין לָהֶם חֶלֶק וְנַחֲלָה בְּעַם יִשְׂרָאֵל, וַיְהִיו נִכְרְתִים לְדוֹרוֹת, וְשָׁמָּה
 יִשְׁכַּח לְגַמְרֵי מִתַּחַת שָׁמַי
 הַשָּׁמַיִם, וּמֵבִיא רֵאִיָּה
 "מֹשֶׁה זָכָה וְזָכָה אֶת
 הַרְבִּים, זְכוּת הַרְבִּים תְּלוּי
 בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים לֵג, יא):
 "צְדֻקַּת ה' עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו
 עִם יִשְׂרָאֵל"; מֹשֶׁה רַבֵּנוּ
 מְסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל עִם
 יִשְׂרָאֵל, וְגָלָה וּפְרָסָם אֶת

אֲמַתַּת מְצִיאֹתוֹ יִתְבַּרֵךְ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (דְּבָרִים ד, לה): "אֲתָה הִרְאֵתָ לְדַעַת פִּי הַגּוֹי" הַ
 הוּא הָאֱלֹקִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ". וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וְקָרַב אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֵלָיו
 יִתְבַּרֵךְ. וְלִכֵּן נִשְׁאָר שְׁמוֹ מְקֻדָּשׁ בֵּין עַם יִשְׂרָאֵל לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, עַד שֶׁכָּל הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה נִקְרְאָתָה
 עַל שְׁמוֹ, כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב (מִלְּאֲכֵי ג, כב): "זָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה". וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מִנְחֹת סה.):
 מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הִיָּה, וּמְסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלִכֵּן מְזַכְרִים אֶת שְׁמוֹ
 בְּכָל יוֹם וַיּוֹם, וּמֹשֶׁה חַי בֵּין עַם יִשְׂרָאֵל, כִּי הוּא תְּמִיד מְסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעִבּוֹר עִם יִשְׂרָאֵל, וְזָכָה
 אוֹתָם בְּגִלּוּי אֱלֹקוֹת. וְאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (מְכִילֵתָא יִתְרוֹ): לֹא הִיָּה מֹשֶׁה פּוֹנֵה לְעַסְקִיו, וְלֹא
 הִיָּה יוֹרֵד לְבֵיתוֹ, אֲלֹא מִן הַהָר אֵל הָעָם, שֶׁמְסַר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעִבּוֹר כְּלָל נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. וְעַל-כֵּן
 מֵאַחַר שֶׁזָּכָה וְזָכָה אֶת הַרְבִּים, שְׁמוֹ שְׁגוּר בֵּין נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לֹא-כֵן "יִרְבְּעָם חֲטָא וְהַחֲטִיא אֶת
 הַרְבִּים, חֲטָא הַרְבִּים תְּלוּי בוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים א טו, ל): "עַל חֲטָאת יִרְבְּעָם אֲשֶׁר חֲטָא וְאֲשֶׁר הַחֲטִיא
 אֶת יִשְׂרָאֵל"; כִּי הוּא רָשָׁע מְרָשָׁע, וּבְשִׁבִיל גְּאוֹת שֶׁהִיָּתָה בוֹ, רָצָה לְהַתְנַשְׂאוֹת עַל עַם יִשְׂרָאֵל,
 וְכִפַּר בְּעֵקֶר, וְחֲטָא וְהַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים, עַד שֶׁדָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סִנְהֵדְרִין קא): יִרְבְּעָם שְׂרַבְעָ
 עִם, שֶׁעָשָׂה מְרִיבָה בְּעַם, וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שְׂבִשְׂמִים, בֶּן נִבְט — בֶּן שֹׁנֵבֵט וְלֹא רָאָה, וְאָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (שְׁבֹת נו): אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁהִכְנִיס יִרְבְּעָם שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב, אֶחָד בְּבֵית אֵל וְאֶחָד בְּדֵן
 נִבְנָה צְרִיף אֶחָד, וְזֶהוּ אֵיטְלִיאָה שֶׁל יוֹן, שֶׁמֵּהֶם סוֹבְלִים עִם יִשְׂרָאֵל עַד עַכְשָׁיו. וְרוֹאִים מִזֶּה כִּשְׂאָדָם
 חוֹטָא וּמַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים חֲטָא הַרְבִּים תְּלוּי בוֹ, וְכִכֵּר נִתְגַּלְגַּל גְּלוּל אַחַר גְּלוּל, וּבִמְקוֹם לְתַקֵּן
 אֶת עֲצָמוֹ, עֲדִין הַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים בְּכָל גְּלוּל וְגְלוּל שֶׁנִּקְרַח נִתְגַּלְגַּל בְּזֶה הָעוֹלָם. וְכֵן בְּדוֹר הַזֶּה
 נִתְגַּלְגַּל בְּטָמֵא הַיְדוּעַ, וּבִמְקוֹם לְתַקֵּן אֶת עֲצָמוֹ, חֲטָא וְהַחֲטִיא אֶת הַרְבִּים, שֶׁהֶעֱבִיר מְלִיוֹנִים
 מֵאַחֲזֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַמוֹנֵתָם. וְלִכֵּן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁזָּוָכָה וּמְזוֹכָה אֶת הַרְבִּים, שֶׁזְכוּת הַרְבִּים תְּלוּיָה בוֹ,
 וְלִהְפֹךְ — הַמַּחֲטִיא אֶת הַרְבִּים יוֹרֵד לְנוֹקְבָא דְתַהוֹמָא רַבָּה וְנִדוֹן לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, כְּמֵאֲמָרָם ז"ל
 (רֵאשׁ הַשָּׁנָה יו): יִרְבְּעָם בֶּן נִבְט וְחִבְרִיו יוֹרְדִין לְגִיְהוֹנוֹם, וְנִדוֹנִין בָּהּ לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, וְהֵבֵן לְמַעֲשָׂה.
 כִּב כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ שְׁלֵשָׁה דְבָרִים הִלְלוּ מִתְלַמְּדֵי שֶׁל אַבְרָהָם אַבִּינוּ, וְשְׁלֵשָׁה דְבָרִים
 אַחֲרֵיהֶם מִתְלַמְּדֵי שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע; עֵין טוֹבָה וְרוּחַ נְמוּכָה וְנַפְשׁ שְׁפָלָה מִתְלַמְּדֵי שֶׁל
 אַבְרָהָם אַבִּינוּ, עֵין רַעָה וְרוּחַ גְּבוּהָה וְנַפְשׁ רַחְבָּה מִתְלַמְּדֵי שֶׁל בְּלָעַם הַרְשָׁע: צְרִיף שְׁתַּדַּע.

כב מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך
 דרכיו: עין טובה. מסתפק כמה שיש לו ואינו חומד
 ממון אחרים. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום
 (בראשית יד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל
 אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה
 יתירה. וכן מצינו אברהם
 אומר (שם יח) ואנכי עפר
 ואפר: ונפש שפלה. זהירות
 והפרישות מן המאוות. ומצינו
 זה באברהם (שם יב) הנה נא
 ידעמי כי אשה יפת מראה את
 שעד עכשיו לא הכיר זה
 מרוז לניעות. וצנעם אשכחן

**אברהם אבינו. ושלשה
 דברים אחרים, מתלמידיו של
 בלעם הרשע. עין טובה,
 ורוח נמוכה, ונפש שפלה,
 מתלמידיו של אברהם אבינו.
 עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש**

אָהוּבִי, בְּנִי! שְׁאֲבִינוּ אֲבֵרָהּ הָיָה הָרָאוּן
 שְׁמֵסֵר אֶת נַפְשׁוֹ בְּעִבּוּרֵי יִתְבָּרֵךְ, וְגִלָּהּ וּפְרָסֵם
 אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתָיו יִתְבָּרֵךְ בְּעוֹלָם, עַד שְׁאָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סוֹטָה י'): הִקְרִיא אֲבֵרָהּ
 אֲבִינוּ שְׁמוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-
 בְּרוּךְ-הוּא בְּפֶה כָּל עוֹבֵר
 וְשׁוֹב, כִּי אֲבֵרָהּ אֲבִינוּ
 בִּטֵּל אֶת עֲצָמוֹ לְגַמְרֵי אֵל
 הָאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא,
 וְהִתְהַלֵּךְ לוֹ "עֵין טוֹבָה"
 לְגַלּוֹת וּלְפָרְסֵם לְכֻלָּם אֶת
 אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתָיו יִתְבָּרֵךְ,
 וְהִתְהַלֵּךְ לוֹ "רוּחַ נְמוּכָה
 וְנַפְשׁ שְׁפֵלָה"; כִּי לֹא הִסְתַּכֵּל עַל כָּל הָעֲלֻבוֹנוֹת
 וְשִׁפְיכוֹת דָּמִים שֶׁהָיוּ מִנֵּת חֶלְקוֹ, כִּי עָמַד נִגְדַּד
 כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, וְלֹא הִתְפַּעֵל מִשׁוּם בְּרִיָּה
 שֶׁבְּעוֹלָם, הוּא הֵלֵךְ עַד מְסִירוֹת נַפְשׁוֹ. וְאָמְרוּ
 חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה מֵא, סִימָן ח'): אֲבֵרָהּ שֶׁהָיָה תָּמִים וְיָתֵד לִכְבֹּד וְנַעֲשֶׂה אוֹהֵבוֹ
 שֶׁל מְקוֹם, שְׁנֵאֵמַר: "זֵרַע אֲבֵרָהּ אוֹהֵבֵי", וְלִפִּי שֶׁהָיָה לוֹ חֵן בְּשִׁפְתָיו, שְׁנֵאֵמַר (אִיּוֹב מֵא, ד'): "וַיְדַבֵּר
 גְּבוּרוֹת וַחֲזִין עֲרֹכּוֹ", נַעֲשֶׂה לוֹ הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא כְּרַע, וְהוּא לֹא פָתַח מִשׁוּם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, מִרַב
 דְּבִקּוּת שֶׁהָיָה דְּבוּק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְלָכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פָּרָשָׁה מֵג, סִימָן א'):
 "מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִרְא" — זֶה אֲבֵרָהּ; וְלָכֵן מִי שֵׁישׁ לוֹ מִדוֹת אֵלוֹ: "עֵין טוֹבָה", שְׁרוּצָה רַק
 אֶת הַטוֹב מִהַזּוּלָּת, וּמִגְלָה וּמִפְרָסֵם לָהֶם אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, זֶה סִימָן שֵׁישׁ לוֹ "רוּחַ
 נְמוּכָה וְנַפְשׁ שְׁפֵלָה"; כִּי זֶה תְּלוּי בְּזָה, כִּי מִי שֵׁאֵין לוֹ "עֵין טוֹבָה", הוּא לֹא יִרְצֶה שְׂאֵחַר גַּם-כֵּן
 יִדַּע מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְזֶה מִרְאָה עַל "רוּחַ גְּבוּהָה וְנַפְשׁ רַחְבָּה" שֵׁישׁ בּוֹ, וְזֶה הֵיךְ בְּלַעַם הַרְשָׁע, יִמַח
 שְׁמוֹ, שֶׁהָיָה חוֹטֵא וּמַחְטִיא אֶת הַרְבִּים, עַל-יְדֵי שֶׁנִּתְּן עֲצָה לְכֻלָּם לְהַכְשִׁיל אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
 בְּנֵאוּף, כִּי אָמַר לָהֶם (סִנְהֵדְרִין קו'): אֱלֹקֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹי שׁוֹנֵא זְמָה הוּא; וְכֵן זֶה בָּא לוֹ מִ"עֵין רָעָה"
 שֶׁהִיתָה בּוֹ, כְּמוֹכָא בְּזִהַר (אַחֲרֵי סג): עֵינָא בִישָׂא הֵוָה לִיהּ לְבַלְעָם, וּבְכֻלָּא אֲתֵר דְּהֵוָה מִסְתַּכֵּל בֵּיהּ
 הֵוָה אֲמִשְׁיָךְ עֲלֵיהּ רוּחַ מְחַבְּלָא; וְכֵן זֶה בָּא לוֹ מִחֲמַת קְנָאָה, שֶׁקָּנֵא בְּמִשְׁעָה רַבָּנּוּ. וּכְמֵאֲמָרֵם וְ"ל
 (בְּמִי מְדַרְשׁוֹת): בְּלַעַם סָבַר שֶׁעַל יְדוֹ נִגְאָלִין יִשְׂרָאֵל מִמְצָרִים, וְעַל-יְדוֹ תִּנְתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כִּינּוֹן
 שֶׁיִּצְאוּ עַל-יְדֵי מִשְׁהָ, וְנִתְּנָה תּוֹרָה עַל-יְדֵי מִשְׁהָ, מִיָּד נִתְּקָנָא בְּהוֹן, וְהַכְשִׁילֵם בְּמָה שֶׁהַכְשִׁילֵם, וְהַכֵּל
 בָּא לוֹ מִ"רוּחַ גְּבוּהָה וְנַפְשׁ רַחְבָּה" שֶׁהִיתָה בּוֹ, שֶׁהֵיךְ בְּעַל גְּאוּהָ גְּדוּל מְאֹד, וְזֶה מִה שֶׁהִבִּיא
 אוֹתוֹ לְ"עֵין רָעָה". וְלָכֵן כָּל מִי שֵׁישׁ לוֹ "עֵין רָעָה" בְּיָדוֹ שְׁרוּתוֹ גְּבוּהָה וְנַפְשׁוֹ רַחְבָּה, וְהוּא
 בְּעַל גְּאוּת, כִּי אֵינוֹ יָכוֹל לְסַבֵּל שֵׁישׁ עוֹד אִישׁ כְּשֶׁר בְּעוֹלָם. וְלִהְפֹּךְ — מִי שֶׁהוֹלֵךְ לוֹ בְּתִיִּים
 לְגַלּוֹת וּלְפָרְסֵם אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתָיו יִתְבָּרֵךְ לְכֻלָּם בְּרֵאשִׁית, לְקַרְבָּם אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, סִימָן שֵׁישׁ לוֹ
 "עֵין טוֹבָה", וּבְיָדָיו רוּחוֹ נְמוּכָה וְנַפְשׁוֹ שְׁפֵלָה, וְהוּא עֵנּוּ גְּדוּל מְאֹד. וּכְבָר אָמַר רַבָּנּוּ וְ"ל
 לְמוֹהַרְנָת וְ"ל: אִם אָדָם אוֹחֵז בְּמִדְרָגָה זוֹ, שְׂאֵף שֶׁהוּא אֵינוֹ אִישׁ כְּשֶׁר, עִם כָּל זֹאת רוּצָה שֶׁתְּכַבְּרוּ

יְהִי־אִישׁ כְּפֶשֶׁר, זֶה מַעֲלָה גְדוֹלָה מְאֹד (שיחות - שם כד) נאס שומע אמרי אל ויודע דעת עליון: ונפש הר"ן, סימן קיט). וְלִכְנָן רָאָה, אֶהוּבִי, בְּנִי, לְהִיּוֹת מתלמידי אברהם אבינו, שגלה ופרסם את אמתת מציאותו יתברך לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, וְאֵל תהיה מתלמידיו של בלעם הרשע, שהיה חוטא ומחטיא את הרבים.

אוהב דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי. יש צעוה"ב. ואורוטיהם אמלא, צעה"ז: אנשי דמים. בלעם איקרי איש דמים שהפיל צענתו כ"ד אלפים מישראל:

רְחֻבָּה, מִתְלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע. מַה בֵּין תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתַלְמִידָיו שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע. תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, אוֹכְלִין בְּעוֹלָם

מה בין תלמידיו של אברהם לתלמידיו של הרשע: והקשו המפרשים, למה לא אמר מה בין אברהם לבלעם? אלא יובן על-פי דברי רבנו ז"ל, שאמר (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קמ), שמהצדיק בעצמו אי

הַזֶּה וְנוֹחֲלִין הָעוֹלָם הַבֶּא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח): לְהִנְחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ, וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמֵלֵא. אָבֵל תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֲנוּם וְיִוֹרְדִין לְבָאָר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נה): וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לְבָאָר שַׁחַת, אֲנֹשֵׁי דָמִים וּמְרָמָה לֹא יִחְצוּ

אפשר להפיר כלל, כי בהצדיק אין לנו שום תפיסה, אלא על-ידי תלמידיו, שזה מה שכתוב (איוב לו, ז): "כִּי־כָל אָדָם יַחְתוּם לְדַעַת כָּל אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂהוּ"; והוא כמשל החותם שהכתב החקוק עליו, אשר אי אפשר לקרא אותו מחמת שהאותיות בהפך, רק מחמת שמפנים ומצירים החותם על שצנה, רואים האותיות והצירורים החקוקים על החותם, ומבינים כתב החותם. וזהו (שם): "וְכִי־כָל אָדָם יַחְתוּם", הצדיק נקרא כל אדם, כמו שכתוב (קהלת יב, יג): "כִּי־זֶה כָּל הָאָדָם", וזה "לְדַעַת כָּל אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂהוּ", על-ידי האנשי מעשה של הצדיק שהם התלמידים שלו, יכולים להפיר את הצדיק. וְלִכְנָן בֵּין אַבְרָהָם לְבִין בְּלָעָם לֹא הָיָה שׁוּם הַפְּרָשׁ מִבְּחוּץ, כְּמוֹ שֶׁאֹמֵר רַבְּנוּ ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן נו), שגם בלעם הרשע הסתיר את עצמו, ואמר תורה זה לעמת זה כמו משה רבנו, עין שם; וְלִכְנָן לְהַפִּיר בֵּינֵיהֶם אִי אֶפְשָׁר, רַק עַל-יְדֵי הַתְּלַמִּידִים. וְלִכְנָן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁהוּא מִהַתְּלַמִּידִים שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת וּמִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ, שֵׁישׁ לוֹ "עֵין טוֹבָה" לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, וְרוֹצֵה לְקַרְבָּם אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, שֶׁזֶה מְרָאָה שְׂרוּחַו גְּמוּכָה וְנִפְשׁוֹ שֶׁפְּלָה, וְהוּא עָנּוּ גְדוֹל, כִּי לֹא יִקְרַב אָדָם אֶת זוּלָתוֹ אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲלֵא אִם הוּא עָנּוּ גְדוֹל מְאֹד.

תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ אוֹכְלִין בְּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹחֲלִין הָעוֹלָם הַבֶּא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כא): "לְהִנְחִיל אֶהְבִּי יֵשׁ, וְאַצְרִיתֵיהֶם אֲמֵלֵא": צָרִיף שִׁתְּדַע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְכּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שֵׁישׁ לוֹ עֵין טוֹבָה וְרוּחַ גְּמוּכָה וְנִפְשׁוֹ שֶׁפְּלָה, כָּלֵם אוֹהֲבִים אוֹתוֹ עוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה, כִּי בְּנֵי-אָדָם אוֹהֲבִים אִישׁ עָנּוּ, שֵׁישׁ לוֹ עֵין טוֹבָה, וּמְלַבֵּד זֶה — שְׁנוּחַל הָעוֹלָם הַבֶּא, שִׁיזְכָּה לְהַשְׁתַּעֲשַׁע בְּשַׁעֲשׂוֹעַ דְּמִלְכָּא, וְיִזְכָּה לְשׁ"י עוֹלָמוֹת. וְלִהְפֹךְ "אָבֵל תְּלַמְּדֵיּוֹ שֶׁל בְּלָעָם הַרְשָׁע יוֹרְשִׁין גִּיהֲנוּם וְיִוֹרְדִין לְבָאָר שַׁחַת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נה, כד): "וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לְבָאָר שַׁחַת, אֲנֹשֵׁי דָמִים וּמְרָמָה לֹא יִחְצוּ יְמֵיהֶם, וְאֲנִי אֲבַטַח בָּךְ"; שֶׁהֵם עוֹד יוֹרְשִׁים גִּיהֲנוּם בְּזֶה

אשר מה שכתוב (איוב לו, ז): "כִּי־כָל אָדָם יַחְתוּם לְדַעַת כָּל אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂהוּ"; והוא כמשל החותם שהכתב החקוק עליו, אשר אי אפשר לקרא אותו מחמת שהאותיות בהפך, רק מחמת שמפנים ומצירים החותם על שצנה, רואים האותיות והצירורים החקוקים על החותם, ומבינים כתב החותם. וזהו (שם): "וְכִי־כָל אָדָם יַחְתוּם", הצדיק נקרא כל אדם, כמו שכתוב (קהלת יב, יג): "כִּי־זֶה כָּל הָאָדָם", וזה "לְדַעַת כָּל אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂהוּ", על-ידי האנשי מעשה של הצדיק שהם התלמידים שלו, יכולים להפיר את הצדיק. וְלִכְנָן בֵּין אַבְרָהָם לְבִין בְּלָעָם לֹא הָיָה שׁוּם הַפְּרָשׁ מִבְּחוּץ, כְּמוֹ שֶׁאֹמֵר רַבְּנוּ ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן נו), שגם בלעם הרשע הסתיר את עצמו, ואמר תורה זה לעמת זה כמו משה רבנו, עין שם; וְלִכְנָן לְהַפִּיר בֵּינֵיהֶם אִי אֶפְשָׁר, רַק עַל-יְדֵי הַתְּלַמִּידִים. וְלִכְנָן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁהוּא מִהַתְּלַמִּידִים שֶׁל הַצַּדִּיק הָאֵמֶת וּמִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ, שֵׁישׁ לוֹ "עֵין טוֹבָה" לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, וְרוֹצֵה לְקַרְבָּם אֵלָיו יִתְבַּרֵךְ, שֶׁזֶה מְרָאָה שְׂרוּחַו גְּמוּכָה וְנִפְשׁוֹ שֶׁפְּלָה, וְהוּא עָנּוּ גְדוֹל, כִּי לֹא יִקְרַב אָדָם אֶת זוּלָתוֹ אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, אֲלֵא אִם הוּא עָנּוּ גְדוֹל מְאֹד.

כג עז כנמר. הנמר הזה נולד מן חזיר היער והלביאה
 כי צעת יחס האריות הלבזאה מכנסת ראשה בסנכי
 היער ונוהמת ומוצעת את הזכר והחזיר שומע קולה
 ורובעה ונמר יולד מצין שניהם ולפי שהוא ממזר הוא

עו פנים אף על פי שאין זו
 גבורה כל כך. אף אמה הוי
 עו ולא תחזייט לשאול מרבך
 מה שלא הכנת כאומה ששנינו
 לא הביישן למד: וקל כנשר.
 לחזור אחר למוזך ולא מיגע
 כדכתיב (שם מ) יעלו אכר

יְמִיהֶם, וְאָנִי אֲבִטַח בָּךְ:

כג **יְהוּדָה בֶּן תִּימָא אוֹמֵר,**

הָיִי עֵז כְּנֹמֵר, וְקַל כְּנֹשָׁר, וְרֵץ

כְּצָבִי, וְגִבּוֹר כְּאָרִי לַעֲשׂוֹת

רְצוֹן אָבִיךָ שְׁבַשְׁמִים. הוּא

לצאת משם. ולכן ראה,
 אהובי, בני, מה לפניך;
 והבן למעשה.

כג יהודה בן תימא
 אומר, הוי עז כנמר
 וקל כנשר ורץ כצבי

וגבור כארי לעשות רצון
 אביך שבשמים: צריך

צריך שבשמים: צריך

שיתדע, אהובי, בני! שהתנא הקדוש הזה מלמד אותך דרך בעבודת השם יתברך, איך לזכות
 לעלות מעלה מעלה, ולהגיע לארבעה עולמות. "עז כנמר"; צריך האדם לקנות לעצמו מדת
 העוזות, לא להתפעל משום בריה שבעולם, וזה כנגד עולם העשיה הגשמי והחמרי, המלא קלפות
 והסתרות, שצריכים להעזו פניו כנגד כל הקמים עליו, ולא להתפעל מהם בשום פנים ואופן. "וקל
 כנשר"; זה כנגד עולם האצילות, לחשב רק ממנו יתברך, ולא יסיח דעתו כרגע ממנו יתברך,
 והמחשבה צריכה להיות קלה תכף ומיד לרוץ בדבקות עליונה בו יתברך. "ורץ כצבי"; זה כנגד
 עולם הבריאה, שהאדם צריך להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם לרוץ בזריזות גדולה כצבי, כדי
 לתקן את אשר קלקל, כי עולם הבריאה הוא עולם התשובה. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק
 א, סימן מט), אשר צריך התגברות גדולה מאד לרוץ ארח הזה שהיה יכול לילך בזמן שהיה גזוף.
 וצריכים זריזות גדולה בעבודתו יתברך, ולרוץ מאד מאד, כדי שיזכה על ידי זריזות עבודתו
 לתקן ולהשלים גם חסרון העבודה של הימים שעברו. כי עכשו צריך לרוץ במהירות גדולה זו
 הדרך שהיה יכול לילך בזמן שהיה קרוב אל השם יתברך. "וגבור כארי"; זה כנגד עולם היצירה,
 שהאדם צריך להתחזק בלב אמיץ וחזק לא לפחד — לא מהעליונים ולא מהתחתונים, ואפלו
 שישמע פרוזים מן השמים, שאין לו כבר חלק בעולם הבא, אף על פי כן ילעג לכלם, ויתחזק
 לעשות רצון אביו שבשמים, ולא להתפעל משום בריה שבעולם. ואם האדם קונה לעצמו את
 הארבע מדות האלו, אז נמשך עליו אור וזיו וחיות ודבקות מהארבעה עולמות: אצילות, בריאה,
 יצירה, עשיה. וצריכים להיות חזק מאד בזה; כי בזה העולם עוברים על כל אחד כל מיני חלישות
 הדעת, קטנות ושבירת לב ועקמומיות וערבותי הדעת, והוא מלא קשיות וספקות, ואם לא יקח
 את עצמו בידיו, ויהיה חזק ואמיץ בעבודת השם יתברך, לעשות רצון אביו שבשמים, ולחזור
 בתשובה שלמה, אז יפל בנוקבא דתהומא רבא. ועל פן כל מי שרוצה לחזור בתשובה שלמה
 אליו יתברך, עליו לקנות לעצמו את הארבע מדות האלו, ולהיות חזק ואמיץ בדעתו יהיה מה
 שיהיה, אפלו יאבד את העולם הזה ואת העולם הבא גם יחד, לא יהיה אכפת לו כלל, אלא כל
 מגמתו תהיה לעשות רצון אביו שבשמים, ואז דיקא יצליח דרכו כל ימי חייו, והבן למעשה.

הוא היה אומר, עז פנים לגיהנום, ובשפת פנים לגן עדן. יהי רצון מלפניך יי אלהינו שתבנה
 עירך במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך: ובאמת פליאה נשגבה מה הקשר ביניהם? אלא

יש לומר, כי בעת הגלות וחרבן בית המקדש, כנשרים ירונו ולא יגעו: רץ כצבי. לרדוף אחר שנעלם ונסתר האור, והמאורי אש מתגברים על בני-אדם, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן. חלק ב', סימן טז), אנתנו רואים, שכל דבר השיך

לגשמיות העולם הזה, שהוא לגיהנום, האדם הוא עז פנים, ואינו מתבייש משום בריה לעשות עברות בריש גלי, ולהפך "ובשת פנים לגן-עדן"; דבר מצוה שמביא את האדם לגן-עדן, או למוד התורה שמדביקו באין סוף ברוך הוא, דבר זה האדם מתבייש מבני-אדם. וכל זה בא, מפני שנעלם ונסתר האור אין סוף ברוך הוא, על-ידי חרבן בית-המקדש; כי בעת בגין בית-המקדש, היה מאיר האור אין סוף ברוך הוא בגלוי מאד, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית ובה, פ"ד ג'): מהיכן נבראת האורה? ממקום בית-המקדש, שאז היה מאיר המאורי אור. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר ובה, פ"ד טו): כשאדם בונה בית, עושה לו חלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים, כדי שיהיה אור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים, ושלמה שבנה בית-המקדש לא עשה כן, אלא עשה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ, כדי שיהא האור יוצא מבית-המקדש ומאיר לחוץ; כי כל האור הוא בבית-המקדש, ועל-פני בעת שהיה בגין בית-המקדש קים, היה האור אין סוף ברוך הוא בגלוי גדול מאד, והיה כל אחד מרגיש טעם גן-עדן בשעה שלמד תורה וקים את מצוותיו יתברך, ולא התבייש משום בריה, אדרבה התבייש לעשות עברה, כי תכף-ומיד היה נפר על האדם שעבר עברה, לא-כן עכשו בעת חרבן בית-המקדש, שנעלם המאורי אור, ונתגברו המאורי אש, אזי "עז פנים לגיהנום"; בא לו לאדם לעשות דבר עברה, שהוא גיהנום, והאדם אינו מתבייש, אלא הוא עושה את זאת בעזות גדולה, ואין לו שום בושה, לא-כן "ובשת פנים לגן-עדן"; דבר תורה וקיום מצוה, שזהו גן-עדן, האדם מתבייש מפני המלעיגים. ועל זה בא התנא ומתפלל "יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתבנה עירך במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך: כד הוא היה אומר, בן חמש שנים

עירך במהרה בימינו. כלומר (יבמות עט, א) כשם שחוננתנו זאת המדה שסימן לזרע אברהם. זיישנים. רחמיים. וגומלי חסדים. כן יהי רצון שחזנה עירך: כד בן חמש שנים למקרא. מערל ילפינ דכמינ

באין סוף ברוך הוא, דבר זה האדם מתבייש מבני-אדם. וכל זה בא, מפני שנעלם ונסתר האור אין סוף ברוך הוא, על-ידי חרבן בית-המקדש; כי בעת בגין בית-המקדש, היה מאיר האור אין סוף ברוך הוא בגלוי מאד, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית ובה, פ"ד ג'): מהיכן נבראת האורה? ממקום בית-המקדש, שאז היה מאיר המאורי אור. וכמו שאמרו חכמינו הקדושים (במדבר ובה, פ"ד טו): כשאדם בונה בית, עושה לו חלונות צרות מבחוץ ורחבות מבפנים, כדי שיהיה אור נכנס מבחוץ ומאיר מבפנים, ושלמה שבנה בית-המקדש לא עשה כן, אלא עשה חלונות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ, כדי שיהא האור יוצא מבית-המקדש ומאיר לחוץ; כי כל האור הוא בבית-המקדש, ועל-פני בעת שהיה בגין בית-המקדש קים, היה האור אין סוף ברוך הוא בגלוי גדול מאד, והיה כל אחד מרגיש טעם גן-עדן בשעה שלמד תורה וקים את מצוותיו יתברך, ולא התבייש משום בריה, אדרבה התבייש לעשות עברה, כי תכף-ומיד היה נפר על האדם שעבר עברה, לא-כן עכשו בעת חרבן בית-המקדש, שנעלם המאורי אור, ונתגברו המאורי אש, אזי "עז פנים לגיהנום"; בא לו לאדם לעשות דבר עברה, שהוא גיהנום, והאדם אינו מתבייש, אלא הוא עושה את זאת בעזות גדולה, ואין לו שום בושה, לא-כן "ובשת פנים לגן-עדן"; דבר תורה וקיום מצוה, שזהו גן-עדן, האדם מתבייש מפני המלעיגים. ועל זה בא התנא ומתפלל "יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתבנה עירך במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך"; שיבנה בית-המקדש תכף-ומיד, שאז יתחיל להאיר לנו האור אין סוף, כמו שהאיר לנו עד עכשו, ולא נתבייש משום מלעיג, והבן למעשה.

כד הוא היה אומר: הינו יהודה בן תימא שסדר את שנות האדם, והכל עם ההקדמות שלמד, שיהיה האדם "עז פנים" — לא להתפעל משום בריה שבעולם, "וקל פגשר" — לעבד את הבורא יתברך שמו בקלות, "ורץ פצבי" — בזריות עצומה, "וגבור פארי" — עם לב חזק. ואת הלמוד הזה צריכים על כל החיים. "בן חמש שנים למקרא"; אז הוא הזמן להתחיל עם התינוק חמש, כי עד אז לומדים עם התינוק אל"ף-בי"ת, ואיך להתפלל, וכיון שהגיע לגיל חמש, אז צריכים להכניס אותו ללמד מקרא, וילמד מקרא ונביאים וכתובים, עד שיהיה בקי בהם בעל-פה. וזו הצלחה גדולה לילד כשבתחלת השנים חוזרים אתו הרבה חמש ורש"י, ונביאים

(ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וזשנה הרביעית יהיה כל פרוי קודש הלולים. שאזיו מלמדו לורת האותיות והיכר הנקודות. וזשנה החמישית תאכלו את פרוי להוסיף לכם תבואתו מכאן ואלך ספו ליה כחורא: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים. וחמש שנים משנה וחמש שנים גמרא. דאמר מר (חולין כד, א) כל תלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו חמש שנים. שוב אינו רואה דכתיב (במדבר ח) זאת אשר ללויים מנן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לזבוא זבא. שזא ולומד הלכות עבודה חמש

לְמַקְרָא, בֶּן עֶשֶׂר לְמִשְׁנָה, בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְמִצְוֹת, בֶּן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה לְתַלְמוּד, בֶּן שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לְחֻפָּה, בֶּן עֶשְׂרִים לְרֵדְף, בֶּן שְׁלֹשִׁים לְכַח, בֶּן אַרְבָּעִים לְבִינָה, בֶּן חֲמִשִּׁים לְעֵצָה, בֶּן שְׁשִׁים

וכתובים, עד שיהיה בקי בעל-פה. "בן עשר למשנה"; פִּינֹן שְׁמַגִּיעַ לְגִיל עֶשֶׂר, אִז צְרִיף שִׁיתְמִיד יוֹתֵר בְּמִשְׁנָה. "בן שלש-עשרה למצוות"; פִּינֹן שְׁמַגִּיעַ לְעַל הַמִּצְוֹת, אִז נַעֲשֶׂה גְדוּל. "בן חמש-עשרה לתלמוד"; אִז יְשִׁים אֶת כָּל דַּעְתּוֹ בְּלִמּוּד גְּמָרָא, וּמֵאֲחֵר שְׂכָבֵר בְּקִי הֵיטֵב בְּתַנְיָא וּבְשֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה, יִתְחִיל לְלַמֵּד תַּלְמוּד, וּבּוֹדָאי הַכֹּל כְּפִי הַנָּעֵר; וּכְשִׁמְקִידִים קָדָם — מָה טוֹב וּמָה נָעִים. "בן שמונה-עשרה לחפה"; פִּינֹן שְׁמַגִּיעַ

שנים. וכן שלשים עובד: בן שלש עשרה למצות. דכתיב (שם ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. וגבי שכס כתיב (בראשית לד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ולוי באותו פרק בן שלש עשרה שנה היה וקרי ליה איש: בן שמונה עשרה לחופה. י"ט אדם כתובים בפ' בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הנלע חד לגופיה פשו ליה י"ח לדרשה: בן עשרים לרדוף. אחר מוונותיו לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים צריך הוא לחזר ולבקש אחר מוונות. פי' אחר בן עשרים לרדוף אותו מן השמים ולהענישו על מעשיו. שאין בית דין של מעלה מענישין פחות מנן עשרים: בן שלשים לכח. שהלויים היו מקימין את המשכן ומפרקין וטוענין את העגלות ונושלין בכתף מנן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לבינה. שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אמר להם משה (דברים כט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועיניכם לראות ואזניכם לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שנאמר בלויים (במדבר ח) ומנן חמשים שנה ישוב מלכא העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו וגו'. ומהו השירות שיתן להם ענה: בן ששים לזקנה. דכתיב תבא זכלה אלי קבר. בכל"ח בגימטריא ששים: בן

לגיל זה, אסור לו כבד לעבר את הגיל הזה עד שיתחתן. ובודאי כל מי שמקדים להתחתן בגיל מקדם — אשרי לו! כמאמרם ז"ל (קדושין כט:): האי דעדיפנא מחבראי דנסיבנא בשיתסר, ואי הנה נסיבנא בארביסר, הנה אמינא לשטן גירא בעיניך; וכן מוכא בשלחן ערוך (אבן העזר, הלכות פרה ורביה, סימן א', סעיף ג'): מצוה על כל אדם שישא אשה בן י"ח, והמקדים לשא בן י"ג — מצוה מן המבחר; וכן כתב הרמב"ם (פרק טו, מהלכות אשות, הלכה ג'): אם הנה יצרו מתגבר עליו, תיב לשא אשה, עינן שם; ולכן ה'מן הכי מאחר להתחתן, צריך שיהיה בן שמונה-עשרה. "בן עשרים לרדוף"; לרוץ אחר מצוות, ובפרט שריחים על צנארו, וצריך להביא פרנסה, עם כל זאת לא ישפח מ'מנו יתברך. "בן שלשים לכח"; כשאדם מגיע לגיל שלשים, ויש לו כבד ילדים, הוא צריך פחות עצומים להחזיק מעמד ולא להשכר. "בן ארבעים לבינה"; פִּינֹן שְׁהִגִּיעַ לְגִיל אַרְבָּעִים, כְּבָר מִתְחִיל לְהִתְבּוֹנֵן, אִיךָ עָבְרוּ עָלָיו הַחַיִּים, וְלוּמַד מִטְעִיּוֹתָיו. "בן חמשים לעצה"; אִז הוּא כְּבָר זוֹכֵה לְיִשׁוּב הַדַּעַת בְּיוֹתֵר, וְיָכוּל לְתַן עֵצָה

לְזוּלְתוֹ. "בֵּן שְׁשִׁים לְזֻקְנָה"; כִּיּוֹן שְׁמַגִּיעַ לְגִיל שְׁבַעִים לְשִׁיבָה. לְכַמֵּינַי זָדוּד (דְּה"א כ"ט) וַיִּמַּת כְּשֵׁינָה שְׁשִׁים, אַז כָּבֵר צָרִיף לְהִסְתַּכַּל עִם הַפְּנִים עוֹבֵה. וַיְמִי חַיָּו הָיוּ שְׁבַעִים שָׁנָה: בֵּן שְׁמוֹנִים קְדִימָה, שְׁעוֹד מַעַט יוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם. "בֵּן לְגִבּוֹרָה. לְכַמֵּינַי (תְּהִלִּים צ) וְאִם כְּגִבּוֹרוֹת שְׁמוֹנִים שְׁבַעִים לְשִׁיבָה"; כִּיּוֹן שֶׁהָאָדָם זוֹכֶה לְבוֹא לְגִיל שְׁבַעִים, אִז הִגִּיעַ לְשִׁיבָה חַיָּוּתוֹ, וְעָלָיו לְבָרֵךְ בְּרַכַּת "שֶׁהִחַיֵּנוּ", כִּי הִגִּיעַ לְגִיל שִׁיבָה, שְׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ (תְּהִלִּים צ, י): "יְמֵי שְׁנוֹתַינִי בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה". "בֵּן שְׁמוֹנִים לְגִבּוֹרָה"; כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הָאָדָם לְגִיל שְׁמוֹנִים עָלָיו לְדַעַת, שְׁזוֹ כָּבֵר מִתְּנָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְצָרִיף לְהִתְגַּבֵּר בְּכָל הַכַּחוֹת לְהַחֲזִיק מִעַמֵּד וְלֹא לְהִשָּׁבֵר. "בֵּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ"; כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הָאָדָם לְגִיל תְּשַׁעִים, אִז הוּא כָּבֵר רָגִיל לְשִׁיחַ וְלַסַּפֵּר כָּל מַה שֶׁעֲבַר עָלָיו בְּכָל יְמֵי חַיָּו. "בֵּן מֵאָה כָּאֵלוֹ מֵת וְעֲבָר וּבִטָּל מִן הָעוֹלָם"; כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הָאָדָם לְגִיל מֵאָה, אִז הוּא הִזְמַן שְׁיָכוֹל לְהִפְלֵל בְּאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא. וְאֵת הַסֵּדֶר הַזֶּה גָּלָה יְהוּדָה בֶּן תִּימָא דְיָקָא, כִּי כָּף עוֹבְרִים לְאָדָם כָּל יְמֵי חַיָּו, וְעָלָיו לְהִתְאַזֵּר עִם הָאַרְבַּע מַדוּת כָּל יְמֵי חַיָּו, "עֲזוּ כְּנָמַר, וְקַל כְּנֶאֱשֶׁר, רֵץ כְּצַבִּי, וְגִבּוֹר כְּאַרְיֵ, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שְׁבַשְׁמַיִם"; אִפְלוּ בְּכָל הַמְּאוֹרְעוֹת שֶׁעוֹבְרִים עָלֶיךָ מִשֶּׁף חַיָּה, אֲסוּר לָךְ לְהִתְיַאֲשַׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאַפֶּן, כִּי עָלֶיךָ לְדַעַת, אֲשֶׁר רַבִּים יַעֲמְדוּ עָלֶיךָ, וְרַבִּים יִרְצוּ לְהַפְלִיךָ וּלְהַכְשִׁילְךָ, וַיַּעֲבְרוּ עָלֶיךָ עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת כָּל יְמֵי חַיָּה, עִם כָּל זֹאת תְּהִיָּה חָזֵק וְאַמִּיץ מְאֹד; "עֲזוּ כְּנָמַר" — לֹא לְפַחַד מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֵוֹלָם, "וְקַל כְּנֶאֱשֶׁר, וְרֵץ כְּצַבִּי, וְגִבּוֹר כְּאַרְיֵ" — עִם לֵב אַמִּיץ וְחָזֵק לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שְׁבַשְׁמַיִם. וְאִם תַּחֲדִיר אֵת זֹאת כָּל יְמֵי חַיָּה, אִז תּוֹכַל לַעֲבֹר אֵת עוֹלָמְךָ בְּשָׁלוֹם. הִעֲקֹר לֹא לְפַחַד מִשׁוּם דְּבַר, וְאֵל כָּל זֹאת תִּזְכֶּה, אֲהוּבִי, בְּנִי, אִם תִּדְבַּק אֵת עֲצֻמְךָ תָּמִיד בְּאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא, וְתִדְבַר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְאִז תִּצְלִיחַ דְּרַכְךָ תָּמִיד; וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

כֹּה בֵּן בְּג בְּג אוֹמֵר: צָרִיף שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! שֶׁבֵּן בְּג בְּג הִזָּה אוֹתוֹ הִגֵּר שְׁנִתְגַּיֵר בִּימֵי הַלָּל, עַל-יְדֵי שֶׁהִתְהַלַּח לֹו סְבָלְנוֹת אֵלָיו. כְּמוֹבָא (שְׁבַת ל"א), וּמִחֲמַת שְׂרָאָה וְהִבִּין מַעֲלַת לַמּוֹד הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְלָכֵן אָמַר "הִפֵּף בָּהּ וְהִפֵּף בָּהּ דְּכָלֵא בָּהּ"; כִּי מַה שֶּׁרַק תַּעֲשֶׂה תִּתְּפֵף בַּתּוֹרָה מִכָּל הַצְּדָדִים, כִּי הִפֵּל בָּהּ; הִינּוּ אִם אָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה, וְכָל מַה שֶּׁרַק עוֹבֵר עָלָיו, הוּא מְקַשְּׂרוֹ אֵל הַתּוֹרָה, אִז יִזְכֶּה לְמַצֵּא אֵת כָּל עֲגִינּוֹ בַּתּוֹרָה, שְׁזֶה "וּבֶה תַּחֲזִי"; כִּי כָּל מַה שֶּׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם בְּמִשָּׁף כָּל שְׁנוֹת חַיָּו, מְרַמֵּז בַּתּוֹרָה, וְאִם אָדָם מְקַשֵּׁר עַצְמוֹ אֵל הַתּוֹרָה, אִז מוֹצֵא כָּל עֲגִינּוֹ בַּתּוֹרָה. וְזוֹ עֲבוּדַת הַצְּדִיקִים שֶׁמְקַשְּׂרִים אֵת כָּל מַה שֶּׁעוֹבֵר עֲלֵיהֶם אֵל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יוֹצֵאִים לָהֶם חֲדוּשִׁים נְפְלָאִים, שְׁזוֹכִים לְחֲדַשׁ בְּכָל פְּעַם. כִּי בְּאַמַּת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה הִיא חֻקְמַתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכָל מַה שֶּׁעוֹבֵר עַל הָאָדָם, הִפֵּל בְּחֻשְׁבוֹן צָדֵק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, וְהָאָדָם צָרִיף רַק לְקַשֵּׁר אֵת כָּל עֲגִינּוֹ אֵל הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וְאִז יִצְאוּ לוֹ חֲדוּשִׁים נְפְלָאִים, וְזֶה כָּל הַשְּׂאֵלוֹת וְתַשׁוּבוֹת

לְזוּלְתוֹ. "בֵּן שְׁשִׁים לְזֻקְנָה"; כִּיּוֹן שְׁמַגִּיעַ לְגִיל שְׁבַעִים לְשִׁיבָה. לְכַמֵּינַי זָדוּד (דְּה"א כ"ט) וַיִּמַּת כְּשֵׁינָה שְׁשִׁים, אַז כָּבֵר צָרִיף לְהִסְתַּכַּל עִם הַפְּנִים עוֹבֵה. וַיְמִי חַיָּו הָיוּ שְׁבַעִים שָׁנָה: בֵּן שְׁמוֹנִים קְדִימָה, שְׁעוֹד מַעַט יוֹצֵא מִזֶּה הָעוֹלָם. "בֵּן לְגִבּוֹרָה. לְכַמֵּינַי (תְּהִלִּים צ) וְאִם כְּגִבּוֹרוֹת שְׁמוֹנִים שְׁבַעִים לְשִׁיבָה"; כִּיּוֹן שֶׁהָאָדָם זוֹכֶה לְבוֹא לְגִיל שְׁבַעִים, אִז הִגִּיעַ לְשִׁיבָה חַיָּוּתוֹ, וְעָלָיו לְבָרֵךְ בְּרַכַּת "שֶׁהִחַיֵּנוּ", כִּי הִגִּיעַ לְגִיל שִׁיבָה, שְׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ (תְּהִלִּים צ, י): "יְמֵי שְׁנוֹתַינִי בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה". "בֵּן שְׁמוֹנִים לְגִבּוֹרָה"; כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הָאָדָם לְגִיל שְׁמוֹנִים עָלָיו לְדַעַת, שְׁזוֹ כָּבֵר מִתְּנָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְצָרִיף לְהִתְגַּבֵּר בְּכָל הַכַּחוֹת לְהִתְבָּרֵךְ בְּכָל הַכַּחוֹת לְהַחֲזִיק מִעַמֵּד וְלֹא לְהִשָּׁבֵר. "בֵּן תְּשַׁעִים לְשׁוּחַ"; כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הָאָדָם לְגִיל תְּשַׁעִים, אִז הוּא כָּבֵר רָגִיל לְשִׁיחַ וְלַסַּפֵּר כָּל מַה שֶׁעֲבַר עָלָיו בְּכָל יְמֵי חַיָּו. "בֵּן מֵאָה כָּאֵלוֹ מֵת וְעֲבָר וּבִטָּל מִן הָעוֹלָם"; כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ הָאָדָם לְגִיל מֵאָה, אִז הוּא הִזְמַן שְׁיָכוֹל לְהִפְלֵל בְּאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא. וְאֵת הַסֵּדֶר הַזֶּה גָּלָה יְהוּדָה בְּנֵי תִימָא דְיָקָא, כִּי כָּף עוֹבְרִים לְאָדָם כָּל יְמֵי חַיָּו, וְעָלָיו לְהִתְאַזֵּר עִם הָאַרְבַּע מַדוּת כָּל יְמֵי חַיָּו, "עֲזוּ כְּנָמַר, וְקַל כְּנֶאֱשֶׁר, רֵץ כְּצַבִּי, וְגִבּוֹר כְּאַרְיֵ, לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שְׁבַשְׁמַיִם"; אִפְלוּ בְּכָל הַמְּאוֹרְעוֹת שֶׁעוֹבְרִים עָלֶיךָ מִשֶּׁף חַיָּה, אֲסוּר לָךְ לְהִתְיַאֲשַׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאַפֶּן, כִּי עָלֶיךָ לְדַעַת, אֲשֶׁר רַבִּים יַעֲמְדוּ עָלֶיךָ, וְרַבִּים יִרְצוּ לְהַפְלִיךָ וּלְהַכְשִׁילְךָ, וַיַּעֲבְרוּ עָלֶיךָ עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת כָּל יְמֵי חַיָּה, עִם כָּל זֹאת תְּהִיָּה חָזֵק וְאַמִּיץ מְאֹד; "עֲזוּ כְּנָמַר" — לֹא לְפַחַד מִשׁוּם בְּרִיָּה שְׁבַעֵוֹלָם, "וְקַל כְּנֶאֱשֶׁר, וְרֵץ כְּצַבִּי, וְגִבּוֹר כְּאַרְיֵ" — עִם לֵב אַמִּיץ וְחָזֵק לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיךָ שְׁבַשְׁמַיִם. וְאִם תַּחֲדִיר אֵת זֹאת כָּל יְמֵי חַיָּה, אִז תּוֹכַל לַעֲבֹר אֵת עוֹלָמְךָ בְּשָׁלוֹם. הִעֲקֹר לֹא לְפַחַד מִשׁוּם דְּבַר, וְאֵל כָּל זֹאת תִּזְכֶּה, אֲהוּבִי, בְּנִי, אִם תִּדְבַּק אֵת עֲצֻמְךָ תָּמִיד בְּאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא, וְתִדְבַר אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְאִז תִּצְלִיחַ דְּרַכְךָ תָּמִיד; וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

שֶׁאֵסוּר לְהִרְהֵר דַּדְנִי תוֹרָה כְּגוֹן זְנִית הַמֶּרְחֵץ. אוֹ
 זְנִית הַכֶּסֶף. כִּשְׁשָׁלוּ אֶת רִצֵּי יְהוֹשֻׁעַ מִהוּ לְלַמַּד אֶדָם
 אֶת זֵנו חֲכַמַת יוֹנִית אֲמַר לְהֵם יִלְמְדוּ זִשְׁעָה שְׁאִינוּ לֹא
 יוֹם וְלֹא לַיְלָה דֵּהֵא כְּמִיז וְהַגִּית זֵנו יוֹמָם וְלַיְלָה: כִּי

לְפֹם צִעֲרָא אַגְרָא. כִּפִּי
 רוֹז הַלְעַר שְׁאֲמָה סוֹבֵל זִלְמוּד
 הַתּוֹרָה וְעִשִּׂית הַמִּלּוֹת. כִּן יֵהִי
 שְׁכֵר מְרוֹזָה:
לֹא תִזְוַע, שְׂאִין לָךְ מִדָּה
טוֹבָה הִימָנָה. כִּי בֶן הָא הָא
אוֹמֵר, לְפֹם צִעֲרָא אַגְרָא:

שְׁמַכְנִיס אֶת עֲצָמוֹ בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה, וּמוֹצֵא אֶת כָּל מָה שְׁעוֹבֵר עָלָיו בְּתוֹךְ הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה,
 וְעַל-יְדֵי-זֶה יִהְיֶה לְבוֹ נֶכּוֹן וּבְטוֹחַ, שְׂגִלָּךְ בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת; כִּי הַעֲקָר הוּא הַתּוֹרָה, וְהָאֲדָם צָרִיךְ תָּמִיד
 לְקַשֵּׁר אֶת כָּל מָה שְׁעוֹבֵר עָלָיו בֵּין בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבֵין בְּרוּחָנִיּוֹת רַק אֶל הַתּוֹרָה, וְאִז אֵף פֶּעַם לֹא
 יִטְעָה מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כִּי בֶן הָא הָא אוֹמֵר: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! כִּי בֶן הָא הָא הִנֵּה אֶחָד מֵהַגֵּרִים שֶׁנִּתְגַּדְּרוּ בְּזִכּוֹת
 הַלֵּל, כְּמוֹבָא (שְׁבַת לֹא), וְלִכֵּן אָמַר "לְפֹם צִעֲרָא אַגְרָא"; כִּי אֲצִלוּ יִתְבַּרְךָ מֵאִד חָשׁוּב אֲדָם
 שְׁמַתְחִזֵּק בְּעַת צִעְרוֹ, וְאִינוּ נִשְׁבֵּר עַל אֵף שְׁעוֹבְרִים עָלָיו כָּל מִינֵי צָרוֹת וְיִסוּרִים, קִטְנוּת וְחִלְשׁוֹת
 הַדַּעַת, הֵן מַעֲצָמוֹ וְהֵן מֵאֲחֵרִים, עִם כָּל זֹאת הוּא מַתְחִזֵּק מֵעַמֵּד, וְאִינוּ נִשְׁבֵּר, וּמַתְחִזֵּק אֶת עֲצָמוֹ
 בְּאִמּוּנָה פְּשוּטָה בּוֹ יִתְבַּרְךָ, דְּבָר זֶה מֵאִד מֵאִד חָשׁוּב בְּשָׂמִים. וְכְמוֹבָא בִּזְהַר (וַיִּשָּׁב קִפּ): דְּכַד דִּינָא
 שְׂרִיא עֲלֵיהּ דְּבַר נִשׁ כַּד אִיהוּ זְכָא, בְּגִין רַחֲמֵימָא דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בֵּיה אִיהוּ, כְּמָה דְּאִתְמַר
 דְּהָא קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא רַחֲמִים עֲלֵיהּ בְּרַחֲמֵימוֹ לְקַרְבָּא לֵיהּ לְגַבִּיָּה, מִתְבַּר גּוֹפָא בְּגִין לְשִׁלְטָאָה נִשְׁמַתָּא,
 וְכַדִּין אִתְקַרֵּיב בַּר נִשׁ לְגַבִּיָּה בְּרַחֲמֵימוֹ כְּדָקָא יְאוּת, וְנִשְׁמַתָּא שְׁלֵטָא וְגוֹפָא אִתְחַלְשׁ וּבְעִיא גּוֹפָא
 חַלְשָׁא וְנִפְשָׁא תְּקִיפָא דְּאִתְתַּקַּף בְּתַקִּיפּוֹ, וְכַדִּין אִיהוּ רַחֲמֵימָא דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, כִּי כָל מָה שְׁעוֹבֵר
 עַל הָאֲדָם צָרוֹת וְיִסוּרִים, הוּא כְּדִי לְהַכְנִיעַ אֶת גִּשְׁמִיּוֹת גּוֹפּוֹ, כִּי הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא מְרַחֵם עָלָיו,
 שְׁתָּאִיר בּוֹ נִשְׁמַתּוֹ בְּהָאָרֶה נוֹרְאָה וְנִפְלְאָה מֵאִד, וְיִהְיֶה הַגּוּף כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אֶת הַנִּשְׁמָה, וְכְמוֹבָא
 בְּדַבְּרֵי רַבְּנּוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן כב), שֶׁהַגּוּף צָרִיךְ לְהַכְנִיעַ וּלְשַׁמֵּשׁ אֶת הַנִּשְׁמָה, שְׁגַם
 מִהַגּוּף יִזְכֶּה לְהַפִּיר אֶת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ שְׁכַתּוּב (אִיּוֹב יט, כו): "וּמִבְּשָׂרִי אֲחַזֶּה אֱלֹהִים", וְזֶה
 פְּרוּשׁ (יְשַׁעִיָּה נח, ז): "וּמִבְּשָׂרִי לֹא תִתְעַלֵּם", מִבְּשָׂרִי דִּיקָא, שְׁלֹא תִעַלִּים עֵינֶיךָ מִלְּרַחֵם עַל בְּשָׂרִי,
 הֵינּוּ בְּשָׂר גּוֹפָךְ, כִּי צָרִיכִים לְרַחֵם מֵאִד עַל הַגּוּף, לְרִאוּת לְזַכְּכוֹ, כְּדִי שְׂיֻכַּל לְהוֹדִיעַ לוֹ מִכָּל
 הַהָאָרוֹת וְהַהֲשָׁגוֹת שֶׁהַנִּשְׁמָה מַשְׁגֶּת, כִּי הַנִּשְׁמָה שֶׁל כָּל אֲדָם רוֹאֶה וּמַשְׁגֶּת תָּמִיד דְּבָרִים עֲלִיוֹנִים
 מֵאִד, אֲבָל הַגּוּף אִינוּ יוֹדֵעַ מֵהֵם, עַל-כֵּן צָרִיךְ כָּל אֲדָם לְרַחֵם מֵאִד עַל בְּשָׂר הַגּוּף, לְרִאוּת לְזַכֵּךְ
 הַגּוּף, עַד שְׂתוּכַל הַנִּשְׁמָה לְהוֹדִיעַ לוֹ מִכָּל מָה שֶׁהִיא רוֹאֶה וּמַשְׁגֶּת תָּמִיד, וְזֶה "לְפֹם צִעֲרָא";
 לְפִי הַצֵּעַר שְׂסוּבֵל בְּשִׁבְרֵת הַגּוּף, כֵּךְ "אַגְרָא" — מִקַּבֵּל שְׂכָר, שֶׁהַגּוּף נִכְנַע לְגַבִּי הַנִּשְׁמָה, וּמֵאִיר
 בּוֹ אוֹרוֹ יִתְבַּרְךָ בְּגִלּוּי רַב וְנִפְלְאָ מֵאִד. וְלִכֵּן אֵל תִּתְיָאֵשׁ, אֲהוּבִי, בְּנִי! עַל אֵף גְּדֵל הַמְּרִירוֹת
 וְהַיִּסוּרִים וְהַצָּרוֹת וְהַרְפָּתָקָאוֹת שְׁעוֹבְרִים עָלֶיךָ, כִּי בֵּא תְּבֵא עַל שְׂכָרֶךָ, אִם תַּחֲזִיק מֵעַמֵּד, וְהֵבֵן
 לְמַעֲשֵׂה.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק 'אלו הלוקין' (מכות כג:); ויש לומר הטעם, למה גומרים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים מסכת אבות? אלא בא לחזק את כל

בר ישראל, אף שלמד את מדות התנאים, ויכולה להכנס בלבו חלשה וחלישות הדעת גדולה, שהוא עדין רחוק מזה, ומתי יגיע גם הוא לזה. פי כן דרכו של היצור הרע, כשבר ישראל מקבל התחזקות והתעוררות

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר (ישעיה מב), 'חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

לשוב בתשובה שלמה, ומעין בספרי אמת של חכמי אמת, תכף-ומיד הוא שובר את האדם, כאלו זה לא בשבילו, כי הוא כבר חטא כל-כך, ונפל במקום שנפל, עד שאבד מנוס ותקרה ממנו, וממנו כבר לא יהיה שום דבר, וכדומה כל מיני פתיים שמפתה אותו היצור הרע, ומכניס בדעתו חלישות הדעת, ומעקם את

לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמזים להצוות שכן זללים מהם אף על פי שנלאו הכי לא היו אוכלים אותן שנפשו של אדם קלה נהן למען צדקו. להלדיק את ישראל ולזכותו.

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. ואפילו אלו שנחמיינו מימה צניח דין מפני רשעתו, יש להם חלק לעולם הבא, ועולם הבא האמור כאן הוא העולם הבא אחר תחיית המתים שעתידיים המתים לחיות ולעמוד בגופן ונפשם חיים נלחיים כחמה

וכלנה וכוכבים כדמייתי בגמרא זהאי פרקא מתים שעתידיים לחיות אין חוזרין לעפרן, והעולם הבא אין בו לא חכילה ולא שמה, ואף על פי שיש בו גוף וגויה, אלא נדיקים יושנין ועטרומיהן זראשיהן ונהנין מזיו השכינה, ומפני שאין כל ישראל שוין בו אלא הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו, משום הכי קמתי יש להם חלק.

לכבו בכל מיני עקמומיות, כאלו כל מה שלמד בספרי אמת מחכמי אמת לא שיך אליו. לזאת מסים התנא, שתדע, אהובי, בני, אשר "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות"; שמרב אהבתו ותכרף הרבה לעם ישראל תורה ומצוות, ומה גם שכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, כבר הראו למשה בסיני, כמאמרם ו"ל (תנחומא כי תשא), ולכן הרבה גם ספרים קדושים בכל דור ודור, המתחדשים בתורה ובמצוות, ומורים דרך לעם ה' איך להתקרב אליו ותברך. ולכן אמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא), כי יש כמה ספרים עכשוו וגם עתידיים להיות עוד כמה ספרים, פי כלם צריכים לעולם, אף כשיש לאדם פגם אמונת חכמים, שזה בא מחמת שיש לו צואה וטנוף בראשו, כי (ערוכין כא): הלועג על דברי חכמים, נדון בצואה רותחת; הינו שפבר הנה לו הצואה רותחת בראשו, שזה העשנים סרוחים העולים אל המלך של מי שפגם בפגם אמונת חכמים, ומערבבים ומבלבלים דעתו, ולכן חמל ורחם הקדוש-ברוך-הוא על נשמות ישראל, והרבה להם תורה ומצוות, וכן חכמי אמת, שיחדשו בהם חדשים חדשים בכל דור ודור כפי צרך הדור, למען לחזק ולאמץ ולעודד ולשמח ולקרב את כלל נשמות ישראל אליו ותברך, ומביא ראיה מפסוק "שנאמר (ישעיה מב, כא) 'ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר"; ואמרו חכמינו הקדושים (במדבר רבה, פרשה יד, סימן ט), שנתן הקדוש-ברוך-הוא לישראל שתי תורות — תורה שבכתב ותורה שבעל-פה; נתן להם תורה שבכתב שיש בה תרי"ג מצוות, כדי למלאם מצוות ולזכותם, שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר", נתן להם תורה שבעל-פה, להיות מצינין בה משאר האמות, שעל כן לא נתנה בכתב, כדי שלא יזיפוה

יִשְׁמְעָאִלִים, עֵינֵי שָׁם; וְדָבָר זֶה סוֹכֵב בְּכָל דוֹר וְדוֹר, שֶׁכֵּל מִי שֶׁמְזַיֵּף אֶת הַתּוֹרָה, וְלוֹעֵג עַל סִפְרֵים חֲדָשִׁים הַמְקַרְבִּים אֶת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֲלֵיו יִתְבַּרֵךְ, וּמַגְלִים אֶת אֲמַתּוֹת מְצִיאֹתָיו יִתְבַּרֵךְ לְכֹלָם, הוּא אֵינוֹ יְהוּדִי אֲלָא יִשְׁמְעָאִלִי, וְזֶה בְּרוּר! וְלִכֵּן מְסִימִים עִם מֵאֵמֶר זֶה דִּיקָא אֶת הַפֶּרֶק שֶׁלְמַדּוֹ אֶת מוֹסְרֵי חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים, הַמְקַרְבִּים אֶת כָּלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, כְּדִי לְהַחֲדִיר בְּכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,

לִידַע שֵׁישׁ לָהֶם עֲדִין תִּקְנֶה לְתַקֵּן הַכֵּל, וּמִי שְׁלוֹעֵג עַל דְּבָרִים אֱלוֹ, וְלוֹעֵג עַל סִפְרֵים קְדוּשִׁים, אֵינוֹ יְהוּדִי אֲלָא יִשְׁמְעָאִלִי, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאֲמַר (יִשְׁעִיָּה ס'): וְעַמּוֹ כָּלֵם צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר.

פְּרָק ו' שָׁנוֹ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן

רש"י

פרק ו' שנו חכמים בלשון המשנה. כלומר, צרייחא היא ונלשון המשנה היא שנויה, אבל אינה משנה. ומה שנו.

כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק

לְעוֹלָם הַבָּא: טַעַם שֶׁלִּפְנֵי כָּל פֶּרֶק מִפְּרָקֵי אָבוֹת תִּקְנֵנוּ לומר משנה זו, אֲשֶׁר אֵינָה שׂוֹכֵת לְכָאן כָּלֵל, וְהִיא מְשַׁנֶּה בְּסִנְהֶדְרִין (ז). וְיֵשׁ לומר, כִּי הִנֵּה הַצְּדִיק הַאֲמֵת הַדְּבִיק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבַּרֵךְ נִקְרָא 'כָּל יִשְׂרָאֵל' (עַן נַעַם אֱלִימֶלֶךְ דְּבָרִים), כִּי הוּא כְּלוּל מִכָּלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וּכְמֵאֵמֶרם ו'ל (בְּרֻכּוֹת ו'): מֵאִי (קִהְלַת יב, ג): "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ לֹא נִבְרָא, אֲלָא בְּשִׁבִיל זֶה, רַבִּי אֲבָא בַר כַּהֲנָא אָמַר, שְׁקוּל זֶה כְּנֶגֶד כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, וְאָמַרְי לֵה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן זֹמְאָא אוֹמֵר, כָּל הָעוֹלָם כְּלוּ לֹא נִבְרָא אֲלָא לְצוּת לְזֶה. וְלִכֵּן צָרִיךְ כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל לִידַע, אֲשֶׁר אִם יִזְכֶּה לְהִתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הַאֲמֵת, שֶׁהוּא 'כָּל יִשְׂרָאֵל', גַּם לוֹ יִהְיֶה חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, כִּי גִדֵּל כַּח הַצְּדִיק הַאֲמֵת, אֵין לְתַאֵר וְאֵין לְשַׁעַר כָּלֵל, כִּי הוּא יְכוּל לְהוֹצִיא אֶת כָּלֵם מִהַשְּׂאוּל תַּחֲתִיּוֹת וּמִתַּחֲתֵינוּ, אֲפִלּוּ אֵלוֹ שֶׁכָּבַר נִפְלוּ בְּעַמְקָא דְתַהוּמָא רַבָּה, יֵשׁ לְהַצְּדִיק כַּח לְהַחֲזִירָם בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה, וְלַעֲשׂוֹת גַּם מֵהֶם צְדִיקִים. אִךְ רַבֵּנוּ ו'ל אָמַר (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֵלֶק ב', סִימָן עח), שְׁצַרִּיכִים לְבַקֵּשׁ מֵאֵד מֵהַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ לְזִכּוֹת לְהִתְקַרֵּב אֶל הַצְּדִיק הַאֲמֵת, כִּי אֲשֶׁרִי מִי שְׁזוֹכֶה לְהִתְקַרֵּב בְּעוֹדוֹ בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ אֶל הַצְּדִיק הַאֲמֵת; אֲשֶׁרִי לוֹ וְאֲשֶׁרִי חֵלְקוֹ! כִּי צְרִיכִים לְהִרְבוֹת בְּתַפְלָה וּבְתַחֲנוּנִים מְאֹד שִׁיזְכֶּה בְּחַיִּים חַיּוֹתוֹ לְהִתְקַרֵּב לְצְדִיק אֲמֵת; כִּי הַבַּעַל-דְּבָר שָׁם לְבוֹ עַל דְּבָר זֶה מְאֹד עֲכָשׁוּ, לְכַלְכֵּל אֶת הָעוֹלָם, כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם עֲכָשׁוּ קְרוֹבִים אֶל הַקֶּץ מְאֹד, וְיֵשׁ עֲכָשׁוּ לְיִשְׂרָאֵל גְּעוּגוּעִים גְּדוּלִים וְכִסּוּפִים גְּדוּלִים לְהַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ, עַל-כֵּן הָעָרִים הַבַּעַל-דְּבָר, וְהַכְּנִיס מִחֲלֶקֶת בֵּין הַצְּדִיקִים, וְהָקִים בְּעוֹלָם מִפְּרָסְמִים הַרְבֵּה שֶׁל שְׁקָר, וְגַם בֵּין הַצְּדִיקִים הָאֲמֵתִים הַכְּנִיס מִחֲלֶקֶת גְּדוּלָה, שְׂאִין אַחַד יוֹדַע הֵיכָן הַאֲמֵת, עַל-כֵּן צְרִיכִים לְבַקֵּשׁ מְאֹד מֵהַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ לְזִכּוֹת לְהִתְקַרֵּב לְצְדִיק הַאֲמֵת, וְלִכֵּן מִתַּחֲלִילִים לְלַמֵּד אֶת הַמֵּאֵמֶר הַזֶּה דִּיקָא קִדְּם שְׁלוּמֵדִים אֶת מוֹסְרֵי הַתְּנָאִים וְהַצְּדִיקִים, לְהוֹרוֹת שְׂאִי אֲפֹשֶׁר בְּשׁוּם פְּנִים וְאִפֵּן לְהִתְקַרֵּב אֶל הַקְדוּשָׁה, אֲלָא אִם מִתְקַרְבִּים אֶל הַצְּדִיק הַאֲמֵת, הַכְּלוּל מִכָּלֵל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

פְּרָק ו'

שָׁנוֹ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה, בְּרוּךְ שֶׁבַחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנֵתָם: צָרִיךְ שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! שֶׁכֵּל מֵה שְׁשָׁנוֹ חֲכָמִים, שָׁנוֹ וְלַמְדּוֹ אֶת זֶה פְּעַמִּים, שְׁזֶה לְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה, וְהוּא עַל הַרְף שְׁכַתּוּב (שְׁמוֹת טז, כב): "לֶחֶם מְשֻׁנָּה"; כִּי בְּשַׁעֲה שֶׁהַצְּדִיקִים אוֹמְרִים תּוֹרָה, אֲזִי הֵם מְכַוְּנִין הֵן כְּלָפִי מַעֲלָה וְהֵן כְּלָפִי מִטָּה בְּאֲמִירַת תּוֹרָתָם, כְּלָפִי מַעֲלָה — הֵם עוֹשִׂים מִתּוֹרָתָם תְּפִלוֹת, כִּי אַחַר הַגְּזֵר דִּין, חַס וְשָׁלוֹם, צָרִיךְ לְהִלְבִּישׁ הַתְּפִלָּה, כְּדִי שְׁלֹא יִבְיֵנוּ הַמַּלְאָכִים הָעוֹמְדִים לְשִׁמְאֵל וְלֹא יִקְטָרְגוּ, כְּמוֹ

גם בלב המון-עם, וזה אי אפשר, רק כששונה בלשון משנה — לשון כפול; מצד אחד — הוא דבוק בהקדוש-ברוך-הוא, ומצד שני — הוא מוריד את עצמו אליהם, ומחזיר בהם אמונה פשוטה, אמונה מבררת ומזככת. ועל-כן צריכים לדיק מאד מאד בדבריהם. וכן כל דבורם ולמודם הוא כפול, כמאמרם ו"ל (והר ח"א רלח): על פסוק (משלי לא, כא): "לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבש שנים"; ואל תקרא שנים אלא שנים, שכל דברי התורה מלבשים בכפל. (דברים טו): "נתון תתן", "הענג תעניק", "פתח תפתח", כי הלמוד של הצדיק, שמלמד עם המון-העם הוא, שיתאזרו בעזות ובעקשנות דקדושה, ולא יעזבו את מקומם, אפלו שעובר עליהם מה שעובר, אפלו שהתחילו כבר הרבה פעמים להכנס בעבודתו יתברך שמו, עם כל זאת שלא יתאשו, אלא יתחילו עוד פעם ועוד פעם, וכמאמרם ו"ל (ספרי ראה): פתח תפתח — אפלו מאה פעמים, שזה הענין של העקשנות הגדולה, שצריך כל בר ישראל להיות עקשן, ולעשות את עבודתו כפלים, לשון משנה; כי כל בר ישראל צריך להזהר מאד, שלא לפל בשום פנים ואפן שבעולם באיזו זקנה ויאוש, ויעזב עצמו, חס ושלום, כי כל קיום התורה תלוי בזה שיתחזק לשנות ולכפל כל עבדה טובה, או למוד התורה, או מצוות שמקנים, כי כשאדם מרגיל את עצמו ללמד תורה, או לקיים איזו מצוה, אז תכף-ומיד נתקרה, כי דרך הסמ"ך-מ"ם לקרר את האדם ולהחלישו מעבודתו יתברך, ומראה לו, כאלו כל עבודתו למודו ומצוותיו אינם שוים כלום, כי הוא מחליש את דעתו לגמרי, עד שהאדם מתחיל להתרשל מלמוד התורה הקדושה, ומקיום מצוותיו יתברך, ומלעסק בתפלה, אבל אם אדם מתחזק בכל פעם לחזר ולעשות אותו דבר שבקדושה, שלקח על עצמו, ושונה את זה פעם אחר פעם אפלו אלף

שכתוב (דניאל ד, יד): "בגזרת עירין פתגמא", הינו לאתר גזר דין, אזי "במאמר קדישין שאלתין", אזי הצדיקים מלבישים שאלתם במאמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ה'); וכלפי מטה — אומרים כפשוטו לאלו השומעים דבריהם. ועל-כן כל מקום ש"שנו חכמים", שנו את זה "בלשון המשנה", שתהיה בדבריהם משמעות כפולה, שדברו את תורתם הן כלפי מעלה והן כלפי מטה, וכך הוא דרך גדולי מבחרי הצדיקים, הדבקים באין סוף ברוך הוא, שתמיד מיחדים יחודים עליונים, ואפלו בשעה שמדברים עם בני-אדם, הם מכוונים להוריד את השכינה בעולם, ומלבישים בתוך דבוריהם אורות צחצחות, אורות עליונים, וספורי דברים, כי קשה להמון-עם להשיג את רוחניות חיות אלקותו יתברך, ועל-כן ההכרח להצדיקים בשעה שאומרים תורה, להלביש עצמם בשיחות-חלין, כי הצדיק האמת מצמצם שכלו, ומדבר עם המון עם שיחות וספורים, אבל הוא אז מכוון להגביה את דעתו אליו יתברך; כי הצדיק האמת מצמצם את שכלו, ומדבר עם המון עם בחכמה נפלאה, ומלאכה גדולה, ומקשר כל הדבורים להשם יתברך, ועל-ידי-זה מכניס בהם הרהור תשובה, שזו פונת חכמינו הקדושים (עבודה זרה יט): שיחתן של תלמידי חכמים צריכה למוד; ועל-כן בשעה שמדברים ומגלים תורה, ושונים להמון עם, תמיד הם בלשון כפול למעלה ולמטה, כי ההכרח להלביש את אור התורה בלבושים שונים זה מזה (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן צא); ולכן, אהובי, בני! תמיד תתיגע בדברי הצדיק, ואל תחשב שהם כפשוטם, אלא בשעה שמדבר עם המון עם, יש לו פונה על כל ספור ודבור שהוא מספר ומדבר עמהם, כי הם מאד רחוקים ממנו יתברך, והצדיק דבוק בחי החיים בו יתברך, ועל-כן הוא רוצה להוריד את האורות צחצחות, אורות עליונים,

א רבי מאיר אומר וכו'. ולפי שעד עכשיו כל הפרקים משנה, לפיכך הוטרך להודיע שמכאן ואילך צרייתא היא. ומתוך שהללו דברי הגדה הן ומספרות בעסק תלמוד תורה, נהגו לאמרן צניח הכנסת עם שאר פרקים הללו של מסכת אבות: זוכה לדברים הרבה. להיות לדיק ומסיד כדלקמן. [ג"ל מנות הרבה אלו נשזילו הול]: כדאי הוא לו. כלומר שנצרא נשזילו. וכן הוא אומר (קהלת יב) כי זה כל האדם: נקרא רע.

הַמְשָׁנָה, בְּרוּךְ שֶׁבַחַר בָּהֶם וּבְמִשְׁנָתָם: א רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, כָּל הַעוֹסֵק בַּתוֹרָה לְשִׁמָּה, זוֹכֵה לְדִבְרֵים הַרְבֵּה. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלוּ כַּדָּאֵי הוּא לוֹ. נִקְרָא רַע,

ויתחזקו באמונה פשוטה, ומכל שכן בשעה שמגלים תורה, אז הם דבוקים בתי החיים באין סוף ברוך הוא מצד אחד, ומצד שני — הם מעוררים ומחזקים ומעודדים ומשמחים את נשמות השומעים דבריהם, כי יש בכת תורתם לשון משנה, שזה מה שהתחיל את הפרק: "שנו חכמים בלשון המשנה, ברוך שבחר בהם ובמשנתם"; כי כל למודם הוא לשון כפול, ששונים ולומדים פעם אחר פעם את אותו למוד. ולכן אל יקשה לה, אהובי, בני! אם אתה רואה בתוך ספרי הצדיק האמת, שחוזר על עצמו, וכן בשעה שהצדיק מדבר דברי תורה או שיחות וספורים וחוזר על עצמו, אין זה אלא כדי שיחדיר בלב השומעים את דבוריו, כי מרב עמק המשג וקצור המשיג, ההכרח לחזר פעם אחר פעם, על-פני החכמים השונים את דבריהם לתלמידיהם, שונים בלשון המשנה, לשון כפול, דיקא, וכולי האי ואולי באמת יפנסו דבריהם בתוך לבות השומעים; כי הצדיק דבוק בו יתברך בקביעות, ורוצה להחדיר גלוי אלקות בתוך לב האבן, ולכן הצדיקים צריכים לשנות את דבריהם, ודו"ק.

א רבי מאיר אומר: כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה: צריך שתדע, אהובי, בני! אם אדם זוכה ולומד תורה לשמה — לשם אל עולם, לשם השכינה, הנקראת ה' תמאה, "זוכה לדברים הרבה"; ומפרש מוהר"ג ת"ו"ל (לקוטי הלכות, אפוטרופוס, הלכה ג') — זוכה לדבורים הרבה; אם אדם לומד תורה הרבה, לשם הקדוש-ברוך-הוא, לשם שמים, הינו שאינו רוצה ללמד כדי שיאמרו הבריות, שהוא למדן, או כדי להיות רב, רבי, ראש ישיבה, מנהיג וכדומה, אלא לשם אל עולם, "זוכה לדברים הרבה" — לדבורים הרבה, שיש לו הרבה דבורים לדבר אליו יתברך, וכן שיכול לדבר אל בני-אדם, לחזקם ולעודדם ולשמחם בעבודת השם יתברך. וכל זה בא על-ידי תורה לשמה, לשם אל עולם. "ולא עוד" — לא זו בלבד שיש לו דבורים לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא, ולשפך שיח ותפלה אליו יתברך, ולדבר עם בני-אדם, "אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו"; מי שלומד תורה לשמה, כל העולם כולו עומד רק בזכותו. ואינו נחת זו לידע שכל העולם עומד רק בשבילו; כי חכמינו הקדושים אומרים (שמות רבה, פרשה ח', סימן ב'): אם ישב אדם בזוית ועוסק בתורה, אני מראהו לבריות; אין צריכים לעשות פעולות להתגלות ולהתפרסם בעולם, אלא אומר הקדוש-ברוך-הוא, אני אגלהו ואתפרסם אותו לכל העולם כולו.

איזה נעם זה, שאדם יודע, שכל העולם כלו כדאי הוא לו, כמו שכתוב: "אם לא בריתי יומם ולילה, חקות שמים וארץ לא שמתי"; כל העולם כלו עומד רק בזכות למוד התורה שאדם לומד. "נקרא רע, אהוב"; כלם אוהבים את היושב בקרן זוית ולומד תורה, ואין לו עסק עם אף אחד, נעשה אהוב על כלם, ורוצים להתחבר עמו. "אוהב את המקום"; בזה שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, בזה מגלה שאהב את הקדוש-ברוך-הוא.

אהוב, אוהב את המקום, אוהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות, ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי זכות, ונהנין ממנו עצה

ומלמדן וגומלן טוב: ומלבשתו. הסורה: ומכשרתו להיות צדיק. הולך בתומו ואינו עושה עולה, אלא מצדיק דרכיו נקו ונהכרעת משפט: חסיד. עושה לפניס משורת הדין: ישר. עושה יושר ועדיף

"אוהב את הבריות"; בזה שיושב בפנתו ולומד תורה לשמה, בזה מגלה שאהב את כל הבריות, כי אינו מתחיל עם אף אחד, ויש לו סבלנות לכלם, מסביר לכל קשה הבנה וכו'. "משמח את המקום"; כשלומד תורה לשמה, הרי הוא משמח, בבכיכול, את הבורא ותברך שמו, כי אצלו יתברך חביבה מאד התורה, ועל-פן גורם לו יתברך נחת-רוח. "משמח את הבריות"; כשלומד תורה לשם אל עולם, מכניס שמחה סביבו, וכאשר באים אנשים, ורואים בחור הלומד תורה בהתמדה, יהודי יושב בקרן זוית ולומד — משמחם, כי כלם אוהבים לשמע קול תורה. "ומלבשתו ענוה ויראה"; כשלומד תורה לשם אל עולם, התורה מלבישה אותו במדת הענוה, שאינו מחזיק עצמו מאומה, וירא ומפחד רק ממנו ותברך. "ומכשרתו להיות צדיק"; כשלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, זה מכשירו להיות צדיק, כי אפלו אדם שחטא ועשה כל העברות שבעולם, כשלוקח עצמו בידיו ללמד תורה, אומרים חכמינו הקדושים (מנחות קי): כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם; אינו צריך קרבנות כלל, אלא התורה בעצמה מכפרת לו על כל אשר עשה. "חסיד"; כשלומד תורה לשמה — נעשה חסיד; הנינו שעושה לפניס משורת הדין. ואמרו חכמינו הקדושים (זהר פינחס): איזהו חסיד? המתחסד עם קונו; ואיזה חסד יכולים לעשות להקדוש-ברוך-הוא יותר מלמוד התורה הקדושה?! אשר התורה הקדושה היא בתו של הקדוש-ברוך-הוא, וכשאדם לומד תורה — נוטל בתו יתברך. "ישר"; אין אדם הולך בישרות כמי שלומד תורה; כי מי שאינו לומד תורה — הוא עקם, ועושה כל מיני פתלתל, גנבות ועקמומיות. "ונאמן"; הלומד תורה לשמה, הוא איש נאמן, לא ירמה את הבריות, ויש לו אמונה בבורא ותברך שמו. "ומרחקתו מן החטא"; הלומד תורה לשם אל עולם, אף פעם לא יבוא לידי חטאים, כי התורה שומרת את האדם בעולם הזה ובעולם הבא. "מקרבתו לידי זכות"; כשלומד תורה לשם אל עולם, תמיד מלמדים עליו זכות, ואפלו מלאכי חבלה המקטרגים על האדם, יודעים שאסור לגע באדם זה היושב בקרן זוית ולומד תורה לשמה. "ונהנין ממנו עצה ותושיה, בינה וגבורה, שנאמר (משלי ח, טו): 'לי עצה ותושיה אני בינה לי

מלדיק: ונהנין ממנו עצה ותושיה, שנאמר לי עצה ותושיה. דלעיל מהאי קרא כתיב ה' קני ראשית דרכו, וסמך ליה, לי ענה ותושיה, כלומר ענה וגבורה וזינה אני ללומדי, להיות לזני אדם לעזר.

תושיה, לוטי"ר זלע"ו. ענין גאווה וגדולה. [נ"א ונהנין ממנו, בני אדם נהנים ללמוד ממנו ענה ותושיה, שנאמר לי ענה וגו', כך משכחת הסורה בעלמה שלי הענה והתושיה והגבורה, וכתיב אני זינה, שכל המדות הללו יש לי זלומדי]: ונותנין לו [מלכות וממשלה] וחקור דין. שעומק הדין פתוח לפניו: ומגלין לו רזי תורה. מן השמים: הכי גרסינן, והוי צנוע וארך רוח. הוי לנוע וארך אפים. מתוך עסק הסורה יהא קשה

וְתוֹשִׁיָה בִּינָה וְגִבּוֹרָה, שְׁנֵאמַר
(מְשָׁלִי ח): לִי עֲצָה וְתוֹשִׁיָה אֲנִי
בִּינָה לִי גִבּוֹרָה, וְנוֹתַנְתָּ לִּי
מַלְכוּת וּמְשָׁלָה וְחֻקּוֹר
הַדִּין, וּמַגְלִין לִּי רְזֵי תוֹרָה,
וְנִעְשָׂה כְּמַעֲיָן הַמִּתְגַּבֵּר וְכִנְהָר
שְׁאִינוּ פּוֹסֵק, וְהוּי צְנוּעַ וְאַרְךְ
רוּחַ וּמוֹחֵל עַל עֲלֻבוֹנוֹ,
וּמַגְדִּילָתוֹ וּמְרוֹמְמָתוֹ עַל כָּל
הַמַּעֲשִׂים: ב אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ
בֶּן לֹוִי, בְּכָל יוֹם וַיּוֹם בֵּית קוֹל

כל אחד צרות ויסורים, מרירות והרפתקאות שלא תאר ולא שער כלל. "ונותנת לך מלכות וממשלה וחקור הדין"; כשלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, זוכה למלכות וממשלה, ואומרים חכמינו הקדושים (גטין ס): מאן מלכי? רבנו. ויודע לחקר את הדין, ופוסק בהלכה. "ומגלין לך רזי תורה"; כשלומד תורה לשמה, מתגלים לך כל סודות התורה, ורואה את

לכעוס, דכל הכועס אפילו מורחו כמשה רבינו עליו השלום משתכחם הימנו: מוחל על עלבונו. מעזיר תורה וחקמה. "ונעשה כמעין המתגבר וכנהר

שאינו פוסק"; כשלומד תורה לשם אל עולם, זוכה לחדש חדושי תורה בכל יום, בכל שעה ובכל רגע; כי המדבק עצמו באין סוף ברוך הוא, ולומד תורה לשמה, זוכה ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, שתמיד מזרימים מים, כך הוא מזרים את סודות התורה. "והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו"; הינו שהוא צנוע תמיד ומקיים "והצנע לכת עם הוי"ה אלקיך", והוא ארך רוח, שאף פעם איננו בכעס, יש לו אריכות אפים, שזה היסוד בחיים. כדאיתא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קנה), שמי שיש לו אריכות אפים, יש לו כח הגדל וכח הצומח. "ומוחל על עלבונו"; כשלומד תורה לשמה, אין לו עסק עם אף אחד, ולא אכפת לו כשמבזים אותו, והוא ידם וישתק על עלבונו, כי דבוק בו יתברך. "ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים"; כשלומד תורה לשמה, התורה הקדושה מגדלת ומרוממת אותו על כל המעשים, הינו שכלם מכבדים אותו. על-פן אשרי הזוכה לישוב בקרן זוית, ולומד בכל יום תורה לשמה, לשם אל עולם, אשר יזכה להשתעשע בשעשוע דמלכא, והבן למעשה.

ב אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בית קול: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אם אדם מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ונעתקת מחשבתו מכל עסקי הבלי העולם הזה, ומדביק את מחשבתו רק בו יתברך, ומיחד יחודים קדושים, ומקדש ומטהר את עיניו,

דבכתב ואורייתא דבעל-פה, דאתחשב ליה כאלו אחזר עלמא לתהו ובהו. וגרים עניויתא בעלמא וארף גלותא, עין שם. ומפל שכנ וכל שכנ מי שאינו לומד תורה כלל, עליו נאמר: "גזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם"; כמו שמלבישים גזם זהב על חזיר, הוא מלכלכו, כן דומה זה שאינו לומד התורה הקדושה, שהיא בתו של הקדוש-ברוך-הוא. ומביא ראיה מפסוק, שהלומד תורה, זוכה לכל טוב אמתי ונצחי, "ואומר (שמות לב): "והלחת מעשה אלהים המה, והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת", אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין, אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"; כי מי שלומד תורה הקדושה, ומדבק את עצמו ברוחניות חיות אלקות שבתוך התורה הקדושה, על-ידי-זה נעשה בן חורין לגמרי, שאין עליו שום שעבוד משום בריה שבעולם, כי כלם מתבטלים אל זה שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, והם בטלים לגמרי אליו. "וכל מי שעוסק בתורה תדיר, הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט): "וממתנה נחליאל ומנחליאל במוות"; כי מעלת למוד התורה עולה על הכל, וזה מגביה את האדם עד אין סוף. ואם היו בני-אדם יודעים מעלת הלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, היו עוסקים בה כל ימי חייהם, אפלו נים ולא נים, תיר ולא תיר (תענית יב), והיו ממשיכים לעצמם אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, והיו מתעלים בתכלית העליה. וכמוכא (זהר ויחי רטו): על הפסוק (שיר השירים ב): "וקול התור נשמע בארצנו", על מה אתמתלת אורייתא לגוזלא? מה גוזלא קלה ערב, אף פתגמי אורייתא קלה ערב, ודא קלא יהא לייתי משיחא ליומא דדינא, עין שם. ואמרו (זהר קרח קעו): רבי אבא פתח (תהלים יט, יא): "הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים", כמה עלאין פתגמי אורייתא כמה יקירי אינון תאבין אינון לעילא תאבין אינון לכלא, בגין דאינון

אזניו, חטמו ופיו, על-ידי-זה נעשה מרכבה אל הארבעה שמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן, וזוכה לשמע פרוזין מלמעלה. וזו מדרגת גדולי מבחרי הצדיקים, שאין להם כבר שום הסתכלות בעולם, ושום שמיעה בעולם, ושום נשימה בעולם, כמוכא (ספורי-מעשיות, מעשה יג, מהו בעטליס); "יוצאת מהר חורב"; ולמה לא אמר מהר סיני? אלא כיון שאין האדם לומד תורה, גורם שפכיכול השכינה תהיה חורב ויבש. "ומכרזת ואומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שפל מי שאינו עוסק תורה, נקרא נזוף"; כי באמת אין שום תכלית בזה העולם, רק ללמד התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך. וכשבר ישראל לומד תורה שפכתב ותורה שבצל פה, ומחבר ומיחד את העולם הזה אל העולם הבא, ויודע ועד, אשר דומם, צומח, חי, מדבר, הם כפא לאלקותו יתברך, ודבר גדול ודבר קטן לא נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, על-ידי-זה הוא ממשיך שפע אור וחיות ודבקות לכל העולמות. לא-כן מי שאינו לומד תורה, הוא עולב את התורה, ונעשה מנדה ונזוף משני העולמות. ובפרט כשאינו מאמין, אשר על-ידי למוד תורתו הקדושה גורם יחוד בכל העולמות, אזי גורם שהכל יתיבש ויתחרב, רחמנא לישזבן, כמוכא (תקוני-זהר, תקון מג): בראשית תמן את"ר יב"ש. ודא איהו ונהר יחרב ויבש, בההוא זמנא דאיהו יבש ואיהי יבשה. צוחין בגין לתתא ביחודא, ואמרין "שמע ישראל", ואין קול ואין עונה. הדא הוא דכתיב: "אז יקראוני ולא אענה", והכי מאן דגרים דאסתלק קבלה וחקמתא מאורייתא דבעל פה ומאורייתא דבכתב, וגרים דלא ישתדלון בהון, ואמרין דלא אית אלא פשט באורייתא ובתלמודא, בודאי כאלו הוא יסלק נביעו מההוא נהר ומההוא גן. ווי ליה טב ליה דלא אתברי בעלמא, ולא יוליף ההיא אורייתא

על מדותיו מרוב ענוה: ב מעלבונה של תורה. מעלבון שעולבין את התורה שהיא עלובה על שאין לה עוסקין: גזוף. מנודה. כמו (בראשית לו) ויגער בו אביו, מתרגמין ונוף ביה אבוהי. [נ"א, נויפת חכמים מנודה]: גזם זהב באף חזיר. שאינו משמרו אלא הולך ונוצר באשפה וממאס. כן תלמיד חכם שחסר מטעמים של תורה, הוא מאוס כמנודה הזה. [נ"א, אשה יפה וסרת טעם, כלומר מכנה הצריות בלשון נקבה, אשה יפה שהוא סר דצריו מטעמים של תורה דומה לנוס של זהב שנחון בחוטמו של חזיר, שזני אדם גדלים ממנו, אלמא כמנודה קרי ליה קרא]: שאין לך בן חורין. לפי שזני אדם מכזדין ומשמשין לפניו. ומי שאינו עוסק בה מתרחקין ממנו אלמא כמנודה הוא: וממתנה נחליאל. למעלה מן הפסוק הזה כתיב וממדבר מתנה וממתנה נחליאל (עירובין נד: נדרים נה.). כיון שניתנה להם תורה במתנה נחלו אל, כלומר הביאם בחלקו, וכיון שחלקו אל, עולים לגדולה, שנאמר ומנחליאל במות: ג או דבר אחד. של טעם. דקמין להאי קרא דואתה אנוש כערכי, סמין אידך קרא, אשר יחדו נמתיק סוד. לפי שמלאו אחיטופל לרוד שהיה יושב יחידי ועוסק בתורה, אמר לו למה אתה לומד יחידי (ועיין ברכות סג:), והלא כבר נאמר (ירמיה ג) חרב אל הדדים ונאלו [חרב על תלמידי חכמים שיושבין דב צד ועוסקין בתורה וכו']. שז פּעם אחרת מלאו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה, אמר לו, והלא

יוצאת מהר חורב ומכרזת:
אוי להן לבריות מעלבונה
של תורה, שכל מי שאינו
עוסק בתורה, נקרא גזוף,
שנאמר (שם יא): גזם זהב באף
חזיר, אשה יפה וסרת טעם.
ואומר (שמות לב): והלחת
מעשה אלהים המה והמכתב
מכתב אלהים הוא חרות על
הלחת, אל תקרא חרות אלא
חרות, שאין לה בן חורין
אלא מי שעוסק בתלמוד
תורה. וכל מי שעוסק בתורה
תדיר, הרי זה מתעלה,
שנאמר (במדבר כא): וממתנה
נחליאל, ומנחליאל במות:
ג הלומד מחברו פרק אחד,
או הלכה אחת, או פסוק

שָׁמָא קְדִישָׁא, וְכָל מָאן דְּאֶשְׁתַּדַּל בְּאוּרֵיתָא אֶשְׁתַּדַּל בְּשָׁמָא קְדִישָׁא, וְאֶשְׁתַּזִּיב מִכְּלָא אֶשְׁתַּזִּיב בְּעֵלְמָא דִּין אֶשְׁתַּזִּיב בְּעֵלְמָא דְּאֵתִי. תָּא חֲזִי כָּל מָאן דְּאֶשְׁתַּדַּל בְּאוּרֵיתָא, אֶחָד בְּאֵילָנָא דְּחַיִּי, פִּיּוֹן דְּאֶחָד יָהּ בְּכָלֵא אֶחָד, דְּכִתִּיב (מְשָׁלִי ג, יח): "עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ" וְגו'. רַבִּי יִצְחָק אָמַר: כָּל מָאן דִּישְׁתַּדַּל בְּאוּרֵיתָא חִירוֹ אֵית לֵיהּ מִכְּלָא חִירוֹ מִמֵּיתָה, כְּמָה דְּאֶמְרֵן בְּגִין דְּחִירוֹ עָלֵיהּ שְׂרִיא וְאֶחָד בֵּיהּ. אֵלוֹ יִשְׂרָאֵל מִתְעַטְרִין בְּאוּרֵיתָא יִשְׁתַּזִּבוּ מִכְּלָא וְלֹא יִשְׁתַּכְּחוּ בְּגִלוּתָא. וְדָא הוּא דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת לב, טז): "חֲרוֹת עַל הַלְּחָת", אֵל תִּקְרִי חֲרוֹת אֵלֹא חֲרוֹת. וְחֲרוֹת דָּא בְּאוּרֵיתָא אֶשְׁתַּפַּח אוּרֵיתָא אֵיהִי חֵילָא דִּימִינָא, כְּמָה דְּאֵת אָמַר (דְּבָרִים לג, ב): "מִימִינוֹ אֵשׁ דַּת לְמוֹ", עֵינֵי שָׁם, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה. ג הלומד מחברו פרק אחד או הלכה אחת, או פסוק אחד או דבור

אֶחָד או אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת צְרִיף לְנֶהְגַּ בּוֹ כְּבוֹד: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מִי שְׁלוּמֵד אֶצֶל חֲבֵרוֹ "פְּרָק אֶחָד" בְּחִכְמַת הַחַיִּים, "או הִלְכָה אֶחָת" אֵיף לְהִתְנַהֵג בְּזֵה הָעוֹלָם, "או פְּסוּק אֶחָד" בְּדַבְּרוֹת הַבּוֹרָא יִתְבַּרַךְ שְׁמוֹ, "או דְּבוּר אֶחָד" שְׁמַחֲזִקוּ, מְאֲמָצוּ וּמְעוֹדְדוּ וּמְשַׁמְחוּ לְשׁוּב בְּתִשׁוּבָה שְׁלָמָה, "או אֶפְלוֹ אוֹת אֶחָת" הַמְּאִירָה בְּאוֹר הָאֵין סוּף בְּרוּךְ

הוא, ומדליק את נשמתו לחזור אליו יתברך, כזר נאמר (ויקרא יט) ומקדשי תיראו, שנריך לו לאדם "צריך לנהג בו כבוד"; וכן אמר רבנו ז"ל להיכנס שם צמורה כדי שתהא אימת שמים עליו, וכן (לקוטי מוה"ר, חלק ב', סימן ז'): כל אדם יכול הוא אומר (תהלים נה) צבית אלהים נהלך ברגש, לשון להעמיד תלמידים, וכששנים מדברים יחד אימה ופחד. ויש אומרים [שהיה נכנס לצבית המדרש יחידי, ואמר לו צבית אלהים ביראת שמים, אזי כשאחד מאיר לחברו באיזה דבור, נחשב חברו אצלו בבחינת תלמיד. ולפעמים נעשה להפך, דהינו כשאחר-כך הוא מקבל מחברו איזה דבור, אזי נעשה הוא בבחינת תלמיד אצל חברו. וצריך כל אדם להזהר להשתדל ולעסק בזה, "כי לא תהו בראה, לשבת יצרה" (ישעיה מה); פי צריך כל אחד לעסק ביישובו של עולם, שיהיה העולם ממלא בבני-אדם, כמו שכתוב (בראשית א'): "ומלאו את הארץ"; פי זה עקר ישוב העולם, כשהעולם ממלא עם בני-אדם, דהינו בבני-דעה, פי מי שאין בו דעת, אינו אדם כלל, וצריכים לעסק בזה תמיד, להכניס דעת ויראת שמים בחברו, שעל-ידי-זה נעשה חברו בבחינת תלמיד אצלו. ולכן כל מי שלמד אצל חברו משהו בעבודת השם יתברך — צריך לכבדו, ולא כמו שנוהג עכשו, כשאחד מחזק ומעודד ומשמח את חברו, ומוציא אותו מהבוץ, לבסוף הוא נתהפך, ונעשה עליו חולק, ומוציא שם רע עליו, שאז לא ימחל לו הקדוש-ברוך-הוא. ומביא ראיה "שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אל שני דברים בלבד, קראו רבו, אלופו ומידעו; ופרש רש"י ז"ל, אילו שני דברים למד אצלו? לפי שמצאו אחיתפל לדרך, שהיה יושב ועוסק יחיד בתורה, אמר לו: למה אתה עוסק בתורה יחידי, והלא כבר נאמר (ירמיה נ, לו): "חרב אל הפדים ונאלו", חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים, שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה. ולא עוד אלא שמטפשים, שנאמר הכא "ונאלו", וכתיב התם (במדבר יב, יא): "אשר נואלנו ואשר חטאנו". אמר לו: ומה אעשה? אמר לו: "אשר יחדו נמתיק סוד", נמתיק סוד — נעסק בתורה יחדו — אני ואתה. שוב פעם אחרת מצאו, שהיה נכנס בבית-המדרש בקומה זקופה, אמר לו: הלא כבר נאמר (ויקרא יט, ל): "ומקדשי תיראו", שצריך לו לאדם להכנס שם במורא, כדי שתהא אימת שמים עליו. ויש אומרים, שהיה נכנס לבית-המדרש יחידי, והיה אומר לו: "בבית אלקים נהלך ברגש", כתיב (תהלים נה, טו), שחיב אדם להכנס שם בקבוץ עם, לפי שנאמר (משלי יד, כח): "ברב עם הדרת מלך", ורגש לשון אספה, כמו (תהלים כ, א): "למה רגשו גוים". ויש אומרים רגש הוא לשון אימה ופחד. ומה דוד שהיה מלך, עשאו לאחיתפל, שהיה רשע, רבו ואלופו, מפני שני דברים שלמד אצלו, אדם הדיוט, הלומד מחברו, שאינו רשע, על אחת כמה וכמה; ובילקוט שמואל (רמז קמב) איתא שני למודים אחרים שלמד מאחיתפל, והם: "וינרפכו את ארון האלהים אל עגלה חדשה וגו', ויחר אף הני"ה בעזה ויפהו שם וגו', ויחר אף לדרך על אשר פרץ ה' פרץ" (שמואל-ב ו, גז); אמר לו אחיתפל לדרך, היה לה ללמד ממשה רבך,

אחד, או דבור אחד, או אפלו אות אחת, צריך לנהג בו כבוד, שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומידעו, שנאמר (תהלים נה):

ולעסק בזה, "כי לא תהו בראה, לשבת יצרה" (ישעיה מה); פי צריך כל אחד לעסק ביישובו של עולם, שיהיה העולם ממלא בבני-אדם, כמו שכתוב (בראשית א'): "ומלאו את הארץ"; פי זה עקר ישוב העולם, כשהעולם ממלא עם בני-אדם, דהינו בבני-דעה, פי מי שאין בו דעת, אינו אדם כלל, וצריכים לעסק בזה תמיד, להכניס דעת ויראת שמים בחברו, שעל-ידי-זה נעשה חברו בבחינת תלמיד אצלו. ולכן כל מי שלמד אצל חברו משהו בעבודת השם יתברך — צריך לכבדו, ולא כמו שנוהג עכשו, כשאחד מחזק ומעודד ומשמח את חברו, ומוציא אותו מהבוץ, לבסוף הוא נתהפך, ונעשה עליו חולק, ומוציא שם רע עליו, שאז לא ימחל לו הקדוש-ברוך-הוא. ומביא ראיה "שכן מצינו בדרך מלך ישראל, שלא למד מאחיתפל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו, אלופו ומידעו; ופרש רש"י ז"ל, אילו שני דברים למד אצלו? לפי שמצאו אחיתפל לדרך, שהיה יושב ועוסק יחיד בתורה, אמר לו: למה אתה עוסק בתורה יחידי, והלא כבר נאמר (ירמיה נ, לו): "חרב אל הפדים ונאלו", חרב על שונאיהן של תלמידי חכמים, שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה. ולא עוד אלא שמטפשים, שנאמר הכא "ונאלו", וכתיב התם (במדבר יב, יא): "אשר נואלנו ואשר חטאנו". אמר לו: ומה אעשה? אמר לו: "אשר יחדו נמתיק סוד", נמתיק סוד — נעסק בתורה יחדו — אני ואתה. שוב פעם אחרת מצאו, שהיה נכנס בבית-המדרש בקומה זקופה, אמר לו: הלא כבר נאמר (ויקרא יט, ל): "ומקדשי תיראו", שצריך לו לאדם להכנס שם במורא, כדי שתהא אימת שמים עליו. ויש אומרים, שהיה נכנס לבית-המדרש יחידי, והיה אומר לו: "בבית אלקים נהלך ברגש", כתיב (תהלים נה, טו), שחיב אדם להכנס שם בקבוץ עם, לפי שנאמר (משלי יד, כח): "ברב עם הדרת מלך", ורגש לשון אספה, כמו (תהלים כ, א): "למה רגשו גוים". ויש אומרים רגש הוא לשון אימה ופחד. ומה דוד שהיה מלך, עשאו לאחיתפל, שהיה רשע, רבו ואלופו, מפני שני דברים שלמד אצלו, אדם הדיוט, הלומד מחברו, שאינו רשע, על אחת כמה וכמה; ובילקוט שמואל (רמז קמב) איתא שני למודים אחרים שלמד מאחיתפל, והם: "וינרפכו את ארון האלהים אל עגלה חדשה וגו', ויחר אף הני"ה בעזה ויפהו שם וגו', ויחר אף לדרך על אשר פרץ ה' פרץ" (שמואל-ב ו, גז); אמר לו אחיתפל לדרך, היה לה ללמד ממשה רבך,

דוד מלך ישראל. עשאו לאחיתופל שהיה רשע ולא היה ראוי לכך, רב וחלוף בשביל שני דברים. אדם הדיוט הלמד מחזירו שאינו רשע, על אחת כמה וכמה: ואין כבוד אלא תורה. כלומר, אלא לתורה. ולאו

אזריך לנהוג בו קאי. והכי קאמר, אין כבוד נא לו לאדם אלא על עסיק תורה: כבוד חכמים ינחלו. ולמה הן נוהגין כבוד, בשביל שהן לומדין את התורה ויורשין אותה כנחלה. ואין טוב אלא תורה. ו"א, ואין כבוד אלא תורה כלומר, אין כבוד זה שאנו עושין ומצריכין לאדם לנהוג בו כבוד, אלא ברבו שלימד לו תורה. אבל לימדו אומנות אחרת כגון שוליא דנגרי, לא: כבוד חכמים ינחלו. ראויים חכמים להנחיל כבוד. ואיזה חכמים, תמימים הנוחלים טוב דהיינו תורה. אבל חכמים בשאר

וְאִתָּה אָנוּשׁ כְּעַרְפֵי אֱלוֹפֵי וּמִי־דַעֵי. וְהֵלֵא דְבָרִים קָל וְחִמְרָה. וּמָה דְדוּד מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שְׁלֵא לְמַד מֵאַחִיתֶפֶל אֱלֵא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלָבָד, קָרְאוּ רַבּוּ אֱלוֹפּוּ וּמִי־דַעּוּ. הֵלוּמַד מִחֻבְרוּ פֶּרֶק אֶחָד, אוּ הֵלְכָה אֶחָת, אוּ פְסוּק אֶחָד, אוּ דְבוּר אֶחָת, אוּ אֶפְלוּ אוּת אֶחָת, עַל אֶחָת פְּמָה וְכַמָּה שְׁצָרִיף לְנֶהֱג בּוּ כְבוֹד. וְאִין כְבוֹד אֱלֵא תוֹרָה, שְׁנֵאמַר (מְשָׁלִי ג): כְבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ,

שְׁפָרָה דְדוּד שִׁיתִין קָפֵא תְהוּמָא וּבְעָא לְמִשְׁטָפֵא עֲלֵמָא, אָמַר דְדוּד: מִי אֵיכָא דִידַע אֵי שְׂרִי לְמַכְתָּב שֵׁם אַחְסָפֵא וְנִשְׁדִּיָּה בְתַהוּמָא וּמִנַּח? אָמַר אַחִיתֶפֶל שְׂרִי. וּמָה — לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁמִי שְׁנִכְתָּב בְּקִרְשָׁה יִמְחָה עַל הַמַּיִם, לְעִשׂוֹת שְׁלוֹם לְכָל הָעוֹלָם כְּלוּ, עַל אֶחָת פְּמָה וְכַמָּה. וּמֵאַחַר שְׁלֵמַד אֶצְלוּ שְׁתֵּי הַלְכוֹת אֵלוּ, כְּבָר כְּבָדוּ מְאֹד, אִף שְׁהִיָּה רָשָׁע, וְקָרְאוּ: רַבּוּ, אֱלוֹפּוּ וּמִי־דַעּוּ. וּמִבֵּיא רֵאֵיָה מִפְּסוּק "שְׁנֵאמַר

(תהלים נה, יד): 'וְאִתָּה אָנוּשׁ כְּעַרְפֵי אֱלוֹפֵי וּמִי־דַעֵי'; וְתַרְגּוּמוֹ: וְאַנְתָּ אַחִיתֶפֶל גְּבָרָא דְדָמִי לִי רַב דְּאֵלְפֵת לִי וּמֵהוּדַע חֲכָמָתָא לִי. "וּמָה דְדוּד מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל, שְׁלֵא לְמַד מֵאַחִיתֶפֶל אֱלֵא שְׁנֵי דְבָרִים בְּלָבָד, קָרְאוּ רַבּוּ, אֱלוֹפּוּ וּמִי־דַעּוּ"; וְאִף שְׁהִיָּה רָשָׁע מְרָשָׁע, כְּמוֹ שְׁאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (סנהדרין ז. א): אַחִיתֶפֶל אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וְכֵן אָמְרוּ (בְּרִכוֹת יז. א): לֹא תִהְיֶה סִיעַתְנוּ כְּסִיעַתוֹ שֶׁל דְדוּד, שְׂיִצָּא מִמֶּנּוּ אַחִיתֶפֶל. וְכֵן אָמְרוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה, פְּרָשָׁה לַב, סִימָן א): אַחִיתֶפֶל הִתִּיר גְּלוּי עֲרִיּוֹת וּשְׁפִיכוֹת דְּמַיִם; אָמַר לְשֵׁאוּל, וְכִי יֵשׁ אֲשׁוֹת לְדוּד, הֵלֵא מוֹרַד בְּמַלְכוּת הוּא וְחָשׁוּב פְּמַת, וְעַכְשָׁו הִתִּיר אֲשֵׁתוֹ, וְעָשָׂה אוֹתָהּ הַפְּקָר, וְכֵאלוּ הוּא מֵת, וְדָמוֹ מִתָּר, וְאֲשֵׁתוֹ מִתְּרַת. עָמַד שְׁאוּל וְנָתַן מִיכַל אֲשֵׁת דְדוּד עַל פִּיּוֹ לְפִלְטִי בֶּן לִישׁ, עֵינֵי שָׁם. "הֵלוּמַד מִחֻבְרוּ פֶּרֶק אֶחָד אוּ הֵלְכָה אֶחָת אוּ פְסוּק אֶחָד אוּ דְבוּר אֶחָד אוּ אֶפְלוּ אוּת אֶחָת, עַל אֶחָת פְּמָה וְכַמָּה, שְׁצָרִיף לְנֶהֱג בּוּ כְבוֹד"; וְצָרִיכִים לְהִזְהַר בְּדָבָר זֶה מְאֹד מְאֹד, לְכַבֵּד אֶת חֻבְרוּ שְׁחִזְקוּ וְעוֹדְדוּ וְאִמְצוּ וְשִׁמְחוּ בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. וְכָל מִי שֶׁהוּא רָשָׁע מְרָשָׁע, וְאִינוּ מְפִיר טוֹבָה לְחֻבְרוּ שְׁחִזְקוּ פְּעַם, הָרִי זֶה יַעֲקֹר מִן הָעוֹלָם בְּאִפְּן רַע, רַחֲמָנָא לְצַלּוּ. וְאִיזָה כְבוֹד הוּא צָרִיף לְתַת לוֹ? עַל זֶה אוֹמַר: "וְאִין כְבוֹד אֱלֵא תוֹרָה, שְׁנֵאמַר (מְשָׁלִי ג, לה): 'כְבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ', (שָׁם כח, י): 'וְתַמִּימִים יִנְחָלוּ טוֹב', וְאִין טוֹב אֱלֵא תוֹרָה, שְׁנֵאמַר (שָׁם ד, ב): 'פִּי לֶקַח טוֹב גַּתִּי לְכֶם תוֹרָתִי אֵל תַּעֲזוּבוּ'; הֵינּוּ שְׁתַּמִּיד יֹאמַר תוֹרָה בְּשֵׁמוֹ,

כי כל הדבורים שקבל מחברו ראוי לו לומר בשם חברו, ולא כמו שנוהגים עכשו, שחברו מוסר את נפשו בעבורו, ומדבר עמו בעבודת השם יתברך, מחזקו ומעודדו ומשמחו, ולבסוף בועט בו. וזה חטא ועון גדול מאד. ובאמת זו פליאה גדולה מאד, איך יכול להיות דבר כזה, שאחד מחזק את חברו ומטתרו מטמאתו, ולבסוף פשחברו ככר מתחזק, בא הוא ומדבר כל דבר אסור על חברו שחזקו, ומטמאו ומוציא עליו שם רע, אשר אין על זה מחילה, כמובא

(שם כח): **ותמימים ינחלו טוב.**
ואין טוב אלא תורה, שנאמר

(שם ד): **כי לקח טוב נתתי לכם תורתִי אל תעזבו: ד כף היא דרפה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן (תהלים קכח): אשריה וטוב לך. אשריה בעולם הזה, וטוב לך לעולם הבא:**

בשלתן ערוף (ארח חיים, הלכות יום הכפורים, סימן תרו); ובאמת כל זה פליאה נשגבה, בבחינת חקיה, שזה כעין מה שאמרו חכמינו הקדושים (מדרש תהלים ט', סימן ב') על פרה אדמה — מטהר טמאים ומטמא טהורים, אשר דבר זה הוא פלא פלאים, וחק שלא יכולים להבין. יש חבר שמוסר את נפשו בעבור זולתו, שנפל בטמאה וזהמה של נאוף, ונכשל בעברות חמורות, והוא מטהר את הטמא הזה, על ידי שמחזקו ומאמצו ומעודדו, ומדבר על לבו, ולבסוף קם עליו חברו, ולא רק שלא מכבד אותו, אלא עוד מזלזל בחברו שחזקו, ואומר עליו שהוא טמא, שזה מטמא טהורים, וכל מה שהיה אצלו — הינו כל החטאים והעוונות והפשעים שפשע, הוא עוד זורק את הלכלוך על חברו. וזה פלא על גבי פלא, איך יכול להיות דבר כזה, שאדם שמסר את נפשו בעבורך, ובטל תורה בכל יום בשבילך, כדי לתזקק ולאמצך ולעודדך, ולבסוף תתהפף עליו, ותדבר עליו כל דבר רע, אשר אין ענש יותר חמור מזה. ולכן צריך שתשמר עצמך, אהובי, בני, מאד מאד מדברים כאלו, ותראה מה לפניך; מה דוד המלך, שלא למד מאחיתפל שהיה רשע, אלא שתי הלכות, קראו רבו, אלופו ומידעו, וכל שכן אתה, כשלמדת אצל חברך התחזקות, שנתחזקת על ידו, וכודאי ראוי לך לכבדו ולזקרו, ועל ידי זה תירש עולמך בחייה. והבן למעשה.

ד כף היא דרפה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן, וחי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן (תהלים קכח, ב): "אשריה וטוב לך, אשריה בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא": צריך שתדע, אהובי, בני! כי בזה העולם עובר על כל אחד צרות ויסורים ומרירות ומכאובים, ואין אדם שיהיה נצל מזה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן קיט), שכל בני העולם מלאים יסורים, אין גם אחד שיהיה לו העולם הזה, ואפלו העשירים הגדולים, ואפלו השרים, אין להם שום עולם הזה כלל, כי כל ימיהם פעס ומכאובים, וכלם מלאים טרדות ודאגות ועצבות, יגון ואנחה תמיד, וכל אחד יש לו יסורים מיוחדים, ואין גם אחד מפל הגבירים והשרים, שיהיה לו הכל כסדר כרצונו תמיד, וכלם כאחד מלאים יסורים

חושב, שיש לזולתו יותר ממנו. ובאמת הכל דמיון והבל גדול, כי אמרו חכמינו הקדושים (יומא לח.): "בשמה יקראוך ובמקומך יושיבוך", אין אדם נוגע במוכן לחברו, ואין מלכות נוגעת בחברתה, אפלו כמלא גימא; ומה שנה שאחד יכול לקחת משהו ממך?! וכן אמרו חכמינו הקדושים (ברכות נח.): אפלו ריש גרגיתא (זה שממנה על הביובים) מן שמא מוקמין ליה (גם אותו ממנים מן השמים); הינו אפלו דבר קטן כזה — זה שממנה על הביובים, גם כן ממנה מן השמים, כי כדבר הזה בעולם, שיהיה הפקר, שאחד לוקח מחברו, אלא הכל בא מהשגחה פרטית, ואם בני-אדם היו מקבלים את הדעת הזו, היו שמחים ועליזים, אפלו אם אין להם רק פת במלח לאכל ומים במשורה לשותות, ואין להם מקום לישן אלא על הארץ, וחיים חיי צער, גם אז היו בורחים ולומדים תורה. אז אם היו מקבלים את זאת, היו מאשרים בעולם הזה ובעולם הבא; כי אדם שחי בצורה כזו זוכה שיש לו בעולם הזה גם כן עולם הבא, מאחר שמדבק את עצמו באין סוף ברוך הוא, ומקבל על עצמו כל מה שעובר עליו — בין לטובה, בין לרעה, ואדם כזה יורש שני עולמות. לא-כן מי שלא יכול לקבל את היסורים, ובוטט ביסורים, שאז כופלים לו אותם. לכן כל מי שבאים עליו יסורים, עליו לברח רק אל התורה, כמאמרם ו"ל (תנא דבי אליהו רבה, פרק ו'): אם ראית שיסורים ממשמשים ובאים עליך, רויץ לחדרי תורה, ומיד היסורים בורחים ממך. אדם צריך לקבל על עצמו את כל אשר עובר עליו בשמחה, ואפלו אם אין לו רק פת במלח לאכל ומים במשורה לשותות, וישן על הארץ, וחי חיי צער, עם כל זאת הוא לומד תורה, שאז ימתקו ממנו כל הדינים. וכך אמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה צד): אין הקדוש-ברוך-הוא מיחד שמו על בריה כשהוא חי, אלא על בעלי יסורים; כי כשעוברים על האדם יסורים קשים

ודאגות תמיד, וזה ברור וידוע לכל מי שבקי קצת בהם ובדרכיהם. ואפלו מי שנדמה עליו, שיש לו עולם הזה בשלמות, ויש לו כל התענוגים: עשר ונכסים, וכבוד והון רב, וארמונות גדולים, וכלים נפלאים, ותכשיטים וסגלת מלכים וכו' וכו', אם יסתפל בו היטב, הוא גם כן מלא כעס ומכאובים הרבה תמיד בכמה מיני אפנים ועננים, כנראה בחוש. ואין צריך לבאר זאת למי שיש לו מח בקדקדו, ולהסתפל קצת בהם באמת. וכמו שאמר שלמה המלך, עליו השלום (קהלת ב, כג): "כי כל ימיו מכאובים וכעס" וכו', וכתוב (איוב ה, ז): "אדם לעמל יולד", (שם יד, א): "קצר ימים ושבע רגז"; וזה כולל כל בני-אדם שבעולם מקטן ועד גדול, כי כלם נולדו לעמל, ומלאים רגז ויסורים, ואין שום עצה ותחבולה להנצל מהעמל והרגז הזה, כי אם לברח אל השם יתברך ולעסוק בתורה. כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה יג): "אדם לעמל יולד" — אשרי מי שעמלו בתורה; הינו מאחר שכל אדם נולד לעמל, ואי אפשר להמלט מזה בשום אופן, אפלו אם יהיה לו כל חללא דעלמא, בודאי יהיה לו יותר עמל ויסורים ודאגות הרבה. על-כן החכם עיניו בראשו, שיהפך העמל לעמל של התורה, אשר בשביל זה נולד — שיעמל בתורה. ואז אשרי לו, כי נצול מעמל העולם הזה וזוכה לחיי העולם הבא. וענה ואמר רבנו ו"ל, הנה הכל אומרים שיש עולם הזה ועולם הבא, והנה עולם הבא אנו מאמינים שיש עולם הבא, אפשר שיש גם עולם הזה, גם כן באיזה עולם, כי בכאן נראה שהוא הגיהנום, כי כלם מלאים יסורים גדולים תמיד. ואמר, שאין נמצא שום עולם הזה כלל, עין שם; כי באמת כפי הצרות והמרירות והמכאובים שעוברים על כל בני-אדם, הם משתגעים מרב צער ויסורים, ובפרט שהקנאה אוכלת בבני-אדם, ואין אחד יכול למחל לשני, והקנאה שורפת את האדם לגמרי, כי כל אחד

בעקשנות גדולה, ובשום פנים ואפן לא יתרחק ממנו יתברך, אלא אדרבה, מכל מה שעובר עליו בחיים, אינו נשבר, אלא הוא מתחזק ואינו עוזב את הקדוש-ברוך-הוא, עדין הוא בסכנה גדולה מאד, אבל אם אדם חזק ואמיץ, שיעבר עליו מה, הוא לא בורח מהקדוש-ברוך-הוא, אדם כזה יזכה לירש את העולם הזה ואת העולם הבא. וזכר את זאת היטב, אהובי, בני, ובלבד שתדם ותשתק ולא תקטרג על שום בריה שבעולם, ומכל שכן שלא תדבר כלפי מעלה. וחקמינו הקדושים אמרו (ילקוט איוב, רמז תתקח): איוב אלולא קרא תגר, כשם שאומרים עכשו בתפלה אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב, כך היו אומרים ואלהי איוב; ולכן, אהובי, בני! מאחר שעוברים עליך כל מיני צרות ויסורים ומכאובים רעים — ממך בעצמך, וכן מאשתך ומילדיך, ראה לברח רק אליו יתברך. ואל תשים לב אל כל הצער והמכאובים שעוברים עליך, רק הדבק עצמך באור האין סוף ברוך הוא, ואז תמשיך על עצמך ערבות, נעימות, ידידות, חיות אלקותו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (תנחומא כי תצא): צריך אדם להחזיק טובה להקדוש-ברוך-הוא בזמן שהיסורין באין עליו, למה? שהיסורין מושכין את האדם להקדוש-ברוך-הוא. ולכן כל מה שעובר עליך, תקבל באהבה, וימחל לך הקדוש-ברוך-הוא על כל חטאיך המרבים, כמאמרם ז"ל (ספרי ואתחנן): 'הא אדם שמח ב'יסורים יותר מן הטובה, שאלו אדם בטובה כל ימיו, אין נמחל לו עון שב'ידו, וב'יסורים — נמחל לו. וכן אמרו (מכילתא יתרו): היסורין מרצין יותר מן הקרבנות, מפני שהקרבנות במקוון וה'יסורים בגוף; ולכן כל מי שמקבל על עצמו בטוב את כל מה שעובר עליו, אז הוא מרגיש עולם הבא בעולם הזה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מזהרן, חלק א, סימן ד): 'כשאדם יודע, שכל מאורעותיו הם לטובתו, זאת הבחינה היא מעין עולם הבא; כי

ומרים, ומר ורע לו החיים, אף-על-פי-כן הוא רץ אליו יתברך, ומדבק את עצמו באין סוף ברוך הוא, שאז נעשה פלי לקבל בו אור וזיו וחיית ודבקות הבורא יתברך שמו. והעקר זכר היטב, בעת שבאים עליך היסורים, ראה, אהובי, בני, לשתק, כמאמרם ז"ל (ברכות סב): 'קבלא דיסורי — שתיקותא; כשעוברים עליך יסורים, אל תוציא מפיך שום דבור כלפי מעלה, חס ושלום, אלא שתק, שתק, אהובי, בני! ותקבל את היסורים באהבה, כמאמרם ז"ל (שבת פח): 'עושים מאהבה ושמחים ב'יסורים, עליהם הפתוח אומר (שופטים ה, לא): 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו'. ואמרו חכמינו הקדושים (תענית ח): 'כל השמח ב'יסורים שבאים עליו, מביא ישועה לעולם; כי כזה שהאדם מחזק את עצמו בעת שעוברים עליו יסורים, ויודע ועד, אשר הכל ממנו יתברך, אז אפלו בגיהנום של הבלי העולם הזה נמשכות עליו ישועות, וגורם, שגם בני-אדם אחרים יחזרו בתשובה שלמה. כי רואים איך שהוא מתחזק בכל המצבים הכי קשים שלו. ואמרו חכמינו הקדושים (מנחות נג): 'מה זית אינו מוציא שמנו אלא על-ידי כתיחה, אף ישראל אין חוזרין למוטב, אלא על-ידי יסורין. ולכן ראה, אהובי, בני! מאחר שעוברות עליך ירידות ונפילות, קטנות וחלישות הדעת, עד שהגעת למצב כזה, שאין לך רק פת במלח לאכל ומים במשונה לשתות, ואין לך היכן לישן, אלא אתה ישן על הארץ, ואתה חי חיי צער, עם כל זאת אתה מתחזק באמונה פשוטה בו יתברך, ואתה לומד תורה מתוך הדחק, ואתה מקבל את היסורים באהבה, שאז תירש את העולם הזה והעולם הבא גם יחד. וכל זמן שאין אדם מקבל על עצמו שיהיה מה שיהיה ויהיה איך שיהיה, הוא לא יעזב את הקדוש-ברוך-הוא, אפלו שיהיו לו ירידות ונפילות, ויפל נפילה אחר נפילה, וירד ירידה אחר ירידה, הוא יברח אל הקדוש-ברוך-הוא

ה אל תבקש גדולה. לרדוף אחר השררה: ואל תחמוד כבוד. להתכבד בתורתך. שמתוך כך אתה נראה כמי שעושה שלא לשמה: ששלחנך גדול משלחנם. הוא שכן שתקבל על למדה של תורה:

(כ"א), יותר מלמודך. יותר ממה שלמדת, עשה מעשים טובים וקיים מצוות. כדאמרין, כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת:

ה אל תבקש גדלה לעצמך
ואל תחמד כבוד. יותר
מלמודך עשה. ואל תתאוה
לשלחנם של מלכים,
ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם.

ראה, אהובי, בני היקר! להתחזק בכל מיני אפנים שבועולם, ואפלו שעוברת עליך עניות קשה מאד, שאין לך אלא פת לחם במלח לאכל, ואין לך אלא מים במשורה לשותות, ואתה חי חיי

צער, פי העניות מסבבת אותך ושוכרת אותך; כי באמת העניות זה הצער הכי קשה לאדם, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה לא, סימן יב): אין בעולם קשה מן העניות, שהיא קשה מכל יסורין שבועולם; כל היסורין לצד אחד והעניות לצד אחד, והעניות מכריעה את כלם. עם כל זאת אסור להתיאש בשום פנים ואפן, אלא לקבל את כל הבא עליו בשמחה עצומה, ואז דיקא כשתהיה בטל ומבטל אל האין סוף ברוך הוא, תראה נסים ונפלאות שיעשה עמך הקדוש-ברוך-הוא. ולכן צריך שתדע, אהובי, בני! מי חי חיים אמתיים, חיים רוחניים? מי שמקבל על עצמו, שאפלו לא יהיה לו רק פת במלח ומים במשורה ולישן על הארץ, עם כל זאת הוא לא יעזב את התורה הקדושה ואת הקדוש-ברוך-הוא, דיקא על-ידי-זה זוכה להכנס לפני ולפנים, ומשיג רזי וסתרי תורה, ונתגלים אליו כל מצפוני התורה, וזוכה להרביץ תורה ברבים. ולכן ראה מה לפניך, אהובי, בני, שלא תתיאש בשום פנים ואפן, ואפלו שאני יודע, שרע ומר לך מאד, עם כל זאת ברח לך אל התורה הקדושה, ותלמד בהתמדה רבה ובתשוקה נפלאה, ולא תרצה שום דבר מהכלי העולם הזה, ואז לבסוף תירש את העולם הזה ואת העולם הבא גם יחד, והבן למעשה.

ה אל תבקש גדלה לעצמך, ואל תחמד כבוד יותר מלמודך עשה, ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם וכתרך גדול מכתרם, ונאמן הוא בעל מלאכתך, שישלם לך שכר פעלתך: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר טבע של בני-אדם, שתמיד רוצים רק להתגדל על זולתם, וזה מה שהורס את כל חיייהם, וכן רוצים כבוד יותר ממה שמגיע להם, וכן תמיד מקנאים בשלחן אחרים. ובאמת גלה לנו רבנו ז"ל על הפסוק (יחזקאל לג, כד): "אחד היה אברהם", שאברהם אבינו לא עבד את הקדוש-ברוך-הוא אלא בבחינת 'אחד', שלא הסתפל על שום ברזיה שבועולם, אלא ידע אשר הוא יחידי בעולם. וכמוכא (ספרי מעשיות, מעשה ט', מהחכם ותם), שהתם היה רגיל לומר: "זה מעשה שלי וזה מעשה שלו"; ולא התבלבל משום ברזיה שבועולם. ולכן אם תרגיל את עצמך, אהובי, בני, רק להסתפל על עצמך, ולא להתבלבל מאחרים, ואדרבה, עליך לזכר "ששלחנך גדול משלחנם, וכתרך גדול מכתרם"; ואף שעכשו עוברים עליך ענשים קשים ומרים, ורואים איך שיש בני-אדם עזי פנים, שגונבים וגוזלים וחוטאים, עם כל זאת יש להם את כל הגדלה והכבוד, אל תתאוה לשלחנם, אלא תזכר היטב, אשר שלחנך גדול משלחנם,

וְכִתְרָךְ גָּדוֹל מִכְתָּרֶם, אִם תִּדְבֹק אֶת עֲצָמְךָ בְּאֵין וְשֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת. אֹמֵן
 סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְתִרְגִּיל אֶת עֲצָמְךָ לְלַמֵּד הַתּוֹרָה שְׁכֵמוֹנִים צַפְרַשֶׁת שְׁמוּאֵל כְּשֶׁנִּקְשׂוּ יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ וְאָמַר
 הַקְּדוּשָׁה, וְלֹהֲתַפְלֵל אֶת הַתְּפִלוֹת הַקְּבוּעוֹת: לֹהֵם דַּעוּ כִּי כֵן וְכך מִשְׁפֵּט הַמֶּלֶךְ. וְכִשְׁתַּחֲוֶה הֵם
 שְׁחִרִית, מִנְחָה, עֲרֵבִית וְחֻצוֹת מְלָה בְּמְלָה, שְׁלֵשִׁים דְּנָרִים עִם אֹתוֹן שְׁנַיִם צַנְהָרִין מֶלֶךְ לֹא דַן

וּבְדַבְּקוֹת עֲצוּמָה,
 וְתַתְּבוֹדֵד בְּכָל יוֹם אֵלָיו
 יִתְבָּרַךְ, וְיִתְדַבֵּר אֵלָיו
 יִתְבָּרַךְ, אִזּוּ סוּף כָּל סוּף
 שְׂכָרְךָ לֹא יִקַּפֵּחַ. וְזָכַר,

**וְנֶאֱמָן הוּא בַעַל מְלֶאכֶתְךָ, שֵׁיִשְׁלֵם לְךָ שְׂכָר
 פְּעֻלָּתְךָ: וְגִדּוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן
 הַמְּלָכוֹת, שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת,**

אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר "וְנֶאֱמָן הוּא בַעַל מְלֶאכֶתְךָ", שֶׁהוּא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, "שֵׁיִשְׁלֵם לְךָ שְׂכָר
 פְּעֻלָּתְךָ"; "וְאֵל תִּקְנֵא בְּעוֹשֵׂי עוֹלָה" (תְּהִלִּים לז, א); כִּי מֵה יֵשׁ לְךָ כְּכֹר בְּזֶה שְׂאֵתָה תִּקְנֵא בְּזוּלָתְךָ,
 וְתִרְצֶה אֶת מֵה שְׁלֹא שִׁיךְ אֵלָיךְ?! כִּי לְבִסוּף גַּם מֵה שִׁשְׁךָ אֵלָיךְ יִקְחוּ. וְלִכֵּן, אֶהוּבִי, בְּנִי הַיְקָר!
 עֲלִיךְ לְזָכַר, אֲשֶׁר אֵין בְּזֶה הָעוֹלָם כְּלוּם, רַק לְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא, וְלֹא לְרֻצוֹת
 שׁוּם רֻצוֹן אַחֵר מִבְּלַעֲדֵי רֻצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיִהְיֶה דְבוּק בְּחֵי הַחַיִּים בּוֹ יִתְבָּרַךְ, וְיִרְצֶה רַק לְהִמָּשִׁיךְ עַל
 עֲצָמוֹ מִחַיִּין עֲלָאִין, דְּבִקוֹת וְהַשְׁגוֹת הַחֲכָמָה הַעֲלִיּוֹנָה, אֲשֶׁר זֶה הָעֵקֶר, וְאִזּוּ לֹא תִקְנֵא אֶת שׁוּם
 בְּרִיָּה שְׁבַעֲוֹלָם, וְתַחֲיֶה חַיִּים אֲמִתִּיִּים, חַיִּים נְצִחִיִּים. אֲשֶׁרֵי מִי שְׂאִינוֹ מִטְעָה אֶת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם
 כְּלָל, וְאִזּוּ טוֹב לוֹ כָּל הַיָּמִים, וְהִבֵּן לְמַעֲשֵׂה.

וְגִדּוּלָה תוֹרָה יוֹתֵר מִן הַכְּהֻנָּה וּמִן הַמְּלָכוֹת: צְרִיךְ שְׂתַדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר מַעֲלַת לַמּוֹד
 הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה עוֹלָה עַל הַכָּל, וּמִי שְׁזוֹכָה בַּתּוֹרָה, זֹו זְכוּת יוֹתֵר גִּדּוּלָה מִכְּהוֹנָה וּמְלָכוֹת. וְכִמוֹ
 שְׂאִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (סְפָרֵי קְרָח): שְׁלֹשָׁה כְּתָרִים הֵם: כְּתָר תּוֹרָה וְכְתָר כְּהוֹנָה וְכְתָר מְלָכוֹת;
 כְּתָר כְּהוֹנָה זְכָה אֶהְרֵן וּנְטָלוֹ, כְּתָר מְלָכוֹת זְכָה דָוִד וּנְטָלוֹ, הָרִי כְּתָר תּוֹרָה מְנַח, כְּדִי שְׁלֹא יִתֵּן
 פִּתְחוֹן פֶּה לְבָאֵי הָעוֹלָם לוֹמַר, אֵלוֹ הֵיוּ כְּתָר מְלָכוֹת וְכְתָר כְּהוֹנָה מְנַחִים, הֵייתִי זוֹכָה בְּהֵן וְנוֹטָלָן,
 הָרִי כְּתָר תּוֹרָה מְנַח לְכָל בָּאֵי עוֹלָם, שְׁכָל מִי שְׁזוֹכָה בּוֹ, מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו כְּאֵלוֹ שְׁלֹשְׁתָם מְנַחִים
 וְזוֹכָה בְּכָלֶם, וְכָל מִי שְׂאִין זוֹכָה בּוֹ, מַעֲלָה אֲנִי עָלָיו, כְּאֵלוֹ שְׁלֹשְׁתָם מְנַחִים וְלֹא זְכָה בְּאַחַת מֵהֶם.
 וְאִם תֹּאמַר מִי גִדּוֹל מִשְׁנֵיהֶם? הִנֵּה רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: גִּדּוֹל הַמְּמַלִּיךְ אוֹ הַמְּמַלִּיךְ,
 הַעוֹשֶׂה שְׂרִים אוֹ הַעוֹשֶׂה שְׂרָרָה? הִנֵּה אוֹמֵר הַעוֹשֶׂה שְׂרָרָה. כָּל עֲצָמוֹ שֶׁל שְׁנֵי כְּתָרִים אֵין בָּאִים,
 אֲלֹא מִכְּתָה שֶׁל תּוֹרָה. וְלִכֵּן כָּל מִי שְׁזוֹכָה לְלַמֵּד תּוֹרָה, זוֹכָה כְּכֹר בְּכָל, כִּי כָּלִי תוֹרָה אֵין לְשׁוּם
 דְּבָר חֲשִׁיבוֹת, כִּי גַם הַמְּלִיךְ הִנֵּה צְרִיךְ לְכַתֵּב לְעַצְמוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, וְהִנֵּה עָמוֹ תְּמִיד, כְּמוֹ שְׂכַתוֹב
 (דְּבָרִים יז, ט): "וְהִיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו, לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאָה אֶת הַנּוֹי" אֶלְקִיּוֹ לְשִׁמּוֹר
 אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת הַחֲקִים הָאֵלֶּה לְעִשׂוֹתָם" וְגו'. וְכֵן אִמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (הוֹרֵיֹת
 יג): מִמּוֹד תְּלַמֵּד חֲכָם קוֹדֵם לְכַהֵן גִּדּוֹל עִם הָאֶרֶץ. וְלִכֵּן חֲשִׁיבוֹת שֶׁל תּוֹרָה עוֹלָה עַל הַכָּל, יוֹתֵר
 מִכְּהוֹנָה וּמְלָכוֹת. וּמִבֵּיא רְאִיָּה "שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְנִית בְּשִׁלְשִׁים מַעְלוֹת" הַמְּפָרְשׁוֹת בְּקָרָא (שְׁמוּאֵל א, ח):
 א. אֲשֶׁר יִמְלֹךְ עֲלֵיכֶם. ב. אֶת בְּנֵיכֶם יִקַּח. ג. וְשֵׁם לוֹ בְּמִרְכָּבָתוֹ. ד. וּבְכַפְּשָׁיו. ה. וְרָצוּ לִפְנֵי
 מִרְכָּבָתוֹ. ו. וְלָשׁוּם לוֹ שְׂרֵי אֲלֵפִים. ז. וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים. ח. וְלַחֲרַשׁ חֲרִישׁוֹ. ט. וְלִקְצֹר קְצִירוֹ. י.
 וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מִלְחָמָתוֹ. יא. וְכָלִי רִכְבּוֹ. יב. וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח. יג. לְרַקְחוֹת. יד. וְלִטְבַּחוֹת. טו.
 וְלֵאפוֹת. טז. וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם. יז. וְאֶת כְּרָמֵיכֶם. יח. וְזִיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקַּח. יט. וְנָתַן לְעַבְדָּיו. כ.
 וְזָרְעֵיכֶם. כא. וְכָרְמֵיכֶם יַעֲשֶׂה. כב. וְנָתַן לְסָרִיסָיו. כג. וְלַעֲבָדָיו. כד. וְאֶת עַבְדֵיכֶם. כה. וְאֶת

שפחותיכם. כו. ואת בחוריכם הטובים. כז. ואת חמוריכם יקח. כח. ועשה למלאכתו. כט. צאנכם
יעשר ל. ואתם תהיו לו לעבדים. וכלם הם ששים מעלות במלך המפרשות במסכת סנהדרין (יה).
ואלו הן: א. מלך לא דן. ב. ולא דנים אותו. ג. לא מעיד. ד. ולא מעידים אותו. ה. לא חולץ.
ו. לא חולצים לאשתו. ז. לא מיבם. ח. ולא מיבמין לאשתו. ט. אין נושאים אלמנתו. י. מת לו מת,

אינו יוצא מפתח פלטרין

שלו. יא. כשמכרין אותו

כל עם סמוכים על הארץ.

יב. והוא מסב על הדרגש.

יג. ומוציא למלחמת

הרשות. יד. פורץ לו גדר

לעשות לו דרך. טו. ואין ממחין בידו. טז. כל העם בוזזין ונותנים לפניו. יז. נוטל חלק בראש.

יח. לא ירבה לו נשים אלא עד י"ח. יט. לא ירבה לו כסף וזהב, אלא כדי

לתן אפסניא. כ. לא ירבה לו סוסים, אלא כדי מרפכתו. כא. פותבים לו ספר תורה לשמו.

כב. והיא עמו בין במלחמה. כג. בין בישיבה. כד. בין במסבה. כה. אין רוכבין על סוסו.

כו. אין יושבין על כסאו. כז. אין משתמשין בשרביטו. כח. אין רואים אותו כשהוא ערם. כט.

ולא כשהוא מסתפר ל. ולא כשהוא בבית המרחץ.

והכהנה בעשרים וארבעה: שהן כ"ד מתנות כהנה, ואלו הן: עשר במקדש, ארבע בירושלים

ועשר בגבולין. עשר במקדש: א. חטאת בהמה. ב. חטאת העוף. ג. אשם ודאי. ד. אשם

תלוי. ה. זבחי שלמי צבור. ו. לוג שמן של מצרע. ז. מותר העמר. ח. שתי הלחם. ט. לחם הפנים

. י. שירי מנחות. ארבע בירושלים: א. הבכורה. ב. והבפורים. ג. המורם מן התודה ואיל נזיר. ד.

עורות קדשים. עשר בגבולין: א. תרומה. ב. תרומת מעשר. ג. חלה. ד. ראשית הגז. ה. המתנות.

ו. פדיון הבן. ז. פדיון פטר תמור. ח. שדה אחוזה. ט. שדה תרמים. י. גזל הגר.

והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים: והטעם שהם מ"ח דברים דיקא — ופרש רבנו איש

האלקים הגר"א ז"ל על הפסוק (משלי לא, כט): "רבות בנות עשו חיל ואת עלית על

פלגה"; פי ח"ל היא מ"ח, ויש בתורה י"ח דברים נוסף על המלכות, שיש בה רק ל' דברים,

פי מי שלומד תורה, עליו נאמר: "ואת עלית על פלגה"; פי למוד תורה יותר חשוב ממלכות

וכהנה.

ואלו הן: המ"ח דברים, שכל מי שרוצה לזכות לקנין תורה, שיעמל ויתנגע, עד שיקנה לעצמו

את המדות האלו, ולא מספיק מדה אחת מהמ"ח דברים, אלא מי שרוצה לקנות לעצמו קנין

תורה, עליו להתנגע ולעמל עד שישגי את כל המ"ח דברים ביחד.

בתלמוד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר מי שרוצה לקנות לעצמו קנין תורה, עליו למסר את

נפשו ללמד על-פי סדר-דרך-הלמוד של רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן עו), אשר דרכו של

רבנו ז"ל הייתה ללמד במהירות ולבלי לדקדק הרבה בלמודו, רק ללמד בפשיטות בזריזות, ולא

בלבל עצמו מענין לענין, רק יראה להבין הדבר בפשיטות במקומו, ואם לפעמים אינו יכול

להבין דבר אחד, אל יעמד הרבה שם, ויניח אותו הענין, וימשיך וילמד יותר להלן, ואל יעמד

על מקום אחד, פי על-פירב ידע אחר-כך ממילא מה שלא היה מבין בתחלה, כשילמד בסדר

בזריזות להלן יותר. ואמר שאין צריכים בלמוד, רק לומר הרבה ולקשר את מח מחשבתו אל

חלק א', סימן רפא): אָפְלוּ אָדָם פְּשׁוּט, אִם יֵשֵׁב
עֲצָמוֹ עַל הַסֶּפֶר, וַיִּסְתַּפֵּל עַל אוֹתֵיּוֹת הַתּוֹרָה,
יְכוּל לְרֹאוֹת חֲדָשׁוֹת וְנִפְלְאוֹת מֵהַשְּׁהַבְעַל
מִחֶבֶר בְּעֲצָמוֹ לֹא כִּן לְזֶה כָּלָל. וְלִכֵּן כְּדַאי לְעֵין
בְּכָל מִינֵי סִפְרִים מִתְלַמְּדֵי חֲכָמִים, וְלִשְׁמַע
דְּבָרֵיהֶם, לְהַטּוֹת אֶזְנוֹ הַיָּטֵב אֶל מֵהַשְּׂאוֹמְרִים,
כִּי מִתּוֹךְ דְּבָרֵיהֶם, יִתְחַדְּשׁוּ לוֹ חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים.
וְכַעֲיֵן שְׂאֵמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים (בְּבֹא מְצִיעָא ז'):
אִי לָאו דְּדִלָּאי לָךְ חֲסִפָּא לֹא מְשַׁכַּחַת מְרַגְנִיתָא
תּוֹתָה; לִכֵּן יִסּוּד גְּדוּל בְּקִנְיֵן הַתּוֹרָה, לְהַטּוֹת
אֶזְנוֹ לְשִׁמְעַת מִפְּלֵם דְּבָרֵי תּוֹרָה, וְאֵל יִקַּל
בְּעֵינָיִךְ; כִּי לְפַעְמִים בְּנִרְתִּיקוֹ שֶׁל הָעֵנִי מוֹצְאִים
יְהִלּוּם, וּמִכָּל שְׂכָן וְכָל שְׂכָן שְׁלוֹמֵךְ אֲצִל רְבוּ
מִבְּהָק עֲלֵיו לְעֲשׂוֹת אֶזְנוֹ כְּאַפְרַכְפֶּסֶת, כִּי רַב טוֹב
הַגְּנוּז תִּמְצָא אֲצִלוֹ. וְאִם תִּטָּה אֲזַנְךָ לְדְבָרֵי רַבְּךָ,
אֲזִי יִתְחַדְּשׁוּ עֲלֶיךָ בְּכָל פַּעַם חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים,
שֶׁלֹּא שַׁעֲרַת מִימֶיךָ. כִּי הֵרֵב הַדְּבֻק בּוֹ יִתְבָּרַךְ
בְּדַבְּקוֹת אֱמֶת, בְּבַטּוּל כָּל מְצִיאוֹתוֹ, אֲצִלוֹ
מִתְחַדְּשׁוֹת בְּכָל יוֹם וּבְכָל שָׁעָה וּבְכָל רִגַע
נִפְלְאוֹת חֲדָשׁוֹת. וְעַל-כֵּן רָאוּי לְתַלְמִיד לְהַטּוֹת
אֶזְנוֹ הַיָּטֵב אֶל דְּבָרֵי רְבוּ, וְלִרְשֵׁם כָּל מֵהַשְּׂרַק
שׁוֹמַע מִמֶּנּוּ, כִּי בְּמִשְׁךְ הַזְּמַן יִצְטָבְרוּ אֲצִלוֹ רְבוּ
חֲדוּשִׁים וְהַשְּׂגוֹת נִפְלְאוֹת, שִׁיחִיו אוֹתוֹ כָּל יְמֵי
חַיָּיו, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

בְּעֵרִיכַת שְׂפָתַיִם: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי!
אֲשֶׁר עָקַר לַמּוֹד הַתּוֹרָה הוּא דִּיקָא
כְּשִׁמוּצִיא מִפִּיו וְלוֹמֵד בְּקוֹל גְּדוּל, כִּי הַקּוֹל
מְעוֹרֵר אֶת הַפְּנוּהָ. וְחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אָמְרוּ
(עֵרוּבֵין נד): אָמַר לִיהַ שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה,
שִׁינְנָא פְּתַח פּוּמְךָ קָרִי, פְּתַח פּוּמְךָ תְּנִי, כִּי הֵיכִי
דְּתַתְּקִים בִּיךְ וְתוֹרִיךְ חַיִּי. שְׁנָאֵמַר (מְשַׁלֵּי ד, כב):
"כִּי חַיִּים הֵם לְמַצְאֵיהֶם, וְלִכְלֵ בְּשֵׁרוֹ מִרְפָּא",
אֵל תִּקְרִי לְמַצְאֵיהֶם, אֵלָא לְמוֹצִיאֵיהֶם בְּפֵה, כִּי
בְּזֶה שְׂאָדָם לּוֹמֵד תּוֹרָה בְּקוֹל, וּמוֹצִיא אֶת
אוֹתֵיּוֹת הַתּוֹרָה בְּשִׁלְמוֹת מִפִּיו, עַל-יְדֵי-זֶה
מִיחַד וּמְצַרֵף עוֹלָמוֹת וַיְחַוְדִים, וּמְמַשִּׁיף עַל
עֲצָמוֹ אֹר וְזִיו וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבוּרָא יִתְבָּרַךְ
שְׁמוֹ, כִּי הַתּוֹרָה הִיא חֲכָמְתוֹ יִתְבָּרַךְ, וְכִשְׂאָדָם

הַדְּבֻר, וּמִי שְׁלוֹמֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה, הוּא מְאֹד מְצַלִּיחַ
בְּלַמּוּדוֹ, כִּי הַמְדַקְדָּק יוֹתֵר מְדַאי, לְבִסּוּף נִמְאָס
לוֹ הַלְמוּד, וְאִינוֹ לוֹמֵד כָּלָל. וְרוֹאִים בְּחֹשֶׁב בְּנֵי
הַנְּעוּרִים, מֵרַב הַדְּקֻדּוּקִים מִפְּסִיקִים לְלַמֵּד
וּמִבְטָלִים אֶת הַזְּמַן, וְאַחֲרֵ-כֵן בָּאִים לִיְדֵי
עֲבָרוֹת חֲמוּרוֹת. אֲבָל אִם הָיוּ לוֹקְחִים אֶת הַדֶּרֶךְ
וְהַעֲצָה הַזֹּאת — לְלַמֵּד הַרְבֵּה בְּפִשְׁטוּת, אֲזִי
הָיוּ יְכוּלִים לְגַרֵס הַרְבֵּה בְּכָל יוֹם, וְהָיוּ מְסִימִים
תְּנַיִף, שֶׁשֶׁה סְדְרֵי מְשֻׁנָּה, וּגְמָרָא — בְּבַלִּי
יְרוּשְׁלַמִי וְתוֹסֶפְתָּא, רַמְבַּ"ם, טוֹר וְשִׁלְחַן עֲרוּף,
וְכָל הַמְדַרְשִׁים כָּלָם, וְסִפְרֵי הַזֵּהָר וְהַתְּקוּנִים וְכָל
כְּתָבֵי הָאֲרִיז"ל, כִּי עַל-יְדֵי רְבוּי הָאֲמִירָה, נִכְנָס
חֶשֶׁק לּוֹמַר הַרְבֵּה, וְלִטְיֵל וְלִהְיוֹת בְּכָל חֻלְקֵי
הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה. וּבְדֶרֶךְ וּבְעֲצָה הַזֹּאת הוּא תְּמִיד
לוֹמֵד, אָפְלוֹ נִים וְלֹא נִים, תִּיר וְלֹא תִיר, מֵאַחַר
שֶׁנִּכְנָסָה בּוֹ חֲבִיבוֹת הַתּוֹרָה. וְלִכֵּן יֵשׁ גְּרָסָא
בְּמָקוֹם "בְּתַלְמוּד", כְּתָבוּ "בְּלַמּוּד", הֵינּוּ
שֶׁהִתְחַלְלָה לְזַכּוֹת לְכַתְּרָה שֶׁל תּוֹרָה הוּא —
לְלַמֵּד הַרְבֵּה בְּתַמִּימוֹת וּבְפִשְׁטוּת גְּמוּרָה.
וּכְמֵאֲמָרָם ו'ל (עֲבוּדָה וְנָה יט): לְגַמֵּר וְהִדְר
לְסַבֵּר, וְאִף עַל גַּב דְּלָא יִדַּע מַאי קָאֵמַר, שְׁנָאֵמַר
(תַּהֲלִים יט, כ) "גְּרָסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה" וְגו'. וְלִכֵּן
מִי שְׁמַרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְלַמֵּד בְּדֶרֶךְ הַנִּפְלְאָה
הַזֹּאת, אֲזִי אִף פַּעַם לֹא יִתְיַגַּע מִהַלְמוּד, וְתְּמִיד
יְהִיָּה עִמּוֹ מְשֻׁנִּיּוֹת, אוֹ גְמָרָא, אוֹ מְדַרְשׁ, אוֹ
שִׁלְחַן עֲרוּף, וַיִּגְרַס בּוֹ, כִּי דוּעַ לְכָל מִי שְׂרַק
מוּדָה עַל הָאֱמֶת; כִּי עַל-יְדֵי רְבוּי הַלְמוּד, הוּא
מְמִילָא יְבִין אַחֲרֵ-כֵן לְעַמֵּק הַדְּבָרִים, מֵאַשֶׁר
יַעֲמַל עַל דְּבַר אֶחָד יָמִים וְשָׁבוּעוֹת וְכו', וְהֵבֵן
לְמַעֲשֵׂה.

בְּשִׁמְיעַת הָאֲזֵן: צְרִיף שְׁתַּדַּע, אֶהוּבִי, בְּנִי!
אֲשֶׁר יִסּוּד גְּדוּל בְּקִנְיֵן הַתּוֹרָה —
לְהַטּוֹת אֶזְנוֹ לְכָל תְּלַמִּיד-חֶכֶם שְׂרַק מְחַדָּשׁ אִיזָה
חֲדוּשׁ מִחֲדוּשֵׁי תּוֹרָה, וְאֵל יִלְעַג מִשׁוּם תְּלַמִּיד
חֶכֶם. וְכֵן יַעֲיֵן בְּכָל מִינֵי סִפְרִים, כִּי הַרְבֵּה
פְּעָמִים יִפְתַּח לָךְ הַמַּחַ שְׂתָבִין מִתּוֹךְ דְּבָרֵיהֶם
חֲדוּשִׁים חֲדָשִׁים וְדְבָרִים יְקָרִים שִׁיתְחַדְּשׁוּ לָךְ
בְּעֲצָמְךָ. וּכְמוֹ שְׂאֵמַר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי מוהר"ן,

במקדש וארבע צירושלים ועשר נגזולין: באימה לומד בקול רם, ומוציא משפתיו דיקא, אז ביראה. שאין לנו גבוה עליו, שנאמר יוס אשר התורה הקדושה שלמד, מעוררת את נשמתו עמדת לפני ה' אלהיך בחורב. ולכן בעלי קריין היו אליו יתברך, ומה גם, שכל מה שהאדם לומד אסורין, שממוך קלות ראשו של אדם והרהור לנו הוא ביקול, הוא זוכר יותר, ומקיימו לעבדה, והבן כל לדי קרי: בשמחה. לפי

הלב, באימה, ביראה, בענוה, בבניית הלב: צריך שאלו השכינה שורה ממך ער אלא ממך שמחה: **בשמחה, בטהרה, בשמוש,** שתדע, אהובי,

בני! בשעה שאתה לומד,

אז תשפח מכל העולם ומכל מעשיך ועסקיך, אלא תשים את לבך היטב אל הלמוד, לקשר מתחשבתך למה שאתה לומד; כי בדרך כלל כשאדם לומד, באות כל מיני מחשבות זרות לבלבלו ולהטרידו בכל מיני טרדות, עד שאינו יכול לרפז את עצמו בלמוד שלומד. ולזאת היו חסידים, הקדמונים והפרושים, בורחים לאיזה בית-מדרש צנוע, שאין שם בני-אדם העלולים להפריע להם, וכך היו יכולים ללמד בבניית הלב, בלי שיבלבלו אותם. ובאמת זה יסוד גדול בקניני התורה, שאדם צריך לשפח מכל עסקיו הגשמיים בעת שלומד, כי אחרת אף פעם לא יקנה את התורה הקדושה, כי אין התורה נכנסת אלא בבר לבב, שאינו מתבלבל מעסקי העולם הזה, או משאר בני-אדם המבלבלים אותו, שכל זה בכלל בינת הלב, ששם לבו היטב אל מה שלומד, ואינו מניח שיפריעו לו. וכן אמרו (תקוני-זהר, תקון ע): בינה לבא ובה לב מבין, שעקר הבנת התורה תלוי בבניה, שמתבונן היטב בלמוד שלומד, ואינו מתבלבל משום דבר ומשום בריה שבעולם. וזו שלמות גדולה בקנין התורה, והבן למעשה.

באימה: צריך שתדע, אהובי, בני! שבשעה שלומד תורה לשמה, באה עליו אימה גדולה ממנו יתברך, כי בשעה שלומד תורה, אז השכינה מסבבת אותו, ובמקום שיש השראת השכינה, אזי נופלת עליו אימה ופחד גדול. וזה הסימן אם אדם לומד תורה לשמה — אם באמצע הלמוד נופלת עליו אימה גדולה ממנו יתברך, פי בשעה שאדם שונה, הקדוש-ברוך-הוא שונה כנגדו, ולכן נשמתו משכלת ומבינה שהשכינה כאן, ונופלת עליו אימה גדולה, ומתחיל לרעד מאימת השכינה. וכן בשעה שמוזכיר שמותיהם של התנאים והאמוראים והצדיקים בעת הלמוד, נופלת עליו אימה גדולה, כי הוא מרגיש שהם נמצאים פה עמו ואצלו. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קצב), שפניו, שכלו וחכמתו של החכם נמצאים בתוך הספר; נמצא בשלומדים איזה מאמר של תנא או אמורא או של צדיק, הוא מתעבר לו אז, ונעשה בחינת נשיקין, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן יב); ולכן נופלת עליו אימה גדולה בעת למוד מאמריהם, והבן למעשה.

ביראה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר בשעה שלומדים תורה, צריכים ללמד ביראה גדולה ולא להקל את ראשו, כי במדת היראה קבלו עם ישראל את התורה, כמו שכתוב (שמות יט, טו): "ויחרד כל העם אשר במחנה" וגו', וכמובא (הקדמת הזהר יא): מאן דנטיר יראה נטיר כלא, לא נטיר יראה לא נטיר פקודי אורייתא, דהא דא תרעא דכלא, עין שם; וכעין שאמרו בזהר (ניקהל יו): לענין קריאת התורה, כד סליק ספר תורה לתמן, כדין בעאן כל עמא לסדרא גרמייהו לתתא באימתא בדחילו ברתת בזיע ולכונא לבייהו כמה דהשתא קיימין על טורא דסיני לקבלא אורייתא, ויהון צייתין וירכון אודנייהו, ולית רשו לעמא לפתח פומיהון, אפלו במלי דאורייתא,

כבוד" — זה סיני, שהשפיל את עצמו לומר שאני נמוך, ועל-ידי כך תמך הקדוש-ברוך-הוא כבודו עליו, ונתנה עליו התורה, וזכה לכל הכבוד הזה. כמה דתימא (שמות יט, ב): "וירד ה' על הר סיני"; כי באמת בעל גאונה הוא בעל מום, כמאמרם ז"ל (מגלה ט,): דרש בר קפרא מאי דכתיב (תהלים סח, ב): "למה תרצדון הרים גבננים", יצתה בת קול ואמרה להם: למה תרצו דין עם סיני, כלכם בעלי מומים אתם. אצל סיני כתיב הקא גבננים, וכתיב התם (ויקרא כא, כ) "או גבן או דק", אמר רב אשי שמע מינה האי מאן דיהיר, בעל מום הוא; ולכן פל מי שרוצה לזכות להגיע אל קנין התורה, עליו לבטל את עצמו לגמרי אליו יתברך, וילמד לשם אל עולם, ואז יזכה להשיג השגות נוראות ונפלאות בתורה הקדושה. וכל הצדיקים הקדושים, שזכו להגיע לקנין תורה, וגלו נוראות ונפלאות בסתרי תורה, לא זכו לזה, אלא על-ידי תקף הענוה שהיתה בהם, והיו בטלים בעיני עצמם לגמרי, ועמדו עליהם רשעים ארורים, וחרפו וגדפו וצערו אותם, עד שעל-ידי-זה נעשו שפלים בעיני עצמם לגמרי, וכך זכו לקנין התורה, והבן למעשה.

בשמחה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי תקף השמחה, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן, חלק א', סימן סה), אשר השמחה היא כלי לחדושין דאורייתא, וככל שאדם שש ושמת יותר, כמו-כן יתרחב דעתו, ונעשה כלי לקבל בו השגת התורה. ואפלו שעוברים עליו צרות ויסורים, קטנות ומכאובים, עם כל זאת כשבורח אל תוך התורה ושמת עם התורה, אז דיקא יתגלו אליו סתרי נסתרות שבתורה, ומשיג השגות גבוהות בתורה. וזו היתה מדרגת הצדיקים, על אף שעברה עליהם עניות ודחקות גדולה, שלא היה להם מה לאכל, פשוטו כמשמעו, ומה להאכיל את בני ביתם וילדיהם, עם כל זאת שמחו בשמחת התורה ועמדו

וכל שפן במלה אחרא, אלא כלהו באימתא כמאן דלית ליה פומא, עין שם. וכמו-כן צריך ללמד תורה ביראה גדולה, ועל-ידי-זה יקלט את הלמוד היטב. וכל אלו התלמידים, שיראו מאד מרובם, קבלו בשלמות את למודו. וכן ספר הרב הקדוש רבי שניאור זלמן מליאדי זי"ע, שבשעה שלמד אצל המגיד הקדוש ממעורייטש זי"ע, כשרק שמעו את פסיעותיו שהולך ובא, התחילו התלמידים לרעד ולפחד מאימת רבם. ולכן נעשו כלים לקבל ממנו הרבה מאד; כי באמת אם יש לאדם יראה מרבו, אז נעשה כלי לקבל בו הארת שכינת עזו יתברך, ומאירים לו המחין באפן אחר לגמרי בעת למודו את התורה הקדושה. כי אם אדם קונה לעצמו את היראה — לרעד ולפחד ממנו יתברך, וכן לירא מרבו, אז תורתו עושה רשם גדול בכל העולמות, אשר זו מדרגת הצדיקים העליונים, שמרב יראה ופחד שנפל עליהם, האיר עליהם הקדוש-ברוך-הוא בהארה נוראה ונפלאה מאד, ונעשה יחוד גדול על ידם בכל העולמות. וכמובא (השמות הוהר, בראשית ריא): כד את משתדל באורייתא ובצלוחתא קדשא בריך הוא כניש עלאין ותתאין, וכל אלין נשמתין דהווי ודעתידין למהוי וכל משרין דמלאכין ונחית בצולמא דילך לקבלא צלותא דילך אורייתא דילך בגין דמתשבתא דילך ליחדא לקדשא בריך הוא ושכינתיה בכל משרין דליה לעילא ותתא, והבן למעשה.

בענוה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להשיג ולקנות קנין תורה, אלא על-ידי מדת הענוה, כי כל מה שאדם מבטל את עצמו יותר, עד שנעשה מה ממש, על-ידי-זה נעשה כלי להמשיך אצלו את התורה הקדושה, וכמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה יג, סימן ג'): "גאות אדם תשפילנו" (משלי כט, כג) — זה תבור וכרמל, שבאו מסוף העולם מתגאים, לומר שאנו גבוהים, ועלינו הקדוש-ברוך-הוא נותן את התורה, "ושפל רוח יתמוך

אֶת נִפְשָׁךְ לְטַבֵּל בְּכָל יוֹם בְּמִקְוֵה טְהָרָה, וְזֶה יוֹעִיל לָךְ — בֵּין בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבֵין בְּרוּחָנִיּוֹת, וְתִהְיֶה נֹעֶשֶׂה כְּלִי לְקַבֵּל בּוֹ אוֹר וְזִיּוֹ וְחַיּוֹת וְדַבְּקוֹת הַבוֹרָא יִתְבַּרְךָ שְׁמוֹ. וְעֵינַי בְּשֵׁל"ה הַקְּדוֹשׁ (שֶׁעַר הָאוֹתִיּוֹת, אוֹת טְהָרָה): "וְלַעֲנִין טְבִילַת בַּעַל קָרִי לְתוֹרָה וְלַתְּפִלָּה, בְּזֶה רַבּוֹ הַדְּעוֹת בַּתְּלִמּוּד וּבַפּוֹסְקִים, אִם בְּטְלוּהָ אוֹ לֹא, וְעֵינַי ט' קַבִּין, וְנִמְצָא בְּאִגְרוֹת הַרְמַב"ם, כִּי רָאִישִׁי יִשְׁיבוֹת שֶׁבְּבָבֶל תִּמְהוּ עָלָיו, לְמַה הָיָה מִקַּל כָּל־כָּף בַּעֲנִין טְבִילוֹת בַּעַל קָרִי, וְהוּא ו"ל הַשִּׁיב לָהֶם, שֶׁמִּיָּמִיו לֹא בָטַל אוֹתָהּ אֲלֵא שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לְכַתֵּב בְּחִבּוּרוֹ, כִּי אִם הַיּוֹצֵא מִהַדִּין עַל־פִּי הַלֵּכָה וְכוּ'. וְאֲנִי אוֹמֵר 'הֵבֵא לְטַהַר מְסִיעִין לוֹ, מִי שֶׁעוֹשֶׂה מְסַכֵּם לְהִיּוֹת בְּטְהָרָה, בְּיָדָאֵי הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא יִסְיַע לוֹ לְהַזְדַּמֵּן לוֹ טְהָרָה, אֲמָנָם אִם לֹא הַזְדַּמֵּן לֹא יֵנִיחַ בְּשִׁבִיל זֶה לְמוֹד הַתּוֹרָה אוֹ הַתְּפִלָּה, מֵאֲחַר שֶׁלְּדַעַת רַב הַפּוֹסְקִים אֵינּוּ חַיִּב. מִכָּל מְקוֹם יִתְלַבֵּשׁ בְּקִדְשָׁה לְעֵתוֹת הַתְּעוֹרְרוֹת, אֵין צְרִיךְ לוֹמַר לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְלִיּוֹם כְּפוּר, אֲלֵא אֶפְלוֹ אֵיזָה זְמַן מִן הַזְּמַנִּים שֶׁיִּרְצֶה לְהַתְּעוֹרֵר לְקִדְשָׁה — יַעֲשֶׂה כֵן. וְאֲנִי מַעֲיֵד מֵאֲדָם כָּשֵׁר אֶחָד, שֶׁהָיָה נוֹהֵג כֵּן לְטַבֵּל עֲצָמוֹ בְּעֵתוֹת יְדוּעוֹת לוֹ, וְלִפְעָמִים בְּאֵיזָה הַתְּעוֹרְרוֹת, וְהָיָה נוֹהֵג גַּם־כֵּן לְטַבֵּל בְּיוֹם שֶׁטְבִילָה אֲשֶׁתּוֹ מִיָּמֵי נְדוּתָהּ, כִּי אָמַר בְּלָבוֹ, אוֹלֵי הָיָה בְּלָבוֹ אֵיזָה הַרְהוּר כִּשְׁהָיָה פּוֹרֵשׁ מֵאֲשֶׁתּוֹ, וְגַם בְּשִׁבִיל קִדְשָׁה יִתְרָה שֶׁמְחַיֵּב אָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ — עֲשֶׂה כֵן, כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ קִדְשָׁה מִלְּמַעְלָה בְּעַת הַזְּוִיג", וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

בְּשֵׁמוֹשׁ חֲכָמִים: צְרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֲפֹשֶׁר בְּשׁוֹם פְּנִים וְאֶפֶן לְהַשִּׁיג קִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל־יְדֵי שְׂזוּכָה לְשִׁמְשׁ חֲכָמִים, כִּי עַל־יְדֵי שֶׁמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַחֲכָמִים, הוּא יָכוֹל לְלַמֵּד אֲצִלָּם לְעַבְדָּהּ וּלְמַעֲשֶׂהּ. וְלִכֵּן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרִכּוֹת מו:): אֶפְלוֹ קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמְשׁ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, הָרִי זֶה עִם הָאָרֶץ. וְאָמְרוּ (סוֹטָה כב:): אֵיזָהוּ רִשָּׁע עָרוּם? זֶה שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמְשׁ תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים. וְאָמְרוּ (שֵׁם):

בְּנִסְיוֹן, וְלֹא הִרְהוּרוֹ אַחֲרָיו יִתְבַּרְךָ, וְעַל־יְדֵי־זֶה זָכוֹ לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן תּוֹרָה. וְכַמְעַט שֶׁלֹּא הָיָה צָדִיק קְדוֹשׁ וְנוֹרָא הַדְּבִיק בּוֹ יִתְבַּרְךָ, שֶׁלֹּא עֶבֶר בְּצַעֲרֵירוֹתָו נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים — הֵן שֶׁנִּסּוּ אוֹתוֹ בְּעֵנִיּוֹת וּבְדַחְקוֹת, וְהֵן שֶׁנִּסּוּ אוֹתוֹ בְּמַחְלָקַת וּבְמַרְיבוֹת, שֶׁקָּמוּ עָלָיו רִשְׁעִים אֲרוּרִים, וְחִרְפוֹ וְגִדְפוֹ וְצַעְרוֹ אוֹתוֹ, וְהֵן שֶׁאֵר צָרָה נִסְיוֹנוֹת קָשִׁים וּמְרִים, עִם כָּל זֹאת עָמְדוּ תְּזַק וְלֹא הִרְהוּרוֹ אַחֲרָיו יִתְבַּרְךָ, אֲלֵא הָיָה שֶׁמַּחֲתִים וְעַל־זִיּוֹם עַל כָּל מַה שֶּׁבָּא עֲלֵיהֶם, וְלָמְדוּ תּוֹרָה בְּשִׁמְחָה עֲצוּמָה. דִּיקָא עַל־יְדֵי־זֶה זָכוֹ לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן הַתּוֹרָה, וְהֵבֵן לְמַעֲשֶׂה.

בְּטְהָרָה: צְרִיךְ שֶׁתַּדַּע, אֲהוּבִי, בְּנִי! אֲשֶׁר אֵי אֲפֹשֶׁר לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא כִּשְׁהוּא מְטַהַר אֶת עֲצָמוֹ בְּכָל יוֹם בְּמִקְוֵה כָּשֵׁר; כִּי אֵי אֲפֹשֶׁר לְהַגִּיעַ בְּשׁוֹם פְּנִים וְאֶפֶן אֶל שׁוֹם הַשָּׂגָה בַּתּוֹרָה, אִם אֵינּוּ נִזְהָר לְטַבֵּל בְּכָל יוֹם, כִּי מִי שֶׁמוֹסֵר אֶת נִפְשׁוֹ לְטַבֵּל בְּכָל יוֹם בְּמִקְוֵה כָּשֵׁר, עַל־יְדֵי־זֶה נִזְדַּכְּכַת נִשְׁמַתּוֹ, וְזוֹכֶה לְהַשִּׁיג הַשָּׂגוֹת הַתּוֹרָה לְעַמְקָהּ, וּבַפְּרָט מִי שְׂרוּצָה לְזָכוֹת שִׁיאִיר עָלָיו הָאוֹר הָאֱלֹקִי שֶׁבַּתּוֹךְ הַתּוֹרָה, יִמְסֹר אֶת נִפְשׁוֹ לְטַבֵּל בְּכָל יוֹם בְּמִקְוֵה כָּשֵׁר. וְהָאֲרִיז"ל הַקָּפִיד עַל דְּבַר זֶה מְאֹד, וְאָף שֶׁסָּבַל מִשֶּׁבֶר שֶׁהִיָּתָה קָשָׁה לוֹ הַטְּבִילָה, הַעֲיֵד תְּלַמִּידוֹ רַבִּי חַיִּים וַיִּטַּל ו"ל, שֶׁרַבּוֹ הֵלֶךְ לְמִקְוֵה בְּכָל יוֹם, וְדִיקָא עַל־יְדֵי־זֶה הַשִּׁיג אֶת הַחֲכָמָה הַעֲלִיוֹנָה, גְּלוּי אֱלָקוֹת. וְכֵן הַעֲיֵד הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַקְּדוֹשׁ זי"ע, שֶׁלֹּא הַגִּיעַ לְמַדְרַגְתּוֹ, אֲלֵא עַל־יְדֵי שֶׁהָיָה נִזְהָר מְאֹד בְּכָל יוֹם בְּמִקְוֵה טְהָרָה, וְהַזְהִיר אֶת תְּלַמִּידוֹ, שִׁיְהִי נִזְהָרִים בְּזֶה, כִּי אֵי אֲפֹשֶׁר לְהַרְגִישׁ רוּחָנִיּוֹת אֱלָקוֹת, אֲלֵא כִּשְׁאָדָם נִזְהָר לְטַהַר אֶת עֲצָמוֹ בְּמִקְוֵה כָּשֵׁר. וְרַבְּנּוֹ ו"ל אָמַר (לְקוּטֵי־מוֹתֵרֵין, חֵלֶק כ', סִימָן קכג): שֶׁמִּקְוֵה אֵינּוּ מִזִּיק כָּלָל, וְהַרּוּפָא שֶׁאוֹמֵר שֶׁמִּקְוֵה מִזִּיק, אֵינּוּ רוּפָא כָּלָל, אֲדַרְבֵּהּ מִקְוֵה מִמְשִׁיךְ רַפּוּאָה לְאָדָם, וְזֶה טוֹב מְאֹד לְבְרִיאוֹת הַגּוּף. וְלִכֵּן, אֲהוּבִי, בְּנִי! אִם אַתָּה רוּצֶה לְזָכוֹת לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן הַתּוֹרָה, רְאֵה לְמַסֵּר

אתמר קרא ושנה ולא שמש תלמידי חכמים, רבי אלעזר אומר הרי זה עם הארץ, רבי שמואל בר נחמני אומר, הרי זה בור, רבי ינאי אומר, הרי זה פותי, רב אחא בר יעקב אומר, הרי זה מגוש. אמר רב נחמן בר יצחק, מסתבא פרב אחא בר יעקב, דאמרי אינשי רטין מגושא ולא ידע מאי אמר, תני תנא ולא ידע מאי אמר, ופרש רש"י ז"ל, שקרא מקרא, ושנה משנה ולא שמש תלמידי חכמים; **חכמים, בדקדוק חברים, ובפלפול התלמידים,** ללמד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם,

רשע הוא, שאין תורתו על בוריה, ואין ללמד הימנו שעל-ידי הטעמים יש חלוק באסור והתר ובדיני ממונות — לזפות ולחייב, ובטהרות — לטמא ולטהר, כדאמר בכמה דוכתי מאי טעמא, אמר מר הכי ומר הכי, ואמר "מאי בנייהו איפא בנייהו כף וכף וערום הוא", שהשומע את קולו שונה משניותיו, כבור הוא, שבקי בטעמיהם, ונוהגין בו כבוד כתלמידי חכמים, אתמר גרס 'הרי זה עם הארץ', שחשוד על המעשרות ועל הטהרות. 'בור' — גרוע מעם הארץ, 'פותי' — אסור לאכל פתו ויינו דכיון שלא שמש חכמים, אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם, ולא שנה אלא להראות עצמו כתלמיד חכם, 'מגוש' — מכשף האוחז את העינים, וגונב את הלכות ואף זה פן. 'רטין' — תרגום חובר חבר (דברים יח, יא) הוא מגוש לוחש המכשף את לחשי, ואינו מבין מה הם ומה פרושם, אלא כף מעשיהם, שהמכשפות בא על-ידי אותם הלחשים. "תני תנא", ואף זה תנא שלא שמש בתלמוד, שונה משנתו ואינו יודע מה היא. הרי שלך לפניך, אהובי, בני! כמה עוונו של מי שאינו משמש את החכמים, כי אי אפשר להבין ולהשפיל לבד, אלא אם נעשה עצמו כאסקופה הנדרסת לפני החכמים, ולומד תורה לפנייהם ושואל כל מה שקשה לו ומשמש אותם, ואינו שם על דעתו אלא מה שלמד אצל רבו, דיקא על-ידי-זה יזכה ללמד הלכה ברורה, ולא כן אלו שלא משמשים את החכמים, אלא מניחים על דעתם, לבסוף באים לידי טעיות, עד שפל-כף גנו אותם חכמינו הקדושים, רחמנא לישזבן, והבן למעשה.

בדקדוק חברים: צריך שתדע, אהובי, בני, שאי אפשר לזכות להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי שמתחברים עם חבר טוב, וכיחד חוזרים על מה שלמדו אצל הרב. ולכן הפליגו מאד חכמינו הקדושים במעלת החבר, עד שאמרו (ברכות סג): עשו פתות פתות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה, כדברי יוסי ברבי חנינא, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב (ירמיהו נ, לו): "חרב על הבדים ונאלו", חרב על שנאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה. ולא עוד אלא שחוטאים. שנאמר: "ואשר חטאנו"; הרי שאי אפשר ללמד תורה אלא על-ידי חבר. ואמרו (מענית ז): הרבה למדתי מרבתי ומחברי יותר מרבתי; כי הרבה פעמים החברים מקבלים מהרב כל אחד את נקדתו מה שהוא אינו מקבל, וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן לד), אשר יש בכל אחד ואחד נקדה אשר אין בחברו, שזה מה שצריכים לקבל אחד מהשני, בבחינת (תרגום ישעיהו ו, ג): "וימקבלין דין מן דין", שכל אחד צריך לקבל את נקדת חברו, כי כל אחד מקבל מהרב בצורה אחרת. ולכן יסוד גדול בקנין תורה הוא "בדקדוק חברים", מה שאחד מדקדק עם חברו בדברי הרב שלומדים תורה, ורק כף מבינים את דברי הרב, והבן למעשה.

ובפלפול התלמידים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי-זה שהתלמידים מפלפלים בדברי הרב, וכמאמרם ז"ל (תנא דבי אליהו רבה, פרק

בישוב. גרסינן. פירוש, ניסוח הדעת. במיעוט (ג): התורה נקנית מתוך פלפול תלמידים. סחורה. לאמר מר (עירובין נה. ושם איתא ר' יוחנן) ואמר (בבא בתרא קמה:): עתיר סלעים עתיר לא ממנא תורה לא בסחריניס ולא בתגריניס: במיעוט תקוע — זהו בעל פלפול, ופרש רשב"ם: על דרך ארץ. שלא יהא מזוי עם בני אדם בטוק: שם שמרויח יום ויום תדיר בפלפולו טעמים

בישוב, במקרא, במשנה, במיעוט סחורה, במיעוט
הרבה כשאר המטבעות וטעמי השמן שמביאין

מתקוע; פי בזה שהתלמידים נותנים לב אל דברי רבם, ומפלפלים בדבריו, ויצאים להם חדושים חדשים בכל פעם, ורק מרויחים, פי מדברי הרב הלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, יכולים להוציא המון דברים על-ידי הפלפול, ולכן יסוד גדול בקנין התורה, שיהיה "בפלפול התלמידים", והבן למעשה.

בישוב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי שזוכה אל ישוב הדעת, לישוב את עצמו תמיד, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר"ן, חלק ב', סימן י"י): מה שהעולם רחוקים מהקדוש-ברוך-הוא, הכל בא מחמת שאין להם ישוב הדעת, פי אם היו מושבים דעתם, אז כלם היו חוזרים אליו ותברך, וכמו-כן למה בני-אדם מתרשלים מלמוד התורה הקדושה? מפני שאין להם ישוב הדעת, פי אם היו יודעים מה זה למוד התורה הקדושה, היו שוקדים עליה יומם ולילה, פי אין טוב בזה העולם אלא למוד התורה הקדושה, שהיא חכמתו יתברך. אבל לזכות לדעת את מעלת למוד התורה הקדושה, צריכים הרבה ישוב הדעת, לישוב את דעתו מה התכלית בזה העולם העובר, פי מינו כצל עובר, ומה יקח האדם עמו? רק את מה שזוכה ללמד בזה העולם. ולכן יסוד גדול בקנין התורה זהו ישוב הדעת, לישוב דעתו מה זה למוד התורה הקדושה, ואז לא ירצה שום דבר רק את התורה בעצמה. פי מי שזוכה לטעם את מעלת ערבות נעימות זיו התורה הקדושה, לא יעזב יום מבלי למוד תורה. ועל-כן אשרי מי שמישב את עצמו בכל יום מה התכלית בזה העולם, ואז יברח תמיד אל התורה הקדושה, וילמד בהתמדה רבה ובתשוקה עצומה, והבן למעשה.

במקרא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע לקנין תורה, אלא כשלומדים הרבה מקרא, ועל-כל-פנים להשתדל לסים בכל שבוע את פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום, כמאמרם ז"ל (ברכות ח:): לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור: שנים מקרא ואחד תרגום, ואפלו עטרות ודיבון, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור — מאריכין לו ימיו ושנותיו. ומובא בשלחן ערוך (ארח חיים, סימן רפה. סעיף ב'): וירא שמים יקרא תרגום וגם פרוש רש"י, והוא דבר גדול מאד מאד; ומי שחזק ללמד כל ימי חייו שנים מקרא ואחד תרגום עם פרוש רש"י, יקנה לעצמו קנין תורה; פי עליך לדעת, אהובי, בני! שמי שבקי בפרוש רש"י על התורה, הוא קונה רב קניני תורה, ומלבד זאת שזוכים להגיע על-ידי-זה ליראת שמים שלמה. וספר הרב הקדוש מסאטמער זי"ע, שבהיותו ילד קטן, שלח אותו אביו עם אחיו הגדול אל הרב הקדוש ר' מרדכי מנאדבורנה זי"ע, שיקבלו ממנו ברכה, פי ברכותיו נתקמו, וכשבא עם אחיו אליו, שאלם הרב הקדוש ר' מרדכי זי"ע, האם הם לומדים חמש ורש"י בכל שבוע?! ואמר להם: "ראו ללמד בכל שבוע את פרשת השבוע חמש עם פרוש רש"י", פי הפרתי הרבה גדולי תורה, שלא ידעו היכן הקדוש-ברוך-הוא גר, מפני שלא התמידו בחמש עם פרוש רש"י, כל-כך חשוב הלמוד מקרא. ולכן, אהובי, בני! אם אתה רוצה לקנות לעצמך קנין תורה תהיה רגיל בלמוד

במעוט סחורה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר לעקר קנין התורה אי אפשר לזכות, אלא על-ידי שאינו מתעסק בשום מסחרים של הבלי העולם הזה, כמאמרם ו"ל (ערוכין נה): לא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרים, וכל אלו שזכו להגיע אל קנין התורה, לא זכו לזה אלא על-ידי שהמיתו את עצמם עליה, ולא היה אכפת להם שום דבר מהבלי העולם הזה; כי ברגע שהאדם נכנס במסחר, קשה לו מאד להשיג את התורה, עם כל זאת אמר התנא הקדוש "במעוט סחורה", כי קצת מסחר ראוי לאדם לעשות, כדי שלא יפל נטל על הבריות, וכך נהגו הרבה גדולי ישראל, שהיה להם מסחר, והיו רב היום נשותיהם במסחר, והכל כפי האדם, והבן למעשה.

במעוט דרך ארץ: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע לקנין תורה, אלא על-ידי שבורח מהבלי העולם הזה, ומבטל את עצמו לגמרי לגבי האין סוף ברוך הוא, כי התורה היא חכמתו ותבונה, וכשאדם מבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, אז נעשה כלי לקבל בו חכמתו ותבונה. ואמר "במעוט דרך ארץ" דיקא, כי במעט דרך ארץ האדם צריך לעסק, כמאמרם ו"ל (ברכות לה): "ואספת דגנך", מה תלמוד לומר? לפי שנאמר (יהושע א, ח): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך", יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: "ואספת דגנך", נהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחאי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה, ונדש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?! אלא בזמן שישאל עושין רצונו של מקום, מלאכתן נעשית על-ידי אחרים, שנאמר (ישעיהו סא, ה): "ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו', ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום — מלאכתן נעשית על-ידי עצמן, שנאמר (דברים יא, יד): "ואספת דגנך", ולא עוד אלא שמלאכת

מקרא, אשר זה היסוד, וכן תשתדל ללמד נביאים וכתובים, שהוא בכלל מקרא, כי מי שזוכה להיות בקי בתנ"ך, יקל לו אחר-כך בשאר הלמודים, כי כל דרשות חכמינו הקדושים בהלכה ואגדה מבססות על פסוקי התנ"ך, ורבנו ו"ל אמר, שאצלו הספר מוסר הוא התנ"ך. ולכן ראה ללמד בכל יום שעור במקרא, וחכמינו הקדושים אמרו (קהלת רבה, פרשה ט, סימן ד): "טוב אשר תאחז בזה" — זה מקרא, "וגם מזה אל תנח ידך" — זה משנה, והבן למעשה.

במשנה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קיום התורה, הוא על-ידי למוד משנה, כי 'משנה' אותיות 'נשמה', ומי שמתמיד בלמוד משניות, זוכה לזכך את נשמתו. ולכן אמר האר"י ו"ל, שהדבר הראשון לאדם — שילמד משנה, כי זה מועיל מאד לנשמה. ורבנו ו"ל נתן תקון לכמה מאנשי שלומנו, שיאמרו בכל יום ח"י פרקים משניות (עין שיחות הר"ן, סימן קפה), והבית יוסף זכה שנתגלה אליו מגיד מן השמים רק על-ידי ששקד בלמוד משניות, ומזה חבר את הספר "מגיד מישרים", שזה אחד מאלף מה שרשם לעצמו ממה ששמע מפי המגיד. ולכן ראה, אהובי, בני! להתמיד ביותר בלמוד משניות, שדבר זה זכנים בך חשק גדול ללמד אחר-כך שאר חלקי התורה. וחכמינו הקדושים אמרו (קדושין מא): במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה; כי כשאדם בקי במשניות, ממילא יועיל לו הרבה אחר-כך בלמוד גמרא. ובפרט שעקר הגאולה תהיה על-ידי זכות למוד משניות, כמאמרם ו"ל (ויקרא רבה, פרשה ו', סימן ג): אין כל הגליות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות; לכן אשרי מי שמתמיד יומם ולילה בלמוד משניות, ועל-כל-פנים אל יחסר לו יום אחד בלי לגרס ח"י פרקים משניות, שעל-ידי-זה יהרג את יצרו הרע, כן מובא מגורי האר"י ו"ל, והבן למעשה.

אחרים נעשית על ידן, שנאמר (שם כח, מח): "ועבדת את אויביך" וגו'. אמר אביי, הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידן. ושמעתי מאנשי שלומנו היקרים דבר צחות: הרבה עשו כרבי שמעון ולא עלתה בידן, כי רצו לעשות ולחקות הרבה את רבי שמעון בן יוחאי, ולכן לא עלתה בידם, אבל מעט יכולים לעשות ולחקות את רבי שמעון

דֶּרֶךְ אֶרֶץ, בְּמַעוֹט תַּעֲנוּג, בְּמַעוֹט שָׁנָה, בְּמַעוֹט
נקנית רק "במעוט דרך

ארץ", לעסק רק קצת בדרך ארץ, והרב יעסק רק בעבודת השם יתברך. וכמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה יג, סימן טו): בלולה בשמן — זו התורה, שצריכה לכלל במעשים טובים, כההיא דתנינן: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, שיגיעת שניהם משכחת עון, הוי למנחה, שאותה שעה הוא נושא נחת רוח ליוצרו, בזמן שאדם עוסק בתלמוד תורה, והוא בעל מעשים טובים, ושומר עצמו מן החטא, והבן למעשה.

במעוט תענוג: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר להשיג קנין התורה אלא כשממעט תענוגי העולם הזה, כמאמרם ז"ל (אבות דרבי נתן, פרק כח): כל המקבל עליו תענוגי העולם הזה, מונעין ממנו תענוגי העולם הבא, וכל שאין מקבל תענוגי העולם הזה, נותנין לו תענוגי העולם הבא. ואמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן, סימן צו) ראוי לאדם להרגיל את עצמו להיות בעולם הבא, דהינו להיות מפרש מתאוות כמו בעולם הבא, שאין בו לא אכילה ולא שתיה ולא שום תאוה מתאוות הבהמיות הפלות ונפסדות של העולם הזה, עין שם, והבן למעשה.

במעוט שנה: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר לקנות קנין התורה, אלא על ידי שממעט בשנה, ואמר מעוט שנה דיקא, כי ההכרח לישן כדי לתת נוחא למחין, כמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה ט, סימן ג): אמר רבי שמעון בן אלעזר, והנה טוב מאד והנה טוב שנה, וכי יש שנה טובה מאד אתמהה? לא-כן תנינן: יין ושנה לרשעים — הגיה להם והגיה לעולם, אתמהה? אלא יש אדם ישן קמצא, הוא עומד ויגע בתורה הרבה, כי ההכרח לתת נוחא למחין, כמובא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוה"ר, חלק א, סימן לה); ורבנו ז"ל הזהירנו מאד על השנה, שצריך לשמרה, ותכף-וימיד כשמתעורר יקום ויתלבש ויעסק בעבודת השם יתברך, ואפלו באמצע הלילה, ולא יחזר לישן, כי סימן שהעירו אותו מן השמים. ובאמת מי שזוכה לשמר על השנה, אזי זוכה למחין מישבין, לא-כן מי שמסגף את עצמו מהשנה, שאז הוא מסתובב כל היום פסוס. ויבדור הזה אדם צריך לשמר מאד על השנה. ולכן אמר התנא הקדוש: "במעוט שנה", כי קצת לישן האדם מכרח, כדי לתת נוחא למחין, והבן למעשה.

במעוט שיחה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנין התורה, אלא על ידי שסותם את פיו לגמרי, ואינו מדבר שום דבורים של הבלי העולם הזה, וכמאמרם ז"ל (חלין פט): מאי דכתיב (תהלים נח, ב): "האמנם אדם צדק תדברון, מישרין תשפטו בני אדם", מה אמנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם. יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר: "צדק תדברון". עם כל זאת מצינו שרבנו ז"ל אף שנתן למוה"ר ז"ל סדר-דרך-הלמוד מה ללמד, עד שלא הספיק לו היום בעבור זה, אמר לו בפרוש: אני רוצה שתצא לדבר עם בני-אדם, כדי לתת נוחא למחין. ולכן אמר התנא הקדוש "במעוט שיחה", כי מעט שיחה ההכרח לדבר, כדי שלא יתבטל ויתבלבל ותשתבש דעתו, רחמנא לצלן, וכודאי האדם צריך להיות חכם, שהשיחה הזאת שהוא שח עם בני-אדם שתהיה בדברי יראת שמים והתחזקות, ויחזק וישמח את זולתו,

כי בזה שהאדם מחזק את זולתו יש לו גם-כן התחזקות, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קפד): כשאחד מדבר עם חברו ביראת שמים, נעשה אור ישר ואור חוזר; ועל-כן אפלו כשאדם מדבר עם אשתו וילדיו, צריך שיהיה תמיד מערבים בשיחתו דבורי אמונה ויראת שמים, וכך אפלו שמדבר

סתם שיחות, כדי להרחיב את דעתו, ראוי שיהיו

שיחה, במעוט שחוק, בארץ אפים, בלב טוב,

בתוך דבוריו גם דבורי אמונה והשגחה פרטית, וכזה יצליח מאד. והבן למעשה. במעוט שחוק: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע לקנין התורה, אלא על-ידי שחוק, שמרחיב את דעתו, כמאמרם ז"ל (שבת ל:): רבא מקמי דפתח להו לרבנן, אמר מילתא דבדיחותא, כדי להרחיב את דעתם, אחר-כך ישבו באימה ויבראה וברתת ובזיע, כי ההכרח כדי לקלט את הלמוד לשחוק, ואמר "במעוט שחוק", כי הרבה שחוק גורם אחר-כך לידי רעות רבות. ואמרו חכמינו הקדושים (קהלת רבה, פרשה ב', סימן ב'); "לשחוק אמרתי מהלל", אמר רבי אבא בר כהנא, מה מערוב השחוק, שאמות העולם שוחקים בבתי קרקסאות ובבתי תארטאות שלהם, "ולשמחה מה זו עשה"?! מה טיבו של תלמיד חכם להפגס שם; כי עקר השחוק צריך להיות, כדי להרחיב את דעתו, ללמד תורה בהרחבת הדעת לשם אל עולם, ולכן אמר "במעוט שחוק" דיקא, שלא יתערב בהשחוק הזה שום הוללות של אמות העולם ותאוות הבלי העולם הזה של קלי עולם, והבן למעשה.

בארץ אפים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר בשום פנים ואפן להגיע אל קנין תורה, רק אם קונים לעצמו מדת אריכת אפים, שהיא מדת הסבלנות, לסבל את כל מה שעובר עליו, אשר דבר זה תלוי באמונה ברוחה ומזככת בו יתברך, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קנה), שעל-ידי אמונה ברוחה ומזככת בו יתברך, יש לו כח הגדל וכח הצומח, ומאריך אף על כל מה שעובר עליו. ובאמת מי שמרגיל את עצמו ללמד את התורה הקדושה, ורוצה לזכות לקנין התורה, עליו להיות עקשן גדול מאד, לא לעזוב את עצמו, כי הרבה נסיונות קשים ומרים באים לאדם שרוצה ללמד תורה, כי הסמ"ך-מ"ם מאד מיוחד ממי שלומד תורה, כי התורה הקדושה שורפת את כל הקלפות והסטרא אחרא והיצר הרע, כמאמרם ז"ל (קדושין ל:): אמר הקדוש-ברוך-הוא: בראתי יצר הרע, בראתי תורה תבלין כנגדו; ולכן היצר הרע יעשה כל מיני פעולות שבעולם, העקר לא ללמד תורה, כי הוא יודע שהתורה שורפת אותו לגמרי, ומבטלת ועוקרת אותו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן א'), שהיצר הרע עושה את האדם משגע, והתורה שהאדם לומדה, שוברת את השגעון שהכניס בו היצר הרע. והיצר הרע יודע את זאת, ועל-כן הוא עושה כל מיני פעולות שבעולם, שלא תהיה לאדם סבלנות לשבת על מקום אחד וללמד, כי אם אדם היה יושב על מקום אחד בסבלנות גדולה, והיה מאריך אף על כל מה שעובר עליו, אז היה מכניע את יצרו לגמרי, והיה זוכה לטיל ולהיות בכל חלקי התורה הקדושה; אשרי מי שאינו מטעה את עצמו בזה העולם כלל, וחושב על עתידו הנצחי, ומאריך אף על כל מה שעובר עליו, ויש לו סבלנות גדולה לישוב שעות על גבי שעות ללמד התורה הקדושה, שדיקא על-ידי-זה יזכה לקנות לעצמו קנין התורה, והבן למעשה.

בלב טוב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנין התורה, אלא אם יש לו לב טוב, והוא חפץ בטובתו של זולתו; כי הלב הוא עקר האדם, כמאמרם ז"ל (ירושלמי תרומות,

פרק ח'): כל האיברים תלויים בלב, והכל תלוי רק בלב; וחקמינו הקדושים אמרו (סנהדרין קו'): הקדוש-ברוך-הוא לבא בעי, דכתיב: "והגוי"ה יראה ללבב". ואמרו (בראשית רבה, פרשה מח): הקדוש-ברוך-הוא אוהב כל מי שהוא טהור לב; כי ברגע שהאדם בר לבב, והוא טוב לכל, אזי יכול לתפס את הלמוד ולהשיגו היטב, העקר שיהיה לו לב ישר, לב רחב אל המקום ברוך הוא, שלא יעלו לו שום קשיות רש"י

בקבלת היסורין. מקבל היסורין נאהבה: [מתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד. כחל חשיב להו]:

בְּאִמוּנַת חַכְמִים, בְּקַבְּלַת הַיְסוּרִין, הַמְפִיר אֶת

ישרות לב, ואין לו שום קשיות וספקות עליו יתברך, אזי הוא קולט את הלמוד, וזוכה לקנות קנין התורה. ואמרו (תקוני-זהר, תקון כד): לבא הוא אגוז, ומאן דתבר קלפה דיליה דאיהו יצר הרע עליה אתמר: "לב נשבר ונדפה"; ובשעה שהאדם בר לבב, ואין לו אלא לב אחד לאבינו שבשמים, ושובר את הקלפה המסבכת את הלב, אז הוא יכול ללמד תורה, ולהבין דבר מתוך דבר מתוך התורה, ויחדש חדושין דאורייתא, כי הכל תלוי בלב. וכמאמרם ו"ל (קהלת רבה, פרשה א', סימן יז): כל הנחלים הולכים אל הים; כל התורה שאדם לומד אינם אלא בלב, והים איננו מלא והלב איננו מלא, ולא הנפש שבעה לעולם, שנאמר: "וגם הנפש לא תמלא"; ולכן אי אפשר להגיע לקנין התורה, אלא על-ידי לב טוב, לב שמח, לב דבוק בחי החיים בו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא דרב כהנא, פרק טז): הלב רואה, הלב שומע, הלב מדבר, הלב יודע, הלב עומד, הלב נופל, הלב מהלך, הלב צועק, הלב שמח, הלב מתנחם, עין שם; כי הכל תלוי בלב, ולכן לא בחנם שאמר התנא, שאי אפשר לקנות קנין תורה אלא בלב טוב; והבן למעשה.

בְּאִמוּנַת חַכְמִים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לזכות להגיע אל קנין התורה, אלא על-ידי אמונת חכמים, לסלק את דעתו לגמרי, ועל כל אשר יאמר כי הוא זה יעשה, דבר גדול ודבר קטן לא ימרה את פי הצדיק, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קכג), שזה היסוד בְּאִמוּנַת חַכְמִים, לסלק את דעתו וחקמתו לגמרי. ואמר רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא): על-ידי אמונת חכמים יכולים להוציא משפטו לאור, ומי שיש לו אמונת חכמים, הוא מקבל את התורה בענין אחר לגמרי. ובאמת הכח המדמה שמסבב את האדם זה מה שמונע ממנו להגיע אל קנין התורה; כי האדם צריך לעבד את גופו כמו שמעבדים עור, עד שיהיו יכולים להפכו ולראות לעיניהם שהוא נקי לגמרי, ואז בשזוכה לעבד את גופו שיהיה מזכך, אז הוא משבר את המדמה, וזוכה למחין בהירין, מחין שלמים, אבל אי אפשר להגיע אל זה, אלא על-ידי אמונת חכמים, שצריכים להתקרב אל צדיקים אמתיים, שהם כבר זכו לזה בתכלית השלמות. ולכן כל מי שזוכה להתקרב אל צדיקים אמתיים, שפבר התבטלו לגמרי אליו יתברך, וזכו לצאת מחיזו דהאי עלמא, והוא מתחזק בְּאִמוּנַת חַכְמִים, על-ידי-זה גם הוא יכול לזכור לזכר את המחין, כמובא (לקוטי-הלכות, תפלין, הלכה ה', אות לה), ולכן אמונת חכמים הוא יסוד גדול בקנין התורה, ובלי אמונת חכמים אדם יכול לבוא לידי טעיות גדולות. ולכן לא בחנם שרבנו ו"ל הזהירנו מאד מאד קדם הסתלקותו לעילא ולעילא, שאדם צריך לחפש ולבקש ולמצא צדיק אמת, שיכול לזכר לו את המדמה, ולהשפיע בו גם-כן רוח נבואה, רוח-הקדש, כמובא בדברי רבנו ו"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן ח'); אך גם בפבר מוצאים את הצדיק האמת, אשר יכול

לזכר לו את המחין, צריכים להתחזק באמונת חכמים, לידע שכל דבריהם ומעשיהם אינם פשוטים, ויש בהם רזין דרזין, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן מב); אשרי מי שמחדיר בעצמו אמונת חכמים, שדיקא על-ידי-זה יזכה לברור וזכוף המדמה, ויזכה לקנן התורה, והבן למעשה.

בקבלת היסורין: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנן התורה, אלא כשמקבל את היסורים בשמחה עצומה; כי באמת אדם צריך לסתם את עיניו מחיזו דהאי עלמא, ולבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סה); ובאמת בשעת בטול שאדם מתבטל אל האין סוף ברוך הוא, אז מתבטלים ממנו כל היסורים, אבל כשחוזר מהבטול, הוא מרגיש את היסורים והפאבים, ואי אפשר לקרר את עצמו מכל היסורים שעוברים עליו, אלא על-ידי התחדשות התורה, שלומד תורה ומחדש בה, שזה הכלי לקרר את כל היסורים העוברים על בני-אדם. ולכן אמרו חכמינו הקדושים (תנא דבי אליהו רבה, פרק ו'): אם ראית יסורים ממשמשין ובאין עליך, רויץ לחדרי תורה, ומיד היסורים בורחין ממך; ולכן צריך שתקבל על עצמך, שכל מה שרק יעבר עליך — שתק ושתק, אהובי, בני! ואל תקרא תגר נגדו יתברך, שדיקא אז תוכל לקנות קנן התורה. וכמאמרם ז"ל (פסיקתא רבתי): אשרי אדם שנגעו בו יסורין, וכבש רחמיו ולא קרא תגר; כי היסורים ממרקים עוונותיו של אדם (ברכות ה.), ומשרים עליו שכנת עזו יתברך.

כמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה צד): אין הקדוש-ברוך-הוא מחד שמו על בריה כשהוא חי, אלא על בעל יסורים. ואמרו (שם, פרשה צב): אין לך אדם בלא יסורים, אשרי לאדם שיסורים באים עליו מן התורה; ולכן אי אפשר לקנות קנן תורה, אלא שמקבל את היסורים הבאים אליו באהבה, ובורח אליו יתברך, ומבטל את

עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, שאז משרה שכנתו עליו, כמאמרם ז"ל (שחר טוב תהלים צד): חביבין יסורין לפני הקדוש-ברוך-הוא, ששמו של הקדוש-ברוך-הוא חל על מי שהיסורין באים עליו, והבן למעשה.

המפיר את מקומו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנן התורה, אלא אם הוא מכיר את מקומו; כי בדרך כלל אדם עושה מעשה זמרי, ומבקש שכר כפינחס (סוטה כב:), ואי אפשר להגיע אל שום מדרגה בעולם, אלא כשמבטל את עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ויודע ועד מי הוא ומחזיק את עצמו מתחת למדרגתו, שזה סוד (שמות טו, כט) "שבו איש תחתיו" — שמחזיק את עצמו תמיד בשפלות ממה, תחת מקומו ומדרגתו, ועל-כל-פנים "אל יצא איש ממקומו", שאז הוא זוכה לתשובה שלמה, תשובה של שבת, שיש לו ניתא מכל, ומאיר בו סוד יחידה שבנפש, שהוא נקדת המשיח, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן עט); ולכן אי אפשר להשיג קנן התורה, אלא כשהוא מחזיק במדרגה זו שהוא מכיר את מקומו, שאז יהיה בטל ומבטל בעיני עצמו, ואף פעם לא יתגאה על הזולת, אשר אמרו חכמינו הקדושים (פסחים טו:): כל המתיהר עם חכמתו — חכמתו מסתלקת ממנו. ואמרו (שבת לג:): סימן לגסות הרוח — עניות, והוא עניות שבתורה, כי מי שתמיד מתגאה על הבריות, סימן שאינו יודע כלל, כי התורה אינה שורה במי שמתגאה, כמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה יג): "גאות אדם תשפילנו" — זה תבור וכרמל, שבאו מסוף העולם מתגאים לומר שאנו גבוהים, ועלינו הקדוש-ברוך-הוא נותן את התורה, "ושפל רוח יתמך כבוד" — זה סיני, שהשפיל את עצמו לומר שאני נמך, ועל-ידי כך תמך הקדוש-ברוך-הוא כבודו עליו, ונתנה עליו התורה, וזכה לכל הכבוד הזה. כמה דתימא (שמות יט, כ): "וירד ה' על הר סיני"; ואמרו (אבות דרבי

נתן, פֶּרֶק יא): כֹּל הַמַּגְבִּיחַ עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, לְמָה הוּא דוֹמֵה? לְנִבְלָה מְשֻׁלַּכַת בַּדֶּרֶךְ, וְכָל עוֹבֵר וְשׁוֹב מִנִּיחַ יָדוֹ עַל חֲטָמוֹ, וּמִתְרַחֵק מִמְּנֵה וְהוֹלֵךְ. וְאָמְרוּ (שם): כֹּל הַמַּגְבִּיחַ עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, סוֹף שֶׁמִּשְׁפִּילִין אוֹתוֹ, וְכָל הַמִּשְׁפִּיל עֲצָמוֹ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, סוֹף שֶׁמַּגְבִּיחִין אוֹתוֹ; וְלִכֵּן, אֱהוּבֵי, בְּנֵי! אִם אַתָּה רוֹצֵה לְזַכּוֹת לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן הַתּוֹרָה, רְאֵה לְבַטֵּל אֶת עֲצָמְךָ לְגַמְרֵי, וְלֹא תִרְצֶה שׁוֹם מְקוֹמוֹ, וְהַשְׂמַח בַּחֲלָקוֹ, וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו, רְצוֹן אַחַר מִבְּלַעְדֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְאֵל תִּסְתַּכַּל עַל וְאֵינוֹ מִחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ, אֱהוּב, אוֹהֵב אֶת שׁוֹם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם, אֲלֵא הַתְּמִיד בַּלְמוּד הַתּוֹרָה

הַקְדוּשָׁה בְּשִׁקְיָה עֲצוּמָה, וְלֹא תִשִּׁים לֵב אִם מְכַבְּדִים אוֹתְךָ אִם לֹא, כִּי הַגְּאוּהוּ וְהַגְדֵּלָה לְחֵי הָעוֹלָמִים, וְכָל הַצְּדִיקִים הָאֲמִתִּיִּם וְחַכְמֵי אָמֶת לֹא זָכוּ לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי שְׁהִיּוֹ מִפְּיָרִים אֶת מְקוֹמָם, וְהַחֲזִיקוּ אֶת עֲצָמָם לְמַטָּה מִמְּקוֹמָם, וְהִיוּ בְּטָלִים וּמְבַטְלִים לְגַמְרֵי בְּעִינֵיהֶם, וְדִיקָא עַל-יְדֵי-זֶה עָלוּ וְנִתְעַלּוּ בִּיתֵר שְׂאֵת וּבִיתֵר עוֹ בְּקִנְיַן הַתּוֹרָה, עַד שֶׁזָּכוּ לְהַשִּׁיג גְּנוּזָא דְּמִלְכָּא, סִתְרֵי נִסְתָּרוֹת שְׁבַתּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

וְהַשְׂמַח בַּחֲלָקוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵי אֲפָשֶׁר לְהַשִּׁיג קִנְיַן הַתּוֹרָה, אֲלֵא כְּשֶׁאָדָם שָׁשׁ וְשִׂמַח בַּחֲלָקוֹ; כִּי בַּדֶּרֶךְ כָּלֵל מַה מוֹנֵעַ אֶת הָאָדָם מִלְּלַמַּד תּוֹרָה? כִּי הוּא מְקַנָּא בַּזּוּלָת. אִף שֶׁבְּאֲמַת קִנְיָה דְקִדְשָׁה הִיא מַעֲלָה גְדוֹלָה מְאֹד, כְּמֵאמְרָם ז"ל (בְּבֵא בְּתָרָא כֵּא): קִנְיָת סוֹפְרִים תְּרַבָּה חֲכָמָה; עִם כֹּל זֹאת הִרְבָּה פְּעָמִים הָאָדָם נוֹפֵל וְנִתְרַחֵק דִּיקָא מִחֲמַת שְׂרוּאָה שֶׁחִבְרוּ הַצְּלִיחַ לְלַמַּד יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְעַל-כֵּן הוּא מִתְרַשֵּׁל. וְלִכֵּן אֵי אֲפָשֶׁר לְזַכּוֹת לְקִנְיַן תּוֹרָה, אֲלֵא כְּשֶׁהוּא שָׁשׁ וְשִׂמַח בַּחֲלָקוֹ. וְאֲפִלוּ שְׁלוּמֵד מַעַט דְּמַעַט, צְרִיף לְהִיּוֹת בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה, כִּי הוּא מְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ אֶז בְּאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא, וְאֵינוֹ מִתְבַּהֵל וּמִתְפַּעֵל מִשׁוֹם בְּרִיָּה שֶׁבְּעוֹלָם. וְעַל זֶה סִפֵּר לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל (סְפוּרֵי-מַעֲשִׂיּוֹת, מַעֲשֵׂה ט', מֵהַתְּכַסּ וְתַם), שֶׁנִּתְּתָם הַקְדוּשׁ הָיָה תְּמִיד שָׁשׁ וְשִׂמַח, וְהָיָה רָגִיל לֹאמֵר: זֶה מַעֲשֵׂה שְׁלוֹ וְזֶה מַעֲשֵׂה שְׁלִי; שֶׁאִף פְּעַם לֹא הִתְבַּלְבַּל מֵאַחֲרֵים. וְזֶה יְסוּד גְּדוֹל בְּקִנְיַן תּוֹרָה — שֶׁאֲסוּר לְהִסְתַּכַּל עַל אִף אֶחָד; כִּי יֵשׁ הִרְבָּה טְבַעֵי בְּנֵי-אָדָם: זֶה יֵשׁ לוֹ מִחַ חֲרִיף, וְקַל לְחַפֵּס וְלִקְלֹט אֶת הַלְמוּד, וְזֶה יֵשׁ לוֹ מִחַ קָשָׁה לְהִבִּין אֶת הַלְמוּד, וְלִכֵּן אֲסוּר לְהִתְבַּלְבַּל אֶחָד מֵהַשְּׁנַי, אֲלֵא לְהִיּוֹת שִׂמַח בַּחֲלָקוֹ, וְאֵז הוּא זוֹכֵה לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

וְהַעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר אֵי אֲפָשֶׁר לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן תּוֹרָה, אֲלֵא כְּשֶׁמְקַבֵּל עַל עֲצָמוֹ לֹא לְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ; כִּי בְּאֲמַת אֵין עוֹד דְּבַר אֲשֶׁר מוֹנֵעַ אֶת הָאָדָם מִלְּלַמַּד תּוֹרָה, כְּמִי שֶׁמִּפְּטַט דְּבָרִים בְּטָלִים, כְּכֹל אֲשֶׁר לְבוֹ חִפְץ, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה הוּא עוֹקֵר אֶת עֲצָמוֹ מִשְׂרָשׁוֹ. כִּי מִי שֶׁרוֹצֵה לְזַכּוֹת לְהַגִּיעַ אֶל קִנְיַן תּוֹרָה, הוּא צְרִיף לְהִיּוֹת בְּטָל וּמְבַטְלֵי אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְלֹא יְדַבֵּר שׁוֹם דְּבוּר שֶׁל הַבְּלִי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵז דִּיקָא יִהְיֶה כְּלִי לְהַמְשִׁיךְ אֶצְלוֹ קִנְיַן הַתּוֹרָה. וְכָל זְמַן שֶׁאָדָם מְדַבֵּר כָּל הָעוֹלָה עַל רוּחוֹ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא רְחוּק מִקִּנְיַן תּוֹרָה. וְעַל-כֵּן אֲשֶׁרֵי מִי שֶׁאֵינוֹ מְטַעֵה אֶת עֲצָמוֹ בְּזֶה הָעוֹלָם, וְעוֹשֶׂה סִיג לְדַבְּרָיו, וּמִמַּעַט בְּדַבּוּר, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה יִזְכֶּה לְקִנְיַן הַתּוֹרָה, וְהִבֵּן לְמַעֲשָׂה.

וְאֵינוֹ מִחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֱהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר עֵקֶר קִנְיַן תּוֹרָה הוּא, שֶׁאָדָם צְרִיף לְהִתְמַיֵּד בַּלְמוּד הַתּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, וְיוֹמָם וְלַיְלָה רַק יִלְמַד בְּהִתְמַדָּה רַבָּה, וְעַל-יְדֵי-זֶה יְדַבֵּק אֶת עֲצָמוֹ בְּאֵין סוֹף בְּרוּף הוּא, וְיִדַּע אֲשֶׁר מַה שֶׁהוּא לּוֹמֵד תּוֹרָה, זֶהוּ רַק בְּשִׁבִיל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּף-הוּא, וְלֹא בְּשִׁבִיל אַחֲרֵים. וְלִכֵּן אָדָם כְּזֶה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה, אֵינוֹ מִחֲזִיק טוֹבָה לְעֲצָמוֹ.

כי יודע שלומד רק מחמת שהקדוש-ברוך-הוא צוה כן, ולומד רק לשם אל עולם; אשרי מי שחזק בזה, ואז ימשיך על עצמו אור וזיו וחיית ודבקות הבורא יתברך שמו, והבן למעשה. אהוב: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר להשיג קנין התורה, אלא בשמתאהב על הבריות, שאינו גורם עגמת נפש לשום בריה, אלא מדבק את עצמו באין סוף ברוך הוא, ולומד

תורה בהתמדה ובה, **המקום, אוהב את הבריות, אוהב את הצדקות,** שעל-ידי-זה בעצמו שאין לו עסק עם אחרים, הוא

נעשה אהוב על הבריות, ודיקא כף זוכה לקנות קנין תורה. וזו היתה מדרגת הצדיקים הגדולים, שהיו דבקים באין סוף ברוך הוא, ועל-ידי-זה הם נעשו בבחינת "אהוב", שכלם אהבו אותם; כי בדרך כלל, אדם שיושב בפנה שלו ולומד תורה, ואינו מתעסק עם אף אחד, ואינו מתערב בשום דבר, הוא נעשה "אהוב", וזה סוד בקנין התורה; אשרי מי שיאחז בזה, והבן למעשה. **אוהב את המקום:** צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע לקנין תורה, אלא פשוטה את הבורא יתברך שמו, ויודע שכל מה שלומד תורה הקדושה, לומד לשם אל עולם, כדי להדביק את עצמו באין סוף ברוך הוא. ובאמת אין בלעדיו יתברך כלל, והוא יתברך מחיה ומנהיג את כל הבריה פלה, ודומם, צומח, חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך, והתורה הקדושה היא הלבוש לגלוי האין סוף ברוך הוא, ותכף-ומיד פשאדם חותר בתוך התורה הקדושה, אז מוצא שבתוך הלבוש נמצא, פביכול, הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, ואז הוא מתאהב בעצמו עם הקדוש-ברוך-הוא, פביכול. ועל-פן אחד מקניני התורה הוא — להיות אוהב את המקום, לאהב את הקדוש-ברוך-הוא לבדו, שהוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו; אשרי מי שיאחז בזה, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

אוהב את הבריות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר יסוד גדול בקנין תורה — לאהב את כל בר ישראל פנפשו, וישתדל ללמד אתו תורה, וכל מה שהוא לומד, שילמד גם עם אחרים, שזה בכלל "אוהב את הבריות", וכל מה שיכול ללמד זכות על זולתו ישתדל ללמד זכות, וזה יעזר לו להגיע אל קנין תורה, ואמר רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן צא): סגלה להתמדה — שלא ידבר על שום בר ישראל; פי יש ששים רבוא אותיות בתורה, פנגד ששים רבוא שרשי נשמות ישראל, ואם ידבר על בר ישראל אחד, על-ידי-זה נחסרת אות אחת מהתורה, ולכן אין לו חשק ללמד. ולכן אם אדם נזהר והוא "אוהב את הבריות", על-ידי-זה זוכה לקנות קנין התורה. ועל-פן ראה לאהב את כל בר ישראל פנפשו, ושום דבר שבעולם לא יוכל לשבר אותך, ואז תזכה להגיע אל קנין התורה, והבן למעשה.

אוהב את הצדקות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר כלל גדול בקנין תורה הוא לעשות צדקה וחסד עם זולתו, שכל מה שלומד, ילמד גם עם אחרים, שזו הצדקה הכי גדולה, כמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קו) על הפסוק (תהלים מא): "אשרי משפיל אל דל ביום רעה ימלטהו הוי"ה"; אשרי האדם שמכניס שכל בדל, ומאיר בו תורה, שגם הוא יזכה לגדלות המחין. וזו הצדקה הכי גדולה שאפשר לעשות עם בני-אדם — שלומדים עמהם, מחזקים אותם, מעודדים אותם, משמחים אותם, וזה עוזר אחר-כך שגם הוא ילמד תורה. וזה כלל גדול בקנין תורה — ללמד עם אחרים, שזו הצדקה הכי גדולה. ובפרט פשוואים אדם שבור, רצוץ, מרחק ומדפא וכו', מצוה רבה ללמד עמו. אשרי המקיים את זה, ואז טוב לו כל הימים, והבן למעשה.

אוהב את המישרים: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה זוכים רק כשאדם מחפש רק לילך בדרך הישר, ואינו מטעה את עצמו כלל; כי בפרוש גלה לנו רבנו ז"ל (שיחות-הר"ן, סימן נא): את זה תקבלו ממני, שלא יטעה אתכם העולם, כי העולם מטעה מאד; ועל-כן אשרי מי שהולך רק בדרך הישר, ואוהב את המישרים, ואינו חפץ בשום דרך עקלתון, ואינו מטעה את עצמו, ואינו מטעה את הבריות. **אוהב את המישרים, אוהב את התוכחות, ומתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמת בהוראה, נושא בעל עם חברו, לעצמו קנין התורה, והבן למעשה.**

אוהב את התוכחות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להשיג קנין תורה, אלא פשיהיה מוכן לשמע דברי תוכחה מהזולת; כי מי שאינו מקבל תוכחה, הוא אף פעם לא יקנה קנין תורה. כי ההכרח לאדם, שיהיה לו מוכית, ועל-ידי-זה אף פעם לא יטעה מדרך האמת. וכן נהגו כל הצדיקים הקדמונים, שהיה להם מוכית שהוכיח אותם, ודיקא על-ידי-זה זכו להתעלות בתכלית העליה. וכך אמרו חכמינו הקדושים (תמיד כח): איזו דרך ישרה שיכור לו האדם? יאהב את התוכחות, שבזה שמקבל תוכחה, יחזר תמיד אל התורה הקדושה, ויזכה לקנות לעצמו קנין התורה, והבן למעשה.

ומתרחק מן הכבוד: צריך שתדע, אהובי, בני! שאי אפשר בשום פנים ואופן להשיג קנין תורה, אלא כשבורח מהכבוד, וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן ו'): מי שבורח מהכבוד, זוכה לכבוד אלקי, שתמיד דבוק בחיי החיים בו יתברך, שעליו נאמר (משלי כה): "כבוד אלקים הסתר דבר"; מאחר שאינו רוצה בלמוד התורה הקדושה, אלא את הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, על-ידי-זה קונה לעצמו קנין תורה. לא-כן אם האדם מחפש כבוד גשמי, ולומד כדי שיתקרא רבי, רב, רבנן, גאון, למדן, מקבל, עליו נאמר (שם): "כבוד מלכים חקר דבר"; שהכל חוקרים אחריו, חולקים עליו, ונשכר לגמרי, ומאומה לא ישא בעמלו. ועל-כן אשרי מי שבורח אליו יתברך, ואינו חפץ שום דבר, רק להשיג כבוד אלקי, ולומד תורה לשם אל עולם, למצא את אמתת מציאותו יתברך בתוך הבריאה, שעל-ידי-זה יזכה לקנין התורה, והבן למעשה.

ולא מגיס לבו בתלמודו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר לזכות לקנין תורה, האדם צריך ללמד רק לשם אל עולם, ולא ירצה בעבור למוד תורתו שום פרסום ושום כבוד, ולא יחזיק עצמו בשום גדלות וגאון; כי עקר קנין התורה הוא להיות בטל ומבטל בעיני עצמו לגמרי, עד שלא ירצה שום דבר, רק את אמתת מציאותו יתברך, והבן למעשה.

ואינו שמת בהוראה: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה אי אפשר לזכות אליו, אלא כשלומד לשם אל עולם יתברך, ואפלו שזוכה להורות הלכה בישראל, שמרב התמדתו נעשה מורה הוראה, אינו שמת עם זה, אלא יודע, שעליו נפל חובת היום, והוא מורה הוראה לשם שמים, לגלות לכלם את רצונו יתברך. ולכן עקר קנין תורה הוא רק כשמגיע אל מדרגה זו, אשר "ואינו שמת בהוראה", אלא עושה את זה לשם אל עולם, להורות לעם ה' את הדרך אשר ילך בה, והבן למעשה.

נושא בעל עם חברו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין התורה אי אפשר לזכות, אלא כשמתחבר עם חבר טוב ונושא בעל עמו. וכך אמרו חכמינו הקדושים (ברכות סג:), שאין

התורה נקנית, אלא בתורה, שצריכים חבר שואל ומשיב. נמי חדא הוא, כלומר, שאינו משיב טוב. אבל אי אפשר למצא חבר טוב, אלא את ששאל מחלה, כדי שישב משונה הגונה: ומכריעו כשנושא בעל עמו, והוא סבלן גדול עמו. לכף זכות. שכן את חנירו לזכות: ומעמידו על ועל-כן ראה, אהובי, בני! לקנות לעצמך חבר טוב. ואמרו חכמינו הקדושים (בלקיט פינחס, רמז תשעו): אין חבר נקנה

מכריעו לכף זכות, מעמידו על האמת, מעמידו

אלא בקשי קשיין; ולכן מי שרוצה לקנות לעצמו קנן תורה, עליו להתחבר עם חבר טוב, ולהיות נושא בעלו. ואמרו חכמינו הקדושים (ברך ארץ זוטא, פרק א'): אם תפץ אתה להדבק באהבת חברך, הוי נושא ונושא בטובתו, כי בזה שאדם סובל ונושא בעל עם חברו, יוכל לקנות לעצמו קנן תורה בשלמות, כי בכל בר ישראל יש נקדה אשר אין בחברו, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקיט מוהר"ן, חלק א', סימן לד); וצריכים לקבל נקדת כל אחד ואחד, בבחינת 'ומקבלין דין מן דין', והבן למעשה.

מכריעו לכף זכות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר לקנות קנן תורה, אלא כשדן את כל אחד לכף זכות, כי לכל אחד יש נקדה מה שאין בחברו, וכמאמרם ז"ל (ברכות סג): כשם שפרצופיהן שונים כך דעותיהן שונות; ולכן צריכים לקבל את כל נקדה ולמוד אצל כל אחד, אבל אי אפשר לקבל מזולתו, רק כשמכריעו לכף זכות, והבן למעשה. **מעמידו על האמת:** צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנן תורה הוא ללמד לשם אל עולם, והתלמוד יביא אותו להשיג את האמת, שהוא חי החיים הקדוש-ברוך-הוא בעצמו. ואם האדם לומד באפן כזה, אז דיקא מרגיש ערבנות, נעימות, ידידות, זיו חיות אלקותו ותכרף. כי התורה מגלה את אמתת מציאותו ותכרף, וכשאדם לומד בצורה כזו, שהתורה תעמידו על האמת, זו שלמות קנן תורה, והבן למעשה.

מעמידו על השלום: צריך שתדע, אשר עקר קנן תורה הוא שהתורה תביא אותך לשלום. כי אם דיקא מהתורה תגיע לידי מחלקת, זה סימן שלא קנית עדין קנן תורה. וכעין שאמרו חכמינו הקדושים (קדושין ל:): על הפסוק (במדבר כא): "את זהב בסופה", אפלו הרב ותלמידו, האב ובנו שעוסקים בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה לזה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה לזה; כי התורה הקדושה דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג); ואם לומדים תורה באפן כזה, למצא רק את הקדוש-ברוך-הוא, אז אפלו שיהיו חלוקי דעות, עם כל זאת לבסוף יצמח על-ידי-זה שלום אמתי. לא-כן אם אדם אינו רוצה את הקדוש-ברוך-הוא, אזי לא זכה — נעשית לו סם המות (יומא עב:), שממש יוצאים תלמידי חכמים 'שדין יהודאין', שכל פונתם הטמאה רק לקנטר ולבזות תלמידי חכמים אמתיים, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקיט מוהר"ן, חלק א', סימן כח); ויעליהם אמר דוד המלך (תהלים קלט, כב): "תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי"; כי אלו הרשעים אויבי יראי ה' הם, המעבירים על הדת את אחינו בני ישראל, והם האויבים האמתיים שצריכים לשנא. וכל אלו המסיתים ומדיחים את נשמות ישראל מהקדוש-ברוך-הוא, ואפלו שבאים בחלקלקות לשונם, וכאלו שרוצים את הטוב, צריכים להתרחק מהם, כי לא ימלט מי שלומד תורה לשמה, לשם אל עולם, ורוצה לקרב יהודים להקדוש-ברוך-הוא, שיהיה מסגל לזרע שנאה, פי אדרבה, אלו הצדיקים העומדים בפרץ, הם בעלי השלום האמתיים, לא-כן אלו

הרשעים, אף שמלבישים עצמם באדרת שער, ונראים כתלמידי חכמים, הם רק שדין יהודאין, וצריכים לברח מהם כמו שבורחים מאש שורפת, כי הם טמאים ומטמאים, כי "האמת והשלום אהבו" (זכריה ח, יט), אמת ושלום הולכים יחד, ואמת זה רק הקדוש-ברוך-הוא, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן נא), אשר אמת הוא אחד, ועל-כן צריכים ללמד תורה רק באופן כזה, שהתורה תעמידו על השלום והאמת, שהוא הקדוש ברוך הוא בעצמו, והבן למעשה.

מתישב לבו בתלמודו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה הוא שאדם ילמד בעמק העיון, עד שירגיש נעימות בתורה, שזה עקר שמחת התורה, שמרפאת את האדם, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן עד): כשאדם לומד תורה ומבין בה, זו רפואת הנפש. ולכן כשאדם לומד תורה בעמק העיון, ואינו מטעה את עצמו, אז זוכה לרפואת הנפש, וזה מתישב לבו בתלמודו; כי הלב — בו כלולה כל בריאות האדם, כמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק ב', סימן כ'), שהדמים לוחצים על הלב וכשאדם זוכה להבין בעמק ההלכה, אז הדמים חוזרין לילף בסדר, וזוכה לרפואה. ולכן העקר — ללמד באופן כזה, שיתישב לבו בתלמודו, והבן למעשה.

שואל ומשיב: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אי אפשר להגיע אל קנין תורה, אלא כשזה שואל וזה משיב. וכמו שאמר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא), שכל הספרים נעשים דיקא על-ידי שזה שואל וזה משיב, ומזה נתחדשים ספרים. ועל-כן מעלה גדולה לרשם כל מה ששואלים אותו והוא משיב, שזה כלל הספרי שאלות ותשובות שיש בעולם; כי דיקא זה עקר קנין תורה, שזה מקשה ושואל, וזה מותיב ומפרש, ורק כך נתחדשים בכל פעם ספרים חדשים המבררים את התורה. אשרי מי שמכניס עצמו בזה, והבן למעשה.

שומע ומוסיף: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה הוא דיקא כששומע בקול רבו, ועל-ידי-זה נעשה כמעין המתגבר, ומוסיף על-פי הקדמותיו חדושים חדשים; כי מי שדבוק בתורת רבו, הוא תמיד ימצא טעם נעים לחך בתוך דברי תורתו, ויוסיף לקח לחדש על-פי הקדמותיו חדושים חדשים, והבן למעשה.

הלומד על מנת ללמד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה — ללמד באופן כזה, שיוכל ללמד לאחרים, אשר זה נקרא תורה לשמה, כמאמר ז"ל (סנה מט): תורה של חסד — זה הלומד על מנת ללמד, ואין חסד יותר גדול מזה. וכמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן קו): עצה לבוא לגדלות המחין — ללמד ולדבר ולחזק אחרים. ועל-כן שלמות למוד התורה הקדושה הוא רק בשלומד על מנת ללמד לזולתו, לחזקו ולעודדו, וזו שלמות קנין התורה; אשרי מי שמקיים את זה, והבן למעשה.

והלומד על מנת לעשות: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר עקר קנין תורה — ללמד על מנת לקיים, כי שלמות הלמוד — לקיים מה שלומד, כי לא המדרש הוא העקר, אלא המעשה (אבות, פרק א'); וזו התכלית של למוד התורה הקדושה — לקיים את כל מה שהוא לומד, וזה קנין תורה אמתי. ולכן, אהובי, בני! כל מה שאתה לומד ראה תכף-ומיד לקיים, ותבקש ממנו

יִתְבָּרַךְ שֶׁתּוֹכָה לְקִימוֹ, כִּי מַעֲלַת הָעוֹשָׁה מִהַתּוֹרָה תְּפִלוֹת — אֵין לְתֹאֵר וּלְשַׁעַר כָּלֵל. כְּמוֹכָא בְּדִבְרֵי רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהֲר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן כה); וּכְשֶׁאָדָם מִתְּפַלֵּל עַל דִּבְרֵי תוֹרָה שְׁלֵמַד — לְבִסּוּף יְקִימֵם, אֲשֶׁרֵי לוֹ! וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה. הַמַּחְכְּמִים אֶת רַבּוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר עָקַר קִנְיַן תּוֹרָה — לְהַתְּפַלֵּל תָּמִיד עִם רַבּוֹ, וּלְשֹׂאֵל קִשְׁיוֹת לְרַבּוֹ וְלֹא יִתְבַּיֵּשׁ כָּלֵל.

וְאֲדַרְבֵּה, בְּזֶה שְׂרַבּוֹ יִסְבִּירוּ, יִהְיֶה טוֹבָה לְשִׁנְיָהֶם, כְּמוֹכָא בְּדִבְרֵי רַבְּנֵי ו"ל (לְקוּשִׁי-מוֹהֲר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן ז'): כְּשֶׁהֲרַב מוֹרִיק אֶת הַמַּקִּיפִים לְתַלְמִידוֹ, נִכְנָסִים בּוֹ מְקִיפִים חֲדָשִׁים. וְלִכְּנֵן כְּשֶׁלּוֹמְדִים עִם תַּלְמִידִים, בָּאִים לוֹ תָּמִיד מְקִיפִים חֲדָשִׁים, וְזֶה הַמַּחְכְּמִים אֶת רַבּוֹ. בְּזֶה שְׂשׂוֹאֵל לְרַבּוֹ, וְהוּא מְשִׁיב לוֹ, אָזִי יוֹצֵאִים הַמַּקִּיפִים, וְנִכְנָסִים לְפָנֵימִיּוֹת שְׂכָל הַתְּלַמִּיד, וְלִהְרַב נִכְנָסִים מְקִיפִים חֲדָשִׁים, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה. וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! אֲשֶׁר עָקַר קִנְיַן תּוֹרָה — כְּשֶׁזּוֹכָה לְשִׁמְעַ מְרַבּוֹ, שִׁיְהִי מְכַוֵּן מִמֶּשׁ, וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. כִּי כְּשֶׁלּוֹמְדִים אֶצֶל רַבּוֹ, צְרִיף לְהִיּוֹת מְכַוֵּן מִמֶּשׁ, וְדִיקָא עַל-דִּי-יִזְוֶה יֵשׁ לוֹ הַצְּלָחָה; כִּי בְּדֶרֶךְ כָּלֵל, כְּשֶׁאָדָם לוֹמֵד אֶצֶל רַבּוֹ, אָזִי נִכְנָס בּוֹ חֶשֶׁק לְהוֹסִיף אוֹ לְגַרְעַ, אֲבָל בְּאֵמַת עָקַר קִנְיַן תּוֹרָה — לְכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ, וַיֹּאמֶר אֶת דִּבְרֵי רַבּוֹ מְכַוֵּן מִמֶּשׁ, בְּלִי שׂוּם תּוֹסֶפֶת, וְעַל-דִּי-יִזְוֶה יִקְנֶה קִנְיַן תּוֹרָה, כִּי תוֹרַת הֶרֶב תִּהְיֶה פְּרָה וְרֵבָה אֶצְלוֹ, אִם רַק יֹאמֶר מְכַוֵּן מִמֶּשׁ, כְּמוֹ שְׂאָמַר רַבּוֹ, וְהֵבֵן לְמַעֲשֵׂה.

וְהַאֲוִמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ: צְרִיף שְׂתַדַּע, אֲהוּבֵי, בְּנֵי! שְׂעַקַר קִנְיַן תּוֹרָה הוּא דִּיקָא כְּשֶׁאֲוִמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, כִּי כֶּף יִזְכָּה גַם אֶת אַחֲרִים לְבּוֹא אֶל רַבּוֹ, וְגַם הֵהוּא יִשְׁמַע

שְׂרַבּוֹ אֹמֵר לוֹ: וּמוֹסִיף. אֲבָל לֹא לְסַחֵר אֶת דְּבֵרֵי רַבּוֹ: וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ. כְּשֶׁהוּא מוֹרָה הוֹרָאָה מְכַוֵּן בְּאוֹתוֹ עֵינָן שְׂאֵמַר לוֹ רַבּוֹ, אֲבָל אֵינוֹ מוֹסִיף דְּבַר לוֹמֵר שְׂכַךְ אֵמַר לוֹ רַבּוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן אֵמַר לוֹ רַבּוֹ: נ"א, בִּישׁוּב. בִּישִׁיבָה. דְּמַרְבָּה יִשִּׁיבָה מַרְבָּה חִכְמָה. דְּבַר אַחַר, מַרְבָּת נוֹדִיטוֹר"א בְּלַע"ז: [בְּמִיעוּט שִׁיחָה. לִיצְנוּת, שְׂחוּק: בְּאֶרֶךְ אַפִּים. קִשָּׁה לְכַעוּס]: בְּקַבְלַת הַיִּסּוּרִין. כְּדֹאמְרִין בְּזִכְרוֹת, אֲשֶׁרֵי הִגְזַר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יֵה,

מְנַת לַעֲשׂוֹת, הַמַּחְכְּמִים אֶת רַבּוֹ, וְהַמְּכַוֵּן אֶת שְׂמוּעָתוֹ, וְהַאֲוִמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. הָא לְמַדְתָּ, שְׂכָל הַאֲוִמֵר דְּבַר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ, מְבִיא גְּאֻלָּה

אֵימַתִּי, בְּזִמְנֵן שְׂתוֹרַתְךָ תְּלַמְדֵנוּ, שְׂהַקְצ"ה מְבִיא יִסּוּרִין שֶׁל אֲהַבָּה לְעוֹסֵק בָּהּ, לְהַרְבּוֹת שְׂכָרוֹ לְעוֹלָם הַבָּא: בְּעֵרִיכַת שְׂפַתִּים. שְׂאֵינוֹ מִגְּמַגֵּם בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אֲלֵא חוֹמְכָן בְּלָשׁוֹן, וּמוֹזִיאָן בְּפִה. דְּאֵין דְּבֵרֵי תוֹרָה מִתְקִיִּימִין אֲלֵא בְּהוֹלָאֵת הַפִּה, דְּכַתִּיב כִּי חֵיִים הֵם לְמוֹזִיאִיהֶם, אֲלֵא תְקִרִי לְמוֹזִיאִיהֶם, אֲלֵא לְמוֹזִיאִיהֶם בְּפִה: [בְּבִינַת הַלֵּב. בְּשִׁכְלוֹת הַלֵּב. לֹא שְׂמַעְתִּי מֵהָ בֵּין זֶה לְזֶה]: בְּאֵימָה. כְּדֹאמְרִין [וּגִילוֹ בְּרַעְדָּה, בְּמָקוֹם שֶׁיֵשׁ גִּילָה שֶׁסִּ תַּהֵא רַעְדָּה]: בְּשִׂמּוֹשׁ חִכְמִים. שְׂדוּחַק וּנְכַנֵּס כָּלֵל מְקוֹם לְשִׁמּוֹעַ דְּבִרְיָהֶן וּלְשִׁמְשֵׁן: בְּדַקְדוּק חִבְרִים. לוֹמֵד בְּחִצּוֹרָה: וּפְלַפּוֹל הַתְּלַמִּידִים. שִׁפְלַפְלוּ לְפָנָיו וַיַּחֲכַמּוּהוּ. כְּדֹאמְרִין וּמִתְלַמִּידֵי יוֹתֵר מְכּוֹלֵם: הַמְּכַבֵּר אֶת מְקוֹמוֹ. שְׂעוֹסֵק בְּתוֹרָה כֹּל שְׂעָה, דְּמַתּוֹךְ כֶּךָ מִתְקִיִּימַת תּוֹרַתוֹ בִּידוֹ. מְקוֹמוֹ קָרִי לְטַעֲמִים וּלְרֵאִיוֹת שְׂהוּא מְבִין בְּהַלְכָה, כְּדֹאמְרִין בְּסַנְהֶדְרִין כְּשִׁמְלִינִין אֶת הַדִּין לְמַחַר, הַמַּחֲיִיב אֹמֵר מַחֲיִיב אֲנִי בְּמָקוֹמִי, אֹתָהּ רֵאִיהָ וְאוֹתוֹ טַעַם עֲלָמוֹ שְׂאֵמַרְתִּי אֲמַשׁ שְׂלֵא מְנַחֲתִי רֵאִיהָ אַחֲרַת לּוֹכוֹת. וְכֵן הַמּוֹכֵה: הַשְּׂמַח בַּחֲלָקוֹ. שְׂאִם דּוֹאֵג בְּעֵינָיו, אֵינוֹ מְכַוֵּן בָּהּ: סִיגַ לְדַבְרֵיוֹ. שְׂנִימוֹקוֹ עִמּוֹ. וּמְבִיא אִמְתַּלְלוֹת לְהַעֲמִיד דְּבֵרֵי רַבּוֹ לְבִנֵי אֲדָם. [נַחַת רִיחַ לִיצְרוֹ. שְׂמַקִּיִּים מִצּוֹת, כְּדֹאמְרִין, מֵהוּ רִיחַ נִיחּוּחַ, נַחַת רִיחַ לְפָנָי שְׂאֵמַרְתִּי וְנַעֲשֵׂה רִצּוֹנִין]: וַאֲנִינוּ מַחְזִיק טוֹבָה לְעַצְמוֹ. שְׂאֵינוֹ נוֹשֵׂא חוֹן בְּלָבוֹ עַל עֲלָמוֹ עַל שְׂהַרְבָּה תוֹרָה, שְׂהֵרִי לְכַךְ נוֹזֵר: וַאֲנִינוּ מַגִּיִּם לְבוֹ בְּלַמּוּדוֹ. הֵינוּ שְׂאֵינוֹ מִתְגַּלֵּה בְּפָנֵי הַצְּרִיּוֹת. (אוֹהֵב אֶת הַצְּדָקוֹת

ל"ג): תוכחות. דכתיב, הוכח לחכם ויאהבך. נכל אלו יותר ויותר; כי הרב הוא נחל נובע מקור המדות ראיות למרחק מן הכבוד ואין רודף אחר השררה שגאה לידו ומרחק ממנה. ומסתבר דהכי הוה ליה למתני, ולא רודף אחר הכבוד מרחק מן הכבוד): ומעמידו על האמת. על

צוריה של הלכה: על השלום. שאינו מיישב צדין, אלא עושה פשרה צדוון. [ומתיישב בלמודן]: ז שהיא נותנת חיים לעושיה. אוכל פירותיה בעולם הזה והקן קיימת לו לעולם הבא: כי חיים הם למוצאיהם. אל תקרי למוצאיהם, אלא

לְעוֹלָם, שְׁנֹאמַר (אֶסְתֵּר ב):
וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם
מְרֻדְכֵי: ז גְּדוּלָה תוֹרָה,
שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת חַיִּים לְעוֹשֶׂיהָ
בְּעוֹלָם הַזֶּה וּבְעוֹלָם הַבָּא,
שְׁנֹאמַר (מְשָׁלִי ד): כִּי חַיִּים הֵם
לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מֵרַפָּא.

(בראשית כד, לד): "ויאמר עבד אברהם אנכי"; לא רצה לדבר עד שגלה שעבד אברהם הוא. ובאמת כשאומרים בשם אומר, כך נתגלה הקדוש-ברוך-הוא; כי כל אחד אומר בשם אומר עד האומר הראשון שהוא הקדוש-ברוך-הוא; משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה, עד דורותינו אלה. וזו הגאולה — שיתגלה בעל המאמר הראשון, שהוא האין סוף בעצמו, עד שתתגלה לכל שכינת עזו ותברך, והבן למעשה. ז גדולה תורה, שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר אין עוד דבר טוב המביא חיים לאדם כמו למוד התורה הקדושה, כמוכא בזהר (תרומה קסה): אורייתא מזכה לבר נש לאחסנא תרין עלמין, עלמא דא ועלמא דאתי, כל מאן דאשתדל באורייתא אשתדל בחיים, חיים בהאי עלמא וחיים בעלמא דאתי, אשתזיב מכל ענשין בישינ דלא יכלין לשלטאה עליה. אי באשתדלותיה הכי. כל שכן מאן דעביד עבדא, ומביא ראיה מפסוק (משלי ד): "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (ספרי עקב): נמשלו דברי תורה למים, מה מים חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם, שנאמר (שם ד): "כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא"; ומה מעלים את הטמא מטמאתו, כך דברי תורה מעלים את האדם מדרך רעה לדרך טובה. ומביא עוד ראיה מפסוק (שם ג): "רפאות תהי לשרף וסקווי לעצמותיה"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (תנחומא בשלח): אמר הקדוש-ברוך-הוא לישראל, תורה שנתתי לכם היא מרפאה אתכם, שנאמר: "רפאות תהי לשרף וגו'"; ומביא עוד ראיה מפסוק: "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאשר"; ונאמרו על זה בזהר (תרומה קלד): פקודא ללמד תורה בכל יומא דאיהי רזא דמהימנותא עלאה למנדע ארחיה דקדשא בריה הוא, דכל מאן דאשתדל באורייתא, זכי בהאי עלמא וזכי בעלמא דאתי, ואשתזיב מכל קטרוגין בישינ בגין דאורייתא רזא דמהימנותא איהי דמאן דאתעסק בה אתעסק במהימנותא עלאה קדשא בריה הוא אשרי שכינתיה בגויה דלא תעדי מניה. מאן דינדע מלה דאורייתא אצטריך למרדף אבתרה ולאולפא הוה מלה מניה לקימא רזא, דכתיב: "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי", אורייתא אילנא דחיי, איהו למיהב חיינ לכלא. מאן דאתתקף באורייתא אתתקף באילנא

בשם אומר, והוא בא אל המחדש דבור זה, הוא גורם גאולה לעולם, כי אם אומרים בשם אומרם, אזי יתקרבו אליו עוד אנשים, וגם הם יחזרו בתשובה שלמה. ומביא ראיה מאסתר, שאמרה בשם מרדכי, וכן מצינו באליעזר, שאמר

דחיי, כמה דאת אמר (משלי ג): "עץ חיים היא למחזיקים בה", וכמה רזין עלאין אוקימנא במאן דאשתדל באורייתא דזכי לאתקשרא באורייתא דלעילא. בהאי עלמא לא שכיף ולא שכיף בעלמא דאתי, ואפלו בקברא שפנותיה מרחשן אורייתא, כמה דאת אמר (תהלים קיט): "דובב שפתי ישנים". וכן אמרו (בראשית כו): "אדם דאינון ישראל, אית לון יחודא באורייתא, דאתמר בה (משלי ג, יח): "עץ חיים היא למחזיקים בה", ואיהי מטרוניתא מלכות, דמסטרקא אתקריאו ישראל בני מלכים. ומביא עוד ראיה מפסוק (שם א): "פי לנית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך", ודרשו על זה חכמינו הקדושים (סוטה מו): "אמר רבי יהושע בן לוי, המהלך בדרך ואין לו לניה — יעסק בתורה, שנאמר (משלי א): "פי לנית חן הם לראשך, וענקים לגרגרתיך". וכן אמרו (דברים רבה, פרשה ו, סימן ג): "פי לנית חן הם לראשך" — רבנן אמרי נעשה דברי תורה חן לרשיותך, כיצד? אדם בן תורה בשעה שהוא מזקין, הכל באין ומסבבין אותו, ושואלין אותו דברי תורה. ומביא עוד ראיה מפסוק (שם ד): "תתן לראשך לנית חן עטרת תפארת תמגנך"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (מדוש משלי, פרק יא, סימן ד): "אמר רבי תנחומא, אם מלמד אדם תורה בעולם הזה, לעתיד לבא עתידה להיות עטרה על ראשו, הךא הוא דכתיב: "עטרת תפארת תמגנך". ומביא עוד ראיה מפסוק (שם ט): "פי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (דברים רבה, פרשה ח, סימן ב): "רבנן אמרי, אמר הקדוש-ברוך-הוא, אם ברכת את התורה, לעצמך את מברך, מניין? שנאמר (משלי ט): "פי בי ירבו ימיך, ויוסיפו לך שנות חיים"; ואם תאמרו, שמא לרעתכם נתתי לכם את התורה, לא נתתי אותה לכם, אלא לטובתכם, שמלאכי השרת נתאוו לה ונעלמה מהן, שנאמר (איוב כח): "ונעלמה מעיני כל חי" — אלו החיות, "ומעוף השמים נסתרה" —

אלו המלאכים. ומביא עוד ראיה מפסוק (שם ג): "ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד"; ואמרו על זה בזהר (לך-לך פח): "דכל מאן דאשתדל באורייתא בהאי עלמא, זכי ואחסין ירותת אחסנת בעלמא דאתי, כמה דכתיב (משלי ח, כא): "להנחיל אוהבי יש", מאי י"ש? דא י"ש מאין. תלת-עשר נהרי דאפרסמונא דכיא דנהבי ליה אחסנתא עלאה בעלמא דאתי "אוצרותיהם אמלא" בהאי עלמא. מעותרא ומכל טיבו דעלמא, מאן דאזיל לימינא זכי לעלמא דאתי, ומאן דאזיל לשמאלא הא עותרא בעלמא דין, דאית שמאלא קדישא, ואית שמאלא מסאבא, ודא הוא דאמרינן, מאן דמתעסק באורייתא יחבי ליה ארץ ימים בעלמא דאתי. ויהבי ליה עשר וכבוד בעלמא דין. שנאמר (משלי ג, יד): "ארץ ימים בימינה וגו'. ומביא עוד ראיה מפסוק (שם): "פי ארץ ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך"; ואמרו על זה בזהר (לך-לך צב): "זכאה חולקיה מאן דישתדל באורייתא ולא יתפרש מינה, דכל מאן דיתפרש מאורייתא אפלו שעתא תדא כמה דאתפרש מחיי דעלמא. דכתיב (דברים ל, כ): "פי הוא חייך וארץ ימך". וכתיב (משלי ג, ב): "ארץ ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך"; ומביא ראיה מעוד פסוק (שם): "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום"; ודרשו על זה חכמינו הקדושים (תנחומא יתרו): "בחדש השלישי, זה שאמר הכתוב: "דרכיה דרכי נעם" וגו' (משלי ג, יז); בקש הקדוש-ברוך-הוא לתן תורה לישראל בשעה שיצאו ישראל ממצרים, והיו חולקין זה על זה, והיו אומרים בכל שעה: "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (במדבר יד, ד); "מה כתיב "ויסעו מספות ויחנו באיתם" (שמות יג, כ); שהיו נוסעים במריבה וחנוים במריבה כשבאו לרפידים, השוו כלם, ונעשו אגדה אחת. ומנין שנעשו כלם אגדה אחת? שנאמר: "ויחן שם ישראל נגד החר" (שמות יט, ב); "ויחנו" אין כתיב כאן, אלא "ויחן", אמר

למוציאיהם צפה בעולם הזה: ואומר ושקוי לעצמותיך. שיהא משקה עלמותיך נקבר: ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה. בעולם הבא. ושמה תאמר, לחיים הוא זוכה, אבל מי יאמר שיהיה זוכה לעושר, שהרי יש לך בני אדם הנידונין בעניות שהמות חביב להם מן החיים, לכך נאמר כי לויית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. איזהו דבר המביא את האדם למוטא מן בעיני האנשים, הוא אומר זה ממון. ושמה תאמר, ממון יתנו לך אבל לא יהא מכובד בין האנשים, לכך נאמר עטרת תפארת תמגנך. ושמה תאמר, אפילו למד שלא לשמה זוכה לדברים הללו, לכך נאמר אורך ימים בימינה (שבת דף סג.). למימינים זה, שלומדים לשמה, יש לו אורך ימים וחיים, ואין צריך לומר עושר וכבוד. בשמאלה. למשמאלים זה, עושר וכבוד יתנו לו, אבל לא חיים ארוכים. ושמה תאמר לחיים ועושר זוכה אבל לא לשלום, לכך נאמר ושלום יוסיפו לך:

וְאוֹמֵר (שם ג): רַפְּאוֹת תְּהִי לְשַׁרְךָ וְשִׁקוֹי לְעַצְמוֹתֶיךָ.

וְאוֹמֵר (שם ד): עֵץ חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ וְתַמְכִּיָּהּ מֵאַשֶׁר.

וְאוֹמֵר (שם א): כִּי לְוֵית חֵן הֵם לְרֵאשִׁיךָ וְעֲנָקִים לְגִרְגְּרֹתֶיךָ.

וְאוֹמֵר (שם ד): תִּתֵּן לְרֵאשִׁיךָ לְוֵית חֵן עֲטֶרֶת תְּפָאֶרֶת תְּמַגֶּנֶךָ.

וְאוֹמֵר (שם ט): כִּי בִי יָרְבוּ יָמֶיךָ וְיֹסִיפוּ לְךָ שָׁנוֹת חַיִּים.

וְאוֹמֵר (שם ג): אַרְךָ יָמִים בְּיַמִּינָהּ בְּשִׂמְאַלָּהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד.

וְאוֹמֵר (שם ד): כִּי אַרְךָ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יֹסִיפוּ לְךָ.

וְאוֹמֵר (שם ט): דְּרָכֶיךָ דְרָכֶי נֵעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיךָ שָׁלוֹם:

ח רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוֹם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאֵי, הַנּוֹי, וְהַכַּח, וְהָעֶשֶׂר,

מחכמה עד המלכות, כי התורה מחכמה עלאה נפקת, כמובא (זהר חקת קכב); והעתיקתי לפניך, אהובי, בני, את דרשות חכמינו הקדושים על התשעה פסוקים האלו, כדי ללהב את לבך ללמד תורה בהתמדה ובתשוקה גדולה לשמה, לשם אל עולם; כי ימינו כצל עובר, ולא נשאר מהאדם אלא התורה שזוכה ללמד, וכשאדם זוכה ללמד תורה, הוא אוחז עצמו בכיכול בו יתברך, ומוחלים לו על כל עוונותיו, וממשיך על עצמו אור וזיו וחיות ודבקות הבורא יתברך שמו, ומתענג בערבות נעימות ידידות שכירת עזו יתברך; אשרי המכניס דברים אלו בתוך לבו, ואז טוב לו כל הימים.

ח רבי שמעון בן יהודה אומר, משום רבי

שמעון בן יוחאי: הנוי, והכח, והעשר, והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תכלית הבריאה היתה רק כדי להפירו יתברך, ומכל פרט מפרטי העולם צריכים להפירו יתברך, ובאפן שיזכה לזה, צריך שיהיה נאה במעשיו, שזה "הנוי". וצריך להיות בעל כח להתגבר על יצרו, וטרדות הזמן ופגעי ומקרי האדם, שקורים לכל אחד בזה העולם, שזה "והכח". וכן צריך להיות הכי מאשר בחיים, שזה עקר העשירות של האדם, כמאמרם ו"ל (אבות ד): "איזהו עשיר? השמח בחלקו"; אינו מתקנא בזולתו,

רק שש וששמח במה שיש לו, שזה "והעשר". ח עטרת. זה העושר: תפארת. זה הנוי: והבנים. וכן צריך להיות נכלל בכבודו יתברך, ולא ותפארת בניס לזכותם: והכח. תפארת צמורים כחם: ירצה שום פבוד, רק ימצט בכבוד עצמו, והכבוד. ונגד זקניו כבוד: והחכמה. דוקנים וממילא יתגלה פבודו יתברך, פמוכא בדברי טוצא איכא הכא, ומד מנייהו לזה שקנה חכמה:

והכבוד, והחכמה, והזקנה, והשיבה, והבנים, נאה לצדיקים ונאה לעולם, שנאמר (שם טז): עטרת תפארת שיבה, בדרך צדקה תמצא. ואומר (שם כ): תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה. ואומר (שם יד): עטרת חכמים עשרם. ואומר (שם יז): עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם. ואומר (ישעיה כד): וחקרה הלבנה ובושה החמה פי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו פבוד. רבי שמעון בן מנסיא אומר, אלו שבע מדות שמו חכמים לצדיקים, כלם נתקומו ברבי ובבניו:

רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א, סימן ו), שזה "והפבוד". ואדם שמבטל עצמו לגמרי אליו יתברך, זה עקר החכמה, פמוכא בדברי רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב, סימן פב), שידע שאין לו שום חכמה, כ"ח מ"ה, שזה סוד (איוב כח, יב): "והחכמה מאין תמצא", דיקא פשמחזיק עצמו לאין, אז תמצא בו החכמה העליונה, שזה

"והחכמה". וכשאדם זוכה לעבד על עצמו כל ימי חייו, ורק להכלל באין סוף ברוך הוא, ואינו חפץ בשום דבר, רק להיות בטל ומבטל באלקותו יתברך, אז זוכה לזקנה ולשיבה טובה, שזה דבר אחד "והזקנה והשיבה". וממילא זוכה שבניו הולכים בדרך, שזה "והבנים". וצריכים לבקש הרבה רחמים מדי יום ביומו כל ימי חייו, שיזכה לילך בדרך האמת, להפירו יתברך מכל פרטי הבריאה, עד שיגיע למדות האלו, ואז בניו ילכו בדרך, שזה עקר הנחת לאבא, שרואה שבניו הולכים בדרך. וכל זמן שאינו זוכה לזה, לראות במו עיניו בחיים חיותו, איך שבניו הולכים בדרך, לא יפסיק מלבכות בבכיות עצומות אליו יתברך. ושמעתי מאחד מאנשי שלומנו, שהיה עובד השם גדול, וזכה לבנים טובים, ושאלו אותו: "איך זכית לזה?" ענה ואמר: "מה אתם חושבים, שזה צמח לי על העץ? וואס מיינט איהר, זיי זענין גיוואקסין פון בוים? כל יום בכיתי להקדוש ברוך הוא, ומלאתי כפה מלאה בדמעות, ורחצתי בהן את פני, וכך זכיתי לזה". ודבר זה "נאה לצדיקים ונאה לעולם"; כי הצדיק רואה עוד בחיים חיותו נחת, וכן העולם גהנים מילדים פאלו, שיורשים את אביהם, וממשיכים בדרך. ומסים: "רבי שמעון בן מנסיא", שכל "אלו שבע מדות שמו" כאן "חכמים לצדיקים, כלם נתקומו ברבי ובבניו"; שהוא זכה לזה בשלמות. פי אמרו חכמינו הקדושים (כתבות קד.), שזקף רבי עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר: "רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך, שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא גהניתי אפלו באצבע קטנה", עין שם; ויש לומר, שזה מה שחדש רבי מנסיא ואמר, שכל אלו שבע מדות נתקומו ברבי ובבניו; פי לכאורה, אנו מוצאים בצדיקים קדושים, שהיו דבקים כל ימי חייהם בו יתברך, ולא הסיחו דעתם פרגע ממנו יתברך, והגיעו אל מדרגות רמות וגבוהות בעבודת השם יתברך, ולא זכו לבנים פאלו, שיהיה להם נחת מהם? אלא בודאי אין הקדוש ברוך הוא רוצה שהצדיקים

יהנו מיגיעתם וטרחתם בעבודת השם בזה העולם, וגונו שכרם לעולם הבא, מה שאין כן רבי, שהוא לא נהנה בזה העולם אפלו באצבע קטנה, לכן זכה לראות בחייו את בניו הולכים בדרךיו. ולכן צדיקים כאלו, שאין להם שום הנאה מהעולם הזה, גם הם יכולים לראות פרי מעלליהם בעולם הזה, לא כן שאר צדיקים, הקדוש-ברוך-הוא גונו להם שכרם לעולם הבא, שיהנו שם

בעולם העליון מזיו השכינה; כי לא כל צדיק זוכה לראות נחת מבניו בזה העולם. וזו התחזקות עצומה שמחזק רבי שמעון בן מנסיא, אשר רק רבי, שלא נהנה מהעולם הזה, אפלו באצבע קטנה, לכן דיקא הוא זכה לראות את השבע מדות האלו אצל בניו, לא-כן צדיק אחר, שכן יש לו איזו הנאה בעולם הזה, והבן למעשה.

ט אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ופגע בי אדם אחד, ונתן לי שלום, והחזרתי לו שלום: צריך שתדע, אהובי, בני, שהתנא הקדוש בא ללמדך כשאתה הולך בדרך ופוגע באדם אחד, עליך לראות, אם הוא נותן לך שלום — תחזיר לו שלום, כי אדם הגון הוא,

ט אמר רבי יוסי בן קסמא, פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום.

אמר לי, רבי, מאיזה מקום אתה. אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני. אמר לי, רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלה אלהים דיגרי זהב ואבנים טובות ומרגליות. אמרתי לו, בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה, לפי שבשעת פטירתו של אדם, אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד, שנאמר (משלי ו): בהתהלכה תנחה אתך, בשכבה תשמר עליך, והקיצות היא תשיחה. בהתהלכה תנחה אתך, בעולם הזה. בשכבה תשמר עליך, בקבר. והקיצות היא תשיחה, לעולם הבא. וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט): טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ואומר (תגי ב): לי הכסף ולי הזהב נאם יי צבאות:

רש"י
ט לי הכסף ולי הזהב. פירוט, לשכחו ולכבודו, שנאמר מלא כל הארץ כבודו:

אבל אם אינו מקדים לך שלום, ראה להתחמק ממנו. וזו דרכם של צדיקים הדבקים בו יתברך, שאינם מתחילים לדבר עם שום בריה שבעולם, אלא כשאתה שואל — עונים לו. וזו היתה דרכו של רבנו ז"ל, שאף פעם לא התחיל לדבר עם אף אחד, אלא אם אחד שאלו — ענה לו, ובדרך זו ינצל מכל מיני צרות ויסורים. וכמו שאמר החכם מכל אדם (משלי כא, כג): "שמר פיו ולשונו, שמר מצרות נפשו"; כי לא ימלט, אדם שמתחיל לדבר עם כל אחד, שלא יסתבך בצרות ויסורין.

ולכן נותן לך התנא הקדוש עצה טובה, כשאתה הולך בדרך, ואתה פוגש בני-אדם, תחכה עד שהם יתחילו לדבר עמך, ואם לא תתעלם מהם, כך תנצל מרעות וצרות רבות.

אמר לי, רבי, מאיזה מקום אתה: שאתה צריך ללכת נע ונד, ואין מפרנסין אותך?! ועל זה השיב לו: "אמרתי לו, מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני"; שהם כלם עניים ונצרכים,

ואינם יכולים לפרנס אחרים. "אמר לי, רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו, ואני אתן לך אלף אלפים דיגרי זהב ואבנים ומרגליות"; פי האדם הזה היה גר במקום קלים וריקים ופוחזים, שלהם לא חסר כסף, ולכן השתדל להמשיך את התנא שיהיה רב במקומו, ויתנו לו כסף רב, ולא יצטרך ללכת נע ונד, כדרך תלמידי חכמים אמתיים ורבנים יראי השם, שאין פרנסתם מצויה, והם סובלים דחקות ועניות גדולה מאד; הינו שאדם שפגשו אמר לו: מה אתה צריך להיות רב במקום חכמים ויראים, ולא תהיה לך פרנסה? ועל זה השיב לו התנא הקדוש: "אמרתי לו, בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה"; יותר טוב להיות רב ומנהיג בקהלה של יראים וחרדים לדבר השם, ולסבל עניות ולהצטרך לילך נע ונד להביא פרנסתו, מאשר להיות רב ומנהיג בקהלה של קלים וריקים ופוחזים. "לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד"; פי רק זה מה שנשארו מהאדם, מה שזוכה ללמד תורה לבדו ועם בני קהלתו, פי רק זה אשר מלוה את האדם לאחריתו, וישאר עמו לנצח. ומביא ראיה: "שנאמר (משלי ו): 'בהתהלךך תנחה אתך, בשכבך תשמר עליך, והקיצות היא תשיחך'. בהתהלךך תנחה אותך — בעולם הזה, בשכבך תשמר עליך — בקבר, והקיצות היא תשיחך — לעולם הבא"; פי רק זה מה שמלוה את האדם בעולם הזה ובקבר ולעולם הבא ולאחר התחיה. "וכן כתוב בספר תהלים, על-ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט): 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף'; ומקשים במפרשים מה הלשון 'וכן כתוב בספר תהלים', הנה לו לומר 'וכן כתוב?' אלא אדם זה היה אדם פשוט, שבא מעיר שהיו גרים בה קלים, פוחזים וריקים, ולו היתה תשוקה להביא לשם רב ירא ה', והוא בעצמו לא ידע אלא לומר תהלים, פי הנה איש כשר, ולכן הביא לו ראיה מפסוק שבתהלים, ואמר לו בלשון הזו דיקא "וכן כתוב בספר תהלים", ומביא ראיה שכסף וזהב אינם תלויים בבני-אדם, אלא ביד הקדוש-ברוך-הוא. ועל-כן אסור להמשיך את עצמו אחר גשמיות כסף וזהב. "ואומר (תגי ב): 'לי הכסף ולי הזהב נאם יי צבאות'; והבן למעשה.

י חמשה קנינים קנה הקב"ה וכו'. ה' קניי ראשית דרכו. שנראתה קודם העולם, מפני שכשעלה במחשבה לפניו לברוא את עולמו [אמר יתקיים] העולם

י חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן, תורה קנין אחד, שמים וארץ קנין אחד,

וריקים ופוחזים, שלהם לא חסר כסף, ולכן השתדל להמשיך את התנא שיהיה רב במקומו, ויתנו לו כסף רב, ולא יצטרך ללכת נע ונד, כדרך תלמידי חכמים אמתיים ורבנים יראי השם, שאין פרנסתם מצויה, והם סובלים דחקות ועניות גדולה מאד; הינו שאדם שפגשו אמר לו: מה אתה צריך להיות רב במקום חכמים ויראים, ולא תהיה לך פרנסה? ועל זה השיב לו התנא הקדוש: "אמרתי לו, בני, אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם, איני דר אלא במקום תורה"; יותר טוב להיות רב ומנהיג בקהלה של יראים וחרדים לדבר השם, ולסבל עניות ולהצטרך לילך נע ונד להביא פרנסתו, מאשר להיות רב ומנהיג בקהלה של קלים וריקים ופוחזים. "לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות, אלא תורה ומעשים טובים בלבד"; פי רק זה מה שנשארו מהאדם, מה שזוכה ללמד תורה לבדו ועם בני קהלתו, פי רק זה אשר מלוה את האדם לאחריתו, וישאר עמו לנצח. ומביא ראיה: "שנאמר (משלי ו): 'בהתהלךך תנחה אתך, בשכבך תשמר עליך, והקיצות היא תשיחך'. בהתהלךך תנחה אותך — בעולם הזה, בשכבך תשמר עליך — בקבר, והקיצות היא תשיחך — לעולם הבא"; פי רק זה מה שמלוה את האדם בעולם הזה ובקבר ולעולם הבא ולאחר התחיה. "וכן כתוב בספר תהלים, על-ידי דוד מלך ישראל (תהלים קיט): 'טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף'; ומקשים במפרשים מה הלשון 'וכן כתוב בספר תהלים', הנה לו לומר 'וכן כתוב?' אלא אדם זה היה אדם פשוט, שבא מעיר שהיו גרים בה קלים, פוחזים וריקים, ולו היתה תשוקה להביא לשם רב ירא ה', והוא בעצמו לא ידע אלא לומר תהלים, פי הנה איש כשר, ולכן הביא לו ראיה מפסוק שבתהלים, ואמר לו בלשון הזו דיקא "וכן כתוב בספר תהלים", ומביא ראיה שכסף וזהב אינם תלויים בבני-אדם, אלא ביד הקדוש-ברוך-הוא. ועל-כן אסור להמשיך את עצמו אחר גשמיות כסף וזהב. "ואומר (תגי ב): 'לי הכסף ולי הזהב נאם יי צבאות'; והבן למעשה.

י חמשה קנינים קנה לו הקדוש-ברוך-הוא בעולמו: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תכלית הבריאה היתה, שאדם יזכה להכירו יתברך, ולגלות ולפרסם לכלם את אמתת מציאותו יתברך; פי כשעלה ברצונו יתברך לברא את העולם, הנה הכל אור אין סוף, ולא היה מקום לבראו, ולכן צמצם את עצמו, כפיכול, ועל-ידי הצמצום הזה נעשה חלל הפנוי, ובתוך החלל הפנוי הזה נתהוו כל הימים והמדות, שהם בריאת העולמים, וזה החלל הפנוי שהיה מכרח לבריאת העולם, פי

בשביל התורה: שמים וארץ קנין אחד. שהם עמודים של עולם, שנאמר כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדוס רגלי, נאמר כאן ארץ, ונאמר להלן ארץ, שנאמר מלאה הארץ קנין, מה להלן שמים וארץ אף כאן שמים וארץ, וכמיז קנין וכו': אברהם קנין אחד מנין. שבראו הקב"ה לכך להיות קנינו של עולם ויתקיים בשבילו, שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון, ולמה, בשביל שהוא קונה שמים וארץ, ששבילו העולם מתקיים, לפי שהוא קירב את הבריות תחת כנפי השכינה והחזירן למוטב, ואמר להן דברים הנזכרין: ישראל קנין אחד. שנאמר עם זו קניית, ומנין שהעולם מתקיים בשבילו, שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפני צם, שהם עיקר אדירים של ארץ: מקדש ה' כוננו ידיך. עדיין לא מינו קנין. אלא מפני שנאמר כאן מקדש. ולהלן הוא אומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו, מה כאן מקדש בקנין, אף להלן מקדש בקנין. וכמה גמגום יש בדבר. ולפי הענין נראה בעיני שהברייתא לא נכתבה כתקנה, שהרי נמסכת פסחים בפרק האשה, לא שנינו אלא תורה ושמים וארץ ישראל, ומביא רביה לשמים וארץ מאותו הפסוק שנאמר באברהם קונה שמים וארץ:

בְּשָׁבִיל הַתּוֹרָה: שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד. שֶׁהֵם עֲמוּדֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ, כְּסִי אֶת הָאָרֶץ הַדּוֹס רַגְלֵי, נֹאמֵר כֹּה אָמַר ה' וְנֹאמֵר לְהֵלֵן אֶרֶץ, שֶׁנֹּאמֵר מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָן, מֵה לְהֵלֵן שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֵף כֹּה כֹּה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְכַמִּיז קִנְיָן וְכוּ': אַבְרָהָם קִנְיָן אֶחָד מִנֵּיִן. שֶׁבְרָאָה הַקַּבְ"ה לְכַךְ לְהִיטֵב קִנְיָנוֹ שֶׁל עוֹלָם וַיִּתְקַיֵּם בְּשִׁבְלוֹ, שֶׁנֹּאמֵר וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֵלֶיךָ עֲלִיּוֹן, וְלִמָּה, בְּשִׁבְלֵי שֶׁהוּא קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁבְשִׁבְלוֹ הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, לְפִי שֶׁהוּא קִרְבַּת אֶת הַבְּרִיּוֹת תַּחַת כְּנָפֵי הַשְּׁכִינָה וְהַחֲזִירָן לְמוֹטֵב, וַאֲמַר לְהֵן דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִין: יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד. שֶׁנֹּאמֵר עַם זֶה קִנְיַת, וּמִנֵּיִן שֶׁהָעוֹלָם מִתְקַיֵּם בְּשִׁבְלוֹ, שֶׁנֹּאמֵר לְקַדוּשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הַמָּה וְאֲדִירֵי כָל חַפְנֵי צֶמֶר, שֶׁהֵם עֵיקַר אֲדִירִים שֶׁל אֶרֶץ: מִקְדָּשׁ ה' כּוֹנְנֵנו יָדִיךָ. עַדִּיין לֹא מִיֵּנו קִנְיָן. אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁנֹּאמֵר כֹּהֵן מִקְדָּשׁ. וְלֵהֵלֵן הוּא אֹמֵר וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קִדְשׁוֹ הַר זֶה קִנְתָּה יָמֵינוּ, מֵה כֹּהֵן מִקְדָּשׁ בְּקִנְיָן, אֵף לְהֵלֵן מִקְדָּשׁ בְּקִנְיָן. וְכַמִּה גַּמְגוּם יֵשׁ בַּדָּבָר. וְלִפִּי הָעֲנִין נִרְאֶה בְּעֵינֵי שֶׁהַבְּרִייתָא לֹא נִכְתְּבָה כְּתַקְנָה, שֶׁהָרִי נִמְסַכְתָּ פְּסָחִים בְּפֶרֶק הָאִשָּׁה, לֹא שֶׁנִּינוּ אֲלֵא תוֹרָה וְשָׁמַיִם וָאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִבִּיא רַבִּיה לְשָׁמַיִם וָאָרֶץ מֵאוֹתוֹ הַפְּסוּק שֶׁנֹּאמֵר בְּאַבְרָהָם קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

אֲבָרְהָם קִנְיָן אֶחָד, יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד. תּוֹרָה קִנְיָן אֶחָד מִנֵּיִן, דְּכָתִיב (מְשָׁלִי ח): "קִנְיֵי רַאשֵׁי תְּדַרְכּוּ, קָדָם מִפְּעֻלֵּי מֵאֵז. שָׁמַיִם וָאָרֶץ קִנְיָן אֶחָד מִנֵּיִן, דְּכָתִיב (שְׁעֵיָה טו): כֹּה אָמַר "הַשָּׁמַיִם כְּסִי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי, אִי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאִי זֶה מְקוֹם מִנְיָחֵתִי. וְאֹמַר (תְּהִלִּים קד): מָה רַבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ "י, כָּלֵם בְּחִכְמָה עֲשִׂיתָהּ, מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֵיךָ. אֲבָרְהָם קִנְיָן אֶחָד מִנֵּיִן, דְּכָתִיב (בְּרֵאשִׁית יד): וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר, בְּרוּךְ אַבְרָם לֵאלֵלֶיךָ עֲלִיּוֹן קִנְיָן שָׁמַיִם וָאָרֶץ. יִשְׂרָאֵל קִנְיָן אֶחָד מִנֵּיִן, דְּכָתִיב (שְׁמוֹת טו): עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קִנְיַת. וְאֹמַר (תְּהִלִּים טז): לְקַדוּשִׁים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ הַמָּה, וְאֲדִירֵי כָּל חַפְצֵי בָּם. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִנְיָן אֶחָד מִנֵּיִן, דְּכָתִיב (שְׁמוֹת טו): מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנֵנו יָדִיךָ. וְאֹמַר (תְּהִלִּים עח): וַיְבִיאֵם אֶל גְּבוּל קִדְשׁוֹ, הַר זֶה קִנְתָּה יָמֵינוּ:

בְּלִתִּי הַחֲלָל הַפְּנוּי, לֹא הָיָה שׁוּם מְקוֹם לְבְרִיאַת הָעוֹלָם, כְּמוֹכָא בְּדַבְרֵי רַבֵּנוּ ז"ל (לְקוּשִׁי-מִוְהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן סד); וְהֵנָּה מֵאֵז שְׁנַתְּהוּהָ הַחֲלָל הַפְּנוּי, מִשָּׁם נּוֹבְעוֹת כָּל הַכְּפִירוֹת וְהַאֲפִיקוֹרְסוֹת, וְכָל הַחֲשָׁכוֹת שְׁעוֹבְרוֹת עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד; כִּי הַהֲכָרַח לּוֹמֵר, שְׁבַתוֹךְ הַחֲלָל הַפְּנוּי, אֵין אֱלֻקוֹת, וּבִאֲמַת אִי אֲפָשֶׁר לּוֹמֵר דְּבַר זֶה, כִּי הֵלֵא אֵין שׁוּם מְצִיאוֹת בְּלַעֲדֵי יַחְבְּרָךְ כָּלֵל, וְלִכֵּן מִשָּׁם נּוֹבְעַת כָּל הַבְּחִירָה, הָאֵם י"ש אוֹ הָאֵם אִי"ן. וּבִאֲמַת מִי שְׁזוּכָה לְזַכֵּךְ אֶת עֲצָמוֹ, אִזִּי זוּכָה לְקַשֵּׁר אֶת הַי"ש עִם הָאִי"ן בְּיַחַד, וַיִּוֹדַע וְעַד אֲשֶׁר גַּם בְּתוֹךְ הַחֲלָל שָׁם אֲלוֹפוֹ שֶׁל עוֹלָם. וְזֶה עֵקֶר עֲבוּדַת כָּל בַּר יִשְׂרָאֵל — לְמֵלֵא תָמִיד אֶת הַחֲלָל עִם אֱלֻקוֹתוֹ יַחְבְּרָךְ. וְעַל-כֵּן י"ש אִי"ן עוֹלָה ש"ע נְהוֹרִין (עִם הַכּוֹלָל), וְכֵן י"ש אִי"ן וְהָאוֹתִיּוֹת עוֹלָה שְׁע"ה, שְׁנֵה סוּד (אַבוֹת ד, ג): אֵין לָךְ אָדָם שְׂאִין לוֹ שְׁעָה; כִּי כָּל אָדָם יְכוֹל לְזַכּוֹת לְמֵלֵא אֶת כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ עִם אֱלֻקוֹתוֹ יַחְבְּרָךְ. וְזוֹ הַתְּכֵלִית שְׁנִבְרָא הָאָדָם

בזה העולם — שימלא את כל העולם כלו עם אלקותו יתברך, שיחבר את הג"ש עם האי"ן, שזה סוד החלל שעובר שם הקו פידוע, וזו עבודת כל בר ישראל — למלא תמיד את העולם כלו עם אלקותו יתברך. ולזה זוכים על-ידי החמשה קנינים שקנה לו הקדוש-ברוך-הוא בעולמו. ונקט לשון "בעולמו" דיקא, פי כל אחד ואחד צריך למלא את העולם שלו עם אלקותו יתברך, שלא יהיה אצלו חלל הפנוי, שפנייה משם אלקותו יתברך. ולא יעלו על לבו שום קשיות וספקות עליו יתברך. וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (שמות רבה, פרשה נב, ג): כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו, והוא צריך למלא את עולמו דיקא עם אלקותו יתברך, הינו לינדע ולהודיע ולהודע, שאין בלעדיו יתברך כלל, והכל לכל אין סוף ברוך הוא, ובזה הוא משלים פונת הבריאה, שמגלה לכלם, אשר הכל לכל אלקות גמור הוא. וזהו שאמרו חכמינו הקדושים (סוטה ג): מיום שברא הקדוש-ברוך-הוא את עולמו, נתאנה שיהיה לו דירה בתחתונים; ומי שזוכה למלא את תאנתו יתברך, וממלא את כל העולם כלו עם אורו יתברך, שמגלה לכלם את אמתת מציאותו יתברך, הוא משלים פונת הבריאה, אשרי לו! ואלו הן: החמשה קנינים שעל ידם האדם יכול להמשיך את אמתת מציאותו יתברך בתוך העולם הגשמי והחמרי המלא קלפות והסתרות, שנמשכין מהחלל הפנוי.

תורה קנין אחד: צריך שתדע, אהובי בני, שהתורה היא חכמתו יתברך, ודיקא על-ידי שאדם לומד תורה, ונכנס בתוך חכמתו יתברך, הוא יכול להמשיך את אלקותו יתברך בזה העולם; פי באמת דומם, צומת, חי, מדבר, הם עצם עצמיות חיות אלקותו יתברך בלבוש הזה, והתורה הקדושה מלבשת בהם; פי יש הלכות השיכות לדומם, יש הלכות השיכות לצומת, יש הלכות השיכות לחי, ויש הלכות השיכות למדבר. נמצא, כשאדם לומד תורה

הקדושה, בזה הוא מוצא את האלקות שיש בתוך הבריאה, ומשלים את רצונו יתברך, שנתאנה שתהיה לו דירה בתחתונים. וזו הלשון "תורה קנין אחד"; קנין אחד דיקא, הינו שעל-ידי למוד התורה, מקנין את האחד בעולם דיקא, וכנ"ל.

שמים וארץ קנין אחד: צריך שתדע, אהובי, בני! שתכלית בריאת שמים וארץ היתה כדי להפירו יתברך, כמו שכתוב (בראשית א, א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"; ואמרו חכמינו הקדושים (ילקוט לך"ד, רמז פא): אמר הקדוש-ברוך-הוא, אני שאמרתי לעולמי די, שאלמלא אמרתי לעולמי די, עד עכשו היו מותחין והולכין, פי השמים והארץ הם בעצם הצמצום של החלל הפנוי, שבתוכם האדם צריך להפיר את הקדוש-ברוך-הוא. וזה שאמרו (זהר יתרו פח): נטע הקדוש-ברוך-הוא קו ימינו וברא השמים, ונטע קו שמאלו וברא את הארץ, עין שם. והכל גברא לכונה אחת — להקנות את האחד בעולם, שיהיו בני-אדם מתבוננים על נפלאות הבורא יתברך שמו, על השמים ושמי השמים ועל הארץ הגשמית והחמרית, ויראו את האלקות בתוכם, וכנ"ל.

אברהם קנין אחד: צריך שתדע, אהובי בני! אשר הראשון שגלה ופרסם את אמתת מציאותו יתברך לכל הבריאה, היה אברהם אבינו, כמאמרם ז"ל (במדבר רבה, פרשה יד): אמר לו הקדוש-ברוך-הוא, אברהם, אתה הודעת שמי בעולם, חייך, שאני מקנה אותך את העליונים ואת התחתונים. פי אברהם אבינו גלה ופרסם את אמתת מציאותו לכל הבריות, ולכן דיקא "אברהם קנין אחד"; הינו שהוא הקנה את האחד — אחדותו יתברך בעולם. וזה שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית רבה, פרשה מג): אמר לו הקדוש-ברוך-הוא לאברהם: אני, לא היה שמי גבר לבריותי, והפרת אותי בבריותי, מעלה אני עליך, כאלו אתה שתף עמי בכריתו של עולם; נמצא, שדיקא "אברהם קנין

אחד", שהקנה את אחדותו יתברך בעולם, וכנ"ל.

ישראל קנין אחד: צריך שתדע, אהובי, בני! אשר תכלית בריאת העולם היתה רק בשביל ישראל, שהם יפירו את אמתת מציאותו יתברך, ועל-כן דיקא "ישראל קנין אחד"; שהם מקנים אחדותו יתברך בעולם, כי תכלית הבריאה היתה, שעם ישראל יפירו אותו, כמו שאמר רבנו ז"ל

(לקוטי מוה"ר"ן, חלק א', סימן

נב); ובשביל זה אמרו

חכמינו הקדושים (זהר

פינתס רלב): אמר להם

הקדוש-ברוך-הוא

לישראל: בני, אהובי, מה

יא כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא

בראו אלא לכבודו, שנאמר (ישעיה מג), כל הנקרא

בשמי ולכבודי בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו. ואומר

(שמות טו): יי ימלך לעלם ועד:

אני מבקש מכם, אלא שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה, ועל-ידי-זה יוכלו להוריד את אמתת מציאותו יתברך בתוך זה העולם הגשמי והחמרי, המלא קלפות והסתרות, ויתמלא אורו יתברך בתוך החלל הפנוי. ואמרו חכמינו הקדושים (ספרי ברכה): כשישראל שוים בעצה אחת מלמטה, שמו הגדול משתבח מלמעלה. ולכן אשרי מי שזוכה להתאחד עם כלל נשמות ישראל, כי בזה יתאחד בו יתברך. ואמרו חכמינו הקדושים (פסיקתא רבתי): אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה: כל מה שאתה יכול לרומם אמה זו — רוממה, שכאלו לי אתה רומם. כי כל בר ישראל הוא צנור להמשיך את אמתת מציאותו יתברך, וצריכים את כל אחד ואחד, וכנ"ל.

בית-המקדש קנין אחד: צריך שתדע, אהובי, בני! שתכלית בנין בית-המקדש היתה, כדי להאיר אורו יתברך, כמאמרם ז"ל (בראשית רבה, פרשה ג): מהיכן נבראת האורה? ממקום

בית-המקדש. ואמרו (שמות רבה, פרשה לו): כשם שהשמן מאיר כף בית-המקדש מאיר לכל העולם;

כי תכלית בנין בית-המקדש היתה, כדי שיהיה מקום שמשם יצא אורו יתברך, ותתגלה אחדותו

יתברך, שזה "בית-המקדש קנין אחד"; שדיקא על-ידי בית-המקדש תתגלה אחדותו יתברך

בעולם; כי כשבית-המקדש היה קיים כל מי שחטא עלה לשם, והביא קרבן, ונתכפר לו, והאיר

לו אורו יתברך, והרגיש את אמתת מציאותו יתברך, ומיום שבית-המקדש חרב, אין לך יום שאין

קללתו מרבה מחברו (עין סוטה מח). כמובא (זהר מקץ רג): מיומא דאתחרב בי מקדשא לא הוה

יומא דלא אשתבח ביה לווטין. ואמרו חכמינו הקדושים (שיר השירים רבה, פרשה ד): "כמגדל דוד

צוארך" — זה בית-המקדש, שנמשל לצואר, כשם שנשל הצואר — אין חיים, כף אין לישראל

חיים מזמן שחרב בית-המקדש. פי עקר תכלית בנין בית-המקדש היתה, שיהיה מקום, שמשם

יאיר לעולם אחדותו יתברך. וזה "בית-המקדש קנין אחד"; שדיקא על-ידי בית-המקדש תתגלה

אחדותו יתברך בעולם, והבן למעשה.

יא כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו: צריך שתדע, אהובי,

בני! שתכלית הבריאה היתה רק שיתגלה כבודו יתברך, וזה צריך להיות כל רצונו של אדם

— לא לרצות שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך. וכשאדם זוכה לבוא לבטול בזה, שאינו

רוצה שום רצון אחר מבלעדי רצונו יתברך, אז זוכה להשיג את כבודו יתברך המלא את כל

העולם כלו. כמו שכתוב (יחזקאל מג): "והארץ האירה מכבודו"; כי באמת תכלית כל הבריאה

היתה, שבגיי-אדם יזכו להפירו יתברך, ואי אפשר להפירו יתברך, אלא כשאדם זוכה ומבטל את

עצמו לגמרי אל האין סוף ברוך הוא, ואינו רוצה שום רצון אחר מבלעדיו יתברך. ולכן כל הבריאה היתה רק כדי לגלות את כבודו יתברך, שנאמר (ישעיה מג): "כל הנקרא בשמי ולכבודי

בראתיו, יצרתיו אף עשיתיו"; שנה סובב על הד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, כי "כבודי" זה עצם האצילות, שנאצל בכיכול בזה העולם ובכל העולמות, כדי שיתגלה כבודו יתברך, ועל-כן

רבי חנניא בן עקשיא אומר, רצה הקדוש ברוך הוא לזפות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר (ישעיה מב): "י חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

אצילות נקראת כבוד, כי תכלית אצילותו יתברך היתה, כדי שיתלבש בכיכול בבריאה, שנהו "בראתיו", יצירה, שנהו "יצרתיו", עשיה, שנהו "עשיתיו", ששם שורים הקלפות והסטרא אחרא והדינים, שנהו "אף עשיתיו"; שבעשיה שורה "אף" וחסה, הפעם והרציחה.

יא אלא לכבודו. לשנמו: רבי חנניא בן עקשיא אומר וכו'. לא אמר למילמיה גזי מסכת אבות, אלא במסכת מכות נאלו הן הלוקין. ולפי שיש זה סיוס נאה, נהגו כל העם לאמרה בסוף כל פרק ופרק. לפי שאין

אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה, דאמר מר (סוטה מט.) [עולם אמאי קא מיקיים, אקדושה דסידרא] ויהא שמייה רבא דאגדתא. ונקראו אלו פרקי אבות, מפני שנסדרו הנה דברי אבות הראשונים שקבלו את התורה זה מזה, כגון משה ויהושע והזקנים זה

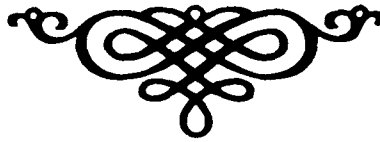
מזה עד אנשי כנסת הגדולה ושמאי והלל ורזן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. והודיענו רבי חיך היו מעשיהם נכונים והיו מזהירים לאנשי דורם ומדריכים אותם בדרך ישרה. כמו כן ראו לכל חכם להזהיר את בני דורו ולהודיעם דרך ישרה:

והכל היה רק שיתגלה שמו יתברך מתוך כל החשף, ההעלמות וההסתרות, וזה "בשמי" דיקא, ששם הוי"ה ברוך הוא הוא כנגד הד' עולמות: ה' — כנגד עולם האצילות, ה' — כנגד עולם הבריאה, ו' — כנגד עולם היצירה, ה' — כנגד עולם העשיה. ואומר (שמות טו): "י ימלך לעולם ועד"; שתכלית פונת הבריאה היא, שרק הקדוש-ברוך-הוא ימלך בזה העולם; אשרי מי שזוכה לבא אל בטול כזה, להיות בטל ומבטל באין סוף ברוך הוא, ולא ירצה שום רצון אחר מבלעדיו רצונו יתברך, שדיקא על ידו מתקיימים כל הד' עולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה. ואם היית יודע, אהובי, בני! אל מה אתה יכול לזכות בזה העולם, אם לא תהיה בטלן, ותבטל את עצמך לגמרי אליו יתברך, ותבטל את ישותך לגמרי, עד שלא תרצה שום רצון מבלעדיו רצונו יתברך, אז היית שש ושמת, שאתה מקים את כל הבריאה כלה; אשרי מי שמכניס דברי אלו אל תוך לבו, ואז טוב לו כל הימים.

רבי חנניא בן עקשיא אומר: משנה זו היא בסוף פרק "אלו הלוקין" (מכות כג.); ויש לומר הטעם, למה מסיימים עם משנה זו תמיד אחר שמסיימים כל פרק ממסכת אבות? אלא כשאדם לומד מסכת אבות, שהם מוסרי התנאים, ומלהיבים את לבו להתקרב אל הקדוש-ברוך-הוא, שגם הוא יזכה לזכך את עצמו, שגם הוא יזכה להגיע אל מדרגות רמות בעבודת השם יתברך, האדם נופל בדעתו, איך יתכן שמלך גדול ונורא מאד ירצה את העבד שפל ונבזה כמהו, ומה יש להקדוש-ברוך-הוא ממנו? ! כי כך מכניס היצר הרע בלבו של אדם, לשבר אותו לגמרי, אשר לא צריכים אותו, וכאלו אינו שנה לשום דבר, וכאלו אינה שנה עבודתו לגבי מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא. לזאת מסיימים עם המשנה הזו: "רצה הקדוש-ברוך-הוא לזפות את

ישראל" ; את כל עם ישראל בלי יוצא מן הכלל, שהם גם-כן יזכו להכלל באין סוף ברוך הוא, "לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" ; שכל אחד יוכל ללמד תורה, ואפלו למוד קטן כבר מדביקו באין סוף ברוך הוא. וכן אפלו שמקיים מצוה אחת, כבר נדבק באין סוף ברוך הוא, כי זה צדקו ותברך, שעושה עם כל בר ישראל, שהוא חפץ בכל נשמות ישראל. ולכן ראה, אהובי, בני ! להתחזק בכל מיני אפנים שבעולם, ולא תשבר משום דבר, ואפלו שיבואו לך מחשבות כאלו אינך שנה מאומה, ואין צריכים אותך, עם כל זאת תלעג

ליצור הרע הרוצה לשבר אותך, ועל-כן מסימים עם המשנה הזאת, להורות ש"הנני"ה חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר" ; כי יש ששים רבוא אותיות לתורה, כנגד ששים רבוא שרשי נשמות ישראל, ואם יחסר אפלו בר ישראל אחד, כבר התורה פסולה, וזה מראה איך הקדוש-ברוך-הוא אוהב את כל בר ישראל, ודיקא בשביל זה מסימים את כל פרק ופרק מפרקי אבות במשנה הזאת, דיקא לחזקו ולאמצו ולעודדו, שגם הוא שנה בעיניו ותברך, והוא חלק מכלל נשמות ישראל, והבן למעשה.

טז

א מכתם לדוד, שמרני אל כי חסיתי בך: ב אמרת ליהוה, אדוני
אתה, טובתי בל עליך: ג לקדושים אשר בארץ המה, ואדירי, כל
חפצי בם: ד ירבו עצבותם, אחר מהרו, בל אסוף נספיהם מדם,
ובל אשא את שמותם על שפתי: ה יהוה מנת חלקי וכוסי, אתה
תומיך גורלי: ו חבלים נפלו לי בנעמים, אף נחלת שפחה
עלי: ז אברך את יהוה, אשר יעצני, אף לילות יסרוני
כליותי: ח שויתי יהוה לנגדי תמיד, כי מימיני בל אמוט: ט לכן
שמח לבי, ויגל כבודי, אף בשרי ישכן לבטח: י כי לא תעזב נפשי
לשאול, לא תתן חסידך לראות שחת: יא תודיעני ארח חיים,
שבע שמחות את פניך, נעמות בימיך נצח:

לב

א לדוד משכיל, אשרי נשוי פשע, כסוי חטאה: ב אשרי אדם לא
יחשב יהוה לו עון, ואין ברוחו רמיה: ג כי החרשתי, בלו עצמי,
בשאגתי כל היום: ד כי יזמם ולילה תכבד עלי ידך, נהפך לשדי,
בחרבני קיץ סלה: ה חטאתי אודיעך, ועוני לא כסיתי, אמרתי,
אודה עלי פשעי ליהוה, ואתה נשאת עון חטאתי סלה: ו על זאת
יתפלל כל חסיד אליך, לעת מצא, רק לשטף מים רבים אליו לא

וַיִּגְעוּ: ז אַתָּה סֵתֵר לִי¹, מִצַּר תִּצְרֵנִי, רָנִי פִּלְט תְּסוּבְּבֵנִי
 סֵלָה: ח אֲשַׁכִּילָךְ, וְאֹרֶךְ בְּדָרְךָ זֶה תִּלְךָ, אִיעֲצָה עֲלֶיךָ עֵינֵי: ט אֵל
 תִּהְיוּ כְּסוּס, כְּפָרָד, אִין הָבִין, בְּמִתְג וְרָסֵן עֲדִיו לְבָלוֹס, בַּל קָרֵב
 אֵלֶיךָ: ירְבִים מִכְּאוּבִים לְרָשָׁע, וְהַבּוֹטֵחַ בִּיהוָה חֶסֶד יְסוּבְּבֵנוּ: יא
 שְׂמַחוּ בִיהוָה, וְגִילוּ צְדִיקִים, וְהִרְנִינוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לֵב:

מא

א לְמַנְעַח מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אֲשֶׁרִי מִשְׁכִּיל אֶל דָּל, בְּיוֹם רָעָה יִמְלִיטְהוּ
 יְהוָה: ג יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ וַיַּחֲיֵהוּ, וְאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ, וְאֵל תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ
 אֹיְבָיו: ד יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל עֶרֶשׁ דָּוִי, כָּל מִשְׁכָּבוֹ הִפְכֹת
 בְּחַלְיוֹ: ה אֲנִי אֶמְרָתִי, יְהוָה חֲנֻנִי, רַפָּאָה נַפְשִׁי כִי חָטָאתִי
 לָךְ: ו אֹיְבֵי יֹאמְרוּ רַע לִי, מָתִי יָמוֹת וְאָבָד שְׁמוֹ: ז וְאִם בָּא
 לְרֵאוֹת, שְׂוֹא יִדְבֵר, לְבוֹ יִקְבֹּץ אָוֶן לוֹ, יֵצֵא לַחוּץ יִדְבֵר: ח יַחַד עָלִי
 יִתְלַחֲשׂוּ כָּל שֹׁנְאֵי, עָלִי יַחֲשְׁבוּ רָעָה לִי: ט דְּבַר בְּלִיעֵל יַעֲזוֹק בּוֹ,
 וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא יוֹסִיף לָקוּם: י גַּם אִישׁ שְׁלוֹמִי, אֲשֶׁר בָּטַחְתִּי בּוֹ
 אוֹכַל לַחֲמִי, הִגְדִּיל עָלִי עֵקֵב: יא וְאַתָּה יְהוָה, חֲנֻנִי וְהַקִּימְנִי,
 וְאַשְׁלֶמְהָ לָּהֶם: יב בְּזֹאת יִדְעֵתִי כִי חִפְצָתָ בִּי, כִּי לֹא יִרְיַע אֹיְבֵי
 עָלִי: יג וְאֲנִי בְּתַמִּי תַמְכֹתָ בִּי, וַתַּצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: יד בְּרוּךְ
 יְהוָה, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

¹ כַּאֲן צְרִיךְ לְהַפְסִיק מְעַט. (עֵינֵן בְּלִקּוּטֵי מוֹהַר"ן חֵלֶק א' סִימָן רי"ג).

אָרְבוּ לְנַפְשֵׁי, יְגִירוּ עָלַי עֲזִים, לֹא פִשְׁעֵי וְלֹא חַטָּאתַי יְהוּזָה: הַ בְּלִי
 עֹז, יִרְוּעוֹן וַיְכֹנְנוּ, עוֹרָה לְקִרְאתִי וּרְאָה: וּוְאַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים
 עֲבָאוֹת, אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, הִקְיָצָה לְפָקֵד כָּל הַגּוֹיִם, אֶל תַּחֵן כָּל בְּגָדֵי
 אֶן סָלָה: זִישׁוּבוּ לְעָרֵב, יִהְמוּ כִכְלָב, וַיִּסּוּבּוּ עִיר: ח הִנֵּה יִבְיָעוֹן
 בְּפִיָּהֶם, חֲרָבוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם, כִּי מִי שָׁמַע: טוּאַתָּה יְהוָה תִּשְׁחַק
 לְמוֹ, תִלְעַג לְכָל גּוֹיִם: י עֹז, אֱלֹיךָ אֲשַׁמְרָה, כִּי אֱלֹהִים
 מִשְׁגָּבִי: יא אֱלֹהֵי חֲסָדִי, יִקְדַּמְנִי, אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרֵי: יב אֶל
 תִּהְרָגִם פֶּן יִשְׁכַּחוּ עַמִּי, הִנֵּיעֵמוּ בְּחִילְךָ, וְהוֹרִידְמוּ, מִגִּנּוֹ
 אֲדָנִי: יג חַטָּאת פִּימוֹ, דְּבַר שִׁפְתֵימוֹ, וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם, וּמֵאֲלֹהֵי וּמִכַּחַשׁ
 יִסְפְּרוּ: יד כִּלָּה בְּחֶמָה, כִּלָּה, וַאֲיַנְמוּ, וַיִּדְעוּ כִּי אֱלֹהִים מִשְׁל בְּיַעֲקֹב
 לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סָלָה: טו וַיִּשְׁבוּ לְעָרֵב, יִהְמוּ כִכְלָב, וַיִּסּוּבּוּ
 עִיר: טז תִּזְהַמָּה יִנִּיעוֹן לְאָכֹל, אִם לֹא יִשְׁבְּעוּ, וַיִּלְיִנוּ: יז וַאֲנִי אֲשִׁיר
 עֲזָךְ, וְאַרְנֶן לְבַקֵּר חֲסָדֶךָ, כִּי הָיִיתָ מִשְׁגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צָר
 לִי: יח עֲזִי, אֱלֹיךָ אֲזַמְרָה, כִּי אֱלֹהִים מִשְׁגָּבִי אֱלֹהֵי חֲסָדִי:

עז

א לְמַנְעַח עַל יְדוּתוֹן לְאַסָּף מְזִמּוֹר: ב קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים, וְאַעֲעֶקֶה
 קוֹלִי אֶל אֱלֹהִים, וְהֶאֱזִין אֵלַי: ג בְּיוֹם צָרְתִי אֲדָנִי דִרְשָׁתִי, יָדִי לִילָה
 נִגְרָה, וְלֹא תִפּוּג, מֵאַנְהָה הַנַּחֵם נַפְשֵׁי: ד אֲזַכָּרָה אֱלֹהִים, וְאַהֲמִיָּה,

² בְּאַמְרָךְ אֶל אֱלֹהִים תִּכְוֶן הַמְּלִוִי כְּזֶה אֶל"ף לְמ"ד אֶל"ף לְמ"ד ה"י יו"ד מ"ם

אָשִׁיחָה וְתַתְּעִיט רֹחִי סֵלָה: ה אַחֲזֹת שְׁמֵרוֹת עֵינַי, נִפְעַמְתִּי וְלֹא
אֲדַבֵּר: ו חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם, שָׁנוֹת עוֹלָמִים: ז אֲזַכֶּרָה נְגִינָתִי
בְּלִילָה, עִם לִבִּי אָשִׁיחָה, וַיִּחַפֵּשׂ רֹחִי: ח הִלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדָנָי,
וְלֹא יִסִּיף לְרַעוֹת עוֹד: ט הָאֶפֶס לְנֹצַח חֲסֵדוֹ, גָּמַר אָמַר לְדָר
וְדָר: י הִשְׁכַּח חַנוּת אֵל, אִם קָפַץ בְּאֵף רַחֲמָיו סֵלָה: יא וְאָמַר חֲלוּתִי
הִיא, שָׁנוֹת יָמַי עֲלִיוֹן: יב אֲזַכֹּר מֵעַלְלֵי יְהוָה, כִּי אֲזַכֶּרָה מִקֶּדֶם
פְּלֶאֶף: יג וְהִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּה, וּבַעֲלִילוֹתַיִךְ אָשִׁיחָה: יד אֱלֹהִים,
בְּקֹדֶשׁ דְּרָכֶיךָ, מִי אֵל גָּדוֹל בְּאֱלֹהִים: טו אַתָּה הָאֵל עֹשֶׂה פְּלֶא,
הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲזָרָה: טז גָּאֲלֹת בְּזֵרוּעַ עַמְּךָ, בְּנֵי יַעֲקֹב וַיִּזְסַף
סֵלָה: יז רָאוּךָ מַיִם אֱלֹהִים, רָאוּךָ מַיִם יַחִילוּ, אָף יִרְגְּזוּ
תְּהַמּוֹת: יח זָרְמוּ מַיִם עֲבוֹת, קוֹל נָתַנוּ שְׁחָקִים, אָף חֲצַצִּיף
יִתְהַלְכוּ: יט קוֹל רַעַמְךָ בַּגִּלְגָּל, הֵאִירוּ בְּרָקִים תֵּבֵל, רָגְזָה וַתִּרְעַשׂ
הָאָרֶץ: כ בָּיִם דְּרָכֶיךָ, וּשְׁבִילֶיךָ בְּמַיִם רַבִּים, וַעֲקֹבוֹתַיִךְ לֹא
נָדְעוּ: כא נַחִית כַּעֲאֵן עַמְּךָ, בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

ע

א תִּפְלָה לְמֹשֶׁה, אִישׁ הָאֱלֹהִים, אֲדָנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדָר
וְדָר: ב בְּטָרֶם הָרִים יִלְדוּ, וַתַּחֲלִל אָרֶץ וַתֵּבֵל, וַיַּעֲזוּלָם עַד עוֹלָם
אַתָּה אֵל: ג תָּשֵׁב אָנוּשׁ עַד דָּכָא, וַתֹּאמֶר, שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם: ד כִּי
אָלַף שָׁנִים בְּעֵינַיִךְ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר, וַאֲשַׁמּוּרָה
בְּלִילָה: ה זָרְמָתָם שָׁנָה יִהְיוּ, בְּבִקְרָה כְּחֲצִיר יַחֲלָף: וּבְבִקְרָה יַעֲיֵן,

וְחָלַף, לְעָרֵב יְמוּלֵל וַיִּבֶשׁ: ז כִּי כָּלִינוּ בְּאַפָּךְ, וּבַחֲמַתְךָ
 נִבְהַלְנוּ: ח שֶׁתָּה עֹנֵתֵינוּ לְנִגְדֶךָ, עֲלִמְנוּ לְמֵאֹר פְּנִיךָ: ט כִּי כָּל יָמֵינוּ
 פָּנוּ בְּעִבְרַתְךָ, כָּלִינוּ שְׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגְהָ: י יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ, בָּהֶם שְׁבָעִים
 שָׁנָה, וְאִם בְּגִבּוֹרֵת שְׁמוֹנִים שָׁנָה, וְרַהֲבָם, עָמַל וְאָוֶן, כִּי גַז חֵישׁ
 וְנִעְפָּה: יא מִי יוֹדֵעַ, עַז אַפָּךְ, וּכְיִרְאַתְךָ, עִבְרַתְךָ: יב לְמִנּוֹת יָמֵינוּ כֹּן
 הוֹדַעַ, וְנִבְא, לְבַב חֲכָמָה: יג שׁוֹבָה יְהוָה, עַד מָתִי, וְהִנָּחֵם עַל
 עִבְדֶיךָ: יד שְׁבִיעֵנוּ בַּבֶּקֶר, חֲסִדֶךָ, וְנִרְנָנָה, וְנִשְׂמַחָה, בְּכָל
 יָמֵינוּ: טו שְׂמַחְנוּ, כִּימֹת עֲנִיתָנוּ, שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה: טז יִרְאֵה אֵל
 עִבְדֶיךָ פְּעֻלָּךְ, וְהַדְרִיךְ עַל בְּנֵיהֶם: יז וַיְהִי נָעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ,
 וַמַּעֲשֵׂה יַדֵינוּ, כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ, וַמַּעֲשֵׂה יַדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

קה

א הוֹדוּ לַיהוָה, קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ, הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ לוֹ,
 זַמְרוּ לוֹ, שִׁיחוּ בְּכָל נְפִלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדֹשׁוֹ, יִשְׂמַח לֵב
 מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דְּרָשׁוּ יְהוָה, וְעִזּוּ, בְּקִשׁוֹ פָּנָיו תָּמִיד: ה זְכְרוּ
 נְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה, מִפְתּוֹ וּמִשְׁפָּטֵי פִּיו: ו זֶרַע אַבְרָהָם, עֲבָדוּ,
 בְּנֵי יַעֲקֹב, בַּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ
 מִשְׁפָּטָיו: ח זְכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ, דַּבֵּר צְוֶה, לְאַלְף דּוֹר: ט אֲשֶׁר כָּרַת
 אֶת אַבְרָהָם, וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב, לְחֵק, לְיִשְׂרָאֵל
 בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר, לָךְ, אֶתְּנֶנְךָ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, חֶבְל
 נַחֲלַתְכֶם: יב בְּהִיוֹתָם מִתִּי מִסְפָּר, כְּמַעֲט, וְגָרִים בָּהֶם: יג וַיִּתְהַלְכוּ

מִגֹּי אֶל גֹּי, מִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר: יָד לֹא הֵנִיחַ אָדָם לְעַשְׂקָם,
וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחִי, וְלִנְבִיאֵי אֵל
תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל הָאָרֶץ, כָּל מִטָּה לֶחֶם שָׁבַר: יז שְׁלַח
לְפָנֵיהֶם אִישׁ, לְעֶבֶד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנָו בְּכָבֵל רִגְלוֹ, בְּרִזָּל בָּאָה
נִפְשׁוֹ: יט עַד יֵת, בֵּא דְבַרְוּ, אִמְרַת יְהוָה, עֲרַפְתֶּהוּ: כ שְׁלַח מֶלֶךְ,
וַיִּתִּירֶהוּ, מִשָּׁל עַמִּים, וַיִּפְתַּחֶהוּ: כא שָׁמוּ אָדוֹן לְבֵיתוֹ, וּמִשָּׁל בְּכָל
קִנְיָנוֹ: כב לְאַסֵּר שָׂרָיו, בְּנַפְשׁוֹ, וּזְקִנָיו, יַחֲפִם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל
מִצְרַיִם, וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ חָם: כד וַיִּפֹּר אֶת עַמּוֹ מְאֹד, וַיַּעֲצִמְהוּ
מִצְרָיו: כה הִפְדָּ לֵבָם לְשֵׁנָא עַמּוֹ, לְהִתְנַפֵּל בְּעֶבְדָיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה
עֲבָדוֹ, אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ: כז שָׁמוּ בָם, דְּבָרֵי אֲתוֹתָיו, וּמִפְתִּים
בְּאֶרֶץ חָם: כח שְׁלַח חֹשֶׁךְ, וַיַּחֲשֹׁךְ, וְלֹא מָרוּ אֶת דְּבָרוֹ: כט הִפְדָּ אֶת
מִימֵיהֶם לָדָם, וַיָּמַת אֶת דִּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֶרֶץ עֲפְרָדָעִים, בְּחֹדְרֵי
מְלִכֵיהֶם: לא אָמַר, וַיָּבֵא עָרַב, פְּנִים, בְּכָל גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשֵׁמֵיהֶם
בְּרֹד, אִשׁ לְהִבּוֹת בְּאֶרֶץ: לג וַיֵּךְ, גִּפְנִם וּתְאֵנֹתָם, וַיִּשְׁבַּר עֵץ
גְּבוּלָם: לד אָמַר, וַיָּבֵא אֲרָבָה, וַיִּלֶּק, וַאֲיִן מִסְפָּר: לה וַיֹּאכַל כָּל
עֵשֶׂב בְּאֶרֶץ, וַיֹּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם: לו וַיֵּךְ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ,
רֵאשִׁית לְכָל אוֹנָם: לז וַיִּזְעִיאוּם בְּכֶסֶף וְזָהָב, וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו
כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בְּעֲצָתָם, כִּי נָפַל פַּחַדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ
עָנָו, לְמִסְדָּה, וְאִשׁ, לְהָאִיר לְיִלְהָה: מ שָׂאֵל, וַיָּבֵא שְׁלִיו, וְלֶחֶם שָׁמַיִם,
יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח עוֹר, וַיִּזְוִבוּ מַיִם, הִלְכוּ בַּעֲצוֹת נֹחַר: מב כִּי זָכַר
אֶת דְּבַר קִדְשׁוֹ, אֶת אֲבֹרָתָם עֲבָדוֹ: מג וַיִּזְעַא עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן, בְּרִנָּה

אֶת בְּחִירָיו: מִד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם, וַעֲמַל לְאֻמִּים
 וַיִּרְשׁוּ: מִה בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו, וְתוֹרָתוֹ יִנְעֲרוּ, הַלְלוּהָ:

קלו

א על נְהָרוֹת בְּכָל שָׁם יִשְׁבְּנוּ, גַּם בְּכִינוּ בְּזַכְרָנוּ אֶת צִיּוֹן: ב על
 עֲרָבִים בְּתוֹכָהּ, תְּלִינוּ פְּנּוֹתֵינוּ: ג כִּי שָׁם שְׁאַלּוּנוּ שׁוֹבֵינוּ דְבָרֵי
 שִׁיר, וְתוֹלְלֵינוּ שְׂמֵחָה, שִׁירוּ לָנוּ, מִשִּׁיר צִיּוֹן: ד אִיךְ נָשִׁיר אֶת שִׁיר
 יְהוָה, על אֲדַמַּת נֶכֶר: ה אִם אֶשְׁכַּחךָ יְרוּשָׁלַיִם, תִּשְׁכַּח
 יְמִינִי: ו תִּדְבַּק לְשׁוֹנֵי לְחֻכֵּי, אִם לֹא אֶזְכְּרֶכִי, אִם לֹא אֶעֱלֶה אֶת
 יְרוּשָׁלַיִם, על רֹאשׁ שְׂמֵחָתִי: ז זָכֹר יְהוָה לְבִנֵי אֲדוּם, אֵת יוֹם
 יְרוּשָׁלַיִם, הָאֹמְרִים, עָרוּ עָרוּ, עַד הַיְסוֹד בָּהּ: ח בַּת בְּכָל הַשְּׂדוּדָה,
 אֲשֶׁרִי שִׁישַׁלֵּם לָךְ, אֶת גְּמוּלָךְ שֶׁגִּמַּלְתְּ לָנוּ: ט אֲשֶׁרִי שִׁיאֲחֹז וְנִפֵּץ
 אֶת עַלְלִיךָ אֶל הַסַּלַע:

קנ

א הַלְלוּהָ הַלְלוּ אֵל בְּקֹדֶשׁוֹ, הַלְלוּהוּ בְּרִקִיעַ עֶזֶו: ב הַלְלוּהוּ
 בְּגִבּוֹרָתוֹ, הַלְלוּהוּ כְּרֹב גְּדֻלוֹ: ג הַלְלוּהוּ בְּתִקְעַ שׁוֹפָר, הַלְלוּהוּ
 בְּנֶבֶל וְכַנּוֹר: ד הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמְחֹל, הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים
 וְעֶגְב: ה הַלְלוּהוּ בְּצִלְעָלֵי שְׁמַע, הַלְלוּהוּ בְּצִלְעָלֵי תְרוּעָה: ו כָּל
 הַנְּשָׁמָה תְהַלֵּל יְהוָה, הַלְלוּהָ:

אחר שסיים תהלים יאמר שלשה פסוקים אלה:

מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יי שבות עמו, יגל יעקב ישמח ישראל:
 ותשועת צדיקים מיי, מעוזם בעת צרה: ויעזרם יי ויפלטם, ויפלטם מרשעים
 ויושיעם פי חסו בו:

זאת התפילה מצאנו באמתחת הכתבים והיא מעט הפמות ורב האיכות:

רבוננו של עולם, עלת העלות וסבת כל הסבות, אנת לעלא, לעלא מן
 כלא, ולית לעלא מנד, דלית מחשבה תפיסא בד כלל, ולד דומיה תהלה,
 ומרמם על כל ברכה ותהלה. אותד אדרש, אותד אבקש שתחתד חתירה
 דרד כבושה מאתד, דרד כל העולמות, עד השתלשלות שלי במקום
 שאני עומד, כפי אשר נגלה לד, יודע תעלומות, ובדרד ונתיב הזה תאיר
 עלי אורד, להחזירני בתשובה שלמה לפניד באמת, כפי רצונד באמת,
 כפי רצון מבחר הברואים, לבלי לחשב במחשבתי שום מחשבת חוץ
 ושום מחשבה ובלבול שהוא נגד רצונד, רק לדבק במחשבות זכות צחות
 וקדושות בעבודתד באמת בהשגתד ובתורתד. הט לבי אל עדותיד, ותן
 לי לב טהור לעבדד באמת. וממצולות ים תוציאני לאור גדול חיש קל
 מהרה. תשועת יהוה כהרף עין, לאור באור החיים כל ימי חיותי על פני
 האדמה. ואזכה לחדש נעורי, הימים שעברו בחשד, להחזירם אל
 הקדשה, ותהיה יציאתי מן העולם כביאתי, בלא חטא. ואזכה לחזות
 בנעם יהוה ולבקר בהיכלו, כלו אומר כבוד, אמן נצח סלה ועד:

